

F 07-1018

Systrar av Oikos och guvernanten som blev diplomat

- konflikt och symbios mellan ekonomi och ekologi i
partnerskap för hållbar utveckling

Monica Macquet

HANDELSHÖGSKOLAN
I STOCKHOLM
STOCKHOLM SCHOOL OF ECONOMICS

Doktorsavhandling för Ekonomie doktorsexamen framlagd
vid Handelshögskolan i Stockholm 2007

© EFI och författaren, 2007
ISBN 978-91-7258-736-6

Keywords: hållbar utveckling, partnerskap, partnerskap för hållbar utveckling, ekonomi och ekologi

Framsida: Logotypen för Framtida Handel, framsida från informationsbroschyr om SAMTRA, tallriken är från FNs första toppmöte om miljöproblem som ägde rum i Stockholm 1972 och modellen representerar det ekonomiska och ekologiska systemet som kan röra sig mot konflikt eller symbios.

Tryckeri:
Elanders Gotab, Stockholm 2007

Distribuerad av:
EFI, Ekonomiska forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm
Box 6501, 113 83 Stockholm
www.hhs.se/efi

Systrar av Oikos och guvernanten som blev diplomat

- konflikt och symbios mellan ekonomi och ekologi i
partnerskap för hållbar utveckling

Monica Macquet

AKADEMISK AVHANDLING

Som för avläggande av ekonomie doktorsexamen
vid Handelshögskolan i Stockholm
framläggs för offentlig granskning
onsdag den 12 december, 2007, kl. 13.15
i sal Ragnar, Handelshögskolan, Sveavägen 65.

FÖRETAL

Beliggande arbete utgör resultatet av ett forskningsprojekt som utförts vid Ekonomiska forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.

Om brukligt är vid Ekonomiska forskningsinstitutet har författaren haft full frihet att självständigt utforma projekt- och resultatredovisning.

Institutet är tacksamt för det finansiella stöd som möjliggjort projektets genomförande.

Stockholm

Filip Wijkström
Docent och chef för
Ekonomiska forskningsinstitutet

Björn Axelsson
Professor och chef för
sektionen: Marknadsföring,
Distributionsekonomi och
Industriell Dynamik

HANDELSHÖGSKOLAN
I STOCKHOLM
STOCKHOLM SCHOOL OF ECONOMICS

EFI, Ekonomiska Forskningsinstitutet

EFIs verksamhetsidé

Institutet är en vetenskaplig institution, vid vilken forskning skall bedrivas oberoende av såväl ekonomiska som politiska intressen. Institutets uppgift är att bedriva teoretisk och empirisk forskning inom samhällsvetenskapernas, särskilt de ekonomiska vetenskapernas, område. I anslutning därtill medverkar institutet i forskarutbildningen vid HHS samt arbetar med spridning av forskningens resultat. Vägledande för EFI-forskarnas val av projekt är forskningsområdets behov av praktisk eller teoretisk vidareutveckling, projektens metodologiska intresse samt forskarnas eget intresse.

Forskningens organisering

Forskningen vid EFI är organiserad i 21 forskningssektioner.

Ordinarie sektionschefer vid EFI är i regel professorer vid Handelshögskolan i Stockholm.

EFI sektion:

Företagslednings- och Arbetslivsfrågor (A)
Centrum för Entreprenörskap och Affärsskapande (E)
Offentlig Organisation (F)
Information Management (I)
Programmet Människa och Organisation (PMO)
Management av Innovation och Produktion (T)
Media och Ekonomisk Psykologi (P)
Centrum för Konsumentmarknadsföring (CCM)
Centrum för Informations- och Kommunikationsforskning (CIC)
Marknadsföring, Distributionsekonomi och Industriell Dynamik (D)
Centrum för företagsstrategi och konkurrenskraft (CSC)
Centrum för företagshistoria och ekonomisk historia (BEH)
Redovisning och Finansiering (B)
Centrum för redovisningsbaserad finansiell analys
och kostnadsintäktsanalys (BFAC)
Finansiell Ekonomi (FI)
Centrum för Hälsoekonomi (CHE)
Internationell Ekonomi och Geografi (IEG)
Samhällsekonomi (S)
Ekonomisk Statistik (ES)
Rättsvetenskap (RV)
Centrum för skatterätt (SR)

Sektionschef:

Sven-Erik Sjöstrand
Carin Holmquist
Nils Brunsson
Mats Lundeberg
Andreas Werr (vik)
Pär Åhlström
Guje Sevón
Magnus Söderlund
Per Andersson (vik)
Björn Axelsson
Örjan Sölvell
Håkan Lindgren
Johnny Lind
Kenth Skogsvik

Clas Bergström
Magnus Johannesson
Mats Lundahl
Paul Segerstrom
Anders Westlund
Johnny Herre
Bertil Wiman

Styrelseordförande: Professor Carin Holmquist
Institutets chef: Docent Filip Wijkström

Adress

EFI, Box 6501, SE-113 83 Stockholm, Sverige • Besöksadress: Sveavägen 65, Stockholm
Telefon: +46(0)8-736 90 00 • Fax: +46(0)8-31 62 70 • E-post: efi@hhs.se • Hemsida: www.hhs.se/efi/

Förord

I ett förord brukar författaren tillägna boken till någon och alla undrar och fantiserar vem denna någon är. Oftast är det en, eller flera personer som blivit lidande under skrivprocessen. Så istället för att tillägna avhandlingen till någon som egentligen inte alls vill ha något med den att göra, ska jag börja med ett förlåt. Förlåt Chiara, Laurent och pyret i magen för att jag inte alltid har prioriterat er och varit helt uppslukad av en pappersprodukt emellanåt.

De brukliga tacken vill jag ändå behålla i förordet. Ett stort tack till min avhandlingskommitté; professor Susanne Hertz, docent Susanne Sweet och professor Gunilla Jönsson. Tack även till professor Björn Axelsson, klippan Tina Bengtsson och professor emeritus Lars-Gunnar Mattsson. Dessutom vill jag tacka docent Hervé Corvellec, som var opponert på slutseminariet och professor Peter Dobers som opponerade på den slutgiltiga versionen.

Supertack också till mina forskargruppskollegor, SuRearna Emma Sjöström och Jenny Åhlström både för stöd till avhandlingen och i tunga perioder, samt trevligt sällskap i Hong Kong med mera. Stort tack också till alla andra kollegor på sektionen och lite extra till Gunnar Alexandersson som jag delat kontorsrum med, Susanna Mattsson för återkommande samtal, Anders Liljenberg och Hans Kjellberg som tagit sig tid med frustrerade frågor. Inte att förglömma är övriga forskarkollegor i min omgivning på andra sektioner, högskolor och universitet. Ett extra tack till doktor Hanna Hjalmarson, språkgranskare av texten och som hängt med på forskarupptåg, såväl som kräftfiske.

Tack Catherine, Anita, Siv och Bo som läst igenom fallen och kommenterat. Tack även till alla som låtit sig intervjuats och observerats.

Dessutom riktar jag ett tack till Ernst Hollander för den mest anarkistiska och en av de mest givande doktorandkurserna. Varmt tack också till min mentor Siv Näslund.

Vidare vill jag också sända ett tack till Guido Palazzo och hela CSR-forskargruppen på HEC Lausanne för att jag fick en fristad och stöd under det slutliga arbetet.

Slutligen tackar jag även Torsten och Ragnar Söderbergs stiftelser, Louis Fraenckels stipendiefond och Formas för finansiellt stöd under forskarutbildningen.

Innehållsförteckning

PROLOG	7
SYSTRAR AV OIKOS – SYSKONKÄRLEK (INLEDNING)	9
DÄR VÅGAR MÖTS – SYSTEMRELATIONEN I RETROSPEKTIV (BAKGRUND)	11
PARTNERSKAP FÖR HÅLLBAR UTVECKLING SOM FENOMEN	17
PARTNERSKAP FÖR HÅLLBAR UTVECKLING SOM EN RÄDDARE I NÖDEN	18
KÄRT BARN HAR MÅNGA NAMN	21
FORMER AV PARTNERSKAP FÖR HÅLLBAR UTVECKLING	23
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	33
VAL AV PERSPEKTIV OCH ÖVERGRIPANDE AVGRÄNSNINGAR	35
VAL AV PERSPEKTIV	35
BEGREPPET SYSTEM	35
SYSTEMGRÄNSER	35
PARTNERSKAPSGRÄNSER	36
AVGRÄNSNING FÖR TEORETISKT RELATERAD LITTERATUR	37
ASPEKTGRÄNSER	37
FORSKNINGSDESIGN	40
OÄNDLIG RELATIVITET, ELLER RELATIVT OÄNDLIGT?	40
EKONOMISKT OCH EKOLOGISKT SYSTEM.....	43
PARTNERSKAP FÖR HÅLLBAR UTVECKLING SOM PROCESSER – ALTERNATIVA VAL AV TEORETISKT PERSPEKTIV	45
ONTOLOGISKT STÄLLNINGSTAGANDE	48
<i>Performativ ansats</i>	48
<i>Objektivitet som utopiskt ideal</i>	49
METODOLOGISK ANSATS.....	51
<i>Narrativ</i>	51
<i>Aktörsnätverksansats som metodologisk ansats</i>	52
<i>Anarkistisk metod</i>	53
<i>Narrativ inspirerad aktörsnätverksansats, med stänk av anarkism</i>	54
EPISTEMOLOGI	55
<i>Fallstudier</i>	55
<i>Ett barn av sin tid</i>	56
<i>Systrarna och jaget</i>	57
HUR STUDIEN KONSTRUERATS	57
<i>Teoretisk drift</i>	60
<i>Empiri – redogörelseinsamling</i>	60
<i>Analys - en iterativ process beroende av tid och omgivning</i>	62
BRUK AV REFERENSER OCH CITAT.....	63
TERMBRUK	64
<i>Termerna ekologiskt och ekonomiskt system</i>	64
<i>Termen partnerskap för hållbar utveckling</i>	64
<i>Termerna styrstruktur, styrverktyg och styrmekanism</i>	65
<i>Termerna översättningar och tolkningar</i>	65
UPPLÄGG PÅ AVHANDLINGEN	65
AKTÖRSNÄTVERKSANSATS FÖR ATT STUDERA SYSTEMRELATIONER MELLAN DET EKOLOGISKA OCH DET EKONOMISKA SYSTEMET	67
KEDJOR AV ÖVERSÄTTNINGAR.....	68
INRAMNING AV EKOLOGI OCH EKONOMI	71
<i>Inramning till skillnad från inramad</i>	74
<i>När ramar svallar över – det blir varmare och varmare</i>	75
ATT ENROLLERA FÖR SYSTEMINTEGRATION	76
<i>Program och antiprogram i partnerskap för hållbar utveckling</i>	78
PARTNERSKAP FÖR HÅLLBAR UTVECKLING SOM AKTÖRSNÄTVERK OCH HANDLINGSNÄT	78

HUR ANSATSEN BILDAR EN REFERENS RAM FÖR ATT STUDERA SYSTEMRELATIONER MELLAN EKOLOGISKT OCH EKONOMISKT SYSTEM I PARTNERSKAP FÖR HÅLLBAR UTVECKLING	80
OIKOS SYSTRAR RÅKAR I LUVEN – SYSTEMRELATIONER MELLAN EKOLOGISKT OCH EKONOMISKT SYSTEM	83
NATIONALEKONOMISKA UTGÅNGSPUNKTER OCH MARKNADS-FUNKTION	84
KONFLIKTBILD UTIFRÅN NEOKLASSISK NATIONALEKONOMI – RAMARNA IFRÅGASÄTTS	86
<i>Konfliktbild relaterad till naturvetenskap</i>	88
<i>Konfliktbild relaterad till marknader</i>	90
<i>Konfliktbild relaterad till tillväxt</i>	96
DEN NEOKLASSISKA NATIONALEKONOMISKA SYMBIOTISKA BILDEN – FÖRSÖK ATT TÄPPA TILL LÄCKOR	101
FÖRETAGSEKONOMISKA UTGÅNGSPUNKTER OCH MARKNADS-FUNKTION	105
<i>Försörjningskanaler - distributionsekonomi/supply-chain-management</i>	106
<i>Konsumentmarknadsföring</i>	107
DEN FÖRETAGSEKONOMISKA KONFLIKTBILDEN	107
STEGVIS ANPASSNING FÖR INTEGRATION AV EKONOMI OCH EKOLOGI I INDUSTRIELLA KANALER ..	113
<i>Översättningar av det ekologiska och det ekonomiska systemet i industriella kanaler</i>	114
<i>Verktyg och ledningssystem för integration av ekonomi och ekologi</i>	123
SAMMANFATTNING OCH SYNTES AV SYSTEMRELATIONER MELLAN EKONOMI OCH EKOLOGI	126
DEN DUBBELSIDIGA RELATIONEN MELLAN SYSTRARNA OIKOS – TVÅ SYSTEMRELATIONS PARADIGM	129
OIKOLOGISKA OCH OIKONOMISKA RELATION UTTRYCKT I TVÅ SYSTEMRELATIONS PARADIGM – STEGVIS ANPASSNING ELLER RADIKAL FÖRÄNDRING	129
MODERNISERING – DEN STEGVISA ANPASSNINGEN	130
RADIKAL FÖRÄNDRING - DJUP EKOSOFI OCH SYSTEMPRINCIPER	133
<i>Djup ekosofi</i>	134
<i>Det Naturliga Stegets principer för Hållbar utveckling – fyra systemvillkor</i>	136
MODERNISERING, MER RADIKAL FÖRÄNDRING OCH SYNEN PÅ SYSTEMRELATIONER	138
TERMEN HÅLLBAR UTVECKLING – DEN KONCEPTUELLA INTEGRATÖREN AV EKONOMI, EKOLOGI OCH SOCIALA SYSTEM	140
UPPRINNELSE TILL TERMEN HÅLLBAR UTVECKLING	140
KRITIK MOT DEFINITION AV TERMEN HÅLLBAR UTVECKLING	148
ALTERNATIVA DEFINITIONER OCH FÖRSÖK TILL KONKRETISERING	150
ÖVERSÄTTNINGAR AV HÅLLBAR UTVECKLING – MÅNGFALD FRÄNKOPPLAD BIOLOGI	152
PARTNERSKAP FÖR HÅLLBAR UTVECKLING SOM STYRSTRUKTUR	157
PARTNERSKAP FÖR HÅLLBAR UTVECKLING SOM EN NY GUVERNANT	157
GUVERNANTEN I RÄTT SÄLLSKAP ELLER UTE PÅ HAL IS	159
PROCESSER I PARTNERSKAP	161
PROCESSUELLA FÖRÄNDRINGAR I DISTRIBUTIONSKANALER	163
SAMTRA – SAMORDNINGEN SOM KOM AV SIG, ELLER PROBLEMET MED ATT ENROLLERA AKTÖRER	166
TRAFIKSITUATIONEN I UPPSALA CENTRUM	166
ENROLLERING AV HUVUDAKTÖRER- EN FÖRSTA STABILISERINGS PUNKT	167
ENROLLERING AV FINANSIÄRER	173
KARTLÄGGNING OCH SIMULERING	174
BESKRIVNING AV GALLERIORNAS PLACERING OCH LEVERANSER	176
<i>Gallerian Svava</i>	177
<i>Forumgallerian</i>	178
<i>Gallerian S:t Per</i>	180
ENROLLERING AV ANVÄNDARE	181
KICK-OFF MÖTE	184
HUR SAMTRANSPORTERNA VAR TÄNKTA ATT FUNGERA	185
CENTRUMLEDARNA	187
<i>Centrumledare Forum</i>	187
<i>Centrumledare Svava</i>	190

Centrumledare S:t Per.....	193
HANDLARNÄ	194
Med i projektet	195
Ej med, men positiv eller neutral.....	203
Ej med, negativ.....	209
ENROLLERING AV ÖVRIGA INTRESSEENTER - TRANSPORTFÖRETAG	214
Åkeriet Å.....	215
ENROLLERING AV ALTERNATIVA ANVÄNDARE.....	220
ENROLLERING AV HANTERING	221
ENROLLERINGEN ANSES BRISTFÄLLIG OCH UPPHÖR	222
UPPLÖSNING OCH UTVÄRDERING	222
SAMMANFATTANDE BESKRIVNING AV DEN GENERELLA PROCESSEN I SAMTRA.....	223
FRAMTIDA HANDEL – FRIVILLIGT AVTAL FÖR HÅLLBAR UTVECKLING I LIVSMEDELSINDUSTRIN	226
BAKGRUND TILL PARTNERSKAPET FRAMTIDA HANDEL	228
FRAMTIDA HANDEL DEL I, VÄGEN FRAM TILL EN GEMENSAM VISION (1999-2000).....	230
Mötet på Haga - upplysningen.....	236
Den första rapporten.....	238
FRAMTIDA HANDEL DEL II – VÄGEN TILL EN FRIVILLIG ÖVERENSKOMMELSE OCH AKTIVITETER (2000-2003).....	242
Desenrollering av aktörer	244
Diskussionerna i del II	246
Den föreslagna överenskommelsen	259
Beredningsgrupp tillsätts	259
Rosenbadsmötet -enrolleringsmötet	260
Vägen mot underskrift av frivilliga åtaganden.....	263
Rosenbad – underskriften.....	264
Bibeln - den andra rapporten.....	269
FRAMTIDA HANDEL DEL III – VÄGEN TILL KONKRETA AKTIVITETER (2004 - ...)	271
Uptaktsmöte – våren 2004.....	271
Från ord till handling - workshopen	272
Framtida handel – ett projekt med egen logotyp och årsredovisning	275
Styrgruppsmöte med projektrapportering	276
Workshop Piperska muren	279
Styrgruppsmöte – det sista 2005.....	280
Styrgruppsmöten under våren 2006	285
SAMMANFATTANDE BESKRIVNING AV DEN GENERELLA PROCESSEN I FRAMTIDA HANDEL	287
ANALYS	291
TEORETISKA BEGREPP SOM ANVÄNDS I ANALYSEN	292
SYSTEMKONFLIKTER OCH INTEGRATION	294
Skapandet av situationsmodeller	294
Diskussion om situationsmodeller	299
Argumentation av språkrör för det ekonomiska och det ekologiska systemet	299
Diskussion om argumentation och språkrör	303
Översättning av det ekologiska systemet.....	304
Översättning av det ekonomiska systemet.....	309
Diskussion om översättningar av det ekonomiska och det ekologiska systemet.....	311
OLIKA SYSTEMRELATIONS PARADIGM	313
Olika systemrelationsparadigm i SAMTRA.....	313
Olika systemrelationsparadigm i Framtida Handel.....	315
Diskussion om systemrelationsparadigm	316
ÖVERSÄTTNINGAR AV HÅLLBAR UTVECKLING	318
Översättningar av hållbar utveckling i fallen- hur ramar skapas	318
Diskussion om systemrelationsparadigm relaterat till hållbar utveckling	321
PARTNERSKAP FÖR HÅLLBAR UTVECKLING SOM GUVERNANT	324
Enrollering i partnerskap för hållbar utveckling	325
Den kritiska massan för enrollering i partnerskap för hållbar utveckling	339
Deltagande -vem deltar, vem deltar inte?	340

<i>Diskussion kring deltagande och stabilisering</i>	343
<i>Partnerskap som styrning för koordinering, frivillighet och demokrati</i>	344
<i>Diskussion av partnerskap för hållbar utveckling för koordinering</i>	351
<i>Partnerskapet som styrning för frivillighet och demokrati</i>	352
<i>Diskussion kring frivillighet och demokrati i partnerskap för hållbar utveckling</i>	355
SAMMANFATTANDE VIDAREUTVECKLING AV ANALYSEN	358
<i>Förenande intentioner</i>	358
<i>Processer i partnerskap för hållbar utveckling i ny tappning</i>	359
<i>Från guvernant till diplomat</i>	362
SLUTSATSER	363
SYSTEMRELATIONER MELLAN DET EKOLOGISKA OCH DET EKONOMISKA SYSTEMET I LITTERATUR OCH PARTNERSKAP FÖR HÅLLBAR UTVECKLING	364
<i>Systemrelationer i ekonomiskt relaterad litteratur</i>	364
<i>Systemrelationer i situationsmodeller</i>	365
<i>Intressenternas intressen och argumentation</i>	365
<i>Översättningar av ekologi och ekonomi</i>	365
SYSTEMRELATIONSPARADIGM OCH DERAS RELATION TILL PROCESSER I PARTNERSKAP FÖR HÅLLBAR UTVECKLING	367
<i>Översättning av systemrelationer i termen hållbar utveckling</i>	369
PROCESSER I PARTNERSKAPEN FÖR HÅLLBAR UTVECKLING SOM STYRSTRUKTUR FÖR ATT HANTERA SYSTEMRELATIONER	370
<i>Enrolleringsproblematiken</i>	370
<i>Koordinering av aktörer och aktanter</i>	371
<i>Att rama in frivillighet och demokrati</i>	372
<i>Att initiera partnerskap</i>	373
<i>Medverkande aktörer</i>	374
<i>Att förutsäga en process</i>	375
<i>Guvernanten abdikerar</i>	376
EPILOG	377
BIDRAG OCH VIDARE FORSKNING	378
BIDRAG TILL FORSKNING	378
<i>Till hållbar utveckling av marknader [environmental management]</i>	378
<i>Till aktörsnätverksansatsen</i>	379
<i>Bidrag till studerade aktörer – pragmatiskt bidrag</i>	380
VIDARE FORSKNING	380
METODKRITIK, KÄLLKRITIK, EGENKRITIK	382
METODKRITIK	382
<i>Agnosticism, generaliserad symmetri och fri association</i>	382
<i>Empiriskt urval</i>	383
DISKUSSION OM FORSKNINGSDSIGN	385
<i>Avgränsningars betydelse</i>	385
<i>Interaktionen med fallen</i>	386
<i>Jaget bekänner färg</i>	387
<i>Att närvara och frånvara</i>	388
KÄLLKRITIK	390
<i>Urval av teoretiskt och metodologiskt angreppssätt</i>	390
<i>Förhållningssätt till litteratur och intervjupersoner</i>	391
<i>Urval av litteratur till teoretiska kapitel</i>	392
ETISKA ÖVERVÅGANDEN	393
EGENKRITIK	395
EN NOT TILL DOKTORANDER	396
VI MÅ TA EN TUR TILL – DISKUTERANDE EFTERKAPITEL	398
EN DIPLOMAT FÖR ATT ÅSTADKOMMA HANDLING	398
KONSTRUKTIVA LÄRDOMAR OM PARTNERSKAP FÖR HÅLLBAR UTVECKLING	400
<i>Det tar tid</i>	400
<i>Enrolleringen bör inte negligeras</i>	400

<i>Enskilda individer är oerhört viktiga</i>	400
<i>Utfallet blir inte ofta det tänkta</i>	401
<i>Lätt att gå vilse i skogen</i>	401
SKA VI AVSKEDA DIPLOMATEN?	401
REFERENSER	403
LITTERATUR	403
RAPPORTER, UTREDNINGAR OCH ÖVRIGT SKRIFTLIGT MATERIAL	416
HEMSIDOR	418
OBSERVATIONER OCH INTERVJUER	420
BILAGA 1; SAMMANSTÄLLNING ÖVER TEORETISKA BEGREPP	423
BILAGA 2; BILAGA FRÅN RAPPORT OM FRAMTIDA HANDEL	425
BILAGA 3; SUMMARY: SISTERS OF OIKOS AND THE GOVERNESS WHO TURNED INTO A DIPLOMAT	429
BILAGA 4; TEXT PÅ BAKSIDAN AV TALLRIKEN	439

**Inledning, bakgrund, syfte och
frågeställning, avgränsning, partnerskap
för hållbar utveckling som fenomen,
forskningsdesign och aktörsnätverksteori
som ansats**

Prolog

Låt mig introducera några av nutidens gudar. De är sprungna ur samma moder, men har utvecklats till två olika skapelser. Vi kommer att följa dem genom avhandlingen och de är systrar av Oikos. Deras relationer är fyllda av intriger, både konflikter och överenskommelser.

Ett budskap från systrarna hörs, men budskapet är splittrat och människorna står förvirrade. "Utan mig...", - säger Oikonomia, "...kommer ni att famla i fattigdom och trälldom"¹. Samtidigt hörs: "Sätter du inte mig i första rummet, kommer ni att sakta förgöras", vilket är Oikologikas förbannelse. Människorna måste nu finna vägar att blidka båda gudarna. De har försökt ett tag, men gudarna kräver fler offer och systemrelationerna blir allt mer framträdande.

Människorna har försökt med miljöanpassningar, men Oikologika fortsätter att trilskas. Då myntade människorna termen hållbar utveckling, men de två gudarnas respektive trotjänare tolkar termen till sin favoritguds fördel. För att hjälpa den enande termen på traven kallas en guvernant in, hon får namnet Partnerskap. Kommer hon att lyckas?

Den här avhandlingen är ett drama i postmodern tappning. Publiken är nämligen med och påverkar historien i dramat. Du handlar, alltså är du... en del av detta drama.

---

¹ Bland annat Friedrich August von Hayek tillhör de som proklamerat att marknaden måste släppas fri och allt annat leder till trälldom. (se Eklund, 1997, s.98)

Efter denna inledande dramatisering övergår jag till en längre bakgrundsbeskrivning, där jag använder ett mindre dramatiserande ordbruk. Systrarna Oikos kommer dock att följa med i avhandlingen. De återkommer i vissa rubriker och gör även inhop i texten.

I den här avhandlingen kommer jag att återge en betraktelse av ett fenomen med hjälp av ett analytiskt verktyg. Avhandlingen visar på hur det globala och det lokala, ideerna och praktiken, det abstrakta och det konkreta, kokas ner i samma gryta och trots deras i många fall motstridiga innebörd kan de hanteras av människorna, som skapar en uppfattning av den värld som de lever i. Den visar även på att många olika röster och argument kan samlas inom ett och samma koncept, men om man skrapar på ytan finns det konflikter och helt motstridiga principer.

Avhandlingen är samtidigt en berättelse som kan liknas vid en tragedi, då så många innerliga ansträngningar görs för att förbättra en dystert framtidsutsikt och ändå lyckas de inte, utfallet blir synnerligen magert och samtidigt står människorna blinda inför det som för en betraktare ter sig så uppenbart.

Mer konkret handlar det om hur den lilla väskan i en butik i en mellanstor stad kopplas samman till dokument skrivna inom FN och undertecknade av en mängd stater. Det handlar om hur tidningsartikeln i den lokala dagstidningen kan skapa motstånd till att genomföra en global plan uppförd av FN. Det handlar om hur en nation tar sin uppgift på allvar och rättar in sig i ledet för att göra just det som så många nationer, organisationer och forskare anser viktigt och trots att så många eldsjälar och så många organisationer från olika sektorer är med på tåget, kommer de inte mycket längre än att tåget fylls med nya passagerare, samtidigt som andra kliver av.

Avhandlingen handlar om partnerskap för hållbar utveckling, en styrstruktur som är tänkt att ena intressen och möjliggöra gemensamma ansträngningar för en hållbar utveckling.

Bakgrundsbeskrivningen utmynnar i att förklara varför partnerskap mellan olika sektorer ses som en förlösande och nödvändig styrstruktur för att kunna ena ekonomi och ekologi. Med andra ord, vad som lett fram till uppkomsten av citat så som detta:

*"Partnerships for sustainable development, in the context of WSSD and its follow-up, are voluntary, multi-stakeholder initiatives that can contribute to the implementation of sustainable development."*² (UN, 2003)

Bakgrunden kommer att vara en översiktlig presentation av hur systemrelationer mellan ekologi och ekonomi framförts, hur argumentationen från olika samhällsaktörer förändrats, samt att systemrelationerna fortfarande diskuteras och konfliktbilden fortfarande finns kvar, även om många försök till integration gjorts. En integrerande term som uppkommit är hållbar utveckling, vilken ses som en ledstjärna för framtiden. Termen är tänkt att integrera ekonomi och ekologi, åter ska systrarna av Oikos enas.

I den här avhandlingen kommer jag att fokusera på två av de system som anses ingå i en hållbar utveckling, närmare bestämt det ekologiska och det ekonomiska. Jag kommer i de teoretiskt relaterade kapitlen att beskriva hur relationerna mellan de två systemen har hanterats i ekonomisk litteratur, hur termen hållbar utveckling konceptuellt avser att integrera systemen, samt hur partnerskap för hållbar utveckling ses som en styrstruktur för att hantera integrationen. Fast, före det kommer en inledning till avhandlingen och den följs av syfte, avgränsning samt forskningsdesign.

Systrar av Oikos – syskonkärlek (Inledning)

Systrar av Oikos speglar den huvudsakliga konflikt som texten kommer att kretsa kring, konflikten mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet. Relationerna emellan tar sig uttryck i teoretisk litteratur, konceptet hållbar utveckling, samt i partnerskap för hållbar utveckling.

Både ekonomi och ekologi härstammar från det grekiska ordet Oikos som betyder hushåll, hem, eller plats att leva. (Daly, 1977) Borde då systrarna inte gå hand i hand, eftersom de har samma bakgrund kanske du frågar dig? Svaret verkar vara, att likt systrar älskar de varandra, men kärleken är inte fri från konflikter. Systrarna har vuxit upp och lämnat sitt ursprungliga hem. De valde olika vägar i sina liv och har förflyttat sig allt längre bort från varandra. Kommer de åter att finna varandra och komma över sitt konfliktfulla förhållande, eller är de dömda att ständigt strida och därmed glida allt längre från varandra?

---

² ["Partnerskap för hållbar utveckling, relaterat till FN:s världstoppmöte i Johannesburg 2002 och dess uppföljning, är frivilliga, intersektorella initiativ som kan bidra till implementeringen av en hållbar utveckling."] (FN, 2003)

Systemrelationer mellan ekonomi och ekologi har framförts allt starkare i samhällsdebatten, såväl på global som på lokal nivå. Både konfliktbilder och symbiosbilder förs fram. På global nivå ser vi USA som fortfarande inte hade ratificerat Kyoto-avtalet då det trädde i kraft den 16:e februari 2005, med hänvisning till negativa effekter på deras lands ekonomi. Den europeiska kemikalielagstiftningen, REACH, är ett annat exempel på hur systemrelationerna mellan ekonomi och ekologi diskuteras, där strikta lagar och regleringar ses som ett hinder för ekonomisk utveckling. Ytterligare ett exempel är företag som undviker investeringar som skulle minska miljöpåverkan med hänvisning till kostnader. Enskilda hushåll hävdar ofta att de gärna skulle handla miljövänligt, men uppfattar det som dyrare. Samtidigt finns det röster som anser att ekonomi och ekologi går hand i hand, samt mer normativa ståndpunkter om att ekonomi och ekologi måste samsas. Företag har uppkommit och vuxit genom miljöargument. Energibesparingar anses innebära bättre villkor för miljön, samtidigt som det minskar kostnader. Det finns även argumentation om att bättre ekonomi leder till bättre ekologi, vice versa. Konflikten blöts och stöts i olika ordalag; miljö är dyrt, miljö sparar pengar, ekonomi behövs, miljö behövs och somliga hävdar till och med att vi klarar oss utan miljön. Det är dessa tolkningar av systemrelationer som avhandlingen kommer att kretsa kring.

Många samhällsaktörer hyser hopp om att finna pusselbitarna som ska få systrarna att gräva ner stridsyxan för alltid i partnerskap för hållbar utveckling. I partnerskap för hållbar utveckling möts diskurser från olika nivåer och argumentationen kommer från olika sektorer.

Miljö relaterat till ekonomi har redan studerats i stor utsträckning och ett eget fält har bildats. När systemrelationerna uppmärksammades uppkom en del kritisk forskning, som påvisade systemkonflikter. (se bl.a. Palmstierna, 1967; Hirsch, 1977). Därefter, i slutet av 80-talet kom en del artiklar och böcker som diskuterade integration i ämnet ekonomi. Separata konferenser och akademiska tidskrifter inom området uppkom under 90-talet³. Nu finns det en otalig flora av litteratur relaterat till ämnet och det finns därför ett intresse att studera diskursen på en metateoretisk nivå, det vill säga hur konflikten representeras i teoretiskt relaterad litteratur.

För att ge en bakgrund till hur konflikten mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet utvecklats följer en tillbakablick över hur systemrelationer uppfattats.

---

³ Samtidigt gick frekvensen av artiklar relaterat till miljö i företagsekonomiska akademiska tidskrifter ned.

Där vägar möts – systemrelationen i retrospektiv (bakgrund)

Före tillbakablicken på systemrelationerna presenterar jag lite inblick i hur miljöproblematiken presenteras i dagsläget.

Sommaren 2003 beräknades 35,000 människor ha dött i Europa till följd av extremt höga temperaturer. Bara i Frankrike dog 14,802 människor, 19 gånger fler än i SARS epidemin globalt. (Earth Policy Institute, 2003) Enligt FNs klimatpanel IPCC [Intergovernmental Panel on Climate Change] väntar än mer extremt väder framöver.⁴ I slutet av århundradet väntas medeltemperaturen i världen ha stigit med 1,4-5,8 grader. (Omvärldsbilder, 2003) Under de senaste decennierna har den ekonomiska kostnaden för naturkatastrofer stigit från 1960 års genomsnitt på 75,5 miljarder dollar per år, till 659,9 miljarder 1990. (UNDP, 2004). En rapport som fått stort genomslag är Sternrapporten, skriven av den brittiske nationalekonomen Nicholas Stern och som publicerades i oktober 2006. I rapporten uppfattas kostnader och risker vid olika scenarier av åtgärder för att minska utsläppen av växthusgaser. Den huvudsakliga slutsatsen är att fördelarna med kraftfullt och tidigt handlande överväger de ekonomiska kostnaderna för att inte handla.⁵ (Sternrapporten sammanfattad av Naturvårdsverket, 2007) Enligt FAO [FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation, 1995] har fisken på senare år minskat i 13 av 15 fiskeområden till havs. Mer än 120, eller 60 %, av de 200 kommersiellt mest värdefulla fiskarterna är överfiskade eller fiskas på gränsen till vad populationen tål. Vissa arter har utsatts för så hårt fiske att de inte längre är lönsamma att fiska på, som Atlanthelgeflundra, eller är nära utrotning, som blåfenad tonfisk. Den blåfenade tonfisken har minskat med nästan 90 % de senaste tio åren. (WWF, 2006) Liknande historier framförs ofta under detta årtusende. För att belysa hur relationen mellan företag och

---

⁴ FNs klimatpanel har under 2007 presenterat rapporter om orsaker till den globala uppvärmningen och dess konsekvenser. Totalt är det tre delrapporter som presenterats under året 2007 och i november 2007 publiceras den fjärde och sammanfattande rapporten. IPCCs uppgift är att sammanställa den klimatrelaterade forskningen som bedrivs runt om i världen. Väldigt översiktligt fastställer de bland annat följande. De klimatförändringar som nu sker har sitt ursprung i mänskliga aktiviteter, bland annat har koldioxidhalten i atmosfären ökat med drygt 35% sedan mitten av 1800-talet och utsläppen av växthusgaser har ökat med 70% sedan 1970. Många effekter kan fördrivas eller reduceras genom en minskning av växthusgasutsläppen. (IPCCs rapporter, sammanfattningar av Naturvårdsverket, 2007; Rapport 5677; Rapport 5704; Rapport 5713)

⁵ Om inga åtgärder sätts in för att minska utsläppen av växthusgaser innebär effekterna av växthuseffekterna en minskning av bruttonationalprodukten med 5% per år och om en vidare omfattning av risker och påverkan iscensätts kan det innebära en sänkning på 20%. Samtidigt är uppfattningen i Sternrapporten att kostnaden för att vidta åtgärder kan begränsas till 1% av bruttonationalprodukten per år. Att vänta med att sätta in åtgärder skulle dessutom bli än mer kostsamt. (Stern, 2006)

uppfattade miljöproblem har utvecklats och fått en bättre förståelse för den nutida situationen, kommer en tillbakablick över utvecklingen.

Även om miljöproblem⁶ observerades emellanåt redan på 1800-talet⁷, så som vid koppargruvor där svavelsyrehaltigt regn öste ner över intilliggande lokalsamhälle (McNeill, 2003), var det på 60-talet som miljöproblemen började uppmärksammas i större utsträckning, bland annat genom Rachel Carsons bok *Tyst Vår* [Silent Spring] som kom ut 1962 (Hoffman, 1997).⁸ Som ett svar på allt större uttryck av oro och uppfattade systemkonflikter sammankallades FN till ett toppmöte om miljöproblem 1972 i Stockholm.

De miljöproblem som då uppmärksammades i den allmänna samhällsdebatten var ofta lokala och påtagliga. Källan till problemen var lätta att spåra och kunde ofta hänföras till ett specifikt företag eller en fabrik.⁹ Miljöorganisationer, som då var relativt nya försökte påverka regeringen till lagstiftning. Kontroversiella aktioner genomfördes för att få privatpersoner att uppfatta problematiken och därigenom bilda folkligt stöd för att påverka politiker. Statens hantering var att genom lagstiftning förbjuda eller reglera användningen av bland annat vissa kemikalier. Miljöorganisationer agerade som en förmedlare av det ekologiska systemet och försökte koppla samman företagets aktiviteter via staten med stöd i befolkningen.¹⁰

Företagen reagerade ofta genom, vad som kallats, motsträvig anpassning. De försökte in i det sista påpeka att en lagstiftning eller reglering inte skulle vara nödvändig och när de ändå genomfördes använde företagen metoder för att rena utsläppet, så kallade "end-of-pipe solution", till en så låg kostnad som möjligt. (Guntram och Winsemius, 1992)

De olika aktörernas roller var tydligt identifierade. Ideella organisationer företrädde det ekologiska systemet i form av bland annat träd, luft och vatten. Företag företrädde det ekonomiska systemet och friheten att verka inom marknader. Regeringens uppgift var att, för nationens bästa,

---

⁶ Under bronsålder, järnålder och medeltid användes t.ex. kvicksilver vid brännförgyllning av smycken, även om det var allmänt känt att smederna kunde bli kvicksilverförgiftade. (från utställning på historiska museet, Guldrummet, 2006).

⁷ Ett exempel från Sverige är Hammarby sjö i slutet av 1800-talet, som ansågs bli orent av avloppsvatten och efter islossningen under två vintrar luktade illa och fiskar dog. (Adolfsson, 2003)

⁸ I Sverige ses boken "Plundring, svält och förgiftning" skriven av Hans Palmstierna 1967, som en upprinnelse till miljöengagemang.

⁹ I Sverige är BT Kemis nedgrävda tunnor i Teckomatorp ett välkänt fall, vilket både påverkade människors hälsa och det kringliggande ekosystemet. (se Lalander, 1995)

¹⁰ Det är fortfarande på detta sätt som miljöorganisationer agerar, men det är inte längre det enda sättet.

underlätta för båda systemen med lagar och regleringar genom en distanserad relation till andra sektorer i samhället.

Därefter har rollfördelningen förändrats. Ideella organisationer har sökt nya vägar för att nå sina mål, bland annat genom miljömärkning och informationsverksamhet. Märkningen har gjort ideella aktörer och staten till aktörer som är med i förändringsprocesserna som sker på marknader. Många regeringar har inrättat särskilda miljöövervakande organ.¹¹ Företagen har inrättat miljöansvariga på olika nivåer i organisationen och använder sig av miljöledningssystem och frivilliga certifieringar.¹² En del företag som tidigare enbart gjorde så kallade miljöanpassningar för att följa lag har börjat se miljö som ett konkurrensmedel. (Sweet, 2000) Ideella organisationer har påbörjat samarbeten med företag som ett alternativt sätt att skapa förändringar, istället för ren konfrontation, till exempel miljöorganisationen WWF (se Ählström och Sjöström, 2005).

Företag följer därmed inte bara passivt lagar, utan är aktiva aktörer i förändringsprocesser där systemrelationer mellan ekonomi och ekologi förs fram. Företagen är aktiva i utveckling av miljölagstiftning. Exempel på detta är bland annat lagen om CFC. (Sweet, 2000) Ett annat exempel är det svenska producentansvaret, inom vilket företagen själva har ansvarat för att sätta upp system för insamling och avsättning av det insamlade avfallet. Regeringen har i detta fall endast satt upp insamlingsnivåer och vissa krav på hur materialet avsätts. (SFS 1997:185)

Frågorna har även lyfts fram under större komplexitet. Från att, så som tidigare, enbart speglas i lokala konfrontationer relaterat till enskilda aktörer, har frågan lyfts upp ännu tydligare på en global dagordning. De olika systemen representeras inte längre enbart av ideella organisationer. Företagsledare går samman och uppmanar andra företag att ändra kurs (se t.ex. Schmidheinly, 1992). De ideella organisationerna har vuxit, professionaliserats och utvecklat olika metoder för påverkan. Staten står inte längre som en passiv åskådare, utan genomför själv olika påverkande aktiviteter.¹³

---

¹¹ Sverige var det första landet som 1967 inrättade ett miljöövervakande organ, följt av USA 1970. (McNeil, 2003)

¹² Frivilliga certifieringssystem har uppkommit, så som ISO 14000, det Europeiska EMAS och det brittiska BS 7750. Dessa system är endast upprättande av processer för miljöarbetet och det finns inga krav på utsläpp mm. Ett annat verktyg är de olika märkningar som finns på marknaden, så som svenska statliga Svanen och Svenska Naturskyddsföreningens Bra Miljöval, samt den europeiska EU-blomman, samt ekologisk odling.

¹³ Ett exempel är Konsumentverket som bland annat informerar konsumenter om hur de ska kunna reducera sin miljöpåverkan. (se <http://www.miljo.konsumentverket.se>, 2006-09-04)

Trots de stora ansträngningarna från olika parter kvarstår konflikten mellan ekonomi och ekologi och har på många sätt intensifierats. Naturkatastrofer och olika sjukdomar relateras allt oftare till rubbningar i det ekologiska systemet och industriella aktivitetens inverkan. Enligt en global genomgripande rapport om ekosystemens tillstånd (Millenium Ecosystem Assessment, 2005) är två tredjedelar av de tjänster som ekosystemen bidrar med på väg att utarmas. Till exempel har 35% av mangroveträskan och 20% av korallreven förstörts sedan 1980 och minst en fjärdedel av fiskestocken överfiskas. (ibid)

Samtidigt som relationer till det ekologiska systemet har kommit in i industriella aktiviteter och många, så kallade miljöanpassningar har gjorts, har även andra ideer om systemrelationerna och hanteringen av dessa utvecklats. Företagen har tagit över allt större ansvar för dessa frågor och frivilligheten och samarbete har tagit sig längre upp på den politiska agendan. (Boström, 2004) Därför har företagen fått en starkare röst, samtidigt som de ideella organisationerna också tas på allvar och ses som professionella experter.

Många olika aktörer finns på arenan där systemrelationerna mellan ekonomi och ekologi debatteras. Anpassningar har gjorts, men det har inte upphävt konfliktbilden. På FNs möte i Johannesburg 2002 fördes partnerskap mellan olika sektorer fram som en styrstruktur, vilken skulle leda till integration mellan systemen (Bäckstrand, 2006). Till skillnad från de tidigare konfliktrelationerna baseras partnerskap på frivillighet och samarbete. Partnerskap för hållbar utveckling ses som ett av de viktigaste utfallen av världstoppmötet i Johannesburg 2002, vilket följande citat vittnar om.

"Voluntary and non-binding Partnership Agreements, referred to as Type-II-Outcomes, would include action oriented programmes between governments, business or Civil Society. As these Partnership Agreements were not to be negotiated at the summit itself and did not require consent by delegations, many saw the 'Type-Twos' as the main outcome of the whole summit process."

(<http://www.worldsummit2002.org/index.htm?http://www.worldsummit2002.org/guide/wssdoutcome.htm>, 2006-08-22, minskad storlek är kursivt i original)

Partnerskapstanken har inspirerat många företag, regeringar, kommuner och inte minst forskarsamhället inom fältet hållbar utveckling har varit tidig att haka på trenden.

Till en internationell forskarkonferens beskrevs partnerskap som ett krav för en hållbar utveckling:

*"Our Conference Challenge for 2004: Creating societies based on the principles of sustainable development demands that business, government, and civil society all play roles in the process. However, acting alone they are likely to achieve considerably less than working in cooperation, providing collaborative leadership. Collaboration and partnerships between businesses and other actors are going to be crucial in promoting economic, environmental, and social improvements that contribute to sustainable development."*¹⁴

Det kan med denna bakgrund vara värt att fråga sig om partnerskap för hållbar utveckling är den förlösande mekanismen för att upphäva konflikten mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet och hur systemrelationerna tar sig uttryck i partnerskapsprocesserna.

Partnerskap för hållbar utveckling blir en arena där det ekonomiska, det sociala och det ekologiska systemen ska mötas och integreras. Här ska information om naturens kretslopp och sociala förutsättningar kopplas samman med affärsverksamheter och förändra affärsverksamheters aktiviteter. Partnerskap för hållbar utveckling ska vara medlare mellan systemen och lösa konflikter.

För att undersöka hur processer i partnerskap för hållbar utveckling konstruerar systemrelationer mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet gör jag en genomgång av hur systemrelationerna tar sig uttryck i ekonomiskt relaterad litteratur, hur termen hållbar utveckling uppkommit som en konceptuell integrerare av systemen och hur termen kommit att tolkas, samt bakgrunden till att partnerskap för hållbar utveckling ses som en förlösande styrstruktur för att hantera systemkonflikter. Den empiriska studien består av två partnerskap för hållbar utveckling, där systemrelationerna översätts och konstrueras. Det ena partnerskapet har initierats av Sveriges regering med syfte att verka för en ekologiskt hållbar dagligvarukedja drivs under namnet Framtida Handel. Det andra partnerskapet hade ambitionen att samtransportera gods till de lokala butikerna i Uppsala centrum och drevs under namnet SAMTRA. Partnerskapen beskrivs mer ingående i kapitlet Forskningsdesign. Som ett verktyg för att genomföra studien har jag använt aktörsnätverksteorin (bl.a. Callon, 1986, 1998a; 1998b; Callon och Law, 1982; 1989, Callon och Latour, 1981; Latour, 1998, 2000, 2002), vilken beskrivs i ett separat kapitel

---

¹⁴ Texten är kopierad från ett mejl som sändes ut inför den internationella konferensen GIN [Greening of Industry Network] 2004. Konferensen är ett årligen återkommande event och år 2004 var temat på konferensen "Partnerskap". (GIN: 2004-10-11)

efter kapitlet som beskriver hur studien är upplagd, med namnet Forskningsdesign.

Härnäst presenteras ett kapitel om partnerskap för hållbar utveckling som fenomen. Därefter följer syfte och frågeställningar, samt en beskrivning av det perspektiv och de avgränsningar som har gjorts. Det påföljande kapitlet beskriver den design som använts i studien och avslutas med en beskrivning av avhandlingens påföljande upplägg.

PARTNERSKAP FÖR HÅLLBAR UTVECKLING SOM FENOMEN

Det här kapitlet kommer att beskriva partnerskap för hållbar utveckling som fenomen och inleds med ett citat.

*"Just over two years after the World Summit on Sustainable Development, partnerships for sustainable development continue to develop and grow and new partnerships continue to be launched."*¹⁵ (FN: Commission on Sustainable Development, 2005, s.13)

Ovanstående citat är hämtat ur en rapport från FN om de partnerskap som registrerats alltsedan WSSD [World Summit on Sustainable Development], världstoppsmötet i Johannesburg 2002 om hållbar utveckling. På Johannesburgmötet fördes partnerskap mellan olika sektorer fram som avgörande för att nå en hållbar utveckling, alla sektorer sades ha ett gemensamt ansvar. Partnerskap för hållbar utveckling sågs också som det viktigaste utfallet av mötet (Benner, et al. 2002; Heinrich Böll Stiftung, 2006). Mötet samlade inte bara olika regeringsföreträdare, utan även representanter från företag och ideella organisationer.

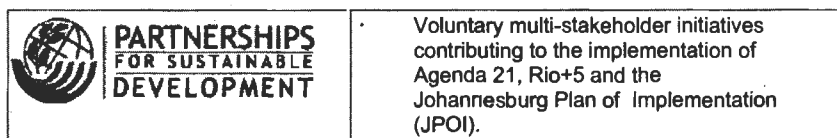

Bild 1: (Källa: <http://www.un.org/esa/sustdev/partnerships/partnerships.htm>, 2005-06-11).

Idén om partnerskap kommer från många källor och har fått spridning i samhället; både lokalt, nationellt och globalt. Mötet i Johannesburg hölls tio år efter ett tidigare möte i Rio 1992 och Johannesburgmötet kallas därför även Rio+10. Det möte som FN höll i Rio 1992 resulterade i Riodeklarationen. Den handlar främst om åtaganden av stater och regeringar och stater emellan, för att sträva efter en hållbar utveckling (FN, Riodeklarationen, 1992). Partnerskap för hållbar utveckling ses som ett komplement till detta och partnerskapen kom att kallas typ II, för att understryka att det handlade om olika sektors samarbete och åtaganden, snarare än åtaganden mellan stater, vilket betecknas typ I. (Bäckstrand, 2006) Vidare var partnerskapen även tänkta att bidra till verkliga förändringar och så som det uttrycktes; implementering av en hållbar

¹⁵ [Lite mer än två år efter världstoppsmötet om hållbar utveckling, fortsätter partnerskap för hållbar utveckling att utvecklas och växa och nya partnerskap fortsätter att upprättas.] (egen översättning)

utveckling (ibid), eftersom de uppfattade miljöproblemen egentligen bara förvärrats över den tid som gått från tidigare möten.

*"When the United Nations General Assembly authorized holding the World Summit on Sustainable Development, it was hardly a secret – or even a point in dispute- that progress in implementing sustainable development has been extremely disappointing since the 1992 Earth Summit, with poverty deepening and environmental degradation worsening. What the world wanted, the General Assembly said, was not a new philosophical or political debate but rather, a summit of actions and results."*¹⁶ (<http://www.un.org/jsummit/>, 2007-01-30)

Partnerskap för hållbar utveckling indikerar att det rör sig om frivilliga samarbeten, som innefattar aktörer från olika sektorer av samhället. (Bäckstrand, 2006) FN upprättade efter toppmötet i Johannesburg ett särskilt kontor för partnerskap i New York, FNs högkvarter.¹⁷ Partnerskap kan registreras hos FN och mer än 300 partnerskap har i skrivande stund registrerats där. Med största sannolikhet är det globalt sett ändå en väldigt liten del av de intersektorella samarbeten som bedrivs för en hållbar utveckling som registrerats.

Partnerskap för hållbar utveckling som en räddare i nöden

Det är inte bara inom FN som partnerskap mellan olika sektorer, ses som en räddare i nöden för hållbar utveckling. Olika upphov till den uppfattningen är föremålet för följande text.

Många miljöproblem uppfattas idag vara mer komplexa än tidigare och relaterar till flera olika verksamheter och sektorer. Exempelvis är det inte bara enstaka företag som bidrar med koldioxidutsläpp. Det sker bland företag, inom offentlig sektor och även hos privatpersoner. Flera olika samhällsaktörer är med andra ord involverade både i problem och lösningar, samt interagerar i det ekonomiska och det ekologiska systemet.

De företag som kommit längst i sitt miljöarbete antas i viss mån därför samarbeta med andra aktörer för att finna nya mer miljövänliga lösningar. (Hartman et al. 1999; Handfield et al. 1997, s.297) En anledning kan vara

---

¹⁶ ["När FNs generalförsamling bestämde sig föra att hålla WSSD, var det ingen hemlighet – eller överhuvudtaget öppet för diskussion – att framgångar i implementeringen av en hållbar utveckling var en extrem besvikelse sedan mötet 1992, med ökad fattighet och förvärrad miljöförstöring. Vad världen önskade, enligt generalförsamlingen, var inte nya filosofiska eller politiska debatter, utan snarare ett möte för handling och resultat."]

¹⁷ De går under namnet partnerskapsteamet [the Partnership Team]

att de ser att de har aktivitets- och resurslänkar till andra företag (Håkansson och Snehota, 1995) och därför måste genomföra aktiviteter tillsammans med dem.

Samarbetsprocessen i partnerskap ses inte bara utifrån det relativt tekniska perspektivet i form av aktivitets- och resurslänkar. Det ses även som ett sätt att utveckla ett mer öppet systemsynsätt (Hartman et al., 1999). Nya relationer mellan industri, stat och ideella organisationer skapas och kan etablera nya sociala värderingar som överensstämmer med en hållbar utveckling (ibid).

Partnerskap för hållbar utveckling kan i relation till det även ses som ett led i en global demokratiseringsprocess (Brinkerhoff, 1999). Till skillnad från tidigare hierarkiskt styre genom nationalstaten finns det en idé om att lyssna på olika intressegrupper och lära av varandra för att ta hänsyn till olika grupper och finna gemensamma lösningar. Partnerskap ses bland annat som en möjlighet att koppla samman civilsamhälle, stat och företag (Bäckstrand, 2006).

Det har även framförts att den tidigare konfliktbaserade relationen mellan företag, stat och ideella organisationer skapade fastlåsningar där de olika sektorerna enbart kommunicerade sitt missnöje. Det skapade problem för staten att införa lagar och regleringar. Företagen beklagade sig över orättvisa ålägganden och miljöorganisationerna påpekade brister i statens insatser. (Poncelet, 2001a) Genom partnerskap och en mer samarbetsinriktad strategi ska dessa fastlåsningar reduceras.

Stat och företag har tidigare generellt setts som två sektorer som bör verka som separata enheter. För regeringar innebär partnerskap för hållbar utveckling därför en ny form av styrstruktur och förhoppningar finns att det ska möjliggöra mer omfattande förändringar än vad som sker via lagar och regleringar. Istället för att bara införa hinder i affärsverksamheter, kan staten försöka påverka utvecklingen genom att identifiera och bidra till drivkrafter som anses verka för en hållbar utveckling.

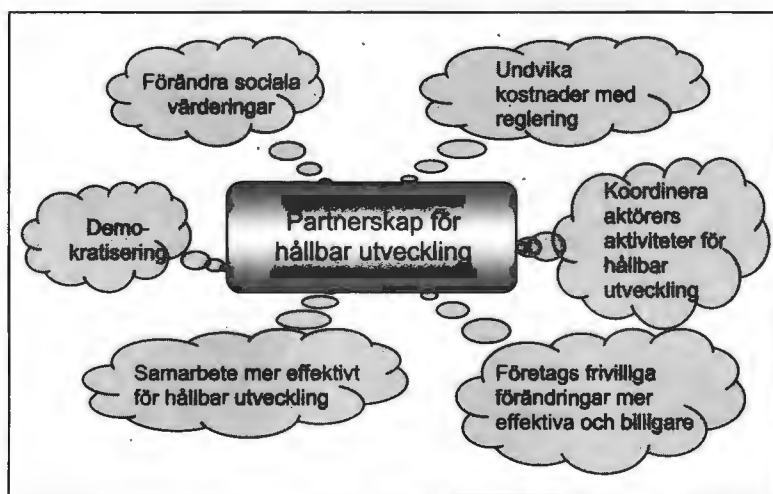
Det kan även ses som ett sätt att undvika kostnader som genomförande och övervakande av lagar medför. Det finns även en tro på att företagen själva kommer att kunna genomföra förändringar mer effektivt om de själva tar ansvar och därigenom undvika suboptimeringar, eller att miljöförbättrande lagar inte ska skada det ekonomiska systemet.

Själva idén om partnerskap för hållbar utveckling vilar på att de olika sektorerna i samhället har olika roller och det kan ses som paradoxalt att

partnerskap förs fram så starkt samtidigt som de olika sektorernas roller luckras upp.

Paradoxen kan lösas upp genom att se partnerskap för hållbar utveckling som en del i en större global samhällelig förändringsprocess. Partnerskap för hållbar utveckling kan ses som en del i ett globalt paradigmskifte, från plan- och marknadsekonomi till hållbar utveckling. Privatpersoner och organisationer ställer om sig för att finna en ny identitet som ligger i linje med den benämnda hållbara utvecklingen.¹⁸

Det finns med andra ord flera olika anledningar bakom uppkomsten av partnerskapstanken som systemintegrator mellan ekonomi och ekologi och olika åsikter om huruvida partnerskap för hållbar utveckling kommer att bidra till omställningen i samhället eller istället motverka den. Nedanstående figur visar på de olika ideer som ligger bakom partnerskap för hållbar utveckling och som bidragit till att partnerskap för hållbar utveckling ses som en styrstruktur för att ena det ekologiska och det ekonomiska systemet.

Figur 1: Ideer bakom partnerskap för hållbar utveckling.

De olika ideerna väver in i varandra. Att förändra sociala värderingar och tanken på att samarbete är mer effektivt överlappar till stor del med demokratiseringstanken. Idén om att partnerskap för hållbar utveckling ska möjliggöra att gå från ord till handling är överlappande med koordineringen av industriella aktiviteter. Att företagens frivilliga

¹⁸ Det finns även aktörer som hävdar att miljöproblemen är överskattade (se t.ex. Lomborg, 2001; 2001/1998), som i sin tur blivit starkt kritiserad.

förändringar ses som mer effektiva och billigare innefattas i den allmänna idén om frivillighet som styrstruktur. Sammanfattat finns det tre framträdande upphov till att partnerskap ses som en framkomlig styrstruktur för att ena det ekologiska och det ekonomiska systemet; demokratisering, frivillighet och koordinering av industriella aktiviteter.¹⁹

Till skillnad mot tilltron på partnerskap för hållbar utveckling som systemintegrator har även stark kritik till partnerskapsidén förts fram och främst från ideella organisationer (Bäckstrand, 2006; se även t.ex. följande organisationers hemsidor; IRC, 2006; ISIS, 2006, GPF, 2006) De ser partnerskap som ett sätt för företagen att lunka på i sin egen takt och göra marginella anpassningar på frivillig basis. Därför har risken för gröntvätt [green-washing] setts som stor. Partnerskap ses som ett sätt för företag att försöka undvika kritik och legitimera sig som proaktiva, samtidigt som de fortsätter som förut [business-as-usual] (se t.ex. Steiner, 2003). Greenpeace har till exempel en policy om att aldrig gå in i partnerskap med företag, samtidigt som andra ideella organisationer, bland annat WWF, använder partnerskap som ett strategiskt verktyg för att påverka företag (Ählström och Sjöström, 2005).

Kärt barn har många namn

Partnerskap för hållbar utveckling har blivit väldigt populärt att studera och många olika namn används. Här följer några exempel. "Public-private partnerships" (se t.ex. Shapiro och Rosenquist, 2004; Hofmeister och Borcert, 2004; Awortwi, 2004; LaFrance, och Lehmann, 2005; Bull och McNeil, 2007), vilket kan förkortas till PPP²⁰ eller P3. I det här fallet avser partnerskapen samarbeten mellan stat och företag och innefattar i huvudsak dessa sektorer. Vissa namn poängterar att det är flera sektorer involverade utan att namnge vilka, så som; "multi-stakeholder partnerships" (se t.ex. Bendell och Kearins, 2005), "multistakeholder environmental partnerships" (Poncelet, 2001a) och "cross-sectoral environmental collaborations" (se t.ex. Rondinelli och London, 2002). Ett namn som använts för att betona att företag är involverade är "corporate partnerships for sustainability" (Juniper och Moore, 2002). I andra fall betonas syftet med partnerskapen och det relevanta för den här avhandlingen är då miljö eller hållbar utveckling och då har följande

---

¹⁹ Att konstruera kategorier på detta sätt är en förenkling av komplexitet. Anledningen till att konstruera dessa kategorier är att göra det lättare att kunna analysera översättningar av upphovsideernas uttryck i de studerade fallen.

²⁰ Lite spetsfundigt används PPP även som förkortning för idén med att den som förorenar ska betala [the Polluter Pays Principle].

namn använts; "environmental partnerships" (se t.ex. Poncelet, 2001b); "partnerships for sustainable development" (se t.ex. FN, 2004). I andra fall betonas samarbetsaspekten i benämningen av partnerskap, så som "cooperative environmental management" (Plummer och FitzGibbon, 2004). Den frivilliga karaktären i partnerskap har betonats i namnet "voluntary environmental partnerships" (Davis, 1999) och i FNs benämning av partnerskapen som typ II²¹ poängteras att det inte är överenskommelser mellan nationer.

Det finns i skrivande stund ingen entydig användning av någon term, de används lite ad hoc. För att undvika förvirring kommer jag därför att använda termen partnerskap för hållbar utveckling i avhandlingen. Många författare gör inte heller någon ingående definition av partnerskap för hållbar utveckling, utan relaterar bara till att flera intressentgrupper samarbetar (Regéczi, 2005). Att det finns så många olika termer för att beteckna partnerskap är rätt förståeligt. Partnerskap för hållbar utveckling är ett relativt nytt begrepp och kategoriseringar av olika former av partnerskap har ännu inte fått något genomslag (Regéczi, 2005). Eftersom partnerskap för hållbar utveckling förordas i så många sammanhang finns det troligtvis även en vilja att kalla många olika samarbetskonstellationer för partnerskap.²²

Partnerskap för hållbar utveckling definieras av Starik och Rands (1995)²³ som samarbeten mellan flera aktörer i huvudsakligt syfte att minska de negativa effekterna på det ekologiska systemet. De är miljöansträngningar av företag, regeringar och/eller ideella organisationer (ibid). FNs kommission för hållbar utveckling [CSD, Commission on Sustainable Development] gör en liknande definition som återges nedan:

"Partnerships for sustainable development, in the context of WSSD and its follow-up, are voluntary, multi-stakeholder initiatives that can contribute to the implementation of sustainable development." (FN, 2003)

I avhandlingen betraktar jag partnerskap för hållbar utveckling på samma sätt som Starik och Rands (1995) och FNs definition. Det vill säga att jag anser att de måste vara sektorsövergripande och ha som syfte att verka för hållbar utveckling.

---

²¹ Se kommande kapitel om termen hållbar utveckling.

²² Partnerskap för hållbar utveckling inrymmer både idén om den självreglerande marknaden som kännetecknar marknadsliberalismen, samtidigt som den innehåller idén om samarbete istället för konkurrens, vilket är en grundtanke inom socialismen. Inte undra på att termen blir populär!

²³ Egentligen använder författarna termen miljöpartnerskap, men betydelsen blir densamma på det sätt som jag använder termen hållbar utveckling.

Hur partnerskap för hållbar utveckling är tänkta att fungera som systemintegrerande mekanism, hur de ska bedrivas och hur och på vilket sätt de är tänkta att verka för en implementering av en hållbar utveckling är relativt öppet för tolkning. För att närma mig fenomenet har jag därför kategoriserat partnerskap för att belysa att det går att urskilja olika former av partnerskap.

Former av partnerskap för hållbar utveckling

Även om partnerskap för hållbar utveckling oftast definieras som sådana genom att det finns flera parter som samarbetar på något sätt för en hållbar utveckling, kan flera olika former av partnerskap för hållbar utveckling urskiljas.²⁴ En uppdelning av partnerskap för hållbar utveckling som kan göras, är att de kan delas upp efter vilka sektorer i samhället som finns representerade. Ett partnerskap för hållbar utveckling kan bestå av enbart olika företag (se t.ex. Mehalik, 2000; Möllersten och Sandberg, 2004).²⁵ Den idé om fruktbarhet som olika sektorer ska kunna ge varandra faller då bort och partnerskap för hållbar utveckling förutsätts i de flesta fall ha någon form av sektorsöverskridande karaktär.

Olika sektorer som främst ses kunna finnas representerade är stat, företag och ideella organisationer. Dessa olika sektorer antas ha olika mål och syften när de medverkar i ett partnerskap för hållbar utveckling. (Long och Arnold, 1999; Sinding, 2000; LaFrance och Lehmann, 2005) Den utgångspunkten finns även inom den så kallade intressentteorin (Freeman och Reed, 1983, Freeman, 1984, 1994; 1998; 1999; 2002)²⁶, som ofta används

---

²⁴ Den uppdelning av partnerskap som följer i texten överlappar i viss mån den uppdelning som gjorts av Juniper och Moore, (2002). De ser fyra strategier för partnerskap för hållbar utveckling, vilka de kallar miljöåterställning [environmental restoration], lokala arbeten för hållbar utveckling [sustainable community development], reglering och standardutveckling [regulations and standards development], samt kunskapsgrupper [learning communities]. Den strategi som de kallar miljöåterställning sammanfaller med det syfte som jag kallar "hantera naturresurser" och det som de kallar kunskapsgrupper sammanfaller med det syfte som jag kallat "erfarenhetsutbyte".

²⁵ Ett exempel på ett sådant är ett par företag i Sverige som gemensamt gick ihop för att beställa lastbilar med alternativt bränsle. Det företag som skulle utveckla och producera fordonet ville ha ett kundunderlag på flera parter för att överhuvudtaget börja utveckling och tillverkning. Därför gick ett antal intresserade kunder ihop för att kunna garantera avsättning till producenten.

²⁶ Det görs ofta grupperingar av aktörer som inom gruppen anses ha lika intressen, ex. samhälle, ägare, kunder, anställda och andra företag (Nylén, 1996). En omfattande uppdelning är gjord av Post et. al. (2002, s.22) där de olika intressenterna benämns som: stat, anställda, investerare, kunder och användare, fackföreningar, myndigheter (regulatory authorities), joint-venture partners och allianser, lokala kommuner och medborgare, privata organisationer, samt samarbetspartners i en distributionskedja (supply chain associates). De olika grupperna antas ha olika form av makt att utöva påtryckningar, där aktieägare och direktörer har formell rösträtt; kunder, leverantörer och anställda har ekonomisk makt; och staten, samt intressegrupper har politisk makt (Freeman och Reed, 1983, s.93f).

inom området CSR, [Corporate Social Responsibility] och hållbar utveckling.

Ytterligare en uppdelning som kan göras av partnerskap för hållbar utveckling är olika fokus för förändring och syften med partnerskapet. Partnerskap för hållbar utveckling kan ha sin fokus på att åstadkomma förändringar i specifika naturresurser eller i nuvarande industriella kanaler. I det första fallet är det själva naturresursen som är i fokus och det är där som mätningar görs och handlingar kretsar. I det andra fallet är det istället de nuvarande industriella aktiviteterna som står i centrum och förändringar av dem är tänkta att leda till lägre miljöpåverkan.

Partnerskap för hållbar utveckling kan dessutom ha olika syften. Det finns partnerskap som sätts ihop bara för att möjliggöra kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan aktörer. Här är syftet främst att utbyta information bland olika aktörer för att inhämta kunskap, eller för att få andra aktörer att förstå den egna ståndpunkten (se t.ex. Poncelet, 2001a). Det kan till exempel vara meningen att företagen ska få insikt i de ideella organisationernas tankesätt och sedan eventuellt försöka relatera sina affärsverksamheter till detta, eller vice versa.

En annan form av partnerskap för hållbar utveckling är de partnerskap som har ett uttalat syfte att försöka åstadkomma en förändring i affärsverksamhet och/eller nyttjande av naturresurser. I dessa partnerskap ska inte bara intentioner och åsikter förmedlas, det är även tänkt att partnerskapen ska leda till förbättringar av sociala villkor eller miljön.

Ur de partnerskap som har ett uttalat syfte att försöka åstadkomma förändringar, kan tre olika typer urskiljas. En typ avser att förändra utnyttjandet av specifika naturresurser. Det kan handla om att överexploatering av en naturresurs uppmärksammas och att flera parter blir involverade i att försöka finna en lösning. Partnerskap av den typen finns det mest skrivet om (se t.ex. kakao: Rosenqvist och Shapiro, 2004; vatten: Al-Jayousi, 2003 och Sinh, 2002; fiskenäring: Ostrom, 1990). Det anses finnas en tendens att överutnyttja gemensamma naturresurser, en problematik som Hardin (1968) kallade det allmännas problem [the tragedy of the commons]. Gemensamt samarbete och övervakning inom gruppen har visat sig vara fungerande för att lösa sådan problematik (Ostrom, 1990).

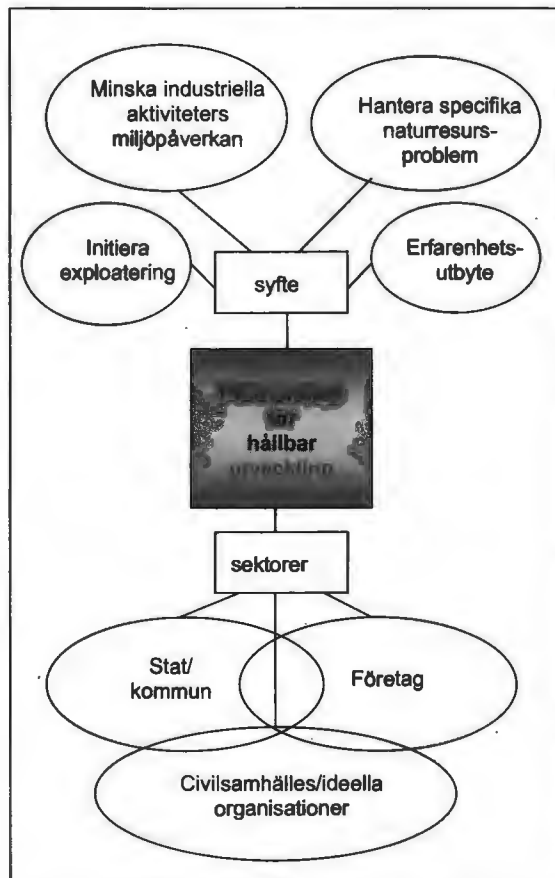
En annan typ är att initiera exploatering av naturresurser (se t.ex. Warner och Sullivan, 2004; LaFrance och Lehmann, 2005). I det fallet kan ett partnerskap från ett företags sida motverka kritik från ideella

organisationer, samt även hjälpa till att undvika motstånd från lokalbefolkning och regering (Warner och Sullivan, 2004). Frågan kan ställas om partnerskap av den typen verkligen kan betraktas som partnerskap för hållbar utveckling. Det handlar inte om att minska de negativa effekterna på miljön, eller negativa sociala effekter av de industriella systemen, utan snarare om att initiera exploatering av naturresurser och eventuellt minimera de negativa effekterna i de aktiviteterna. Totalt sett blir det dock ingen förbättring för ekosystemen jämfört med att inte initiera projekten.

En tredje typ av partnerskap för hållbar utveckling är att förändra aktiviteter och resursutnyttjanden i olika delar av ett existerande industriellt nätverk för att minska den negativa miljöpåverkan, eller förbättra sociala villkor. (se t.ex. Gunningham et al., 1999; Hartman et al., 1999; Paton, 2000; Stafford et al., 2000; Marcus et al., 2002; Moore, 2002)

Partnerskap för hållbar utveckling kan presenteras i en modell enligt nedan utifrån olika syften och sektorer närvarande i partnerskapen.

Figur 2: Syften och sektorer i partnerskap för hållbar utveckling.

Om vi nu lägger till fokus för förändring och lyfter in det deduktiva resonemanget om vad respektive partnerskaps syfte, fokus, och konstellation hypotetiskt kommer att innehålla blir utfallet den tabell som presenteras på nästa sida:

Syfte →	Hantera problem	Initiera exploa- tering	För- ändringar i distribu- tions- kanaler	Erfaren- hets- utbyte
Fokus för förändring →	Natur- resurs	Natur- resurs	Industriella aktiviteter	Antingen eller/ både och
<i>Sektorer ↓</i>				
<i>Företag- Stat</i>	Positiv för ekosystem; Frivilliga åtaganden el. föregå reglering	Negativ för ekosystem; Frivilliga åtaganden el. föregå reglering	Positiv för ekosystem; Frivilliga åtaganden el. föregå reglering	Inga direkta förändringar; Frivilliga åtaganden el. föregå reglering
<i>Företag- NGO</i>	Positiv för ekosystem; Drivet av ideell organisation s intressen	Negativ för ekosystem Drivet av ideell organisation s intressen	Positiv för ekosystem; Drivet av ideell organisation s intressen	Inga direkta förändringar; Drivet av ideell organisation s intressen
<i>Företag- Stat-NGO</i>	Positiv för ekosystem; Komplex dynamik	Negativ för ekosystem; Komplex dynamik	Positiv för ekosystem; Komplex dynamik	Inga direkta förändringar; Komplex Dynamik

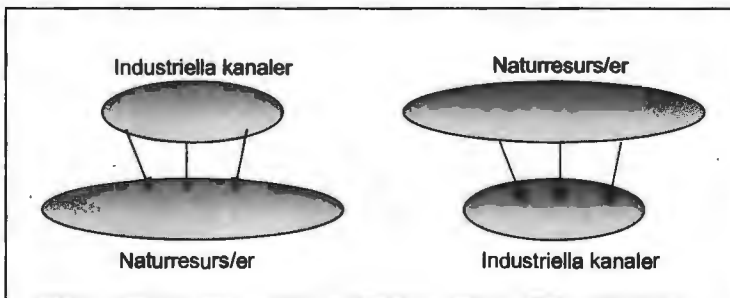
Tabell 1: Fokus, syfte och sektorer i partnerskap.

Partnerskap för hållbar utveckling med syfte att initiera exploatering av naturresurser har inte för avsikt att förbättra tillståndet i det ekologiska systemet. Jag har därför benämnt dem som negativ för ekosystem. När det gäller de partnerskap som syftar till erfarenhetsutbyte och diskussion är utfallet osäkert. Partnerna kanske bara lämnar diskussionen och förändringar därefter för att förbättra ekosystemens förutsättningar kan utbli. Därför använder jag "inga direkta förändringar" för att spegla detta. När det sedan gäller syften att hantera specifika naturresurser är utgångspunkten ett uppfattat negativt tillstånd som är tänkt att bli förbättrat. Därför ser jag dem som positiva för ekosystem. Detsamma gäller partnerskap med syfte att reducera den negativa påverkan i ekosystem genom att åstadkomma förändringar i distributionskanaler.

När det sedan gäller de olika konstellationerna av sektorer kan de också komma att få olika inverkan på partnerskap för hållbar utveckling. Om det enbart är en eller flera ideella organisationer som ingår tillsammans med ett eller flera företag är det stor sannolikhet att det är den eller de ideella organisationernas intressen som styr partnerskapen, eftersom de sannolikt inte skulle engagera sig i något som inte ligger i deras intressen och även har visats lämna partnerskap som inte längre uppfyller deras intressen (se t.ex. Stafford et al., 2000). Då enbart företag och stat är närvarande kan det röra sig om frivilliga åtaganden eller även vara

diskussioner som föregår en reglering, så som i fallet med upprättandet av den svenska regleringen om återvinning av däck och plastförpackningar (se Alfredsson, Hultén och Sweet, 2001). Då samtliga tre sektorer är involverade i ett partnerskap är det troligt att processen blir mer komplex, eftersom det är fler intressen och agendor som ska komma samman och jag har därför benämnt dessa partnerskap som bestående av komplex dynamik. I tabellen ovan sammanförs fokus, syfte och constellationer och indikerar olika former av innehåll i olika former av partnerskap för hållbar utveckling.

Även om de partnerskap som syftar till att förändra naturresurser och industriella kanaler får samma innehåll är deras fokus olika. Då primär fokus ligger på förändringar i de industriella kanalerna är de indirekt överst i form av prioritet, vilket symboliserar att de är i fokus och det är utifrån dem som och de aktiviteter som sker inom dem som naturresurser beaktas. Då fokus istället är förbättring för naturresurser sätts naturresurserna i fokus och industriella kanaler betraktas utifrån deras balans och uppfattade tillstånd. Dessa olika fokus kan illustreras i nedanstående figur.

Figur 3: Olika fokus i partnerskap.

Litteratur på området kan delas in efter dessa kategorier av partnerskap för hållbar utveckling så som i tabellen på nästa sida. Tabellen har utökats med en rad för övriga constellationer och en kolumn för övrig fokus, eftersom dessa två också kan vara möjliga.

Syfte →	Hantera problem	Initiera exploatering	Förändringar i distributionskanaler	Erfarenhetsutbyte	Övrigt syfte
Fokus för förändring →	Natur-resurs	Natur-Resurs	Industriella aktiviteter	Antingen eller/både och	Övrig Fokus
Sektorer ↓					
Företag-Stat	Pommeroy och Berkes, 1997 Plummer och FitzGibbon, 2004 Shapiro och Rosenqvist, 2004	<i>Vanligt, men kanske ej under termen partnerskap</i>	Paton, 2000 Gunningham et al., 1999 Marcus et al., 2002 Juniper och Moore, 2002	<i>Vanligt, men kanske ej under termen partnerskap</i>	Herman, 2004 (och totalt involverad)
Företag-NGO	Regézi, 2005 Practical Rondinelli och London, 2002 <i>Exempel: MSC²⁷</i>	<i>Relativt osannolika</i>	Juniper och Moore, 2002 Stafford et al., 2000 <i>Exempel: Rainforest Alliance</i>	Juniper och Moore, 2002	Rondinelli och London, 2002
Företag-Stat-NGO	Davis, 2002 Rondinelli och London, 2002 <i>Exempel: FSC²⁸</i>	Lafrance och Lehman, 2005 Sullivan och Warner, 2004a Sullivan et al., 2004 Sullivan och Kiangi, 2004 Brinkerhoff, 2002 (WCD)	Gunningham et al., 1999 Hartman et al., 1999	Poncelet, 2001a Newman, 1999 Brinkerhoff, 2002 (WCD)	
				Newman, 2002	

Tabell 2: Fokus, syfte och sektorer i litteratur.

Det finns i tabellen ovan tre rutor som innehåller kommentarer istället för referenser. I tabellen framgår att partnerskap mellan företag och ideella organisationer är rätt osannolika då det rör sig om att initiera exploatering av naturresurser. Anledningen är att det förmodligen inte skulle vara av intresse för en ideell miljöorganisation att vara med, då det inte handlar om att förbättra ekosystemförutsättningar, utan exploatering av dem. Det finns däremot flera fall då ideella organisationer medverkat vid initiering av exploatering då även staten är involverad. Det kan då vara av intresse för en ideell organisation att vara med och inverka i att skapa reglering och styrinstrument för utnyttjandet av naturresursen, något som inte skulle vara fallet om det enbart rörde sig om företag och ideell organisation. Jag vill däremot inte säga att det inte finns, eftersom jag är övertygad om att de flesta former av partnerskap går att finna någonstans, men det fanns inga sådana exempel i den litteratur som jag gått igenom.

²⁷ MSC är en förkortning av Marine Stewardship Council och är en organisation uppstartad av företag och civilsamhällesorganisationer, som tagit fram principer för och certifierar marint hållbart fiske. (se www.msc.org)

²⁸ FSC är en förkortning av Forest Stewardship Council, som tar fram principer för hållbart skogsbruk. Märkningen är av trä och träprodukter, t.ex. trädgårdsmöbler. (se www.fsc.org)

Det finns ytterligare två rutor i tabellen som inte är fyllda med referenser. För de rutor som rör sig om erfarenhetsutbyte mellan företag och stat, samt rutan som innehåller samarbete mellan företag och stat vid initierande av exploatering av naturresurser har jag rubricerat båda som vanlig, men inte under termen partnerskap. Dessa samarbetsformer är, som uttrycks, vanliga och ibland nästan oundvikliga, men huvudsyftet är inte att verka för en hållbar utveckling, möjligtvis vagare underordnade mål i form av beaktande av miljöpåverkan. Det kan röra sig om dammbyggen i Kina, eller andra infrastruktursatsningar. Exempel i Sverige är byggnationen av en tunnel under Hallandsåsen.

När jag intresserade mig för partnerskap för hållbar utveckling som fenomen var det själva handlandet och förändringar som syftar till att förbättra för ekosystem och minska spänningarna mellan systemen som var intressant. Det är även det som definitionerna av partnerskap för hållbar utveckling som jag refererade till tidigare i det här kapitlet indikerar. Därför ville jag koncentrera studien på dessa former av partnerskap. Eftersom hantering av specifika naturresurser är så pass välutforskat och ligger mer i linje med forskningsinriktningen på den akademiska sektion där avhandlingen skrivs valde jag att fokusera på dem. Därför innefattar avhandlingen två uttalade partnerskap för hållbar utveckling som faller inom kategorin med fokus på industriella system med syfte att förändra existerande industriella kanaler. Den sammansättning av sektorer som valdes kommer jag att förklara och beskriva i forskningsdesignen.

Ett partnerskap är ämnat att föra olika parter samman och att initiera gemensamma ansträngningar. Trots det har processerna i partnerskapen inte fått fullt så mycket utrymme i den litteratur som behandlar partnerskap för hållbar utveckling. Partnerskapen har istället ansetts leda till integration av ekonomi och ekologi mer eller mindre per automatik.²⁹ Störst fokus har legat på varför olika sektorer går in i partnerskap (se t.ex. LaFrance och Lehmann, 2005), samt om de kan ses som lyckade eller ej. (se t.ex. Bressers och de Bruijn, 2005) Eftersom avhandlingen inte har som syfte att utvärdera utfallet på det ekonomiska och det ekologiska systemet i objektiva termer, utan snarare översättningar och argumentation relaterat till systemen kommer processerna i fokus.

De två partnerskap för hållbar utveckling som studeras i den här avhandlingen är varken uppstartade under FN-mötet, eller blivit

---

²⁹ Att partnerskap ses som om konfliktrelationen mellan ekonomi och ekologi upphävs automatiskt kan bero på den stora andelen normativa påståenden om att partnerskap är ett måste för en hållbar utveckling.

registrerade hos FN efteråt. De är snarare ett uttryck för hur ideer färdas i tid och rum (Czarniawska och Joerges, 1996). Båda partnerskapen har däremot använts för att visa på praktiserande av globala ideer på lokal och nationell nivå utifrån FNs principer. Partnerskapet Framtida Handel har i flera fall rapporterats som ett av Sveriges Regerings initiativ för att verka för en hållbar utveckling. (se t.ex. Regeringskansliet, 2005/06:107) SAMTRA har framställts som ett av Uppsala kommuns projekt i arbetet med Agenda 21.³⁰

Båda partnerskapen skulle kunna klassificeras som ett partnerskap, enligt FNs kriterier för partnerskap för hållbar utveckling.³¹

I de båda partnerskapen för hållbar utveckling är olika sektorer involverade. I SAMTRA finns representation från kommun, företag, universitet och ideell sektor. I Framtida Handel återfinns, regering,

---

³⁰ Agenda 21 är ett handlingsprogram för hållbar utveckling och betyder dagordning för det 21:a århundradet. (Naturvårdsverket, 2005)

³¹ "...partnerships, as voluntary multi-stakeholder initiatives, contribute to the implementation of inter-governmental commitments in Agenda 21, Programme for the Further Implementation of Agenda 21, and the context of the WSSD process and its follow up should be developed and implemented in accordance with the following criteria and guidelines; in this regard, taking note of the preliminary work undertaken on partnerships during the preparatory process for WSSD, including the Bali Guiding Principles, and General Assembly resolution A/RES/56/76:

- a. Partnerships are voluntary initiatives undertaken by governments and relevant stakeholders, e.g. major groups and institutional stakeholders;
- b. Partnerships should contribute to the implementation of Agenda 21, the Programme for the Further Implementation of Agenda 21 and the Johannesburg Plan of Implementation, and should not divert from commitments contained in those agreements;
- c. Partnerships are not intended to substitute commitments made by Governments but to supplement the implementation of Agenda 21, the Programme for the Further Implementation of Agenda 21 and the Johannesburg Plan of Implementation;
- d. Partnerships should have concrete value addition to the implementation process and should be new - that is not merely reflect existing arrangements;
- e. Partnerships should bear in mind the economic, social and environmental dimensions of sustainable development in their design and implementation;
- f. Partnerships should be based on predictable and sustained resources for their implementation, include mobilising new resources and, where relevant, result in transfer of technology to, and capacity building in, developing countries;
- g. It is desirable that partnerships have a sectoral and geographical balance;
- h. Partnerships should be designed and implemented in a transparent and accountable manner. In this regard, they should exchange relevant information with Governments and other relevant stakeholders;
- i. Partnerships should be publicly announced with the intention of sharing the specific contribution that they make to the implementation of Agenda 21, the Programme for the Further Implementation of Agenda 21 and the Johannesburg Plan of Implementation;
- j. Partnerships should be consistent with national laws, national strategies for the implementation of Agenda 21, the Programme for the Further Implementation of Agenda 21 and the Johannesburg Plan of Implementation, as well as the priorities of countries where their implementation takes place;
- k. The leading partner of a partnership initiative should inform the national focal point for sustainable development of the involved country/countries about the initiation and progress of the partnership, and all partners should bear in mind the guidance provided by Governments; and

The involvement of international institutions and United Nations funds, programmes and agencies in partnerships should conform to the inter-governmentally agreed mandates and should not lead to the diversion to partnerships of resources otherwise allocated for their mandated programmes. (FN 2007; www.un.org/esa/sustdev/partnerships/csd11_partnerships_decision.htm, 2007-01-30)

departement, myndigheter, företag och kommuner. Båda partnerskapen har som uttalat syfte att åstadkomma förändringar i distributionskanaler som ska minska miljöbelastningarna och på det sättet verka för integration av det ekologiska och det ekonomiska systemet.

Istället för att dyka rätt ner i fallen kan en förståelse för vad partnerskap för hållbar utveckling är tänkta att verka för vara av intresse. Därför kommer innehållet och definitioner av termen hållbar utveckling att belysas. Hållbar utveckling är i sin tur tänkt att föra olika system samman och eftersom jag avgränsat mig till det ekologiska och det ekonomiska systemet kommer jag i kapitlet därefter att betrakta hur dessa system relateras till varandra i teoretiskt relaterad litteratur. Efter dessa två kapitel kommer jag att återgå till partnerskapen och hur partnerskap för hållbar utveckling som styrstruktur är tänkt att hantera termen hållbar utveckling och relationen mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet.

Dessförinnan kommer dock syfte och frågeställningar, samt val av perspektiv och avgränsningar. Därefter följer ett kapitel som redogör för den forskningsdesign som ligger till grund för studien, samt ett påföljande kapitel som beskriver den ansats som valts i avhandlingen.

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

I inledningen påpekade jag att partnerskap mellan olika sektorer setts som en förlösande styrstruktur som ska åstadkomma integration mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet, det vill säga verka för en hållbar utveckling. Det blir därför intressant att studera hur relationer mellan systemen tar sig uttryck i sådana partnerskap.

Det övergripande syftet i avhandlingen är *att studera hur systemrelationer mellan det ekonomiska och ekologiska systemet konstrueras och hanteras i partnerskap för hållbar utveckling*. Det innefattar systemrelationer i form av konflikter och symbios. De frågeställningar som jag lyfter fram i texten nedan relaterar till det ovanstående syftet.

Till att börja med finns olika uppfattningar om hur det ekonomiska och det ekologiska systemet relateras till varandra. Systemrelationerna har framställts på olika sätt i ekonomiskt relaterad litteratur och systemens innebörd har folkats på olika sätt. Att använda en förutbestämd definition av det ekonomiska och det ekologiska systemet och relationerna dem emellan skulle hindra en djupare analys av hur systemen relateras till varandra i partnerskap för hållbar utveckling. För att undvika detta kommer teorin inte att användas för att inta en teoretisk position, utan att framställs istället från en metateoretisk nivå och översättningar av systemrelationer blir därmed också föremål för studien. Detta leder fram till den första frågeställningen.

* Hur representeras systemrelationer mellan det ekonomiska systemet och det ekologiska systemet i ekonomiskt relaterad litteratur, samt i partnerskap för hållbar utveckling?

Systemrelationerna mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet har även uttryckts i två paradig, vilket jag visar på i ett av de teoretiska kapitlen. Hur de kommer till uttryck i partnerskap för hållbar utveckling innefattas i följande frågeställning.

* Hur har systemrelationerna uttryckts i olika systemrelationsparadigm och hur relaterar dessa till processer i partnerskap för hållbar utveckling?

Termen hållbar utveckling är ämnad att skapa integration mellan systemen. Den blir ofta tagen mer eller mindre för given med hänvisning till den mest vanligt använda definitionen. Jag kommer istället att låta termen bli föremål för studien och undersöka hur systemrelationerna översatts i den termen och hur det uttrycks i partnerskapen. Detta innegrips i frågeställningen på följande sida.

* Hur översätts systemrelationerna i termen hållbar utveckling och hur relaterar det till processer i partnerskap för hållbar utveckling?

Istället för att studera strukturer och konstellationers inverkan på utfallen av partnerskap för hållbar utveckling kommer fokus att ligga på den dynamiska utvecklingen av partnerskap. Det sker olika processer i partnerskapen som interagerar med konstruktionen av systemrelationer. För att tydliggöra dessa processer och därmed partnerskapens förmåga att verka som styrstruktur för att hantera systemrelationer ställs följande fråga.

* Hur agerar processer i partnerskapen för hållbar utveckling som styrstruktur för att hantera systemrelationer mellan det ekologiska och det ekonomiska systemet?

För att uppfylla syftet och besvara frågeställningarna kommer jag att använda mig både av ekonomiskt relaterad litteratur, samt två fall av partnerskap för hållbar utveckling.

Det ena av dessa fall går under namnet Framtida Handel och är ett partnerskap för hållbar utveckling som Sveriges regering drivit tillsammans med företag, myndigheter och kommuner sedan 1999. Målet för partnerskapet är en hållbar dagligvarukedja år 2025. Det andra fallet är ett försök att samordna distributionen av varor in till Uppsala centrum, vilket drevs under namnet SAMTRA och innefattade en kommun, det lokala universitetet, samt företag. Det fallet har avslutats, men väver i viss mån in i Framtida Handel och idén om samordning lever kvar.

Den här avhandlingen fyller härigenom en lucka inom området hållbar utveckling, genom att fokusera på systemrelationer mellan det ekologiska och det ekonomiska systemet i ekonomiskt relaterad litteratur på en metateoretisk nivå och i två empiriska fall, bestående av två partnerskap för hållbar utveckling.

I kapitlet om forskningsdesign kommer jag att förklara vilken analytisk ansats som använts, samt varför jag valt just dessa fall för den empiriska studien. För att göra studien hanterbar har jag valt att göra vissa avgränsningar och de redogör jag för i nästa kapitel.

VAL AV PERSPEKTIV OCH ÖVERGRIPANDE AVGRÄNSNINGAR

Under den här rubriken kommer jag att presentera vilket perspektiv som valts och de övergripande avgränsningar som jag medvetet gjort för att avhandlingen ska bli hanterbar. Avgränsningar är i avhandlingen till för att kunna fokusera på vissa aspekter och för att göra studien genomförbar.

Val av perspektiv

Det perspektiv som jag valt är att utifrån en performativ ontologi, använda aktörsnätverksansatsen som metodologiskt och analytiskt verktyg. Den ontologiska utgångspunkten och ansatsen beskrivs mer utförligt i kapitlen med namnen Forskningsdesign och Aktörsnätverk för att studera systemrelationer mellan det ekologiska och det ekonomiska systemet.

Begreppet system

Jag använder begreppet system i avhandlingen och fokuserar på det jag givit namnen det ekologiska och det ekonomiska systemet. Ovanstående stycke om val av perspektiv relaterar till vad som innefattas i systemen. Jag bryter mot konventionella uppfattningar om att noga definiera de begrepp som används, vilket är avhängigt det perspektiv jag valt i avhandlingen. Systemen är därför inget som definieras på förhand, utan får sin betydelse i det som studeras, vilket i den här avhandlingen är både teoretiskt relaterad litteratur och två empiriska fall. Detta kommer också att utvecklas mer i kapitlen Forskningsdesign och Aktörsnätverk för att studera systemrelationerna mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet.

Systemgränser

En första avgränsning som gjorts relaterar till det som jag kallar system, det vill säga det ekologiska och det ekonomiska systemet. Det är endast två av flertalet olika system som vi kan uppfatta i ett samhälle. Vidare är det ekologiska och det ekonomiska systemet endast två av de system som allmänt innefattas i konceptet hållbar utveckling. Därmed faller det sociala

systemet bort, vilket ofta anses vara en viktig aspekt för att uppnå en hållbar utveckling.

Avgränsningen av system har gjorts för att kunna fokusera och koncentrera på relationerna de systemen emellan. De har även varit de system som tydligast framträtt i fallen, vilket i och för sig inte är oberoende av urval av fall.

Partnerskapsgränser

Partnerskap för hållbar utveckling är ett stort område. En av de avgränsningar som gjorts är att inrikta studien på de partnerskap som har i huvudsakligt syfte att minska de negativa effekterna på miljön genom att förändra existerande industriella aktiviteter i försörjningskanaler. Därmed exkluderas partnerskap som sätts upp enbart i syfte att bidra till kunskapsöverföring. Olika former av partnerskap beskrevs i kapitlet med namnet partnerskap för hållbar utveckling som fenomen.

De partnerskap som studerats har sin hemvist i Sverige och är därför antingen lokala eller nationella. En anledning är att det är lättare att komma nära empirin om det finns en geografisk närhet till fallen. Dessutom är det nästan en nödvändighet för att kunna göra observationer under en längre process. Att Sverige ses som ett föregångsland och att Sveriges regering definierar det ena av det fall som jag studerat som sitt första försök att prova denna nya styrstruktur, partnerskap för hållbar utveckling och det ses som nydanande internationellt, har gjort det extra intressant att följa det fallet. Urval av fall diskuteras utförligare i kapitlet med namnet Forskningsdesign.

Vidare är det två olika partnerskap som ingår i studien. Innan studien påbörjades hade avsikten varit att undersöka flera olika partnerskap för hållbar utveckling med olika konstellationer av sektorer. När jag började nysta i fallen, upptäckte jag snart att omfattningen av aktörer, konfliktdiskussioner och argumentation var enorm. Information som kan inhämtas i bara ett fall växte inledningsvis exponentiellt och bredde ut sig både i tid och i rum. Samtidigt hade jag redan påbörjat den empiriska insamlingen och såg paralleller mellan fallen, därför bestämde jag mig för att innefatta båda fallen i avhandlingen.

Frågan om representativitet för populationen skulle vara intressant utifall att målet var mätbarhet. Representativitet kan ses både i form av olika typer av partnerskap för hållbar utveckling, men även representation av

olika åsikter och aktörsgrupper. Inom de fall som undersökts har representanter för olika grupper fått komma till tals. Det är inte lätt, om ens möjligt, att försöka förstå var gränserna för populationen skulle dras. Ytterligare personer skulle kunna intervjuas i oändlighet. Det blir då upp till forskaren att avgöra hur omfattande studien ska bli för att dess syfte ska kunna uppfyllas och låta det sätta gränserna, istället för någon realistisk uppfattning om representativitet för populationen. Jag har ändå i viss mån strävat efter representativitet bland de personer som intervjuats. Det är en metodfråga och något som måste beaktas, vilket jag diskuterar både i kapitlet Forskningsdesign, samt i kapitlet Metodkritik, källkritik, egenkritik.

Avgränsning för teoretiskt relaterad litteratur

Ytterligare en avgränsning jag valt att göra, är att inte använda litteratur utifrån ämnet ekologi, utan bara det sätt som det ämnesområdet tagits in i ekonomiskt relaterad litteratur. Det är med andra ord det sätt som det ekologiska systemet har blivit relaterat till det ekonomiska systemet som presenteras i avhandlingen.

Jag har vidare låtit den företagsekonomiskt relaterade litteraturen representeras av marknadsföringslitteratur. De partnerskap för hållbar utveckling som studien innefattar har i syfte att förändra de industriella aktiviteterna. Även om en sådan styrning kan vara ett indirekt syfte, till exempel redovisning och finansiering, handlar den litteraturen primärt om hur sådant uppskattas, beräknas och värderas. Det är således ett statistiskt betraktelsesätt till skillnad från den processuella ansats som anammats i avhandlingen. Det är vidare också ett sätt att sätta ramar för att göra en studie hanterbar.

Aspektgränser

En aspekt som jag inte tagit hänsyn till är ett genderperspektiv. Det hade kanske i viss mån varit möjligt, men dess inverkan på processen har inte alls varit så tydlig som till exempel Alvesson (Alvesson och Sköldberg, 1994, s.300f) upplevde i en undersökning och därför har jag beslutat att en genderspekt snarare skulle komplicera, snarare än förtydliga.³²

---

³² Jag har ändå försökt lyfta fram kvinnor i texten genom att hänvisa till "hon", annars hade de med stor förmodan blivit tagna för män. Ett uttryck för detta är att jag på ett seminarium fick kommentaren att jag inte skulle skriva -hon- utifall att det inte hade någon betydelse att det var en kvinna eller en man. Skulle jag istället ha skrivit -man-, eller -män- hade förmodligen ingen

En avgränsning som kanske kan uppfattas ganska tydlig av personer inom politiken som läser avhandlingen, är att jag inte tagit upp eller diskuterat politiska partier och politiskt styre om inte aktörerna själva tagit upp det. Anledningen är att jag inte velat inrikta studien på att bli ett uttryck för olika partipolitiska ställningstaganden, utan fokusera på det som kan betraktas som fenomen i avhandlingen, nämligen partnerskap för hållbar utveckling och systemrelationer mellan ekonomi och ekologi.

Utifrån ovanstående har jag ramat in avhandlingen och nu följer en mer utförlig beskrivning över hur jag har designat studien.

---

reagerat. Därför har jag valt att låta de feminina formerna att vara kvar i texten, eftersom det i allra högsta grad är hög tid att vänja sig vid att kvinnor i maktpositioner finns både per definition och i en text.

Att välja metod, är att välja synsätt. Antingen ger jag Oikonomia företräde och underkastar mig hennes världsbild. Tar på mig hennes glasögon och beskådar världen utifrån dem. Eller, ska jag istället ge företräde för Oikologika?

De slåss ju mot varandra, strider utkämpas. Hur skulle jag kunna studera deras kamp om jag på förhand valde vem som borde vinna?

Jag tar istället ett steg därifrån, går upp på berget och ser ut över fältet. Jag följer deras strid på distans.

FORSKNINGSDESIGN

I det här kapitlet kommer en redogörelse för hur studien designats för att uppnå syftet och för att kunna svara på frågeställningarna. Det sista avsnittet handlar om hur jag i praktiken gått tillväga.

Till att börja med kommer en diskussion om var en studie börjar, därefter diskuteras användandet av termerna ekologiskt och ekonomiskt system för att sedan gå över till det teoretiska perspektivet och det ontologiska ställningstagandet. Det resonemanget leder till den metodologiska ansatsen, samt epistemologi. Avslutningsvis beskriver jag hur studien konstruerats och avhandlingen utformats. Största delen av kapitlet utgår ifrån att läsaren har grundläggande kunskaper om vetenskapsfilosofi och metodik. Om så inte är fallet, går det bra att enbart läsa avsnittet med rubriken "Hur studien konstruerats".

Kapitlet forskningsdesign inleds med ett citat, som beskriver bakgrunden till ansatsen i avhandlingen, samt ger en förståelse för den ansats som anammas för att studera tolkningar av systemrelationer mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet.

"The ozone hole is too social and too narrated to be truly natural; the strategy of industrial firms and heads of state is too full of chemical reactions to be reduced to power and interest; the discourse of the ecosphere is too real and too social to boil down to meaning effects. Is it our fault if the networks are simultaneously real, like nature, narrated, like discourse, and collective, like society?" (1993, s.6, mindre storlek är kursiv i original)

Ovanstående citat kan översättas till svenska och läggas i min mun.

"Är det mitt fel att nätverken samtidigt är; verkliga som naturen, berättade som diskursen, samt kollektiva som samhället?"

En utförligare diskussion kring citaten återkommer lite senare i texten som följer.

Oändlig relativitet, eller relativt oändligt?

En första fråga för att designa en studie är var foten ska sättas ner från början. Började studien i teoretiskt gap, subjektivt intresse, samhällsdefinierat problem, fenomen, forskningsfält, ontologi, applicerad

teori, finansiering, eller något annat? Hur undviks oändlig relativitet? Att identifiera ett teoretiskt gap kan inte ske oavhängigt studerat fenomen och frågeställning och absolut inte teori. Samtidigt är fenomen och frågeställning är knutna till ontologi, vilket i sin tur inte är oavhängigt forskningsfält och samhällsdefinierade problem. Det slutliga svaret blir då försök till konsistens och logik. Men, konsistens och logik är inte heller oberoende av andra delar och blir likafullt en risk för en oändlig relativitet. För att lösa upp denna cirkel, börjar jag med att kombinera Lyotards (1984/1997)³³ syn på beteckning av vetenskap, med Kuhns (1962/1997)³⁴ vetenskapliga paradig.

Väldigt kortfattat definieras forskning, enligt Lyotard (1984/1997), inom den struktur för legitimering som den existerar inom. Denna normstruktur ligger i linje med det som Kuhn (1962/1997) betraktar som vetenskapliga paradig.

Den här avhandlingen är skriven inom det vetenskapskontext som beskrivs nedan, vilket även satt sin prägel på avhandlingen och det finns därför ett värde att redogöra för det.

Den forskargrupp avhandlingsskrivaren tillhör, SuRe, Sustainability Research Group, bedriver forskning om marknadsförändringar relaterade till hållbar utveckling och socialt ansvar. Forskningsfältet, inklusive de europeiska och internationella nätverk relaterade till området, ses som tvärvetenskapligt och multidisciplinärt. Det innebär att det är fenomenet, eller det empiriska området, som definierar forskningen, snarare än en specifik metod, eller teoretisk ansats.

Kuhn (1962/1997), skulle förmodligen definiera fältet som relativt nytt, inom vilket området ännu inte stabiliserat några vetenskapliga ideal. Forskningsfältet skulle därför kunna betraktas som relativt anarkistiskt (Feyerabend, 1977).

Ytterligare en aspekt av det vetenskapliga fältet inom hållbar utveckling, är dess nära koppling till den praktiska diskursen, vilket gör att de teoretiska diskussionerna i väldigt stor utsträckning interagerar med samhällsdiskursen och praktik.

---

³³ Lyotard har skrivit boken "La Condition Postmoderne: rapport sur le savoir", [The Postmodern Condition], där han betraktar de vetenskapliga, då främst de naturvetenskapliga idealen, utifrån ett postmodernt perspektiv.

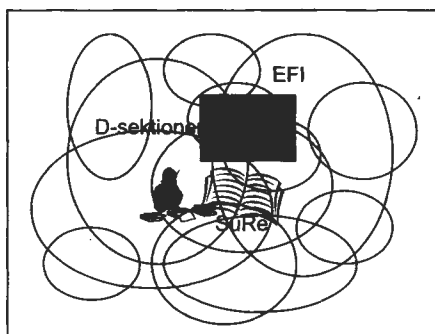
³⁴ Kuhn är författare till boken "De vetenskapliga revolutionernas struktur", som har fått stort genomslag i samhällsvetenskaplig forskning. Han ifrågasätter synen på vetenskaper som linjär ackumulering av kunskap och påpekar istället hur vetenskaper växer fram inom paradig, där vissa metoder och teorier blir att betrakta som normalvetenskap.

Huvudsaklig fokus inom detta vetenskapliga paradig är relationen mellan ekonomi och ekologi. Det är dock mer vanligt att utgå från en praktknära och applicerbar forskning, snarare än det metateoretiska angreppssätt som appliceras i denna avhandling.

Relationen mellan ekonomi och ekologi förs fram genom vaga eller uttalade utgångspunkter. Vidare förs diskursen inom det vetenskapliga fältet om samma fenomen utifrån helt olika teoretiska utgångspunkter. Skillnaden mellan utgångspunkter tas väldigt sällan upp till diskussion, varken i teori eller praktik. Det är det bidraget som är den huvudsakliga ambitionen i avhandlingen. Förhoppningen kan i korthet sammanfattas med att föra fram de teoretiska bilder, samt de tolkningar som görs av ekonomi och ekologi, som diskursen relaterar till, uttalat och outtalat. Därför kommer både den teoretiska diskursen att analyseras, likväl som två empiriska fall. För att kunna genomföra detta behövs ett metodologiskt verktyg som kan hjälpa till att skapa ett språkverktyg för att studera både den teoretiska diskursen, samt de empiriska fallen.

En annan del av det kontext inom vilken avhandlingen skrivs är den sektion på Handelshögskolan, d-sektionen, som forskargruppen SuRe är en del av, samt nästa legitimeringsinstans EFI, Ekonomiska Forskningsinstitutet, vid Handelshögskolan i Stockholm. På d-sektionen har forskningen en tradition av att studera marknadynamik. Forskningen på sektionen är främst relaterad till processuella förändringar inom marknadsnätverk.

Varje delnätverk, som avhandlingen är inramad i, är i sin tur inramad i andra akademiska nätverk.

Figur 4: Avhandlingens akademiska nätverksinramning.

Ovanstående figur visar på avhandlingens inramning i akademiska nätverk. De olika cirklarna symboliserar respektive nätverk.

Avhandlingen finns i mitten på bilden, bredvid den finns jag som författare, lite ovanför finns min avhandlingskommitté. Jag har valt att endast skriva in SuRe – forskargruppen, d-sektionen, samt EFI, eftersom de är de huvudsakliga källorna till avhandlingens legitimitet.

Med den bakgrunden som getts ovan återvänder vi till det inledande citatet. För att studera tolkningar av systemrelationer mellan ekonomi och ekologi inom partnerskap för hållbar utveckling kommer följande antagande att göras. De aktörsnätverk som utgör tolkningar av det ekonomiska och det ekologiska systemet är samtidigt verkliga som naturen, berättade som diskursen, samt kollektiva som samhället.

Ekonomiskt och ekologiskt system

Det som benämns som ekonomiskt respektive ekologiskt system i avhandlingen är inte på förhand givet. Avhandlingen är en studie av dessa system på en metateoretisk nivå.³⁵ Utifrån ett postmodernt villkor (Lyotard, 1984/1997)³⁶ kommer jag inte att hävda någon utgångspunkt i realism för att studera ekonomiska och ekologiska system. Det innebär att jag inte har för avsikt att bedöma systemens verkliga prägel och därmed inte heller till fördel för någon av dem. Att åstadkomma korrekta avbildningar som norm har inom socialvetenskaperna allt mer börjat att ses som ett utopiskt ideal. (Brunsson, 1986, s. 104f)

Jag kommer inte heller att definiera systemen i förväg för att sedan deduktivt kunna utläsa systemkonflikter och systemöverlappningar. Istället är det en studie av hur människor relaterar till systemen, argumenterar med hjälp av dem och gör länkar mellan dem.

Istället för system kunde ordet logik ha använts. Logik syftar oftast till ett logiskt resonemang och kräver logiska härledningar, till skillnad från argumentation och spridda åsikter. Användning av ordet system relaterar till att samhället har blivit uppdelat i olika system och att det förs fram röster om att; I: systemen inte är av naturen separerade (Latour, 2004), II: systemen bör integreras (Shrivastava, 1994), III: systemen kan integreras (Porter och van der Linde, 1995; Goldsby och Stank, 2000), IV: systemen är svåra eller omöjliga att integrera (Baudrillard, 1970; Walley och

---

³⁵ Systemtänkande är en metadisciplin (Checkland, 1993; 1999). Även om jag har för avsikt att studera system på en högre abstraktionsnivå, är det inte, så som i systemteori (ibid) menat att sammanföra kunskap för att bygga en ny kunskapsbas på metanivå.

³⁶ Det postmoderna villkoret enligt Lyotard (1984/1997) karaktäriseras av att upplysningens ideer om att finna en enda, exakt och rätt sanning övergivits.

Whitehead, 1994). I avhandlingen har jag utifrån detta valt att se systemrelationerna mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet som uttryckta i form av konflikt och symbios.

Det ekonomiska, respektive det ekologiska systemet ses istället som superaktörer. Callon och Latour (1981) relaterar till Hobbes³⁷ idé om att samhällsordning är möjlig genom kontrakt mellan individer, som kommer överens om att associeras med varandra och att uttrycka sina önskemål genom ett gemensamt språkrör. En superaktör kan, enligt Callon och Latour (1981), verka mycket större än de individer som den är konstruerad av, även om det bara är en association av dessa individer utrustad med en egen röst. Dessa makroaktörer är också med och påverkar eller påverkas av en process (Czarniawska och Hernes, 2005, s.7f).

Det som Callon och Latour (1981) hade för avsikt att diskutera med termen superaktör, var egentligen relationen mellan individ och organisation. De ville påvisa att makt byggs upp genom olika händelser och associationer och det är utifrån detta som makt uppkommer, snarare än att utgå från en statistiskt uppfattad variabel som leder till makt.

Anledningen till att det ekonomiska och det ekologiska systemet kan ses som superaktörer, är att de agerar, var för sig, som en enhetlig aktör. Systemen är inte individer som genom kontrakt kommit överens om att associeras med varandra. De består av olika agerande enheter som har relaterats till varandra och de uttrycks som om de vore en enhetlig agerande enhet. Dessutom hävdas systemen vara mer eller mindre reella och innefattande olika komponenter och därför anser jag att de kan betraktas som superaktörer. Peltonen och Tikkanen (2005) ser, ganska överensstämmande med min syn på det ekologiska och det ekologiska systemet, marknaden som en makroaktör.³⁸

---

³⁷ Hobbes är främst ihågkommen som politisk filosof och föddes 1588. Han pläderade bland annat om att envælde i form av statsmakt eller monarki kunde ligga i alla medborgares intresse, vilket han bland annat gjorde i sin mest berömda bok *Leviathan*. Personligen tar jag avstånd från det motstånd som Hobbes hade mot demokrati, vilket han såg som en styggelse. (Tersman, 2004)

³⁸ Marknaden som idé, vilken påverkar handlande har tidigare beskrivits, då främst i kritiska texter. (bl.a. Brunsson och Hägg, 1992)

Partnerskap för hållbar utveckling som processer – alternativa val av teoretiskt perspektiv

Partnerskap för hållbar utveckling definieras av Starik och Rands (1995)³⁹ som samarbeten mellan flera aktörer i huvudsakligt syfte att minska de negativa effekterna på det ekologiska systemet. De är miljöansträngningar av företag, regeringar och/eller ideella organisationer (ibid). Det är den definitionen som ligger till grund för avhandlingen.⁴⁰

Partnerskap för hållbar utveckling ses i avhandlingen utifrån ett processperspektiv. Det innebär att intresset riktas mot hur partnerskapen utvecklas och bedrivs, snarare än att söka efter underliggande strukturer eller förklaringsvariabler. Detta relaterar till det ontologiska ställningstagande som jag efter detta stycke kommer att beskriva.

Syftet i den här avhandlingen är inte att studera olika sammansättningar och syftesintentioners utfall för att kunna gradera olika partnerskap som bättre eller sämre i relation till utfall på ekosystem. Det är istället meningen att studera processer i partnerskapen och då blir fokus annorlunda. Så som Czarniawska uttrycker det i citatet nedan.

"Börjar man med processen blir dess produkter olika typer av objekt. Börjar man med objekten bestäms det som kan göras av objektens egenskaper."
(Czarniawska, 2000, s. 13)

Jag kommer nu att förklara vilka alternativa teoretiska perspektiv som kunde ha valts för att studera relationerna mellan ekonomi och ekologi i partnerskap för hållbar utveckling, samt varför jag inte valt just dessa. Det finns väldigt många perspektiv att välja mellan inom samhällsvetenskaplig forskning. Jag kommer därför främst att relatera till de teorier och ansatser som är vanligt förekommande inom forskningsfältet hållbar utveckling relaterat till industriella aktiviteter i det forskarnätverk som avhandlingen skrivs.⁴¹

---

³⁹ Egentligen använder författarna ordet miljöö, men det skulle förmodligen förvirra läsaren. Innebörden är densamma, även om hållbar utveckling även relaterar till socialt ansvar och jag har valt att skriva hållbar utveckling istället för miljöö, för att inte förvirra läsaren.

⁴⁰ Det är däremot inte jag som bestämmer vad som ska betraktas som partnerskap för hållbar utveckling, utan snarare människor som definierar sin verklighet. Se mer om detta under stycket om fallstudier.

⁴¹ Dobbers, Strannegård och Wolf (2001) gjorde en översikt över forskningen inom forskningsområdet, genom att undersöka de tio mest refererade artiklarna i tidskriften, *Business Strategy and the Environment*. De kom fram till att disciplinen kan betraktas som fragmenterad.

Ett teoretiskt perspektiv som har blivit väldigt populärt för att studera interaktion mellan olika sektorer är den så kallade intressentmodellen. (Freeman; 1983, 1984, 1994, 1999) Intressentmodellen utgår ifrån att en organisation interagerar med sin omgivning och relaterar främst till ett företags interaktion med dess olika intressenter. Modellen har utvecklats som en motreaktion (Freeman, 1999, p. 234) mot den allt starkare fokuseringen på att företagens existens definieras i instrumentella termer att skapa vinstmaximering för sina aktieägare (Kay, 2003). Företagens syfte definieras därför som bredare (Freeman, 2002) och som ett öppet system (Andriof et al., 2002, p.11), där verksamheten bedrivs inom ramarna för olika intressenters inflytande.

Utgångspunkten i modellen är inte bara att beskriva företagets omvärld, utan har sin grund i en etisk premiss om att företagen har ett ansvar för att ta hänsyn till sina intressenter.

*"Just as stockholders have a right to demand certain actions by management, so do other stakeholders have a right to make claims."*⁴² (Freeman, 1998, s.129)

Intressenter har definierats på följande sätt.

*"A stakeholder in an organization is (by definition) any group or individual who can affect or is affected by the achievement of the organization's objective."*⁴³ (Freeman, 1984)

Även om det, vid en första anblick, kan verka som om intressentmodellen skulle vara ett passande verktyg för att studera partnerskap för hållbar utveckling, har jag valt ett annat angreppssätt.

En anledning till att intressentmodellen inte valt som teoretisk referensram är dess statiska natur (Beaulieu och Pasquero, 2002). Utgångspunkten i intressentmodellen är en uppsättning av intressenter, vilka antas ha olika intressen. Inte bara aktörernas identitet, utan även deras intressen ses som statiska egenskaper i modellen, med andra ord, definierade på förhand.⁴⁴

---

⁴² ["Precis så som aktieägare har rätt att kräva visst agerande av ledningen, så har andra intressenter rätt att ta tillvara sina rättigheter."] (egen översättning)

⁴³ ["En intressent i en organisation är per definition varje grupp eller individ som kan påverka eller påverkas av det som uppnås av en organisations mål."] (egen översättning)

⁴⁴ Även om Freeman erkänner att människor kan tillhöra flera intressentgrupper samtidigt, (Freeman and Reed, 1983, s.94), är det ingenting som påverkar resonemanget.

Ytterligare en anledning till att intressentmodellen inte har valts som referensram är att utgångspunkten är det enskilda företaget. Ett partnerskap för hållbar utveckling innefattar flera företag. Dessutom skulle det bidra till asymmetri (Callon, 1986) att utgå ifrån ett företags perspektiv, istället för att ge olika sektorer möjlighet att uttrycka sitt perspektiv. Aktörer har växlande identiteter, de subjektiveras och objektiveras och vi måste studera hur de skapas och förändras, istället för att utgå från deras identiteter (Czarniawska, 2000).

Några enstaka studier som relaterar till hållbar utveckling har gjorts med den skandinaviska industriella nätverksteoriens ansats (se Andersson och Sweet, 2002; Hultén och Östlund, 1994; Håkansson och Waluszewski, 1997; Sweet, 2000; Waluszewski, 1989; Östlund, 1994). Den skandinaviska industriella nätverksansatsen lägger fokus på hur industriella aktörer, aktiviteter och resurser relaterar till varandra i ett nätverk (Axelsson och Easton, 1992; Johanson och Mattsson, 1994; Håkansson och Snehota, 1995) som kanske inte är så uppenbart från en enskild aktörs perspektiv. Därför söker forskare inom denna ansats underliggande strukturer som förklarar utfall. Eftersom det skandinaviska industriella nätverksperspektivet främst fokuserats på industriella aktiviteter och resurser tenderar olika påverkansgrupper och upprinnelsen till förändringar att få en marginell betydelse. Det är just de diskussioner och de aktiviteter som sker före förändringar eller omtolkningar under förändringar som karaktäriserar ett partnerskap för hållbar utveckling och därför är det mer passande att använda ett annat teoretiskt perspektiv som utgångspunkt för att studera partnerskap för hållbar utveckling.

Anledningen till att jag inte heller använder det så kallade, nyinstitutionella perspektivet och inte heller ser avhandlingen som enbart en diskursanalys relaterar till varandra, samt till det ovanstående om den skandinaviska industriella nätverkstraditionen. Nyinstitutionell teori är inte helt samlad och är i viss mån en samlingsterm för många olika aspekter som bland annat utgår ifrån det instrumentella i organisationer och ekonomisk teori, så som Williamsons (1975) transaktionskostnadsteori. Den skandinaviska nyinstitutionella teorin har främst inriktats på organiserandet av institutioner, samt institutionella fält (Johansson, 2002). Det är således främst fokuserat på att studera uppkomst av stabilitet, snarare än att inrikta sig på förändringar. Det finns även inom denna fåra en dragning till att försöka uppfatta underliggande variabler, eller att utgå från variabler som skapar maktstrukturer. Inom diskursanalys (se bl.a. Foucault, 1993/1971) finns en liknande utgångspunkt, exempelvis uppfattandet av underliggande maktstrukturer. Jag hävdar absolut inte att dessa underliggande strukturer inte finns, eller inte skulle

kunna göra sig gällande. Däremot har jag valt en annan utgångspunkt i avhandlingen som relaterar till det ontologiska ställningstagandet, vilket jag redogör för nedan. Dessutom är huvudsyftet att studera ekologiskt respektive ekonomiskt system i teori, samt processerna i partnerskapen, istället för att uppfatta maktstrukturer eller att se partnerskap för hållbar utveckling som i huvudsak uppkomst av en institution.

Därmed övergår jag till det ontologiska ställningstagandet som styr avhandlingen.

Ontologiskt ställningstagande

En objektiv utgångspunkt har redan lämnats i texten ovanför och en tolkande hermeneutisk⁴⁵ (Kristensson Ugglå, 2002) ansats har outtalat gjorts. Det innebär i sin tur att olika återgivningar av det studerade kan ges, men inte heller att det är totalt relativt, vilken historia som helst kan inte skrivas.⁴⁶

Performativ ansats

Mitt ontologiska ställningstagande är att det finns någon form av realitet. Att få total kunskap om den realiteten tvivlar jag däremot att människan har kapacitet till. Lyotard (1984/1997, s. 55) använder sig av Laplace's fiktion om demonen från 1796, för att understryka det ouppnåeliga i total kunskap om alla variabelers tillstånd vid en given tidpunkt t . Denna demon kan utifrån detta förutsäga framtiden $t' > t$. Lyotard (ibid) använde historien för att tydliggöra underliggande ideer om stabila system, så som utgångspunkten är till exempel i fysik. Det är alldeles för många variabler som påverkar varandra och frågan är om det finns någon början. Dessutom har vissa variabler förändrats innan kunskap om andra har inhämtats. Miljöproblem är en bra utgångspunkt för att på något sätt försöka beskriva vad som avses. Människan har fokuserat på vissa variabler relaterade till teknik och fysik. Nu har samband börjat upptäckas mellan biologiska system, det som i avhandlingen kallas ekologiska system, och de aktiviteter som människor utför. Därmed har en komplex bild av systemrelationer framträtt.

---

⁴⁵ Hermeneutik innebär ett angreppssätt där tolkning och förståelse av fenomen är primärt, istället för sökandet efter absoluta sanningar.

⁴⁶ Bengt Kristensson Ugglå uttryckte detta på ett doktorandseminarium 2005-03-05.

Det är inte syftet med avhandlingen att analysera dessa samband utifrån ett objektivt ontologiskt ställningstagande. Samtidigt anammats inte en helt socialkonstruktionistisk⁴⁷ (Berger och Luckman, 1984) ansats. För att återgå till det inledande citatet: ekosfären är för verklig för att enbart vara berättad. Därför relaterar avhandlingen till en performativ ontologi.⁴⁸

Mattsson (2004) har beskrivit betydelsen av en performativ ontologi:

En performativ definition av verkligheten "... innebär bland annat att samhället betraktas som en pågående konstruktion som realiseras genom kollektiva ansträngningar av heterogena element, dvs människor och artefakter, som är associerade till varandra i så kallade aktör-nätverk." (Mattsson, 2004, s.48)

Performativitet innebär vidare att det går att studera aktörer som relaterar till olika ontologiska ställningstaganden, samt att samma aktör kan relatera till olika ontologier över tid. (Callon, 1998a)

*"In short, the actor's ontology is variable: his of her objectives, interests, will and thus identity are caught up in a process of continual reconfiguration, a process that is intimately related to the constant reconfiguration of the network of interactions in which he or she is involved."*⁴⁹ (Callon, 1998a, s.253)

Objektivitet som utopiskt ideal

Ofta förs objektivitet fram som ett vetenskapligt ideal, vilket även kräver en separation av det studerade objektet och den som studerar och uppfattas stå i motsats till det normativa. Det normativa är dock alltid närvarande oavsett vilken forskning som bedrivs (Naess, 1976; 1999), någon värderingsfri och objektiv samhällsvetenskap är inte möjlig (Holme och Solvang, 1991) och en objektivistisk omvärldsanalys är ohållbar (Kristensson Uggla, 2002, s.315). Lyotard (1984/1997) ser däremot forskning som inbäddade i narrativ; vilket även är tesen för Czarniawska (1997).

---

⁴⁷ Socialkonstruktionism är ett perspektiv som utgår ifrån att samhället skapas genom social interaktion och ger därmed företräde för människans konstruktion av sin omvärld.

⁴⁸ Med det performativa i denna avhandling menar jag det som beskrivs i texten. Jag vill bara påpeka att jag inte menar performativt i form av värderande av ett visst utfall, utan snarare som betraktelsesätt. En utförlig beskrivning av det performativa relaterat till en ostensiv världsbild har beskrivits utförligt av Latour (1998). Se även Kjellberg (2001); Mattsson (2004); Kjellberg och Andersson (2005).

⁴⁹ ["Kortfattat är aktörens ontologi varierande: hans eller hennes mål, intressen, vilja och därmed identitet befinner sig i en process av kontinuerlig förvandling av det nätverk av interaktioner inom vilket hen eller hon befinner sig inom."] (egen översättning)

Nu måste jag kanske förtydliga vad som menas med normativitet. Det är inte enbart preskription om hur människor bör handla, utan snarare relaterar det till normer och etiska ställningstaganden för de val som en forskare gör. Det kommer vi aldrig ifrån, hur mycket vi än lagt ansvaret på andra forskare, teorier, matematiska modeller, eller kvantitativ databehandling. Om någon hävdar normfrihet, handlar det snarare om att de normer som ligger bakom forskningen inte medvetandegjorts.

Ofta är det normativa underförstått, men så allmänt accepterat att det inte anses normativt. Något kan uppfattas som objektivt då någon annan gett de normativa ramarna och forskaren som verkar inom dessa ramar accepterar de som givna och verkar därigenom. Därför blir det rätt förståeligt att en avhandlingstext kan uppfattas som normativ om de föreställningar som läsaren har skiljer sig från dem som används i texten.

Ett exempel på detta är om studien i avhandlingen skulle ha inriktats på att värdera partnerskap i ekonomiska termer och beräkna deras nytta. I en forskartradition med strikt ekonomiska förtecken hade det kanske setts som objektivt.⁵⁰ Det skulle däremot innebära ett ställningstagande för ett system, det ekonomiska, för att bedöma det som mer reellt än det ekologiska, d.v.s. att införa en hierarki mellan systemen som utgångspunkt. Därmed skulle jag bryta mot många principer som följer av en performativ ontologi.⁵¹

Relaterat till synen på objektivitet, som är hör samman med den ontologiska utgångspunkten, kommer nu en beskrivning av den metodologiska ansats som har legat till grund för avhandlingen.

---

⁵⁰ Det finns även en ganska stor preferens att ta ställning för tekniska system, då främst i termer av utveckling och uppfattningen om att detta bidrar till positiv utveckling av samhället. Denna syn på utveckling har diskuterats och kritiserats av många filosofer, bland andra von Wright (1993) i myten om framsteget.

⁵¹ Se beskrivningen av aktörsnätverksansatsen.

Metodologisk ansats

Den metod som använts i avhandlingen skulle kunna uttryckas som en narrativinspirerad form av aktörsnätverksteori, med stänk av anarkism. Nedan går jag igenom var och en av dessa för att slutligen förklara varför jag ser metoden som använts i avhandlingen på det sättet.

Narrativ

Samhällsvetenskaplig forskning är att betrakta mer som språkbruk än avbildning (Brunsson, 1986). Varje beskrivning som återges av människor är till stor del berättelser. Dessutom är den text som utgör en avhandling en berättelse (Czarniawska, 1998a). Oavsett vilket sätt som data hämtas in eller texter analyseras, kan de bara uppfattas som berättelser. Sett ur det perspektivet blir en forskares uppgift att tolka insamlad empiri och skriva en ny text som för fram denna tolkning (Czarniawska, 1997, s. 68).

Narrativ är inte bara ett konstaterande, det blir även ett medvetandegörande av språkets vikt i en avhandling. Till språket hör även typografi som kan göra det lättare eller svårare för läsaren att följa med i texten (Hellmark, 1994).

Så som alla metoder är det en kunskap som måste omsättas i praktik, men att praktisera skrivandet kan i mångt och mycket vara betydligt svårare än att, till exempel, stansa enkäter och tolka deras utfall. Med detta vill jag medvetandegöra språkets betydelse och att jag ser det som en del av forskningsdesignen.

För den här avhandlingen innebär det att jag ibland använder ett språkbruk som kanske inte betraktas som helt konventionellt.⁵² Dessutom har jag valt att lägga in systrarna Oikos som en metaberättelse. Ytterligare en aspekt relaterad till narrativ har att göra med språket. Jag har valt att skriva på svenska. Svenska är mitt modersmål och mitt bästa uttrycksmedel. Det betyder förvisso att jag utesluter en målgrupp som inte förstår svenska, men å andra sidan har jag nått ut och kommer att nå ut till dem via artiklar och andra texter. (t.ex. Macquet 2003a; 2003b; 2004a; 2004b; 2004c; 2007) Om det så skulle vara, kan texten översättas till andra språk efteråt.

---

⁵² Det börjar dock bli allt mer vanligt att avhandlingar betraktas som berättelser och skrivs på ett mer litterärt språk.

Aktörsnätverksansats som metodologisk ansats

Om jag utgår ifrån att samhällsvetenskaplig forskning utmynnar i att skriva ett narrativ är det nödvändigt med ett ramverk som hjälper till att tydliggöra vad som studeras, vilket dels ger uppslag till vilka aspekter som studeras, samt hur. Då behövs ett ramverk som skapar ett filter för att kunna uppfatta och även utesluta aspekter av skeenden. Inom grundad teori (Strauss och Corbin, 1990) [grounded theory] har tron på möjligheten till total öppenhet, där forskaren likt ett tomt blad [tabula rasa] studerar världen, övergivits, för att istället öppna upp för att poängtera medvetenheten om teoribilder som varje enskild individ bär med sig. Jag har inte varit tillfreds med att bara vara medveten om personliga referensramar. Utan har istället haft ett behov av ett filter, i form av ett betraktelseverktyg för att genomföra studien. Därför är den valda metodologiska ansatsen inte att betrakta som grundad teori.

För att konstruera ett narrativ på en metateoretisk nivå, finns ett behov av ett verktyg som kan hjälpa till att tolka de texter och de röster som kommer till uttryck i det som studeras. Dessutom är inte syftet att skapa någon ny teori från grunden, ambitionen att skapa en teori för att studera teori skulle bli alltför översvallande och bidraget i avhandlingen är mer modest än så. Jag har därför valt att använda aktörsnätverksansatsen som metodologisk ansats för att kunna utföra en studie på metateoretisk nivå för att studera systemrelationer mellan det ekologiska och det ekonomiska systemet. Den ansatsen är möjlig att använda, både för att studera systemrelationerna i teoretiskt relaterad litteratur och för att studera processer i partnerskap för hållbar utveckling.

Aktörsnätverksansatsen har framförts vara en användbar ansats för att studera miljökontroverser där hänsyn tas till både naturen och det sociala (Murdoch, 2001; Newton, 2002). Den tillåter studier av kontroverser där aktörerna utvecklar motsägelsefulla argument och åsikter som leder dem till att föreslå olika versioner av den sociala och naturliga världen (Callon, 1986, s.199f). På så sätt kan aktörsnätverksansatsen hjälpa till att studera både den teoretiskt relaterade litteraturen och de empiriska fallen, utan att vara tvungen att ta ställning till en given ontologisk utgångspunkt, eller teoretisk bild, det vill säga, utgå ifrån att den ena bilden som återges är mer sann än den andra.

Ansatsen gör det vidare möjligt att låta både det ekologiska och det ekonomiska systemet träda in som en agerande enhet och studera på vilket sätt aktörerna refererar till systemen. Det tillåter att aktörerna har

olika uppfattningar om hur deras verksamheter påverkar det ekologiska systemet och vad som kan vara möjliga lösningar.

Efter kapitlet om forskningsdesign följer en mer ingående presentation av aktörsnätverksansatsen och hur den har överförts till en metodologisk referensram för att studera systemrelationer mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet. Nu övergår jag däremot till att berätta om anarkistisk metod.

Anarkistisk metod

Den anarkistiska metoden, är egentligen en paradoxal benämning, eftersom anarkismen i forskning har lagts fram genom att hävda att metodregler inte bör följas i Feyerabend's (1977) "Ned med metodologin!" [Against Method]. Feyerabend kritiserar främst strikta metodregler inom naturvetenskaper och visar på att de flesta framsteg som gjorts har sin grund i att metodregler inte följs. Regler anses hämma kreativitet och möjligheterna att skapa nytt, vilket egentligen är forskningens kärna.

"Vetenskap är en i huvudsak anarkistisk verksamhet: teoretisk anarkism är mer humanitär och har större chans att befrämja framåtskridande än dess lag och ordning-alternativ." (Feyerabend, 1977, s. 6)

"Den enda princip som inte hämmar utvecklingen är: allt är tillåtet." (Feyerabend, 1977, s. 25)

Anarkistisk metod innebär en frihet till att använda det som subjektivt anses passa det som undersöks, snarare än att försöka placera in studien i exakta och givna metodregler.

Vad jag menar med, stänk av anarkism, är att jag inte följt några metodregler slaviskt. Däremot betyder "stänket" att den forskningsdesign som gjorts inte rör sig om total godtycklighet från min sida. Det innebär till exempel att jag accepterar många av de principer som förespråkas i aktörsnätverksansatsen, men inte utan urval och med en preferens för vissa principer, termer och utgångspunkter.

Anarkismen gäller även språket. Det skulle vara hämmande att skriva på ett fördefinierat sätt som anses "vetenskapligt" – ett vetenskapligt språk. Däremot kan jag inte skriva precis så som det faller mig in, för då skulle det bli problem med legitimeringen i det akademiska nätverket. Därför blir det även för språket, stänk av anarkism.

Narrativ inspirerad aktörsnätverksansats, med stänk av anarkism

- "Vilken är din oberoende variabel, Monica?!"

Så som jag minns det nästan skrek han. Det var på mitt avhandlingsplansseminarium.⁵³ Jag började med att bara titta på honom och undrade hur han lyckats tolka att jag var ute efter kausalsamband. Då, som ny doktorand, tänkte jag att det nog var bäst att hitta på något finurligt om oberoende och beroende variabler, även om mitt krystade svar inte blev nämnvärt finurligt. Om jag vid det tillfället hade läst grundläggande termodynamik, hade jag nog refererat något liknande:

*"... Nothing is the cause. All this is only the coincidence of conditions in which all vital organic and elemental events occur."*⁵⁴ (ur Leo Tolstoys "War and Peace", refererad i: Jørgensen och Svirezhev, 2004, s.4)

Vad är det som börjar och när börjar det? Vad är det som slutar och när slutar det? Den här hönan- och äggetfrågan är sådant en performativ ansats inte har som syfte att svara på. Även om studier med utgångspunkt i aktörsnätverksansatsen kan relatera till stabila tillstånd, är det ändå bara en temporär stabilisering.⁵⁵

För att summera ovanstående har jag för att svara på syftet i avhandlingen valt att använda aktörsnätverksansatsen med en performativ ontologi, vilket i sin tur innebär att de konstruerande processerna framträder, snarare än de underliggande kausalsambanden. Narrativ ses som en inställning relaterat till den ontologiska utgångspunkten, som relaterar till att forskningens uttryck är att skapa berättelser. (Brunsson, 1986; Czarniawska, 1997) Slutligen har jag lagt till ett stänk av anarkism, eftersom en viss anpassning av teorier och metod skapar bättre förutsättningar för att skapa konsistens relaterat till det som studeras. Narrativ metod och aktörsnätverksansatsen är inte bara möjliga att kombinera, de väver i viss mån in i varandra, även om de ofta används separat. Genom att se forskning som narrativ blir varje aktörsnätverkstext ett narrativ i sig, men en aktörsnätverkstext behöver ändå inte ha ambitionen att vara uttalat narrativ, så som min avsikt är. Det anarkistiska stänket kopplar jag in i studien och får uttryck på två sätt. Den ena är att

---

⁵³ På Handelshögskolan i Stockholm skriver doktoranderna en avhandlingsplan som diskuteras på ett seminarium.

⁵⁴ ["...Inget är orsaken. Allt detta är bara slumpmässiga tillstånd inom vilka alla betydande organiska och elementära händelser inträffar."] (egen översättning)

⁵⁵ Se Kjellberg och Andersson (2005) för en utförlig diskussion kring stabilitet och förändring i nätverk, där de påpekar att förändring är det vanliga, snarare än stabilitet (ibid, s.71).

inte följa aktörsnätverksansatsen slaviskt för att göra ett teoretiskt bidrag till den, den andra är att använda de teoretiska kapitlen som studieobjekt. Aktörsnätverksansatsen är fylld av termer och en sådan studie kan vara att applicera teorin på ett annat fenomen. I den här studien används aktörsnätverksansatsen som ett metodologiskt verktyg istället. Det anarkistiska stänket innebär även en viss uppluckring av termers innebörd och att kombinera aktörsnätverksansatstermer med begreppen det ekologiska och ekonomiska systemet. Stänket av anarkism i användandet av de teoretiska kapitlen består i att jag inte använt teoretiskt relaterad litteratur för att finna upphov till kausalsamband och inte heller som grund för att skapa en teoretisk ram som utgångspunkt för studien. Den har istället fått ligga till grund för en analytisk betraktelse på en metateoretisk nivå.

Nu ska jag gå över till att berätta om hur den metodologiska ansatsen stått till grund för studien, vilket blir en mer pragmatisk beskrivning av hur jag gått tillväga.

Epistemologi

För att kunna göra några epistemologiska ställningstaganden ställer jag frågan om hur vi kan få kunskap om något på en metanivå. Det sätt som avhandlingen närmat sig detta är att analysera den teoretiskt relaterade litteraturen, observationer, intervjuer, samt skriftliga material.

Fallstudier

Utifrån det ontologiska ställningstagandet, performativt, samt den referensram som används, aktörsnätverksansats, blir studier av skeenden på en pragmatisk nivå det naturliga utfallet. Med andra ord, fallstudier överensstämmer med upplägget på avhandlingen i övrigt. Därför studeras partnerskap för hållbar utveckling på en processnivå.

Det vanligaste upplägget, utifrån aktörsnätverksansatsen är en väldigt grundlig undersökning av ett enda fall. Jag har däremot valt att studera två fall av partnerskap för hållbar utveckling.

Med en performativ ontologi skulle det vara problematiskt att låta en underliggande strukturvariabel ligga som utgångspunkt för urval av fall som studeras. En underliggande urvalsvariabel skulle innebära en förutfattad utgångspunkt om kausalsamband som styr processer. Med en

performativ ansats är utfall snarare något som uppkommer genom processerna.

Multipla fallstudier kan annars användas just för att försöka få en underliggande variabels påverkan att tränga fram tydligare. Även om detta inte är syftet med avhandlingen har jag valt att studera två olika fall.

De två fallen kommer inte att användas för att jämföra det ena fallets strukturvariabler med det andra fallet och därigenom skapa en ostensiv världsbild. Snarare bidrar de två fallen till att kunna få processer i de båda fallen att framstå i ljuset av varandra och det ena fallet kan hjälpa till att uppfatta processer i det andra fallet tydligare.

Dessutom finns det delar av varje fall som väver in i det andra fallet, vilket kommer att synliggöras i fallen och därmed har fallen en interagerande dynamik.

Vidare kan frågan ställas om hur ett partnerskap för hållbar utveckling kan definieras som detta och därmed väljas som ett fall att studera. I relation till angreppssättet i avhandlingen blir svaret ganska enkelt; partnerskap för hållbar utveckling är partnerskap för hållbar utveckling eftersom mänskliga aktörer har uttalat dem som sådana.

Den teoretiskt relaterade litteraturen om systemrelationer mellan det ekologiska och det ekonomiska systemet är ett urval av litteratur som jag har sett som representativ för hur systemrelationerna presenterats i teoretiskt relaterad litteratur. Det är ingen uttömmande genomgång av all litteratur inom det fältet, eftersom det inte är avhandlingens primära syfte. Den litteratur som presenteras i avhandlingen ska snarare ses som representerande för hur systemrelationerna framförs i teoretiskt relaterad litteratur.

Ett barn av sin tid

Ett barn av sin tid, skulle kunna stå för både mig som textens författare och avhandlingen. Det skulle vara omöjligt att bortse från inverkan från en avhandlings aktörsnätverk. Ämnesval, teori, metod, skrivsätt, ja allt som en avhandling består av, är beroende av de personer, ideer och artefakter som aktiverats för att bli till en avhandling, i just den tid som avhandlingen skrivs. Jaget är bara en obligatorisk passeringspunkt (Callon, 1986), ingen annan kan utföra de aktiviteter som behövs för att texten ska hamna på ett papper. I jaget samspelar mentala prestationer och

fysiska förutsättningar, som inte är avhängiga alla människor och strukturer runt omkring. Avhandlingen är beroende av en dator som kan förvandla källkod till grafik, böcker att läsa, kopieringsmaskin för att kopiera och skriva ut text. Den är beroende av en institution som har tilldelats rätten att examinera doktorer, samt ett samhälle och akademiska nätverk som skapat ramar för vad som ska definieras som en avhandling. Även om jag på egen hand, vad det nu är, har valt ämnet för avhandlingen, är det inte oavhängigt andra skeenden i samtiden. Likaså är det dessutom inte möjligt att bortse från den inverkan som det nutida skeendet har på jaget och detta har även varit föremål för grubblerier och jag kom fram till det som jag berättar i stycket härefter.

Systrarna och jaget

Någonstans halvvägs i avhandlingsprocessen bestämde jag mig för att ta bort jaget ur texten, förutom i denna del, forskningsdesign, samt i diskussionen om resultat. Ungefär samtidigt klev systrarna in texten och de har även hjälpt till att föra bort jaget ur texten. Kortfattat uttryckt, jaget skriver, men det är systrarna och deras guvernant texten handlar om. Som studiens utförare och textens författare, påverkas de båda av jaget, men det betyder inte att jaget ska närvara uttalat i texten. Det betyder inte att jaget inte påverkar studie och resultat och att det inte skulle vara betydelsefullt att reflektera över det.

Hur studien konstruerats

I det här avsnittet kommer en beskrivning av hur studien har konstruerats och utifrån vilket kontext som den har formats. Syftet med avsnittet är att tydliggöra studiens upplägg.

*"Method goes with work, and ways of working, and ways of being. I would like us to work as happily, creatively and generously as possible in social science."*⁵⁶
(Law, 2004, s.10)

Den studie som avhandlingen bygger på har rötter i tidigare utförda studier som jag varit involverad i. Ett projekt som jag i början av doktorandstudierna var involverad i var en studie inom logistik, om hur tredjepartslogistikern koordinerar sina kunder för effektivitet. Därefter

---

⁵⁶ ["Metoden följer arbetet och sätt att arbeta på och sätt att vara. Jag skulle vilja att vi arbetar så lyckliga, kreativa och generösa som möjligt inom samhällsvetenskapen."] (egen översättning)

deltog jag även i en studie av utveckling av marknader för återvunna produkter. Jag började samtidigt koppla samman logistik och transporter med miljö och gjorde några förstudier om miljöanpassningar inom logistik- och transportföretag. Samtidigt läste jag mycket företagsekonomisk miljörelaterad litteratur och började uppmärksamma att det fanns en stark tilltro till samarbeten mellan olika sektorer i samhället, så kallade partnerskap för hållbar utveckling. En av de frågor jag ställde relaterat till förstudien var om företaget varit involverad i sådana projekt. Av en person jag pratade med fick jag tips om ett logistikföretag som arbetat mycket med miljöfrågorna och var ett av de första logistikföretag som miljöcertifierats. Under intervjun jag gjorde med den miljöansvariga på det logistikföretaget berättar den miljöansvariga att de arbetade i ett partnerskap för hållbar utveckling i en stad tillsammans med ett lokalt universitet och kommunen. Syftet med det projektet var att samordna transporter in till Uppsala centrum. Förhoppningsvis fick du just nu en aha-upplevelse. Det är ju ett av de fall som finns med i avhandlingen. Eftersom jag tyckte att det var väldigt intressant att partnerskap för hållbar utveckling sågs som oerhört viktiga både i litteratur, samt att jag kände ett starkt engagemang i just det fenomenet hos den miljöansvariga på logistikföretaget, bestämde jag mig för att fokus för avhandlingen skulle vara intersektorella partnerskap för hållbar utveckling. När jag studerade företagsinformation på nätet en tid efter intervjun med den miljöansvariga i logistikföretaget uppmärksammade jag ett pressmeddelande från ett annat logistikföretag som meddelade att de hade gått in i ett partnerskap för hållbar utveckling, vilket initierats av Näringsdepartementet. Som handen i handsken, tänkte jag och beslutade mig för att höra efter om jag kunde få studera även det fallet.

Från Schenker-BTLs hemsida
NYHETER

2000-10-25
PRESSRUM
SENASTE NYTT
ARKIV

Schenker-BTL deltar i projekt för hållbar dagligvaruhandel

Miljövärdsberedningen för sedan ett år tillbaka en dialog med företag i dagligvarukedjan, däribland Schenker-BTL, angående en strategi för hållbar utveckling. Nu har parterna enats om handlingsplaner. IT, samarbete och minskad miljöpåverkan är ledstjärnorna.

I mitten av oktober kom företagen tillsammans med näringsminister Björn Rosengren överens om att i slutet av året presentera en plattform, utifrån vilken arbetet ska fördjupas i harmoni med de nationella miljökvalitetsmålen. Senast den 1 november 2001 ska man ha kommit överens om konkreta åtgärder.

Arbetet bygger på en så kallad "back-casting"-modell där den önskvärda visionen för år 2025 fått vara utgångspunkten för mål och praktiska åtgärder. Mycket av arbetet kommer att handla om samverkan och skapandet av nätverk för att utveckla transportsystem och nya affärsmodeller där e-handel blir en betydelsefull del. Forskning och kunskapsinsamling är två andra viktiga områden

-- Det handlar också om att låta en ekologiskt hållbar utveckling genomsyra hela företaget och att integrera miljöfrågorna i affärsplaner, säger Johan Trouvé, miljöchef för Schenkers landtransportdivision.

-- I flödet från "ax till limpa" finns det mycket att göra ur logistiksynpunkt. Det gäller att tänka i nya banor och att alla aktörer samarbetar, säger Matthias Kettelhoit på Schenker Consulting, som arbetar som "fri tänkare" i projektet

Företagen som deltar är Cross Internet, Tankebolaget, Telia, Postnet, Schenker-BTL, SJ, Poståkeriet, Skandisystem, ICA, Axfood, KF, Out-Net, Aria, Procordia, Sia-glass, Volvo och Bo 01.

Bild 2: Utdrag från Schenker-BTLs hemsida om att de medverkar i Framtida Handel.

Då jag skrev avhandlingsplanen hade jag just börjat att studera det ena fallet och kontaktat projektledaren för det andra fallet. Jag hade en urvalsmodell som var uppdelad i vilka sektorer som var involverade och hade avsikt att studera sex olika partnerskap för hållbar utveckling. När jag började nysta i de båda fallen kom dataunderlaget att formligen explodera i mängd och omfattning. Den tidigare ambitionen på sex fall lades på hyllan och jag upptäckte samtidigt att utgångspunkten i olika sektorer inte var en given urskiljare för representanternas argument och partnerskapens utveckling. Jag beslutade därför efter ett tag att låta studien endast innefatta två fall, men tyckte samtidigt att de båda var så pass intressanta och i viss mån vävde in i varandra, varefter jag fattade beslut om att inte enbart fokusera på ett av fallen. Jag övergår nu till att beskriva relationen till teori som används i avhandlingen.

Teoretisk drift

Den teori som studien började i var industriell nätverksteori. Den visade sig däremot ha begränsningar som gjorde att jag allt mer gick över till att använda aktörsnätverksansatsen som teoretisk referensram för att fortsätta studien. Jag upplevde främst två stora problem med att använda industriell nätverksteori som grund för att studera partnerskap för hållbar utveckling. Det ena problemet relaterar till synen på aktörer som ingår i ett nätverk. I industriell nätverksteori räknas endast aktörer som kan kopplas samman direkt till de industriella aktiviteterna och resurserna. Det gör att all påverkan av andra aktörer som indirekt kan påverka utförandet av dessa aktiviteter tenderar att hamna i periferin. Det är inte heller den teorins mening att beakta hur olika former av argument utvecklas, utan främst studier av något som ses som reellt existerande industriella aktiviteter. Det andra problemet som uppkom genom att använda den teorin beror på dess bakomliggande ontologi. Det är stora drag av realism i industriell nätverksteori. Personer som pratar om att förändra godstransporterna ses ibland som mindre verkliga än ett synligt gods som transporteras på järnväg. Det skulle kunna leda till slutsatsen att ett partnerskap för miljö inte finns. Eller så skulle det bortförklaras med det som inom nyinstitutionell teori brukar kallas särkoppling, det vill säga att ord och handling i organisationer skiljer sig åt (Brunsson, 1989). Därför valde jag att istället använda aktörsnätverksansatsen som huvudsaklig referensram. Istället för termen särkoppling har jag valt att använda termen frikoppling för att symbolisera att det är en annan innebörd än den nyinstitutionella.

I det teoretiskt relaterade kapitlet om systemrelationer mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet har jag valt ut den argumentation jag anser spegla diskursen inom hållbar utveckling relaterat till ekonomi.

Empiri – redogörelseinsamling⁵⁷

Källor som kan användas för datainsamling i kvalitativa studier är dokumentation, arkivmaterial, intervjuer, direkta observationer, deltagande observationer och fysiska artefakter. Samtliga källor har sina

---

⁵⁷ Termen är hämtad från Czarniawska (1998, s. 136) och relaterar till att se studieansatsen som narrativ.

för- och nackdelar och det kan därför vara meningsfullt att använda flera källor (Yin, 1994, s.80)⁵⁸.

Intervjuer och observationer är de vanligaste sätten att inhämta data vid kvalitativa metoder (Strauss och Corbin, 1990, s.20). Datainsamling i avhandlingen har skett genom djupintervjuer, semi-strukturerade intervjuer, deltagande observationer, protokoll, offentliga rapporter, mejl och andra skriftliga källor.

Den insamling av data som gjorts under de två fallstudierna ser olika ut. Det ena fallet har bara studerats med hjälp av intervjuer och skriftligt material. Det berodde på att projektet redan avslutats då insamlingen påbörjades.⁵⁹ I det andra fallet har jag med hjälp av observationer och intervjuer följt fallet i realtid.

Sammanlagt har 39 intervjuer gjorts, samt 20 deltagande observationer. Förutom intervjuer och observationer har datainsamling även skett via rapporter, hemsidor och i Framtida Handels fall deltagande i mejlutskick, mötesprotokoll, samt i båda skriftligt material som respondenterna hänvisat till.

Inom fallet SAMTRA har 18 intervjuer gjorts, varav två var telefonintervjuer. Inom fallet Hållbar Handel har 21 intervjuer gjorts, varav två på telefon, samt 20 deltagande observationer. Intervjuerna har varierat i längd från en till två timmar. Detsamma gäller för observationerna som varat i tre till åtta timmar per tillfälle. Datainsamlingen för SAMTRA skedde under perioden hösten 2001 till våren 2002 och datainsamlingen för Framtida Handel har skett från hösten 2001 fram till våren 2006. Samtliga intervjuer var semistrukturerade.

Vid intervjuerna har jag antecknat och i de flesta fall har jag sänt tillbaka intervjuutskriften för verifikation. Ett visst problem har varit att svar uteblivit i många fall, vilket jag diskuterar i kapitlet med metodkritik. På grund av det, samt att få ytterligare en verifikation på att fallbeskrivningarna inte innehåller felaktiga uppgifter har jag låtit nyckelpersoner läsa igenom fallbeskrivningarna. En av projektledarna har läst igenom fallet om SAMTRA. För Framtida Handel har ordförande, eller ansvariga för projektet blivit tillfrågade om att läsa igenom de delar av partnerskapet som de var involverade i.

---

⁵⁸ Yin har blivit betraktad som positivist och jag har inte avsikt att söka variabelns validitet genom olika källor, men resonemanget om flera olika källor som insamling av data är ändå relevant.

⁵⁹ Egentligen hölls det sista slutseminariet på hösten då jag redan påbörjat datainsamlingen, men olyckligtvis var jag sjuk och kunde därför inte närvara för att göra observationer.

Under observationstillfällena har jag antecknat och sedan även använt de protokoll som fördes vid dessa möten.

I båda fallen har jag varit ute efter att uppfatta olika inställningar, snarare än att söka efter konsensus. Dessutom har jag applicerat en relationell hållning till empirin och följt aktörernas bilder av skeenden (Kjellberg, 2001).

Inom fallet SAMTRA var de första respondenterna projektledarna i gallerierna och utifrån deras berättelser har jag nystat vidare till centrumledare, butiker och andra aktörer. En gruppering gjordes av aktörer som kunde uppfattas som positiva/neutrala, samt negativa till partnerskapet. Intervjuer har genomförts med personer som har kunnat relateras till dessa ståndpunkter utifrån de uppfattningar som tidigare respondenter har uppgivit. Dessutom har jag eftersökt representation både av butiker som var med i projektet, samt butiker som inte var med. Om respondenterna uppgett en annan källa till åsikter har även de, om möjligt, intervjuats.

Inom fallet Framtida Handel började jag med en intervju av den dåvarande ordföranden för projektet. Sedan genomfördes flera observationer på möten. Även i detta fall söktes variation i åsikter, varefter både representanter för de som var med i projektet och de som inte var med i projektet intervjuades. Vidare ville jag att de olika sektorernas åsikter skulle få komma fram, varefter intervjuer gjordes med representanter för företag, myndigheter, departement, samt intresseorganisationer.

Analys - en iterativ process beroende av tid och omgivning

Vad är en analys utifrån aktörsnätverksansatsen? Vad är en analys i den här avhandlingen där jag använt en narrativinspirerad aktörsnätverksansats med stänk av anarkism?

Jag har beskrivit hur det teoretiska ramverket ändrades under tiden som studien gjordes och det påverkade även sättet att analysera fallen. Istället för att söka efter realistiska strukturer kom analysen att inriktas på hur kedjor av översättningar gjordes.

Eftersom den kvalitativa metoden oftast betecknas som en iterativ process var själva analyserandet också framväxande och bollades mellan empiri,

teoretiskt ramverk och metoden (Holme och Solvang, 1991). Under tiden som mer litteratur inhämtades och mer empiri insamlades gjorde jag kontinuerligt olika analyser, eller vad jag egentligen hellre benämmer som tolkningar. Precis som de aktörer som ingick i studien gjorde jag själv tolkningar och omtolkningar av fallen och den teoretiska litteraturen.

Under empiriinsamlingen skrev jag ner små kommentarer relaterat till analysen som jag tog fasta på. Ibland blev delar av analysen synliggjorda i konferenspapper eller utkast till artiklar. I några fall testade jag att argumentera för en analys under något undervisningstillfälle. Den största delen av analysen mognade fram så småningom. Dessutom har skrivprocessen av olika kapitel gett upphov till nya aspekter för analysen. Antagligen är det en liknande upplevelse som har gett upphov till titeln; *Tolkning och reflektion, på en bok om vetenskapsmetodologi* av Alvesson och Sköldberg (1994).

Den verkliga forskarprocessen är inte strikt uppdelad i olika faser som följer efter varandra. I verkligheten består processen av parallella faser som påverkar varandra. (Saunders, Lewis och Thornhill, 1997). I kvalitativ forskning är forskningsfrågan, relaterad litteratur, signifikans och forskningsdesign relaterade till varandra, var och en bygger på den andra. Designen måste därför förbli flexibel, eftersom den förmodligen förändras under forskarprocessen. (Marshall och Rossman, 1989, s. 26f) Till skillnad från kvantitativa metoder sker datainsamling och analys parallellt.

Bruk av referenser och citat

Jag har valt att använda Harvardsystemet för referenser. Anledningen är att det är lättare för läsaren att direkt se varifrån källan kommer. Dessutom kan då fotnoter istället användas för att ge exempel, eller utveckla ett resonemang.

För att åtskilja referenser som hämtas från texter och referenser som kommer från intervjuer och observationer, använder jag tecknen [och] för att visa på att referensen härrör från intervjuer och observationer. De används också för att återge termer som översatts i vissa fall.

[observation eller intervju, eller term i originalspråk]

Parenteser används för referenser till litteraturkällor. Om parentesen står efter en punkt betyder det att hela stycket, eller texten efter föregående referens i stycket, refereras. Står parentesens istället i en mening, eller före

punkten i en mening betyder det att det är den meningen, termen, eller texten i meningen före parentes som referensen avser. Skillnaden återges nedan:

(referens).

. (referens)

Eftersom jag velat föra fram olika argument och tolkningar av begrepp, så som hållbar utveckling, samt relationen mellan ekonomiskt och ekologiskt system, har jag använt rätt många citat i texten. Vidare har jag låtit citat stå i texten på engelska om det är original och gjort en översättning på svenska som placeras i en fotnot. Anledningen till att översätta citaten är att resterande text är på svenska, samtidigt kan översättningar lätt bli missvisande och därför har jag valt att placera översättningen i fotnot istället.

Termbruk

Termerna ekologiskt och ekonomiskt system

Det jag kallar ekonomiskt respektive ekologiskt system är egentligen ett sätt att inkapsla en myriad av betydelser i en term.

Det ekologiska systemet kanske kan ses som ett om utgångspunkten är den globala biosfären, men på en annan nivå består det av flertalet olika lokala ekosystem, som mer eller mindre inverkar och påverkar varandra. Ozonskiktet vilar över oss alla, men de små grodyngel som simmar nere i den lilla sjön en bit bort från mitt hus om våarna är en del av ett lokalt ekosystem. Att använda ekologiskt system som term, utan mer precis innebörd, är dock en förenkling som gjorts för att göra studien hanterbar och undvika förvirring.

Det ekonomiska systemet i sin tur består även det av bland annat ett globalt flöde av kapital, men även enstaka transaktioner på en liten lokal marknad, som när jag köper ägg från den lokala bonden direkt utanför ladan i Tyresö. Behovet av att nämna det vid ett ekonomiskt system är detsamma som för det ekologiska systemet.

Termen partnerskap för hållbar utveckling

Jag har valt termen partnerskap för hållbar utveckling för att beteckna samma fenomen uttryckt i olika termer, vilket framgick av det föregående

kapitlet om dessa partnerskap som fenomen. I det föregående kapitlet framgår vad som avses med dessa. Kortfattat är det en term som uttrycks, men inte isolerat uppkommer, på FNs toppmöte i Johannesburg 2002 och avser intersektorella samarbeten på frivillig basis, för att förbättra förutsättningarna i det ekologiska systemet.

Termerna styrstruktur, styrverktyg och styrmekanism

I avhandlingen har jag använt orden styrstruktur, styrverktyg och styrmekanism med avseende på partnerskap för hållbar utveckling. Även om tolkningar av skillnader i innebörder skulle kunna göras har jag använt termerna överlappande och tilldelat dem samma innebörd.

Termerna översättningar och tolkningar

I avhandlingen har orden översätta och tolka i alla dess former använts överlappande. Tolkningsprocesser är därför som exempel liktydigt med översättningskedjor.

Upplägg på avhandlingen

Efter det nuvarande kapitlet forskningsdesign kommer följande kapitel att presenteras.

Först kommer ett kapitel som presenterar aktörsnätverksansatsen och det sätt som den används för att studera den teoretiskt relaterade litteraturen kring det ekologiska och det ekonomiska systemet, samt processer i de två partnerskapen.

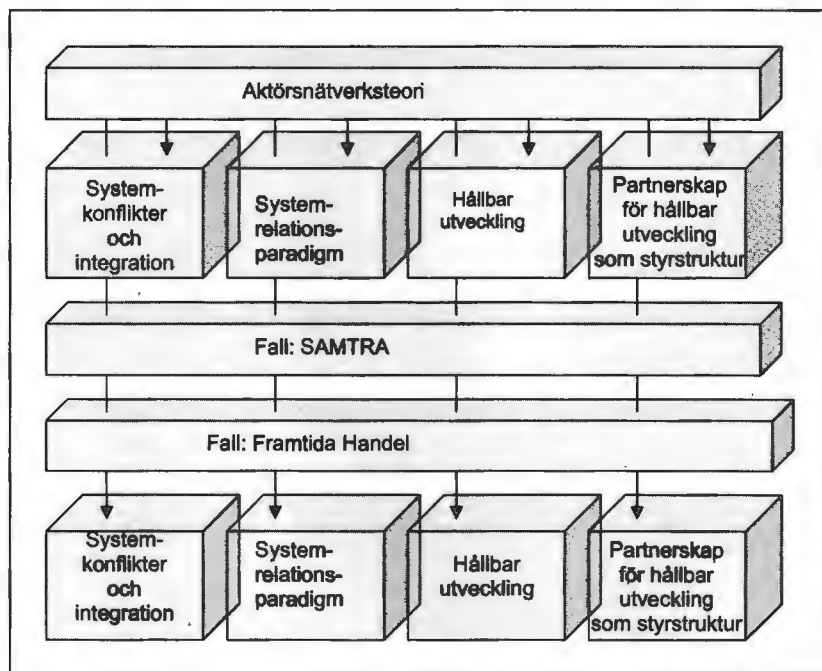
Därefter följer fyra teoretiskt relaterade kapitel. Det första kapitlet är en presentation av teoretiskt relaterad litteratur om systemrelationer mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet. Den andra delen behandlar två synsätt för uppfattning om systemrelationer. Därefter följer ett kapitel om termen hållbar utveckling och den fjärde delen diskuterar partnerskap som styrstruktur för att hantera konflikter och integration mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet.

Det kapitel som följer därefter kommer att beskriva två empiriska fall av processer inom partnerskap för hållbar utveckling. Det första fallet, SAMTRA, handlar om ett partnerskap för hållbar utveckling där Uppsala

kommun, SLU och ett logistikföretag drev ett projekt om samordning av distribution in till Uppsala centrum. Det andra partnerskapet för hållbar utveckling är ett av Sveriges regerings, enligt den, första försök att genomföra ett partnerskap för hållbar utveckling. Det innefattar flera företag, kommuner, myndigheter och regeringen med en vision om en hållbar dagligvarukedja.

För att uppfylla syftet och besvara frågeställningarna kommer analysen att följa samma huvudrubriker som de teoretiska kapitlen. Det vill säga, systemkonflikt och symbios, systemrelationsparadigm, hållbar utveckling, samt partnerskap som styrstruktur.

Därefter sammanfattas slutsatserna av studien och följs av ett kapitel om vidare forskning, samt en kritisk diskussion av avhandlingen och dess resultat. Avhandlingen avslutas med en epilog om systrarna av Oikos. Upplägget presenteras i figuren nedan.

Figur 5: Upplägg på avhandlingen.

AKTÖRSNÄTVERKSANSATS FÖR ATT STUDERA SYSTEMRELATIONER MELLAN DET EKOLOGISKA OCH DET EKONOMISKA SYSTEMET

*"The same article mixes together chemical reactions and political reactions. A single thread links the most esoteric sciences and the most sordid politics, the most distant sky and some factory in the Lyon suburbs, dangers on a global scale and the impeding local elections or the next board meeting. The horizons, the stakes, the time frames, the actors – none of these is commensurable, yet there they are, caught up in the same story."*⁶⁰ (Latour, 2002, s.1)

Citatet som inleder det här kapitlet reflekterar hur aktörsnätverksansatsen använts för att studera kursen kring systemrelationer mellan ekologi och ekonomi i partnerskap för hållbar utveckling. Kapitlet beskriver aktörsnätverksansatsen, samt det sätt på vilken den används i avhandlingen.

Aktörsnätverksansatsen (bl.a. Callon, 1986, 1998a; 1998b; Callon och Law, 1982; 1989, Callon och Latour, 1981; Latour, 1998, 2000, 2002) har utvecklats som en ansats inom sociologi⁶¹ i studiet av samhälle och teknik. Det har varit ett sätt att föra in medvetenheten om fysiska föremål inom ämnet sociologi, som i stor utsträckning har fokuserats på enbart människors interaktion.⁶² Ett exempel är en väldigt ingående berättelse om hur människor interagerar med en automatisk dörrstängare (Latour, 1992). Ansatsen har även använts för att visa på att laboratorier, naturvetenskapens hjärta, är fyllt av översättningar och interaktion med analyser och inte alls så exakt och given som laboratoriestudier generellt framställs. (Latour, 2000, 2002)

Ett underliggande syfte är att skapa en ansats bortom det moderna paradigmet, utan att för den delen en rent socialkonstruktionistisk ansats. Lite paradoxalt med ansatsen är att den samtidigt är sätt att gå bortom dessa ontologiska utgångspunkter, men simultant acceptera de båda och ge dem båda lika stor rätt till att skapa, så kallad, sanning.

---

⁶⁰ ["Samma artikel blandar kemiska och politiska reaktioner. En enskild tråd länkar samman den mest svårtillgängliga vetenskap med den simplaste politik, den mest avlägsna skyn och några fabriker i förorterna i Lyon, faror på global nivå och de uppkommande lokala valen eller nästa styrelsemöte. Horisonterna, frågorna, tidsramarna, aktörerna – ingen av dem är jämförbara och ändå är de där, fångade i samma historia"] (egen översättning)

⁶¹ Dess grundare skulle förmodligen inte vilja relatera ansatsen till ett avgränsat ämnesområde.

⁶² Detta "överfokus" på människor har av sociologen Granovetter (1985) kallats för översocialiserat.

På det viset blir aktörsnätverk snarare ett angreppssätt och sätt att närma sig en studie snarare än en teori, därför har jag använt termen aktörsnätverksansats. Vid ett välrefererat tal av Latour (se Czarniawska och Hernes, 2005, s.10), förde han fram ståndpunkten att det fanns fyra fel på aktörsnätverksteori [actor-network theory], nämligen ordet aktör, ordet nätverk ordet teori och slutligen bindestrecket.

Kedjor av översättningar

Inom ett aktörsnätverk sker olika översättningar. Latour (Latour, 1986 i: Czarniawska 1998b, s.7) beskriver dessa översättningar som en förflyttning [transportation] kombinerad med transformering [transformation]. Denna utgångspunkt är relaterad till att ingen realism som ontologi läggs på det fenomen som studeras. Därför är det viktigt enligt Callon och Law (1989, s.57f), att studera det sätt som aktörer själva kontinuerligt försöker skapa länkar mellan delar, snarare än att utgå ifrån en förutbestämd uppdelning.

Översättningar inom aktörsnätverksansatsen har definierats på följande sätt:

"Begreppet översättning betecknar den grundläggande sociala process varigenom något – en idé, regel, text, produkt, teknik, sanning, etc. – sprids över tid och rum." (Latour, 1986, i: Helgesson et al., 2004)

Utifrån en studie av systemrelationer mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet innebär det att de översättningar som görs för att skapa mening av systemen studeras, snarare än en förutbestämd mening om systemens egenskaper.

Tre principer: agnosticism, generaliserad symmetri och fri association (Callon, 1986, s. 196) är därför kännetecknen för aktörsnätverksansatsen. Agnosticism innebär att observatören inte tar ställning för de vetenskapliga och teknologiska argument som används av huvudpersonerna i kontroversen. Dessutom får observatören inte censurera olika tolkningar. Aktörernas identitet ska för övrigt inte fixeras om denna fortfarande förhandlas. (Callon, 1986, s. 200) Generaliserad symmetri handlar om att förklara särgående åsikter i samma termer, samt att ge lika rättigheter till samhälle och natur. (ibid) Både misslyckade och lyckade historier ska angripas symmetriskt. (Latour, 2002) Fri association uppkommer då observatören inte särskiljer naturliga och sociala händelser. Observatören måste ta hänsyn till att den repertoar av

kategorier som används, de enheter som mobiliseras och relationerna mellan dessa, eftersom alla är ämnen för aktörernas diskussioner. Istället för att tvinga på en förutbestämd analys, följer observatören aktörerna för att kunna identifiera det sätt som dessa definierar och associerar de olika element genom vilka de skapar och förklarar sin värld oavsett om den är social eller hämtad från naturen. (Callon, 1986, s. 201)

Inom översättningsprocesserna skapas vidare den identitet som aktörerna antar⁶³, deras möjligheter för interaktion, samt förhandlingar och fastställande av handlingsutrymmet (Callon, 1986, s. 203).

Människor inte bara interagerar med det ekologiska och det ekonomiska systemet, utan relaterar till dessa system och kopplar samman dem till affärsaktiviteter och olika fysiska resurser som används i industriell verksamhet.

Det är inte bara mänskliga aktörer som ingår i ett sådant nät. Människorna relaterar till och interagerar med så kallade icke-människor, även kallade aktanter (Latour, 1995, 1998). De relaterar till ekosystem och miljöproblem och kopplar samman dem till industriella aktiviteter och olika fysiska resurser som används för att genomföra dem.

Mänskliga aktiviteter kan delegeras till dessa icke-människor. Även mänskliga attribut kan läggas på icke-människorna (Latour, 1992), så som att en lastbil är en miljöförstörare.

Även om ekonomi och ekologi av aktörerna som studeras ses som reella system, är det inte klart och tydligt vad dessa system får för betydelse i relation till varandra, det är detta som diskuteras både i den teoretiska diskursen, samt i policyfrågor och praktik.

*"Institutions in society will also use different paradigms when dealing with environmental issues."*⁶⁴ (Richardson och Welford, 1997, s.45)

---

⁶³ De människor och de organisationer som möts i ett partnerskap har ofta någon form av interaktion med varandra, både före och parallellt med partnerskapet, de möts inte som helt anonyma aktörer. Dessutom har de redan relaterat till det ekonomiska och det ekologiska systemet, samt har många uppfattningar om olika aktanters egenskaper. Därför kanske det snarare är lämpligare att prata om att aktörernas identitet omdefinieras, när det gäller ett partnerskap för hållbar utveckling.

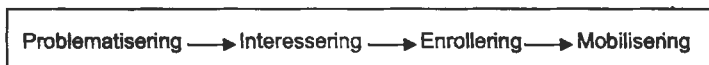
⁶⁴ ["Institutioner i samhället kommer att använda olika paradigmer när de hanterar miljöfrågor."] (egen översättning)

"Symbolen förändras när den går från⁶⁵ en person till nästa och den exakta överföringen av ett påstående blir ett enstaka och ovanligt fall bland, troligen, många andra." (Latour, 1998, s.45)

Callon (1986) beskriver översättningar som bestående av fyra moment. De är problematisering [problematization], intressering [interessement], enrollering [enrolment] och mobilisering [mobilisation]. Problematisering är en formulering av översättningar där aktörer och deras intressen identifieras. En aktör kan då göra andra beroende av dennes tolkningar och förmedling av översättningar. Detta brukar också kallas för att en aktör skapar tolkningsföreträde. Aktörer kan även försöka att skapa en obligatorisk passeringspunkt, eller så uppstår en sådan i översättningarna. (ibid) En obligatorisk passeringspunkt är något som uppfattas som nödvändigt att koppla samman andra aktörer, aktiviteter eller tolkningar till.

Intressering är en serie av processer, där försök görs att låsa de roller som aktörerna förväntas inta. Enheters intressen och mål förändras i interaktion med andra enheter. Enrollering är en uppsättning strategier, i vilka de olika aktörernas roller och koordinering testas och förhandlas. Mobilisering är en uppsättning av metoder som används för att försäkra sig om att förmodade språkrör för varje relevant kollektiv är förmögna att representera dessa kollektiv och därmed mobilisera dem. (Callon, 1986, s. 196ff) Momenten kan vara överlappande. Det är inte säkert att översättningarna leder till något verkligt resultat. (ibid, s. 203)

Denna beskrivning av översättningar är relaterade till en studie av kammusslor och de olika momenten är sprungna ur det fallet. Historien var ett sätt att föra fram andemeningen i aktörsnätverksansatsen, att varken roller, agerande, eller föremålen för interaktionen på förhand är givna. Om vi tittar på momenten mer koncentrerat får vi följande sekvens:

Figur 6: moment i en översättningsprocess.

Det är förståeligt att Callon (1986) skjuter in en klausul om att momenten kan vara överlappande. Callon (ibid) säger däremot inte något om att alla moment måste ske, eller om bara något eller några moment kan ske. En passus kommer då i form av att översättningarna när som helst kan

---

⁶⁵ I den svenska översättningen, som jag refererar till har det kommit in ytterligare ett från, det vill säga, från från, men jag valde att lyfta bort det upprepade frånet, eftersom det förvirrar snarare än leder till förståelse.

upphöra (ibid). Callon (ibid) påstår heller inte att alla moment definitivt måste vara med för att kunna skapa en stabilisering av en process och det blir viktigt för det sätt aktörsnätverksansatsen används i avhandlingen.

Användandet av många abstrakta termer fyller inget syfte per se. Därför har jag valt att använda terminologi som passar studien, snarare än att slaviskt använda samma termer som andra studier. Fokus på moment i avhandlingen har legat på enrullering och för att förenkla för läsaren och för att tydliggöra analysen har jag använt den termen och gett den en något bredare betydelse än det som Callon (1986) tilldelat den. Jag kommer att återgå till termen enrullering senare i det här kapitlet och förklara det sätt jag använt termen på. Först ska jag beskriva termens inramning och dess essens för att utgöra en del av ramverket i avhandlingen.

Inramning av ekologi och ekonomi

Inramning är ett begrepp som Callon (1998a) använder sig av i aktörsnätverksansatsen. Termen är hämtad från Goffman⁶⁶. Kjellberg (2001) har influerats av dem båda i sin studie av omorganisering av ett företags distributionssystem och jag kommer nedan att berätta hur jag använder termen inramning för att studera kontroversen kring det ekologiska och det ekonomiska systemet.

Till att börja med finns ramar för hur människor betar sig i vissa sammanhang och på vissa platser. Olika fysiska föremål kan bidra till att skapa dessa ramar. Tänk dig att du kommer in i ett rum med ett runt bord i mitten. På väggarna hänger tavlor med porträtt. Vid varje plats ligger ett anteckningsblock och en penna. Där står också ett glas med en flaska mineralvatten bredvid. Hur skulle du bete dig? Förmodligen skulle du inte hugga in på första bästa flaska, skaka den så att innehållet sprutade när du öppnade den och sedan stämma upp i sång om djupa gravar. Det skulle du kanske, jag understryker kanske, göra om du i ett annat sammanhang kom in i ett rum med en annan inredning.

I ett partnerskap för hållbar utveckling finns också liknande situationsanpassade aspekter. Illustrationen om rummet med det runda bordet kommer från det empiriska fallet i den här avhandlingen om partnerskapet Framtida Handel. Callon (1998a, s.249) kallar det för fysiska

---

⁶⁶ Jag har valt att förlita mig på de tolkningar som Callon och Kjellberg har gjort av Goffmans texter, eftersom jag anser att deras tolkningar är relevanta och tillräckliga för att skapa det teoretiska ramverk jag använder i avhandlingen.

ramar. Inramning av situationer innefattar inte bara de rent fysiska ramarna, utan även det sätt som en situation organiseras på. Seminarium kan organiseras med en utomstående konsult som leder själva processen, som då kanske får en annan inramning. Vidare kan ramar skapas kring ett önskat tillstånd i framtiden, något som Mattsson (2004) utifrån Callon (1986) har gett termen situationsmodell. Situationsmodell har beskrivits som en situation som någon önskar förankra hos andra som lösningen på ett problem.⁶⁷ (Mattsson, 2004, s. 52)

Förutom de situationsanpassade ramarna, skapas ramar som inkluderar och exkluderar olika aspekter.

"The frame establishes a boundary within which interactions – the significance and content of which are self-evident to the protagonists – take place more or less independently of their surrounding context. ... But the framing process does not just depend on this commitment by the actors themselves; it is rooted in the outside world, in various physical and organizational devices. This is why framing puts the outside world in brackets, as it were, but does not actually abolish all links with it." ⁶⁸ (Callon, 1998a, s.249)

Ramar låser fast vissa aspekter, aktörer och artefakter till varandra och talar om vad och vem som utesluts och vad och vem som innefattas.

I termer av ramar som relaterar till aspekter blir det även viktigt att bestämma vad och vem som ska innefattas i ett partnerskap för hållbar utveckling och vad och vem som ska exkluderas. Här sker tolkningar av hur det ekologiska och ekonomiska systemet ska översättas och vem eller vad som kan ses som representanter för dem.

Ett exempel är hur växthuseffekten tolkats som ett miljöproblem som rubbar den ekologiska balansen. Det finns flera ämnen som uppfattats som bidragande till växthuseffekten. Av dem är koldioxid, CO₂, den absolut största källan och har därför fått representera

---

⁶⁷ Mattsson (2004) har byggt vidare på Callon (1986). Tolkningen som landar i begreppet är implicit, då Callon (1986) inte explicit använder termen situationsmodell. Det som jag också valt att beteckna situationsmodell kan i andra aktörsnätverkstexter också implicit utläsas, se t.ex. Kjellberg (2001, s.470) som bland annat pratar om realiseringen av en situation. I boken med namnet Marknader som praktik kan en liknande implicit tolkning göras av termen målbild (se Helgesson, Kjellberg och Liljenberg, 2004 som refererar till Czarniawska, 2003).

⁶⁸ ["Ramen etablerar en gräns inom vilken interaktioner sker mer eller mindre oberoende av deras kringliggande kontext, där signifikansen och innehållet är självklara för huvudpersonen ... men inramningsprocessen beror inte bara på detta engagemang från aktörerna själva; den är också rotad i världen utanför, i olika fysiska och organisationella deviser. Det här är anledningen till att inramning sätter världen utanför inom parantes, som om det vore, men inte riktigt utesluter alla länkar med den."] (egen översättning)

växthusproblematiken. Koldioxid uppkommer främst vid förbränning av kol, olja och gas (SOU 2000:23). Stora användningsområden är olika former av transporter där fordon med förbränningsmotorer används, samt produktion av energi som driver olika energiberoende apparater⁶⁹. På det sättet överförs egenskaper på icke-människor (Latour, 1992), exempelvis ses lastbilar som miljöförstörare.

Lastbilarna i sin tur kör inte omkring för att bidra till utsläpp. De utför en uppgift i det ekonomiska systemet som människor delegerat till dem. Deras uppgift är att göra varor tillgängliga för konsumtion.

För att sammanfatta ovanstående finns det olika infallsvinklar på inramning. Inramning är en process där situationer eller översättningar sker. I situationerna inramas den specifika rumsliga dimensionen, samt organisationen vid det tillfället och innefattar bland annat hur personer pratar och beter sig i vissa situationer med stöd av fysiska föremål och en ordförandes ledning vid ett möte. När det gäller översättningarna blir inramning snarare ett moment där vissa aspekter inkluderas och andra aspekter exkluderas. Då aspekter exkluderas väljer jag att använda termen frikoppling för att symbolisera hur ramar sätts upp för att utesluta aspekter.

I översättningar kan det anses att personer, organisationer, natur och olika artefakter bör eller ska inramas eller exkluderas. Vid det tillfället ser jag det som att processen övergår till att handla om enrollering. Artefakter är olika former av icke-mänskliga substantiv och en term som ofta används i aktörsnätverksansatsen. När de agerar övergår de till att benämnas som aktanter, vilket jag framfört tidigare i texten.

Det fenomen som det i huvudsak sker en inramning av i de empiriska fallen i avhandlingen är en omställning till hållbar utveckling genom processer på micronivå. Här stöter vi på tidigare inramningar, och parallella inramningar. Tidigare inramningar är sådant som har blivit tagna för givet, eller som har blivit till fakta i ett tidigare skede. Parallella inramningar är inramningar som sker samtidigt i tid, men någon annanstans i andra aktiviteter eller i andra geografiska rum.

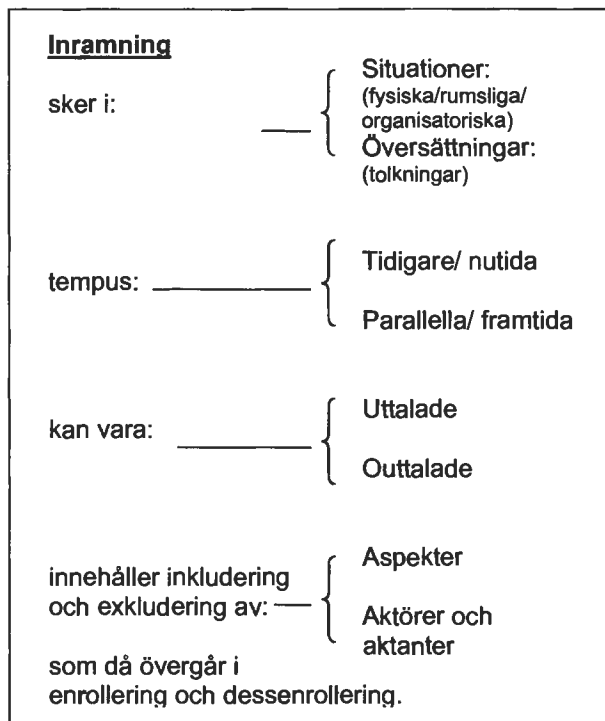
Det kan både ske uttalade inramningar och outtalade inramningar. I en uttalad inramning uttrycks det som exkluderas eller inkluderas genom kommunikation. De outtalade inramningarna är sådant som inkluderas

---

⁶⁹ Med apparater menas bl.a. maskiner, anläggningar och elektroniska produkter. De flesta aktiviteter är beroende av energi för sitt utövande, ex. att öppna en dörr kräver energi i form av mänsklig kraft.

eller exkluderas utan kommunikation. Det kan vara aspekter som inte anses relevanta i sammanhanget, det kan vara sådant som anses så självklart att det inte behöver tas upp, eller så kan det vara aspekter som glöms bort. Även nutida ramar kan göra sig påmind, då aktörer försöker att ändra på något. Ramar kan även skapas för framtiden.

För att sammanfatta ovanstående visar nedanstående figur på olika infallsvinklar av inramning:

Figur 7: Termer för inramning.

Inramning till skillnad från inramad

Så som det framgår av orden är inramning ett process, snarare än de statiska implikationerna från ordet inramad.

Att bli inramad eller även att inramas är då en aktör eller artefakt blir definierad på ett visst sätt eller då aktören blir associerad med vissa aspekter. Ett exempel är företag som frivilligt använder sig av en miljömärkning på sina produkter. Det kan finnas en vilja att bli inramad,

exempelvis att få status genom att tillhöra en viss inramning. Likaväl kan det finnas motvilja eller rädsla för att bli inramad. En organisation kan uttrycka motvilja till att bli inramad, till exempel genom att försöka förhindra eventuellt kommande regelverk.

När ramar svallar över – det blir varmare och varmare

Inramningar som konstruerats kan komma att ifrågasättas, eller i andra fall aldrig lyckas, så som Callon (1998a) i citatet nedan påpekar.

*"Yet in certain cases framing is either impossible to achieve or is deliberately transgressed by the actors; this produces overflows which cause the barriers to become permeable."*⁷⁰ Callon (1998a, s.251)

*"Overflowing refers to effects of associations which transgress the boundary of a frame."*⁷¹ (Kjellberg, 2001)

Ramar som tidigare skapats kan komma att ifrågasättas. Det som nationalekonomer kallar för externaliteter, d.v.s. positiva eller negativa bieffekter av marknadsaktiviteter, kan ses som ett ifrågasättande av existerande ramar om externaliteterna uppmärksammas och åsikten förs fram att externaliteterna måste åtgärdas. (Callon, 1998a)

En lösning till en sådan konflikt kan antingen ske rätt smidigt med hjälp av existerande expertis och regleras via kontrakt, enligt Callon (ibid). Det gäller under vissa specifika förhållanden. Ett exempel är att en fabrik med verksamhet som utsätter ett intilliggande hushåll för buller betalar en summa pengar som parterna kommer överens om. I andra fall kanske⁷² kontroversen går in i en het period (ibid), fullt av konflikter, olika aktörer, samt diskussioner och argument.

Heta perioder, förekommer väldigt ofta i dagens samhälle och många olika röster och tolkningar är inblandade. (ibid)

"In 'hot' situations, everything becomes controversial: the identification of intermediaries and overflows, the distribution of source and target agents, the way

---

⁷⁰ ["I vissa fall är inramning antingen omöjlig att uppnå, eller så är den medvetet passerad av aktörer: detta producerar ramar som svallar över som förorsakar att barriärerna blir genomträngbara."] (egen översättning)

⁷¹ ["Översvämningar relaterar till effekter av associationer som bryter gränserna i en ram."] (egen översättning)

⁷² Callon (1998a) säger egentligen inte kanske, men jag tycker att det bör läggas till. I vissa fall blir ramar ifrågasatta utan att det förändrar något.

effects are measured. These controversies, which indicate the absence of a stabilized knowledge base, usually involve a wide variety of actors. The actual list of actors, as well as their identities, will fluctuate in the course of the controversy itself and they will put forward mutually incompatible descriptions of future world states."⁷³ (Callon, 1998a, s.260)

Partnerskap för hållbar utveckling kan ses som ett uttryck för ramar som svämmat över. På grund av att det ekonomiska och det ekologiska systemet blivit tolkade som interagerande kan de inte längre behandlas åtskilda. Inom nationalekonomi uttrycks detta i termen externaliteter, vilket kommande kapitel visar på. Inom ekologi uttrycks det i termer av ekosystems bärkraft.

Det kan ske en lång fördröjning i tid från det att vissa aktiviteter påverkar andra system och uppskattningen av att ramarna svallar över. Så som Kjellberg (2001) påpekar är negativa effekter på det ekologiska systemet till följd av industriella aktiviteter ett exempel som ofta speglar en sådan fördröjning.

Att enrollera för systemintegration

Enrollera beskrivs i svenska akademins ordlista (1986) som: att inskriva i krigstjänst eller i medlemsförteckning och dylikt. Ordet finns också i verbform och blir då enrollering. Det sätt som enrollering används i avhandlingen är bredare än så och hämtas delvis från ett av de moment som Callon (1986) visar på i översättningsprocesserna.

Enrollering har jag valt att sätta som en egen rubrik, även om det bara är en del i den översättningsprocess som Callon (1986) beskriver.⁷⁴ Anledningen är att just enrollering är så betydande och framträdande i de båda fallen som innefattas i avhandlingen.

---

⁷³ ["I heta perioder blir allting kontroversiellt: identifieringen av förmedlare och översvämnningar, fördelningen av källor och utpekade agenter, sättet som effekter mäts. Dessa kontroverser, som indikerar frånvaron av en stabiliserad kunskapsbas, involverar oftast en bred variation av aktörer. Den egentliga listan av aktörer, såväl som deras identitet, fluktuerar inom loppet av kontroversen och de för fram ömsesidigt inkompatibla beskrivningar av framtida tillstånd i världen."] (egen översättning)

⁷⁴ Se tidigare i detta avsnitt.

*"An actant engaging in framing faces two basic problems: how to get those entities which are defined as part of the situation to help out, to participate – this is the problem of enrolling others..."*⁷⁵ (Kjellberg, 2001, s.470)

Till att börja med måste det finnas något att enrulleras i och i denna avhandling handlar det om enrullering i ett partnerskap. Det handlar då om att bli en del av översättningsprocessen.

De aktörer som redan är en del av översättningsprocessen kan ansé att det behövs fler aktörer och försöker då att enrullera dem. Dessa kan a) välja att bli enrullerade b) avstå från att bli enrullerade⁷⁶, c) bli enrullerade mot sin vilja.⁷⁷ Det kan även finnas aktörer som står utanför processen, men som tar eget initiativ till att bli enrullerade; jag kallar det inrollera. Då kan de antingen accepteras eller exkluderas av de redan involverade aktörerna.

En liknande uppdelning av enrullering för att beteckna olika former av ordet görs av Callon och Law (1982), som använder formerna enrulleras [enrolled], enrullering [enrolment], samt enrullera [enroll].

Enrullering kan vidare innefatta både mänskliga aktörer och artefakter. Artefakterna kan i sin tur vara fysiska eller konceptuella. Det finns behov av att enrullera både aktörer och artefakter, samtidigt som artefakter också kan ta initiativ till enrullering. En artefakt som enrullerat en hel kedja, i skrivande stund, är giftalgerna längs östersjökusten, som enrullerat en lång kedja av aktörer, bland annat jordbrukarna på grund av bidraget till övergödning.

Enrulleringen är inte på något sätt given, den aktör (människa eller organisation) eller artefakt som har enrullerats kan halka ur processen eller av egen vilja välja att träda ur processen, något som jag hädanefter kallar desenrullering.

För att sammanfatta finns det, liksom när det gäller, flera aspekter av enrullering. De är sammanställda på nästa sida.

---

⁷⁵ ["En aktant engagerad i inramning stöter på två grundproblem: hur den ska få de enheter som är definierade som en del av situationen att hjälpa till, att medverka – det här är problematiken att enrullera andra..."] (egen översättning)

⁷⁶ Callon och Law (1982) använder termen [counter-enrolment], s.621.

⁷⁷ De tre situationer jag beskriver är olika relationer till enrullering. Olika former av enrullering relaterat till ägerande finns i en text av Kjellberg (2001, s.472), som använder formerna; enrulleras [being enrolled] och enrullera [enrolling others].

Termer:

Enrollera (försöka få med sig någon)

Enrolleras (att bli enrollerad)

Inrollera (att försöka bli en del i tolkningsprocessen)

Desenrollera [att bli desenrollerad eller att desenrollera sig]
(att upphöra att vara en del i tolkningsprocessen)

Tabell 3: Termer för enrollering.

Som jag tidigare påpekat har jag använt termen enrollera på ett något bredare sätt än det framställs i texten av Callon (1986) och Callon och Law (1989). Anledningen är att jag förutom de termer jag hämtar från aktörsnätverksansatsen, även diskuterar det ekonomiska och det ekologiska systemet. Därför vill jag begränsa de termer som används, eftersom det annars snarare fördunklar än lyfter fram processerna i partnerskap för hållbar utveckling.

Program och antiprogram i partnerskap för hållbar utveckling

Program och anti-program (Czarniawska och Hernes, 2005; Helgesson och Kjellberg, 2005) bidrar till och hindrar stabiliseringar i ett nätverk. (Czarniawska och Hernes, 2005).

Partnerskap för hållbar utveckling ses i avhandlingen som en styrstruktur inom vilken olika program för en hållbar utveckling ska upprättas. Program innefattar olika former av aktiviteter som är tänkta att verka i en viss riktning. Antiprogram är å andra sidan, försök, handlingar eller andra omständigheter som hindrar genomförandet av program.

Partnerskap för hållbar utveckling som aktörsnätverk och handlingsnät

Ett partnerskap för hållbar utveckling kan ses som ett nät för handling (Czarniawska, 2000; 2004). I ett partnerskap möts olika aktörer med ett uttalat syfte att minska belastningarna på miljön. Handlingsnät är en lämplig utgångspunkt för att hålla processerna i fokus (Czarniawska, 2000).

I ett sådant nät möts aktörer med olika ontologiska utgångspunkter (Latour, 2002, s. 1ff). När det gäller hållbar utveckling är det många olika samhällsaktörer involverade och det engagerar känslor, aktiverar vetenskaplig data och binder upp aktörer till varandra. Det är både människor, organismer, materia, ja hela ekosystem och industriella system inblandade.

*"None of our studies can reutilize what the sociologists, the psychologists or the economists tell us about the social context or about the subject in order to apply them to the hard sciences – and this is why I will use the word 'collective' to describe the association of humans and nonhumans and 'society' to designate one part only of our collectives, the divide invented by the social sciences."*⁷⁸ (Latour, 2002, s. 4)

Handlingsnät är väldigt lika aktörsnätverk⁷⁹ (bl.a. Callon, 1986; 1998a; 1998b; Callon och Law, 1989; 1982; Latour, 1998; 2000; 2002), men som Porsander (2000, s. 61) beskriver; "... är ett aktörsnätverk något som växer fram över tid, efter det att handlingsnätet givit liv åt både aktörer och nätverk".

Översättningar inom ett aktörsnätverk är en process som aldrig blir helt färdig och den kan misslyckas. (Callon, 1986, s. 196) Kjellberg (2001) visar på hur ett företags omvandling av sin distributionskedja var en fortgående process, som varken hade någon tydlig början och inte heller blev helt färdig. Det finns andra projekt som uppvisar liknande ovillighet till stabilisering (se t.ex. Latour, 1993).

Delarna i Callons översättningar kommer från en studie av försök att odla kammusslor. Historien börjar när aktörsnätverket redan har etablerats. Mobiliseringen av klammusslor sker flera år efter det att någon först etablerade ett handlingsnät baserat på problematiken kring musslornas bestånd. (Czarniawska, 2000, s. 14f) I aktörsnätverk kan konfliktrelationen till det ekologiska och det ekonomiska systemet gå förlorade, eftersom de har avhandlats i ett tidigare skede.

Handlingsnät beskrivs av Czarniawska (2000) på följande sätt. De har inga analytiska egenskaper, utan försöker minimera det som tas för givet innan

---

⁷⁸ ["Ingen av våra studier kan återanvända vad sociologerna, psykologerna eller ekonomerna berättar för oss om det sociala sammanhanget eller om ämnet för att kunna applicera dem på naturvetenskap – och det är därför som jag vill använda ordet kollektiv för att beskriva associationerna av människor och icke-människor och samhälle för att beteckna endast en del av våra kollektiv, åtskillnaden uppfunnen av samhällsvetenskaperna"] (egen översättning)

⁷⁹ Ibland används termen aktör nätverk för att relatera till engelskans actor-network, men aktörsnätverk låter enligt mig bättre på svenska. Actor-network är i sin tur översatt från franskans l'acteur-réseau.

analysen påbörjas (Czarniawska, 2000, s.12), så som beskrivits i kapitlet om forskningsdesign i den här avhandlingen.

"Handlingsnät⁸⁰ kräver inte att forskaren skiljer mellan virtuella och faktiska kontakter, mellan branscher eller sektorer: alla kopplingar är intressanta när studien börjar. ... I nätverk göms ett antagande att det först finns aktörer som sedan skaffar kontakter. I handlingsnät ligger antagandet att förbindelser mellan handlingar skapar aktörer. ... Aktör-nätverk⁸¹ innefattar inte sådana antaganden, det pekar på att förbindelser skapar aktörer, men studier av aktör-nätverk kan börja först senare, först när handlingsnätet inte bara har producerat identiteter utan när stabiliseringsprocessen har börjat på allvar." (Czarniawska, 2000, s. 14)

Hur ansatsen bildar en referensram för att studera systemrelationer mellan ekologiskt och ekonomiskt system i partnerskap för hållbar utveckling

De huvudbegrepp jag använt för att skapa en referensram i avhandlingen utifrån aktörsnätverken är inramning och enrullering, vilka beskrivits i texten ovan.

För att förtydliga det ramverk som utgår ifrån aktörsnätverksansatsen och det sätt den anpassats för att passa studien i avhandlingen ställde jag denna studie mot termerna aktörsnätverk och handlingsnät.

Sammanfattningsvis ser jag partnerskap för hållbar utveckling som ett handlingsnät, inom vilken översättningar sker av det ekologiska och det ekonomiska systemet och detta beskrivs i termer av inramning och enrullering.

I kommande kapitel kommer den teoretiskt relaterade litteraturen att presenteras, uppdelad i systemrelationer mellan ekologi och ekonomi, systemrelationsparadigm, termen hållbar utveckling, samt partnerskap för hållbar utveckling som styrstruktur.

---

⁸⁰ I originalet är ordet handlingsnät omgärdat av tecken; << Handlingsnät >>, men jag valde att inte skriva ut det, eftersom det bara skulle förvirra läsaren.

⁸¹ Czarniawska (2000) har valt att översätta actor-network till aktör-nätverk på svenska, där jag istället valt att översätta till aktörsnätverk.

Teoretiskt relaterad litteratur

"Du har fel, du har fel i allt vad du säger och allt det du står för. Antingen ändrar du helt karaktär, eller så flyr du fältet, du blir utvisad på livstid!" Oikologika lyckas inte dölja sitt förakt. "Men..." försöker Oikonomia, "... du är bara sur för att du hamnat utanför min uppmärksamhet." "Men jag vet, om vi gör så här..." Oikonomia försöker bliöka sin syster. "Jag sätter ett pris på allt du presterar, då ska du se, då blir allting bra." Oikologika låter sig inte övertalas. Hon fryser föraktfullt. "Och hur trodde du att du kunde likställa ditt kapital med min själ?"

Vid en andra sammandrabbning kommer systrarna närmre varandra. Oikonomia ger Oikologika lite större utrymme, åtminstone då det inte missgynnar henne själv. Det verkar som om det fungerar, i alla fall för ett tag, om inte annat på ytan.

OIKOS SYSTRAR RÅKAR I LUVEN – SYSTEMRELATIONER MELLAN EKOLOGISKT OCH EKONOMISKT SYSTEM

"Two trains cannot try to occupy the same volume of Euclidean space without disastrous consequences: this is a dramatic enactment of incompatibility. But coherence - or non-coherence - is more permissive. Indeed more than that. Non-coherence may be what keeps the system held together." ⁸² (Law, 2004, s.99)

I det här kapitlet för jag fram röster om systemrelationer i ekonomiskt relaterad litteratur. Systemrelationerna har behandlats på väldigt olika sätt i litteratur som relaterar till nationalekonomi och litteratur som relaterar till företagsekonomi. Därför presenteras de som separata delar i det här kapitlet och på två olika sätt.

När konflikten mellan ekonomi och ekologi behandlas inom nationalekonomiskt och företagsekonomiskt relaterad litteratur finns det röster som hävdar konflikt och andra röster som framställer ett symbiotiskt förhållande mellan systemen. Det finns vissa röster som säger att det inte borde finnas någon konflikt, att det går att förena ekonomi och ekologi. Till den åsikten finns två fåror. I den ena fåran finns åsikten att miljöproblemen kommer att lösa sig själva om bara det ekonomiska systemet renodlas. I den andra fåran kan ekonomi och ekologi enas, om vi bara tänker på båda variablerna i början av affärsaktiviteterna. Andra säger att så inte alls är fallet, att det finns situationer där ekonomi och ekologi står i konflikt. Ytterligare röster hörs med ett normativt budskap om att vi måste göra radikala förändringar av nuvarande ekonomiska system för att det ekologiska systemet inte ska fortsätta att utarmas.

Utsläpp har upplevts som problem långt tidigare i historien (se bl.a. McNeil, 2003). Därmed skulle diskursen om ekonomi och ekologi kunna spåras oändligt långt tillbaka i tiden, redan långt före de så kallade gamla grekerna. Den konflikt som uppmärksammas idag har ändå främst sina rötter i 60-talet och jag vill inte göra anspråk på att ge någon uttömmande historiebeteckning av konflikten som sådan.⁸³ Jag kommer att inrikta min

---

⁸² ["Två tåg kan inte försöka uppta samma volym av Euklidesisk rymd utan katastrofala konsekvenser: det är ett dramatiskt fastställande av oförenlighet. Men överensstämmelse – eller icke-överensstämmelse – är mer tolerant. Egentligen mer än så. Icke-överensstämmelse kan vara just det som håller systemet samman."] (egen översättning)

⁸³ Den liberala kapitalismen har utsatts för mycket kritik. Harvard professorn Kenneth Galbraith hävdade 1958 i boken *The Affluent Society* att det privatkapitalistiska samhället har medfört överflödigt privat konsumtion men brist i fråga om till exempel rent vatten och goda stadsmiljöer (Dickson, 1983). Den franske sociologen Jean Baudrillard skrev 1970, *La société de consommation*,

presentation av diskursen på de ställningstaganden som förts fram i ekonomiskt relaterad litteratur. Presentationen är inte kronologisk, utan uppdelad efter olika områden.

Jag kommer att fokusera det här kapitlet på de konfliktbilder och de symbiosbilder som förts fram i ekonomiskt relaterad litteratur mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet. Med konfliktbilder menar jag de bilder och de argument som förs när författaren lyft fram systemkrockar mellan ekonomi och ekologi. Symbiosbilder är istället de bilder som speglar en upplevd möjlighet för att systemen är integrerbara. Till att börja med presenteras konflikt- och symbiosbilderna relaterat till neoklassisk nationalekonomi, därefter konflikt- och symbiosbilderna i relation till företagsekonomi. För att den läsare som inte är insatt i skillnader mellan nationalekonomi och företagsekonomi inleds varje del med en kort och förenklad beskrivning av dessa vetenskapliga fält. Beskrivningen är inriktad på de delar som är relevanta för systemrelationerna i form av konflikt och symbios. Dessa beskrivningar tjänar också till att visa på vilka tolkningar och översättningar som gjorts av det ekonomiska systemet.

Nationalekonomiska utgångspunkter och marknadsfunktion

Det dominerande paradigmet inom nationalekonomi är det som kallas den neoklassiska nationalekonomin, vilket poängterar ett brott från den klassiska. En skillnad mellan de två är att priset på en vara i den klassiska nationalekonomin uppskattades genom kostnaderna att tillverka den, något som kritiserades och grunden i den neoklassiska nationalekonomin är att priset bestäms utifrån dess uppskattade värde.⁸⁴ (Gee, 1991, s.75f) Förenklat beskrivet är syftet med nationalekonomin att ge vägledning till länders regeringar om hur styrning av marknader ska utformas för att de ska tjäna nationens bästa.

---

en kritik av konsumtionssamhället. Effekterna av försäljningsfrämjande åtgärder, så som konsumentmarknadsföring har kritiserats av flera författare, varav den kanske mest kända är Naomi Klein (2000). Liknande resonemang har förts fram av författare med ett kritiskt förhållningssätt (se t.ex. Berger, 2004), samt en del litteratur av de personer som räknas till Frankfurterskolan, även benämnd kritisk teori (se bl.a. Adorno och Horkheimer, 1944/2000). Alternativa principer för ekonomi, så som tillräcklighet [sufficiency] (Monengeau, 1998; Elgin, 1993/200) och buddhistisk ekonomi (Schumacher, 1973; Welford, 2000) har också framförts.

⁸⁴ Nationalekonomer som lade grunden för denna syn var William Stanley Jevons, Karl Menger och Leon Walras. (Gee, 1991, s. 75f) Den neoklassiska nationalekonomin bygger i övrigt på stora delar av de klassiska ekonomiska ideerna om marknader och internationell handel. Jevons, Menger och Walras försökte förfina teorin, samt uttrycka den i matematiska termer. (Eklund, 1997, s.40, s.62; Söderbaum, 2000, s.7)

Den fria marknaden, till skillnad från statlig centralstyrning anses vara det mest effektiva sättet att producera varor och tjänster i neoklassisk nationalekonomi. Resonemanget vilar delvis på moralfilosofen Adam Smiths tankar om arbetsuppdelning och uttrycktes i hans huvudverk med namnet Nationernas Välstånd [Wealth of Nations], 1776 (Eklund, 1997, s. 96f). Den fria marknaden och försök att skapa en sådan situationsmodell (Mattsson, 2004) ligger bland annat till grund för så kallade avregleringar.

Centralt i det sättet att se på marknader är att priserna på produkter koordinerar de aktiviteter som utförs på marknaden, så att det totalt sett blir den mest effektiva användningen av resurser. Det är utifrån vissa antaganden⁸⁵ som den fria marknaden ses som en koordinatör av individuella beslut att tillhandahålla och utbjuda varor och så kallade produktionsfaktorer. Ett av dessa antaganden är att konsumenterna har fullständig information om alla varors och tjänsters kvalitetsegenskaper så att de kan göra ett rationellt val. (Craven, 1990, s.134)

En annan förutsättning för den fria marknaden är att det råder konkurrens, både mellan samtliga säljare av en viss vara och mellan köpare och säljare. Att upprätthålla konkurrens på marknader, anses vara en av statens många uppgifter.⁸⁶ (Hardwick et al., 1990)

Ytterligare ett antagande är att det inte föreligger några externaliteter.⁸⁷ Påverkan på det ekologiska systemet till följd av industriella aktiviteter, är en sådan externalitet, det vill säga negativa, men även positiva, sidoeffekter på det ekologiska systemet till följd av det ekonomiska systemet. Nationalekonomi har därför också inriktats på att hantera externaliteter som uppmärksammas och så som det uttrycks, internalisera

---

⁸⁵ Carven, (1990, s.134) räknar upp åtta antaganden som ligger bakom tanken om den fria marknaden som den mest effektiva koordinatör; varje person är motiverad endast av materiella mål, det finns ingen laglig restriktion på de varor som någon person kan sälja och köpa eller på det jobb som en person kan utföra, varje person och företag har all information som den vill för att fatta ekonomiska beslut, utbud och efterfrågan av varje person i varje marknad är så liten att ingen handling av någon enskild person eller företag kan påverka priset på marknaden och de samarbetar inte i grupper i det syftet, ingen person eller företag har någon direkt effekt på möjligheterna för någon annan person eller företag, riktiga priser, löner, avkastning eller räntenivåer rör sig så snabbt att deras jämviktsnivåer efter varje förändring i förutsättningar påverkar utbud eller efterfrågan, statlig aktivitet är begränsad till basfunktioner för att hålla lag och ordning och dess aktiviteter har ingen effekt på priser, löner, avkastning eller räntenivåer som istället sätts av marknaden, inga varor exporteras eller importeras och varken lån eller utlån till andra länder.

⁸⁶ "The claim that the pricing system leads to an efficient use of resources depends on a most important condition: that there should be competition in the markets for both resources and finished goods." (Hardwick et al, 1990 s.180)

⁸⁷ Exempel på externaliteter är; utsläpp [pollution], oljud från flygplan, fordon och fabriker, effekter från kol och asbest på anställda, oönskvärd utsikt över återvinningsanläggningar och deponier, samt bilköer. (Craven, 1990, s.403f)

dem. Externaliteter anses komma från varor och tjänster som inte är prissatta, eller underprissatta och genom att de prissätts integreras de i enskilda individers kalkyler.

För att kunna mäta den produktion som sker i samhället har BNP utvecklats och ses idag som ett givet mål för politiker (Friman, 2002). Det underliggande syftet med tillväxtbegreppet är att förbättra den materiella standarden för människor och genom de skatteintäkter som genereras kan sociala förmåner tillhandahållas och utvecklas.⁸⁸ Eftersom så många brister med BNP måttet uppmärksammats, har flertalet nationalekonomer nu börjat utveckla kompletterande mått och alternativa mått för att utvärdera välstånd (se bl.a. Dasgupta, 2004), men de har ännu inte fått något större genomslag i samhället generellt sett.

Konfliktbild utifrån neoklassisk nationalekonomi – ramarna ifrågasätts

"Har hushållningen blivit bättre? Förmår samhällets institutioner bidra till organisationen av knappa resurser så att de används på rätt sätt och till rätt ändamål? Svaret är tvetydigt. Å ena sidan tycks samhällsekonomin fungera väl, åtminstone i västvärldens industrialiserade länder. Aldrig tidigare har väl så många haft möjlighet att nå en så hög materiell välfärd som idag? Sedan mitten av 1900-talet har befolkningen på jorden mer än fördubblats, från 2,6 miljarder till 5,5 miljarder och tillväxten av varor och tjänster har vuxit ännu mer, exempelvis antalet bilar har tiodubblats under samma period, från 50 miljoner till 500 miljoner ... Å andra sidan finns det också nackdelar och en allvarlig negativ sida av senare årtiondens utveckling är miljöproblemen" (Pihl, 1997, s.10)

Citatet som inleder det här avsnittet speglar en syn på systemrelationer mellan ekonomi och ekologi. Utgångspunkten i citatet är att det rör sig om två separata system. Det ekonomiska systemet blir presenterat som innehållandes materiell välfärd i form av varor och tjänster, bland annat bilar. För det systemet uppfattas utvecklingen över tid ha varit positiv. Det ekologiska systemet blir presenterat i form av miljöproblem och ses som baksidan på samma mynt i negativ betydelse. Det gamla ordspråket; den enes bröd - den andres död, kan tjäna som en passande metafor.

---

⁸⁸ "Orsaken är att en ökning av den samlade produktionen höjer inkomsterna och för med sig möjligheter att öka den materiella standarden, till exempel genom att bygga bort trångboddheten och genomföra sociala reformer. ... Det är tillväxten som givit höjda reallöner, bättre sjukvård, pensioner och resurser för social trygghet. Man skall emellertid vara varsam med att direkt översätta BNP-tillväxt i en motsvarande allmän ökning av välfärden" (Eklund, 1997, s.117)

Nationalekonomin kom i början av 1800-talet att kallas den dystra vetenskapen. Det dystra uppkom genom att resurstillgång och befolkning kopplades samman och översattes till en dyster ekvation för mänskligheten. Upphovet kommer från Thomas Robert Malthus teorier som förutspådde ett cykliskt mönster av befolkningsökning som i perioder skulle orsaka resursknapphet då befolkningen blev för stor och deras behov översteg den befintliga mängden resurser. Resursproblematiken sågs, trots dysterheten, som ett framtida stadium. En lösning på problemet uppmärksammades av John Stuart Mill, som hävdade att tekniska förbättringar kan motverka resursproblematiken. (Söderqvist et al., 2004, s.76) Efteråt kom framtida gränser för ekonomisk expansion att läggas ner i den svarta lådan, men på 60-talet uppstod diskussioner i samhället och kritiska röster även från det egna lägret att ifrågasätta relevansen i de ramar som skapats runt neoklassisk nationalekonomi. Debatten om bland annat tillväxt var väldigt het (Friman, 2002), men den lyckades aldrig destabilisera och rucka på den neoklassiska nationalekonomins ramar. På senare tid har debatten blommat upp igen. De konflikter som framställs mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet härrör med andra ord främst från 60- och 70- talet och nutida litteratur, där de tidigare källorna både citeras och diskuteras. Kopplingen mellan antalet människor på jorden och resurstillgångar är ett återkommande ämne för diskussion i nutidsdebatten.

För att bygga en teori måste vissa aspekter inkluderas och andra utelämnas. Den neoklassiska nationalekonomins teoretiska ramar är väldigt distinkta. De teoretiska ramarna och dess antaganden kan ses som en svart låda där olika aspekter plockas undan och blir tagna för givet. Kritik mot nationalekonomin som relaterar till det ekologiska systemet ifrågasätter dessa ramar, vilket den första delen i detta avsnitt visar på. Därefter uppkommer försök att täppa till dessa luckor genom att framställa det ekonomiska och det ekologiska systemet som symbiotiska.

Systemkonflikter mellan ekonomi och ekologi har uppmålats som rätt tydliga och liknande i litteratur relaterat till nationalekonomi. Det är också denna teoretiska modell om ekonomi som varit mycket i fokus för ideella organisationers kritik mot företag och kritik i medial samhällsdebatt, även om det många gånger är outtalat.

Ett citat från den ideella organisationen Adbusters visar på hur ekonomi och ekologi anses vara i total konflikt med varandra.

"The only way to save the planet is to transform our current economic paradigm"
⁸⁹ (<http://adbusters.com>, 2005-06-17)

Konfliktsynen mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet har även målats upp av forskare inom nationalekonomi. Så som Söderqvist et al. (2004, s.49f) uttrycker det;

"... ekonomi och ekologi ses ofta som lika oförenliga som eld och vatten." ⁹⁰

Det finns även uppfattningar om att det neoklassiska nationalekonomiska paradigmet är förenligt med det ekologiska systemet. Då utgår resonemanget ifrån att så kallade externaliteter är underprissatta. På det sättet görs försök att täppa till läckor i de ramar som svallat över. Jag börjar med upplevelserna av konflikter. Konfliktsynen relaterat till den neoklassiska nationalekonomin har setts utifrån flera olika utgångspunkter och dess funktion. Den uppdelning jag valt att göra är konfliktbild relaterat till naturvetenskap, synen på marknaden, tillväxt, samt naturresurser.

Konfliktbild relaterad till naturvetenskap

En konfliktsyn relaterat till nationalekonomi att det neoklassiska nationalekonomiska paradigmet inte anses relatera till kunskapsutveckling inom naturvetenskap (bl.a. Schumacher, 1973; Daly och Cobb, 1994, Hermele, 2000), utan anses istället vila på samma antaganden om naturen som vid ämnesområdets begynnelse.

"Ekonomer resonerar som om det inte spelade någon roll hur naturlagarna, som reglerar samspelet mellan människa och natur, ser ut." (Hermele, 2000., s.14)

---

⁸⁹ ["Det enda sätt att rädda världen är att förändra det rådande ekonomiska paradigmet."] (egen översättning)

⁹⁰ Gouldson och Murphy (1997) påpekar också att ekonomi och ekologi setts som konfliktrelaterat, "Historically, the relationship between economic development has been seen as one of mutual antagonism." (Gouldson och Murphy, 1997, s.74)

Daly och Cobb (1994)⁹¹ pekar på att det finns många vetenskapliga fakta om världens tillstånd. I introduktionen på boken tar de upp ozonhålet, växthuseffekten, samt avtagande⁹² biologisk mångfald. Dessa fakta, världens tillstånd, tar neoklassisk nationalekonomi inte hänsyn till, enligt dem. Det finns även andra anledningar som tagits upp och anses ligga till grund för en konfliktrelation mellan ekonomi och ekologi relaterat till det neoklassiska nationalekonomiska paradigmet, bland annat relationen till en allt större befolkning globalt (Naess, 1976), ett tema som egentligen går tillbaka till Malthus.

Dasgupta och Mäler (1997, s.2f) relaterar till ekosystemtjänster och ekosystems resiliens⁹³, för att påpeka att hänsyn till dessa naturresurser också måste ingå i ekonomiska beräkningar, inte bara industriell producerad kapitalbas. Ekosystemtjänsterna produceras av ekologiska system som genereras genom interaktion mellan organismer, populationer av organismer, samhällen av populationer och den fysiska och kemiska miljön som de uppehåller sig i. Många ekosystemtjänster går inte att undvara och upprätthåller livet på jorden. Miljöproblem är nästan alltid kopplade till resurser som återgenereras men som i princip alltid är i fara att utplånas eller överutnyttjas. (ibid)

De antaganden som lagts ner i en svart låda i neoklassisk nationalekonomi attackeras med andra ord utifrån naturvetenskaplig kunskapsutveckling. På det sättet ifrågasätts de ramar som skapats kring teoribildningen. Det finns en uppfattning om att disciplinernas åtskillnad har gjort att ekonomer främjat sig från kunskaper som utvecklas inom andra discipliner, samt en oförmåga till att relatera olika discipliner till varandra. En liknande kritik ges av King (1995).

King påpekar att vetenskapsmän väldigt länge har uppfattat att naturen utvecklas, men att de har antagit att sådan utveckling sker gradvist och

---

⁹¹ Daly och Cobb fokuserar sin kritik mot antaganden i nationalekonomi. De kritiserar ingående synen på marknader, hur ekonomisk framgång mäts: BNP begreppet, antagandet om människors karaktär: homo ekonomikus, samt synen på land. (Daly och Cobb, 1994) Det är kring tre olika problem som Daly och Cobb (ibid) målar upp systemkonflikter mellan nuvarande nationalekonomiskt paradigm och hållbar utveckling. De två första har att göra med marknadens tendens att förstöra sin egen nödvändiga sociala kontext (ibid, s.51), mer precist att bibehålla konkurrens och upprätthålla egenintresse. (ibid, s.58) Den tredje handlar om mer tekniskt marknadsmisslyckande, s.k. externaliteter. (ibid, 1994, s.51) Det är den tredje som främst relaterar till det ekologiska systemet.

⁹² Jag väljer här ordet avtagande, eftersom det är en term som används inom ämnet ekonomi och det skapar därmed en spännande kontrast till ekologi och biologi.

⁹³ Ekosystems resiliens är deras förmåga att bibehålla sin bärkraft. En viss belastning från t.ex. utsläpp kan ett givet ekosystem klara av att hantera, men när nivån för detta överskrids tenderar ekosystemen att tippa, dvs deras förmåga att upprätthålla liv försämras. (för en översiktlig beskrivning, se Folke, 2005)

systematiskt. Då det gäller människans möjlighet att påverka naturen har de flesta nationalekonomer och även ekologer antagit att 1) naturliga tillstånd representerar ett ekologiskt minimum, 2) mänskliga handlingar oftast förbättrar världen, 3) människor eller naturliga krafter kan återställa miljöeffekter. Sådana föreställningar dominerade, enligt King (1995) innan studier i meteorologi och ekologi började ifrågasätta både förutsägbarheten i naturens beteende och myten om ett hållbart samhälle. Nu ses ekologin snarare som ett system bestående av flertalet jämviktslägen. (ibid)

För att skapa nya ramar för ekonomiska teorier och överbygga konfliktbilden finns förslag på att ekonomer borde få större kunskaper om ekosystems funktioner och ta hänsyn till det i sin yrkesroll.

"Ecology, indeed, ought to be a compulsory subject for all economists, whether professionals or laymen, as this might serve to restore at least a modicum of balance." ⁹⁴ (Schumacher, 1973, s.126)

För att sammanfatta framställs relationen mellan det ekologiska och det ekonomiska systemet som konfliktartat på grund av att det ekonomiska systemet anses innehålla förlegad och felaktig kunskap om det ekologiska systemet.

Konfliktbild relaterad till marknader

Även om ordet marknad/er/en har framställts som ett fenomen som det är väldigt svårt att få grepp om (Helgesson et al., 2004, s.12) har marknaden, samt synen på marknaden återupprepat varit föremål för kritik av det neoklassiska nationalekonomiska paradigmet. (se t.ex. Brunsson och Hägg, 1992) Relaterat till konfliktbilden mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet har det sätt som externaliteter behandlas varit det främsta föremålet för kritik, men även antagandet om beteende på marknaden i den neoklassiska nationalekonomiska teorin, både produktion och människans egenskaper har setts som upphov till konflikt mellan systemen.

---

⁹⁴ ["Ekologi borde definitivt vara ett obligatoriskt ämne för alla ekonomer, professionella så som lekmän, eftersom det skulle kunna tjäna till att återställa åtminstone ett minimum av balans.] (egen översättning)

Externaliteter

En konfliktbild mellan ekonomi och ekologi som målas upp relaterat till synen på marknader är gemensamma resurser [public goods] och externaliteter. Externaliteter brukar även benämnas som en form av marknadsmisslyckande. Problemet med gemensamma resurser är dess tendens att överutnyttjas, vilket brukar benämnas som det allmännas tragedi [the tragedy of the commons], (Hardin, 1968). Externaliteter uppkommer när det blir effekter av ekonomisk verksamhet som spiller över på någon annan part. De kan vara både positiva och negativa. Daly och Cobb (1994) påpekar att termen relaterar till något som både sker utanför marknaden och även utanför neoklassisk nationalekonomisk teori. Även om externaliteter uppmärksammas är det inte något som inverkar på teorin, utan fortsätter att behandlas utanför den.

"What is 'interna' and what is 'external' to a 'market' as conceived by the discipline is not determined by the real world but by the abstractions made from it." ⁹⁵ (Daly och Cobb, 1994, s. 53)

Ramarna kring den neoklassiska nationalekonomin upprätthålls i denna tolkning genom att negativa och positiva effekter av agerande på marknaden ses som externa fenomen och därifrån uppkommer termen externaliteter. Ideerna om den fria marknaden som den mest effektiva mekanismen för hantering av resurser anses vila bland annat på det.

Ytterligare en grund till konfliktsyn baseras på att resursallokeringar på en fri marknad inte innebär rättvis distribution, samt att effektiv resursallokering inte innebär en optimal storlek på ekonomin relaterat till ekosystem. (Daly och Cobb, 1994) Enligt Daly och Cobb (ibid) har den totala begränsningen av jordens kapacitet undvikits genom att se det ekonomiska systemet som oändligt litet relativt det totala systemet, vilket gör dess inverkan negligierbar. En motsatt princip, är att se det ekonomiska systemet som sammanfallande med det totala systemet.⁹⁶ I de båda fallen spelar inte storleken på ekonomin någon roll, men författarna ser verkligheten som något emellan dessa extremer och där får det ekologiska systemets begränsningar avgörande effekt.

Konfliktbilderna mellan det ekologiska och det ekonomiska systemet relaterat till externaliteter uppkommer sammanfattningsvis till följd av att

---

⁹⁵ ["Vad som är "intern" och vad som är "extern" på "marknaden" uppfattas genom disciplinen är inte bestämt utifrån den verkliga världen, utan genom de abstraktioner som görs av den.] (egen översättning)

⁹⁶ Daly och Cobb (1994, s.60) påpekar att denna syn sammanfaller med Bouldings metaforer; cowboyekonomi, samt rymdskeppsekonomi.

det ekonomiska systemet frikopplats från det ekologiska systemet och ses som en extern effekt i neoklassisk nationalekonomi. Det relaterar i viss mån till föregående stycke om relationen till naturvetenskap, men skillnaden är att det då var antaganden om det ekologiska systemet som kritiserades och när det gäller externaliteter är det istället separationen av systemens interdependens som förs fram som grund till konflikt.

Economic man

Ytterligare en konfliktbild mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet relaterat till det neoklassiska nationalekonomiska paradigmet om synen på marknader, är idén om den osynliga handen och att varje enskild individs strävan efter sin egen tillfredsställelse leder till det bästa för hela nationen, vilket har sin upprinnelse i Adam Smiths texter. (Costanza et al., 1997)

Denne ekonomiskt rationella [economic man] människan, antas ha obegränsade behov, samtidigt som tillfredställen av att konsumera ytterligare en enhet av samma artikel innebär mindre tillfredsställelse än den tidigare konsumerade, detta kallas avtagande marginalnyttan. Dessutom är priset en människa är beredd att betala en funktion av marginalnyttan. (Daly och Cobb, 1994, s. 85)

När det gäller människors egenskaper har väldigt mycket kritik framförts mot det bakomliggande antagandet inom neoklassisk nationalekonomi om individens opportunistiska handlande.⁹⁷

Schumacher (1973, s.41) påpekar att livsuppehållande tjänster från naturen, så kallade fria varor, inte betraktas som värdefulla per se. Därför kan en aktivitet som skadar miljön i stor utsträckning, ses som ekonomiskt lönsam och en aktivitet som återställer miljöns balans uppfattas som ekonomisk olönsam.

"In the market place, for practical reasons, innumerable qualitative distinctions which are of vital importance for man and society are suppressed; they are not allowed to surface. Thus the reign of quantity celebrates its greatest triumphs in 'The Market'. Everything is equated with everything else. To equate things means to give them a price and thus to make them exchangeable. To the extent that economic thinking is based on the market, it takes the sacredness out of life,

---

⁹⁷ De som försvarar teoribildningen anser att det inte spelar någon roll om det antagandet är giltigt eller inte, huvudsaken att förutsägelser från de matematiska modellerna överstämmer med utfall i verkligheten, d.v.s. förutsägelser om ekonomiskt handlande överstämmer med att människor agerar som om de agerade opportunistiskt.

*because there can be nothing sacred in something that has a price.”*⁹⁸
(Schumacher, 1973, s.43)

*“An attitude to life which seeks fulfillment in the single-minded pursuit of wealth – in short, materialism – does not fit into this world, because it contains within itself no limiting principle, while the environment in which it is placed is strictly limited. Already, the environment is trying to tell us that certain stresses are becoming excessive.”*⁹⁹ (Schumacher, 1973, s.27)

En aspekt som utelämnas för den ekonomiskt rationella människan är att den ses helt likgiltig till andras glädje och sorg. Synen på människan är, enligt (Daly och Cobb, 1994, s.86) en extrem individualistisk karaktär. Enligt författarna är detta felaktigt, då studier visat på att det främst är den relativa ställningen i samhället relativt andra människor som avgör människors upplevda lycka, inte den totala konsumtionen.¹⁰⁰ (ibid)

Utan antagandet om individuella och av varandra oberoende marginalnytttefunktioner skulle det, enligt Daly och Cobb (1994, s.86f), inte gå att härleda att fullständig konkurrens leder till optimal resursfördelning. Samma sak följer, enligt författarna, med generell jämvikt och den osynliga handen. (ibid)

*“The gifts of nature are of no importance, nor is the morale of the community of which Homo economicus is a part.”*¹⁰¹ (Daly och Cobb, 1994, s.87)

Nationalekonomins existens vilar på dess nytta i samhället och idén om att fullständig konkurrens skapar största möjliga tillfredställelse i samhället. Samtidigt är utgångspunkten att teorin enbart ska uppfatta människors värderingar vid valsituationer på marknaden och att alla former av statlig reglering hindrar marknaden att fungera effektivt. Därför

---

⁹⁸ [“På marknaden är oräkneliga kvalitativa skillnader som är av vital betydelse för människan och samhället av rent praktiska anledningar undertryckta; de tillåts inte att komma upp till ytan. Med andra ord, firar kvantiteternas välde sin största triumf i 'Marknaden'. Allt likställs med allting annat. Att likställa saker betyder att ge dem ett pris och därmed göra dem utbytbara. I den utsträckning som nationalekonomiskt tänkande är baserat på marknaden, raderas livets helighet, eftersom det inte kan vara något heligt i något som har ett pris.] (egen översättning)

⁹⁹ [“En inställning till livet som söker efter fullbordande i den enkelriktade jakten på rikedom – kortfattat, materialism – passar inte denna värld, eftersom det inte innehåller någon begränsande princip i sig själv, samtidigt som miljön inom vilken den är placerad är starkt begränsad. Miljön ger oss redan signaler att vissa överbelastningar börjar bli övergripande] (egen översättning)

¹⁰⁰ Författarna refererar dock inte till någon studie, men resonemanget kan kännas igen från Veblens (1899/2000) iögonfallande konsumtion [Conspicuous Consumption].

¹⁰¹ [“Naturens gåvor saknar betydelse och inte heller moralen i samhället inom vilken Homo economicus ingår.] (egen översättning)

får inga val av människor påverkas, utan de måste få göra sina egna val, även om de orsakar lidande i samhället. (Daly och Cobb, 1994)

Grunden till konfliktrelationen relaterat till "economic man" kan sammanfattas i en upplevd felaktig bild av mänskligt handlande. Översättningen att individens opportunistiska val är det bästa för det totala samhället anses vara felaktig och utan den principen faller även översättningskedjan som leder till antagandet om att fri konkurrens är den bästa resursallokeraren.

Produktion

Schumacher¹⁰² (1973), författaren till boken *Litet är vackert* [Small is Beautiful], lägger stor vikt vid produktion och uppfattningar om produktion i sin kritik av det neoklassiska nationalekonomiska paradigmet och målar upp en konfliktbild mellan den neoklassiska nationalekonomiska teorin och ekologiska förutsättningar.

Schumacher (ibid) inleder sin bok med en provokativ mening.

"One of the most fateful errors of our age is the belief that the problem of production has been solved." ¹⁰³ (Schumacher, 1973, s.12)

Enligt Schumacher fanns, då boken skrevs, en samstämmig syn på att produktionsproblematiken var löst och att rika länders viktigaste uppgift är utbildning som fritidssysselsättning [education for leisure], samt, för fattiga länder, överföring av teknologi. (Schumacher, 1973, s.12)

Uppkomsten till uppfattningen om att produktionsproblematiken är löst, anser Schumacher ligga i den filosofiska förändringen i människans attityd till naturen under senaste århundraden. Enligt Schumacher, upplever den moderna människan sig som separerad från naturen och

---

¹⁰² Schumacher var en "Rhodes Scholar" i nationalekonomi, ekonomisk rådgivare åt "British Control Commission" i efterkrigstidens Tyskland, samt tjugo år före 1971, "top economist" och "head of planning" i the British Coal Board. Han var även; ordförande för "the Soil Association", en av Storbritanniens äldsta organisationer för ekologiskt jordbruk, grundare och styrelseordförande för "the Intermediate Technology Development Group", som specialiserade sig på att anpassa verktyg, små-skaliga maskiner och metoder för produktion för dagligt behov i utvecklingsländer, en sponsor till "the Fourth World Movement", en brittisk kampanj för politisk decentralisering och regionalism, direktör för "the Scott Bader Company", ett initiativ till gemensamt ägande och arbetarkontroll, samt en nära student till Gandhi av vilken han lärde sig icke-våld och ekologi. (Inledning av Theodore Roszak till Schumacher, 1973) Schumacher var en av Schumpeters studenter i Bonn 1929. (Phillimore, 2001)

¹⁰³ ["En av de mest fatala felen i vår tid är tron på att produktionsproblematiken har blivit löst."] (egen översättning)

inte en del av den. Han uttrycker det som att människan ser sig som en uteliggande kraft, vars uppgift är att dominera och erövra naturen.

*"He even talks of a battle with nature, forgetting that, if he won the battle, he would find himself on the losing side. Until quite recently, the battle seemed to go well enough to give him the illusion of unlimited powers, but not so well as to bring the possibility of total victory into view. This has now come into view, and many people, albeit only a minority, are beginning to realize what this means for the continued existence of humanity."*¹⁰⁴ (Schumacher, 1973, s.13)

Schumacher (1973) målar vidare upp ett upphov till konfliktbilden utifrån ett misslyckande att skilja på inkomst och kapital.

Anledningen till denna konflikt ser Schumacher som att, de han kallar vi, har avskärmat sig från verkligheten och betraktar allt som inte producerats av människan som värdelöst. (ibid, s.13)

*"Far larger is the capital provided by nature and not by man – and we do not even recognise it as such. This larger part is now being used up at an alarming rate, and that is why it is an absurd and suicidal error to believe, and act on the belief, that the problem of production has been solved."*¹⁰⁵ (Schumacher, 1973, s.14)

Schumacher ser också storskaliga maskiner som ett upphov till miljöförstörelse. Småskalig produktion anses vara mindre skadlig mot miljön, eftersom dess individuella kraft är liten i relation till den återhämtande kraften i naturen. (Schumacher, 1973, s.31ff)

För att ändra riktning på utvecklingen ser Schumacher (1973) behov av att ändra livsstil med nya metoder för produktion och nya konsumtionsmönster; en livsstil designad för hållbarhet [permanence]. (ibid, 1973, s.19)

"To give only three preliminary examples: in agriculture and horticulture, we can interest ourselves in the perfection of production methods which are biologically sound; build up soil fertility, and produce health, beauty and permanence."

---

¹⁰⁴ ["Han talar till och med om en strid med naturen och glömmar bort att om han vann den striden, skulle han vara på den sida som förlorar. Ända till rätt nyligen, verkade striden gå bra nog för att ge honom en illusion av obegränsad makt, men inte så bra att möjligheten för total seger är synlig. Detta har nu blivit synligt och många människor, om än en minoritet, börjar inse vad detta betyder för människans fortsatta existens.] (egen översättning)

¹⁰⁵ ["Betydligt större är det kapital som naturen ger och inte av människan – och vi erkänner det inte som sådant. Denna större del håller nu på att användas upp i en alarmerande takt och det är därför som det är ett absurd och självmordsbenäget fel att tro och att agera på tron att produktionsproblemen har funnit en lösning."] (egen översättning)

*Productivity will then look after itself. In industry, we can interest ourselves in the evolution of small-scale technology, relatively non-violent technology, 'technology with a human face', so that people have a chance to enjoy themselves while they are working, instead of working solely for their pay packet and hoping, usually forlornly, for enjoyment solely during their leisure time. In industry, again – and, surely, industry is the pace-setter of modern life – we can interest ourselves in new forms of partnership between management and men, even forms of common ownership.”*¹⁰⁶ (Schumacher, 1973, s.20)

Upprinnelse till konfliktsynen relaterat till produktion är att storskalig produktion och produktionsökning per se översatts till att vara det eftersträvansvärda för att skapa välmående i samhället, samt att det på detta sätt frikopplat systemen från varandra.

Konfliktbild relaterad till tillväxt

Synen på marknader i form av externaliteter, synen på människan och produktion har setts som en viktig konfliktskapare mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet, men kanske än mer har tillväxten uppmärksamrats som en upprinnelse till polemik.

Strävan efter en ständigt växande BNP, bruttonationalprodukt, är en relativt ny tanke, som fått allt större fokus under efterkrigstiden (Hermele, 2000). Det har blivit ett allmänt accepterat mått på ekonomisk framgång och används av politiska partier, investerare och allmänheten. Måttet används både för att propagera för ökad tillväxt och för att uppvisa skillnader i välmående mellan länder. (Daly och Cobb, 1994, s.62f) Materiell levnadsstandard och livskvalitet har identifierats med varandra och har fått djup förankring i västlandet och Japan (Naess, 1976, s.14; Friman, 2002).

“Individuals support growth-oriented policies, because they believe growth will give them an ever increasing welfare. Governments seek growth as a remedy for just about every problem. In the rich world, growth is believed to be necessary for

---

¹⁰⁶ [“För att ge tre exempel: inom jordbruk kan vi intressera oss för perfektion av produktionsmetoder som är biologiskt sunda, bygga upp jordens fertilitet och producera hälsa, skönhet och beständighet. Produktivitet kommer då att se efter sig själv. Inom industrin kan vi intressera oss för att utveckla småskalig teknologi, relativt harmlös teknologi 'teknologi med mänskligt ansikte', så att människor har en chans att ha trevligt medan de arbetar, istället för arbeta enbart för löneutbetalningen och hoppas, oftast förtrivlat, på att ha trevligt enbart på fritiden. I industrin igen – och, med säkerhet, industrin är den som sätter takten på det moderna livet – kan vi intressera oss i nya former av partnerskap mellan management och människor, till och med olika former av gemensamt ägande”] (egen översättning)

*employment, upward mobility, and technical advance. In the poor world, growth seems to be the only way out of poverty. Many believe that growth is required to provide the resources necessary for protecting and improving the environment. Government and corporate leaders do all they can to produce more and more growth. For these reasons growth has come to be viewed as a cause for celebration."*¹⁰⁷ (Meadows et al., 2005, s.6)

BNP har blivit kritiserat på många håll sedan 70-talet (Hermele, 2000). (se bl.a. Baudrillard, 1970; Hirsch, 1977; Larsson, 2004) En rapport som fick stort genomslag var 'den så kallade, Romklubbens rapport, Tillväxtens gränser, vilken publicerades 1972, med en uppdatering 2005 (Meadows et al., 2005). Debatten kring tillväxt var väldigt stor på 60- och 70-talet och kom sedan av sig något (Friman, 2002). Ett alternativ till tillväxt föreslogs i form av noll-tillväxt (se främst Daly, 1977) På senare tid har olika alternativa mått konstruerats. (se bl.a. Dasgupta, 2004)

Kritiken mot tillväxtidén har sammanfattats av Hermele (2000, s.35ff).

- BNP mäter bara värdet av det som köps och säljs på officiella marknader. Det innebär att hushållsarbete, byteshandel, väntjänster, självhushållning liksom det som sker på gråa och svarta marknader lämnas utanför. En liknande svaghet är att BNP inte tar med fritid som en del av vår inkomst (d.v.s. som en del av välfärden)
- BNP bryr sig inte om vilken inkomstfördelning som gäller. En allt högre BNP kan alltså nås till priset av växande klyftor. Om ett samhälle samtidigt har målen växande inkomst och minskande klyftor kan mycket väl det ena målet motverka det andra.
- BNP anses ska växa mätt i procent och inte i absoluta tal, vilket innebär att en exponentiell ökning krävs för en ökning med samma procentenheter varje år.
- BNP är ett bruttomått, vilket betyder att återinvesteringar, som sker bara för att återställa förbrukade tillgångar och förslitning, räknas som tillväxt. Om BNP minskas med återinvesteringar kommer måttet Netto National Produkt fram, NNP.
- BNP måttet innebär monetär reduktionism och samhället behöver mångdimensionella mål.

---

¹⁰⁷ ["Individer stöder tillväxtorienterade policys, därför att de tror att tillväxt kommer att ge dem en ständigt ökande välfärd. Regeringar eftersträvar tillväxt som ett botemedel på i princip alla problem. I den rika delen av världen finns en tro på tillväxt som en nödvändighet för anställningar, högre rörlighet och teknologiska framsteg. I den fattigare delen av världen verkar tillväxt vara det enda sättet ut ur fattigdom. Många tror att tillväxt behövs för att leverera de resurser som behövs för att skydda och förbättra miljön. Regeringar och företagsledare gör allt de kan för att producera mer och mer tillväxt. Av dessa anledningar har tillväxt kommit att bli sedd som en orsak till firande."] (egen översättning)

Daly och Cobb (1994) kritiserar det sätt som BNP mäts, samt att det blandas ihop med välbefinnande. De skiljer på två termer som, enligt dem, oftast används synonymt; hållbar tillväxt och hållbar utveckling. Tillväxt borde istället, påpekar de, referera till kvantitativ expansion i storleken av den fysiska dimensionen av det ekonomiska systemet, medan utveckling borde referera till den kvalitativa förändringen i ett fysiskt ej växande ekonomiskt system i dynamisk jämvikt med det ekologiska systemet. (ibid, s. 71)

"Any physical subsystem of a finite and nongrowing earth must itself also eventually become nongrowing. Therefore growth will become unsustainable eventually and the term 'sustainable growth' would then be self-contradictory. But sustainable development does not become self-contradictory." ¹⁰⁸ (Daly och Cobb, 1994, s. 72)

Boulding (1966: i Hermele, 2000) kritiserade BNP genom att relatera till naturvetenskapliga principer om materia. Materia kan varken förbrukas eller nyproduceras, vilket kallas lagen om materians oförstörbarhet. Eftersom tyngdkraften håller materia kvar på jorden och inflödet liksom utflödet av materia praktiskt taget är lika med noll, bör jorden betraktas som ett slutet system för materia. I ett sådant system, ansåg Boulding, det inte vara lämpligt att använda BNP som ett mått på framgång, eftersom BNP-tillväxt bara innebär att resurser strömmar genom ekonomin snabbare och snabbare. (ibid)

"... it does not require more than a simple act of insight to realise that infinite growth of material consumption in a finite world is an impossibility." ¹⁰⁹ (Schumacher, 1973, s.114)

Schumacher (1973) anser att obegränsad ekonomisk tillväxt måste ifrågasättas på två sätt. Den ena är den begränsade kapaciteten av tillgängliga resurser, samt det ekologiska systemets¹¹⁰ kapacitet att hantera den påverkan den blir utsatt för. (ibid, s.28)

"Even an economist might well ask: what is the point of economic progress, a so-called higher standard of living, when the earth, the only earth we have, is being

---

¹⁰⁸ [Varje fysiskt subsystem i en ändlig och icke växande värld måste i sig själv också slutligen bli icke växande. Därför kommer tillväxt slutligen att bli ohållbar och termen hållbar tillväxt skulle bli själv motsägande, men hållbar utveckling blir däremot inte själv motsägande."] (egen översättning)

¹⁰⁹ ["... det krävs inte mer än ett enkelt försök till insikt för att blir varse om att oändlig tillväxt av materiell konsumtion i en ändlig värld är en omöjlighet."] (egen översättning)

¹¹⁰ Schumacher använder här termen [environment]

*contaminated by substances which may cause malformations in our children or grandchildren?"*¹¹¹ (Schumacher, 1973, s.132)

Relaterat till Schumachers syn, anses BNP vara problematiskt, eftersom måttet endast uppfattar kapital som producerats av människor och utelämnar naturligt kapital (Daly och Cobb, 1994, s.72; Dasgupta och Mäler, 1997, s.2f).

*"Increasing production is consistent with unsustainable production."*¹¹² (Dasgupta och Mäler, 1997, s.3)

En anledning som Daly och Cobb (1994) ser till att naturligt kapital har blivit utelämnat är att det vid uppkomsten av nationalekonomisk teori inte var någon större konflikt mellan människans produktion och utbudet på naturresurser. En annan anledning som författarna ser, är att neoklassisk teori utgår ifrån att producerat kapital är perfekt substitut för naturresurser.

I 30-års uppdatering av Limits to Growth återupprepas budskapet om att tillväxt har en fysisk gräns, samt att alla system har en gräns för dess bärande kapacitet.

*"The first cause of overshoot is growth, acceleration, rapid change."*¹¹³ (Meadows et al., 2005, s.17)

I rapporten elaborerar författarna med en komplex matematisk modell för att uppskatta framtidsscenarier baserat på olika variabler, så som populationens tillväxt, konsumtion av materia och utsläpp i miljön. (Meadows et al., 2005)

Författarna målar inte upp någon svart och vit konfliktbild av relationen mellan ekonomisk tillväxt och det ekologiska systemet. De påpekar, att jordens resurser har en gräns och att den takt som de exploateras idag överstiger det ekologiska systemets kapacitet att återhämta sig. Här relaterar de bland annat till att människans ekologiska fotavtryck¹¹⁴ är

---

¹¹¹ ["Till och med en ekonom skulle kunna fråga: vad det är för mening med ekonomisk utveckling, en så kallad högre levnadsstandard, när världen, den enda värld vi har, blir nersmutsad av substanser som kan orsaka missbildningar för våra barn eller barnbarn?"] (egen översättning)

¹¹² ["Ökad produktion är konsistent med ohållbar produktion"] (egen översättning)

¹¹³ ["Det första upphovet till att skjuta över målet är tillväxt, acceleration, snabb förändring."] (egen översättning)

¹¹⁴ Ekologiska fotavtryck är ett sätt att mäta hur stor ekologisk produktiv yta som krävs för att producera de resurser ett land förbrukar och den yta som behövs för avfall. De flesta västländer har ett ekologiska fotavtryck som är flera gånger större än landets yta. (Brandt och Gröndahl, 2005)

större än jordens kapacitet och att därför många naturresurser utarmas. (Meadows et al., 2005)

"The Earth is finite. Growth of anything physical, including the human population and its cars and houses and factories, cannot continue forever. But the limits to growth are not limits to the number of people, cars, houses, or factories, at least not directly. They are limits to throughput-to the continuous flows of energy and materials needed to keep people, cars, houses, and factories functioning. They are limits to the rate at which humanity can extract resources (crops, grass, wood, fish) and emit wastes (greenhouse gases, toxic substances) without exceeding the productive or absorptive capacities of the world" ¹¹⁵ (Meadows et al., 2005, s.8f, parentes i original, mindre storlek är kursivt i original)

"The bad news is that many crucial sources are emptying or degrading, and many sinks are filling up or overflowing. The throughput flows presently generated by the human economy cannot be maintained at their current rates for very much longer. Some sources and sinks are sufficiently stressed that they are already beginning to limit growth by, for instance, raising costs, increasing pollution burdens, and elevating the mortality rate." ¹¹⁶ (Meadows et al., 2005, s.9, mindre storlek är kursiv i original)

Lösningar på konflikten mellan det ekonomiska systemet och det ekologiska systemet, som Meadows et al. (2005, s.9) ser, är minskad befolkning, alternativa konsumtionsnormer, eller implementering av mer resurseffektiv teknologi.

En styrande mekanism som pekas ut som betydande är partnerskap. Författarna relaterar, i den uppdaterade versionen av Limits to Growth, till det inledande citatet i 1972 års version. Ett citat från U Thant, den dåvarande generalsekreteraren i FN:

"I do not wish to seem overdramatic, but I can only conclude from the information that is available to me as Secretary-General, that the Members of the United

---

¹¹⁵ ["Jorden är ändlig. Tillväxt av allt som är fysiskt, inklusive mänsklig population och dess bilar och hus och fabriker, kan inte fortsätta i evighet, men gränserna för tillväxt är inte gränser för antalet människor, bilar, hus och fabriker, åtminstone inte direkt. De är gränser för genomflöde till det kontinuerliga flödet av energi och material som behövs för att behålla människor, bilar, hus och fabriker fungerande. De är gränser till den hastighet som mänskligheten kan utvinna resurser (skörd, gräs, trä, fisk) och sprida utsläpp (växthusgaser, giftiga substanser) utan att överskrida den produktiva eller absorberande kapaciteten i världen."] (egen översättning)

¹¹⁶ ["Den dåliga nyheten är att många avgörande källor töms eller nedgraderas och många sänkor fylls upp och svämmar över. Genomflödena som numera genereras av mänsklig ekonomi kan inte vidbehållas vid deras nuvarande takt mycket längre. Vissa källor och sänkor är så pass stressade att de redan börjar sätta gränser för tillväxt genom att, till exempel, ökade kostnader, ökad utsläppsbördan och höjd dödlighet."] (egen översättning)

Nations have perhaps ten years left in which to subordinate their ancient quarrels and launch a global partnership to curb the arms race, to improve the human environment, to defuse the population explosion, and to supply the required momentum to development efforts. If such a global partnership is not forged within the next decade, then I very much fear that the problems I have mentioned will have reached such staggering proportions that they will be beyond our capacity to control.”¹¹⁷ (citat från U Thant, I Meadows et al., 2005, s.13)

Den konfliktbild som sammanfattningsvis framställs relaterat till tillväxt baseras på att tillväxt, så som den beräknas, inte speglar negativa förutsättningar för det ekologiska systemet. Det vill säga, ytterligare en gång kritiseras fränkopplingen mellan systemen.

Den neoklassiska nationalekonomiska symbiotiska bilden – försök att täppa till läckor

Det finns även åsikter relaterade till neoklassisk nationalekonomi där det ekonomiska och det ekologiska systemet ses som förenbara.

”Som världsbanken betonar är tillväxt och miljö inte varandras motsatser – de kompletterar varandra.” (Lomborg, 2001/1998, s. 156)

Resonemanget som Lomborg (2001; 2001/1998) för fram vilar på uppmätt tillväxt och nivåer av utsläpp i västvärlden. Ett trendbrott mellan de två variablerna sker vid 70-talet då tillväxten fortsätter att öka, men samtidigt går utsläpp i västländerna ner.

”... de utvecklade länderna har kopplat loss den ekonomiska tillväxten från tillväxten i föroreningar.” (Lomborg, 2001/1998, s. 154)

Ett motargument som brukar föras fram till det ovanstående är att västvärlden exporterat den produktion som skapar mest föroreningar till andra länder, då främst i Asien.

---

¹¹⁷ [”Jag vill inte verka överdramatisk, men jag kan bara dra slutsatser från den information som är tillgänglig för mig som generalsekreterare, att medlemmarna i Förenta Nationerna kanske har tio år kvar för att underordna deras tidigare gräl och lansera ett globalt partnerskap för att tygla vapenupprustningen, för att förbättra den mänskliga miljön, för att desamnera populationsökningen och för att tillhandahålla erforderliga momentum för utvecklingsansträngningar. Om ett sådant globalt partnerskap inte formas under nästa årtionde, så fruktar jag att de problem som jag nämnt kommer att ha nått så pass stegrade proportioner att de kommer att vara utom vår förmåga att kontrollera.”] (egen översättning)

Ytterligare ett resonemang som skapar en symbiotisk bild mellan ekonomi och ekologi utifrån kopplingen mellan tillväxt och miljö, är att tillväxt behövs för att efterfråga mer miljövänliga varor och för att ha råd med mer miljövänlig produktion, samt att människor skulle bli mindre intresserade av miljöfrågor om vi fick lägre BNP (Hermele, 2000, s.77).¹¹⁸

Ett annat sätt för integration mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet som förts fram som är skapandet av marknader för så kallat miljöutrymme, till exempel handel med fiskekvoter och utsläppsrätter. Inom dessa ramar ska sedan marknaden verka för att lösningar kommer till stånd till lägsta möjliga pris. (se argumentationen i *The Economist*¹¹⁹, 2005)

I en ledare i tidskriften *The Economist* (2005) föreslås tre åtgärder. Den första är att sätta korrekta priser, vilket anses göras bäst genom likvida marknader [liquid markets], så som utsläppsrätter. Politikernas uppgift, anses i ledaren vara, att sätta upp gränsvärden [goal]. För att kunna sätta ett riktigt [proper] pris, krävs, enligt ledaren, riktig information. Kunskapen om vad miljön gör för mänskligheten och hur måste, enligt ledaren, utvecklas, vilket är den andra åtgärden. De hänvisar till Millennium Ecosystem Assessment och the World Bank's annual "Little Green Data Book", som goda exempel på sådana uppskattningar. Den tredje åtgärden som föreslås är kostnads- och intäktsanalyser [cost-benefit].¹²⁰

Att den neoklassiska nationalekonomiska modellen inte tar hänsyn till miljön, är med andra ord en sanning med modifikation. Negativ, men även positiv, inverkan på det ekologiska systemet till följd av ekonomiska

---

¹¹⁸ Hermele (2000) ställer som motfråga till det resonemanget en undran om så kallade naturfolk inte skulle ha något intresse av att bevara den miljö de lever av.

¹¹⁹ Ett huvudargument i ledaren är att miljöorganisationer borde inse marknadens möjlighet att hantera miljöproblem. "Rachel Carson, the crusading journalist who inspired greens in the 1950s and 60s, is joining hands with Adam Smith, the hero of free-marketeters." ... "Market forces could prove the environment's best friend- if only greens could learn to love them" (*The Economist*, 2005) Vidare anklagar de underförstått de "gröna" att inte tillgodogöra sig olika vetenskapliga rapporter, d.v.s. samma argumentation som kritiker till det neoklassiska nationalekonomiska paradigmet brukar framföra emot dessa teorier. (ibid) Ledarens uppfattning av vad de kallar, de gröna [greens, green groups, environmental groups], är väldigt negativ och det är även svårt att förstå vilka organisationer som avses. De verkar ibland innefatta politiska partier till gruppen, samtidigt som de kallar "gruppen" för sekt.

¹²⁰ Förslagen efterföljs av följande; "At this, greens roll their eyes, complaining that it reduces nature to dollars and cents. In one sense, they are right. Some things in nature are irreplaceable - literally priceless. Even so, it is essential to consider tradeoffs when analyzing almost all green problems. The marginal cost of removing the last 5% of a given pollutant is often far higher than removing the first 5% or even 50%: for public policy to ignore such facts would be inexcusable." (*The Economist*, 2005)

aktiviteter, har betraktats som externaliteter och på det sättet ses de som något som ligger utanför kärnan i den neoklassiska nationalekonomin, så som Daly och Cobb (1994) påpekar då konfliktbilder målas upp. Följande citat är hämtat ur en grundbok i nationalekonomi;

*"A most important reason for the existence of externalities is that every economic activity begins and ends with the environment."*¹²¹ (Hardwick et al., 1990, s.201)

Däremot görs försök inom ämnesområdet att internalisera externaliteter. Systemrelationerna hanteras genom att försöka genomföra olika åtgärder för att minska och eliminera externaliteter. Det sker oftast genom att, så som Shrivastava (1994) påpekar, ansvaret lämnas över till staten, som anses ska reglera marknaden för att externaliteterna ska prissättas.¹²² En nationalekonom som ses som en föregångare för det synsättet i Sverige är Erik Dahmén (1968) och hans bok med titeln; Sätt pris på miljön. Ett annat sätt som externaliteter kan hanteras inom det neoklassiska nationalekonomiska paradigmet, är att kontrakt upprättas mellan de aktörer som ger upphov till externaliteterna och de som blir påverkade av dem.

Att täppa till de ramar som svämmat över genom uppfattade externaliteter, vilket även kallas att internalisera externaliteter, är syftet för ämnesområdet inom nationalekonomi, som kallas Miljöekonomi [environmental economics].^{123 124}

Inom det området uppskattas bland annat nivåer på skatter¹²⁵ och subventioner för att nå ett visst mål i utsläpp, kostnader och uppfattade värden av det ekologiska systemet, samt upprättande av handel med utsläppsrätter.

---

¹²¹ [En av de viktigaste anledningarna till att externaliteter finns är att varje ekonomisk aktivitet börjar och slutar i naturen.] (egen översättning)

¹²² Observera att det även anses finna positiva externaliteter. De som kritiserar det neoklassiska nationalekonomiska paradigmet fokuserar dock enbart på de negativa externaliteterna. Det finns även åsikter om att de positiva externaliteterna måste prissättas för att skapa perfekta marknader.

¹²³ Det finns även ett ämnesområde som kallas Ekologisk ekonomi [Ecological Economics], dit Daly och Cobb, Söderbaum m.fl. räknas. Skillnaden är vilket system som forskarna utgår ifrån. Inom Miljöekonomi ses det ekonomiska systemet som överordnat det ekologiska, men inom Ekologisk ekonomi ses det ekologiska systemet som övreordnat och det ekonomiska systemet som ett bisystem av detta.

¹²⁴ Inom det neoklassiska nationalekonomiska paradigmet finns det olika sätt att skapa modeller, där olika variablers inverkan för att integrera det ekonomiska systemet och det ekologiska systemet undersöks. (se t.ex. Lindahl, 2005)

¹²⁵ Upprinnelsen till miljöskatter och miljöavgifter anses komma från Cambridgeprofessorn Arthur C. Pigou som skrev boken Economics of Welfare 1920 och de brukar därför kallas Pigouviansk skatt [Pigouvian taxes]. (Pihl, 1997, s.63)

Skatter är tänkta att minska utbud och efterfrågan på de aktiviteter som uppfattas som skadliga för ekosystem, med andra ord minska de negativa externaliteterna. Subventioner å andra sidan är tänkta att stimulera produktion och därmed öka utbud och efterfrågan på det som uppfattas ge positiva effekter, det vill säga hjälpa till att utveckla marknader för mindre miljöskadliga varor och produktionsmetoder. (Pihl, 1997)

Kostnader och uppfattade värden är ytterligare en metod inom Miljöekonomi, där kostnader för miljöåtgärder uppskattas och betalningsviljan i samhället för åtgärder uppskattas. (se t.ex. Chambers och Whitehead, 2003)

Eftersom inte tillväxtnmättet BNP tar hänsyn till externaliteter finns bland annat ideer till alternativa mått för att mäta så kallad välfärdsutveckling. Ett av dem är miljöjusterad nationalprodukt, som lägger ihop värdet av konsumtion, värdet av nettoförändringar av samtliga tillgångar, samt drar bort värdet av miljöskador. (Dasgupta och Mäler, 1997, s. 11; Pihl, 1997, s. 145; Hermele, 2000, s.99)

Ytterligare ett sätt att täppa till läckor i form av externaliteter är att skapa marknader för utsläppsrättigheter och därmed försöka reglera användandet av gemensamma resurser. Ett tak för utsläppet sätts, inom vilket en marknad upprättas för handel med utsläppsrätterna. Intentionen är att förändra prissignalerna, så att hänsyn till externaliteterna ska tas av köparen genom att kostnaden innefattas i priset (Pihl, 1997). Ett exempel på det är utsläppsrätter av koldioxid, där en handel upprättas inom EU.

När det gäller konceptet hållbar utveckling och hur symbios ska skapas mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet, finns det två olika fåror av nationalekonomin, som Pihl (1997) kallar en mjuk respektive hård hållning. Enligt den mjukare hållningen kan ekosystemen tillåtas att utarmas om kapitalstocken uppfattas öka i andra former, så som en motorväg eller en fabrik. Enligt den hårdare tolkningen måste ekosystemen hållas på en intakt nivå och inte tillåtas att utarmas. (ibid) Dessutom kan gränsperioder uppskattas som ligger bakåt i tiden och att ekosystembalansen som rådde vid den tiden måste återupprättas.

Samtidigt som nationalekonomin har distanserat sig från induktiva metoder och empiriska studier, har det företagsekonomiska fältet haft en annan utveckling. Därför ser diskursen mellan ekonomi och ekologi helt annorlunda ut inom det fältet, även om stora delar av företagsekonomi har rötter i det neoklassiska nationalekonomiska paradigmet. Relationerna mellan det ekologiska och det ekonomiska systemet i företagsekonomisk

teorisk litteratur inleds med en beskrivning av företagsekonomi som akademisk disciplin.

Företagsekonomiska utgångspunkter och marknadsfunktion

Att ge någon entydig bild av det företagsekonomiska fältet vore inte bara strikt förenklat, utan även felaktigt. Företagsekonomi kan snarare ses som ett paraply för en flora av olika teorier, med olika inriktningar.

Eftersom företagsekonomi är en yngre genre än nationalekonomi byggde tidiga teorier i stor utsträckning på det neoklassiska nationalekonomiska paradigmet och gör det fortfarande (Meriläinen et al., 2000). Den övervägande delen av företagsekonomiska teorier är främst till för att ge råd till företagsledare om agerande som ska resultera i effektivitet och större större vinst för företaget. Andra teorier är mer deskriptiva och avser att återge en bild av vad som sker i företag. I sådana teorier relaterar metoderna ofta till att uppfatta vad personer inom företag, då främst i ledande ställningar, återger vara deras agerande. Det är till exempel vanligt i organisationsteori. En tredje inriktning är att anamma ett kritiskt perspektiv och utifrån detta relatera till agerande i företag. Utifrån ett kritiskt perspektiv analyseras texter eller empiriskt material utifrån ett givet perspektiv, så som negativa samhällskonsekvenser av reklam eller ogynnsam särbehandling av folkgrupper. Det är däremot en rätt marginell ansats (Springett, 2003).

Det som gör företagsekonomi till ett så brett fält, är att olika empiriska studieobjekt betraktas med många olika teoretiska ansatser, samt att de kombineras med vitt skilda metodologiska ansatser från andra akademiska fält, så som sociologi, etnografi, och informationsteknologi.

Det sätt jag presenterar företagsekonomi här är en något förenklad bild av fältet så som dess huvudsakliga inriktning är idag. Det jag inriktar mig på är det autonoma fokus inom företagsekonomi, som även har kallats instrumentellt av Donaldson och Preston (1995).¹²⁶ Det instrumentella

---

¹²⁶ Jag skulle däremot inte göra samma uppdelning som Donaldson och Preston (1995). Deras uppdelning är deskriptivt/empiriskt, instrumentellt och normativt, vilket de relaterar till intressenteorin. Enligt min diskussion ovan skulle det kritiska översättas med normativt enligt dem. Eftersom jag redan påpekat att ingen forskning är värderingsfri, kan inte en så kategoriskt uppdelning i vad som är normativt och vad som inte är det göras. Enligt Donaldson och Preston (1995) betyder det normativa underliggande moraliska och filosofiska grunder, varefter företagens agerande värderas.

översätts av Donaldson och Preston (1995) till, vad de kallar, traditionella mål för ett företag, nämligen vinst och tillväxt.¹²⁷ Med den ontologiska utgångspunkt som den här avhandlingen baseras på har idén om företagets syfte i form av vinst och tillväxt lika mycket grund i moral och filosofi som andra syften med affärsverksamheter.¹²⁸ Det jag menar med autonomt fokus är dock i stort mycket likt det som Donaldson och Preston (ibid) avser med instrumentellt, det vill säga fokus på ekonomiskt resultat och effektivitet för att uppnå den förstnämnda.

Eftersom jag avgränsat mig till litteratur relaterat till marknadsföring kommer jag att låta det företagsekonomiska perspektivet att representeras genom den litteratur som speglar marknadsföring till konsumenter och hanteringen av marknadsaktiviteter i försörjningskanaler.

Försörjningskanaler - distributionsekonomi/supply-chain-management

Supply chain management, är ett samlingsnamn för att relatera till de flöden som sker inom en försörjningskanal, ofta benämnt; från ax till limpa. En historisk koppling finns till distributionsekonomi, med Luis P Bucklin (bl.a. 1960; 1965) och Wroe Alderson (bl.a. 1950; 1957; 1965) som huvudreferenser. Det finns ett antagande om att olika aktiviteter är länkade till varandra, så som i skandinavisk industriell nätverksteori (bl.a. Axelsson och Easton, 1992; Johanson och Mattsson, 1994; Hertz, 1993; Håkansson och Snehota, 1995) och att det är mer effektivt att koordinera en hel kedja (se t.ex. Ellram och Cooper, 1990; Alvando och Kotzab, 2001; Ballou et al., 2000). För att uppnå effektiv koordinering i en hel kedja finns råd i litteraturen att öka integrationen, engagemanget, förtroendet, informationsutbytet, samt skapa närmare relationer och mer samarbete. (bl.a. Bechtel och Jayaram, 1997; Andraski, 1998; Speakman et al., 1998; Ballou et al., 2000) Eftersom enskilda företag ses som länkade till andra företag i kedjor eller nätverk ses företag inte som autonoma, utan beroende av andra företag för att åstadkomma förändringar. (se t.ex. Axelsson och Easton, 1992; Johanson och Mattsson, 1994; Håkansson och Snehota, 1995)

Kedjorna förändras allteftersom kundernas preferenser och marknadsförutsättningarna ändras. Det anses därför vara nödvändigt att kunna hantera förändrade marknadspreferenser och att

---

¹²⁷ Donaldson och Preston (1995) skriver bland annat tillväxt, men inget annat nämns.

¹²⁸ Ett exempel är att Adam Smith var moralfilosof (Costanza et al., 1997, s.23).

produktionssystemen snabbt ska kunna ställas om och vara smidiga [agile].

Konsumentmarknadsföring

Konsumentmarknadsföring har blivit definierat på väldigt många olika sätt. Å ena sidan beskrivs det som ett sätt att koordinera köpare och säljare på marknaden och tillfredsställa människors behov.¹²⁹ Samtidigt syftar ämnesområdet till att utveckla ett företags strategier för att få konsumenter att föredra deras produkt framför en konkurrents produkt.¹³⁰

Kundens behov sätts i centrum och det finns olika sätt för att rikta marknadsföringsaktiviteterna till konsumenterna. Ett sätt är att gruppera konsumenter i grupper utifrån olika variabler, så kallad segmentering, även om det under senare år har betonats att varje kund är unik och att företag bör försöka rikta individuella erbjudanden mot kunderna.

Något som eftersträvas är lojalitet från kunderna, att de ska ignorera andra erbjudanden och välja företagets produkt vanemässigt.

Den företagsekonomiska konfliktbilden

Inom företagsekonomi har diskursen om konflikter mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet förts på tre olika nivåer. Den ena nivån är konceptuell och hanterar konflikten mellan systemen på ett övergripande plan. På den nivån framställs både konflikt och symbios mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet. Den andra nivån är väldigt pragmatisk och föreslår olika konkreta aktiviteter för att minska den negativa påverkan på ekologin från industriella aktiviteter. Den tredje nivån är en ledningsnivå, där olika ledningssystem och verktyg har utvecklats för att hantera ekonomi- och ekologikonflikten. Jag börjar med den konceptuella diskursen, följer av den pragmatiska och avslutar med ledningssystemen.

---

¹²⁹ "Marketing is a social and managerial process by which individuals and groups obtain what they need and want through creating and exchanging products and value with others." (Kotler et al, 2005, s. 6)

¹³⁰ "The hope is that people will find one's product not only need-satisfying but special." (Bagozzi, 1991, s. 9)

"It's not easy being green", samt "Green and competitive: Ending the stalemate"¹³¹, är två olika rubriker på artiklar publicerade i Harvard Business Review, åren 1994 och 1995. De presenterar två olika synsätt på ekonomi och ekologi, så som rubrikerna antyder. De är även representativa för olika sätt att se på relationen mellan det ekologiska och det ekonomiska systemet. Resonemanget i de båda artiklarna är relaterade till regleringar och nationella statliga miljökrav.

*"Responding to environmental challenges has always been a costly and complicated proposition for managers"*¹³² (Walley och Whitehead, 1994, s.46)

Enligt Walley och Whitehead ansågs den dåvarande vinn-vinn diskussionen vara missledande. Enligt dem ska företag istället fokusera på avvägningar mellan miljöfördelar och värdeförstörelse. (Walley och Whitehead, 1994) De målar, med andra ord, upp en konfliktbild mellan ekonomi och ekologi.

Deras diskussion i sin tur var riktad mot vad de såg som en överoptimistisk syn på att kombinera det ekonomiska och det ekologiska systemet. Deras resonemang är baserat på kostnadsreduceringar genom minskat resursutnyttjande i form av råvaror och energi. De menar att kostnaderna kan minskas initialt, men att det sedan kommer att handla om att göra avvägningar mellan kostnader och investeringar för att minska de negativa effekterna på det ekologiska systemet. Annars kommer värde att utarmas, vilket de likställer med att aktiekursen påverkas negativt. De menar att avvägningarna kommer att handla om konsumenternas preferenser för miljöanpassningar. Är konsumenternas intresse vagt för en viss miljöanpassning, skulle det därför inte vara lönsamt att satsa på den. (ibid)

En symbiotisk bild relaterat till det ekonomiska och det ekologiska systemen målas istället upp som ett svar på Walley och Whiteheads artikel.

*"An underlying logic links the environment, resource productivity, innovation, and competitiveness"*¹³³ (Porter och van der Linde, 1995, s.120)

---

¹³¹ Porter och van der Lindes artikel kan ses som ett svar på en tidigare publicerad artikel i Harvard Business Review, skriven av Walley och Whitehead, 1994. Deras resonemang är att det finns systemkonflikter för företag, därav titeln "It's not easy being green". Resonemanget kan ses redan i deras första mening i abstract.

¹³² [Gensvar på miljöproblemens utmaningar har alltid varit kostsamma och komplicerade förslag för företagsledare.] (egen översättning)

¹³³ [En underliggande logik länkar naturen, resursproduktivitet, innovation och konkurrenskraft.] (egen översättning)

Porter och van der Linde för fram att synen på miljöanpassningar bara handlade om trade-offs mellan ekologi och ekonomi. De hävdade att detta var baserat på en statisk syn, där allt utom regleringar hålls konstant. Istället ansåg de att företag finner innovativa lösningar på olika miljökrav. Enligt författarna har forskning visat på att hårdare miljökrav kan öka konkurrenskraften genom att driva på företag att använda resurser på ett mer produktivt sätt. Därmed framför de resonemanget att ekonomi och ekologi är förenliga. De anser att stat och näringsliv endast fokuserar på kostnader för att eliminera eller behandla problem. Istället borde de, enligt författarna, se till de enorma alternativkostnader som utsläpp ger upphov till, förslösade resurser, slöseri med ansträngningar, och minskat produktvärde för konsumenter. Istället bör de se miljöförbättringar som möjligheter både för ekonomi och för konkurrens.

Resonemanget däromkring förs ändå utifrån olika referensramar. Porter och van der Linde uttrycker detta på följande sätt:

*"If technology, products, processes and customer needs were all fixed, the conclusion that regulation must raise costs would be inevitable. But companies operate in the real world of dynamic competition, not in the static world of much economic theory."*¹³⁴ (Porter och van der Linde, 1995, s.120)

*"The prevailing view is that there is an inherent and fixed trade-off: ecology versus the economy."*¹³⁵ (Porter och van der Linde, 1995, s. 120)

Porter och van der Linde uttrycker att Walley och Whiteheads resonemang om företag utgår från nationalekonomiska modeller med statistiska utgångspunkter, ett resonemang som även förts fram av andra forskare inom området (bl.a. Shrivastava, 1994)¹³⁶. Om man istället utgår från ett företagsekonomiskt perspektiv med dynamiska marknadsanpassningar blir, enligt Porter och van der Linde, resonemanget annorlunda.¹³⁷ (Porter och van der Linde, 1995, s. 120)

---

¹³⁴ [Om teknologi, produkter, processer och kundbehov vore fixerade skulle slutsatsen att reglering obönhörligen ökar kostnader vara oundviklig. Företag verkar däremot i en verklig värld där dynamisk konkurrens, inte i den statiska världen som stora delar av nationalekonomisk teori utgår ifrån.](egen översättning)

¹³⁵ [Den nutida synen att det finns en inneboende och fast trade-off mellan ekologi och ekonomi.](egen översättning)

¹³⁶ "Strategic Management researchers work within the neoclassical economic paradigm. Their primary concern is with firm competitiveness in free market economies. The natural environment has remained outside their domain of concerns. They regard environmental degradation as an externality of production, a subject for the field of public policy." (Shrivastava, 1994, s. 709)

¹³⁷ Porter och van der Lindes resonemang utgår dock från teoribilden inom SCP – skolan: structure, conduct, performance. Resonemanget känns igen från Porters tidigare teorier kring nationella företags konkurrenskraft, "The Competitive Advantage of Nations" (Porter, 1990). De tar bl.a. upp

Deras utgångspunkt för symbiosbilden baseras inte bara på olika syner på marknaden i form av statisk eller dynamisk. De har också olika utgångspunkter relaterat till resurser. Porter och van der Linde anser att utsläpp och avfall oftast kan ses som ekonomiskt slöseri. När skräp, miljöfarliga ämnen, eller energiformer släpps ut i naturen är det ett tecken på att resurser använts ofullbordat, eller ineffektivt, anser de. Företag måste då genomföra aktiviteter för att hantera dessa utsläpp, vilka inte ger något mervärde för konsumenterna. (Porter och van der Linde, 1995, s. 122)

Synen om att avfall och utsläpp ses som resursslöseri känns igen inom området supply chain management, som i viss mån innefattar området logistik och har sina rötter i distributionsekonomi.

Det är på den konceptuella nivån som tanken på integration av ekonomi och ekologi har förts. Det är en relativt liten del av teoriområdet totalt. Här förs även partnerskapstanken in.

I likhet med Porter och van der Linde (1995) för Goldsby och Stank (2000)¹³⁸ resonemang kring en symbiotisk bild mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet. De hävdar att välutvecklad logistik och miljöansvar är förenliga.

Goldsby och Stanks (2000) konceptualisering av miljöansvarstagande logistik är baserat på Wu och Dunn (1995) och ses som integrering av mått på miljöskydd i logistikbeslut, mått för att bevara resurser och återanvändning av material så ofta som möjligt. (Wu och Dunn, 1995, i: Goldsby och Stank, 2000, s.187)¹³⁹

---

den Holländska odlingen av blommor som exempel. Till följd av ökad reglering var odlarna tvungna att anpassa sina system, som sedan visade sig ge en billigare produktionskostnad och därmed gav dessa företag i landet en konkurrensfördel gentemot företag i andra länder. Andra liknande som de tar upp i artikeln kommer bland annat från pappersindustrin, tryckerier, elektroniktillverkning, kylskåp, samt tryckfärger. (Porter och van der Linde, 1994, s. 122) Liknande forskarresultat har kommit fram på annat håll, bland annat i Sweet (2000), som såg att elektronikindustrin upptäckte att vatten var tillräckligt bra för att tvätta kretskort, som den tidigare användningen av CFC. Den gamla tekniken härstammade från gamla militärstandarder som av ren vana hängt med i processen.

¹³⁸ Förenbarheten mellan ekologi och ekonomi (De ord som används i artikeln är: world class logistics performance och environmentally responsible logistics), inom logistik, hade före Goldsby och Stanks (2000) studie, framkommit i konceptuellt resonemang. Goldsby och Stanks studie går ut på att testa resonemanget empiriskt genom ett frågeformulär och de fick stöd för hypotesen att koncepten hängt ihop.

¹³⁹ Detta operationaliserades genom litteratur på området och mättes genom frågor i ett formulär. Konceptualiseringen av logistik i världsklass var även den baserad på litteratur och mätades också genom frågor i formuläret.

Inom denna fåra ses distributionskanalen som en helhet där i princip alla aktiviteter som utförs i en industriell kanal har en negativ inverkan på det ekologiska systemet. (Wu och Dunn, 1995; Beamon, 1999; Shrivastava 1994) Aktiviteterna anses påverka den energi som konsumeras, materialens intensitet och de utsläpp som genereras. (McIntyre et al., 1998).

Inom den mer konceptuella litteraturen är språket ofta normativt och fyllt av måsten, samt bör. Det finns även en uppfattning om att hänsynstagande till det ekologiska systemet kommer att förändra de industriella kanalerna på olika sätt.

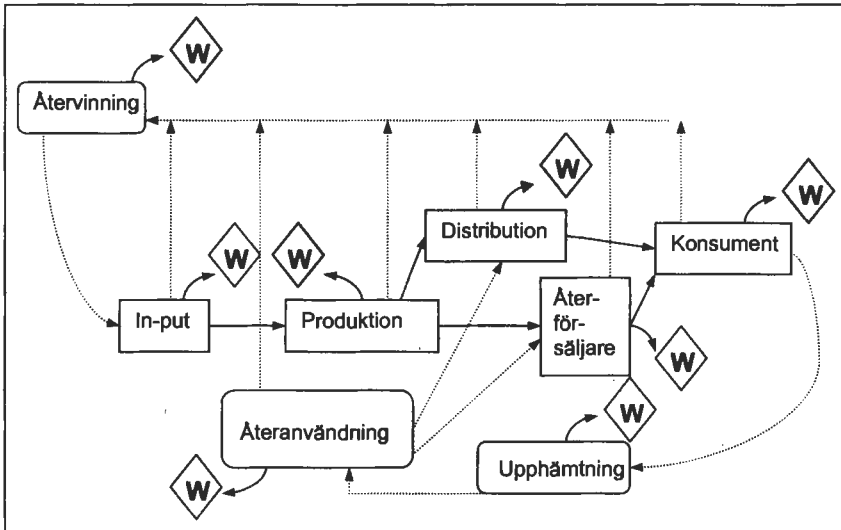
*"The first step in meeting this challenge is to re-define the basic structure of the entire supply chain, by accomodation environmental concerns associated with waste and resource use minimization."*¹⁴⁰ (Beamon, 1999, p.336)

Enligt van Hoek (1999) innebär ökad miljöhänsyn inte enbart förändringar i en distributionskedja genom nya aktiviteter och aktörer i slutet av kedjan. Utsläpp produceras implicit som en biprodukt under varje steg av en industriell kedja, enligt Wu och Dunn (1995). Miljöarbetet sträcker över flera aktörer i en industriell kanal och alla aktörer anses, enligt van Hoek (1999) ha en viktig del i att "förgröna" kedjan.

Ett liknande resonemang förs av Beamon (1999) som använder en figur för att visa på uppkomsten av avfall i flera led i kanalen. Figuren presenteras på nästa sida.

---

¹⁴⁰ [Det första steget för att möta den här utmaningen är att omdefiniera basstrukturen i hela produktionskedjan genom att ta fasta på miljöpåverkan kopplad till avfall och resursminimering.] (egen översättning)

Figur 8: källa: Beamon, 1999, s. 338, W = waste.

För att skapa symbios mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet är det inte bara avfall som uppkommer i olika steg i kanalen som måste hanteras, enligt henne. Det finns även miljöproblem till följd av energianvändning och resursutnyttjande. (Beamon, 1999)

Eftersom det oftast är flera olika företag som ingår i en industriell kanal har många författare sett behovet av samarbete mellan olika aktörer. Här kan upprinnelsen till partnerskapsidén kännas igen. Flera olika institutionella aktörer är involverade i anpassningar för att försöka integrera ekonomi och miljö, enligt Seuring (2004, s.315).

Miljöaspekter innebär, enligt Clendenin (1997) förändringar i hela industriella kanalen. På längre sikt kan företag bli tvungna att omvärdera lokalisering, partnerskap, teknologier och kanalstrukturer, enligt Wu och Dunn (1995).

För att verkligen integrera leverantörer anses det, enligt Walton et al. (1998), vara nödvändigt med en nära relation mellan handelspartners. Vidare anser de att leverantörerna antingen måste vilja arbeta med miljöfrågor eller tvingas till det. Om det sker genom tvång kan motstånd från leverantören förväntas.¹⁴¹ (ibid)

¹⁴¹ I den studie som dessa författare gjort fanns ett exempel på ett fall där en leverantör vägrat att använda återanvändningsbara förpackningar, trots att det köpande företaget stod för 80% av deras omsättning. Köparen bröt då relationen och började själv tillverka materialet.

Enligt Walton, Handfield och Melyk (ibid) måste de företag som vill få störst fördelar från sin miljöledningsprocess integrera andra medlemmar i supplykedjan i dessa processer.¹⁴²

Av ovanstående diskussion kan det verka som om ekonomi och ekologi innebär systemkonflikter, utifrån ett neoklassiskt nationalekonomiskt perspektiv och en total möjlighet till integration utifrån dynamisk företagsekonomisk litteratur. Med risk för att upprepa en gammal klyscha; så ensidig är inte diskursen.

För att få en bättre förståelse behövs en genomgång av mer pragmatiskt relaterad litteratur. I den litteraturen är det inte lika mycket diskussion om mer radikala förändringar i industriella kanaler. Snarare handlar det om stegvisa förändringar i de existerande industriella aktiviteterna, där de nuvarande produktions- och konsumtionsmönstren tas för givna.

Stegvis anpassning för integration av ekonomi och ekologi i industriella kanaler

I det här avsnittet ska jag berätta om hur det ekonomiska och ekologiska systemet översätts relaterat till industriella kanaler. Det handlar om var konflikter anses uppkomma, samt hur de anses vara möjliga att övervinna. Integration mellan systemen utgår främst ifrån att stegvis anpassa de industriella aktiviteterna utan att förändra principerna för vad som anses vara effektivt och funktionellt i de industriella aktiviteterna. Genom att rama in det ekologiska systemet utifrån det ekonomiska systemets nuvarande perspektiv kan de läckor som uppstår i ramarna, genom att negativ inverkan på det ekologiska systemet uppmärksammas, täppas igen, utan att rucka på ramarna för vad det ekonomiska systemet innefattar. Det är med andra ord inte integration av systemen i betydelsen av att utveckla dem båda från en gemensam grund, utan snarare en stegvis anpassning med tydlig separation mellan systemen. Det förhållningssättet har blivit kallat modernisering (Hajer, 1995; Gouldson och Murphy, 1997; Jakubowski, 2000; Söderbaum, 2002; Macquet, 2004a). Enligt moderniseringsparadigmet accepteras existensen av industriella aktiviteter inverkan på det ekologiska systemet, men stånpunkten är att det går att anpassa och modernisera nuvarande paradig, ideologier och institutioner.

---

¹⁴² Enligt deras studie sökte de företag som låg längre fram i sitt miljöarbete miljöförbättringar i produktdesignen genom att aktivt involvera leverantörer i designaktiviteterna.

Översättningar av det ekologiska och det ekonomiska systemet i industriella kanaler

Det ekologiska systemet har förts fram som en oundviklig del av industriella kanaler, i enighet med nedanstående citat.

"... environmentalism has 'come to age' as a major issue in logistics. No longer can environmentalism be regarded as a peripheral concern or fad, but rather an issue that will remain at the forefront of the discipline for the remainder of the 1990s and beyond¹⁴³" (Murphy et al., 1995, s. 19)¹⁴⁴

Kopplingarna mellan systemen anses dock inte ha fått så mycket utrymme relaterat till industriella aktiviteter (Stock, 1998 i Goldsby och Stank, 2000). Oikonomia anses med andra ord hålla fast vid sitt inflytande, samtidigt som det visar på att vissa översättningskedjor har gjorts. Industriella kanaler uppfattas ha en negativ inverkan på det ekologiska systemet (Wu och Dunn, 1995) och de industriella aktiviteterna anses därför vara nödvändiga att förändras.

Både de översättningar som görs av det ekologiska systemets relation till industriella kanaler och olika förslag för att bidra till integration och symbios mellan systemen relateras oftast till olika aktivitetens funktioner i de industriella kanalerna. Konflikt- och symbios diskussionen mellan systemen delas i det här avsnittet upp i de olika funktionerna för att spegla hur den hanteras i litteratur om industriella kanaler.

Förutom den väldigt sparsamma mer kritiskt orienterade litteraturen är utgångspunkten det övergripande resultatet för ett enskilt företag eller en försörjningskedja, där det handlar om att skapa situationer av symbios [win-win] eller upptäcka konfliktrelationer [trade-offs] mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet. (Seuring, 2004, s.312)

I vissa fall är översättningskedjan mellan det ekologiska systemet diffus. Författare berättar om uppfattade miljöproblem, så som förtunning av ozonskiktet, försvinnande av regnskog och dylikt (se t.ex. Wu och Dunn, 1995), sedan kommer förslag om hur industriella aktiviteter ska förändras för att minska den negativa påverkan på det ekologiska systemet, utan att mer direkta kopplingar systemen emellan förtydligas.

---

¹⁴³ [...] miljöhänsyn har blivit "inne" som en viktig aspekt i logistik. Miljöhänsyn kan inte längre ses som obetydligt eller som en övergående trend, utan snarare som en aspekt som kommer att ligga kvar i framkanten av disciplinen för resterande del av 90-talet och framåt.] (egen översättning)

¹⁴⁴ Fem år senare påpekar Goldsby och Stank (2000) att miljöarbetet i företag har ökat i stor utsträckning och att den trenden förmodas hålla i sig. (Goldsby och Stank, 2000)

En symbiotisk bild mellan systemen uppmålas ofta i form av minskade kostnader vid reducering av material och energi. (se t.ex. Wu och Dunn, 1995) Systemkonflikter relateras bland annat till substituering och utsläppskontroll. Ett exempel på en sådan konflikt uppmålas i Wu och Dunn (ibid), som för fram att val av att tillverka t-shirtar av ekologisk bomull istället för konventionellt odlad bomull reducerar källorna för råmaterial och att det även får konsekvenser för logistiken.

Ibland ses den nationella regeringen som en styrande länk mellan systemen och ett motiv till att ta hänsyn till det ekologiska systemet i de industriella kanalerna, både som reglerare och inköpare av varor och tjänster. (se bl.a. Wu och Dunn, 1995)

Den övervägande delen av litteratur som handlar om hur ekonomi och ekologi ska förenas inriktar sig på återvinning. Därför kommer återvinningsaktiviteter att presenteras först. Därefter följer en beskrivning av anpassningar i andra delar av industriella kanaler, samt olika verktyg som kan användas.

Återvinning

Den största inverkan som ekonomi- och ekologi konflikten har fått inom litteratur om industriella kanaler är genom att uppmärksamma återvinningsaktiviteter och därför finns en hel del studier om återvinningslogistik (Goldsby och Stank, 2000).

Det avfall som blir kvar efter konsumtion av varor och tjänster har översatts till att vara en konfliktrelation mellan ekonomi och ekologi. Avfallets relation till det ekologiska systemet är att det upptar land, läker ut i mark, vatten och luft. Den inverkan som avfallet i de industriella kanalerna anses ha på det ekologiska systemet, har skapat läckor i ramarna för de industriella aktiviteterna. För att hantera läckorna och täta till dem har en ny aktivitet introducerats under termen återvinning. Olika funktioner som relaterar till återvinningsaktiviteterna förs in i kanalen (Beamon, 1999, Clendenin, 1997)¹⁴⁵.

Återvinning har även blivit en pelare i samhällsdebatter om miljö, även om enbart återvinning långt ifrån anses kunna lösa alla konflikter mellan ekonomi och ekologi. Regeringar har från 90-talet infört producentansvar på flertalet produkter. Det innebär att främst producenter och importörer, men även andra aktörer i kedjan, har ansvar för att ta hand om produkten

---

¹⁴⁵ En mer cynisk tolkning skulle vara att dessa aktiviteter inte behöver konkurrera med andra aktiviteter, eftersom det bara blir en ytterligare hantering i slutet på en försörjningskedja.

efter dess livstid. I Sverige infördes producentansvar 1994 på plastförpackningar och däck. Det har även uppkommit en föreställning i samhället om att återvinning skulle vara ett led i ett så kallat kretslopp, där uttjänta produkter återanvänds i samma kedja för att skapa nya produkter. Den tanken kan kännas igen från stora delar av återvinningslitteraturen. (Macquet och Sweet, 2005) Inom distributionskedjeområdet lägger författare ofta till ytterligare ett steg bakom konsumenten och innefattar även återvinningsaktiviteterna.

Översättningarna för att skapa symbios och på det sättet täta läckorna mellan det ekologiska och det ekonomiska systemet är med andra ord att föra in ytterligare en aktivitet som ska hantera konfliktsambandet mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet i de industriella kanalerna.

Ett exempel är Beamon (1999), som för fram den utvidgade kanalen, vilken enligt henne innehåller den traditionella kanalens alla element, men utvidgar det hon kallar envägskanalen, för att konstruera en semi-stängd loop, som inkluderar produkt och förpackningsåtervinning, återanvändning och eller materialåtervinning. (ibid) Även andra författare har påpekat att kanalens flöde måste beakta att ett enkelriktat flöde av gods kommer att behöva anpassas till ett dubbelriktat flöde (se bl.a. Wu och Dunn, 1995).

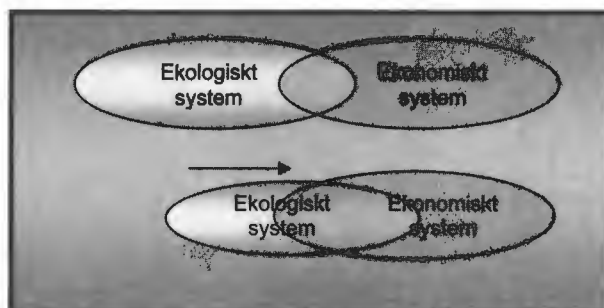
Olika aktiviteter som anses behövas för att integrera det ekonomiska och det ekologiska systemet relaterat till avfall är specialiserad återvinningsutrustning, detaljerad personal och kundträning, extra lagerplats, returinlämningsprogram eller utveckling av nya marknader för återvunna produkter (Wu och Dunn, 1995), returdistribution, hantering av miljöfarligt avfall, produkthantering, nedmonteringsoperationer, inbyten, produktuppggraderingar, återanvändbara kontainrar, produktförändringar med nya och återanvända komponenter. (Clendenin, 1997)

Avfallet ses med andra ord som ett utfall av det ekonomiska systemet som anses ha en negativ effekt på det ekologiska systemet. För att hantera problemet och försöka skapa symbios mellan systemen införs olika extraaktiviteter som hanterar avfallet efter det att det uppstått. Syftet med återvinningsaktiviteterna är att de anses reducera den totala delen avfall i systemet.¹⁴⁶ På det sättet kan konflikten, åtminstone teoretiskt hanteras,

---

¹⁴⁶ Resursreduktion hänförs till minimering av material som används i en produkt och minimeringen av avfall och energi som kan uppnås genom design av produkter. Genom resursreduktion anses både framåt och tillbakaflödet av material minimeras. Synpunkten är att återvinning därigenom kan utföras mer effektivt, eftersom komponenter lättare kan tas isär till liknande återvinningsbara material.

utan att förändra några förutsättningar för det ekonomiska systemet, i enhet med moderniseringsparadigmet. Nedanstående figur visar på detta:

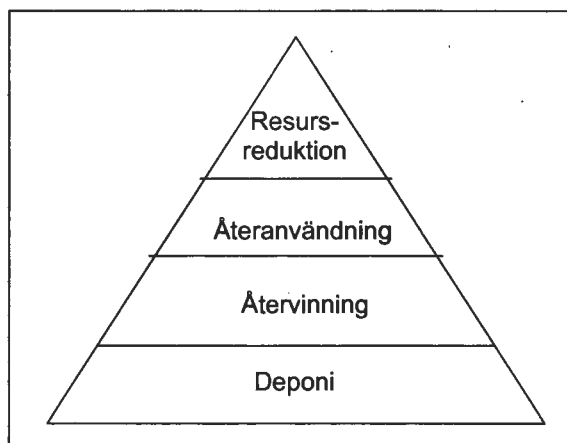

Figur 9: Relation mellan system relaterat till återvinningsaktiviteter.

Det ekonomiska systemet ligger i figuren ovan stilla och varken dess storlek eller plats förändras. Det är det ekologiska systemet som antas förflyttas in i det ekonomiska systemet genom återvinningsaktiviteterna.

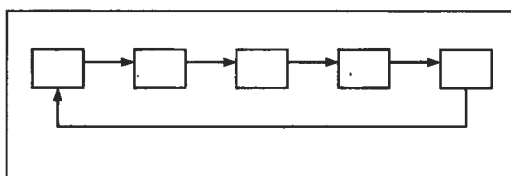
Återvinningsaktiviteternas relation till det ekologiska systemet har blivit sammanfattade i en hierarki av aktiviteter, som anses visa på olika grader av fördelar för det ekologiska systemet. Konfliktrelationen mellan ekonomi och ekologi ses som mindre, högre upp i hierarkin. Det som anses vara bäst ur miljösynpunkt är resursreduktion och substituering (Wu och Dunn, 1995). Då det inte går att reducera bör företaget, enligt återvinningshierarkin, försöka att maximera återanvändning och därefter återvinna¹⁴⁷. Är inte detta möjligt föredras energiutnyttjande framför deponi. (Carter och Ellram, 1998) Återvinningshierarkin har utformats efter studier av energi- och materialåtgång och brukar presenteras i en pyramid, så som den visas på nästa sida.

¹⁴⁷ Återvinning innebär att använda produkter, komponenter och/eller material hämtas upp, tas isär, separeras till kategorier av liknande material och processas in i produkter och/ eller material. Det ger använda material ett nytt liv efter kemisk eller fysisk process. Vid återanvändning behövs ingen ytterligare transformering göras, istället används samma föremål flera gånger i original form. Åter tillverkning består av insamling av använda produkter eller komponenter, utvärdering av konditionen och sätta in dem istället för utnötta, trasiga eller utgångna delar med nya eller renoverade delar. I det fallet är identiteten och funktionen på originalprodukten den samma. (Beamon, 1999; Wu och Dunn, 1995)

Figur 10: Återvinningshierarkin.¹⁴⁸

De flesta författare utgår ifrån att producenten tar hand om sina produkter och använder det materialet i sin produktion, på det sätt som bilden nedan visar. (se bl.a. Clendenin, 1997; van Hoek, 1999)¹⁴⁹

Figur 11: Återvinningsloop.

Enligt van Hoek (1999) kan returflödet ta många former. Uttjänta produkter kan tas tillbaka till företaget där de tas isär och sedan används vissa delar om igen. En annan möjlighet är att produkterna eller delar av

¹⁴⁸ Källa: Carter och Ellram, (1998).

¹⁴⁹ Att återvinna produkter går in i samma kedja kan ibland vara fallet. Exempel finns inom pappersindustrin och vissa tillverkare av skrivare, där tonerkassetter återvinns (Clendenin, 1997; McIntyre et al, 1998). I andra fall så finns det inte någon koppling mellan den ursprungliga produkten och återvinningsaktiviteterna, något som uppmärksammats i en studie av återvinningssystem för däck, mobiltelefoner och plastförpackningar i Sverige. Det var snarare så att materialet användes som insatsvara i andra kedjor. Istället för att producenterna och de andra som hade ansvaret för återvinningen tog hand om de uttjänta produkterna lades dessa aktiviteter ut på andra aktörer som specialiserat sig på liknande aktiviteter. Nya aktörer trädde därmed in i det ursprungliga distributionsnätverket och utförde de nya aktiviteter som uppkom genom återvinningen (Alfredsson, Hultén, Sweet, 2001). Macquet och Sweet (2005) har därför påpekat att det många gånger kan vara mer passande att se återvinningshantering som ett utökat nätverk istället.

I en tidigare studie av logistikföretagens hantering av återvinning visade det sig att mötet mellan returerna och produkter inte var så smidigt som det den logiska tanken förefaller. Meningen var att köra returerna på den plats som blev över i och med att leveranser av produkter gjorts. Eftersom de var tvungna att hantera returerna inom ett antal dagar blev de i vissa fall tvungna att prioritera returerna och de tog då plats istället för produkterna i det s.k. framåtflödet. (Alfredsson, 2000)

dem finfördelas och tas tillbaka i processen. En tredje möjlighet är att de används som input av företag i tidigare led av kanalen. Anpassningar av produkter kan göras i tidigare led för att underlätta nermontering och återvinning i senare led. (ibid)

Det är underförstått att återvinningsaktiviteterna ska skapa integration mellan det ekologiska och det ekonomiska systemet, genom att kontinuerligt minska behov av inflöden i början av kanalen. Ett stycke längre fram i texten kommer jag att återgå till uppfattning och separation mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet. Eftersom även de olika aktiviteterna i kedjan som stegvis anses ska anpassas för att hantera konfliktrelationen mellan systemen också är relevanta för den diskussionen kommer därför först en genomgång av dem.

Miljöanpassningar i olika funktioner av försörjningskanalen

Förutom stor fokus på återvinning, har anpassningar av andra industriella aktiviteter i kanaler uppmärksammas och anses ha en negativ effekt på det ekologiska systemet. Det finns så som i återvinningsaktiviteterna, pragmatiska förslag på hur dessa konflikter ska kunna reduceras.

Även i det här fallet och i viss mån i ännu större utsträckning förblir det ekonomiska systemet i princip intakta och stegvisa anpassningar ska möjliggöra integration av systemen, samtidigt som utgångspunkterna och funktionerna i det ekonomiska systemet bibehålls. Utgångspunkten börjar därför ifrån samma funktioner¹⁵⁰ som det ekonomiska systemet anses innefatta och översättningarna av det ekologiska systemet görs utifrån dem.

Även om vissa författare initialt påpekar att i princip alla aktiviteter har en inverkan på det ekologiska systemet, så ifrågasätts aldrig någon av de funktioner som kanalen antas tillhandahålla och en integration av det ekonomiska och det ekologiska systemet antas bli utfallet av att stegvis förändra dem.¹⁵¹ (se t.ex. van Wu och Dunn, 1995)

Transporter

Transporter anses vara en av de aktiviteter som skapar störst konfliktrelation mellan ekonomi och ekologi. (Wu och Dunn, 1995) och

---

¹⁵⁰ Anpassningarna startar vid inköpsaktiviteterna och sträcker sig genom lager, paketering till distribution och till slutkonsumenterna, enligt van Hoek (1999).

¹⁵¹ Stegvisa förändringar hanteras i Wu och Dunn (1995) relaterat till respektive funktion i en kanal; råmaterialförsörjning/ inköp, ingående logistik [inbound logistics], transformering, utgående logistik [outbound logistics], marknadsföring och eftermarknadsservice (Wu och Dunn, 1995).

medvetenhet om relationerna däremellan har ökat de senaste 30 åren. (Feitelson och Verhoef, 2001) Relationen mellan systemen och grunden till konflikt anses uppkomma på flera sätt relaterat till de industriella transportaktiviteterna. De är konstruktionen av transportnätverk, operationen av transportfordon, samt omhändertagandet av fordon och delar efter deras livstid. Transporter är den största konsumenten av fossila bränslen, så som olja och naturgas och fordonen genererar ljud och släpper ut flera giftiga kemikalier. Transporter kräver infrastruktur av vägar, flygplatser, hamnar, järnväg och tar upp och smutsar ner land. (Wu och Dunn, 1995)

Även när det gäller transporterna och den tydligt översatta kopplingen mellan transportaktiviteter som utförs inom det ekonomiska systemet och dess inverkan på det ekologiska systemet, så hanteras systemkonflikten genom den stegvisa anpassningen inom moderniseringsparadigmet, som innebär att inga omförhandlingar av vad det ekonomiska systemet innehåller behöver göras.

Sätt att täta till luckor och att övervinna konfliktrelationen översätts i att effektivisera användandet av transporter. De pragmatiska lösningarna relaterar till sådana stegvisa anpassningar, vilket följande förslag av förändringar i aktiviteter visar på. Det anses vara mer fördelaktigt med färre sändningar, mindre hantering, kortare förflyttningar, mer direkta rutter och bättre utnyttjande av utrymme, vägtransporter kan minskas, alternativa bränslen kan användas och fordon kan göras mer energieffektiva och mindre nedsmutsande, antalet turer kan minskas genom konsolidering av frakt och balansering av retur förflyttningar, överkapacitet kan användas, vägar med mycket trafik kan undvikas, design på lastbilar kan ändras och konsolideringen på sändningarna ökas, utsläpp kan minskas genom informationssystem och innovativa ideer och därigenom få effektivare laster och planering av scheman och rutter. Att underhålla fordon under livstiden anses även vara viktigt eftersom det också kan reducera miljöpåverkan. (Wu och Dunn, 1995) I linje med sådana anpassningar utbildas även förare i så kallad mjuk körning [eco-driving].

Inköp och produktion

Inköpsfunktionen har kommit att uppmärksammas allt mer inom företagsekonomisk litteratur och uppfattas som viktig, inte bara för ren råvaruförsörjning, utan som strategiskt viktig aktivitet som kopplar samman inköp produktion och marknadsföring. (Murray, 2000) Under 90-talet uppmärksammades kopplingar mellan inköp och produktion och det

ekologiska systemet, men det behandlas fortfarande som ett separat ämne inom fältet inköp, produktion, logistik och försörjningskanaler [supply chain management]. Under 90-talet uppmärksammades en konfliktrelation till det ekologiska systemet och under 2000-talet har fokus gått över till att innefatta även de sociala aspekterna relaterat till företagsansvar [CSR, Corporate Social Responsibility] där det ekologiska systemet ses som en del av ansvaret. I likhet med den neoklassiska nationalekonomiska litteraturen förs argument om huruvida det föreligger konflikt eller symbios mellan systemen. (Seuring, 2004)

En av de trender som anses viktiga för försörjningskedjor är den så kallade globaliseringen, vilket innebär att både produkter, material och komponenter som köps in i ett företag tillhandahålls i olika många olika länder som ligger långt från varandra. (Christopher, 1998)

Inom funktionerna inköp och produktion har kopplingarna mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet blivit översatta främst till materialanvändning och energianvändning.

De stegvisa förändringar som förslås är att minska användningen av vissa material, reducera antalet material som användes i en produkt eller genom att använda alternativa material med lägre miljöbelastning, enligt Walton, Handfield och Melnyk (1998).¹⁵² Genom att efterfråga anpassningar av leverantörer vid inköp, så anses systemkonflikterna kunna minskas i högre utsträckning än om bara det enskilda företaget arbetar internt. (Hall, 2000; Simpson och Power, 2005)

*“Environmental pressures [författarna ser lagstiftning och önskemål från kunder som de största krafterna] may be expected to increase in the future and an effective means of dealing with them must be implemented through the purchasing function.”*¹⁵³ (Lamming och Hampson, 1996, s.60)

Ibland utpekas “flödande” [lean] produktion som symbiotisk med det ekologiska systemet (Simpson och Power, 2005), eftersom sådan produktionsfilosofi förespråkar avfallsminimering.

---

¹⁵² Vissa material anses mer miljöfarliga än andra, exempelvis vissa bioackumulerande kemikalier och tungmetaller. Även om de kanske inte är lätta att undvika kan mängden av det använda materialet minskas. Det anses även sämre att använda många olika material i en produkt, eftersom det blir svårare ur återvinningssynpunkt. Detta problem blir större om materialen integreras, så kallat laminat, eller blandas. Produkter kan utformas så att mindre resurser behöver användas i senare led, till exempel kan en produkt utformas för att det i senare led ska vara lättare att återanvända eller återvinna produkten.

¹⁵³ [Tryck på miljöhänsyn kan förväntas att öka i framtiden och ett effektivt sätt att hantera dem måste implementeras genom inköpsfunktionen.] (egen översättning)

Det finns även vissa ideer kring hur olika funktioner i kanalen påverkar varandra relaterat till det ekologiska systemet. Wu och Dunn (1995) hävdar till exempel att olika produktionstekniker påverkar systemrelationerna. Om konceptet Just in Time, JIT, används vid produktion kan det kräva frekventa leveranser av material och delar, vilket leder till hög frekvens på transportererna och att fyllnadsgraden därmed kanske blir låg, vilket därigenom genererar mycket trafik. (Wu och Dunn, 1995)

Försäljning och konsumentmarknadsföring

Reklam som riktar sig till konsumenter har kritiserats på olika sätt, från att bidra till improduktiva kostnader (Lindqvist, 1957) till att förstöra kulturen (Adorno och Horkheimer, 1944/2000; Klein, 2000). Galbraith (1958/2000) såg ett stort problem i relationen mellan produktion och behov. I texten med namnet beroendeeffekten [the Dependence Effect] förde han fram ståndpunkten att produktionen av varor även stimulerar uppfattningen av behov, så att ju mer som produceras, desto större kommer behoven att bli och att det inte finns någon övre gräns för behov.

Försäljningsfrämjande åtgärder och konsumentmarknadsföring har även uppfattas som en konfliktskapare mellan ekonomi och ekologi.¹⁵⁴ (Åhlstrom och Macquet, 2005) Bland annat har reklam kritiserats för att påverka konsumenternas preferenser, på ett sätt som leder in i ett konsumtionsmönster som inte är hållbart. (Baudrillard, 1970; State of the World, 2004)

"It is clear that lifestyles, especially in the West, will have to change if there is to be any chance of averting the long-term consequences of resource depletion, global

---

¹⁵⁴ Thorstein Veblens (1899/2000) text om iögonfallande konsumtion [Conspicuous Consumption] ses ibland som en upphovsman till konsumtionskritiken, men han kopplade aldrig samman marknadsföring och konsumtion. Snarare såg han ökad konsumtion som en naturlag vid allt större befolkningsdensitet. Tesen var att människor som bor i tätbefolkade områden inte längre känner till varandras status beroende på igenkännande, utan att de därför var tvugna att uttrycka detta genom konsumtion. Alla klasser i samhället kommer att eftersträva det ideal som klassen ovanför uttrycker och han såg inte heller några gränser för mängden konsumtion. Därför påbörjas en spiral av accelererad konsumtion. I likhet med Malthus, som förutspådde ett cykliskt mönster av befolkningsökning som i perioder skulle orsaka resursknapphet då befolkningen blev för stor och deras behov översteg den befintliga mängden resurser. (Söderqvist et al, 2004, s.76), såg han dock en fysisk gräns. "... as the economic development goes forward, and the community increases in size; while the conspicuous consumption of goods should gradually gain in importance, both absolutely and relatively, until it had absorbed all the available product, leaving nothing over beyond a bare livelihood." (Veblen, 1899/2000, s.199)

warming, the loss of biodiversity, the production of waste or the pollution and destruction of valued 'natural' environments."¹⁵⁵ (Shove, 2004, s. 111)

I rapporter från FN, bland annat från Johannesburgsmötet [se beskrivning i kapitlet om termen hållbar utveckling], påpekas att förändrat konsumtionsmönster är nödvändigt för att nå en hållbar utveckling. (FN, 2002b) Enligt ett stort internationellt forskningsprojekt degraderas två tredjedelar av jordens ekosystemtjänster, exempelvis uppfattar de att 35% av mangroverträskan och 20% av korallreven har förstörts sedan 1980. (Millenium Ecosystem Assessment, 2005)

Förutom direkt kritik och diskussion kring vad som kan kallas överkonsumtion, är konsumentmarknadsföringslitteraturen som relaterar till ekonomi- ekologi problematiken inriktad på att upphäva konfliktrelationen genom konsumentmarknadsföring.

Ett sätt att försöka få konsumentmarknadsföring, så som en representant för det ekonomiska systemet, att samverka med det ekologiska systemet är att försöka påverka samtliga kunder att välja mer miljövänliga alternativ. (Shove, 2004, s.113)

Ett annat sätt är att inrikta marknadsföringsinsatserna mot, så kallade, gröna konsumenter (Peattie, 1992). Det handlar då om att uppfatta och kategorisera vad som skiljer dessa gröna konsumenter från den gråa massan och sedan rikta marknadsföringsinsatserna mot den gruppen.¹⁵⁶

Verktyg och ledningssystem för integration av ekonomi och ekologi

Flera olika redskap och verktyg har utformats, som är tänkta att bidra till att ta hänsyn till det ekologiska systemet i industriella aktiviteter. Genom dessa verktyg är tanken att hänsyn till konsekvenser för miljön av affärsverksamheter ska kunna tas och att dess så kallade negativa inverkan ska kunna minskas.

Ett av dessa verktyg som framkommit för att hantera konfliktsituationen mellan ekonomi och ekologi är olika miljöledningssystem, så som ISO

---

¹⁵⁵ [Det är tydligt att livsstilar, särskilt i väst, kommer att vara nödvändiga att förändra för att det ska finnas någon chans att hindra de långtgående konsekvenserna av uttömning av resurser, växthuseffekten, förlorad biodiversitet, ökad avfallsmängd eller nersmutsandet och förstörelsen av värdefull natur.] (egen översättning)

¹⁵⁶ Peattie (1992) använder modeller och teorier inom konsumentmarknadsföring och använder dem för att anpassa marknadsföring mot det gröna segmentet. Han utgår ifrån det som blivit kallat de fyra p:n, vilket står för plats, produkt, pris och promotion.

14000, EMAS, BS 7750. De är tänkta att minska de negativa konsekvenserna på miljön av industriella aktiviteter. (Tibnor och Feldman, 1999, s 256f) Miljöledningssystem är processer för att uppfatta och försöka hantera miljöpåverkan, samtidigt som företaget certifieras och får möjlighet att använda certifieringen i sin kommunikation och marknadsföring. Eftersom många företag är certifierade, enligt ett miljöledningssystem har det fått relativt stort utrymme i litteratur. Miljöledningssystem har dock sällan problematiserats och konfliktrelationen mellan ekonomi och ekologi har istället behandlats som en underförstådd automatisk mekanism, det vill säga, miljöledningssystem har setts som ett verktyg som implementeras och sedan antas konflikten mellan systemen automatiskt att upphävas.¹⁵⁷ Inga absoluta värden för produktion eller produkter sätts upp och processen utgår från existerande produktion och produkter. Därför säger inte miljöledningssystem att ett företags aktiviteter minskar i belastning på ekosystemen, bara att det finns ett verktyg för att arbeta med frågorna. (Tibnor och Feldman, 1999)

Ett annat verktyg är livscykelanalys, LCA, som innebär att en produkts miljöpåverkan från vaggån till graven undersöks. En livscykelanalys innefattar tre separata, men inbördes beroende komponenter; material- och energianvändning, utsläpp i vatten- och luft, samt annan miljöpåverkan. (Svoboda, 1999, 218ff) Tanken är att de delar av en produkts livscykel med störst negativ inverkan på ekosystem ska kunna uppfattas. Sedan läggs störst ambition på att försöka minska effekten, utan att inkräkta på det ekonomiska systemet, det vill säga; inte minskar det upplevda värdet av produkten för kunderna, inte drastiskt höjer priset på produkten, eller påverkar produktens värde i ekonomiska termer på något annat sätt.

Design for Environment, DfE, är ett sätt att beakta miljöaspekter vid designstadiet av en produkt. Det är tänkt att alla relevanta och fastställbara miljöaspekter och hinder integreras i produktens framtagning. Tanken är att minimera miljöpåverkan i designstadiet, istället för att försöka att hantera miljöproblem senare i kanalen. (Allenby, 1999, s. 248) DfE kan därför ses som ett sätt att integrera det ekonomiska systemet och det ekologiska systemet, med förbehållet att produktens vara eller icke vara aldrig beaktas. Utgångspunkten är produkten, att den ska skapas och föras ut på marknaden.

---

¹⁵⁷ Ett exempel är Delmas and Toffel (2004) som använt användandet av miljöledningssystem som en indikator för hållbar utveckling i företag.

TQEM, Total quality environmental management, bygger på TQM och innebär att fokus förflyttas från att följa lagar inom miljöområdet till att fokusera på kundtillfredsställelse. Miljöförstörelse kan därigenom ses som en kvalitetsdefekt och hanteringen blir då som andra kvalitetsaspekter. Målet med TQEM är obefintliga utsläpp, ett mål som kanske aldrig nås, men som företaget kontinuerligt strävar efter. Det är dock fokus utifrån konsumenten som gäller, något som kanske inte alltid är förenbart med hållbarhet. (Welford, 1995, s.54f)

Olika miljömärkningar av produkter kan också ses som ett verktyg, även om det inte är ledningssystem, eller redskap för att styra verksamheter. De är snarare verktyg för staten och ideella organisationer. Utgångspunkten för den svenska statliga märkningen Svanen och Svenska Naturskyddsföreningens Bra Miljöval, är att sätta upp nivåer för miljöpåverkan, som stegvis blir mer och mer restriktiv. På det sättet ses märkningen som ett sätt att driva på anpassningsprocesser som går mot lägre och lägre konfliktrelation mellan det ekologiska och det ekonomiska systemet.

Ytterligare en form av verktyg för att hantera relationen mellan ekonomi och ekologi är så kallade miljöredovisningar, även kallat hållbarhetsredovisningar. En internationell standard, GRI¹⁵⁸, har utformats. Tanken är att redovisningarna ska möjliggöra för företagen att ta reda på och redovisa den inverkan på det ekologiska systemet som affärsverksamheterna ger upphov till, samt att kunna göra någon form av jämförelse från år till år.¹⁵⁹

En sammanställning av det ovanstående visas i en tabell på nästa sida över olika funktioner och de aktiviteter som anses kunna minska konfliktrelationen mellan det ekologiska och det ekonomiska systemet.

---

¹⁵⁸ GRI står för Global Reporting Initiative och består av riktlinjer för att standardisera information i årsredovisningar angående miljö, social och ekonomisk information för att göra den lika enhetlig och jämförbar som finansiell information är i dagsläget. Organisationen är icke-vinstdriven och består av ett nätverk från flera sektorer. Se vidare <http://www.globalreporting.org>.

¹⁵⁹ Här får den finansiella årsredovisningen stå som modell, med resultat och balansräkning som grund. Däremot finns ingen plussida.

Funktioner	Aktiviteter som anses minska konfliktrelationen mellan ekologiskt och ekonomiskt system
Inköp och produktion	Substituering Minskningar i energiförbrukning Minska materialmängd och andra komponenter Minska vattenanvändning Minska förpackningar Filter för rening
Transporter	Konsolidering Färre sändningar Kortare förflyttningar Alternativa bränslen Alternativa transportmedel
Försäljning	Upplysa konsumenter om miljöpåverkan
Återvinning/ Returer	Resursreducering Återvinning Återanvändning Hantering av miljöfarligt avfall
Verktyg	Miljöledningssystem LCA DfE TQEM Miljömärkningar Miljö-/ hållbarhetsredovisningar, inkl. GRI

Tabell 4: Aktiviteter för systemintegration i försörjningskanaler.

Sammanfattning och syntes av systemrelationer mellan ekonomi och ekologi

Det råder konsensus kring att nuvarande ekonomiska system leder till ohållbar utveckling, så långt är allt relativt stabilt. Vissa förespråkar att ökad BNP ger bättre miljö, men kritik har även förts fram mot den synen. Någon konsensus kring innebörden av hållbar utveckling för samhället och på vilket sätt förändringar ska ske är dock fortfarande en arena för konflikter. Några hävdar att den neoklassiska nationalekonomiska teorin står i direkt konflikt med det ekologiska systemet, andra hävdar att idealbilden av en marknad i det neoklassiska nationalekonomiska paradigmet måste eftersträvas och att det då leder till integration mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet.

Det finns två olika bilder för att integrera ekonomi och ekologi i industriella kanaler. Den ena synen är att stegvis anpassa varje enskild aktivitet, genom att minska deras miljöbelastning. För detta arbete finns olika verktyg för att genomföra de så kallade miljöanpassningarna. Den

andra bilden är att utgå från ett holistiskt perspektiv på en försörjningskedja och anpassa den efter de ekologiska förutsättningarna i alla dess led. Den litteratur som relaterar till det holistiska perspektivet är främst konceptuell och relaterar inte till några empiriska undersökningar, vilket däremot ofta är fallet för de stegvisa anpassningarna.

Dessa olika röster har sammanfattats i två olika koncept, vilka jag valt att kalla systemrelationsparadigm och de beskrivs i nästa kapitel.

När de två systrarna närmade sig varandra, både i försök att enas och för att utkämpa strider, blev de varse om varandras komplexa natur. I vissa ögonblick kunde de enas, i alla fall utifrån Oikonomias sätt att se på världen. I andra fall var de likt Yin och Yang, två vitt skilda väsen, dömda till evig strid och det enda sättet att upphäva kampen skulle vara genom den enes undergång.

DEN DUBBELSIDIGA RELATIONEN MELLAN SYSTRARNA OIKOS – TVÅ SYSTEMRELATIONS PARADIGM

I det här kapitlet kommer två systemrelationsparadigm att presenteras. Systemrelationer mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet har delats upp i två olika angreppssätt, inom vilka relationen mellan systemen översatts på olika sätt. Systemrelationsparadigmen är relaterade till den ekonomiska konflikt- och symbiosdiskursen som föregående kapitel handlade om, vilket kommer att föras fram i det sista stycket i respektive avsnitt som beskriver paradigmen.

Oikologiska och Oikonomias relation uttryckt i två systemrelationsparadigm – stegvis anpassning eller radikal förändring

Förenklat finns två olika paradigmen relaterat till systemrelationer mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet.¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² Systemrelationsparadigmen utgår vidare ifrån olika ontologier.

Ett paradigm för att relatera systemen till varandra kallas modernisering [Modernization]. Inom det paradigmet accepteras existensen av miljöproblem, men ställningstagandet är, både outtalat och uttalat, att det går att anpassa och modernisera nuvarande paradigmen, ideologier och institutioner. (Gouldson och Murphy, 1997; Hajer, 1995; Jakubowski, 2000; Macquet, 2004a; Neumayer, 2003; Söderbaum, 2002; Welford, 1997a;

---

¹⁶⁰ Söderbaum (2002) påpekar att uppdelningen är en stark förenkling, något jag håller med om, men samtidigt är det oundvikligt då en uppdelning av kategorier ska göras.

¹⁶¹ Förutom bilder som relaterar till både miljö och ekologi finns ett förhållningssätt som inte relaterar till ekologiska system. Det är att bedriva affärsverksamhet utan att ta hänsyn till miljöaspekter, "Business as Usual", där all uppmärksamhet om miljön anses som starkt överdrivna. (Söderbaum, 2002) Ett uttryck för att miljöproblemen skulle vara överdrivna är statistikern Bjørn Lomborg (2001/1998; 2001) som har gjort en gedigen genomgång av statistik som presenteras av miljöorganisationer och World Watch Institute. Hans resonemang har mött extensiv kritik från flertalet forskare runt om i världen och hans böcker kritiserats bl.a. på en hemsida upprättad enbart för det ändamålet med huvudrubriken SOMETHING IS ROTTEN: A skeptical look at *The Skeptical Environmentalist*. (se; www.grist.org/advice/books/2001/12/12/short/index.html, 2006-10-08)

¹⁶² Dessa två systemrelationsparadigmen är de två som diskuteras inom området ekonomi. En överlappande indelning är att utgå ifrån om individer eller organisationer utgår ifrån en antropocentrisk eller eko-centrisk världsbild. (Encyclopaedia Britannica, 2004) Den antropocentriska världsbilden tar hänsyn till det ekologiska systemet utifrån människans nytta av naturen, medan den eko-centriska världsbilden utgår ifrån att människan är en del av det totala ekologiska systemet.

1997b) Det andra paradigmet som behandlar relationerna mellan det ekologiska och det ekonomiska systemet, uttalar behovet av en radikal förändring av nuvarande förhållningssätt. (Söderbaum, 2002)

Uppdelningen mellan modernisering och radikal förändring¹⁶³ som två olika sätt att relatera det ekologiska och det ekonomiska systemet till varandra är en uppdelning som framställts inom vetenskapsfältet¹⁶⁴ hållbar utveckling¹⁶⁵ och jag börjar med att beskriva moderniseringsparadigmet.

Modernisering – den stegvisa anpassningen

Paradigmet modernisering (Gouldson och Murphy, 1997¹⁶⁶; Hajer, 1995; Jakubowski, 2000; Levy, 1997¹⁶⁷; Söderbaum, 2002; Welford, 1997a; 1997b) kan beskrivas som ett sätt att hantera systemrelationerna genom stegvisa förändringar av industriella aktiviteter och politiska styrmedel för att minska de negativa effekterna på det ekologiska systemet av det ekonomiska systemet, utan att förändra förutsättningarna för det ekonomiska systemet.

"Thus, ecological modernisation suggests that economic and environmental goals can be integrated within the framework of an advanced industrial economy." ¹⁶⁸
(Gouldson och Murphy, 1997, s.74)

Därmed innebär även paradigmet per se en separation av ekologi och ekonomi, även om det framkommit som ett sätt att upphäva konflikten dem emellan (Gouldson och Murphy, 1997, s.74).

---

¹⁶³ Uppdelningen kan till viss del spåras till Arne Naess som diskuterar ytlig och djup miljöhänsyn (Naess, 1973 i : Luke, 2002), där ytlig miljöhänsyn framställs som antropocentrisk.

¹⁶⁴ Jag är medveten om att jag använder Kuhns term och jag anser även att området kan betecknas som ett vetenskapligt fält, även om det ofta påpekas att området är tvärvetenskapligt.

¹⁶⁵ Andra liknande uppdelningar har gjorts, t.ex. (Füssel, 2005), eller Egri och Pinfield (1996) som gör en uppdelning på följande sätt; dominerande samhällsparadigm, [the dominant social paradigm], miljöreformera [reform environmentalism], samt radikal miljöhänsyn [radical environmentalism]. Dessa tre är överlappande med de uppdelningar jag gjort. Det finns ytterligare andra uppdelningar, varav ekofeminism är en av dem (se t.ex. Meriläinen et al., 2000; Braidotti, 1999).

¹⁶⁶ Gouldson och Murphy (1997) använder termen ekologisk modernisering.

¹⁶⁷ Levy (1997) använder inte ordet modernisering, men resonemanget är liktydigt med det som används relaterat till moderniseringsparadigmet.

¹⁶⁸ ["..., moderniseringsparadigmet framställer att ekonomiska mål och ekologiska mål kan integreras i ett utvecklat industriellt ekonomiskt ramverk"] (egen översättning)

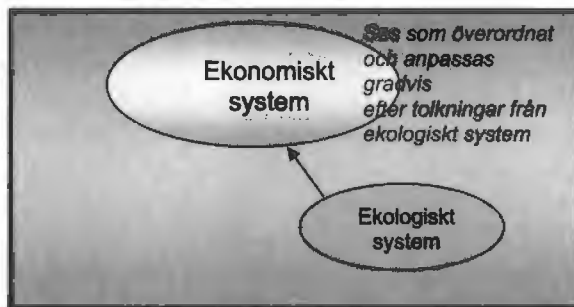

Bild 3: Ekonomiskt system överordnat.

En argumentation som fördes fram tidigare var att miljöhänsyn inskränker tillväxten¹⁶⁹, samtidigt som de som satte miljöhänsyn i första rummet såg ekonomisk tillväxt som roten till miljöproblemen. (Gouldson och Murphy, 1997) Resonemanget inom moderniseringsparadigmet innebär istället en åsikt om att det ekologiska systemet kan förvaltas och att det är företagsledare som kan förvalta systemet utifrån rådande affärsparadigm (Levy, 1997). På det sättet upphävs konflikten mellan systemen, genom stegvis miljöanpassning inom ramarna för det ekonomiska systemet.

Ett sätt som konfliktrelationen mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet kan upphävas inom moderniseringsparadigmet är genom stark miljölagstiftning som ska ge en positiv effekt på ekonomin genom att öka dess effektivitet och påskynda teknisk innovation, istället för att se miljöhänsyn som oförenlig med tillväxt. Inom paradigmet behöver de som värnar om miljön samtidigt inte anta att ekonomisk utveckling får direkta negativa konsekvenser för miljön. (Gouldson och Murphy, 1997)

*"Ecological modernization is thus presented as a means by which capitalism can accommodate the environmental challenge."*¹⁷⁰ (Gouldson och Murphy, 1997, s.75)

Moderniseringsparadigmet går ut på att miljöanpassa de nuvarande aktiviteterna och inte förändra utvecklingen i övrigt. Det leder till bland annat till så kallad miljöteknik, främst återvinning och vattenrening, samt att fortsätta öka BNP med hjälp av export av miljötekniken.¹⁷¹ Relaterat till detta paradigm finns även koncept som eko-effektivitet, triple-bottom-

¹⁶⁹ Det resonemanget används även i nutid, då främst av vissa intresseorganisationer och vissa politiker.

¹⁷⁰ ["Modernisering presenteras med andra ord som ett medel, genom vilken kapitalismen kan innefatta miljöutmaningarna"] (egen översättning)

¹⁷¹ Miljöteknik har lyfts fram av Exportrådet som Sveriges största kommande exportpotential. (Nutek, 2006)

line, samt miljöledningssystem.¹⁷² Ytterligare ideer som ryms inom paradigmet är det som kallas BOP [Bottom Of the Pyramid] (Prahalad, 2004) och tanken på att det fattigaste skiktet i världen ska infogas i industriella kedjor och producera sig ur fattigdom, samt att företag säljer produkter och tjänster med ett lågt pris och de fattiga ska därigenom konsumera sig ur ett uppfattat olyckligt tillstånd.

Moderniseringsparadigmet har även kritiserats och har setts som ett sätt att upphäva miljörelsen, eftersom paradigmet innebär att företagen övertar hanteringen av miljöfrågorna. (Gouldson och Murphy, 1997, s.75) Welford (1997a) beskriver modernisering på följande sätt.

*"The eco-modernist approach sees the future as being a product of what went before. Environmentalism, it asserts, must therefore be embedded in what is here and now. The postmodern perspective, which would see the environmental debate more associated with a break from the past, is largely ignored and the usual approach taken to environmental management strategies is therefore largely integrationalist. In other words, corporate environmental management is integrated into (or worse, bolted on to) business as usual."*¹⁷³ (Welford, 1997a, s.32)

*"It is thus simply an attempt, critics warn to legitimise and sustain the very structures and systems that have been responsible for environmental decline."*¹⁷⁴ (Gouldson och Murphy, 1997, s.75)

Den politiska diskursen på nationell och internationell nivå, har främst förts inom moderniseringsparadigmet (Hajer, 1995). Det är även inom den modellbilden som den absolut största frånan av hållbarhetsrelaterad företagsekonomisk forskning ligger (Shrivastava, 1994; Welford, 1998; Dobbers et al., 2001; Åhlström et al., 2005; 2007).

---

¹⁷² Eko-effektivitet är ett koncept för att ta hänsyn till resursåtgång och miljöpåverkan vid industriella aktiviteter (se t.ex. DeSimone och Popoff, 2000 för närmare beskrivning), utan att för den delen ge avkall på lönsamhet. Triple-bottom-line innebär att inte bara ekonomi redovisas som resultat, utan även miljö- och sociala aspekter. Miljöledningssystem är verktyg för ett systematiskt miljöarbete, varav standarden ISO 14000 är mest känd.

¹⁷³ [Moderniseringsparadigmet ser framtiden som ett resultat av dåtiden. Miljöhänsyn, utfäster det, måste därför bli inbäddat i det som är här och nu. Det postmoderna perspektivet, som skulle se miljödebatten som mer kopplad till ett brott med dåtiden, ignoreras nästan totalt och därför är den vanliga utgångspunkten i miljöarbetsstrategier till största delen integrationistisk. Med andra ord, företags miljöarbete är integrerat med (eller värre, fastnaglat i) samma företagsanda som tidigare] (egen översättning)

¹⁷⁴ [Det är därmed endast ett försök, varnar kritikerna, att legitimisera och vidhålla samma strukturer och system som varit orsaken till miljömässig nedgradering.] (egen översättning)

Den beskrivning av miljöanpassningar som gjordes i föregående kapitel är i stora delar representativ för ett moderniseringsparadigm. Resonemanget om att ny teknologi växer fram inom rådande affärsparadigm om regleringar ändras känns igen från resonemang som fördes fram i det föregående kapitlet om systemkonflikter och symbios. Att skapa marknader för naturresurser och till exempel miljöutrymme och sedan låta marknaden agera fritt inom dessa ramar, vilket fördes fram i föregående kapitel, är ytterligare ett typiskt uttryck för moderniseringsparadigmet. Att se de så kallade gröna konsumenterna som en lönsam nisch och att återvinna det avfall som uppkommit i en distributionskedja eller stegvis marginellt anpassa industriella aktiviteter i distributionskedjor är vidare ideer som kan skapa symbios mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet inom moderniseringsparadigmet.

Den ontologi som modernisering relaterar till är realism. Det ses som möjligt att ta reda på varje enhets miljökonsekvenser och därefter, stegvis, anpassa enheten efter det. Rötterna till moderniseringsparadigmet finns i det som kallats utvecklingstanken, eller just moderniseringsideerna.¹⁷⁵

Moderniseringsparadigmet relaterar vidare till ett antropocentriskt sätt att betrakta världen, det vill säga att det ekologiska systemet ses utifrån det värde som människor tillskriver dem (Simmons, 1994, s.174). I paradigmet som förespråkar en mer radikal förändring finns det däremot andra utgångspunkter och det paradigmet kommer nu att beskrivas.

Radikal förändring - djup ekosofi och systemprinciper

Den andra frågan av hållbar utveckling ses som mer radikal och uppfattningen är att det inte räcker att modifiera industriella aktiviteter, allting hör ihop i system och det gäller att inte bryta mot vissa villkor över huvud taget. Det krävs mer radikala förändringar och ett annat tankesätt. Hit hör djup ekosofi (Naess, 1976) och Det Naturliga Stegets fyra systemvillkor (se bl.a. Robèrt, 1992; 1994). Djup ekosofi är baserad på en annan ontologisk utgångspunkt än moderniseringsparadigmet, då det även kopplar an till moral och frågor om rätt och fel bortom den instrumentella nyttan (Luke, 2002). Det Naturliga Stegets systemprinciper däremot är baserade på naturvetenskapliga principer och kan därför också anses ha sin ontologiska bas i en modernistisk världsbild.

---

¹⁷⁵ Det har sin grund i naturvetenskapens födelse under 1500-talet och bl..a. Francis Bacons arbeten under 1500- och 1600-talen. Sökandet efter kunskap skulle bidra till att syndafallet kunde upphävas och Edens lustgård återerövrats (Simmons, 1994, 171).

Utgångspunkterna i Det Naturliga Steget relaterar varken till etik eller till andlighet. Det som skiljer Det Naturliga Stegets systemvillkor från moderniseringsparadigmet är att det börjar i det ekologiska systemet, istället för att bibehålla de nuvarande ideerna om det ekonomiska systemet som prioriterad princip. Jag börjar med att beskriva djup ekosofi och därefter systemprinciperna.

Djup ekosofi

Arne Naess, född 1912 i Oslo, anses vara en grundare av djup ekosofi. (www: Oslo Universitet, 2004) Han har beskrivit, det som han kallar Økosofi T¹⁷⁶, i boken Økologi, Samfunn og Livsstil, (1976). Anledningen till att Naess (1976) kallar filosofin Økosofi T är att han inte vill påskina att vara enväldig grundare av Økosofin och antagligen syftar det tillbaka på att varje individ måste utgå ifrån sitt eget pragmatiska förhållningssätt. (www.lancs.ac.uk/users/philosophy/mave/guide/deepecol.htm, 2004)

Egentligen ger Økosofi T ingen uttömmande syn på innebörden av hållbar utveckling, i form av integration av ekologiskt och ekonomiskt system.¹⁷⁷ Den målar snarare upp några riktlinjer som ger vägledning för agerande. De två riktlinjer som är huvudutgångspunkter i Økosofi T är:

- Allt liv har ett samband och
- Alla människor, växter och djur har lika värde (Naess, 1976)

Dessa två riktlinjer leder vidare till det Naess (1976) kallar fenomenfält. Ett av dem är; identifiering med levande väsen distributivt och inom begränsade livssituationer, samt identifiering med levande väsen kollektivt eller i dess essens, livet själv. Det andra fenomenfältet är; etisk bedömning utifrån olika måttstockar av enskilda väsen i enskilda situationer, etisk kausalitet, samt etisk bedömning av livet kollektivt eller i dess essens. (ibid) Økosofi T lämnar väldigt mycket öppet för tolkning. Det är även en av grunderna i den individuella autonomin som Naess förespråkar.

---

¹⁷⁶ Tyvärr kan jag inte på något sätt göra Økosofi T rättvisa genom en förenklad tolkning, det enda sättet att tillgodogöra sig den logiska uppbyggnaden och sambanden i Økosofi T är att gå tillbaka till källan.

¹⁷⁷ Beakta även att terminologin Hållbar Utveckling fick genomslag på 80-talet och att Naess bok är från 1976.

Utgångspunkten är att människan är en del av naturen, inte avskild ifrån den.¹⁷⁸ Alla arter lever under samma förutsättningar inom biosfären och är beroende av varandra inom den. Naess (1976) kritiserar frikopplingen av människan från naturen och upphöjandet av människan till ett högre värde än växter och djur.¹⁷⁹ Växter och djur har istället ett eget värde och rätt till existens för sin egen skull. Ingen har större rätt att existera än den andra och den rätten kan inte kvantifieras.

Det är dock ingen utopisk bild av total harmoni som uppmålas, då människor i Økosofi T. erkänner både samhörighet och konkurrens med andra arter (ibid).

Uppgiften som människan står inför är att sträva efter ett samspel med naturen som är till hennes eget bästa, där det egna bästa är det som tjänar det stora jaget, inte bara, så som Naess (1976) uttrycker det, teknikernas och andras ego. Människor och enheter i naturen anses ha konstant andligt utbyte och växelverka (Luke, 2002).

De väsen som står oss nära prioriteras. Det skapar en grundlag till att hjälpa människor i nöd framför hjälp till djur. Det skapar också en grundlag för att ta döda djur och därmed sätta dem längre bak i kön. Däremot upphäver det inte våld som något ont. Man bör handla så att det onda blir biverkningar. Den som handlar på det viset blir inte ett ont väsen, men ont som utsätts för våld [forvoldes] förblir ont. (Naess, 1976)

Tankar som kan hämtas från djup ekosofi är vikten av mångfald, lika värde, enhetsprincipen, aktiv aktion, icke-våld [men ändå tolkningsbart; egen not], samt kritik mot urbanisering och mobilitet.

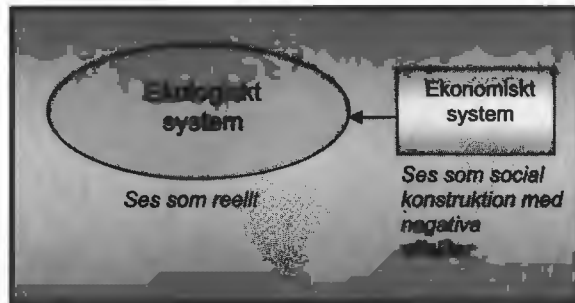
Eftersom allt på jorden ses som en helhet och natur inte separeras från människan, finns ingen egentlig utgångspunkt för systemkonflikter. Naess (1976) framför dock en del kritik relaterad till hur det ekonomiska systemet presenteras i nutid och därför uppbringar systemkonflikter. Även om Naess är kritisk mot det moderna industriella samhället i allmänhet (Luke, 2002) är den kritik han framför är främst relaterad till

---

¹⁷⁸ Att människan är en del av naturen kan kännas igen från andra filosofer. Naess är uttalat inspirerad av Spinoza. En annan influens kommer från Gandhi.

¹⁷⁹ Även om människan inte står över djuren och växterna i värde har hon ett moraliskt ansvar. Enligt Naess (1976) undervärderas ibland människans förmåga. Det sker genom att höja människan över djur, men att spåra sitt ursprung från dem. På det sättet dras slutsatser om att människan har nedärvda primitiva beteenden som hon inte kan rå på och moralen underkastas. Att däremot inse människans förmåga att reflektera över sin tillvaro ger henne ett ansvar över sitt agerande utöver det som andra levande väsen omöjligt kan ha. (Naess, 1976)

neoklassisk nationalekonomi och en del av den kritik som han framför har jag visat på i det föregående kapitlet.

Figur 12: Syn på systemrelationer utifrån djup ekosofi.

Djup ekosofi kan sammanfattas i ett holistiskt synsätt där beroendeförhållanden mellan enheter står i fokus. Det ekologiska systemet ses som reellt medan det ekonomiska systemet ses mer i form av en social konstruktion, som skapar aktiviteter som får negativa konsekvenser för det ekologiska systemet. De delar som framhäver konfliktrelation mellan det ekologiska och det ekonomiska systemet i det föregående kapitlet relaterat till neoklassisk nationalekonomi är resonemang som kan relateras till djup ekosofi och en mer radikal förändring krävs.

Den djupa ekosofin har sin bas i moralfilosofi och ser en andlig dimension relaterat till naturen. Ett annat sätt att argumentera inom paradigmet som kräver mer radikal förändring av nuvarande uppfattningar av det ekonomiska systemet är att utgå ifrån naturvetenskapliga fakta och skapa principer utifrån dem. Representativt för den synen är de systemvillkor som utarbetats av organisationen med namnet Det Naturliga Steget, vilket jag återger här efter.

Det Naturliga Stegets principer för Hållbar utveckling – fyra systemvillkor

Det Naturliga Steget, DNS, är en stiftelse, grundad av cancerforskaren Karl-Henrik Robert 1989. En av de första aktiviteter som stiftelsen genomförde, var att sända en informationsbroschyr tillsammans med ett kassetband till alla svenska hushåll och skolor 1989, totalt 4,3 miljoner exemplar. Idén var att möjliggöra för olika yrkeskategorier att relatera sina respektive kunskaper till naturen. På det sättet var tanken att kunna överbygga specialinriktningar och bidra till ett systemsynsätt. (Robert, 1992, s.31f)

"Från ett cellperspektiv ter sig mycket av förvirringen i miljödebatten som ganska onödig, eftersom vi alla har anledning att sörja för våra grundläggande livsvillkor. Vi människor har visserligen olika värderingar, men det går inte att diskutera politik, bekvämlighet eller ekonomi med våra celler. Cellerna bryr sig bara om grundläggande livsvillkor. Vilka värderingar vi än har för övrigt, borde vi därför tillsammans kunna föra den levande cellens talan." (Robèrt, 1992, s.45)

DNS har utvecklat systemvillkor som inte bör brytas. Dessa systemvillkor har modifierats och de presenteras numera som en del av förståelsen för hållbarhet. Villkoren har härletts från naturlagar och ses inte som förhandlingsbara.¹⁸⁰ (Robèrt, 1994, s.25)

Mänsklig verksamhet i samhället idag beskrivs av DNS i form en tratt. Tratten beskriver människans handlingsutrymme i det system som hon är beroende av för sitt livsuppehållande i form av bland annat ren luft och rent vatten. De aktiviteter som människor i dagens samhälle bedriver innebär systematisk nedbrytning av handlingsutrymmet, d.v.s. vi går allt längre in i tratten och handlingsutrymmet i form av naturens långsiktiga produktionskraft minskar.
(www.detnaturligasteget.se/se/kunskap/forsta_hallbarhet, 2004-04-19)

Ett hållbart samhälle innebär att mänskliga aktiviteter inte bryter mot fyra systemvillkor.¹⁸¹

I det hållbara samhället utsätts inte naturen för systematisk:

1. koncentrationsökning av ämnen från berggrunden.
2. koncentrationsökning av ämnen från samhällets produktion.
3. undanträngning med fysiska metoder.

och i det samhället...

4. hindras inte människor att systematiskt tillgodose sina behov.

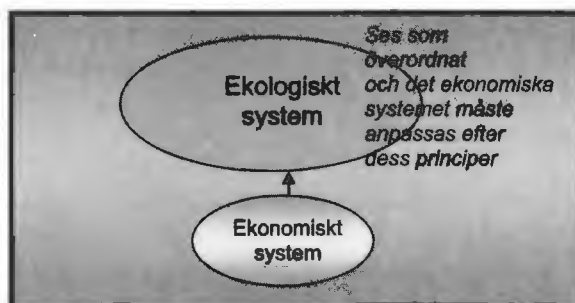
(www.detnaturligasteget.se/se/kunskap/forsta_hallbarhet, 2004-04-19)

---

¹⁸⁰ De naturlagar som Robèrt (1994, s.30ff) relaterar till är; I) Termodynamikens första huvudsats: energi kan varken nyproduceras eller konsumeras. Energi kan endast överföras från en form till en annan, II) Materialprincipen: På liknande sätt som för energi gäller att materia varken kan nyproduceras eller konsumeras., III) Termodynamikens andra huvudsats: Alla processer i slutna system gör att ordningen i systemet totalt sett ökar, IV) Kvalitetsprincipen: en konsekvens av de tre första principerna och enkelt sammanfattat att kvaliteten på både energi och material kan minska och öka.

¹⁸¹ Systemvillkoren har utvecklats från den tidigare versionen, som bland annat återfinns i Robèrt (1994, s.25f): I) Ämnen från jordskorpan får inte systematiskt öka i naturen; II) Ämnen från samhällets produktion får inte systematiskt öka i naturen; III) Det fysiska underlaget för naturens kretslopp och mångfald får inte systematiskt utarmas.; IV) Effektiv och rättvis resursomsättning.

Skillnaden mellan Det Naturliga Stegets fyra systemvillkor och moderniseringsparadigmet är att moderniseringsparadigmet utgår från det ekonomiska systemet och försöker att finna så kallad eko-effektivitet utifrån dem. Systemvillkoren tar istället sin utgångspunkt i det ekologiska systemet och argumenterar för att utveckla tillvägagångssätt för att relatera till effekter på ekosystem av olika aktiviteter.

Figur 13: Systemrelationer utifrån systemprinciper.

Skillnaden mellan systemprinciperna och den djupa ekosofin är att systemprinciperna relaterar till naturvetenskapliga lagar, till skillnad från den djupa ekosofin som har sin argumentationsgrund i moralfilosofi. Systemprinciperna för dessutom inte fram någon koppling till andlighet, vilket är ett viktigt inslag i den djupa ekosofin.

De olika paradigmens sätt att se på relationer mellan ekonomiskt och ekologiskt system sammanfattas under efterföljande rubrik.

Modernisering, mer radikal förändring och synen på systemrelationer

Moderniseringsparadigmet innebär att det ekologiska systemet hanteras inom ramarna för det ekonomiska systemet, utan att grundprinciperna för de senare förändras. Den synen accepteras inte ur ett djupekosofiskt perspektiv, där det ekologiska systemet är allomfattande och samtidigt integrerade i varje enskild enhet. Även utifrån ett systemprincipsperspektiv ses det ekologiska systemet som överordnad princip, inom vilka det ekonomiska systemet utgör ett underordnat system.

De två paradigmen skiljer sig med andra ord i sitt sätt att relatera det ekonomiska och det ekologiska systemet till varandra. I nästa kapitel kommer en genomgång av termen hållbar utveckling, dess uppkomst och tänkta funktion.

Oikonomia gjorde ett drastiskt utspel, hon ryckte upp parasollet resolut från dess grund och sprang iväg med det. När Oikologika sprang efter och gjorde försök att gripa tag i parasollet, använde Oikonomia parasollet emot henne. Oikologika fortsatte att kämpa, ibland får hon tag i fransarna som hänger ned längs sidorna och försöker tappert att hålla sig fast. Hennes försök blir allt mer avmattade och Oikonomias grepp blir allt fastare. En förenande picknick i solen har förvandlats till ett gängbråk i en förort. Parasollet som skulle omsluta de båda, har förvandlats till en sköld, likt en svårgenomtränglig mur.

TERMEN HÅLLBAR UTVECKLING – DEN KONCEPTUELLA INTEGRATÖREN AV EKONOMI, EKOLOGI OCH SOCIALA SYSTEM

I det här avsnittet kommer en beskrivning av hur termen hållbar utveckling uppkommit som en term för att integrera ekonomi och ekologi. En term som var tänkt att ena systrarna av Oikos under samma parasoll. Termens upphov var att ta hänsyn till allvarliga miljöproblem i de industriella systemen. Över tid har termen tagits upp och fyllts med olika innebörd och används ibland även för att argumentera för vissa sårbarheten (Levy, 1997; Kallio, 2004). Bakgrunden och upphovet till termens uppkomst presenteras här, samt diskussioner som förts kring termen. Det finns kritik till den definition som de flesta aktörer relaterar till och därför finns det även många alternativa definitioner. Termen används idag i många sammanhang och i många av dessa går termens integrerande tanke förbi och tolkas till fördel för ett enskilt system och leder därför istället till separation av systemen.

Upprinnelse till termen hållbar utveckling

Den första källa som nämner begreppet hållbar utveckling, var i "Världsstrategin för naturvård", 1980 som var ett samarbete mellan IUCN; UNEP, FAO, UNESCO och WWF.¹⁸² Definitionen var då "*att bruka naturresurserna utan att de förbrukas*". (SNF, 1998).

Genomslaget i samhället fick termen hållbar utveckling däremot med den så kallade Bruntlandsrapporten "Our Common Future" (WCED, 1987). Det är den definition av hållbar utveckling som görs i rapporten som de flesta texter som relaterar till hållbar utveckling använder sig av. Bruntlandkommissionen, the World Commission on Environment and Development, leddes av Gro Harlem Bruntland, som då var Norges statsminister. Den tillsattes 1983 på uppdrag av FN och rapporten kom ut 1987.

Eftersom Bruntlandsrapportens definition haft så stort genomslag på diskussionen om systemrelationer mellan ekonomi och ekologi, både i globala och lokala diskurser, samt i litteratur som relaterar till de båda

---

¹⁸² UNEP, United Nations Environment Programme; IUCN, International Union for Conservation of Nature and Natural Resources; FAO, Food and Agricultural Organization; UNESCO, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization; WWF, World Wide Found for Nature.

systemen, kommer jag att återge en översiktlig beskrivning av FN:s möten och deras inriktning.

Bruntlandkommissionen och deras rapport var en uppföljning av ett tidigare FN-möte som hölls i Stockholm 1972, med namnet konferens om mänsklig miljö [Conference on the Human Environment]. Mötet var en följd av en växande oro för överbelastningar av ekosystem, vilket uppfattades i allt högre utsträckning.¹⁸³

Syftet med Bruntlandkommissionen var bland annat att ge förslag på långsiktiga miljöstrategier för att uppnå hållbar utveckling år 2000. Nedanstående summeras det syfte som fördes fram i rapporten.

- to propose long-term environmental strategies for achieving sustainable development by the year 2000 and beyond
- to recommend ways concern for the environment may be translated into greater co-operation among developing countries and between countries at different stages of economic and social development and lead to the achievement of common and mutually supportive objectives that take account of the interrelationships between people, resources, environment, and development
- to consider ways and means by which the international community can deal more effectively with environmental concerns, and
- to help define shared perceptions of long-term environmental issues and the appropriate efforts needed to deal successfully with the problems of protecting and enhancing the environment, a long-term agenda for action during the coming decades, and aspirational goals for the world community.¹⁸⁴ (WCED, 1987, ix)

Det kan vara värt att notera att ekonomi som mål inte nämns i Bruntlandkommissionens syfte.

---

¹⁸³ Encyclopaedia Britannica on-line, (2005). Mötet ledde bl.a. till att organet UNEP, United Nations Environment Programme etablerades.

¹⁸⁴ [* att föreslå långsiktiga miljöstrategier för att åstadkomma en hållbar utveckling år 2000 och därefter, * att ge rekommendationer för att miljömedvetenhet ska översättas till mer samarbete mellan utvecklingsländer och mellan länder i olika stadier av ekonomisk och social utveckling och att leda till att uppnå gemensamma och mutuellt stödjande mål som tar beroenden mellan människor, resurser, miljö och utveckling i beaktande, * att betrakta sätt och verktyg genom vilka det internationella samfundet kan hantera miljöproblem mer effektivt och * att hjälpa till att definiera gemensamma uppfattningar av långsiktiga miljöfrågor och tillbörliga ansträngningar nödvändiga för att framgångsrikt hantera problemen med att bevara och förbättra miljön, en långsiktig agenda för handlande under de kommande tioårsperioderna och ett mål att sträva efter för världssamfundet] (egen översättning)

Det ekologiska systemet blir i rapporten representerat i form av olika uppfattade miljöproblem. Några miljöproblem som omnämns i Bruntlandsrapporten är växthuseffekten¹⁸⁵, nedbrytningen av ozonlagret och öknar som övertar jordbruksland.¹⁸⁶ (WCED, 1987, s.xi)

Vidare berättas i rapporten om händelser som inträffade under den tid som kommissionen först sammanträdde och fram till det att rapporten publicerades. Bland annat tas kärnkraftsolyckan i Tjernobyl upp och att det medför ökade risker att drabbas av cancer i Europa, en brand i en lagerlokal i Schweiz där jordbrukskemikalier, lösningsmedel och bly rann ut i floden Rhen och dödade miljoner fiskar och förorenade dricksvattnet i Tyskland och Holland, samt en läcka från en fabrik som tillverkade bekämpningsmedel, vilket dödade mer än 2000 människor och över 200,000 blev blinda eller på annat sätt skadade.¹⁸⁷ (WCED, 1987, s.3) Dessa händelser som skett på olika geografiska platser och vid olika tidpunkter hade lika gärna kunnat betraktas som separata incidenter, men här relateras de till varandra i termer av miljöproblem. På det sättet kopplas enstaka händelser åtskilda i tid och rum samman (Czarniawska, 2004).

Bruntlandkommissionen ger även en definition av hållbar utveckling, vilken blivit allmänt känd och välciterad. Definitionen betraktas ofta som den allmänt gällande och lyder:

---

¹⁸⁵ Relationen mellan koldioxid och jordens värmebalans publicerades i *Philosophical Magazine* redan 1895 och Svante Arrhenius fick därefter nobelpriset i kemi 1903. (Adolfsson, 2003, s.23, se fotnot 14)

¹⁸⁶ "The burning of fossil fuels puts into the atmosphere carbon dioxide, which is causing gradual global warming. This 'greenhouse' effect may by early next century have increased average global temperatures enough to shift agricultural production areas, raise sea levels to flood coastal cities, and disrupt national economies. Other industrial gases threaten to deplete the planet's protective ozone shield to such an extent that the number of human and animal cancers would rise sharply and the oceans' food chain would be disrupted. Industry and agriculture put toxic substances into the human food chain and into underground water tables beyond reach of cleansing." (WCED, 1987, s.3; se även s. 33)

¹⁸⁷ "The drought-triggered, environment-development crisis in Africa peaked, putting 35 million people at risk, killing perhaps a million.

A leak from a pesticides factory in Bhopal, India, killed more than 2,000 people and blinded and injured over 200,000 more.

Liquid gas tanks exploded in Mexico City, killing 1,000 and leaving thousands more homeless.

The Chernobyl nuclear reactor explosion sent nuclear fallout across Europe, increasing the risks of future human cancers.

Agricultural chemicals, solvents, and mercury flowed into the Rhine River during a warehouse fire in Switzerland, killing millions of fish and threatening drinking water in the Federal Republic of Germany and the Netherlands.

An estimated 60 million people died of diarrhoeal diseases related to unsafe drinking water and malnutrition; most of the victims were children." (WCED, 1987, s.3)

"Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs."
188 (WCED, 1987, s.43)

Två olika situationsmodeller relateras här till varandra. Den ena situationsmodellen innefattar nutida behov och den andra består av framtida behov.

Idén om hänsynstagande till kommande generationer är inte någon ny tanke som uppkommit efter industrialismen. Tänkandet kan till exempel kännas igen från filosofen Burke som levde på 1700-talet och som ansåg att varje generation inte är ägare, utan förvaltare av samhällets tillgångar. (Magee, 1998, s. 118) Det finns även berättelser om möten bland indianstammar i Amerika där en plats lämnas tom för att representera kommande generationer.

Den största delen av Bruntlandsrapporten behandlar miljöproblem och fattigdomsproblematiken. Det är främst de fattigaste människorna, som inte kan tillfredställa sina behov för överlevnad, rapporten syftar på då ordet utveckling används. I viss mån är rapporten inte helt sammanhållande, vilket kan bero på att det är många olika personer som har bidragit till rapporten. Det kan också bidra till att den kan tolkas på många olika sätt. I termer av kedjor av översättningar kan många olika tolkningar göras.

"What is needed now is a new era of economic growth – growth that is forceful and at the same time socially and environmentally sustainable." 189 (WCED, 1987, s. xii)

Ovanstående kan tolkas som argument för ekonomisk tillväxt i form av ökad BNP eller ökade vinster för företag. Den tolkningen är däremot beroende av att det ovanstående stycket i rapporten klipps bort, vilket lyder:

"Many critical survival issues are related to uneven development, poverty, and population growth. They all place unprecedented pressures on the planet's lands, waters, forests, and other natural resources, not least in the developing countries. The downward spiral of poverty and environmental degradation is a waste of opportunities and of resources. In particular, it is a waste of human resources."

---

188 [Hållbar utveckling är en utveckling som tillgodoser dagens behov, utan att kompromissa med framtida generationers möjligheter att tillgodose sina behov.]

189 [Vad som nu behövs är en era av ekonomisk tillväxt – en tillväxt som är kraftfull och samtidigt socialt och ekologiskt hållbar.] (egen översättning)

These links between poverty, inequality, and environmental degradation formed a major theme in our analysis and recommendations."¹⁹⁰ (WCED, 1987, s. xii)

Fattigdomsproblematiken är kärnan till att ekonomisk utveckling förespråkas i rapporten. Dels för dess mänskliga lidande, dels för dess negativa inverkan på det ekologiska systemet.

Hart (1997) ger en innebörd av relationen genom att relatera till tre olika former av ekonomier, vilka kallas marknadsekonomin, överlevnadsekonomin, samt naturens ekonomi. En tolkning av nutida situation har gjorts, som för fram en nutida situationsmodell i form av fattigdom och att den situationen både är inhuman och att den tär för mycket på det ekologiska systemet. Översättningen görs sedan att denna situation måste förändras och att denna förändring ska ske genom utveckling.

Marknadsekonomin är den ekonomi som de utvecklade länderna och utvecklingsländerna, där en sjättedel av jordens befolkning bor och som konsumerar 75 % av jordens resurser och energi. Dessa länder lämnar, markanta ekologiska fotavtryck. (Hart, 1997)

Överlevnadsekonomin består av det traditionella bybaserade sättet att leva och består främst av afrikaner, indier och kineser. De tillfredsställer sina basbehov direkt från naturen. Samtidigt som denna ekonomis befolkning växer i hög takt, minskar deras tillgång till naturtillgångar genom marknadsekonomin infrastrukturutbyggnad. Överlevnad på kort sikt för denna grupp innebär aktiviteter som på lång sikt skadar skog, mark och vatten. (ibid)

Naturens ekonomi består av det naturliga systemet och dess resurser som stödjer marknads- och överlevnadsekonomierna. Om dagens användning av dessa resurser fortsätter, kommer detta system att rasera. Resurserna är dels ändliga såsom olja och metaller och dels förnybara såsom skog och mark. Idag är det, enligt Hart (ibid), främst de förnybara resurserna som överutnyttjas. Skog, mark, vatten och fiske pressas bortom sina gränser genom befolkningstillväxt och snabb industriell utveckling. (ibid) En

---

¹⁹⁰ [Många kritiska överlevnadsfrågor är relaterade till ojämn utveckling, fattigdom och befolkningsökning. De lägger alla exempellöst stort tryck på planetens land, vatten, skogar och andra naturresurser, inte minst i utvecklingsländerna. Den nedåtgående fattigdomsspiralen är nedgraderingen av miljön är slöseri av möjligheter och resurser. Det är särskilt ett slöseri på mänskliga resurser. Länken mellan fattigdom, orättvis fördelning och miljömässig nedgradering formade ett genomgripande tema i vår analys och våra rekommendationer.] (egen översättning)

situationsmodell över framtiden målas upp inom vilken basen för upprätthållandet av liv raseras.

Ytterligare en FN-konferens som följde av mötet i Stockholm 1972 och hölls i Rio 1992, även kallad Rio-konferensen. Beteckningen för konferensen var miljö och utveckling [The United Nations Conference on Environment and Development].¹⁹¹ Från den konferensen finns tanken om samarbete och partnerskap, vilket följande utdrag visar på.

"Reaffirming the Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment, adopted at Stockholm on 16 June 1972, et al. and seeking to build upon it, ...

With the goal of establishing a new and equitable global partnership through the creation of new levels of cooperation among States, key sectors of societies and people, ...

Working towards international agreements which respect the interests of all and protect the integrity of the global environmental and developmental system,
...

Recognizing the integral and interdependent nature of the Earth, our home,"
¹⁹² (FN, A/CONF.151/26 Vol.1, 2002)

I det föregående citatet framhålls att hållbar utveckling är ett gemensamt intresse som kräver samarbete.

Inför mötet i Rio hade ett antal företag 1991 bildat World Business Council for Sustainable Development, WBCSD.¹⁹³ Då bestod WBCSD av 120 internationella företag, från 35 olika länder. (WBCSD, 1997)

"The WBCSD is ... united by a shared commitment to the environment and to the principles of economic growth and sustainable development." ¹⁹⁴ (WBCSD, 1997)

---

¹⁹¹ Se <http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm>, 2005-08-10.

¹⁹² ["Bekräfta deklARATIONEN från FN:s konferens om mänsklig miljö som upprättades i Stockholm den 16:e juni 1972 och försöka att bygga på den,...

Med mål att etablera ett nytt och rättvist partnerskap genom att skapa nya nivåer för samarbete mellan nationer, viktiga sektorer i samhällen och människor, ...

Arbeta mot internationella överenskommelser som respekterar allas intressen och skyddar den globala miljöns och utvecklingsystemens integritet,...

Erkänner de integrerade och interdependenta egenskaper som jorden, vårt hem, innehar.] (egen översättning)

¹⁹³ Se: <http://www.wbcsd.org>

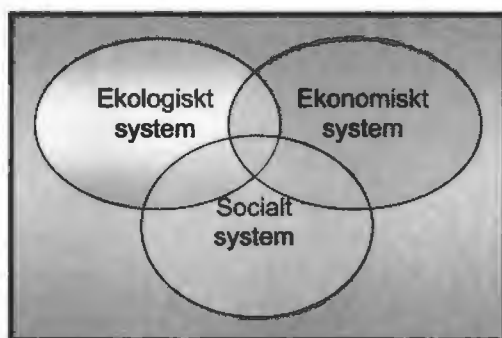
¹⁹⁴ [WBCSD är... enad genom ett delat engagemang till miljön och till principerna för ekonomisk tillväxt och hållbar utveckling.] (egen översättning)

Det officiella syftet för WBCSDs medverkan var att ge en röst åt företagen och föra fram den i en bok som sedan utkom 1992 med namnet Att Ändra Riktning¹⁹⁵ [Changing Course]¹⁹⁶. (WBCSD, 2005)

Boken har fått kritik från ideella organisationer, eftersom den bland annat målar upp företag som lösning på miljö- och sociala problem, samt att den betonar frivilliga styrinstrument. I inledningen till boken fastslås att ekonomisk tillväxt och miljöskydd [environmental protection] oundvikligen är länkade till varandra¹⁹⁷. (Schmidheiny/BCSD, 1992) På det sättet görs försök att koppla samman termen hållbar utveckling till företagen som lösning, samt frivilliga initiativ.

Under världstoppsmötet i Rio antogs även den så kallade Agenda 21. Agenda 21 är ett handlingsprogram för hållbar utveckling och betyder dagordning för det 21:a århundradet. (Naturvårdsverket, 2005)

Under FN-konferensen i Rio vidareutvecklades definitionen av hållbar utveckling och tre olika system blev framträdande; det ekonomiska, det ekologiska och det sociala. Dessa tre system tolkades som nödvändiga att integrera för en hållbar utveckling. De presenteras ofta på det sätt som i figuren nedan.

Figur 14: ekonomiskt, ekologiskt och socialt system.

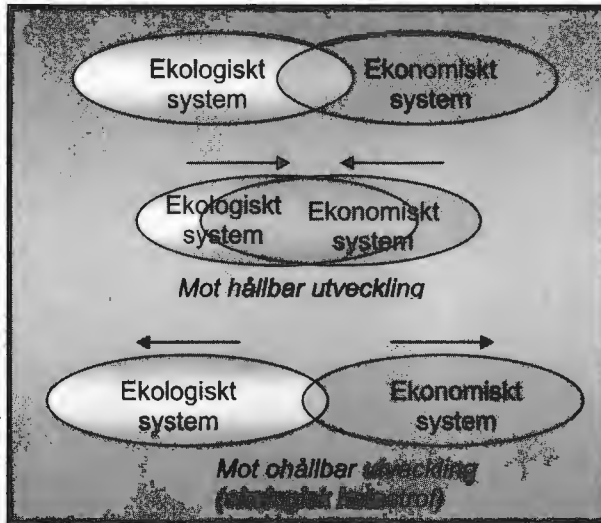
Syftet med termen hållbar utveckling är med andra ord systemintegration mellan det sociala, ekologiska och ekonomiska. Om dessa tre delar går

¹⁹⁵ Egen översättning från engelska.

¹⁹⁶ Den fullständiga titeln är: Changing Course: A global business perspective on development and the environment." (WBCD, 2005)

¹⁹⁷ Användandet av termen [inextricably] är lite intressant. I den svenska översättningen betyder det inte bara ofrånkomlig och oundviklig, utan även tilltrasslad och olöslig [då relaterat till en knut].

mot större integration antas det leda mot en hållbar utveckling, vice versa. Detta kan visualiseras genom nedanstående figurer. Fokus ligger på det ekologiska och det ekonomiska systemet, till följd av att jag avgränsat studien i avhandlingen till de två systemen.

Figur 15: Hållbar och ohållbar utveckling.

"... the 'environment' is where we all live; and 'development' is what we all do in attempting to improve our lot within that abode. The two are inseparable." ¹⁹⁸ (WCED, 1987, s.xi)

Här översätts det ekologiska systemet som en yttre gräns som utgör ramar för den utveckling som sker.

Påföljande FN-konferens på samma tema, hölls i Johannesburg, 2002, tio år efter konferensen i Rio och därför även kallat Rio+10. Namnet för konferensen var världsmöte för hållbar utveckling, med förkortningen WSSD [World Summit for Sustainable Development]. På mötet närvarade både företag och civilsamhällesorganisationer. På konferensen i Johannesburg fördes partnerskap mellan olika sektorer fram som en styrstruktur för att nå en hållbar utveckling. Dessa partnerskap mellan flera sektorer blev benämnda som typ II partnerskap, för att skilja dem från typ I, som betecknar överenskommelser mellan nationer. Idén om partnerskap fanns indirekt uttryckt redan i Bruntlandsrapporten, då

¹⁹⁸ [... det ekologiska systemet är det som vi alla lever inom och utveckling är vad vi alla gör för att sträva efter att förbättra vår del inom det utrymmet. De två går inte att separera.] (egen översättning)

mellan ideella organisationer och staten (WCED, 1987, s.328), samt mellan företag och stat (ibid, s. 329)

FNs konferenser kring miljö och fattigdom och ekonomisk utvecklings huvudsakliga innehåll kan sammanställas i följande tabell:

År	Huvudsakligt Innehåll
1972 Stockholm	Första globala mötet mellan stater om miljöproblem.
1987 Bruntlandsrapporten	Bruntlandkommissionens rapport kommer ut. Fokus på miljöproblem och fattigdom.
1992 Rio	De tre systemen ekonomi, ekologi och socialt blir framträdande (även om de tre koncepten fanns med från början). Agenda 21 uppkommer och ska implementeras på kommunnivå i alla länder. Ett antal stora företag har inför mötet tagit fram en skrift om företagens agerande.
2002 Johannesburg	Uppföljningsmöte, tio år efter Rio. Partnerskap ses som framkomlig och viktig väg för att nå en hållbar utveckling. Både företag och NGOs närvarande. ¹⁹⁹

Tabell 5: Huvudsakligt innehåll i FNs möten om hållbar utveckling.

Partnerskap för hållbar utveckling ses som ett verktyg för att åstadkomma en hållbar utveckling. Eller vice versa; hållbar utveckling kommer att bli ett utfall av partnerskap för hållbar utveckling. Definitionen hållbar utveckling har fått väldigt stort genomslag inom olika sektorer i samhället. (Dyllick och Hockerts, 2002) Samtidigt har kritik framförts mot den definition som finns i Bruntlandsrapporten.

Kritik mot definition av termen hållbar utveckling

Kritik av Bruntlandkommissionens definition finns och många alternativa definitioner har gjorts. Att definitionen är otydlig har framförts. (Daly och

¹⁹⁹ Partnerskap mellan olika sektorer benämns som typ II partnerskap, då typ I betecknar partnerskap mellan stater.

Cobb, 1994, s. 75) En mer utförlig kritik har presenterats av Starik och Rands (1995).

Starik och Rands (1995) anser att Bruntlandsrapportens definition är problematisk. Enligt dem kan definitionen uppfattas som 1) antropocentrisk²⁰⁰, 2) otydlig i definitionen av vilka behov och vems behov som har företräde, 3) tyst om förändringar i teknologi, resursdistribution och kvalitet, 4) oklar angående fördelar, kostnader och strategier för intergenerationella uppoffringar och överföringar. Den definition av hållbar utveckling som de istället föreslår är följande:

"...: ecological sustainability is the ability of one or more entities, either individually or collectively, to exist and flourish (either unchanged or in evolved forms) for lengthy time-frames, in such a manner that the existence and flourishing of other collectivities of entities is permitted at related levels and in related systems." ²⁰¹ (Starik och Rands, 1995, s.909)

I SNFs rapport (98/9105), Steg för steg mot hållbarhet, kritiseras Bruntlandskommissionen för att inte ge någon vägledning till hur den inneboende konflikten mellan hållbarhetens krav och utvecklings krav skall lösas. I texten betonas vad som menas med utvecklingens krav; "*då förstådd som linjär och fysiskt expansiv ekonomisk tillväxt av traditionellt slag.*" (SNF, 98/9105, s. 7)

Eftersom definitionen kritiserats har olika alternativa definitioner gjorts och under nästa rubrik kommer en del av dem att presenteras.

---

²⁰⁰ Det vill säga enbart fokuserar på direkt nytta för människan.

²⁰¹ [...] ekologisk hållbarhet är förmågan för en eller flera enheter, antingen individuellt eller kollektivt, att finnas och blomstra (antingen oförändrad eller i utvecklade former) i ett långt perspektiv, på ett sådant sätt att existensen och blomstringen av andra kollektiv och enheter tillåts i relaterade nivåer och relaterade system.] (egen översättning)

Alternativa definitioner och försök till konkretisering

Ytterligare andra definitioner av hållbar utveckling har sammanställts av Gladwin et al. (1995, tabell 1) och presenteras nedan.

To maximize simultaneously the biological system goals (genetic diversity, resilience, biological productivity), economic system goals (satisfaction of basic needs, enhancement of equity, increasing useful goods and services), and social system goals (cultural diversity, institutional sustainability, social justice, participation)	Barbier (1987)
Improving the quality of human life while living within the carrying capacity of supporting ecosystems.	The World Conservation Union (1991)
Sustainability is a relationship between dynamic human economic systems and larger dynamic, but normally slower-changing ecological systems, in which (a) human life can continue indefinitely, (b) human individuals can flourish, and (c) human cultures can develop; but in which effects of human activities remain within bounds, so as not to destroy the diversity, complexity, and function of the ecological life support system.	Constanza et al. (1991)
A sustainable society is one that can persist over generations, one that is far-seeing enough, flexible enough, and wise enough not to undermine either its physical or its social systems of support.	Meadows, et al. (1992)
Sustainability is an economic state where the demands placed upon the environment by people and commerce can be met without reducing the capacity of the environment to provide for future generations. It can also be expressed as --- leave the world better than you found it, take no more than you need, try not to harm life or the environment, and make amends if you do.	Hawken, P. (1993)
Sustainability is a participatory process that creates and pursues a vision of community that respects and makes prudent use of all its resources-natural, human, human-created, social, cultural, scientific, etc. Sustainability seeks to ensure to the degree possible, that present generations attain a high degree of economic security and can realize democracy and popular participation in control of their communities, while maintaining the integrity of the ecological systems upon which all life and all production depends, and while assuming responsibility to future generations to provide them with the where-with-all for their vision, hoping that they have the wisdom and intelligence to use what is provided in an appropriate manner.	Viederman, S. (1994)

Tabell 6: Sammanställning av olika definitioner av hållbar utveckling.

Olika försök till att konkretisera vad hållbar utveckling skulle innebära har gjorts av några forskare, samt organisationer. Många forskare anser att en hållbar utveckling kräver förändrade teorier som integrerar det ekologiska systemet med det ekonomiska (bl.a. Shrivastava, 1994; King, 1995; Gladwin et al., 1995).

Enligt Hart (1997) innebär en hållbar utveckling att de tre ekonomiska systemen; marknadsekonomin, överlevnadsekonomin, samt naturens ekonomi tas i beaktande. För att företag ska bidra till en hållbar utveckling måste de, enligt honom, gå igenom tre steg. I det första steget måste företag gå från utsläppskontroll till att förebygga utsläpp. Idag är utsläppskontroll den vanligaste strategin. Det andra steget, produktunderhåll, innebär att produktens miljööverkan genom hela dess livscykel beaktas och att design och utveckling underlättar detta. Det tredje steget är "ren" teknologi, d.v.s. att hela processen görs "ren". (ibid) Vad detta verkligen innebär och hur det ska göras går Hart aldrig in på.

Roome (1998) för fram att en hållbar utveckling kontinuerligt måste omdefinieras i ljuset av våra framgångar och misstag och då nya miljöproblem uppkommer. (ibid, p.3) Ingen artefakt, aktivitet, organisationellt system eller enhet, social eller institutionell struktur kan antas vara permanent hållbar. (ibid, p.265) Enligt Roome (ibid) kräver konceptet för en hållbar utveckling oss att åtminstone ifrågasätta våra antaganden om utveckling, särskilt på det sätt som utveckling genererar ekonomiska-, sociala- och miljöförändringar. En hållbar utveckling bidrar därför med ett ramverk för att integrera de miljömässiga, sociala och ekonomiska dimensionerna av mänsklig aktivitet på varje nivå och skala från lokalt till globalt. (ibid, 1998, p.3)

Enligt King (1995) kan människan orsaka ekologiska överraskningar genom att gå över gränserna för naturens stabilitet, men vi kan även orsaka ekologiska överraskningar genom att reducera naturens stabilitet. För att kunna undvika ekologiska överraskningar föreslår King att samhället måste organiseras för att 1) snabbt uppfatta och använda information om försämringar av ekosystemet, 2) långsamt och säkert förändra mänskliga aktiviteter, förutom när skada på miljön uppfattas, då snabbt agerande för att kontrollera mänskliga aktiviteter måste ske, 3) undgå att hantera ekosystemet i ett enskilt syfte, samt 4) tillåta variation i tid och rum. (ibid)

En liknande konkretisering har gjorts av Brown et al. (1993, citerad i Starik och Rands, 1995), men har översatts till att gälla organisationer. Naturens resurser används inte av hållbara organisationer i snabbare takt än 1)

föryngringstakten, 2) återvinningsgraden, 3) den takt som ekosystemens återskapande kapacitet inte överstiger den tid som teknologisk förändring och omvandling till hållbara resurser har inträffat. (ibid)

Svenska Naturskyddsföreningen har i en rapport (Rapport 98/9105) gett sin syn på vad hållbarhet skulle innebära i Sverige. I rapporten poängteras att skriften inte är en officiell ståndpunkt för föreningen, då den inte i helhet behandlats av riksstämma eller styrelse. Det är delvis en sammanställning av SNFs svar på propositioner och är därför mycket inriktad på politiska styrmedel.

För att sammanfatta ovanstående, finns ingen exakt och definitiv definition av termen hållbar utveckling. En viss form av stabilisering har skett kring definitionen av Bruntlandkommissionen och en uppdelning i de tre systemen ekologi, ekonomi och socialt. Vad de innehåller råder det däremot lite olika åsikter om. Ovanstående analyseras och diskuteras nedan.

Översättningar av hållbar utveckling – mångfald fränkopplad biologi

Rubriken mångfald fränkopplad biologi är menad som en paradox. Med mångfalden menar jag den stora floran av tolkningar av hållbar utveckling och att det ofta har blivit fränkopplingar från det ekologiska systemet. Termen används ofta utan att relatera till dess ursprungliga tanke, d.v.s. förbättra för miljön. (Kallio, 2004)

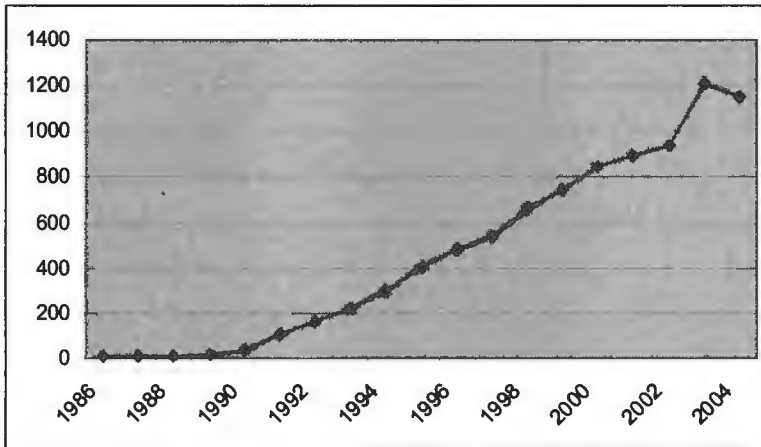
"As a consequence, the corporate greening increasingly deviates from the greening understood in the lay meaning, ..." ²⁰² Kallio (2004, s.18)

Hållbar utveckling används för att beteckna, ibland ganska paradoxala översättningar, relaterat till dess ursprungliga betydelse. Termen har blivit alltmer populär att använda och har till och med betecknats som 2000-talets mantra (Dyllick och Hockerts, 2002). En sökning på ordet "sustainability" [hållbar utveckling] i rubriken i databasen Social Science Citation Index, gav följande resultat på förekomsten från året 1986 till 2004.

---

²⁰² [Som en konsekvens därav, avviker företagens miljöarbete mer och mer från förgröning i sin egentliga betydelse, ...] (egen översättning)

Figur 16: förekomst av "sustainability" i SSCI.

Grafen ovanför visar på utvecklingen av antalet artiklar som innehåller ordet "sustainability" i rubriken. 1986 var det 6 artiklar som innehöll ordet "sustainability" i titeln. Förekomsten har ständigt ökat och 2004 var förekomsten 1,150 artiklar.

I Sverige har hållbar utveckling kommit in som en övergripande term i alla regeringsdokument. I vissa fall har det omtolkats till hållbar tillväxt. (se t.ex. Regeringskansliet, 2004) Sveriges regering har även sammankallat till nationella möten om utbildning för hållbar utveckling. (se t.ex. Regeringskansliet, 2005)

Hållbar utveckling har i akademisk litteratur översatts på väldigt många olika sätt. Dels har hållbar utveckling setts som liktydigt med att inte använda alldeles för mycket gödningsmedel i jordbruk, utan att diskutera var gränsen går för ekologiska system att bibehålla sin kvalitet. (Hamprecht et al., 2005) Egentligen handlar det om att skydda ett företags varumärke genom att försöka försäkra sig om att de legala gränsvärden som sätts för livsmedel inte överskrids. I andra fall har hållbar utveckling översatts till att låta den sociala dimensionen i termen innebära att produkten fungerar för konsumenten. (ett svar på frågan om vad hållbar utveckling innebär på ett seminarium anordnat av Naturvårdsverket och Formas den 7-8 september 2004)

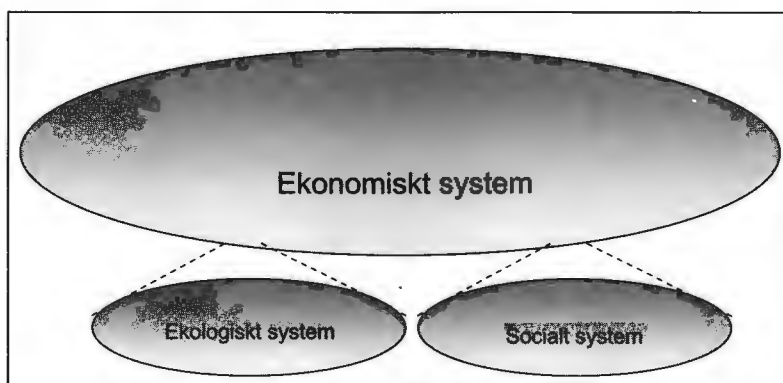
Att miljön har blivit kidnappad av kommersiella intressen har återupprepat uttalats (Welford, 1997a; 1997b; 1998; Cerin, 2003; Kallio, 2000; Ählström et al., 2005; 2007) Samma form av degenerering har uppfattats med termen hållbar utveckling. (Kallio, 2004)

Kallio (2004), ser diskursen inom ekonomisk litteratur, som sneddriven, vilket han uttrycker på följande sätt:

"... the discourse remains to be distorted when analyzed from the perspective of the balance between economical and ecological goals." ²⁰³ (Kallio, 2004, p.22)

"... there is a clear absence of rigorous analyses concerning the question of what is happening to the environment due to environmental management – a lack of a two-way thinking." ²⁰⁴ (Kallio, 2004, p.22)

Som synes har inte termen hållbar utveckling klarat av att ena systrarna av Oikos. Termens initiala betydelse har glidit och används på väldigt olika sätt. Emellanåt används den för att separera system, istället för att ena dem. Relationen till termen hållbar utveckling är en samhällelig diskurs där olika aktörer relaterar till termen och fyller den med olika innehåll. Emellanåt gör sig en del icke-mänskliga aktanter påmind, så som giftalger i Östersjön och tungmetaller i fisk. I samhällsdiskursen har det ekonomiska systemet återerövrat tronen och intagit första plats som ett överordnat system, samtidigt finns det andra som kritiserar olika definitioner och aktiviteter.

Figur 17: Det ekonomiska systemet som överordnat ekologiskt och socialt system.

Hållbar utveckling, som visats på i ovanstående text har skapats som ett parasoll för att samla olika aktörer, över gränser, över sektorer, över biologiska arter. Oikologika och Oikonomia är tänkta att sitta där under, i

²⁰³ [...diskursen fortsätter att vara sneddriven när den analyseras utifrån ett perspektiv av balans mellan ekonomiska och ekologiska mål.] (egen översättning)

²⁰⁴ [... det är en klar frånvaro av rigorösa analysen rörande frågan om vad som händer med de ekologiska systemen i relation till miljöledning i företag – en frånvaro av tvåvägstänkande.] (egen översättning)

gröngräset och hålla varandra i handen, med ett ständigt leende på läpparna. Så var det tänkt, men utfall blir sällan det tänkta (Newton, 2002; Law, 1994 i: Newton, 2002, s.524) Termens ursprungliga mening har glidit och omtolkats och istället för att integrera systemen har systemen separerats ytterligare och det ekonomiska systemet har intagit en överordnad position, vilket bilden ovan är tänkt att illustrera.

Samtidigt har guvernanten, partnerskap för hållbar utveckling, anträt scenen och hon kommer att gestaltas i nästa kapitel.

Guvernanten stormade in likt en tornado på arenan där kampen utkämpades. Samtidigt upplevdes hon som en viskning, som snart skulle sprida sitt budskap och få alla att nicka instämmande. Hon var förlösaren, ett högre stående väsen än gudarna.

PARTNERSKAP FÖR HÅLLBAR UTVECKLING SOM STYRSTRUKTUR

I det föregående kapitlet om termen hållbar utveckling framkom att termen var ämnad att bidra till integration av olika system, men att det inte finns någon exakt definition och att tolkningen av vad termen innebär mer konkret både är diffus och konfliktfylld. Oavsett ett förhållningssätt som relaterar till moderniseringsparadigmet, jag beskrev i det tidigare kapitlet om systemrelationsparadigm, eller ett mer radikalt ställningstagande finns det åsikter om att det ekonomiska och det ekologiska systemet ska och bör integreras. Det ska ske med någon form av styrning och ett sådant styrinstrument som fått alltmer uppmärksamhet och som det finns stor tilltro till är partnerskap mellan olika aktörer, vilket jag i inledningen och kapitlet med namnet partnerskap för hållbar utveckling som fenomen påpekade.

Det kan uttryckas väldigt starkt, ibland som det enda sättet att få systemen att integreras och således något som måste göras. Ett exempel är ett citat i tidskriften *Business Strategy and the Environment* i ett nummer dedikerat enbart åt partnerskap för hållbar utveckling;

*"If sustainability is to be implemented into society then business will need to form partnerships with other companies, government, NGOs and public organizations."*²⁰⁵ (de Bruijn och Fischer, 2005, s.267)

I det här kapitlet kommer jag att visa på upprinnelse till partnerskap för hållbar utveckling som styrstruktur och tolkningar som lett till att citat som det ovan uttrycks. De stående ovationer för partnerskap som styrstruktur är inte helt uppbyggt av konsensus. Partnerskap för hållbar utveckling kan ses som passande i vissa situationer, men det anses även finnas begränsningar. Efter den genomgången kommer de processer i partnerskap för hållbar utveckling som kan tänkas återfinnas att beskrivas.

Partnerskap för hållbar utveckling som en ny guvernant

Ett partnerskap ses som en ny styrmekanism (Regéczi, 2005) och därför har jag valt att använda namnet guvernant som metafor. Den nya guvernanten har kallats in för att lösa upp de knutar och upphäva de

---

²⁰⁵ ["Om hållbar utveckling ska implementeras i samhället måste företag forma partnerskap med andra företag, staten, samt ideella organisation."] (egen översättning)

konflikter som de andra guvernanterna inte lyckas hantera. Hoppet ställs till att den nya guvernanten slutligen ska få systrarna av Oikos att enas.

Genom partnerskap för hållbar utveckling är det tänkt att det ekonomiska systemet ska integreras med det ekologiska. Partnerskapet ska agera som en arena (Ehn, 2004) där intressenter representerar olika system och identifierar sina roller för att bidra gemensamt till en hållbar utveckling. Partnerskap ses som ett komplement till nationella lagar och regleringar (Boddewyn, 1985) och till skillnad från dessa baseras arbetet på frivillighet.

Styrningen av systemrelationer mellan ekonomi och ekologi i partnerskap för hållbar utveckling sker genom självreglering, vilket är en mellanform mellan laissez-faire och lagstiftning (Boddewyn, 1985) och är således en mjuk reglering. Den mjuka regleringen kännetecknas av att den är frivillig att följa, direkta rättsliga sanktioner saknas, samt att den lämnar stort utrymme för den reglerade att själv översätta reglerna till den egna verksamheten. (Jacobsson et al., 2004, s.163)

Partnerskap för hållbar utveckling kan även ses som ett verktyg för att internalisera så kallade negativa externaliteter²⁰⁶ i affärsverksamheterna på frivillig basis. Negativa externaliteter från affärsverksamheter har inom ekonomisk litteratur tidigare setts som ett ansvarsområde för staten och inte för företagen. (Shrivastava, 1994)²⁰⁷ Företagens uppgift var att följa lagarna och utöver det fanns inga starka tryck att verka för miljöförbättringar eller socialt ansvar. Det finns flera anledningar till att den synen har förändrats, vilket har uttryckts både i rationella termer och i form av tolkning av samtida fenomen.

Så som jag berättade i inledningen har miljöanpassningar av företag visat sig både kunna sänka kostnader och påverka försäljningen positivt i många fall. Därför ses inte miljöförbättrande åtgärder enbart längre som kostsamma nödvändigheter då lagar och regleringar införs. En annan anledning är de ideella organisationernas tillväxt och kritiserande av företag, som förvisso följt lag, men som ändå ansetts ha handlat oetiskt eller på sätt som bidragit till negativa effekter på ekosystem. Många företag har till följd av detta anammat en proaktiv roll, delvis för att undvika sådan kritik.

---

²⁰⁶ Termen externaliteter uppkommer genom att olika samhällliga mål har frikopplats.

²⁰⁷ "Strategic Management researchers work within the neoclassical economic paradigm. Their primary concern is with firm competitiveness in free market economies. The natural environment has remained outside their domain of concerns. They regard environmental degradation as an externality of production, a subject for the field of public policy." (Shrivastava, 1994)

Partnerskap för hållbar utveckling har också setts som ett utfall av en allt större tilltro till mjuk reglering i samhället generellt (Jacobsson et al., 2004). En orsak till det är att företag anses veta bättre vilka åtgärder de ska vidta än staten (Boddewyn, 1985), samt en ökad tro på frivillighet i samhället (Boström et al., 2004).

Ehn (2004, s.120) har sammanfattat förändringar för den statliga styrningen, vilket ligger bakom framhävandet av mjuk reglering:

"... styrningen numera sker mer genom nätverk än genom hierarkier, mer på distans än direkt, mer genom att styra dagordningar än att styra aktiviteter och mer genom att styra organisering än att styra handlingar." (Ehn, 2004, s.120)

Staten har blivit mer som en aktör bland andra, med mindre utrymme för auktoritet och krav på dess förmåga att handla har därigenom ökat. Det har blivit viktigare för staten att agera i nätverk och att skapa arenor för möte mellan statliga och privata aktörer. Samverkan och samordning har ersatt den mer traditionella styrningen och samordning sker genom partnerskap. Statens styrning är ett övergripande ansvar för verksamheter som i ökad utsträckning bestäms av andra självständiga aktörer. (Ehn, 2004, s.121)

På det viset har företagen övertagit ansvar som tidigare ansågs ligga på staten och i partnerskap för hållbar utveckling förväntas deltagande organisationer samarbeta som mer likställda aktörer.

Guvernanten i rätt sällskap eller ute på hal is

Mjuk reglering anses vara passande då det inte är säkert vilket tvång som ska åläggas, något som gäller vid mer diffusa miljöproblem, samt om problemet kräver särskild kompetens. Om problemet däremot är tämligen tydligt, om många är överens om problemets karaktär och om det ses som tillräckligt allvarligt, är det enligt Ahrne och Boström (2004, s.146) mer troligt med tvingande lagstiftning.

Fördelar som framförts med självreglering är att det är snabbare och billigare, mer effektivt, samt mer uppdaterat än statlig reglering. Det anses att företagen själva bättre vet vilken åtgärd som behövs. Vidare anses det inte utesluta reglering, utan snarare kan självreglering ses som ett komplement till regulativa standarder, samt fungera som en testmarknad för regler och lagar. Självreglering har vidare ansetts leda till högre moraliskt bindande än lagar, eftersom de är frivilliga och uppsatta genom

egna utfästelser. Självreglering anses även kunna minimera konflikter mellan parter. (Boddewyn, 1985)²⁰⁸

Det finns även förhoppningar att partnerskap ska kunna undvika en del av den administrativa och byråkratiska processen som tvingande regleringar och lagar innebär. Vidare finns det hopp om att partnerskap ska bistå med ökad snabbhet och effektivitet i implementering. Förhoppningar finns att den ska bidra till samordning och samförstånd och lyckas övertyga andra parter om fördelar med ett visst agerande genom direkt kommunikation. (Ehn, 2004, s.123)

Självreglering har å andra sidan kritiserats för att kunna inskränka konkurrens mellan företag och hindra utveckling av innovationer. Vidare har självreglering kritiserats för att vara ett sätt att undvika regleringar och lagar som skulle vara ännu hårdare. De har även setts som ineffektiva i de fall som en eller flera företag exkluderas från de åtaganden som görs. Om de är otillräckligt finansierade kanske partnerskapet inte kommuniceras och förs fram tillräckligt starkt för att få någon genomkraft. Ytterligare en kritik är att åtaganden kan bli mer för syns skull, om andra språkrör än företagen är med i organiseringen. (Boddewyn, 1985)

En annan kritik som riktats mot partnerskapsmodellen är att det kan vara svårt att få insyn och utkräva ansvar. Det kan vara svårt att peka ut en enskild aktör som ansvarig för ett visst förslag eller ett visst agerande. Ansvaret är inte tydligt fördelat mellan offentliga och privata organisationer. Det finns även en risk för att beslut fattas i slutenhet istället för öppenhet och transparens. Därmed finns en risk för att politiska beslut fattas utan möjlighet till demokratiskt ansvarsutkrävande. (Ehn, 2004, s.123)

Ett stöd av andra former av reglering och hot om lagar kan ibland vara nödvändigt för att självreglering ska fungera. (Boddewyn, 1984, s.132)

Samtidigt kritiserar vissa ideella organisationer partnerskap för hållbar utveckling. (Bäckstrand, 2006; Bendell och Kearins, 2005; Åhlström och Sjöström, 2005) De anser att det bara är ett sätt för företagen att ta över agendan och rädslan finns för att det ekonomiska systemet ska ta över och låta det ekologiska systemet bli något som får infoga sig och därmed stryka på foten.²⁰⁹ (se t.ex. Steiner, 2003)

---

²⁰⁸ Boddewyn (1985) skriver om olika former av reglering relaterat till reklambranschen, men resonemanget är överförbart till andra former av reglering.

²⁰⁹ Det kan vara värt att notera att det inte bara är ekonomi och ekologi som anses kunna integreras genom frivillighet. Ett annat exempel är att bistå till ökad tillväxt mätt i BNP. (Ehn, 2004)

Dessa uppfattningar om partnerskap för hållbar utveckling kan sammanställas i en figur, där den ena axeln visar på i vilka sammanhang partnerskap som styrstruktur ses som lämpligt och vilka egenskaper partnerskap som styrstruktur anses ha. Den andra axeln delas upp efter en positiv eller negativ tolkning av lämplighet och egenskaper.

	Lämplighet	Egenskaper
Positiv tolkning	Mer diffusa miljöproblem Testmarknad för reglering	Snabba, effektiva billigare lösningar Högre moraliskt bindande
Negativ tolkning	Miljöproblem är tydliga, överens om karaktär och är allvariga	Insyn svår, utkräva ansvar svårt Företagen tillåts ta över agendan

Figur 18: Lämplighet och egenskaper av partnerskap för hållbar utveckling.

Sammanfattningsvis finns förhoppningar om att partnerskap för hållbar utveckling ska vara en effektivare, snabbare, billigare styrmekanism än reglering, samtidigt som kritik förts fram mot dess förmåga att bistå med förändringar. Vad litteraturen säger om processerna i partnerskap för hållbar utveckling är föremål för nästa underrubrik.

Processer i partnerskap

I ett partnerskap sker en organisering av en förhandlingsprocess mellan olika aktörer där en särskild organisation, partnerskapet, skapas för att driva processen. Detta skiljer sig från att staten skapar regler efter en serie av förhandlingar med aktörerna. Förhandlingarna sker istället inom en ram av gemensamma regler. (Ehn, 2004, s.122f)

Under den här rubriken följer en redogörelse för vad litteratur på området framställer om processer i partnerskap för hållbar utveckling.

Enligt Warner (2004, s.167ff) kan partnerskap för hållbar utveckling ses som bestående av tre faser; den undersökande, byggande och kvarhållande. I den undersökande fasen undersöks möjligheterna för samarbete, bland annat vilka organisationer och personer som ska vara representerade i partnerskapet. I den byggande fasen utvecklar de representerade organisationerna konsensus kring syfte, mål och

överenskommelser inom partnerskapet. Den kvarhållande fasen handlar om att upprätthålla partnerskapet i perioder av stiltje.²¹⁰

En aspekt av partnerskapsprocesserna som framförts, är att en förändrad attityd kring sakfrågan kan ske hos de personer som representerar olika organisationer. Poncelet (2001a) har studerat processer i ett partnerskap för hållbar utveckling som syftade till erfarenhetsutbyte mellan företag, staten och ideella organisationer. Han betonar den sociala läroprocessen i sådana partnerskap och såg att de personer som medverkar i ett partnerskap för hållbar utveckling över tid kan utveckla förståelse för varandras synsätt och deras relationer till varandra, sig själva, samt agerande relaterat till miljön. (ibid)

Stafford et al. (2000) har studerat miljöorganisationen Greenpeaces och företaget Foron Household Appliances miljösamarbete för att marknadsföra ett miljövänligare kylskåp och visa på möjligheten att fasa ut CFC (klorfluorkarboner). De har kommit fram till att dessa samarbeten kan hjälpa ett företag att bygga broar till miljöintressenter, eftersom ekologiska, sociala och kommersiella intressen möts i ett sådant samarbete. Miljöorganisationer använde sig av både samarbete och konflikt för att nå sina mål. (Stafford et al., 2000) I fallet med Foron Household Appliances upphörde den ideella organisationens engagemang till företaget då detta bättre passade deras syften. Den ideella organisationens intresse låg i att sprida miljöanpassningen till hela industrin. Då industrin anpassade sig var inte Foron Household Appliances kylskåp längre mer miljövänliga än andra i branschen och då Greenpeace drog sig ur fick företaget inte längre den legitimitet gentemot konsumenterna som den ideella organisationen bidragit till. (ibid)

Ytterligare en aspekt av processerna i partnerskap relaterar till att engagemanget bland de involverade ökar över tid. I en studie av ett backcastingprojekt (Vergragt och van der Wel, 1999) i Nederländerna var en upptäckt att de involverade parternas engagemang ökade efterhand. De involverade parterna upplevde det som intressant att samarbeta med andra intressenter för att söka efter nya lösningar. I det fallet var regeringen initiativtagare och var även en stark drivande part i projektet.

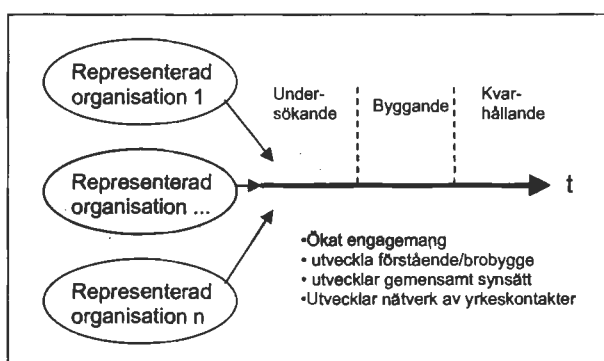
---

²¹⁰ Denna fas relaterar mycket till det fokus som just den boken om partnerskap behandlar, nämligen kol, olja och mineralbrytande företag och deras verksamhet i utvecklingsländer. Perspektivet utgår ifrån företagets syn och det anses ligga i företagets intresse att upprätthålla relationerna till andra sektorer bl.a. för att ytterligare exploatering av naturresurser och andra projekt för ökad produktion ska gå snabbare och smidigare. (ibid) Egentligen har jag utslutit den formen av partnerskap enligt de definitioner av partnerskap som jag använder mig av, men fasen kan ändå överföras till en mer generell modell av processer i partnerskap.

Något som skapade problem då regeringen upphörde med projektet. (ibid)

Något som utvecklades över tid i ett partnerskap som studerats, var en gemensam bild av beteende vid möten, vilket de karaktäriserade som bra versus dåligt beteende. (Poncelet, 2001a, s.287) Likaså innebar processen i form av återkommande möten att deltagarna utvecklade ett nytt nätverk av yrkeskontakter. (ibid, s.288)

Om ovanstående sammanställs i kombination med de representerade sektionerna i partnerskapen, framträder en analysmodell för processer i partnerskap för hållbar utveckling.

Figur 19: Analysmodell över processer i partnerskap för hållbar utveckling.

Det som kan utläsas från figuren ovan är att det finns två eller fler organisationer från olika sektorer som går in i ett partnerskap. Partnerskapet består av flera faser som följer på varandra och över den tid som förlöper ökar engagemanget, utvecklas förstående, gemensamt synsätt och ett nätverk av yrkeskontakter.

Processuella förändringar i distributionskanaler

I kapitlet om forskningsdesignen berättade jag att jag valt aktörsnätverksansatsen och bland annat inte utgått från industriell nätverksteori. Även om jag håller fast vid det valet, finns det flera processuella studier av förändringsarbeten i distributionskanaler som kan hjälpa till att öka förståelsen för processer i partnerskap för hållbar utveckling med syftet att genomföra förändringar i distributionskanaler.

Studier har bland annat visat att förändringsarbeten kan ta väldigt lång tid och involvera en lång kedja av aktörer som inte var uppenbart från början.

I en studie av upprättandet av en distributionskedja för ekologiska ägg, där detaljhandelskedjan Konsum ville erbjuda ekologiskt odlade ägg till konsumenterna, uppdagade sig ett komplext nätverk av aktörer som var involverade i framtagandet av en ur konsumentens synvinkel enkel produkt. Olika aktörer som blev involverade var inte bara bönder och Konsum, utan även bland annat en kartongproducent, ett tryckeri och intresseorganisationen för ekologisk odling. Det var många förhandlingar och aktiviteter som skulle utföras innan produkten kunde göras tillgänglig på marknaden och det tog tid. (Andersson och Östlund, 1997) Liknande kedjor av aktörer som är involverade i förändring av teknologi för att minska miljöpåverkan har visats i andra industriella nätverksteori studier. (bl.a. Håkansson och Waluszewski, 1997; Sweet, 2000; Waluszewski, 1989) Å andra sidan kan det ibland behövas väldigt lite förändringar i en distributionskedja för att minska miljöpåverkan, vilket ett fall i en annan industriell nätverksteori studie visade på. Förändringen var att fasa ut CFC, kloroflourkarboner, ur tillverkningen av elektronikprodukter. I ett fall uppdagades att tvätten av kretskort med hjälp av CFC egentligen inte behövdes och att det i vissa fall gick lika bra med vatten. Att kretskorten hade tvättats med CFC till följd av att det varit en militärstandard som införts för en längre tid sedan och därefter aldrig ifrågasatts. (Sweet, 2000)

Empiriska fallstudier

SAMTRA – SAMORDNINGEN SOM KOM AV SIG, ELLER PROBLEMET MED ATT ENROLLERA AKTÖRER

Trafiksituationen i Uppsala centrum

"Centrala Uppsala har länge haft en besvärlig trafiksituation med mycket tung trafik. Idag är det vanligt att de varudistribuerande fordonen (lastbilarna) får stå och vänta på varandra vid återförsäljarnas avlastningskajer. Detta medför, förutom många tunga fordon i innerstaden, en försämrad miljö för människor som vistas i city." (SAMTRA, informationsbroschyr 1)

Den här beskrivningen av trafiksituationen i Uppsala centrum kommer från en informationsbroschyr om projektet SAMTRA, ett samarbetsprojekt mellan SLU, Uppsala kommun, samt ett transport- och logistikföretag som syftade till att samordna transporter in till de centrala delarna av Uppsala. Bilden nedan visar framsidan på en informationsbroschyr över projektet SAMTRA.

Bild 4: Informationsbroschyr SAMTRA.

Jag kommer att berätta om det här fallet i form av en detektivinspirerad historia, där jag refererar till mig själv i tredje person, under namnet doktoranden. Det gör jag delvis på grund av att det kommer att göra

texten mer intressant att läsa och inte bara vara en uppstapling av fakta. Dessutom var det den process som stämmer överens med hur insamlingen av data gick till. Projektet presenterades första gången för mig som en oerhört bra idé och det blev allt mer intressant att försöka ta reda på hur olika aktörer uppfattat projektet. Hur kan det komma sig att projektledarna beslutade sig att lägga ner ett projekt som var tänkt att bara vara en uppstart till en förändrad organisering av distributionen in till staden?

Till att börja med ville doktoranden ta reda på hur det kom sig att projektet blev av? En nödvändig händelse var att vissa huvudaktörer startade upp projektet. Doktoranden började därför med att göra intervjuer med de tre aktörer som ingick i projektledningen för att få reda på hur det kom sig att projektet påbörjades och hur det hela gått till. Hon sökte sanningen och en underliggande strukturerad verklighet. Därefter skrev hon ner hur projektet gått till från början. Det är i uppstarten som beskrivningen av SAMTRA börjar och händelser i projektet rullas upp utifrån detta.

Beskrivningen kommer att vara uppdelad i olika stabiliseringspunkter, vilka representerar perioder av gemensamma överenskommelser mellan ett antal aktörer. Stabiliseringspunkterna är vidare nödvändiga för att projektet ska kunna gå vidare till en annan fas.

Enrollering av huvudaktörer- en första stabiliseringspunkt

På var sitt håll i Uppsala fanns två män knutna till två olika organisationer. Den ene var VD för ett transport- och logistikföretag, den andre var professor vid SLU, Sveriges Lantbruks Universitet. Innan de möttes kunde dessa män aldrig ha anat att de kunde ha något gemensamt, men ödet skulle föra dem samman. Detta var början på ett samarbetsprojekt som syftade till att samordna varutransporterna in till Uppsala centrum.

Professorn vid SLU är utbildad ingenjör och har tidigare intresserat sig för samordning av transporter. Under en seminarierie om samordnade godstransporter kom professorn och VDn för transportföretaget att träffas.

Mötet mellan VDn och professorn på ett seminarium blev grunden till en djupare kontakt där dessa båda personer kom överens om att de skulle starta ett projekt, där varutransporter in till Uppsala centrum skulle samordnas.

"Annars skulle de aldrig ha träffats, i sådana fall hade SAMTRA aldrig blivit av." [Företagsrepresentant S 1, 2001]

De hade båda uppmärksammat och funderat över trafiksituationen i Uppsala och att det ibland blev köbildningar vid de kajer där varor till butikerna levererades. De började därför diskutera om inte alla varor kunde samlas upp lite utanför stadskärnan och därifrån köras gemensamt in till centrum. [Företagsrepresentant S 1, 2001]

För att vinna legitimitet mot butikerna i centrum valde de att enrollera ytterligare en huvudaktör till projektet, nämligen Uppsala kommun.

Det låg i kommunens intresse att skapa en bättre stadsmiljö, med mindre buller, trafikstockningar och utsläpp. Trafiksituationen i Uppsala upplevdes som väldigt problematisk, med trånga gator, mycket enkelriktat och mycket trafik. [Representant Uppsala Kommun, 2002]

Kommunen valde att medverka i projektet och tidpunkten var väl vald. Dels var det tal om att införa en miljözon i Uppsala²¹¹ och vissa diskussioner handlade om en bilfri stad. Detta kunde fungera som argument för att både handlare och andra transportföretag skulle bli motiverade. [Företagsrepresentant S 1, 2001]

Men vänta nu! Det här är ju inte samma bild som alla involverade gett. De olika personerna har gått in i projektet med olika bakgrund och från olika håll. Enligt VDn för transportföretaget var det han som startade projektet. På doktorandens fråga om varför företaget gick med i projektet kom följande svar.

"Vad menar Du? Det var Skandiljag som kom med idén."
[Företagsrepresentant S 2, 2002]

VDn var själv grundare av företaget och miljöfrågor hade redan från start varit ett viktigt inslag i företaget och var något VDn hade intresse för. [Företagsrepresentant S 1, 2001]

Företaget hade startats upp 1987 i liten skala och över tiden vuxit och vid denna tidpunkt hade de ca 60 lastbilar och 85 anställda. Företaget var ett av de första transportföretag som blivit certifierade enligt miljöstandarden ISO 14000. De hade testat alternativa drivmedel på bilarna, bland annat

---

²¹¹ Miljözoner var redan införda i Stockholm, Göteborg och Malmö. Innebörden är att det ställs krav på de fordon som får köra in till de centrala delarna av staden.

biogas. Även om miljöintresset fanns kunde inte lönsamheten ignoreras, två faktorer som det visat sig inte alltid gick hand i hand. Intresset för miljöanpassningar sträckte sig dock längre än till att enbart ses som en konkurrensfördel. [Företagsrepresentant S 1, 2001]

Då företaget växte tillkom behov av att ha en person som ansvarade för och koordinerade miljöarbetet. Den tjänsten tillsattes av en kvinna som även hon skulle bli engagerad i samtransportprojektet.

VDn beskriver tankarna bakom SAMTRA på följande sätt.

"Från början var det bara en idé om att kunna minska utsläppen i city för att slippa göra en miljözon och samtidigt utveckla och tjäna pengar till företaget. Men ju mer sömnlösa nätter jag hade så utvecklades den till en genialisk idé. Det måste vara perfekt att slippa tung trafik i city på detta vis, helt utan kostnader. Kostnaderna skulle fördelas om och i slutändan så skulle det bli ofantligt mycket lägre kostnader." [Företagsrepresentant S 2, 2002]

Professorn från SLU ger en något annorlunda bild.

Han hade bedrivit forskning under längre tid på SLU om bland annat just samordnade transporter. Ett sådant tidigare forskningsprojekt var en kartläggning av livsmedelsdistribution som professorn från SLU bedrivit tillsammans med TFK²¹² och Uppsala kommun. Det projektet bestod av att mäta fyllnadsgrad vid avlastning, rutter och distributionspunkter. Därefter gjordes en simulering av samordning, som visade på att utsläppen kunde minska med 40%. [Professor SLU, 2001]

Inom projektet mellan SLU, kommunen och TFK startades en seminarierie där samordning av godstransport skulle diskuteras. Vid dessa möten deltog bland annat olika transportföretag. De var Skandi System, Bilcentralen, ASG och Schenker ibland, samt några mindre åkerier. [Professor SLU, 2001]

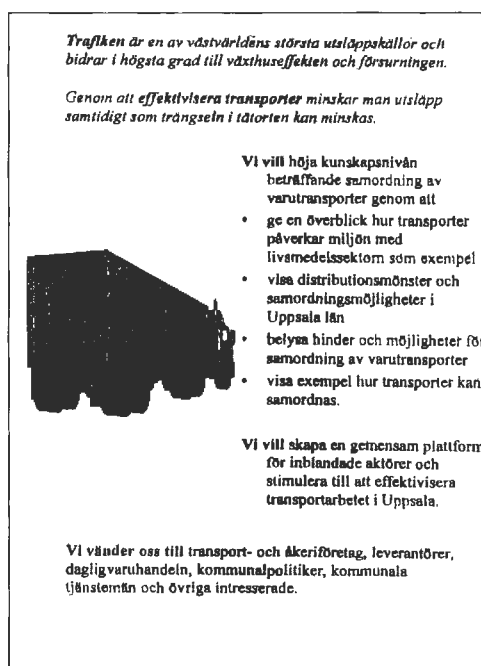
Det var på detta sätt som professorn och VDn från Skandi System träffades. Enligt professorn skulle det underlätta för ett samordningsprojekt med Skandi System eftersom de då redan använde GPS²¹³ i sina bilar. [Professor SLU, 2001]

---

²¹² TFK är e privat forskarinstitut inom transport och logistikforskning

²¹³ GPS: Global Positioning System är ett satellitbaserat system för geografisk positionering. Enkelt beskrivet kan adresser programmeras in i en GPS och sedan talar den om hur personen ska hitta dit.

Från kommunens sida ser bilden ytterligare lite annorlunda ut. Det var en person på kommunen som arbetade med Agenda 21²¹⁴ och med miljöanpassad upphandling. Hon anordnade ett seminarium om upphandling av livsmedel, till följd av att miljöförvaltningen i Stockholm uppmärksammat de långväga livsmedelstransporter. Hon hade fått i uppdrag av kommunen att skissa på några projektideer för Agenda 21, bland annat om transporter. Professorn från SLU presenterade sin simuleringsmodell för Miljökontoret, där personen på kommunen fanns. Resultatet blev ett idéseminarium på Miljökontoret i Uppsala 1997 om samordning av varustransporter, till vilket transport- och åkeriföretag, leverantörer, dagligvaruhandeln, kommunalpolitiker, kommunala tjänstemän och övriga intresserade var inbjudna. [Representant Uppsala Kommun 2, 2002] Nedan finns en bild på inbjudan till idéseminariet.

Bild 5: Text i inbjudan till idéseminarium 1997.

På seminariet kom kommunrepresentanter i kontakt med TFK som hade en projektidé kring VISA, Varudistribution I Samverkan, och kom överens om att starta en seminarierie kring samordning av transporter. SAMTRA blev den praktiska fortsättningen av denna. [Representant Uppsala Kommun 2, 2002]

²¹⁴ Agenda 21 är ett handlingsprogram för hållbar utveckling och betyder dagordning för det 21:a århundradet. (Naturvårdsverket, 2005)

Innehållet i seminariererien visas på en bild nedan.

Informationsprogram - Varudistribution i samverkan		
Plats: Miljökontoret/Tekniska kontoret Kungssalen, Kungsängsvägen 27		Tid: 14.00 - 17.00
Temat	Datum	Ansvar
Introduktion	onsdag 4/2	Uppsala kommun (MK, TK), TFK, SLU
Staden och miljön <i>- Uppsala kommuns förutsättningar och planer</i> Transportöparens Miljöhandbok	onsdag 11/2	Uppsala kommun (MK, TK) TFK
Tekniska möjligheter till en effektivare varudistribution <i>- Ruttplanering och -optimering, emissionsmodell</i>	onsdag 25/2	TFK, SLU
Företagsekonomiska aspekter på dagens transportlösningar <i>- Möjligheter med samordning, simuleringresultat</i> <i>- Inbjudet företag berättar om deras erfarenheter</i>		Uppsala kommun (MK), TFK
Konkurrens och företagsprofil vid samordnad varudistribution <i>- Hur sköter man konkurrensproblemen vid samordnad varudistribution</i> <i>- Hur påverkas vår företagsprofil vid samordning?</i> <i>- Inbjuden representant från annat samordningsprojekt</i>	onsdag 11/3	TFK
Tekniska lösningar som möjliggörs av en större samordnad verksamhet <i>- Inbjudat företag berättar om deras erfarenheter</i>		Uppsala kommun (MK)
Lösningar på problem vid samordning <i>- Skillnader mellan simuleringmodell och verklighet</i> <i>- Tekniska och organisatoriska lösningar</i>	onsdag 25/3	TFK
Vem sköter transportverksamheten vid en samordnad varudistribution - olika alternativ		TFK, SLU
Kooperativt företagande - hinder och möjligheter, juridiska aspekter <i>Inbjuden organisation med erfarenhet från kooperativt företagande berättar om deras erfarenheter</i>	onsdag 1/4	SLU, TFK
Sammanfattning och fortsättning - så går vi vidare		Uppsala kommun (MK, TK) TFK, SLU
Reserv	15/4	
Miljökontoret (MK), Lantbruksuniversitetet (SLU), Institutet för Transportforskning (TFK), Tekniska kontoret (TK)		

Bild 6: Innehåll i seminariererie.

SAMTRA ingick för kommunens del även i ett initiativ från Svenska Naturskyddsföreningen kallat "Utmanarkommunerna". [Representant Uppsala Kommun, 2002] I Utmanarkommunerna var Övertorneå, Uppsala, Säffle, Växjö och Lund med. Det syftade främst till olika projekt för att minska växthuseffekten genom att sätta igång processer och utveckla metoder för att avveckla användningen av fossila bränslen och pågick mellan 1998 och 2000. (SNF, 2000, s.5)

Bild 7: Broschyr Utmanar kommunerna.

I häftet från Svenska Naturskyddsföreningen, vars framsida visas i bilden ovan, ingår SAMTRA i ett av de fem exempel som ges på vad Uppsala gör relaterat till transporter. Följande beskrivning görs.

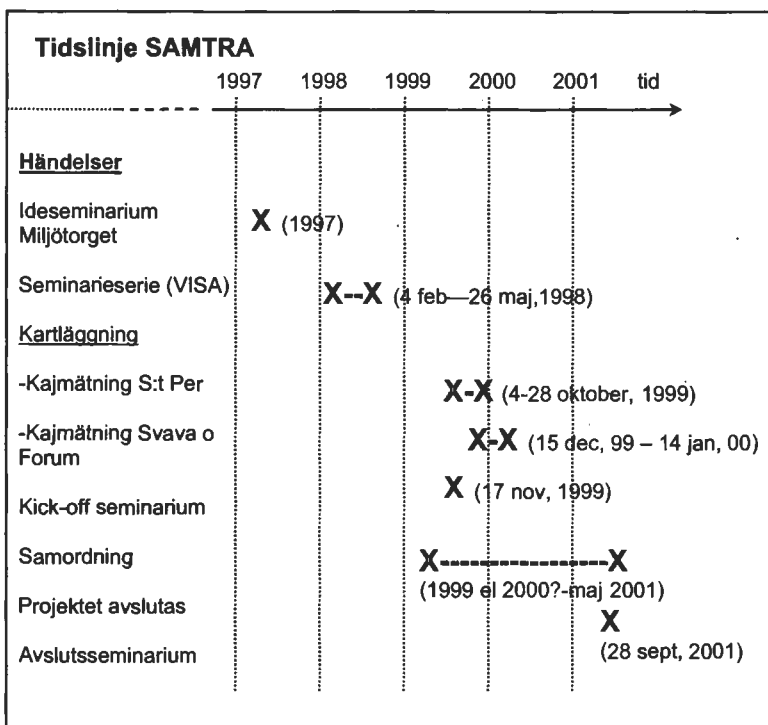
"Projekt för att minska antalet varubilar och därmed deras miljöpåverkan i innerstaden. Parter i projektet; Sveriges Lantbruksuniversitet, Uppsala Kommun, Skandi System AB." (SNF, 2000, s.13)

Bild 8: Häfte Uppsala Utmanarkommun.

Efter intervjuerna med huvudaktörerna i projektet kände sig doktoranden förbryllad. Hur låg det egentligen till? Vem var den sanna initiativtagaren, hur hade allt börjat i verkligheten? Hon fortsatte att grunna på det ytterligare ett tag och bestämde sig under tiden för att göra ytterligare intervjuer. Det skulle ta rätt lång tid innan hon skulle förstå och acceptera att alla olika bilder var lika sanna, men från varsitt håll.

Allt eftersom doktoranden fick mer information från olika håll om projektet började hon få ett behov att strukturera upp det hela. Hon gjorde då en tidslinje över projektet som skulle underlätta förståelsen för processerna i fallet och där olika händelser inom projektet SAMTRA märktes ut. Tidslinjen och händelser utefter den visas i figuren på nästa sida.

Figur 20: Tidslinje SAMTRA.

Enrollering av finansörer

En annan viktig förutsättning för projektet var enrolleringen av finansörer, d.v.s. att huvudaktörerna fick finansiellt stöd för att driva projektet. Pengarna kom från olika källor.

En av dessa källor var ett samarbete mellan Energimyndigheten och Miljöteknikdelegationen. SAMTRA var ett av sex projekt som bedrevs inom ramen för samordnade varutransporter.

Dessa sex projekt delades in i tre grupper. Den första gruppen var Transport av varor till butiker samordnas, där Trollhättan och Uppsala med SAMTRA ingick. I Trollhättan skulle ett system skapas där affärsidkare i centrum och kommunens förbrukare går samman om gemensamma inköp och transport av varor. Den andra gruppen var Livsmedel till kommunernas verksamhet samordnas där Borlänge och Örebro ingick. Den tredje gruppen var Företag samverkar för effektivare transporter. (Energimyndigheten/ Miljöteknikdelegationen; broschyr)

Miljöteknikdelegationen beskrivs i en broschyr där SAMTRA ingår på detta sätt.

"Miljöteknikdelegationen har regeringens uppdrag att utveckla metoder för att påskynda kommersialisering av miljöanpassade varor och tjänster. Tekniklösningen skall bidra till en bättre miljö och ge möjligheter till näringslivsutveckling." (Energimyndigheten/ Miljöteknikdelegationen; broschyr)

Energimyndigheten beskrivs i samma broschyr så här:

"Energimyndigheten ska skapa förutsättningar för ett ekologiskt och ekonomiskt hållbart energisystem. Sveriges energiförsörjning ska utvecklas med hänsyn till miljö och klimat samtidigt som en god ekonomisk tillväxt uppnås." (Energimyndigheten/ Miljöteknikdelegationen; broschyr)

Kartläggning och simulering

De tre huvudaktörerna delade upp arbetsansvaret mellan sig. Kommunen skulle arbeta med kontaktskapande. SLU skulle hantera kartläggning, simulering och utvärdering. Transportföretaget skulle sköta kontakterna angående samtransporterna när dessa kontakter väl var etablerade. Om transportföretaget skulle hantera de initiala kontakterna ansåg man att det skulle kunna uppfattas som om de var ute och "raggade" kunder, vilket kunde upplevas som stötande bland andra transportföretag. Dessutom skulle kanske projektets syfte, att minska miljöpåverkan, kunna hamna i skymundan. [Företagsrepresentant S 1, 2001; Professor SLU, 2001]

Den första delen av projektet bestod av att kartlägga transporter och sedan använda denna information för att kunna simulera samordning och därmed räkna ut eventuella miljövinster.

De tänkta handlare som skulle vara med i projektet var de som finns i tre närliggande gallerior i Uppsala centrum; Svava, S:t Per och Forum. Där fanns det många butiker som mottog sina leveranser på samma ställe. Det var även vid dessa tre gallerior som kartläggningen gjordes.

Det var en doktorand på SLU som fick i uppdrag att vara ansvarig för kartläggningen. Den information som skulle samlas var om hur många lastbilar som kom in med varuleveranser till respektive galleria, ungefär hur fulla dessa bilar var då de kom, så kallad fyllnadsgrad, tid för ankomst, samt hur länge dessa bilar eventuellt fick stå och vänta, köbildning, för att kunna köra in och lasta av. [Professor SLU, 2001]

För att få tillstånd att göra dessa mätningar kontaktades respektive person som var ansvarig koordinator för gallerian. Efter det att SLU fått klartecken från dem kördes kartläggningen igång. Förutom den ansvariga doktoranden hade hon några ytterligare personer som hjälpte till. [Professor SLU, 2001; Representant Uppsala Kommun 1, 2002]

Den första mätningen skedde vid tre av de fyra avlastningskajerna i gallerian S:t Per mellan den 4:e oktober till den 28:e oktober 1999. Mätningarna innefattade registreringsnummer på fordonet, fordonstyp; personbil, minibuss eller lastbil; till vilken kaj leveransen kom; ankomsttid; vilken tid kajen lämnades; tomgångskörningstid; lossningstid; antal kollin; vilket åkeri som levererade; vilka varor som levererats. (SAMTRA, lägesrapport 1)

Den andra mätningen gjordes mellan den 15 december 1999 till den 14 januari 2000 vid de andra två gallerierna Svava och Forum. Det var samma variabler som mättes denna gång, förutom att det tillkom en variabel, nämligen fyllnadsgrad. (SAMTRA, Lägesrapport 2)

Vid en galleria kom den kartläggande doktoranden från SLU att uppfattas som ett hot, en mystisk person som gick omkring och spionerade och antecknade. Det ledde till att någon ringde polisen som kom för att undersöka situationen. Detta trots att den ansvarige i gallerian hade gett sitt tillstånd. [Professor SLU, 2001] Några dramatiska konsekvenser av polisingripandet blev det inte och fristående från den händelsen kom den första doktoranden att avsluta forskarutbildningen och en annan doktorand blev enrollerad i projektet.

I vilket fall kunde tänkt information samlas. Då den skulle bearbetas fanns diskussioner om vilka program som skulle användas för att kunna simulera samordning. Det fanns sedan tidigare ett program som tagits fram av SLU, men det ansågs inte vara riktigt bra för ändamålet. [Doktorand SLU, 2001]

Resultatet som kom ut av simuleringen var att samordning av transporter skulle minska utsläppen av CO₂ med hela 40%. Till detta hörde minskad trängsel i trafiken och minskat buller, eftersom det skulle bli färre bilar som körde in i centrum. [Företagsrepresentant S 1, Professor SLU, 2001]

Beskrivning av galleriornas placering och leveranser

Doktoranden bodde inte i Uppsala och hade bara varit i staden några gånger för att delta i doktorandkurser på Företagsekonomiska institutionen i Uppsala. För att förstå trafiksituationen, leveranserna och hanteringen av gods ville hon även se var lastkajerna låg och hur det såg ut för respektive galleria. Hon både fotograferade och ritade skisser över lastkajerna.

De tre gallerior där det var tänkt att börja samordningen ligger väldigt nära varandra i centrala Uppsala. På bilden nedan finns en karta med galleriornas placering utmärkta, svagt inringade.

Bild 9: Karta över Uppsala innerstad.

Gallerian Svava

Följande butiker låg i gallerian under år 2001; Apoteket, Jam Jam, Europolitan Stores, Pressbyrån, Ski Total, Salong Panzel, Ahlbergs konditori, Svensk konsthandel, Svava Närlivs, Uppsala sko & Nyckelservice, Uppsala Skrädderi, Pirum Parum Konsthantverk, Hotell Svava, Viking Lines, Uppsala Printshop, Saffets, Amaryllis Blommor, Zühals, Rocks Records, ONOFF, Exist Hälsobutiken, China River, Systembolaget, samt Posten City.

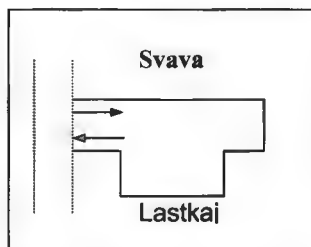
Svava beskrevs av dess centrumledare som en ärende galleria. Här finns post, systembolag och apotek. Leveranser hanteras och bestäms av handlarna själva. Den enda restriktion som finns är öppettiderna. Ahlbergs, ett café, får leveranser från gatan, de andra använder lastkajen. [Centrumledare Svava, 2002]

Bild 10: Varuintag gallerian Svava.

Till följd av att många gator är enkelriktade i Uppsala centrum måste transportörerna köra runt kvarteret för att komma fram till gallerian Svavas garage med avlastningskaj. [Centrumledare Svava, 2002]

En skiss av lastkajen i gallerian Svava har gjorts nedan.

Figur 21: Lastkaj gallerian Svava.²¹⁵

Systembolaget är de enda som ligger en trappa upp i gallerian. Det är byggt efter deras förutsättningar. De försöker att minska sitt lager, vilket i sin tur ger upphov till fler leveranser. [Centrumledare Svava, 2002]

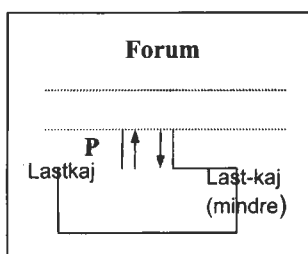
Forumgallerian

I Formgallerian fanns följande butiker under 2005. Bianco Footwear, Bik Bok, Dressman, Esther, Flash, Ginatricot, Joy, Levis Store, Slipsgossen, Stadium, Twilfit, Wedins, Vero Moda, Hem & Fritid, Aircall,

²¹⁵ Bilden är en modifiering av bilden som finns i slutrapporten om SAMTRA (Vägverket, 2002 Rapport 249).

Akademibokhandeln LundeQ, Fuji Fotocenter, Gallerix, Guldfynd, Klockbiten, Mique, Mio Market, Skivhuset, X-Change, Coop Konsum, Naturapoteket, Spel & Godis, Kicks, Tehörnan, The Body Shop, Bill & Bull, Cupido, McDonalds, Store & Coffee, Texas Longhorn, Thai Village, Wayne's Coffee.²¹⁶

I Forum bestämmer varje butik själv över sina leveranser. Leveranser till handlarna måste dock ske då det är öppet i gallerian. Leveranserna sker i källarplan. Bilarna kör in genom en stor port och där innanför ligger lastkajerna. En kaj används enbart för Akademibokhandeln, eftersom de har så mycket leveranser. På den andra kajen får de andra handlarna ta emot sina leveranser. Där ligger även en plats för återvinning och avfall. [Centrumledare Forum, 2002]

Figur 22: Lastkajen i gallerian Forum.²¹⁷

Då chauffören kommit fram till kajen ringer han till den handlare, för vilken leveransen är avsedd. Handlaren kommer då dit och tar emot sitt gods. Några handlare har lager och andra måste ta in varorna direkt i butiken. En policy finns om att inga varor eller annat ska stå i korridoren innanför lastkajen. I praktiken händer det dock ganska ofta att det ändå gör det. [Centrumledare Forum, 2002]

Av handlarna är några egna företagare, medan andra är butikschefer som är anställda av de stora kedjorna. För de stora kedjorna tror centrumledaren att det är mycket av dessa frågor som sköts centralt. [Centrumledare Forum, 2002]

²¹⁶ Uppgifterna kommer från www.eniro.se, 2005-10-26.

²¹⁷ Bilden är en modifiering av bilden som finns i slutrapporten om SAMTRA (Vägverket, 2002 Rapport 249).

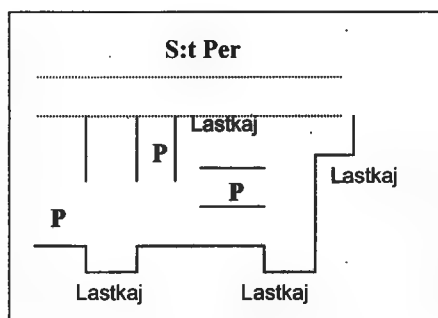

Bild 11: Varuintag gallerian Forum.

Gallerian S:t Per

Det fanns totalt 37 butiker i gallerian S:t Per i slutet av året 2001. Följande butiker låg då i gallerian; Adapt, Almia, Another you, Brink, S:t Per Bingo, Blombergs, Blomstercity, Boutique Bamå, BR Leksaker, Chagall, Clas Ohlson, Din Sko, Direkt Optik, ECCO Shop, Fellini's, Fotoquick, Gallerix, Glitter, Guns Väskor & Handskar, Hallbergs Guld, Herta, ICA City, Janemars, KRISS, Landlings Konditori, McDonald's, Myrra Design & Inredning, Nectar Beauty Shop, Nordisk Parkering, Parfymeri L, Panini, Part Two, Radisson SAS Hotel Gillet, Stadium, Tabasco, Twilfit, Verner & Verner.

När det gäller leveranserna är öppettiderna den enda restriktionen, annars får handlarna bestämma själva. Till skillnad från Forum och Svava finns det flera kajer i S:t Per. Det innebär att det inte är så många butiker som delar på en kaj. Själva garaget är öppet, eftersom det även finns parkeringsplatser för personbilar där. [Centrumledare Forum, 2002]

Figur 23: Lastkajen i gallerian S:t Per.²¹⁸

Kajerna i gallerian S:t Per ligger i parkeringshuset och lastbilarna kör ner på samma ställe som de bilar som ska parkera där.

Bild 12: Varuintag gallerian S:t Per

Enrollering av användare

Ingen som helst effekt på miljön skulle kunna nås om inte handlarna accepterade användningen av samtransporten. De var därför avgörande att kunna få med dem i projektet.

De huvudansvariga i projektet ansåg att det inte skulle bli några problem att få med sig handlarna, i princip ansåg de att de bara skulle behöva

²¹⁸ Bilden är en modifiering av bilden som finns i slutrapporten om SAMTRA (Vägverket, 2002 Rapport 249).

sända ut en skriftlig information till handlarna och sedan skulle det bara vara att köra igång. [Professor SLU, 2001]

Det skulle krävas väldigt lite insatser av handlarna. Allt de skulle behöva göra var att ändra sin leveransadress hos leverantörerna och sända in en anmälan till transportföretaget. De skulle få sina leveranser på för- eller eftermiddagen. [Företagsrepresentant S 2, 2002; Löfqvist, 2002]

"Vi tyckte det var en enkel beskrivning av vad de skulle göra." [Doktorand SLU, 2001]

Ett dokument som förklarar hur de medverkande ska bära sig åt för att ändra adress visas i bilden på nästa sida.

Välkommen till SAMTRA:s samordningsförsök!

Vi är glada att ni anmält er intresserade att delta i försöket med transportsamordning. De samordnade transporterna kommer att starta från och med **Måndag 29/5**.

För att försöket ska komma igång behöver ni:

- Ange Skandi Systems leveransadress till era leverantörer fr o m 29/5-2000,

t ex:

Kalles Uraffär
c/o Skandi System AB
Stångjärnsgratan 10
753 23 Uppsala

- Meddela Skandi System er leveransadress, kontaktperson och övriga önskemål,
genom att fylla i nedanstående talong och skicka/maila/faxa till:

Skandi System AB
Box 217
751 04 Uppsala
Tel 65 50 70
Fax 65 50 79
Email skandi@skandi.nu

Vid frågor kontakta [redacted], tel 018-[redacted]

Tack för ert deltagande!

Butikens namn: .....

Vi vill ha vårt gods levererat till

Adress: .....

t ex S:t Pers gallerian lastkaj A

Ev önskemål: .....

t ex tider mm

Kontaktperson: .....

Bild 13: Dokument för ändrad adress.

Det första steget som togs var att sända ut brev med inbjudan att vara med i projektet. Det blev ingen respons på detta utskick och då bestämde man sig att ta kontakt med de ansvariga för respektive galleria, de så kallade centrumledarna. På detta sätt hoppades man kunna nå ut till handlarna, både genom dem och genom att få vara med på möten i gallerierna för att berätta om projektet.

Det blev en person på kommunen och den dåvarande doktoranden på SLU som fick i uppdrag att kontakta handlarna. Personen på kommunen

förblev densamma, men från SLU byttes doktorander ut i och med det att de upphörde med sin forskarutbildning. Från början följdes en tidigare doktorand och personen från kommunen åt, men senare delade den doktorand som kom in senare i projektet och kommunrepresentanten upp sig på olika handlare. [Representant Uppsala Kommun, 2002]

Det visade sig inte heller vara så lätt att få med sig centrumledarna. I en galleria blev de positivt mottagna, i en annan galleria var centrumledaren väldigt negativ och i den tredje var det väldigt svårt att få kontakt. En gång gjordes ett spontant besök till en centrumledare och de ringde på porttelefonen. När centrumledaren hörde att de kom från SAMTRA lade centrumledaren bara på luren. [Representant Uppsala Kommun, 2002]

Dessutom sändes enkäter ut till butikerna, vilka både tjänade som en del av förstudien, samt information om projektet. Svarsfrekvensen på enkäterna var relativt låg. (Ljungberg et al., 2002)

Tanken var att man skulle börja med dessa gallerior och sedan när allt "rullade på av sig själv" skulle man ta in fler butiker i närheten. [Företagsrepresentant S 1, 2001]

Kick-off möte

Ett kick-off möte för projektet SAMTRA hölls på förmiddagen den 17 november 1999 på Miljökontoret i Uppsala.

I inbjudan till seminariet presenterades bland annat huvudsyftet med projektet på följande sätt.

"Huvudsyftet med projektet är att minska antalet godsbilar och deras miljöpåverkan i innerstaden. Det sker genom:

- *en miljöterminal*
- *miljöanpassade fordon*
- *ett väl fungerande trafikledningssystem (GPS och GIS)*
- *utnyttjandet av fordonens lastkapacitet*
- *chaufförer med god lokal kännedom"*

(Inbjudan till Kick-off seminarium, 1999)

Även under projektets tid kallade projektledarna till möten med handlare, men intresset var svalt. På ett av dessa möten, som hölls på Miljötorget i kommunens lokaler kom endast en handlare. Mötet skulle hållas klockan nio på morgonen. Den representant från butiken som kom berättade att de

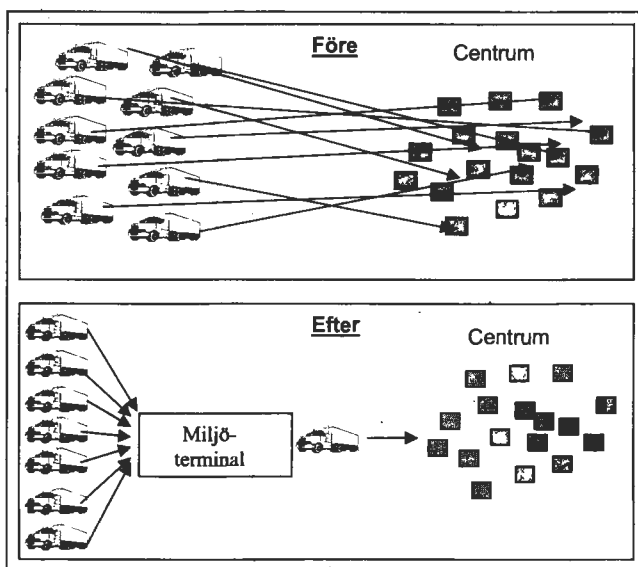

fick sina leveranser tidigt på morgonen, redan klockan sex. Det var även anledningen till att de kunde närvara på mötet, eftersom de då redan var färdiga med morgonförberedelserna och kunde komma på mötet före de skulle öppna butiken. Från projektledarnas sida trodde de i efterhand att handlarna hade mycket att göra på morgonen innan de skulle öppna butikerna och att det var därför nästan ingen kom. Att den butiken inte skulle kunna komma att vara med i projektet på grund av sina tidiga leveranser såg inte som så allvarligt så tidigt i projektets skede. [Representant Uppsala Kommun, 2002]

Hur samtransporterna var tänkta att fungera

Den adress som handlarna skulle uppge var adressen till den så kallade miljöterminalen som låg i transportföretagets lokaler. De skulle ta emot leveranserna till de olika butikerna, lästa detta på en bil och köra ut varorna till butikerna. Eftersom transportföretaget hade adresserna till de olika butikerna skulle detta fungera. [Företagsrepresentant S 2, 2002; Löfqvist, 2002]

En figur över tanken bakom samlastningen återges nedan.

Figur 24: Situationen före och efter.

Enrolleringen visade sig dock vara svårare än vad man trott. Det fanns flera olika anledningar till varför handlarna inte ansåg sig vilja medverka. För flera handlare verkade det som om de inte hade något emot att

medverka men att det hela hade runnit ut i sanden, d.v.s. att de aldrig tog steget. [Doktorand SLU, 2001]

En av de anledningar som uppgavs var osäkerhet, både för hur systemet skulle fungera från början och hur det skulle komma att fungera i framtiden. Många var nöjda med sitt nuvarande system och var rädda för att göra förändringar. Några handlare ansåg att de redan var samordnade, ofta genom moderbolag. En handlare uppgav att de inte skulle kunna ta emot några samordnade transporter, eftersom de hade så liten butik och inte hade något lager. En del butiker var intresserade av vilka andra handlare som skulle vara med i projektet och många ville avvakta för att se hur det utvecklade sig. [Företagsrepresentant S 1, 2002; Företagsrepresentant S 2, 2002]

Hur betalningen för transporterna skulle hanteras i framtiden var något oklart. Huvudaktörerna ansåg att ett system som ansågs bli effektivare borde vara ekonomiskt fördelaktigt. Eftersom det i dagsläget är leverantörerna som betalar frakten ansågs de vara betalningsbenägna. Ett alternativ skulle vara transportföretagen, eller möjligen butikerna, vilket dock ansågs bli svårt. [Professor SLU, 2001]

Egentligen var det kommunens jobb att ta och hålla kontakten med de olika gallerierna och handlarna i dem, enligt en av de andra projektinitierarna. Från SLUs sida ansåg man dock att de inte gjorde så mycket och detta ansvar föll allt mer över på SLU. [Professor SLU, 2001]

Samarbetet mellan de tre projektledande organisationerna kom nu också att ses som problematiskt. "*Det är tre olika världar*". [Företagsrepresentant S 1, 2001]

Från början var det tänkt att den bil som skulle gå in till butikerna skulle gå på alternativt bränsle, nämligen biogas. Dessa planer lades dock på hyllan. Transportföretaget hade tidigare prövat att köra på biogas. Enligt deras erfarenheter fungerade bilen som sådan rätt bra. Däremot var tillgången på biogas opålitlig. Utbudet av biogas sköts av kommunen. Ibland fanns det helt enkelt ingen biogas att få tag på och då blev bilen stillastående. Från transportföretagets sida kände man inte att man skulle kunna förlita sig på att köra en bil som gick på biogas, eftersom det skulle kunna innebära att leveranserna ibland skulle bli försenade. [Företagsrepresentant S 1, 2001]

Centrumledarna

För respektive galleria i Svava, S:t Per och Forum finns en centrumledare med uppdrag att locka både kunder och handlare till gallerian. Där ingår det bland annat att ha kontakt med handlarna och att arrangera olika aktiviteter. De tre centrumledarna hade lite olika roller. En person arbetade heltid enbart med gallerian. De två andra har flera olika uppdrag, varav ledningen för gallerian är en.

I dessa gallerior har handlarna återkommande möten. Där träffas handlarna och diskuterar gemensamma frågor.

Eftersom doktoranden ville få en uppfattning om hur olika aktörer upplevde SAMTRA och vilken åsikt de hade om att vara med i projektet eller ej, kontaktade doktoranden centrumledarna i respektive galleria. Den bild av enrolleringen av centrumledare som ges under denna rubrik är utifrån den bild av mötet med SAMTRA som de gav till doktoranden. Det hade gått en tid efter det att samlastningsprojektet genomfördes och det hade redan avslutats när doktoranden pratade med centrumledarna.

Centrumledare Forum

Centrumledaren i Forum började sitt arbete i augusti 2000 och är anställd av fastighetsägaren. Hon sitter även med i företagarföreningen i gallerian och ser sig själv som en länk mellan de båda. "*Att vara centrumledare innebär till stor del att informera, samordna, argumentera, lyssna och kompromissa för att kunna få gehör för sina ideer och kunna genomföra dem.*" [Centrumledare Forum, 2002]

Bild 14: Ingång gallerian Forum.

Om SAMTRA fick centrumledaren i Forum höra talas ungefär samtidigt som hon började sitt arbete i gallerian. Det var en doktorand från SLU som ringde till henne och berättade om projektet. Han ville att de skulle ansluta sig. Då centrumledningen var en ny uppgift kände sig Forums centrumledare sig osäker på hur godsmottagningen fungerade. Hon hörde sig för med andra gallerior för att få reda på hur de ställde sig till SAMTRA. [Centrumledare Forum, 2002]

Från centrumledningens håll kan de inte tvinga några butiker att vara med i ett samtransportprojekt, de kunde bara informera handlarna och pusha för projektet. Till att börja med ansåg centrumledaren i Forum att SAMTRA lät vettigt, men när hon började lyssna på handlarna insåg hon att det inte var så lätt. De får leveranser vid olika tidpunkter och i olika mängder. Handlarna var också oroliga för att det inte skulle fungera. Många är beroende av att leveranserna verkligen kommer den tid de ska komma.

Centrumledaren i Forum erbjöd sig att hjälpa till med kontakten med handlarna, genom att kopiera information och lägga ut i butikernas postfack, samt att skriva och uppmuntra till att delta i SAMTRA i informationsbrevet som delas ut en gång i månaden.

Hon lät dem även komma på ett frukostmöte i gallerian. Frukostmöten hålls ca en gång i månaden och det brukar vara ganska bra uppslutning på dessa möten. Inför mötena skickas en kallelse ut, se bilden nedan. Inför

just detta möte skrev centrumledaren att en person skulle komma och berätta om SAMTRA.

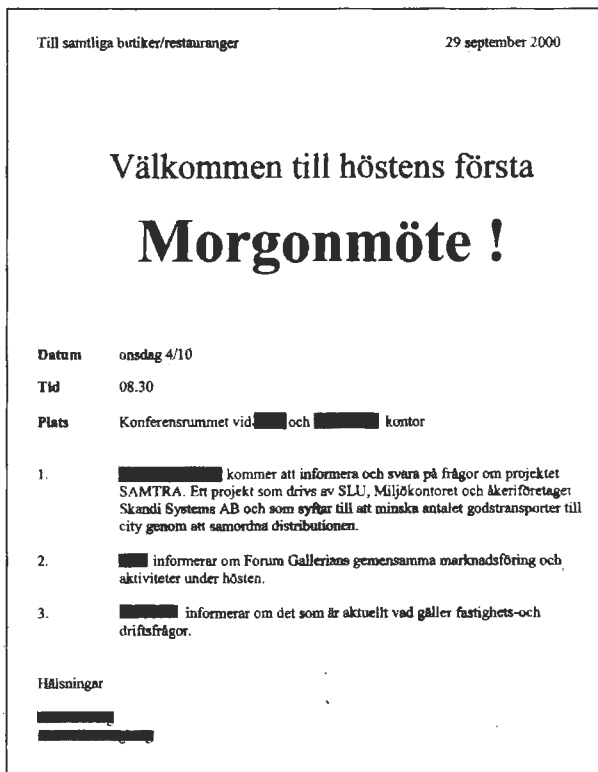

Bild 15: Kallelse till morgonmöte i galleria.

På det första morgonmöte som personer från SAMTRA var med berättade doktoranden från SLU om det rent praktiska i projektet. Han berättade om miljöterminalen, vilka som redan var med i projektet, bakgrund så som trafiksituationen i Uppsala och miljöproblemen.

Enligt centrumledaren i Forum togs SAMTRA-projektet emot med en viss skepsis från handlarnas sida. En del handlare upplevde som att de aldrig fick något tydligt svar på de frågor som de ställde. Det blev även en konflikt om miljöfrågan. Det var en handlare som ställde en provocerande fråga till personerna i SAMTRA och tillbaka fick denne ett rätt snäsigt svar om att det borde de väl förstå. "Handlarnas och SAMTRA-gruppens referensramar, sätt att se på miljöfrågan och prioritera den skilde sig åt ganska rejält." [Centrumledare Forum, 2002]

SAMTRA-personerna skulle få komma till ytterligare ett frukostmöte (kallelse: se dokument). Denna gång var det meningen att de handlare

som var intresserade skulle stanna kvar efteråt för att träffa SAMTRA-gruppen och fortsätta diskussionen. Frukostmötet drog dock ut på tiden och handlarna blev tvungna att gå iväg och öppna butikerna. De från SAMTRA hade väntat på centrumledarens rum för att få vara med efteråt, men så blev inte fallet. Endast ett par handlare tog sig tid att stanna kvar för att sedan prata med SAMTRA-gruppen. [Centrumledare Forum, 2002]

Efter det andra frukostmötet ansåg centrumledaren i Forum att hon hade dragit sitt strå till stacken och att hon var tvungen att prioritera andra frågor. Hon sade åt personerna i SAMTRA att de hädanefter själva fick agera och prata med de handlare som var intresserade. Egentligen verkade det, enligt centrumledaren i Forum, som om SAMTRA ville att de skulle acceptera något för hela gallerian och att hon som centrumledare skulle samordna detta. Hon ansåg att det inte skulle vara möjligt att tvinga handlarna från centrumledningens sida. *"I sådana fall ska det vara inskrivet i kontraktet redan från början"*. [Centrumledare Forum, 2002]

Enligt centrumledaren i Forum, fick handlarna aldrig någon uppfattning om vad man skulle tjäna på samordningen. Hon kände det som att SAMTRA-gruppen var *"lite tama"* och inte hade förmåga att sätta sig in i handlarnas speciella situation. Enligt henne är det lite speciellt att ha att göra med handlarna. De är intresserade av resultat och vill veta hur mycket pengar de tjänar på att samordna transporter. Annars är de inte intresserade. [Centrumledare Forum, 2002]

"Det finns en kulturell skillnad mellan SAMTRA-människorna och handlarna. Det var inte på samma våglängd." [Centrumledare Forum, 2002]

Enligt centrumledaren i Forum var det en klädbutik som ansåg de att de var tvungna att ha kontroll på sina leveranser och vågade inte lita på att det skulle fungera om varorna var tvungna att distribueras via ytterligare en terminal. Det var blandade inställningar bland handlarna. Några var positiva medan andra var väldigt negativa. [Centrumledare Forum, 2002]

Centrumledare Svava

Centrumledaren för Svava har haft arbetet i tre år. Hon arbetar för fastighetsägaren Diös som konsult och har förutom centrumledaransvaret i Svava även andra uppdrag. [Centrumledare Svava, 2002]

Hennes funktion är att vara ett filter mellan fastighetsägaren och handlarna i gallerian. Hon mäter bland annat flöden och omsättning och

försöker att skapa flöden till gallerian. Ibland hyrs människor in för att utföra vissa arrangemang och dylikt. Centrumledarrollen handlar, enligt henne, mycket om att få enskilda handlare att förstå att de är en del av en helhet. [Centrumledare Svava, 2002]

Centrumledaren i Svava är även med i föreningen "Vi i stan". De har träffar en gång i månaden och initierades år 2001. Där är alla centrumledare för de olika gallerierna i Uppsala med. [Centrumledare Svava, 2002]

Så som i Forum finns det en företagarförening. Här diskuteras bland annat öppettider och marknadsföringspeng. [Centrumledare Svava, 2002]

Den första gången centrumledaren i Svava kom i kontakt med SAMTRA var via en inbjudan som sändes ut. Sedan träffade hon personer från projektgruppen vid två tillfällen. Först var det en doktorand från SLU. Centrumledaren i Svava tyckte att hon kunde stötta projektet, men inte driva något. Hon fick en känsla av att personerna i SAMTRA-projektet ville att hon skulle driva projektet. [Centrumledare Svava, 2002]

"De var så lågmälda och tystlåtna" [Centrumledare Svava, 2002]

Enligt centrumledaren för Svava var doktoranden från SLU noga med att säga att det inte skulle kosta något för företagen, men att det kanske skulle innebära ett ändrat leveransmönster. Därefter var det studenter som kom och gjorde mätningar vid kajen i Svava. Centrumledaren tyckte det var tråkigt att hon aldrig fick ta del av rapporten. [Centrumledare Svava, 2002]

Enligt centrumledaren för Svava såg hon SAMTRA som en stor möjlighet, både som person och för gallerian och hon tror även att samordning av transporter hade kunnat fungera. [Centrumledare Svava, 2002]

Personerna från SAMTRA undrade om centrumledaren i Svava kunde prata med handlarna. Centrumledaren uppfattade det som om doktoranden från SLU var projektledare. Eftersom det inte var så tydligt vem som var projektledare och vem som stod bakom projektet, ansåg centrumledaren att detta skapade en osäkerhet. *"Vem äger projektet, för vem?"* [Centrumledare Svava, 2002]

Centrumledaren informerade handlarna på ett månadsmöte och tog kontakt med flera handlare. Någon gång pratade hon även med centrumledaren för Forum. Handlarna hade olika uppfattningar. På

godisbutiken Jam Jam förstod de inte vad det hela skulle gå ut på och var således inte intresserade. Systembolaget tackade aldrig riktigt nej, men de ansåg att det skulle vara problematiskt, eftersom de hade så många leverantörer. En butik ansåg att de var tvungna att ha leveranserna så ofta, eftersom de är beroende av att varorna ska vara färska och såg därmed inte någon möjlighet att vara med i projektet. [Centrumledare Svava, 2002]

Vid olika tillfällen brukar olika personer bjudas in till månadsmöten. Centrumledaren i Svava bjöd in personerna i SAMTRA-projektet på ett sådant möte, men det var aldrig någon som kom. [Centrumledare Svava, 2002]

"De tog inte möjligheten." [Centrumledare Svava, 2002]

"Sedan hände ingenting" [Centrumledare Svava, 2002]

En sak som centrumledaren för Svava funderade över var hur det kom sig att Skandi System valts ut som samarbetspartner. Hon fick uppfattningen att det inte var någon långsiktig strategi eftersom företaget sedan såldes. Hon visste att Skandi System hade som affärsidé att ha lager och att de därför såg möjligheter att göra affärer och kunna få möjlighet att utnyttja sina lokaler. [Centrumledare Svava, 2002]

"Det handlar om trovärdighet" [Centrumledare Svava, 2002]

Eftersom det rörde sig om ett projekt fanns det även funderingar angående syftet, samt om det skulle vara praktiskt genomförbart. *"De gör det så länge projektet pågår"* Kartläggningen tyckte centrumledaren för Svava var OK, men att de borde hitta något mer långsiktigt. [Centrumledare Svava, 2002]

För att få SAMTRA att fungera tror centrumledaren för Svava att butikerna hade behövt få hjälp med att lägga om leveranserna. *"Det skulle vara ett enormt jobb att lägga om leveranserna"* En möjlighet som centrumledaren för Svava ser skulle vara att fastighetsbolaget skulle skriva avtal med kommunen och SLU och att fastighetsbolaget sedan skrev avtal med handlarna. [Centrumledare Svava, 2002]

Hon berättar om hur lyckat det hade varit då de skulle börja med återvinning för gallerian. Det var Ragn-Sells som fick uppdraget och de var väldigt duktiga på att informera och få med sig handlarna. Vissa handlare var emot från början, men Ragn-Sells gick runt och jobbade med det. [Centrumledare Svava, 2002]

Centrumledare S:t Per

Centrumledaren i S:t Per har arbetat för gallerian i 15 år. Hon har även hand om 100 butiker i Västerås. Hon är anställd av Aros Tornet, som i sin tur ägs av Tornet. Som i de andra gallerierna finns en företagarförening, som har återkommande möten. [Centrumledare S:t Per, 2002]

Bild 16: Ingång gallerian S:t Per.

Centrumledaren för S:t Per hörde om SAMTRA för första gången år 2000. De ringde och hon fick besök en gång av SLU och kommunen och fick några broschyrer. Personer från SAMTRA kom även till ett möte med alla handlare. Det var ett marknadsmöte som de har en gång i månaden i S:t Per. På mötet lyssnade handlarna, men enligt centrumledaren för Svava tänkte de inte riktigt till. *"Jag tyckte inte att de lyckades. Det var inte rätt personer"*. [Centrumledare S:t Per, 2002]

"SAMTRA personerna var väldigt pålästa, men de kunde inte få ut budskapet"
[Centrumledare S:t Per, 2002]

Enligt centrumledaren för S:t Per var en fråga som kom upp under mötet, om det skulle bli en merkostnad. På detta fick handlarna inget tydligt svar. Centrumledaren i S:t Per tror att det finns en allmän uppfattning om att allt som är miljövänligt kostar lite mer, utifrån att priserna ofta är högre

på miljövänliga varor i livsmedelsbutiker. En annan fråga som kom upp under mötet var hur ofta man skulle leverera, handlarna ville veta att det inte skulle bli någon leveransförsening.

Butikerna fick på mötet ett papper de skulle fylla i. Vid mötet var två handlare redan med. Centrumledaren för S:t Per minns inte säkert, men tror att det var en eller två butiker i gallerian Svava som gick med i samlastningsprojektet. Efter mötet återkom aldrig några representanter för SAMTRA till centrumledaren för Svava. [Centrumledare S:t Per, 2002]

Centrumledaren för S:t Per var även på det sista uppföljningsmötet inom SAMTRA-projektet som hölls. De flesta som var där var, enligt henne, positiva.

Handlarna

När doktoranden hade pratat med centrumledarna hade hon förstått att butikerna hade olika åsikter om SAMTRA och att deras uppfattningar om leveranserna varierade. Hon hade redan haft som avsikt från början att prata med åtminstone en butik som var med i samlastningsprojektet, samt en butik som hade valt att inte vara med.

För att kunna höra olika åsikter från butikerna och olika leveranssituationer, gjorde hon en indelning av olika butiker och deras relation till SAMTRA.

Till att börja med så var en handlare antingen med i samordningsprojektet eller ej. Därefter kunde de handlare som inte var med i projektet haft uppfattningar som är positiva/neutrala eller negativa. Om de var med i projektet måste jag ju utgå ifrån att de var positivt inställda, tänkte doktoranden. Uppdelningen kommer utifrån andra personers uppfattningar av de olika aktörernas uppfattningar av samlastningsprojektet.

Beskrivningen är inte uppdelad i olika kategorier i syfte att framställas som en exakt beskrivning av respektive kategori och stämma överens med andra aktörer som skulle falla inom samma kategori. Varje aktör och dess uppfattningar ska uppfattas som individuell. Uppdelningen är istället grund för att försöka spegla olika åsikter relaterade till samlastningsprojektet. På det sättet kan beskrivningen även tjäna till att kunna visa på olika sätt som ett dylikt projekt kan uppfattas och tolkas.

Intervjuerna gjordes med en viss tidsförskjutning från det att SAMTRA projektet genomfördes. Det kan påverka uppfattningar och gör ibland att personerna inte riktigt minns precis vad som hände.

Med i projektet

Väsk- och handskaffären²¹⁹

En promenad på ca tio minuter från centralstationen i Uppsala leder doktoranden fram till den galleria där väsk- och handskaffären ligger. Under promenaden passerar människor flera butiker som kantar gatan. När doktoranden passerar en av tvärgatorna stannar en av de gröna bussar som utgör kollektivtrafiken i staden för att hämta upp passagerare. Det är en smutt kylig höstdag och doktoranden upplever det som ganska skönt att gå in i gallerian. En gång leder rakt fram mot ett café inne i gallerian. Svänger du till vänster när du kommer fram till caféet hittar du väsk- och handskaffären. Den är ganska liten, samtidigt som ett stort utbud av väskor och handskar trängs i lokalen.

En av de två delägarna tar emot doktoranden i butiken. I butiken arbetar fyra personer, varav tre stycken arbetade deltid. Kvinnan som var butikschef hade arbetat i affären i 24 år och varit butikschef i fyra år. Hon gick då in som delägare i butiken tillsammans med den tidigare ägaren.

Doktoranden observerar butiken och tar fram sitt anteckningsblock och ställer frågor om hur leveranserna fungerar, hur de köper in, hur lagret ser ut, samt hur de uppfattade SAMTRA.

När SAMTRA blev presenterat för väsk- och handskaffären tyckte de att projektet lät som en bra idé. Främst upplevdes det som intressant att kunna bestämma när varorna skulle komma, men även att det var bra att försöka göra något för att minska lastbilstrafiken i centrum.

Då väsk- och handskaffären fick information om SAMTRA projektet kom varorna väldigt varierande på olika tider.

"Varorna kördes ut lite hur som helst."

---

²¹⁹ Samtliga uppgifter kommer från en intervju som gjordes 2002-11-13, med en av delägarna [Företagsrepresentant S 6]. Uppgifterna kan ha förändrats, men gällde vid det tillfället. Det hade gått ett tag sedan SAMTRA avslutades och därför kunde vi endast diskutera de minnen och uppfattningar som fanns vid intervjutillfället.

Det var främst på grund av att det lät så bra, att få varorna endast en gång om dagen och att kunna bestämma när de skulle få dem, som väsk- och handskaffären gick med i SAMTRA.

Butikens lager finns nere i källaren och består av sex rader med hyllor, varav några syns i bilden nedan.

Bild 17: Lager i Väsk- och handskaffären.

Väsk- och handskaffären har inga uttalade strategier för hur lagret och inköp ska hanteras. Beställningar görs på två olika sätt. De huvudsakliga beställningarna görs på mässor som hålls vid Nacka Strand två gånger om året. På den mässan finns alla leverantörer närvarande.

Totalt uppskattar butikschefen att de har ca 20-25 leverantörer. Vilken leverantör som de köper mest av varierar lite till följd av olika säsonger. Samsonite är dock en leverantör som är rätt stor året runt, vilka främst är kända för tillverkning av väskor, kanske främst resväskor. De beställningar som görs löpande, utöver det som görs på mässorna, sker ungefär en gång i veckan, då bland annat Samsonite. Varor anländer hela tiden i olika mängder. När väsk- och handskaffären får varor från Samsonite kan det vara två pallar, men i övriga fall rör det sig om några kartonger.

Det är främst logistikföretaget ASG som kommer med godset. Annars kör även Fraktarna, som är ett annat transportföretag och en liten del körs ut av Posten.

Bild 18: Lastkaj för Väsk- och handskaffären.

Hur mycket leveranser de får varierar väldigt mycket. Utslaget över veckan blir de ungefär en gång om dagen. I verkligheten kommer det dock kanske tre leveranser en dag och ingen under följande två dagar.

Då förarna kommer med varor ringer de och så får någon från butiken gå ner och ta emot. Det är sju butiker som delar på den kaj som butiken använder. Kajen ser ut som bilden ovan visar. Det upplevs inte som något problem.

De har inte så mycket retur, men om det sker så sänds det tillbaka med en fraktsedel som leverantören sänder till dem.

SAMTRA projektet körde igång och väsk- och handskaffären ändrade sin adress hos sina leverantörer och meddelade att varorna istället skulle sändas till miljöterminalen.

Butikschefen upplevde det som om det inte blev så mycket bättre med SAMTRA och att varorna fortsatte att komma "lite hur som helst".

När samlastningsprojektet pågick upplevde väsk- och handskaffären det som lite böligt att få tag i någon på Skandi System för att få reda på var deras paket hade tagit vägen.

Det är rätt ofta som de gör beställningar för kunder. Då är det viktigt att de får dem när de är sagt. Annars blir kunderna sura. Det gäller olika varor, men framförallt kanske resväskor.

När SAMTRA upphörde blev det lite problem med leveranserna. Informationen om när projektet skulle upphöra kom endast en dag innan samdistributionen slutade. De blev då problem med att ändra tillbaka adressen till leverantörerna och några paket blev fördröjda till följd av att de fortfarande sändes till "Miljöterminalen".

Efter det att SAMTRA upphörde upplever butikschefen det som om det egentligen blev bättre med leveranserna. Nu kommer leveranserna främst på morgonen. Från väsk- och handskaffären har de inte ställts några krav, vare sig på leverantörer, eller transportföretagen, men varorna körs nu ändå ut på morgonen. För väsk- och handskaffären är det den bästa tiden att få varorna på, eftersom det inte är så mycket kunder i butiken.

Klädaffären M

Klädaffären M²²⁰ tillhör en kedja som består av fria butiker som gick ihop och tillsammans äger de huvudkontoret som ligger i Borås. På huvudkontoret är ca 20 personer anställda. Därifrån designas och marknadsförs kläderna. De har även kläder från olika varumärken.

Klädaffären M ligger belägen ut mot gågatan i Uppsala och ägs av två personer, som gemensamt har fyra butiker i Uppsala. Klädaffären M i Uppsala har tio personer på heltidsanställning, samt tio extraarbetare. Det inkluderar lager och bokföring. En person är enbart ansvarig för lagret. I butiken finns en avdelning för damkläder och en för herrkläder.

Doktoranden besöker Klädaffären M en förmiddag. Då är det rätt lugnt i butiken, eftersom de inte har så mycket kunder då. Doktoranden börjar med att fråga hur deras lager ser ut, hur de gör beställningar och hur leveranserna kommer.

Den unga mannen som tagit emot doktoranden svarar henne utförligt och uppriktigt på frågorna.

Leveranserna tas emot från gågatan vid kundentrén, berättar han. Sedan sänds de ner i en hiss just innanför dörren och de kommer då ner i lagret. Garaget är för lågt för att de ska kunna köra in med en lastbil där. I lagret kollar man att leveransen stämmer med ordern. Sedan sorteras de in och det som behövs tas upp i butik. En nyhet ska till exempel direkt in i butiken. Kvinnan som arbetar i lagret får listor på det som sålts dagen

---

²²⁰ Underlag för texten om Klädaffären M baseras på en intervju med butiksansvarig [Företagsrepresentant S 8, 2003].

innan för att veta vad som behövs fyllas på. Bilden nedan är från Klädaffären Ms lager.

Bild 19: Lager klädaffären M.

Varierar det över året, frågar doktoranden och den unge mannen fortsätter att berätta. Klädaffären M har olika leveransperioder per år. Vi "laddar upp" butiken fyra gånger per år. Under den tiden kommer leveranser varje dag. Vid tiden då doktoranden besökte Klädaffären M var det just en sådan uppladdningsperiod inför våren. De tog då emot ungefär en pall och 10-12 kartonger per dag. I januari köper vi in för augusti påföljande år, fortsätter den unge mannen, i maj för december och i augusti köper vi för sommaren.

På Klädaffären M vill vi helst ha alla kläder för en period på en gång, berättar han vidare. Då kan vi "styla" upp butiken på en gång. Kunderna upplever det som att det har blivit nytt och det ser fräscht ut. Ofta är det en del artiklar som är försenade. Det beror på problem längre bak i kedjan.

Om det kommer nyheter vill man ha upp dem i butiken så snabbt som möjligt. Annars kan det plagget finnas i andra butiker som säljer samma märken. Plagget upplevs då inte som nytt och kunderna köper kanske plagget där istället för på Klädaffär M.

Det går även att extrabeställa artiklar om Klädaffär M säljer extremt mycket. I sådana fall kommer leveransen inom tre dagar.

Varifrån kommer leveranserna, undrar doktoranden och den unge mannen svarar. Den största delen av leveranserna kommer från kedjan M centralt. Kläderna och övrigt sänds först till Borås från tillverkarna. Där packas det om och sänds ut. Normalt får Klädaffär M två leveranser i veckan: tisdagar och torsdagar eller fredagar. Kedjan M ska försöka samla leveranserna för att spara pengar. De externa leveranserna, som inte kommer från kedjan M, kommer på olika dagar och olika tidpunkter mellan 10-15. Det kan då komma en enskild kartong. Det är olika företag som kör ut varorna, bland annat UPS, Posten logistik, ASG och Schenker. Klädaffär Ms leveranser kommer enbart mellan 12-15. Det kom en förfrågan från kedjan M centralt om när man ville ha leveranser och då valde Klädaffär M att få varorna den tiden. Anledningen är att de är flera personer i butiken vid den tidpunkten. På morgonen är det endast en person på herr- och en på damavdelningen och då blir det lite besvärligt att ta emot leveranserna, i fall att det är kunder i butiken samtidigt.

Kommer det hängande plagg måste de räknas igenom direkt på plats, annars skriver personalen på och kollar igenom leveransen jämfört med fraktsedeln. Ibland kan personen på lagret behöva lite hjälp.

Doktoranden undrar även hur de tycker att det fungerar med leveranserna. Den unge mannen svarar att de inte upplever det som särskilt ansträngande att ta emot leveranserna, det fungerar rätt bra även om leveranserna kommer mitt på dagen. Övriga leveranser kommer från ca fem stycken olika leverantörer på herrsidan och tio på damsidan. Över året varierar antalet leveranser. Under mars, juli och oktober är det inte så många.

Nu verkar doktoranden tycka att hon har fått tillräckligt med information om leveranserna och går över till att fråga om hur inköpen görs.

Inköp görs på mässor, samt visningar och möten. Av sortimentet bestäms 50% av kedjan M centralt. Själva mängden av dessa artiklar får dock butiken välja. I praktiken går det till så att de får förslag från kedjan M om hur mycket de ska köpa.

Tidigare fick butikerna från kedjan M åka till Borås för att se på sortimentet. Vid tiden för intervjun försöker kedjan M att korta ledtiderna (JIT) och då får butikerna istället se kollektionerna på en dator. På Klädaffären M anser man att de är kompetenta inom mode på

huvudkontoret. Förändringarna som sker går ut på att korta ledtider och för att få ökad samordning i kedjan.

De som kommer med leveranserna från kedjan M är ASG/Danzas.

Kedjan M centralt ställer krav på leveranserna. På klädaffären M har man fått en förfrågan från kedjan M centralt om när klädaffären M ville ha leveranserna och nu kommer de mellan 12-15. Om något saknas i en leverans för Klädaffären M så sköts det via kedjan M centralt, där det finns en utpekad kontaktperson för klädaffären M. Kedjan M har lager i Borås.

Doktoranden verkar nöjd med att få så utförlig information, men hon fortsätter ändå att ställa frågor. *"Hur har det förändrats över tid?"* frågar hon.

En förändring som skett är att vi har stora ökningskrav, säger den unge mannen, vi ska sälja mer volym. Olika varianter av artiklar ökar, samt artiklar totalt. Det leder till att det blir mer varor på lager.

Just nu har kedjan M initierat ett nytt logistikprojekt, fortsätter han. Fler plagg ska levereras via autopåfyllning. Det är ett nytt datasystem som förts in för att kunna hantera det. Kedjan M skickar en grundsortering till de olika butikerna. Respektive butiks kassa är sedan kopplad till kedjan Ms huvudkontor. Inom det grundsortimentet sker automatpåfyllningen. Detta sortiment är en del av de 50% som kedjan M bestämmer centralt. Fördelarna är tänkta att man till exempel vid en kampanj ska kunna få påfyllning baserat på hur mycket man säljer och därmed sälja mer än om det inte gick att få ytterligare varor snabbt. Dessutom ska det förhoppningsvis bli mindre del av varorna som man behöver rea ut, eftersom man fördröjer inköpen till butik. Bas-sortimentet innefattar främst jackor, kostymer, samt basvaror så som t-shirts, skjortor och strumpor, på herrsidan.

Meningen med grundsorteringen är att det aldrig ska vara slut på dessa varor, men i verkligheten blir det något annat. På klädaffären M hanteras detta genom att personalen skriver ner namn på kunden som efterfrågat varan. På datorn står det när de varorna ska levereras och då kan man meddela det till kunden. Om varorna av någon anledning blir fördröjda kan en kund bli besviken, då kunden kommer in i butiken för att hämta en vara som inte kommit. Förut ringde personalen runt till andra butiker som tillhör kedjan M och kunde få varor från dem.

På klädföretaget M tror man att man ska tjäna mer pengar genom det nya systemet. Man kan till exempel kolla av hur bra en vara fungerar och

sedan ändra inköpet efter detta. Till följd av förändringen ska man försöka hitta fabriker som ligger rätt nära, d.v.s. inom EU. Inom konfektion är olika länder bra på olika saker. Baltikum uppfattas vara bra på kostymer, i Portugal på stretch och trikå.

Doktoranden fortsätter att anteckna allt som sägs. Hon tittar upp från sitt papper och ber den unge mannen att gå över till att berätta om SAMTRA projektet.

Klädaffären M om SAMTRA

När det gäller SAMTRA blev klädaffären M inte kontaktade av personer från SAMTRA direkt. SAMTRA gick istället på kedjan M centralt. På klädaffären M fick man reda på projektet just innan det började genom information från huvudkontoret. Meningen var att leveranserna skulle komma mer uppsamlat, en gång per dag istället för ca åtta gånger per dag.

Vi fick även ett frågeformulär minns jag, säger den unge mannen. Det fylldes i av kedjan M centralt. Klädaffären M fyllde i utvärderingen som sändes ut efter det att projektet upphört.

Innan SAMTRA projektet började fick klädaffären M ett informationsblad om hur det hela skulle gå till. Kedjan Ms huvudkontor frågade butikerna och på klädaffären M hade de inga invändningar emot detta.

"På ett sätt är det bra att få leveranserna utspridda, eftersom man hinner plocka undan". Fast det kan också vara bra att få leveranserna en gång. Om man kan köra med bara en bil för att leverera i sta'n så kan det vara en fördel. Man får trevligare stadsmiljö, vilket lockar fler kunder i förlängningen".

På klädaffären M märkte man inte så mycket av SAMTRA projektet från början, förutom att tidigare "drällkartonger" började komma in mer samlat. Inga direkta problem upplevdes under projektet. Vissa budfirmor var inte involverade och de fortsatte att leverera parallellt. Från större transportbolag blev det ihopsamlat. "Det fungerade rätt bra". Hängande kläder kom även dem fortsatt separat.

En oro fanns att det skulle komma för mycket samtidigt, eller att det skulle ta lång tid, men även det fungerade rätt bra.

När projektet avslutades, slutade det bara. På klädaffären M visste de innan att det skulle upphöra, men inte exakt när. Klädaffären M märkte att det kom fler leveranser under dagen, men det blev ingen större skillnad.

I utvärderingen sa de att det var jättepositivt. Det skulle vara bra att ha något mer permanent. I andra butiker såg några hinder. Adressändringen gjordes av kedjan Ms huvudkontor.

"Vem uppfattade du stå bakom projektet", undrar doktoranden. Hon har efter tidigare intervjuer förstått att en del butiker inte vet om det.

De som klädaffären M uppfattade stod bakom projektet var SLU, kontaktpersonen var en doktorand därifrån.

"De var väl ihop med några, ASG var väl inblandade."

Ej med, men positiv eller neutral

Dryckesbutiken

För att komma till dryckesbutiken måste kunderna gå upp för en trappa i en av gallerierna. Butikschefen tar emot doktoranden och de går in på kontoret. Tanken slår doktoranden att de människor som hon träffar måste betrakta henne som ganska konstig, eftersom hon visar ett väldigt stort intresse för lager och leveranser. Fast de flesta svarar så utförligt och det verkar uppriktigt. Så skulle det även bli under den här intervjun.²²¹

Butikschefen börjar med att berätta hur sortimentet och leveranserna ser ut. Dryckesbutiken har ca 1300-1400 artiklar. Hel- och halvflaskor i spritsortimentet räknas som två artiklar. För öl kan det bli tre artiklar per sort, eftersom det finns både 33cl och 50cl på flaska, samt burk.

Dryckesbutikens leveranser ser väldigt lika ut vecka för vecka. De får några leveranser varje dag från måndag till fredag. En sammanställning av leveranserna visas i tabellen nedan.

Måndag	4 leveranser	(Lagena + tre "ölbilar")
Tisdag	3 leveranser	SSG + 2 öl lev.
Onsdag	2 leveranser	Vin och Sprit + Dagab
Torsdag	5 leveranser	Lagena, ASG + 3 öl lev.
Fredag	2 leveranser	Vin och Sprit + 2 öl. lev.

Tabell 7: Leveranser till dryckesbutiken.

Det ser ut på samma sätt under hela året och varierar bara lite beroende på helgdagar. Vissa helgdagar faller leveranserna bort och då får de

---

²²¹ Intervjun gjordes med butikschefen [Företagsrepresentant S 5, 2002].

leveranserna en annan dag. Sedan kan Dryckesbutiken behöva lite fler leveranser inför storhelger. De största är jul, nyår, påsk, första maj och midsommar. Första maj är en helg då försäljningen är hög i Uppsala, det är den helg de säljer mest på året. Då kan de behöva extra leveranser på lördag.

Leveranserna kommer på förmiddagarna inom vissa tidsramar. Lagena levererar mellan 11-13, ASG Jordbro mellan 10-12 ± 1 timme. Dryckesbutiken vill helst ha leveranserna på förmiddagen, eftersom det är betydligt lugnare i butiken då. Oftast kommer även leveranserna inom dessa tidsramar. Det kan hända att något inträffar, ex. fel på lastbilen, som gör att de blir försenade, men det är väldigt sällan. [Företagsrepresentant S 5, 2002]

Beställningarna går via lina. Butikschefen för Dryckesbutiken kollar upp vad som finns i lagret via datorn. Databasen är kopplad till kassorna. Det finns orderpunkter och han får förslag utifrån detta på hur mycket som ska beställas. Sedan modifieras detta lite beroende på vad han anser vara rätt mängd att beställa. Sedan sänds beställningen till huvudkontoret som i sin tur fördelar till leverantörsgrupper. Allt sker via nätet. Sedan kommer beställningarna som prickas av så fort de anländer.

Dryckesbutikens butiker har alla ett bassortiment och till det kommer ca 20% tilläggsmoduler. Bassortimentet bestäms centralt och det är ett utbud som alla kunder ska finna i Dryckesbutikens butiker runt om i landet. Bland de produkter som de kan välja själva i butiken hör Slottskällarens bryggeri. Det är ett bryggeri som finns i Uppsala. *"Har vi ett litet lokalt bryggeri tycker jag att deras produkter ska säljas i butiken"*. [Företagsrepresentant S 5, 2002]

Det kommer förslag på ca 1000 nya artiklar varje år. Några artiklar i sortimentet åker ut och andra kommer in. På det sättet får de ett levande sortiment, med nya produkter som kunderna kan pröva. *"Det måste ske en förändring i sortimentet"*.

Skrivna leverantörsavtal hanteras centralt. Vid storhelger kan det gå lite beställningar utanför, eftersom de kan behöva extra leveranser. Oftast så hör leverantörerna av sig innan och ger förslag på vilken mängd de ska leverera.

Felaktiga leveranser kommer inte så ofta. Det märker de dessutom ganska snabbt. De olika Dryckesaffärernas butiker har olika nummer. 03 står för Uppsala och butiken i Svava har sedan tilläggsnumret 02. Står det ex. 0304

på pallen så ska det med andra ord till en annan butik. I sådana fall ringer de till ASG centralt och berättar vad som skett. ASG tar sedan kontakt med chauffören som får komma tillbaka och hämta pallen för att köra den till rätt butik.

Efter det att Vin & Sprits inköpsmonopol avreglerades har det blivit besvärligare med leveranserna för Dryckesbutikens butiker, anser butikschefen. Tidigare var det bara en leverantör, samt leveranser av öl, men nu är det mycket fler leveranser som kommer på olika tider och dagar. "Det har blivit ett steg tillbaka". Det finns idag ca 200 olika importörer i Sverige.

De som är störst är Lagena, ASG Jordbro och leverantörerna av öl - Carlsberg, Spendrups, Åbro, Krönlines, Slottskällarens bryggeri i Uppsala, Zeunerts som numera är uppköpt av Kopparbergs, samt en stor mängd av mindre leverantörer med egna bilar. Lagena är Dryckesbolagets egna dotterbolag. De finns i Jordbro och har massor av importörer.

För ASG i Jordbro är det Västberga Åkeri som kör. Lagena har egna bilar. Vin & Sprit, Krönlines, Carlsberg, Spendrups, Kopparbergs har egna distributionslinjer, d.v.s. eget distributionsnät över hela Sverige.²²²

Inom dryckesbolaget har det varit tal om att ha en depå där alla varor skulle köras för att sedan köra ut dem tillsammans. Det har det varit tal om länge, men ingenting har riktigt hänt. Butikschefen för Dryckesbutiken tycker att det skulle vara en fördel, eftersom de då skulle få allt gods samtidigt på en bil.

Vintertid blir det ofta väldigt mycket avgaser i garaget. Bilarna kör in och ibland står de på tomgång. Avgaserna sprider sig ända till hissen. Butikschefen brukar då "skälla" på chaufförerna och be dem stänga av bilarna. Ofta svarar chaufförerna att det är något fel på bilen och att de måste låta den stå på tomgång.

Dryckesbutiken om SAMTRA

Butikschefen för Dryckesbutiken hörde något om att samköra leveranser av centrumledaren för Svava eller möjligen fastighetsskötaren någon gång år 2000. Sedan dess har han inte hört något. Han kan inte heller minnas att han fått någon skriftlig information. Till saken hör att han varit

---

²²² På vissa ställen i Sverige hanteras det dock på annat sätt.

sjukskriven under fyra månader 2001 och senare varit sjukskriven ytterligare två månader.

Den uppfattning som han fick om SAMTRA var att man skulle titta på om man kunde ha någon depå någonstans för de butiker som ligger i huset. Centrumledningen skulle titta på om det skulle vara praktiskt möjligt och i sådana fall samköra. Han vet inte vem som stod bakom projektet. Eftersom han prioriterar den egna butiken går han inte särskilt ofta på de morgonmöten som ordnas i gallerian. Han kan vara ensam på morgonen och det är många leveranser som kommer in, som ska tas om hand.

Han anser att det är viktigt att det är samma chaufförer som kör ut godset. Så är det nu och de känner till Uppsala, samt hur det ser ut och fungerar i Svavas lastkaj och för Dryckesbutiken. "*Då vet chaufförerna vad de ska göra.*"

Ett krav på att gå med i ett projekt som SAMTRA är att det skulle fungera som tidigare eller bättre. Dessutom vet inte butikschefen för Dryckesbutiken om han har mandat för att fatta ett sådant beslut. Det är inte säkert att leverantörerna skulle gå med på det, enligt honom. Han känner att han i sådana fall skulle vara tvungen att kontakta Lagena, Vin & Sprit och andra stora leverantörer.

En fråga som han ställer sig är vad som skulle hända om varor kom bort? Deras varor är av karaktären väldigt stöldbegärliga. De chaufförer som kör idag är anställda av leverantörerna ex. Lagena. Det finns kontaktpersoner på respektive företag. Om något inträffar tar butikschefen för Dryckesbutiken kontakt med den ansvarige personens chef som sedan får fixa det hela.

"Jag har inte tid att sitta och ringa och ringa. Det får istället kontaktpersonen ordna." [Företagsrepresentant S 5, 2002]

I övrigt så tycker han att det skulle vara möjligt med samordning av transporter och att det skulle vara bra för dem att få alla leveranser samtidigt.

Skivaffären

Skivaffären²²³ ligger på övervåningen i en av gallerierna och startades upp av den nuvarande butikschefen och hans bror. 1998 sålde de butiken till Musik F AB, ett företag i Göteborg och ingår numer i en kedja.

---

²²³ Denna text baseras på en intervju som gjordes med butikschefen [Företagsrepresentant S 4, 2002].

Butikschefen för Skivaffären blev då anställd av dem. Även om de ingår i en kedja sköter de sig helt själva och bestämmer vad som ska köpas in.

Butikschefen för Skivaffären har jobbat i branschen sedan 1977 och det har skett en del förändringar. De stora skivbolagen har vuxit och numera finns det fem jättar som har ca 98% av västvärldens marknad. De är: Universal, Warner, Sony, EMI och Virgin. I Sverige låg hela deras verksamhet i Stockholm, men för två år sedan flyttade de en del av verksamheten till Borås och därifrån har de samdistribution. De stora bolagen har fortfarande kontor och säljavdelningar i Stockholm, på Östermalm och i Gamla Stan, men all distribution sker från Borås. När mindre skivbolag börjar växa tenderar de att bli uppköpta av någon av jättarna.

På Skivaffären försöker de ha ett minimalt lager. Det är endast (förutom skivorna i butiken) ett väldigt litet rum just innanför butikslokalen. Butikschefen för Skivaffären tycker dock att det inte är så lätt att minimera lagret, utan köper vid bra erbjudanden och då det kommer ut bra musik. De försöker att hålla ett brett sortiment av olika musikgenrer.

Beställningar görs varje dag. 85-90% beställs direkt från Fakta. Dessa levereras dagen efter vid 11-tiden med postens företagspaket, om beställningarna görs före 15.00. Dessa beställningar görs varje dag. Andra beställningar görs från mindre bolag någon gång i veckan eller varannan vecka. Det sker från två olika bolag. Dessa levereras till 80% av posten och till resterande del med ASG. Sedan finns tre stycken leverantörer som sköter leveranserna själva. Några av dessa leveranser kan komma på eftermiddagen.

Varje dag tar de emot ca fyra kartonger som innehåller 150 CD i var och en. När leveranserna kommer läggs de mottagna CD skivorna in i datan. Det är ganska mycket hantering, eftersom själva CD:n tas ut ur fodralet. CD skivorna finns bakom kassan och läggs i då kunden köper en CD. De ska även prismärkas.

CD skivor är stöldbegärliga, men butikschefen för Skivaffären ställer inga särskilda krav på leveranserna. Det finns försäkringar som täcker ifall att något skulle komma bort. Det är inte nämnvärt mycket felaktiga leveranser som måste returneras.

De kunder som de har i butiken är rätt mycket stamkunder. På Fakta, som har många andra större butiker, säger de att Skivaffären är den butik som köper in och säljer mest udda titlar i hela kedjan.

Skivaffären om SAMTRA

Den första gången då butikschefen för Skivaffären hörde något om SAMTRA var då de ringde och försökte övertala honom om att han skulle gå med i projektet. Personen från SAMTRAs främsta argument var miljön, i den bemärkelsen att försöka få bort transportererna i centrala Uppsala. Förutom telefonsamtalen skickade SAMTRA brev med information. Enligt butikschefen skulle det ha varit en informationsträff tidigare, men han gick inte på den, eftersom han hade annat att göra.

Butikschefen för Skivaffären ville höra från någon annan butik om hur de ställde sig till projektet. Han pratade med Stadium, som var rädda för hur det praktiskt skulle fungera och oroliga för förseningar i leveranserna. För dem var snabbheten väldigt viktig. Han tycker dock att tanken med projektet var god.

Att kunna lita på leveranserna är väldigt viktigt för Skivaffären, särskilt vid lanseringar av nya CDs. Ett exempel var då artisten Kent kom ut med en ny skiva. Butikschefen var själv i Paris och personalen skötte beställningarna. De hade köpt in 50 exemplar, men butikschefen hade tänkt köpa många fler. Då han kom hem gjorde han snabbt en extra beställning som kom dagen därpå. Om de inte skulle ha fått leveranserna då riskerade de att vara utan denna CD och svika kunderna, samt missa försäljning. "*Det är sådana saker man är rädd för*". [Företagsrepresentant S 4, 2002]

Efter det morgonmöte som hölls i Forum gallerian pratade butikschefen med personerna från SAMTRA. Det var meningen att de som var intresserade av att vara med i projektet skulle stanna efter mötet, men i princip gick alla därifrån. Butikschefen pratade bland annat med någon om bilfri innerstad. Under den bilfria innerstaden i Uppsala så hade handlarna inte alls märkt någon nergång i försäljningen, det var till och med mycket handel under den dagen. Därefter hördes inget. Han läste någon gång i tidningen att Skandi hade gått i konkurs och sålts.

Om det ska lyckas med ett liknande projekt anser butikschefen för Skivaffären att det ska vara ekonomisk vinning för dem som medverkar, eller så behövs en lag. Privat tycker han att det skulle vara rätt att begränsa bilismen i staden. "*Det är bökigt med många lastbilar*". [Företagsrepresentant S 4, 2002]

Enligt butikschefen för Skivaffären skulle SAMTRA fungera genom att handlarna skulle beställa godset till terminalen hos Skandi System. Därifrån skulle det omlastas och samtransporteras in till staden. Han hade

erfarenhet att få gods från Skandi System sedan tidigare. Han och hans bror hade direktimport av LP skivor i Tierp.

"Hade det börjat fungera, om de kommit in i rutiner, kanske det hade fungerat".
[Företagsrepresentant S 4, 2002]

Nu när jag ändå är här i Uppsala kan jag ju passa på att gå förbi den där godisbutiken, tänkte doktoranden, efter det att hon lämnat Skivaffären. Hon hade flera gånger försökt att ringa för att få en intervju med den person som var ansvarig. Första gången var det en man som svarade och hänvisade till sin fru, eftersom hon var butikschef. Olyckligt nog var hon sjuk vid flera tillfällen då doktoranden hade ringt. När hon slutligen hade lyckats få tag på butikschefen svarade hon att de inte hade varit intresserade av samlastningsprojektet. *"Vi har inget lager, allt går direkt in till butik"*. Godis är färskvaror, berättade hon och poängterade att det inte kan bli någon fördröjning i leveranserna. Dessutom ville de inte ha allt gods samtidigt, eftersom det skulle ta för mycket plats i anspråk. Butikschefen hade inte velat ta emot doktoranden, eftersom hon kände att hon inte hade något att berätta om samlastningsprojektet. Om jag bara slinker in kanske hon kan berätta något i förbifarten, tänkte doktoranden och klev in i godisaffären. Butikschefen var på plats i butiken, men ansåg inte att hon skulle ha något att tillägga om SAMTRA. Det måste jag ju acceptera och dessutom är det ju rätt intressant, tänkte doktoranden och fortsatte vidare för att ta tåget tillbaka till Stockholm.

Ej med, negativ

Modebutiken

Modebutiken²²⁴ är en butik som ligger i en av Uppsalas gallerior. Kläderna som säljs i butiken riktar sig mot kvinnor i åldrarna 19-29, fast kundkretsen går från 15-60. Butiken öppnade 1999 och drivs privat, är helt fristående och tillhör inte någon kedja. Lokalen är väldigt liten. De har dock ett väldigt brett sortiment trots ytan, eftersom de bara köper in några få plagg per artikel. Butiksägaren överväger att öppna ytterligare en butik, om han bara hittar *"rätt lokaler"*.

Ägaren till Modebutiken tycker att modet för yngre kvinnor är roligt, eftersom det förändras hela tiden. Trenderna växlar snabbt och det är därför svårt att på förhand veta vad som kommer att gälla, berättar han. Enligt ägaren styr skribenter i olika tidningar modet väldigt mycket.

---

²²⁴ Intervjun som texten om Modebutiken baseras på gjordes med VDN och ägaren [Företagsrepresentant S 7, 2002].

"De där skribentankorna." Butiksägaren berättar att de kan tycka att det är tråkigt med samma färger och målar helt plötsligt upp en annan färg som högsta mode.

SAMTRA hörde butiksägaren talas om första gången då personer från SAMTRA var och presenterade projektet för handlarna på ett möte med företagarföreningen. Butiksinnehavaren säger att han höll en låg profil och inte sade något under det mötet.

"Det var inget för mig." [Företagsrepresentant S 7, 2002]

Ägaren till Modebutiken vet inte vem som stod bakom projektet och han upplevde det hela som lite luddigt. Han uppfattade det som om att leveranserna skulle samlas till vissa tider i veckan eller/och vissa dagar mot en avgift. Det var på grund av kostnaderna som butiksinnehavaren blev negativt inställd till projektet.

"Vi har nog med kostnader för transporter i alla fall!" "Allt har ett pris" [Företagsrepresentant S 7, 2002]

Att avgifterna för leveranser är höga för Modebutiken beror på att de köper in och tar emot små mängder. Ägaren ger exempel på en leverantör av skärp. De missköter sig på olika sätt, berättar han. De sänder inte leveranserna då de sagt och de delar upp dem. Under samma dag som doktoranden gjorde intervjun hade det kommit en sådan leverans från denna leverantör. Då hade de sänt några få skärp i en liten kartong, vilket gjorde att leveranskostnaden blev väldigt hög utslaget på varje artikel.

Lagret är extremt litet och är inrymt i den lilla passagen till det kombinerade fikarummet, reklamverkstaden och kontoret. Omsättnings hastigheten är hög, något som är ett måste, enligt ägaren. Annars är det svårt att få det att gå runt. Butiksinnehavaren uppfattar modebutikens omsättning per kvadrater vara relativt högt för branschen. Startmarginalen är ca 50-55%. Det finns ingen generell marginal utan det varierar. Det ska jämföras med en butik som har egna märken, vilka ofta har en marginal på 80-85%, enligt butiksinnehavaren.

Modebutiken har ca 200 leveransdagar per år. Hur många leveranser som kommer per vecka varierar mellan 5 och 30. Butiken tar emot varor alla dagar. Det finns inga heltidsanställda och vissa tider är det enbart en person i hela butiken. Som mest är det fyra personer från personalen i butiken samtidigt. Fram till tolv på dagen är det inte särskilt mycket

kunder. Modebutiken har varken plats eller tid att ta emot några större sändningar. De får främst kartonger i olika storlekar.

Posten kan leverera varorna direkt till butiken. De flesta andra kommer till lastkajen. Då ringer chauffören och personalen i butiken får gå ner för att ta emot leveransen. Det fungerar inte om det är en ensam person i butiken och då har man något som ägaren kallar "vissa allierade". Det är någon person från en annan butik som rycker in och hjälper dem, bland annat Skivaffären som ligger mitt emot.

När varorna kommit fram packar de upp dem och prismärker. Priset är redan satt och finns i en pärm. Sedan ska varorna ut i butiken så fort som möjligt.

I dagsläget har butiken 17 leverantörer, från vilka de köper in ett 25-tal märken. "*Vi har egentligen för många*" Butiksinnehavaren tycker att det är tråkigt med utbredningen av kedjor, eftersom det blir så liten bredd på utbudet. De stora kedjorna har en huvuddesigner och blir låsta vid dem, förklarar han. De blir tvungna att köpa in en hel kollektion. Enligt butiksinnehavaren till Modebutiken är en designer alltid bäst på ett specifikt plagg. Eftersom Modebutiken är fri att köpa in vad de vill kan de, så som butiksinnehavaren uttrycker det, vraka och välja mellan godbitarna, d.v.s. ta ut de 10 bästa procenten av en kollektion. En annan stor fördel, ser han i att de kan köpa sent in i säsongen. De kan avvakta och köpa in allt eftersom och slipper spekulera i vad som kommer att säljas. Butiksinnehavaren kan till exempel åka ner till Stockholm till någon agent och peka ut vad han vill ha. Sedan kan han få leveransen därefter. På det sättet slipper Modebutiken rea ut flera plagg. Modebutikens slutmarginal ligger därför lite högre än branschen generellt. Modebutikens slutmarginal är 47,5% och branschens ligger på 37-38%, enligt butiksinnehavaren.

Inköpen görs via agenter. Några agenter kommer till butiken, men de blir allt färre, enligt butiksinnehavaren, eftersom det blir fler och fler kedjor. Antalet mässor inom konfektion har också minskat, fortsätter han. Den enda som numera finns i Skandinavien är en mässa i Köpenhamn. De flesta leverantörer står för frakterna. Ägaren till butiken har två agenter i Stockholm där kan han själv hämta varor ifrån. Han tar då sin egen bil till Stockholm och tar med sig varorna i den på tillbakavägen.

De åkerier som kommer med leveranserna är olika, bland annat Post Åkeriet. Den transportör som butiksinnehavaren tycker är bäst är SGS. De är specialiserade på distribution av konfektion. "*Det är snyggt och prydligt,*

saknas aldrig något - jättebra." SGS har inredda bilar där kläderna kan hängas upp, istället för att de paketeras i kartonger.

I Modebutiken vill de helst inte ha leveranser före klockan tolv. Därefter är de två personer i butiken. Butiksinnehavaren ställer förutom detta inga krav på leverantörer eller transportörer när det gäller leveranser.

För Modebutiken är det oerhört viktigt med snabba leveranser, p.g.a. den höga lageromsättningen, storleken i butiken och svängningarna i modet. De kan göra en beställning på torsdag och sedan få den nästa dag, till exempel om något tar slut. Blir det då en dags fördröjning står de utan denna vara under hela helgen.

"Det får inte bli någon fördröjning" [Företagsrepresentant S 7, 2002]

Butiksinnehavaren tycker att SAMTRA borde ha involverat handlarna vid utformningen av tjänsten. Då kunde den ha gjorts på ett sätt som passat dem. *"De har inget färdigt paket för konfektion"*

Ägaren till Modebutiken pratade lite allmänt med andra handlare om SAMTRA. Han minns inte exakt hur det kom sig, vid vilka tillfällen och med vem.

"Dessutom har intresset varit iskallt" [Företagsrepresentant S 7, 2002]

Han är dock inte negativ av princip. *"Kan de lösa logistiken kan det vara intressant."* [Företagsrepresentant S 7, 2002]

I Uppsala har det varit diskussioner om att stänga av innerstaden under lång tid. Något som butiksägaren är väldigt negativ till.

"De gör vad man kan för att stänga av städer" *"Gator ska inte bilar köra på, utan det ska vara något som man ställer blomkrukor och annat på"* [Företagsrepresentant S 7, 2002]

Enligt honom är det Miljöpartiet med deras vågmästarroll i kommunen som bland annat bidrar till detta. Han säger att de menar väl, men att de inte känner till särskilt mycket om den praktiska situationen och att det då ofta blir lite galet. Ett exempel han ger är när det byggdes en torvfabrik i Uppsala, som sedan brann och ställde till med stora problem.

"De vet inte vad de håller på med." [Företagsrepresentant S 7, 2002]

Doktoranden känner en viss oro efter ett tag då intervjun drar ut på tiden. Han har säkert mycket att göra, tänker hon. Men så verkar inte butiksinnehavaren uppfatta situationen och fortsätter att berätta om både det ena och det andra.

Eftersom Uppsala är en studentstad kommer människor från hela landet och bosätter sig en tid. Det är ofta unga människor, med ideal och engagemang. Det upplevs som negativt av butiksinnehavaren att personer som bor tillfälligt i staden försöker påverka så mycket.

"Alla ska vara med och bestämma i den här staden"[Företagsrepresentant S 7, 2002]

Anledningen till att butiksinnehavaren kände det på detta sätt, den dag doktoranden gjorde intervjun beror på att det varit den artikel som bilden på följande sida visar i tidningen Uppsala Nya Tidning samma dag. Det stod att några studenter skulle samla in namnunderskrifter för en bilfri innerstad.

Studenter kräver bilfritt centrum

Namninsamling för omröstning

En grupp studenter har startat en namninsamling till förmån för en bilfri innerstad i Uppsala.

- Trafiken får så många negativa konsekvenser för folks hälsa att något måste göras, säger en av studenterna, ~~XXXXXXXXXX~~.

De vill att ingen privatbilism tillåts innanför ett område som begränsas av Kungsgatan, Bäckensgränd, Nedre slottsgatan och Luthagsplanaden.

Gruppen räknar med att få ihop ett tillräckligt antal namn så att kommunfullmäktige måste behandla ärendet. **Uppsala • 10**

Bild 20: Klipp ur Uppsala Nya Tidning, 2002-12-12, s.1.

Butiksinnehavaren tycker vidare att det är dåligt att det finns så få P-platser i city och att det är så dyrt att parkera. I Grännby centrum utanför sta'n finns det fler P-platser än i city.

"Miljöpartiet tror på fullt allvar att folk ska åka ut till infartsparkeringar och ta en kabelvagn in till City" [Företagsrepresentant S 7, 2002]

"Den här sta'n har blivit hopplös efter miljöpartiets vågmästarroll"
[Företagsrepresentant S 7, 2002]

När doktoranden går därifrån reflekterar hon över att det blev väldigt mycket politik de pratade om istället för fakta. Något som återkom i flera intervjuer var att butikerna inte visste så mycket om SAMTRA. Hon funderade över om det berodde på tiden som gått från det att projektet pågick och intervjuerna. I viss mån, tänkte hon, men hon började i allt högre grad att tro på en heterogen världsbild. För respektive butik var samlastningsprojektet bara en liten del av butikernas vardag, tänkte hon när hon gick mot centralstationen.

Enrollering av övriga intressenter - transportföretag

För att andra transportföretag inte skulle känna sig överkörda ansågs det viktigt att informera dem och att inte utesluta dem i projektet. Det var transportföretaget som hade ansvar för dessa kontakter.
[Företagsrepresentant S 1, 2001]

Skandi System bjöd in de andra transportföretagen för att informera dem och även för att erbjuda dem att vara med i projektet och få möjlighet att köra gods. Det var dock ingen som nappade på det erbjudandet. Betalningen för att köra godset från miljöterminalen till gallerierna betalades med 50% genom bidrag under projektet. Transportföretagen fick stå för resterande del själva. [Företagsrepresentant S 1, 2002]

De andra transportföretagen var därför endast med på några möten. Även på dessa möten var uppslutningen rätt dålig. [Företagsrepresentant S 2, 2002] Transportföretaget som var med i projektet använde främst de andra transportföretagen som bollplank, bland annat för att diskutera hur de skulle kunna hantera de "motsträviga" handlarna. [Företagsrepresentant S 1, 2001]

Den doktorand från SLU som senare kom in i projektet har pratat lite med de övriga transportörerna. De anser att projektet är intressant och tror att samtransport kommer att komma i framtiden. Däremot ser de inte så stora fördelar, eftersom de redan anser sig ha "optimerat" sina körningar. Deras lastbilar är i princip fulla då de lämnar deras terminaler. [Doktorand SLU, 2001]

Åkeriet Å

Åkeriet Å²²⁵ hade vid tiden för intervjun 40 anställda, 27 bilar och 9 släp. Området som Åkeriet Å levererar till är Uppsala med omnejd, ca 3 mil. Till centrala Uppsala kör Åkeriet Å till ca 60 olika ställen. Det är blandat kontor och butiker.

Företaget bildades 1973 och den nuvarande ägaren köpte det 1977. Det var då flera aktörer som ägde företaget, bestående av flera åkerier i Uppsala, som körde åt Bilspedition, sedermera BTL och sedan Schenker-BTL²²⁶. Deras kund är därför fortfarande endast Schenker-BTL. De andra åkerierna som kör för Schenker-BTL i Uppland kör inte i centrala Uppsala, enligt ägaren.

I en omorganisering i Schenker-BTL i början på 90-talet lades det geografiska området Uppsala under Stockholm och är numera en så kallad omlastningsstation. Åkeriet Å fick då börja hämta godset i Stockholm.

Åkeriet Å har sju lastbilar och sex släp som går varje dag mellan Stockholm och Uppsala, berättar ägaren. Godset hämtas i Stockholm och körs till terminalen i Uppsala. Därifrån delas godset ut på mindre enheter och lastas på de mindre skåpbilarna, som kör direktdistribution ut till kund. Godset körs till ca 100-180 kunder i Uppsala.

Västra sidan av Uppsala kallas för institutionssidan. Där är det för trångt att köra med större lastbilar.

Det finns några stora punkter för leveranser i centrala Uppsala, exempelvis city garage. Dessa samordnas och körs ner en gång om dagen.

Inom SAMTRA projektet såg man att Åkeriet Å endast kom med gods en gång om dagen, enligt VDn för Skandi System. [Företagsrepresentant S 2, 2002]

"Vi har samordnat i 20 år." [Företagsrepresentant S 9, 2003]

Bilarna är samordnade från Stockholm, enligt ägaren. *"så mycket miljömedvetet och ekonomiskt som möjligt."* [Företagsrepresentant S 9, 2003]

---

²²⁵ Intervjun som ligger till grund för texten om Åkeriet Å gjordes med åkeriets VD [Företagsrepresentant S 9, 2003].

²²⁶ I skrivande stund, 2006 är namnet Schenker.

Åkeriet Ås dygn räknas från 23.00. Två lastbilar kör till Stockholm med släp. De lastar tre lastbilar från Stockholm för direktdistribution, samt två släp. Lastbilarna åker ca 02.45 från Stockholm, därefter blir det tomt i terminalen i Stockholm. Lastbilarna kommer till Uppsala ca 04.00. Det är ca 20-30 sändningar per lastbil, enbart i bilen. I släpen står ca 40-60 pallar, vilket anses som full-lastat. Godset från släpen lastas ut i terminalen och delas upp på de mindre lastbilarna, som levererar gods i Uppsala centrum. 03.30 går ytterligare två lastbilar med släp, samt fyra chaufförer från Uppsala till Stockholm. I Stockholm står då en bil som redan är färdiglastad, den tredje bilen som lastades under natten.

En chaufför tar den färdiglastade bilen och kopplar på ett släp och åker till bilpaketsavdelningen i Stockholm och lastar där ca 30 burar. Den lastbilen är tillbaka i Uppsala ca 7.00. Sedan tar "bilpaketspojarna" (de vita mindre lastbilarna) över. Det är ca sex lastbilar som går från Åkeriet Å ut till hela centrala Uppsala.

Chaufför nummer två, kopplar på ett släp på det som kallas Markplanssidan, vilket är det tunga godset i Stockholm. Där står stort och otympligt gods som lastas med truck. Utrymmet som blir kvar fyller han på med styckevis pallgods. Sedan åker han hem till Uppsala, där han kommer fram ca 7.00. Släpet går till kaj i Uppsala hos Åkeriet Å. Det kompletteras med lastbilar som börjat lastas. Själva lastbilen kör han ut själv.

Chaufför 3 lastar bilen för direktdistribution och släpet för kajlossning. Han kommer fram till Uppsala ca 6.45.

Chaufför 4 lastar bilen för direktdistribution, samt släpet för omlastning. Han avgår från Stockholm ca 9.00. Det ska då vara tomt i terminalen i Stockholm igen. godset på släpet samordnas med annat gods i terminalen i Uppsala, 07.00 släpet och detta 9.00 släpet.

Sedan går en ny vändning 12.00. Det är fyra inhämtningslastbilar med släp.

En bil går till norra industriområdet i Uppsala, med avgångstid 15.30 till Stockholm, Lundaterminalen.

En annan bil tar industriområdet kring Åkeriet Å, går sedan tillbaka till Åkeriet Å, innan denna chaufför avgår därifrån med full bil och släp 16.30.

Den tredje chauffören hämtar gods i Knivsta och Sigtuna, med avgång ca 14.30 - 15.00 från Sigtuna.

Den fjärde chauffören går till ett stort logistikcentra i Roslagsberg, efter Märsta från Stockholmshället. Han lastar fullt och avgår 15.30 till Stockholm.

Alla lastbilar lossas i Stockholm. I Stockholm lastas sedan en bil, om det är mer gods än vad som ryms lastas ytterligare en.

En bil går till Västberga i Stockholm, där chauffören byter det tomma släpet till ett färdiglastat. Det är vitvaror från en kund. Denna bil går sedan tillbaka till Åkeriet Å, där det sorteras upp i vitvaror som ska distribueras ut till butiker och övrigt. Då är klockan ca 21.00-22.00 på kvällen.

På ungefär detta sätt har Åkeriet Å kört sedan tio år tillbaka. Det är små förändringar, exempelvis har man tappat två företag som kunder. Före detta upplägg fanns ett helt annat system. Det var när Schenker gjorde en omorganisering och Uppsala hamnade under Stockholm, organisatoriskt, som ägaren till Åkeriet Å gjorde detta upplägg. Ägaren till Åkeriet Å fick inga direktiv om hur distributionen skulle ordnas. Själva omlägget gick snabbt, enligt ägaren. Ägaren till Åkeriet Å var i Stockholm dygnet runt i närmare en månad innan omläggningen. Först gjorde han ett upplägg som inte fungerade, då hade Åkeriet Å hälften så mycket ankommande fraktsedlar, i relation till vad de fick då intervjun gjordes.

Åkeriet Å om SAMTRA

Ägaren till Åkeriet Å uppfattar det som om de jobbat med samordning av gods länge.

"Sedan, när man får se sån't här!" - han syftar på SAMTRA.
[Företagsrepresentant S 9, 2003]

Enligt ägaren till Åkeriet Å vill kunder som har gjort avtal med Danzas eller Schenker ha just dessa företag som distributörer.

"... blev aldrig löst: lossade in 15 kartonger till kunds kund, sedan fick de endast 13" "vi satt som ansvariga vid försäkringsärendet" "vi hade mycket missnöjda kunder" - med kunder menar ägaren till Åkeriet Å fraktköparna, d.v.s. leverantörer till butiker.

"Idén om att hålla lager och köra ut är att frångå det miljömässiga. Man ska inte ha ytterligare logistikcentra, vid varje lagring blir det mer skaderisk och mer risk för svinn." [Företagsrepresentant S 9, 2003]

Ägaren till Åkeriet Å tror att det är bättre om var och en sköter sin bit.

Det som han tycker vore viktigare att bry sig om, är de små firmabilarna som kör omkring.

"Vi föreslog (inom SAMTRA) att endast bilar med yrkestrafik skulle få köra in till centrum, till gallerierna Svava, Forum och S:t Per." [Företagsrepresentant S 9, 2003]

"Man fick ju inte vara med på hela samtalen, man fick ju gå därifrån." – han syftar på att efter de möten som hölls med åkerier skulle projektinitiativerna diskuteras enskilt.

Ägaren till Åkeriet Å fick höra talas om SAMTRA genom kvinnan som var miljöansvarig på Skandi System. Hon hade ringt och pratat med ägaren till Åkeriet Å. Han pratade sedan med henne återkommande i telefon. *"Hon är bra."* [Företagsrepresentant S 9, 2003]

Reaktionen från ägaren till Åkeriet Å var att det alltid är intressant med nya grejer. Han tycker att Skandi var duktiga, men att det dog ut när VDn för Skandi System slutade. VDn och ägaren till Åkeriet Å kände varandra sedan tidigare och ägaren till Åkeriet Å tycker att VDn för Skandi System hade många roliga ideer.

Ägaren till Åkeriet Å gick på det första mötet som hölls på miljökontoret den 17:e november 1999. Efter det minns han att det hölls möten på Skandi. Det som diskuterades inom denna grupp var bland annat hur de skulle lösa samordning av trafiken.

Ägaren till Åkeriet Å ansåg att Åkeriet Å gick med i projektet, genom att de körde godset till Skandi och för att de var med på möten. Han anser att de då förbundit sig att diskutera och försöka lösa problem. Han betonar att de också har en tredje part, kunden.

"Vi var med så långt vi kunde, vi körde dit grejer." [Företagsrepresentant S 9, 2003]

Ägaren till Åkeriet Å minns inte riktigt, men tror inte att de körde ut något från Skandi inom projektet.

Under det första mötet var uppfattningen från ägaren till Åkeriet Å att upplägget inte var färdigt.

"Det dog ut med VDN till Skandi System." [Företagsrepresentant S 9, 2003]

Då gick även kvinnan som var miljöansvarig på Skandi System över på Box Delivery i Stockholm.

"Skandi var duktiga, de var certifierade tidigt enligt både ISO 9002 och 14001." [Företagsrepresentant S 9, 2003]

Anledningen till att Åkeriet Å var med i projektet, enligt ägaren till Åkeriet Å, beror på att Schenker är miljöcertifierade, därför ska de vara med.

Schenker's information kommer främst i pappersformat.

Ägaren till Åkeriet Å säger att de är med: miljötänkande, "*vi är inte ensamma, stående allena. Vi måste tänka på kommande generationer, mycket av det man kan göra är inte kostsamt.*" [Företagsrepresentant S 9, 2003]

Han har sagt åt butikerna i gallerierna att de måste boka före 12.00 för att de ska hämta gods samma dag. Om någon butik opponerar sig använder han miljöargument. Han säger att det beror på miljön, och med miljöargument accepterar de upplägget.

Åkeriet Å och möten inom SAMTRA

Enligt ägaren till Åkeriet Å var det diskussion om olika saker.

"Det var länge sedan." [Företagsrepresentant S 9, 2003]

En del kunder ringde till Åkeriet Å och klagade. Det var främst avsändarna, men eventuellt även butiker. Avsändarna undrade om hur det skulle bli med försäkringarna, vad som gällde. Det var även frågor då godset inte kom.

Förutom möten pratade ägaren till Åkeriet Å med Posten om projektet. De kör dock främst paket, vilket gör att de har helt olika system "*de kör småskvättar och får gods i olika etapper*" "*vi tänkte att vi skulle tjäna pengar ett tag, men det stämde inte*". [Företagsrepresentant S 9, 2003]

Det är Schenker-BTL som säljer till kund, d.v.s. avsändare.

Enligt VDN på Åkeriet Å skrev de ner vad som stod på bilen. VDN på Åkeriet Ås förslag var att SAMTRA istället skulle skriva ner registreringsnummer och sedan kolla upp vem de tillhörde.

"Det blev ingen riktig uppföljning." [Företagsrepresentant S 9, 2003]

"De gjorde fel när de räknade bilar" [Företagsrepresentant S 9, 2003]

Enrollering av alternativa användare

Eftersom det var så få butiker från de tre gallerierna som valde att vara med i projektet började man att leta efter andra möjliga handlare. Ytterligare en galleria kontaktades, samt en del butiker som låg i närheten av gallerierna.

Den fjärde gallerian som kontaktades heter Fenix och ligger lite i utkanten av de andra. Denna galleria har inte garage som de andra gallerierna. Istället kommer varorna till en bakgård som är gemensam för samtliga butiker.

Det fanns ingen formellt utsedd samordnare i den gallerian, utan en av butikscheferna i gallerian hade den rollen. I gallerian Fenix hölls inte heller några organiserade möten och inom SAMTRA valde de därför att istället kontakta respektive butiksföreståndare. Med Miljökontoret som avsändare sändes följande brev.

Tel: 018- [REDACTED]

2000-08-22

Att: [REDACTED]

Hej! [REDACTED]

Jag har förstått att det är du som sammankallar till möten med handlarna i Fenix huset. SAMTRA-gruppen skulle jätte-gärna komma och berätta om projektet för handlarna i Fenix samt erbjuda möjlighet att delta i projektet. Därför undrar jag om det finns någon möjlighet för oss att komma på något av era gemensamma möten.

Du kan väl höra av dig?

Vänliga hälsningar,

[REDACTED]

Ps. Hoppar det går bra för er med era transporter! Da.

Bild 21: Brev till sammankallare i gallerian Fenix.

Några av butikerna i den gallerian var intresserade, bland annat en fotobutik som tillhörde samma kedja som en butik som var med i projektet. De lät vissa leveranser bli samordnade. Fotobutiken som låg i Fenix gick aldrig in i samlastningsprojektet. De två butikerna i samma kedja hade ingen kontakt med varandra, enligt SLU-doktoranden. Till slut blev det inga butiker från gallerian Fenix som gick med i SAMTRA. Några var nära, bland annat en Dressmanbutik. Dressman har butiker även i andra gallerior. Logistikchefen centralt tyckte inte det var några hinder, men butikerna bestämmer själva och det rann ut i sanden. [Doktorand SLU, 2001]

Inte heller någon av de butiker som låg bredvid gallerierna kom med i projektet. De som var med, var med andra ord med från början.

Enrollering av hantering

Enligt en chaufför och terminalarbetare på den så kallade miljöterminalen fick de som arbetade med SAMTRA praktiskt inte så mycket information, "nästan ingen". De fick reda på att godset skulle samlastas för att köras ut

så effektivt och miljömässigt som möjligt. Hur det skulle gå till rent organisatoriskt fick de ingen intern information om. [Företagsrepresentant S 3, 2003]

Hans spontana kommentar var: "*det gick inte, vi fick så lite gods*". De försökte samla för att köra ner godset, men det var olika saker som hindrade detta. Ett problem var att de samtidigt som SAMTRA körde mycket gods åt Fraktarna. Detta gods kom mellan 11--12 och då hade de redan varit nere på stan med gods. Från andra transportbolag kom godset på olika tider. Från ASG och Posten kom godset på olika tider, allt mellan 7--14. De direktiv de hade fått internt från Skandi var att de skulle försöka köra ut godset samma dag. [Företagsrepresentant S 3, 2003]

De hade under SAMTRA-projektet lager åt flera kunder, men det var nästan ingen av dessa som låg i centrum och då godset skulle köras därifrån rörde det sig om väldigt stora mängder så att de i princip fyllde en lastbil endast med det godset. Någon samordning med detta för SAMTRA var därför inte möjligt. [Företagsrepresentant S 3, 2003]

Under tiden för SAMTRA körde Skandi främst bud och det gick inte, enligt terminalarbetaren, att kombinera den verksamheten med samlastning av gods. [Företagsrepresentant S 3, 2003]

Terminalarbetaren säger att inom Skandi "*fick de ingen trafikledning och alla skyllde på alla andra*." Han säger att de ibland inte hade några lastbilar och att det inte fanns någon struktur. "*Sista tiden brydde sig ingen om något*." [Företagsrepresentant S 3, 2003]

Enrolleringen anses bristfällig och upphör

Det var väldigt få handlare som anslöt sig till projektet. De som var med låg inte så nära varandra och dessutom uppgick deras leveranser inte till så mycket att de var möjligt att köra fulla lastbilar (Ljungberg et al., 2002). Eftersom detta inte anses ge några miljövinster valde man att istället upphöra med samordningen.

Upplösning och utvärdering

Då det endast var 10-12 butiker som deltog, ansågs det inte som tillräckligt för att utvärdera effekten av projektet. De var alldeles för få och de låg lite

spridda från varandra. De som hade medverkat i projektet har uppgivit att de är positiva till samordningen. (Ljungberg, et al., 2002)

Sammanfattande beskrivning av den generella processen i SAMTRA

Fallet visar på hur några aktörer åtar sig att föra miljöns talan och försöker att införa en fysisk obligatorisk passeringspunkt, den så kallade miljöterminalen. Miljön har uppfattats som en aktant för vilken utsläpp, buller och köbildning måste minska. För att kunna översätta dessa krav sker insamling och tolkning/simulering av information. Enrolleringen av användare anses vara enkel, men då de inte låter sig enrolleras så lätt hamnar fokus överhand allt mer på denna process. Enrolleringen av en kritisk massa misslyckas av olika anledningar och slutligen bestämmer man sig för avsluta projektet.

I SAMTRA ansågs tiden för projektet ha varit rätt då projektet diskuterades från början. Det var diskussioner om bilfri innerstad och innerstadsmiljön översatt till luftkvalitet låg högt på agendan. I ett senare skede kom diskussioner om bilfri innerstad av sig och samordningen blev inte längre en möjlighet för att skapa en alternativ lösning till den bilfria innerstaden.

Personer från de tre sektorer som utgjorde projektledningen; universitetet, kommunen och transportföretaget, upplevde sig ha olika kulturer och arbetssätt. Utifrån detta kände de både stimulans och konflikt i partnerskapet och såg både fördelar och problem att samarbeta. Det fanns stora förhoppningar i början av projektet att konstellationen skulle ge stora möjligheter att genomföra samordningen av transporter. En av deltagarna uttryckte att de hade fått möjlighet att prova samlastningsidén genom medverkan av de andra två aktörerna. Däremot upplevde personer från de olika sektorerna att det var problematiskt att jobba tillsammans och som en av de medverkande personerna uttryckte det; "*Det är tre olika världar*".

De olika sektorerna upplever att de har olika uppgifter, incitamentsstrukturer och är organiserade efter det. Den sanning som konstrueras i efterhand var att samarbetet blev problematiskt på grund av att de olika sektorernas arbetssätt och målbilder skiljde sig från varandra. Från företagets håll var forskarnas mål att producera forskarrapporter och de ansåg att de var den aktör som var mest inriktad på att utföra samordningsaktiviteterna. Då mer behov i form av tid och resurser

uppstod för att enrollera fler användare konstruerades uppfattningar om att aktörerna från de andra sektorerna inte utförde sin uppgift. Då ett problem eller en konfliktsituation uppstår i ett partnerskap för hållbar utveckling ligger det nära till hands att använda de olika sektorernas egenskaper som förklaringsmodell och relatera till olika mål och arbetssätt. De tre sektorerna var ju däremot överens om både mål och arbetssätt i början av projektet, de hade samma intentioner. Intentionen var att minska utsläppen av godsdistribution in till centrum, genom att samordna transporterna via en så kallad miljöterminal.

I SAMTRA blev ansvar för vissa uppgifter och aktiviteter delegerade till andra personer. Bland annat blev ansvaret för att kontakta centrumledare och butiksansvariga delegerat till doktorander och en underavdelning inom kommunen. Delegering av ansvar skapar även ytterligare ett utrymme för tolkningar och översättningar. Översättningar i sin tur kan skapa större eller mindre grad av osäkerhet. I några intervjuer framkom just de som representerade SAMTRA att betraktas som ett hinder till att gå med, så som ett av citaten speglar; "*De var så lågmälda och tystlåtna*".

Då butikerna inte lät sig övertalas att vara med i projektet genom det tänkta utskicket via post, blev projektledarna tvungna att söka nya vägar för att enrollera dem och de var trots personliga besök ovilliga att gå med i samlastningen. I SAMTRA byggde projektledarna sakta upp en mur mellan sig själva och butikerna, trots att de försökte närma sig de butiksansvariga. Butikerna kom allt mer att betraktas som motsträviga. Istället för att försöka rasera muren satte man upp ytterligare tegelstenar som förstärkte bilden av motsträvighet.

Denna ganska generella sammanfattande beskrivning av SAMTRA tar upp flera aspekter av partnerskapet som kommer att behandlas i analysen.

Framtida Handel

FRAMTIDA HANDEL – FRIVILLIGT AVTAL FÖR HÅLLBAR UTVECKLING I LIVSMEDELSINDUSTRIN

De samlades i ett rum för att prata om framtiden, om vad som skulle hända då nästa generation vuxit upp. Den diskussion de förde handlade om vilka bilder av framtiden de hade; hur marknaden skulle utvecklas och hur det skulle bli med det ekologiska systemet. Vid det tillfället kunde nog ingen av de kvinnor och män som samlats ana vad diskussionen skulle leda till sex år senare. Berättelsen är en inblick i partnerskapet för hållbar utveckling Framtida Handel, som kom att ha det ambitiösa målet att verka för en hållbar livsmedelskedja år 2025. Partnerskapet innefattar flera olika sektorer; företag inom livsmedelskedjan, kommuner och regering.

Så som det ovanstående inledande stycket till den här falltexten indikerar har jag haft en helt annan relation till Framtida Handel i jämförelse med SAMTRA. SAMTRA var ett avslutat projekt och jag spårade mig fram till en version av vad som utspelat sig under projektiden genom intervjuer och dokumentation.

Min relation till Framtida Handel har även förändrats över tid, från att vara något grumligt ottydligt som jag studerade som försökte förstå så gott det gick, till att i viss mån bli en del av fallet.

Jag har även valt att återge Framtida Handel på ett annat sätt än SAMTRA. En anledning till det är att jag varit tvungen att lägga pusselbitarna mer tillrätta för att kunna återge en för läsaren förståelig berättelse.

Som jag berättade i kapitlet om forskningsdesignen för studien i avhandlingen, fick jag information om fallet via ett företags hemsida där de meddelade att de deltog i partnerskapet. Då jag började studera Framtida Handel gjorde jag först en intervju med projektledaren och då frågade jag även om jag skulle få möjlighet att delta på möten och observera, vilket jag även skulle få göra. Det verkade som ett logiskt sätt att närma sig partnerskapet. Jag blev inte riktigt klar över vad det hela gick ut på i den första intervjun och jag försökte nysta vidare genom intervjuer med olika personer som varit involverade i partnerskapet och samtidigt försöka följa med i vad som hände i nutid genom deltagande observationer, det vill säga hur partnerskapet utvecklade sig.

Att sitta med på möten kändes i början ungefär som att sätta ut huvudet utanför fönstret i ett höghastighetståg som nått sin maxfart. Jag försökte mer eller mindre desperat uppfatta allt som swishade förbi och som enligt mig inte bildade något tydligt mönster. Det hela underlättades inte heller av att jag genom deltagare i partnerskapet fick information om att möten skulle äga rum och att jag insåg att jag gång efter annan ramlat av, inte tåget, men väl mejllistan och inte fått kallelse till möten. Från början trodde jag att det berodde på att det fanns en vilja att utesluta den så kallade observatören från möten, men senare skulle jag förstå att jag var långt ifrån ensam.

Det kändes flera gånger som om jag borde ge upp och lämna fallet åt sitt öde. Jag frågade mig om jag inte hade tagit mig vatten över huvudet, skjutit för högt och alla andra metaforer för att beskriva detsamma. På något, i viss mån oförståeligt, sätt hängde jag mig ändå kvar och samlade in mer och mer empiri, så mycket empiri att det skulle räcka till flertalet avhandlingar. Därför blev det även svårt att återge fallet. Var skulle jag börja, vad skulle jag återge och vad inte, samt hur?

Framtida handel började 1999 och jag började studera fallet 2001. Jag har fortsatt att följa partnerskapet sedan dess och beslutade mig för att stoppa datainsamlingen efter 2006, även om jag fortsatt att gå på möten. Med andra ord har jag studerat Framtida handel under fem år och det som återges i texten är det som jag anser vara det viktigaste för frågeställningen och syftet i avhandlingen.

Fallet, som presenteras i kronologisk ordning, handlar om hur olika representanter relaterar till det ekonomiska och det ekologiska systemet, samt hur de kopplar samman olika enheter och gör översättningar. Det är samtidigt en berättelse om hur partnerskapet väldigt ofta var på väg att läggas ner, men ständigt livräddades genom hjältemodiga insatser. Det handlar även om hur aktörer försöker bli en del av partnerskapet och hur representanter i partnerskapet försöker enrollera andra aktörer.

En kortfattad beskrivning av Framtida Handel, som återges i citatet nedan, framställer att partnerskapen ses som en ny-form och vilket syfte och fokus projektet har.

"Framtida handel är en helt ny typ av samverkan mellan företag, kommuner, regioner och regeringen med syfte att åstadkomma en hållbar utveckling av handeln med dagligvaror. Målet är att minska miljöpåverkan i alla led." (ur Agenda för seminarium om projektet för kvälldistribution inom Framtida Handel, 2006)

Fallet Framtida Handel kom att bli uppdelat i tre episoder, vilka alla leder fram till en punkt där vissa aspekter stabiliseras och på vilka fortsatta processer baseras. Därför har jag delat upp återgivningen av Framtida Handel i del I, del II, samt del III.²²⁷ Jag har följt fallet genom deltagande observationer under tidsperioden 2001 – 2006. Berättelsen om fallet börjar däremot 1999, eftersom det var då som partnerskapet startades igång. Innan berättelsen om partnerskapet kommer in på dessa episoder kommer jag att presentera bakgrunden till projektet.

Bakgrund till partnerskapet Framtida Handel

Idén till partnerskapet kommer från den komplexa karaktären i hållbarhetsfrågor, enligt en offentlig rapport. Vidare presenteras partnerskap på följande sätt i rapporten. Frågorna kring hållbar utveckling kopplar samman flera olika områden och aktörer. Det finns ett behov av initiativ som går över de traditionella aktörsgränserna. Detta involverar, inte bara olika industriella aktörer, utan även olika myndigheter. Partnerskap kan ses som ett supplement till mer traditionella statliga styrstrukturer. (SOU 2001:20).²²⁸

Projektet Framtida Handel är ett av två partnerskap inom ramen för samlingsnamnet Tänk nytt, tänk hållbart. Det andra projektet har fått namnet Bygga Bo och som kan förstås av namnet involverar det byggindustrin. Då projektet Framtida Handel startades upp var Miljövårdsberedningen ansvarig.²²⁹ Miljövårdsberedningen fick uppdraget genom ett direktiv från Miljödepartementet 1998, se nedan. (Dir. 1998:65).

Miljövårdsberedningen (Jo 1968: A) skall medverka i arbetet med att ta fram strategier för utveckling av ett ekologiskt hållbart näringsliv genom att förbereda och inleda en dialog med delar av näringslivet om dess arbete med en hållbar utveckling. Beredningen bör därefter lämna förslag på hur en sådan utveckling kan stödjas och drivas på i Sverige. (Dir. 1998:65)

²²⁷ Uppdelningen av Framtida Handel var mitt eget sätt att skapa struktur i fallet. Det var även en upplevelse av aktörerna att Framtida Handel gick in i ett annat skede då huvudansvaret övergick från Miljövårdsberedningen till Miljödepartementet. Då en utvärdering av Framtida Handel skulle genomföras av Ekonomistyrningsverket berättade jag för de ansvariga om att jag såg på partnerskapet som uppdelat i tre faser. Det blev därefter upplägget i beskrivningen av Framtida Handel i den rapport där utvärderingen presenteras. (se Naturvårdsverket, Rapport 5660, 2007)

²²⁸ och intervju med Projektledare del II (2001).

²²⁹ Miljövårdsberedningen är en underorganisation till Miljödepartementet.

Bild 22: Miljövårdsberedningens direktiv från Miljödepartementet.

Några av personerna på Miljövårdsberedningens kansli hade tidigare erfarenhet från Kretsloppsdelegationen, som bland annat jobbat med producentansvaret för förpackningar och avfall inom byggindustrin. Det gav erfarenhet att arbeta tillsammans med näringslivet och att diskutera upplägg av regleringar genom dialog med företag. Från det arbetet fanns väldigt positiva erfarenheter. I den slutliga rapport som Kretsloppsdelegationen lade fram uttrycktes också att det fanns behov av mer omfattande innovationer om organisationer skulle sträva mot en hållbar utveckling och att denna omställning knappast kan nås enbart genom reglering. [Expert 2 Miljövårdsberedningen, 2003]

När Miljövårdsberedningens rapport av huvudprojektet publicerades förflyttades ansvaret över till Miljödepartementet. Då var det dags för den andra delen av dialogen, som skulle leda fram till en frivillig överenskommelse. Men till att börja med ska jag berätta om den process som ledde fram till den första stabiliseringspunkten, en gemensam vision.

Framtida Handel del I, vägen fram till en gemensam vision (1999-2000)

Den första delen av Framtida Handel var ett försöksprojekt som leddes av Miljövårdsberedningen. Miljövårdsberedningen agerar som regeringens råd i miljöfrågor, som organisatoriskt ligger under Miljödepartementet²³⁰.

Grunden till att initiera Framtida Handel utgick ifrån ett uppdrag som Miljövårdsberedningen fått genom ett direktiv av Miljödepartementet. (Dir. 1998:65) Den här perioden, då Framtida Handel startades upp av Miljövårdsberedningen har blivit kallad del I²³¹. Efter det att partnerskapet initierats av Miljövårdsberedningen lämnades ansvaret för partnerskapet över till Miljödepartementet. Berättelsen om Framtida Handel börjar då partnerskapet startades upp av Miljövårdsberedningen.

Den första delen av partnerskapet har i efterhand fått både ris och ros av deltagarna.

"Det blev lite yttligt." [Företagsrepresentant FH 5, 2003]

Den företagsrepresentant som uttryckte det ovanstående om del I av Framtida Handel upplevde att det var mycket diskussioner som inte var direkt kopplade till dagligvaruhandeln, bland annat, att det kom fram ideer om att beställa tvättjänster via en hemsida. Samme person uttryckte del I som orealistisk och naiv. En annan person var av en helt annan uppfattning.

"Det var en väldigt bra process – man lyfte upp frågor och vände och vred på problem." [Företagsrepresentant FH 7, 2003]

Den företagsrepresentant som uttryckte ovanstående om del I har istället en väldigt positiv bild av processen, vilket han inte heller var ensam om. Han har bland annat kvar anteckningarna från de möten han deltog i, som han emellanåt gått tillbaka till för att hämta inspiration.

Efter inläggen om hur del I uppfattats i efterhand ska vi gå tillbaka till uppstartandet av partnerskapet i texten. Framtida Handel initierades hösten 1999. Miljövårdsberedningen hade även andra uppdrag under den

---

²³⁰ Miljödepartementet fick utvidgat ansvar då energifrågorna integrerades i departementet och betecknas därefter Miljö- och samhällsbyggnad, men återgick under 2007 att benämnas Miljödepartementet, då energifrågorna återintegrerades i Näringsdepartementet.

²³¹ Denna term är ingen tolkning, utan används återkommande av de involverade aktörerna.

tiden och blev till att börja med tvungna att fundera över hur de skulle genomföra uppdraget. Partnerskap för hållbar utveckling var en ny form av styrmekanism och det fanns inga givna ramar för hur ett sådant projekt skulle bedrivas och i vilken form. Uppstarten, från den tid Miljövårdsberedningen fick direktivet till de första mötena med företagen, tog därför ganska lång tid, enligt en av de personer som var ansvariga för projektet. [Expert 2 Miljövårdsberedningen, 2003]

Ett första steg var att besluta om vilken typ av verksamheter som dialogerna skulle omfatta och med vilken metod de skulle föras. Ett partnerskap tillsammans med hela svenska industrin ansågs vara alltför omfattande (SOU 2001:20, p.43). Som grund genomfördes en kartläggning av svenskt näringsliv som lades ut på IVA, Kungliga Ingenjörsvetenskapsakademien. Rapporten hade namnet; Strategier för utveckling av ett ekologiskt hållbart näringsliv. (Miljövårdsberedningens hemsida, 2005)

Inledningsvis hölls också två seminarier gemensamt med Industriförbundets²³² huvudmannakommitté för miljöfrågor och ett antal miniseminarier med särskilt inbjudna personer från näringslivet för att diskutera arbetets uppläggning. [Expert 2 Miljövårdsberedningen, 2003]

För att få ytterligare en grund att stå på inför partnerskapet, träffade de ansvariga från Miljövårdsberedningen personer med erfarenhet från partnerskap för hållbar utveckling. De gjorde därför en studieresa till Holland, eftersom regeringen i Holland har erfarenhet av att arbeta i partnerskap tillsammans med industrin i miljöfrågor. Regeringen i Holland hade positiva erfarenheter av partnerskap för hållbar utveckling som styrstruktur. De projektansvariga pratade även med personer från den ideella miljöorganisationen Jordens Vänner i Holland, eftersom även de hade gjort försök att arbeta med företag i partnerskap. Till skillnad från den holländska regeringen var Jordens Vänner erfarenheter inte fullt så positiva, eftersom de upplevt processen som väldigt långsam. [Expert 2 Miljövårdsberedningen, 2003]

För att skapa intresse för de tilltänkta dialogerna hölls ett kick-off möte i riksdagsbyggnaden²³³ den 20:e maj 1999 med bred inbjudan till näringsliv och andra intresserade. Mötet var officiellt och även pressen var inbjuden. Både näringsministern och miljöministern var närvarande. Mötet ansågs vara en stor succé, eftersom så många som närmare 400 deltagare kommit.

---

²³² Numera Svenskt näringsliv.

²³³ Riksdagens andra kammare.

Den dåvarande ordföranden för Miljövårdsberedningen hade aldrig tidigare sett så många människor samlade vid en offentlig inbjudan. [Expert 2 Miljövårdsberedningen, 2003]

I övervägandena om val av näringsgrenar för dialogerna utgick beredningen bland annat från ett funktionellt perspektiv på mänskliga behov.²³⁴ De basbehov som människor anses ha i samhället beskrevs som: äta/livsmedel, bygga/bo, kommunicera, privattransporter, fritid/turism, samt att klä sig. Perspektivet hade tidigare beskrivits i en rapport från Kretsloppsdelegationen (Kretsloppsdelegationen 1997:14).

En av de sektorer som diskuterades som intressant för arbetet mot hållbar utveckling var turismsektorn. Den valdes slutligen bort, eftersom stor del av turismen sker utomlands. Slutligen föll valet på byggbranschen och livsmedelskedjan.

Ett viktigt kriterium för val av näringsgrenar var, förståeligt, dess miljöpåverkan. (SOU 2001:20, p. 43) Det fanns även andra aspekter som vägdes in, så som att de skulle vara relativt nationella och stora. [Expert 2 Miljövårdsberedningen, 2003] Beredningen beslutade också att välja verksamheter som var olika varandra. På det sättet hoppades man att man skulle få mer insikt i hur dialogen som styrstruktur fungerar. Vidare beslöt beredningen att perspektivet skulle vara globalt och långsiktigt. (SOU 2001:20, p.46f)

När de två näringsgrenarna var valda, var det dags att sända ut en inbjudan till företag som ingick i näringen. Inbjudan gick direkt till VD med näringsministern som avsändare²³⁵ Ett kick-off möte hölls med ministern som värd.

Inom projektet Framtida Handel, ville Miljövårdsberedningen ha företag från hela distributionskedjan. Eftersom syftet med partnerskapet var att komma längre än det som kan uppnås genom lagstiftning, sågs det viktigt att de medverkande företagen skulle kunna anses vara proaktiva i sitt hållbarhetsrelaterade arbete.

"Vi ville inte ha de största bromsklossarna." [Expert 1 Miljövårdsberedningen, 2003]

---

²³⁴ Rapport från Miljövårdsberedningen 1997:14.

²³⁵ Den dåvarande näringsministern: Björn Rosengren.

Samtidigt ville de inte heller utesluta någon aktör. Mer än ca 25 företag ansågs för mycket, eftersom det skulle vara svårt att hålla en dialog om det var för många deltagare. På den här tiden var det fortfarande den så kallade IT-eran och den industrin ansågs som en intressant partner. Anledningen var att IT-sektorn och elektronisk handel förväntades växa snabbt och förändra distributionen radikalt. Därför ansågs det viktigt att enrullera IT-företagen och leda dem in på vägen mot hållbarhet redan i uppstartandet av verksamheten. Det bedömdes också angeläget att få med små- och medelstora företag, vars förutsättningar skulle belysas enligt direktivet. (Dir. 1998:65) Det visade sig vara svårt, eftersom det är komplicerat för de små- och medelstora företagen att avsätta tid till sådana projekt²³⁶. En annan viktig faktor var att få med de tre huvudaktörerna i svensk livsmedelsindustri; ICA, Axfood och Coop.

Slutligen lyckades Miljövårdsberedningen att få 16 företag att delta i Framtida Handel.²³⁷ De företag som deltog finns listade nedan uppdelat på olika led i kedjan nedan.

Sektor	Företag
Dagligvaruhandel	Axfood
	ICA
	Coop
	Out-net
Livsmedelsindustrin	Arla Foods
	Procordia
	Food
IT-företag	SIA Glass
	Cross
	Internet
	Posten
Transport och logistik	Tankebola
	get
	Telia
	Poståkeriet
	Schenker-
	BTL
	SJ Cargo
	Group i
	Utveckling
	Skandi
System	
Volvo	
Mobility	
System	

Tabell 8: Deltagande företag i del 1 (SOU 2001:20, s.57).

²³⁶ Miljövårdsberedningen tog inför slutbetänkandet fram en särskild underlagsrapport om miljöanpassning av småföretag.

²³⁷ ibid.

Ett krav som Miljövårdsberedningen ställde på de deltagande företagen var att dialogen skulle ha fullt stöd och engagemang från företagens VD och att den person som representerade företaget skulle befinna sig i en ledande ställning.

En man med erfarenhet från klimatförhandlingar i EU och FN och där agerat som Sveriges chefsförhandlare, blev tillfrågad att verka som ordförande för partnerskapet. Han kom att fortsätta att vara ordförande även under del II i Framtida Handel.

Den metod som Miljövårdsberedningen valde att jobba efter var "back-casting"²³⁸. Det innebär att parterna kommer överens om en önskad framtida vision. Därefter bryts visionen ner i kortare tidsperioder. Anledningen till att man börjar i framtiden är att aktörerna inte ska hindras och bli fastlåsta i sitt tänkande på grund av nutidens teknologi. En annan anledning var att försöka förebygga problem i framtiden genom att lyfta blicken och därmed slippa städrollen, det vill säga, att städa upp det som fått negativa miljökonsekvenser. Dessutom skulle back-casting medverka till att diskussionerna inte fastnade i problem, utan istället bli lösningsorienterade. Miljövårdsberedningen använde ett konsultföretag för att leda back-casting processen. [Expert 1 Miljövårdsberedningen, 2002; Expert 2 Miljövårdsberedningen, 2003]

På hösten 1999 startades dialogen upp och den fortsatte under våren 2000. Under hösten 1999 fokuserades arbetet på att ta fram en vision för en hållbar utveckling om 25 år. Tre möten i form av internat hölls med det syftet. Det var inte bara representanter från företag som deltog, utan även några så kallade, fria tänkare, så som en konstnär och en religionshistoriker. De fria tänkarna skulle underlätta för gruppen att lyfta blicken och inte låsa sig fast i vissa ramar. (Miljövårdsberedningens hemsida, 2005) [Expert 2, Miljövårdsberedningen, 2005] De fria tänkarna och konsultföretaget som ledde back-casting processen var närvarande under hösten, men deltog inte i partnerskapet under våren 2000. [Expert 2, Miljövårdsberedningen, 2005]

Mötena startades inte som brukligt med presentation av deltagarna. Istället placerades deltagarna i öar som skulle tjäna som arbetsgrupper. Alla grupper fick en uppgift som de arbetade med tillsammans. [Expert 2, Miljövårdsberedningen, 2003]

---

²³⁸ Se Vergragt and van der Wel (1998) för en översikt.

Under våren 2000 diskuterades mål, strategier och åtgärder för att uppnå visionen. (Miljövårdsberedningens hemsida, 2005) Det var något fler möten under den perioden.

De diskussioner som fördes under del I upplevdes som väldigt positiva av flera företagsrepresentanter. En av dem har kvar anteckningarna från diskussionerna, eftersom han tycker de är intressanta att gå tillbaka till. [Företagsrepresentant FH 7, 2003] Samtidigt upplevde en företagsrepresentant att det kanske blev lite väl mycket fokus på e-handel.

"Så här i efterhand var det väl lite synd" [Företagsrepresentant FH 7, 2003]

En annan fråga som kom upp på dessa möten, var att deltagarna inte ansåg sig se så många miljöproblem. Därför arrangerades ett möte där bara unga människor under 30 år skulle delta. De ansågs ha mer insikt i miljöfrågorna. Utfallet av det mötet var en överraskning för deltagarna, eftersom de unga såg ännu färre miljöproblem. [Expert 2, Miljövårdsberedningen, 2003]

Även om personer i gruppen inte upplevde det som om de såg så många miljöproblem fick diskussionerna i gruppen inverkan på andra deltagare. Det fanns deltagare med erfarenhet från- och engagemang för miljöfrågor, men de så kallade fria tänkarna skulle komma med andra impulser. En deltagare hade varit med i uppstartandet av livsmedelsförsäljning med hemsidor som beställningsportal. Han hade inte varit engagerad i miljöfrågor tidigare, vare sig i praktik eller privat. Under del I blev han väldigt påverkad av det som sades och den information som han mottog om det ekologiska systemet. Det skulle komma att förändra hans inställning och han blev sedermera en av de företagsrepresentanter som var med i del II av partnerskapet. [Företagsrepresentant FH 3, 2003]

"Jag har till och med bytt parti." (han syftar på vilket parti han röstar på vid riksdagsval) [Företagsrepresentant FH 3, 2003]

"Vi måste ändra levnadsmönster, ska alla leva som oss går det inte." [Företagsrepresentant FH 3, 2003]

"Jordens resurser är ändliga!" [Företagsrepresentant FH 3, 2003]

När den gemensamma visionen var fastslagen, lades den ut på en hemsida och visionen, som finns i bilden på nästa sida, gjordes på detta sätt offentlig. Den sändes också ut till olika intressenter. Sedan var det en

period av förankringsarbete i företagen under sommaren 2000. Efter detta hölls ett stort möte på Haga. [Expert 2, Miljövårdsberedningen, 2003]

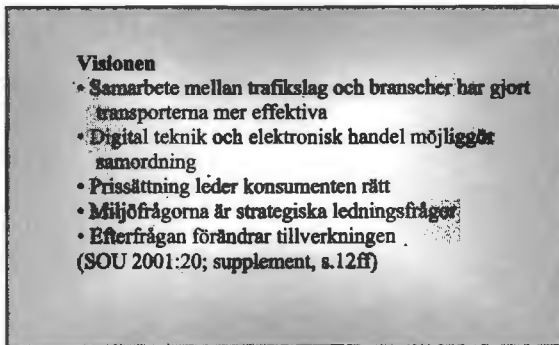

Bild 23: Visionen (SOU 2001:20, supplement).

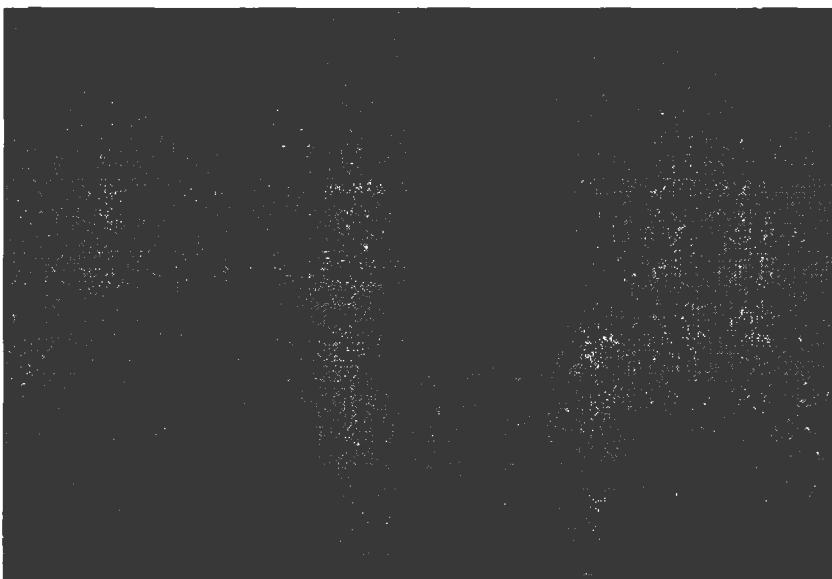
Mötet på Haga - upplysningen

Del I i Framtida Handel förankrades på ett stort möte med näringsministern²³⁹ på Haga den 12:e oktober 2000. På mötet var även VD:arna närvarande och deltagarna skrev under en överenskommelse om en gemensam vision. Stämningen ansågs vara väldigt positiv. De deltagande företagen deklarerade förutom överenskommelsen att de ville fortsätta att arbeta i partnerskapet. [Expert 2, Miljövårdsberedningen, 2003] Aktiva deltagare i dialogen hänvisar återkommande till detta möte och nämner den positiva erfarenheten att själva näringsministern var närvarande. [egna observationer]

Det dokument som deltagarna, företagen och näringsministern, skrev under var följande:

---

²³⁹ Björn Rosengren

Bild 24: Det underskrivna dokumentet (SOU 2001:20, supplement, p.68).

De som närvarande vid mötet var; Näringsdepartementet, Miljödepartementet, Jordbruksdepartementet, Axfood Sverige AB, ICA Handlarnas AB, Kooperativa förbundet, Out-net AB, Arla Foods, Procordia Food AB, SIA Glass AB, Cross Internet, Tankebolaget AB, Posten Sverige AB, Telia AB, Poståkeriet Sverige AB, Schenker-BTL AB, SJ Cargo Group, Skandi System AB, Volvo Mobility System, Miljövårdsberedningen. (SOU 2001:20, supplement, s.69f)

Ett av de företag som närvarade på mötet uppgav sedan att de var upprörda över att deras namn stod med i rapporten och att det därför verkade som om de hade skrivit under dokument om den gemensamma visionen, när de egentligen bara hade varit med under del I. [Företagsrepresentant FH 7, 2003]

På nästa sida finns en figur, som visar på olika händelser under del I i Framtida Handel, från direktivet, fram till att partnerskapet lämnades över till Miljödepartementet. Det summerar de händelser i stora drag som ingick i partnerskapet under del I. De två händelser som blivit uppfattade som stora och viktiga är kick-off mötet och mötet på Haga.

dagens generation kan tillgodose sina behov utan att äventyra för kommande generationer att tillgodose sina.” (SOU 2001:20, s.25)

I rapporten relateras även termen hållbar utveckling till Riokonferensen 1992 och Agenda 21, samt påpekas att hållbar utveckling är en dynamisk process. Vidare beskrivs det nuvarande bruket av naturresurser vara för stort. Rapporten tar upp två ställningstaganden om systemens relationer utan att ta ställning för någon av dem. Det framförs att den ena positionen är att den ekologiska dimensionen bör vara överordnad och att den sätter de ramar som den sociala och ekonomiska dimensionen måste anpassa sig till. Den andra positionen som framförs är att ekonomiskt och ekologiskt kapital är utbytbar, att utvecklingen betraktas som hållbar om den ekonomiska värdetillväxten överskrider det beräknade värdet av naturförlusterna. Vidare hänvisas till propositionen om de svenska miljömålen (prop. 1997/98:145, 1998/99: MJU06, rskr. 1998/99:183):

”I propositionen ... konstaterar regeringen att de tre dimensionerna – den ekologiska, sociala och ekonomiska – är inbördes beroende och ömsesidigt förstärkande delar av en hållbar utveckling.” (SOU 2001:20, s.25)

I den supplementära rapporten för Framtida Handel, fanns en definition av de olika aktörgrupperna och deras roller, som det uttrycks i rapporten, i omställningen till en hållbar framtida handel. Aktörerna definierades som livsmedelsindustrin, transportörerna, detaljhandeln, IT företagen, samt staten (SOU 2001:20; supplement, p. 46f).

Den vision som deltagarna kom överens om beskrevs mer utförligt i rapporten. Den delades in i övergripande mål uppdelat i två delar, en för energi och en annan för innehållet i livsmedel och insatsvaror (SOU 2001:20; supplement, p. 46f). Målen presenteras i bilden på följande sida.

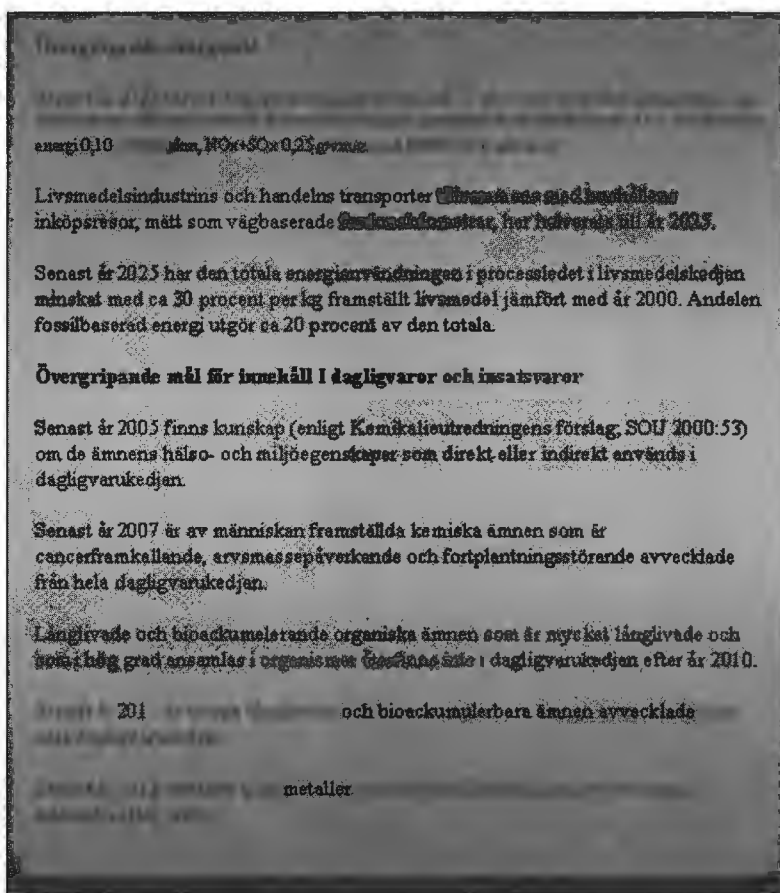

Bild 26: Övergripande mål i Framtida Handel (SOU 2001:20, supplement, p.31).

Fem strategiska områden finns också identifierade i delrapporten (SOU 2001:20; supplement, s.32ff);

- Samverkan mellan branscher och trafikslag kring hela dagligvarukedjan, utifrån ett effektiviserings- och miljöperspektiv.
- Utveckling, upphandling och införande av ny teknik.
- Forskning och utveckling för en hållbar dagligvarukedja.
- Hållbar utveckling präglar hela företaget.
- Ökad miljöanpassning av varor samt synliggjord miljöpåverkan.

I delrapporten finns också förslag till projekt inom några huvudområden; samordning av dagligvarutransporter, kombitransporter, system för e-handel, utveckling av drivmedels- och fordonsteknik, synliggöra dagligvarors miljöpåverkan, samt övriga projektideer.²⁴⁰ (SOU 2001:20, s.50ff).

Under resterande del av den här återgivningen av Framtida Handel, kommer du att se att mycket av de diskussioner som förts under partnerskapet i många fall kan härröras till de ovanstående projektförslagen.

Efter mötet på Haga skulle Framtida Handel överlämnas till Miljödepartementet, där det skulle bedrivas under den period som blivit kallad del II. Mötet utgjorde med andra ord ett avslut på partnerskapet för hållbar utveckling, så som det hade bedrivits i Miljövårdsberedningens regi.

---

²⁴⁰ LCC/LCA, Förpackningar och retursystem, Förpackningar och energi, Hållbara varor, Smartcards, IT-konsulter erbjuder miljökonsultation, Miljöpolicy hos framtidens hårdvaruproducenter, Elektronisk dagligvaruhandels miljöpåverkan, Automatisk plockning av varor, Livsstilsförändringar, Egenkontroll- och avgiftssystem.

Framtida Handel del II – vägen till en frivillig överenskommelse och aktiviteter (2000-2003)

Jag går fram till byggnaden som är relativt stor och mäktig, den ligger ett stenkast från centralstationen i Stockholm, en gul stenbyggnad. Där ligger Miljödepartementet, som blev Miljö och samhällsbyggnadsdepartementet och senare bytte namn än en gång tillbaka till Miljödepartementet. Dörren är tung och innanför sitter en vakt framför nästa dörrpar. De inre dörrarna är låsta. Jag går fram till vakten som sitter i en förmodligen skottsäker bur och säger mitt namn. Jag måste visa legitimation och när han tittar på mitt körkort undrar jag om han kommer att fråga om jag är svensk, eller ställa en fråga på engelska som jag emellanåt får höra; *"Do you speak Swedish?"*. Men han bara tittar på legitimationen och söker efter mitt namn i en lista. *"Ja, här är du"*, säger han. Är inte det uppenbart, tänker jag. Han gör en bock vid mitt namn på listan och tittar på mig. *"Sätt dig där och vänta, det kommer någon och hämtar er snart"*, informerar han. Jag vänder mig om och tittar på de andra som väntar på att bli insläppta i det stora huset och några av dem ler och nickar. Efter en stund kommer en person som slussar in oss, in genom de låsta dörrarna, upp för en trappa och in i ett mötesrum.

Texten ovan beskriver mina upplevelser vid inför ett möte i början av mina observationer av Framtida Handel. Den visar på en fysisk inramning, men även en inramning som lika mycket består av sociala konstruktioner. Framtida Handel initierades av regeringen och som redan berättats var Miljövårdsberedningens uppdrag över när del II i partnerskapet började och ledningen av dialogen lämnades därmed över till Miljödepartementet.

Ordföranden för de två partnerskapen var fortfarande samme person, men huvudansvaret projektledningen flyttades över från de två personerna på Miljövårdsberedningen till en senior handläggare som tidigare varit Bygghörsnämndens generaldirektör. [Expert 2, Miljövårdsberedningen, 2003]

Under del II kom Miljödepartementets roll som projektledare att ifrågasättas och från vissa representanter uppkom kritik mot hur partnerskapet bedrevs.

"Våra gubbar hemma frågar vad som händer – från Miljödepartementet har det varit dåligt tempo." [möte 2002-03-27]

"Det är egentligen vi företag som varit med som har fått stå för framåtskridandet." ... "Varje möte börjas om från början." [Företagsrepresentant FH 5, 2003]

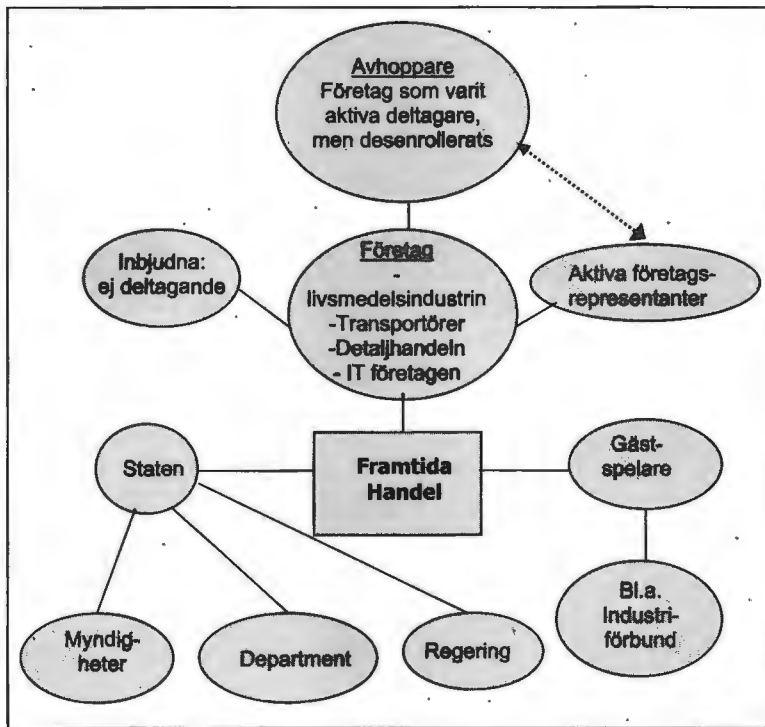
En företagsrepresentant uttryckte under en intervju under del II att Framtida Handel har spårat ut, att det blivit en diskussionsklubb där man bara pratar.

"Det är ju inte dokumentet som är viktigt utan handling."
[Företagsrepresentant FH 3, 2003]

I början på del II, fortsatte dialogen i en enda stor grupp. Det ansågs dock nödvändigt att dela in gruppen i mindre grupper som skulle fokusera på ett specifikt ämne. Till följd av detta beslutades att två mindre arbetsgrupper skulle startas upp. Den ena gruppen skulle vara inriktad på transporter och den andra gruppen skulle behandla produkterna och produktionen [egna observationer].

Uppdelningen i de två grupperna hade sina rötter i diskussionen i del I av partnerskapet. Det var också en uppdelning som berodde på de företag som var aktiva deltagare i dialogen.

Efter del I av dialogen hade redan flera företag lämnat projektet och endast ett fåtal företag var kvar som aktiva deltagare, det vill säga närvarande på möten. Jag har valt att se de aktörer som inte längre deltog i dialogen som en deserrolleringsprocess. Bilden på nästa sida visar på de olika aktörsgrupperna som representerades i Framtida Handel.

Figur 26: Aktörer i Framtida Handel.

Desenrollering av aktörer

I den första delen av projektet, var det sexton aktiva företag från olika delar av livsmedelskedjan med i dialogen (SOU 2001:20). I slutet på 2001 var det bara ett fåtal av dessa företag kvar, närmare bestämt fem. Det finns olika anledningar till att företagen försvann från projektet.

1998 och 1999 fanns det ett stort intresse för allting som rörde internet och övrig informationsteknologi. I början av Framtida Handel var e-handel ett ämne som låg i fokus. På grund av att denna bransch senare fick stora problem, gick några av det medverkande företagen i konkurs. [Projektledare del II, 2001] Tre av sexton aktiva företag under del I i projektet, tillhör den kategorin. De andra två företagen från denna industri lämnade också partnerskapet.

Efter ett tag bestämde sig ytterligare flera företag att inte längre delta i projektet. Några av dessa avhoppare lät meddela att de inte längre kom till möten, men att de skulle fortsätta att följa processen på avstånd och att det var möjligt att VD:arna skulle kunna skriva under den uppkommande

överenskommelsen. Ett fåtal företag kom emellanåt tillbaka på möten vid senare tillfällen. Åtminstone en av dessa avhoppare omorganiserades och ansåg sig inte längre ha tid att sända någon till mötena. [egna observationer]

En avhoppare ansåg att regeringen inte visade någon vilja att ge något tillbaka till de aktiva företagen, så som olika former av lättnader. På detta sätt kunde det företaget inte motivera sin närvaro, eftersom resurser sattes in i partnerskapet som i sin tur inte gav något tillbaka till företaget. [Företagsrepresentant FH 7, 2003]

"I åtta fall av tio kostar miljö pengar. Ska man åta sig något ska det inte vara som att simma uppför Niagarafallet." [Företagsrepresentant FH 7, 2003]

Avhopparna kom över tid att anses som allt mer problematiska. Staten önskade genomslag i hela industrin. Annars skulle hela idén med en hållbar industri kollapsa. För företagen, ansågs avhopparna som problematiska, eftersom de ansåg att det skulle vara omöjligt för dem att genomföra förändringar utan samarbete i deras respektive industriella nätverk. [intervjuer, observationer].

Det började även gå rykten om hur vissa andra aktörer påverkade avhoppet.

"Hade XX haft möte i branschen och gått ut och sagt att de inte skulle vara med i dialogprojektet?" svar: *"Det var chefen för industriförbund X."* [egna observationer, 2002-03-27]

Samtidigt uttrycktes ett intresse för att exkludera andra aktörer och att som deltagare ha rättighet att bestämma vilka som skulle få vara med i partnerskapet. Det var däremot underordnat och uppkom vid något enstaka tillfälle och fick inget genomslag. Det sågs som viktigt att hålla dialogen öppen för nya deltagare.

"Hur bestämde man att andra skulle få komma med?" svar: *"Att det är OK för de avhoppade att komma tillbaka."* [egna observationer, 2002-03-27]

Diskussionerna i del II

Massor av människor runt ett bord. Några enstaka har jag sett förut. Jag skakar hand med ordförande som säger att det är roligt att jag är där. Jag sätter mig vid bordet som är väldigt långt och placerat i U-form. Rummet är rektangulärt, relativt enkelt men ändå lite pampigt inrett. Ska jag öppna den där flaskan med kolsyrat vatten eller inte? Jag avvaktar och tar fram anteckningsblock och penna. Fler och fler människor kommer in i rummet. Ordförande hälsar välkommen och alla runt bordet presenterar sig. De kommer från olika myndigheter, departement och företag. Jag antecknar frenetiskt vad de pratar om, pratar, vad de säger, vad, vad pratar de om? Ämnena skiftar för varje person och de relaterar till dokument, projekt, exempel och kommande eventuella lagar. Har jag tagit mig vatten över huvudet när jag bestämde mig för att följa det här fallet? Det enda jag verkligen hänger med i är det som representanterna från företagen säger. För mig verkar det som företagsrepresentanterna för fram är förnuftigt och förståeligt.

Vid kaffet observerar jag vem som talar med vem och försöker spetsa öronen för att uppsnappa delar av konversationer. Företagsrepresentanter talar med företagsrepresentanter, departementrepresentanter med departementrepresentanter och så vidare, väldigt tydliga grupperingar. Under mötet är det någon som kommer och någon som går. Jag känner mig förvirrad.

Texten ovan speglar hur jag uppfattade de möten som jag närvarade på i början av mina observationer. Det kan liknas vid en dimma fullt av små pusselbitar. Över tid skingrades dimman och bilden av Framtida Handel blev tydligare.

Del II i projektet startade 2001 och nu blev det allt mer synligt att de olika sektorerna hade olika mål och förväntningar av projektet. Detta var inte så framträdande i den tidigare delen av dialogen, under den fas där framtida scenarios målades upp och där parterna kom överens om gemensamma mål. Representanterna från företagen trodde att del II, var den del av projektet där det skulle vara möjligt att starta konkreta projekt, men statsrepresentanterna satsade på den frivilliga överenskommelsen.

"Problemet är att man inte gör någonting." [Företagsrepresentant FH 2, 2003]

Citatet speglar en företagsrepresentants frustration över att inga konkreta projekt startades igång under del II, så som de förväntat sig och att fokus hamnade på överenskommelsen.

Några av deltagarna tog upp detta under flera möten [egna observationer]. Några kände att representanterna från staten inte lyssnade

på dem, eller att de inte tog detta på tillräckligt allvar [intervjuer]. Processen med att ta fram en frivillig överenskommelse tog också långt mycket mer tid än det som var tänkt från början. Ambitionen från början var att nå en överenskommelse vid slutet av år 2001 (SOU, 2001:20), men processen drog ut på tiden och aktiviteter sköts på framtiden.

Fokus på överenskommelsen och rapportskrivandet kom även att bli behandlat med viss ironi och på ett skämtsamt sätt, vilket följande inblick i ett möte visar på.

"Vad tycker ni om förslaget?" han syftar på innehållsförteckningen till rapporten, *"Jag tycker som X, vi ska skriva något kort."* ytterligare medhåll: *"Ja, målet är inte rapporten, utan något konkret."*

"Vårt syfte är egentligen inte att ta fram rapporten. Det här ska vi lägga på sidan som databank, men sedan gå vidare. Det ska inte bli en dokumentationsgrupp". Annan deltagare; *"Bra sagt."*

Diskussionen fortsätter därefter om olika saker och sedan återvänder gruppen till rapporten igen och deltagarna refererar även till rapporten i skämtsamt ton.

"... Sätter ni in det i rapporten?" svar: *"Nej, vi vill konkretisera, men det är okej att sätta in i rapporten"* annan deltagare: *"och dialogprojektet i Uppsala"* kommentar, skämtsamt: *"Men, vi måste ju producera rapport!"* De andra mötesdeltagarna skrattar och en av dem kommenterar skämtsamt: *"Nu är han där igen."* En annan deltagare frågar *"Är det Y som har sagt det?"* frågan får inget svar. En annan deltagare säger: *"Det är viktigt att det kommer fram vad företagen tycker, till exempel att det är marknadskraften som X tycker och varför det är ett problem"* En företagsrepresentant svarar: *"Det kan jag punkta ner."* En annan deltagare flikar in och syftar på konkretisering: *"Det är fortfarande till rapporten"* svar som syftar på rapporten: *"Det ses som en arbetsmetod"* svar: *"Om vi jämför med förra rapporten. Det var en trevlig träff, det blev en rapport, men inget hände. Det blev bara en rapport."* en annan deltagare instämmer: *"Jag håller med."* [egna observationer, 2002-03-27]

Diskussionerna skedde i de båda arbetsgrupperna, samt i gemensamma möten med samtliga deltagare. En grupp kom att kallas Transportgruppen och den andra Synliggjord miljöpåverkan. Processerna och argumentationen i de båda arbetsgrupperna kom att vara väldigt olika.

Transportarbetsgruppen

I transportarbetsgruppen kom diskussionerna främst att vara kopplade till växthuseffekten. Det finns flera olika ämnen som bidrar till denna effekt, de sex växthusgaser som behandlas i Kyotoprotokollet är; metan [CH₄], dikväveoxid, ofullständigt halogenerade fluorkarboner [CFC], fluorkarboner [FC], svavelhexafluorid [SF₆], och koldioxid [CO₂]. (SOU 2000:23, s.15) Den största bidragaren till växthuseffekten är koldioxiden, vilken uppfattades stå för 76% av växthusgaserna 1998 i Sverige. Koldioxid uppstår vid förbränning av kol, olja och gas (SOU 2000:23). Eftersom koldioxid står för den absolut största delen av växthusgaserna har fokus legat på denna problematiska aktant. Det var runt försök att minska utsläppet av koldioxid som diskussionerna i transportgruppen skulle handla [egna observationer].

I arbetsgruppen uppkom diskussioner med hänvisning till tidigare erfarenheter från deltagarna och projekt som de hört talas om. En av dessa var koordinering av transporter. Genom att koordinera transporter ökar fyllningsgraden och på detta sätt kan utsläppen räknade på transporterat gods minska. En av gruppens medlemmar har personliga erfarenheter från försök att koordinera distributionen av gods, eftersom det företag hon representerar har varit involverad i ett sådant projekt. Det projektets syfte var att koordinera godstransporterna via en miljöterminal, in till Uppsala centrum²⁴¹. Det projektet var ett partnerskap mellan ett transport- och logistikföretag, SLU²⁴² och Uppsala kommun. Utfallet av det projektet var inte det förväntade, eftersom så många aktörer vägrade låta sig enrolleras i projektet. Förutom detta projekt har det varit flera försök att samordna transporter i olika städer i Europa. I Sverige har en del kommuner lyckats med att få till stånd en samordning av transporter som kommer med en viss kategori av kommunernas gods. Då olika detaljister varit föremål för samordningen har de flesta försök misslyckats. [egna observationer]²⁴³

Samordning av transporter diskuterades under flera möten, på olika sätt.

"Det här med samordning – varför blir det inte något av projekten?" [möte, 2002-03-27]

Frågan fick aldrig något svar.

---

²⁴¹ se fall SAMTRA.

²⁴² Sveriges Lantbruksuniversitet.

²⁴³ Att det föreligger på det sättet, det vill säga att samordningen fungerar då kommunernas gods har samlats men inte då olika detaljisters och butikers gods samlats blev aldrig tydligt uttalat. De olika projekt som deltagarna kände till togs upp som exempel, men att det förelåg på det sättet är min egen tolkning utifrån de diskussioner som fördes under flera olika möten.

En synpunkt som uppkom i transportgruppen var att samla europeiska exempel på samtransportförsök, för att därifrån kunna lära från dem. Det ansågs dumt att många olika försök att koordinera distribution gjordes, vilka kanske misslyckades av samma anledning. Detta tog ganska mycket tid av mötena under en period av projektet och till slut kom gruppen indirekt överens om att samtransportering var problematisk och i princip praktiskt omöjligt. Sedan lämnade gruppen det ämnet. Detta var dock inte en uppfattning som alla deltagare hade, men då diskussionen blev allt mer fokuserad på att enrollera andra aktörer, såväl som fokuserad på den skriftliga överenskommelsen, tenderade samtransport diskussionen att dö ut. [egna observationer]

Ett annat ämne som kom upp var mätningar av utsläpp. Ett stort antal företag, åtminstone i Sverige, började göra miljörapporter i slutet av 80-talet som ett komplement till årsredovisningen. Ett problem med dessa rapporter anses vara den låga graden av jämförbarhet mellan företag. Utsläpp mäts på olika sätt i olika företag och inga mätetal kan lätt jämföras mellan företag. Försök har gjorts att standardisera dessa redovisningar på olika nivåer²⁴⁴, men det finns fortfarande ingen allmänt vedertagen standard. Företagsrepresentanterna tog upp detta vid flera tillfällen på mötena och påpekade att detta var ett stort problem. Hur kan man nå mål om man inte är säker på hur man ska mäta? Denna fråga fann inte någon lösning i del II och som med frågan om samdistribution rann frågan ut i sanden då diskussionerna övergick till att kretsa kring hur fler företag skulle kunna enrolleras i dialogen och utformningen av den frivilliga överenskommelsen. [egna observationer].

På mötena i transportgruppen uppkom flera olika förslag på åtgärder som skulle förbättra för miljön. Det uppkom även olika problem och hinder som står i vägen för en hållbar utveckling.

Tabellen på nästa sida visar på uppkomna förslag till miljöförbättringar i transportgruppen. [från mötesanteckningar]

---

²⁴⁴ Ex. GRI (Global Report Initiative) initierad av FN; ett annat svenskt exempel är Svenska Åkeriföreningen.

Datum: Mötesanteckning	Förslag
01-10-12	Effektiv fordonsteknik
	Utveckling av lastbärare
	Kombitransport
	Infrastrukturell planering
	Samordnade transporter: för färre fordon och högre fyllnadsgrad
	Tysta lastbilar (för kvälls- och nattdistribution)
02-02-01	Lokal upphandling av produkter
	Modulanpassning respektive delbarhet av transportförpackningar
	Tredjepartsdistribution lokalt (för detaljist)
	Minska antalet körda mil
	Lastbärare som möjliggör samlastning av produkter som kräver olika klimat
	Minskade utsläpp/fordonskm. – främst tunga fordon
	Kombitransport: lastbil + järnväg
	Kvälls- och nattdistribution, ändrade styrmedel: tillstånd till distribution under gynnsammare situationer i stadskärnor (nattdistribution kommer löst refererat upp även 020327)
	Information över transportflöden
02-03-27	Goda exempel: för kunskapsöverförel
	Kombitransport
	Nattransport
02-05-17	Kombitransport
	e-handel
	Godsdatas

Tabell 9: Olika förslag till miljöförbättringar av transporter.

Vid ett av de möten som hölls inom Transportarbetsgruppen var det ett uttalat syfte att ta fram förslag på konkreta projekt.

"Syftet med mötet är att ta fram konkreta förslag på projekt inom det strategiska åtgärdsområdet Samordning av dagligvarutransporter (effektiv fordonsteknik, utveckling av lastbärare, kombitransporter, infrastrukturella aspekter) samt att förbereda presentation av resultat vid dialoggruppens nästa möte den 23:e november." [mötesanteckningar, 2001-11-09]

Till mötet diskuterades en sammanställning av projekt och utredningar med bäring på dagligvarudistribution och dess problem, samt förbättringspotential. Denna sammanställning var ett dokument under uppbyggnad. [mötesanteckningar, 2001-11-09]

En av mötesdeltagarna påpekar att vissa projekt saknas i den version som läggs fram vid mötet och påpekar att bland annat samdistributionsprojektet i Uppsala, SAMTRA, inte finns med i sammanställningen. En annan deltagare refererar till andra projekt som

skulle kunna ingå i sammanställningen; Bo 01 och Hammarby Sjästad.
[egna observationer, 2001-11-09]

En av representanterna från staten påpekar att en viktig punkt för mötet är vilka projektförslag som ska lämnas till den stora gruppen på det kommande mötet. [mötesanteckningar, 2001-11-09]

En annan representant från en forskningsmyndighet informerar om kommande utlysningar för forskningsprojekt. [mötesanteckningar, 2001-11-09]

De kolumner som sammanställningen ska innehålla diskuteras. Representanterna vid mötet önskar att de får reda på syftet med projektet, vem som var initiativtagare, samt hinder och möjligheter. En idé som kommer upp är att ändra rubriken Syfte till Beskrivning och att Beskrivning består av underrubrikerna bakgrund, syfte, drivkraft, samt metod. [mötesanteckningar, 2001-11-09]

Diskussionerna om sammanställning av tidigare projekt och rapporter fortsätter under senare möten. Även diskussionerna om konkreta projekt fortgår. Dessa frågor blir allt eftersom något underordnade, då fokuseringen på enrollering av andra företag blir allt större.

På ett möte i gruppen tar en representant upp frågan om det är acceptabelt att skriva en överenskommelse om inte Arla, Coop och Axfood är med i Framtida Handel. En annan representant uppger att ordförande berättat att det bara är några som hoppat av. Den första representanten påpekar då att det är vad de säger, men att inte många företag är med på mötena och känner att det är det som räknas. [egna observationer, 2002-03-27]

En person från Vägverket berättar om projekt som de bedriver. Bland annat berättar hon om den så kallade Nollvisionen, vilken innefattar koldioxid, hälsovådliga emissioner, hastigheter, bältesanvändning, drogfrihet, samt säkra fordon. Hon uppger senare i diskussionen att;

"Statistiken talar för att vi måste vara med och påverka." [egna observationer, 2002-03-27]

Ett problem som en av företagsrepresentanterna från ett logistikföretag ser är att vissa företag kräver exklusiv distribution, det vill säga att det endast är det företags produkter i lastbilen. [egna observationer, 2002-03-27]

"De vill att det ska vara deras chaufförer, deras kläder." [egna observationer, 2002-03-27]

Enligt denne representant är det en viktig konkurrensfaktor. Han ger ett exempel på ett företag som ökade sin försäljning med 60% då de beslutade sig för att ha exklusiv distribution. [egna observationer, 2002-03-27]

"Sedan sitter vi här och anser att distribution ska ske gemensamt." [egna observationer, 2002-03-27]

En annan mötesdeltagare påpekar att det beror på att chaufförerna går in och fixar på hyllan i butiken med mera, inte på grund av att deras produkter är ensamma i lastbilen. [egna observationer, 2002-03-27]

Ytterligare en aspekt som kommer upp är att lastbilarna även fungerar som reklampelare när de kör omkring. En annan mötesdeltagare förstår inte riktigt, eftersom han tror att det bara är negativt att ha reklam på en lastbil, eftersom alla människor bara irriterar sig på lastbilarna. En annan person relaterar till TV-reklam som görs, där en lastbil med företagets produkts logotyp finns på lastbilarna, vilken visas vid jul och påsk. [egna observationer, 2002-03-27]

"Det kanske är marknadsföringssidan som är boven!" [egna observationer, 2002-03-27]

Ett lite skämtsamt förslag som kommer upp är att alla produkter ska bli tvungna att fraktas i vita lastbilar. [egna observationer, 2002-03-27]

Det kommer även upp praktiska exempel på hur kopplingen mellan exklusiv distribution och marknadsföringsaktiviteter ska kunna brytas. Det ges ett exempel på ett företag som vet om när deras varor levereras till butikerna, närmare bestämt vilken dag och ungefärlig tid. Då sänder det företaget ut sin egen personal, som kommer till affären och plockar upp, samt exponerar varorna. [egna observationer, 2002-03-27]

En person anser att det är synd att ingen kommunrepresentant är med i arbetsgruppen för transporter, eftersom han anser att de på kommunnivå har rätt att leka lite. Med det syftar han på att lek är något som inte är lagstadgat. [egna observationer, 2002-03-27]

Ytterligare ett ämne som diskuteras är möjligheter för lastfordon att utnyttja bussfilerna i bland annat Stockholm. En person berättar om andra

som försökt just detta och att det inte accepterats. [egna observationer, 2002-03-27]

En annan åsikt som förs fram är att varumärkesägarna inte tänker på hur godset ska transporteras då de tar fram nya kartonger. [egna observationer, 2002-03-27]

Två av företagsrepresentanterna har olika åsikter om samordning av transporter [egna observationer, 2002-03-27]:

"Vi tror inte på samordning." En annan företagsrepresentant: *"Det gör vi visst, det handlar om företagets beteende."*

Nedan följer en sammanställning av de problem som diskuterades under möten.

Uppkomna problem	Mötesdatum
Exklusiv distribution	2002-03-27
Tänker ej på transport när förpackningar designas	2002-03-27
Lastbilar som reklampelare	2002-03-27
Motvilliga butiksägare	2002-03-27
Marknadsföring	2002-03-27

Tabell 10: Uppkomna problem i Transport arbetsgruppen.

Över tid blev diskussionerna allt mer inriktade på att ta fram förslag till den frivilliga överenskommelsen, samt hur fler företag skulle kunna enrolleras i partnerskapet. En av rubrikerna i dagordningen inför ett möte reflekterar enrollerings-problematiken, så punkt två i dagordningen har rubriken; Rekrytering av nya företag. [dagordning inför möte, 2002-12-06]

Arbetsgruppen: Synliggjord miljöpåverkan

I arbetsgruppen för synliggjord miljöpåverkan, fanns inte ett lika direkt samband till utsläpp av växthusgasen koldioxid, som det gjorde i transportgruppen. Utsläppen av koldioxid diskuterades, men i detta fall hängde det inte samman med de fordon som transporterar produkterna, utan snarare andra aktanter som bidrar till utsläpp av gasen. En av dessa aktanter som diskuterades i denna grupp var frysdiskarna i butiker. Kopplade till dessa aktanter fanns en annan aktör som blev viktig att enrollera, nämligen konsumenterna. Dessa konsumenter har över tid blivit allt mer benägna att konsumera frysta produkter, istället för att laga mat från råvaror. De förändrade konsumtionsmönstren ansågs som ett

problem i arbetsgruppen Synliggjord miljöpåverkansgruppen, men deltagarna kände inte att de kunde eller för den delen borde lägga sig i kundernas val i den frågan. Istället pratade de om olika nya teknologier som kunde användas för att reducera energiåtgången i frysdiskarna.

Bild 27: Kund som väljer vara från frysdisk.

Ett annat konsumentbeteende diskuterades mer detaljerat. Det var om konsumenternas val att välja ekologiska produkter²⁴⁵ i högre utsträckning. Ekologiska produkter tenderar att vara dyrare, till följd av bland annat odlingsmetoderna, även om prisskillnaden vanligtvis minskar med tiden, då den producerade kvantiteten ökar. En möjlig åtgärd som diskuterades var om regeringen skulle kunna ändra momsen på ekologiska produkter. Deltagarna från regeringen uttryckte att de var tvungna att ifrågasätta detta, genom att referera till att det inte var bevisat att ekologiska livsmedel är hälsosammare än konventionell odling för konsumenten.

---

²⁴⁵ Se orienteringsrutan på nästa sida.

Orienteringsruta om Ekologisk Odling

Ekologisk odling innebär att kemiska bekämpningsmedel, konstgödsel och GMO, genetiskt modifierade organismer är förbjudet att använda. Produktionen ska ta hänsyn till djurens behov och naturliga beteende och matvarorna ska förädlas på ett naturligt sätt med så få tillsatser som möjligt.

En vara som kallas ekologisk måste produceras enligt regler som bestäms av EU. För att en ekologisk vara ska få bära KRAV-märket måste produktionen därutöver uppfylla regler som KRAV har satt upp. KRAV, kontrollföreningen för ekologisk odling, är en ekonomisk förening som kontrolleras av Jordbruksverket, Livsmedelsverket och IFOAM. IFOAM är den internationella organisationen för ekologisk odling.

KRAV kontrollerar att reglerna efterlevs genom årliga besök hos certifierade producenter.

(KRAV, faktablad: Det här är KRAV, www.krav.se, 2006-06-20)

Orienteringsruta 1: Orientering om ekologisk odling.

Diskussionerna i produkternas miljöpåverkan blev över tid allt mer fokuserad på kemikalier och deras inverkan i livsmedelskedjan. Företagen uttryckte att de inte hade tillräckligt mycket information om kemikaliers inverkan på människa och natur. Om de skulle ställa frågor och krav på deras leverantörer kände företagen att de var tvungna att veta vilka frågor de skulle ställa och av vilka anledningar. Annars skulle leverantörerna förmodligen börja motsätta sig och vägra låta sig enrolleras i miljöanpassningen. Att koordinera arbetet med att ta fram en lista på kemikalier och deras egenskaper i kedjan ansågs av företagen vara en roll för staten. En annan roll som staten ansågs ha var att påverka den Europeiska Unionen i den riktningen. Den svenska livsmedelsindustrin har många leverantörer i andra länder och en fråga som endast kommer från små kunder i Sverige skulle möjligtvis bemötas med en axelryckning. [egna observationer]

Diskussioner i stora gruppen

I den stora gruppen, d.v.s. hela gruppen, har olika gäster bjudits in, något som varit ett återkommande inslag i denna grupp. Det har varit gäster från olika myndighetsverk, kommuner, industriförbund, med mera. En av dessa gäster, som kom från ett industriförbund, upplevdes av företagsrepresentanterna som ett problem. Några av dem ifrågasatte

beslutet att låta denna person delta i ett möte. Han antogs ifrågasätta allting som gruppen hade pratat om. [egna observationer]

En annan diskussion på mötena var att ta upp frågan om partnerskapet och den frivilliga överenskommelsen skulle kunna definieras som ett konkurrenshinder. För att sprida ljus över denna fråga blev några jurister på Konkurrensverket tillfrågade. [egna observationer]

Ytterligare en diskussion som kom upp i del II, var enrolleringen av andra företag. Detta kom att anses som mer och mer problematiskt och uttalades både från företags- och statsdeltagare. Bara en utav de tre stora livsmedelsblocken deltog aktivt på möten vid den tidpunkten. De flesta företag som deltog i dialogen kände att det var avgörande att få med de tre stora aktörerna om deras VD skulle skriva på den frivilliga överenskommelsen. [egna observationer]

Partnerskapet höll till och med på att brytas upp på grund av problematiken kring enrolling av aktörer och eftersom företagsrepresentanterna kände att regeringsrepresentanterna bara fokuserade på pappersprodukten. En annan anledning var att deadlines ständigt sköts upp på framtiden.

"Vi stannade kvar enbart av ren artighet" [intervju, deltagande företagsrepresentant 1]

"Att lämna gruppen skulle vara en stark signal" [intervju, deltagande företagsrepresentant 2]

En uppfattning som en av avhopparna hade, var att andra företag var avundsjuka på att de vågade hoppa av dialogen, samtidigt som andra blev sura. [Företagsrepresentant FH 7, 2003]

Det gick även rykten om processerna i partnerskapet. En person uppfattade det som att det blev allt fler konsulter närvarande i del II och att de hade timsättning.²⁴⁶ [Företagsrepresentant FH 7, 2003]

Rykten om fördelningen av representanter i gruppen skapade en sanning inom gruppen. Efter en intervju med en representant från ett företag gjorde jag en sammanställning över representationen i gruppen under del II. Enligt den sammanställningen var andelen representanter relativt stabil

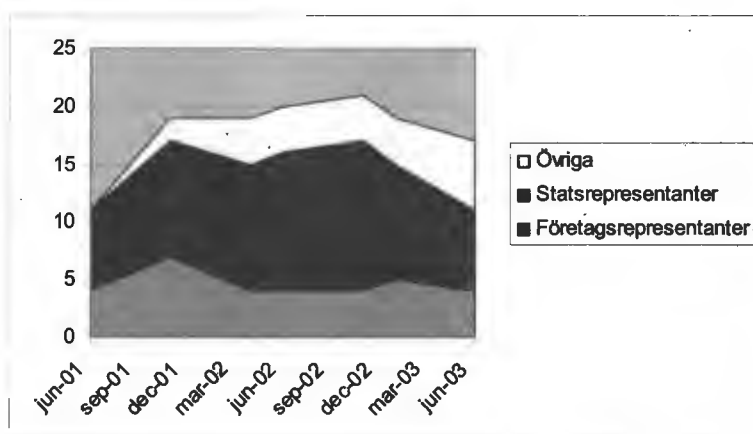
---

²⁴⁶ Det stämmer att en konsult som närvarade under del II hade fått ersättning. Det var Näringsdepartementet som betalade ersättningen istället för att som Miljödepartementet, medverka genom att representanter avsatte tid till partnerskapet.

under del II och det var snarare ett tillskott på representanter som kan betecknas som en övrig grupp och bland annat består av kommuner och industriförbund.

"... det blir allt färre företag och allt mer statsrepresentanter"
[Företagsrepresentant FH 3, 2003]

Figur 27: Representanter från sektorer under del II.

Den upplevda situationen var ändå den som fick råda i partnerskapet Framtida Handel och uppfattningen om representationen hade även kopplingar till andra aspekter av hur partnerskapet bedrevs under del II.

"Det tog för lång tid mellan fas I och II ... Man fick med alla på tåget, men knöt inte till säcken." [Företagsrepresentant FH 3, 2003]

I slutet av år 2002 kom idén upp att det skulle vara bra att ha ett stormöte som det på Haga där avhoppare och andra organisationer skulle bjudas in. På det sättet fanns förhoppningar om att kunna enrollera dem i dialogen.

Samma diskussion pågick även parallellt i arbetsgrupperna.

"Det är otroligt viktigt att fler är med" en annan deltagare: *"Det var väl tänkt att ha ett nytt möte på Haga Slott, för att höja statusen."* [egna observationer, 2002-03-27]

I slutet av ett möte ifrågasattes dock enrolleringen av andra företag. Det var bara deltagare från regeringen kvar i rummet. En av dem sade att det inte längre kanske var nödvändigt att hålla ett stort uppsamlingsmöte,

eftersom dokumentet till den frivilliga överenskommelsen nästan var färdigt [egen observation]. Mer än en kommentar på ett möte blev det däremot inte och det beslutades att ett stort möte skulle hållas, med syfte att få bredare uppslutning från industrin.

Eftersom många företagsrepresentanter hade ett så positivt minne från Haga, uttryckte några att de gärna skulle se att den vid tillfället varande näringsministern skulle delta. Det sågs även som viktigt att miljöministern skulle vara med på mötet. Förberedelserna för detta uppsamlingsseminarium var agendan på flera möten. Det ansågs som viktigt att åtminstone ha ett utkast på en överenskommelse, för att kunna visa avhopparna och andra företag i industrin att gruppen hade gjort framsteg.

Det fanns stora osäkerheter om hur ett frivilligt avtal skulle kunna utformas. Något liknande hade ju inte gjorts i Sverige tidigare. En av arbetsgrupperna, Synliggjord Miljöpåverkan, hade delar av ett utkast. Den gruppen hade arbetat mycket med att knyta målen till Kemikalieinspektionens mål. Dessa mål har i sin tur kopplingar till Europeiska Unionen. Kemikalier är i dagsläget mycket omdiskuterade i EU. Vid den här tidpunkten låg det ett förslag som skulle kunna leda till starkare lagar inom Unionen innefattade i namnet REACH. Det inbegriper registrering, utvärdering och auktorisering av kemikalier (Kemikalieinspektionen, 2003).

Fakta om REACH

REACH [Registration, Evaluation and Authorisation of CHemicals] är den nya kemikalielagstiftning som kommer att införas i Europeiska Unionen.

Kemikalieindustrin är den tredje största i EU, med 31,000 företag med 1.9 miljoner människor anställda. Det finns negativa hälsoeffekter av kemikalier, varav de flesta är okända. 1981 används som en vattenpelare för lagstiftningen, där de kemikalier som kommit ut på marknaden efter det året benämns som nya substanser. För att undvika risker måste nya substanser testas och är anmälningspliktiga hos myndigheter innan de tillåts föras ut på marknaden. Ett syfte med REACH är att möta de åtaganden som gjordes på WSSD i Johannesburg om att kemikalier används och tillverkas på ett sätt som minimerar signifikanta skadliga effekter på människors hälsa och miljön. (Faktablad om REACH, Europeiska Kommissionen, 2006)

Orienteringsruta 2: Orientering om REACH²⁴⁷.

²⁴⁷ På första sidan av Europeiska Kommissionens faktablad om REACH presenteras den nya lagstiftningen på följande sätt: Modern society needs chemicals, and the EU chemicals industry is

Den föreslagna överenskommelsen

Den frivilliga överenskommelsen för Framtida Handel är uppbyggd på samma sätt som det andra delprojektet, Bygga Bo. Till följd av att Bygga Bo har legat före i processen, jämfört med Framtida Handel, användes deras avtal som mall. Förslaget till en frivillig överenskommelse innefattade följande sju områden:

1. Samverkan mellan branscher och trafikslag.
2. Forskning och utveckling för en hållbar produktion av och handel med dagligvaror.
3. Ny teknik och nya lösningar
4. Hållbara företag, kommuner och regioner
5. Synliggjord miljöpåverkan
6. Miljöanpassning av varor och tjänster
7. Stärkt och etablerad samverkan kring producentansvarssystem

(dokument: Åtaganden för en hållbar handel med dagligvaror, 2003)

Beredningsgrupp tillsätts

Den 27:e april 2002 fattade regeringen beslut om att tillsätta en särskild beredningsgrupp för de båda partnerskapen Framtida Handel och Bygga Bo. Gruppen skulle bestå av högst nio personer, inklusive ordförande i respektive dialog. [mejl från Projektledare del II, 2002-03-28]

---

an important sector for the EU's economy. But the production and wide-spread use of substances may pose risks to human health and the environment.

The number of incidents of allergies, asthma, certain types of cancer, and reproductive disorders in Europe is increasing. It is suspected that chemicals are contributing to this trend, but we need more information.

We know very little about our chemicals: for 99% we don't have enough information about effects, uses and how they need to be handled to be safe.

The proposed new EU chemicals policy, REACH, will require producers and importers of chemicals to register them along with the information needed to use them safely.

REACH will provide a high level of protection of human health and the environment. At the same time, it will enhance the competitiveness of the EU chemicals industry by fostering innovation and ensuring high safety standards for its products.

Eftersom processerna i Framtida Handel drog ut på tiden, fortsatte beredningsgruppen sitt arbete med Framtida Handel även under 2003. Det var från början meningen att beredningsgruppen skulle upplösas i januari 2003. Beredningsgruppen hade träffats en gång i månaden under hösten 2002 och lite mer sporadiskt därefter. [Projektledare del II, 2003]

Beredningsgruppens roll var att framföra synpunkter på Framtida Handel från respektive departement och då främst det dokument som skulle undertecknas av regeringen.²⁴⁸

Rosenbadsmötet -enrolleringsmötet

Den 2 april år 2003, var alla deltagare och andra aktörer inbjudna till Rosenbad, sedermera kallat Rosenbadsmötet. Mötet var tänkt att återenrollera avhoppare och att få in ytterligare företag i processen. Inledningstalet hölls av miljöminister, Lena Sommestad. Därefter hölls en presentation av dialogens ordförande och två av de aktiva deltagarna från företaget. Sedan följde en öppen debatt och mötet avslutade med några sista ord från ordföranden.

Bild 28: Lena Sommestads anförande under hearing.

---

²⁴⁸ Till de möten som beredningsgruppen höll fick jag tyvärr inte möjlighet att närvara.

Under den öppna debatten var det flera olika aktörer som gjorde sin stämma hörd. Den skarpaste kritiken kom från en industriförbundsrepresentant. Denna man var upprörd över att industriförbunden inte hade fått möjligheten att vara aktiva deltagare i dialogen. Han sade sig vara rädd för att många mindre företag i industrin, som han representerade, inte skulle ha något språkrör i dialogen. Vidare var han upprörd över att han inte fått tillräckligt med tid för att bearbeta förslaget till ett frivilligt avtal, då han mottagit det bara några dagar före mötet. En av de aktiva deltagarna från ett företag som tillhör det industriförbundet svarade och hon lät honom förstå att han hade fel angående informationen.

"Vi fick ingen information tidigare än för en vecka sedan!" [mötesdeltagare från industriförbund]

"Åh jo, det fick du visst, jag sände allt till dig!" [person från aktivt deltagande företag]

Representanten från industriförbundet uttryckte också sin åsikt om den förslagna överenskommelsen på följande sätt:

"Från gapskratt till raseri!" ... "50% av marknaden ska upphöra!" (här refererade han till målet om att mer gods skulle sändas genom s.k. eko-kilometrar) *"Vilka sociala och ekonomiska analyser har gjorts?"* [mötesdeltagare från industriförbund]

Han fortsätter med att säga att hållbar utveckling är viktigt, men förstår inte varför hela begreppet inte innefattas, att det bara är miljö som relateras till i målen och inte ekonomiska och sociala begrepp.

Vid ett senare tillfälle kommenterade samme person att industrins satsningar på området, som nämndes under hearingen, inte kommit med i noteringarna och delar ut en informationsskrift från industriförbundet. [intervjuanteckningar, 2003-06-05]

Bild 29: Diskussioner under hearing.

Ordföranden i dialogen ingrep med rätt starka ord och svarade på denna fråga. Under tidigare möten hade han emellanåt hotat med att dialogen var ett komplement till lagar och regleringar, men om det inte blev något utfall av dialogen skulle utvecklingen pådrivas just genom lagar och regleringar. Denna gång använde han sig istället av det ekologiska systemet som en anledning till en frivillig överenskommelse:

"Vi kan inte förhandla med klimatet!"[mötesordförande]

En av VDarna gav sin synpunkt på den frivilliga överenskommelsen och gjorde det delvis som ett svar till den upprörda industriförbundsrepresentanten.

"Hållbarhet är omfattande, men miljön är viktig."[VD från ett av de aktiva företagen]

Denne VD poängterade också att industrin var tvungen att samarbeta och utveckla tjänster tillsammans.

Mötet sågs som avgörande för om projektet skulle fortsätta eller inte. Hade inte tillräckligt många aktörer närvarat på mötet hade förmodligen Framtida Handel lagts ner. Eftersom rätt många närvarade och uttryckte stöd för dialogen fattades beslut om att fortsätta partnerskapet. [intervju, Projektledare del II, 2003]

Bild 30: Mingel under hearingen.

Vägen mot underskrift av frivilliga åtaganden

Under 2003 och framför allt under hösten det året blev det alltmer inriktning på den skriftliga överenskommelsen. Parallellt med utvecklingen av ett dokument för överenskommelsen skedde diskussionerna om att enrollera andra företag.

Det var under utvecklingen av den frivilliga överenskommelsen, då innebörden av partnerskapet skulle sättas på pränt, som alltfler röster och åsikter hördes från aktörer som tidigare inte varit direkt involverade i partnerskapet.

En av företagsrepresentanterna påpekade, genom ett mejl till hela gruppen, vilket visas i bilden nedan, att de inte ännu fattat beslut om ett undertecknande.

Hej alla!

Undertecknad vill poängtera att XX INTE har sagt att vi är beredda att skriva på avtalet. Det vi sagt är att vi bereder frågan internt.

[ur mejl till deltagarna, från en företagsrepresentant, 2003]

Bild 31: Om intentioner inför undertecknandet.

Rosenbad – underskriften

Den 28 november 2003 var det slutligen dags för det eventuella undertecknandet av det frivilliga åtagandet. In i sista stund var det mycket oklarheter om det överhuvudtaget skulle bli några underskrifter. Bara några dagar före undertecknandet var det ett fåtal företag som klart och tydligt meddelat att de skulle komma att skriva under överenskommelsen. Beslutet om underskrift å regeringens vägnar hade inte godkänts förrän dagen innan undertecknandet.

"Det var nervöst." [kommentar från ordförande under personligt samtal]

Mötet hölls i Rotundan på Rosenbad mellan 9.00 till 12.00. Medverkande från regeringens sida var miljöminister Lena Sommestad. Inte heller vid detta tillfälle var näringsminister Leif Pagrotsky närvarande.

Björn Rosengren²⁴⁹, som var näringsminister under del I av Framtida Handel, upplevdes som väldigt engagerad i partnerskapet, däremot fanns det ingen riktig uppfattning om Leif Pagrotsky²⁵⁰ engagemang. [Projektledare del II, 2003]

Mötet började med kaffe och smörgås som gav deltagarna möjlighet att hälsa på varandra inför mötet. Därefter inleddes mötet av miljöminister Lena Sommestad. Efter inledandet skedde det formella undertecknandet av överenskommelse och åtagande, följt av att ordföranden för dialogen, som talade under rubriken "Dialog – en process för hållbar handel med dagligvaror". Det följdes av att den person som var ansvarig för dialogen från Miljödepartementet berättade om hur arbetet skulle fortsätta. Slutligen fanns tillfälle till korta inlägg från aktörer i dialogen samt frågor från pressen. Mötet avrundades med snittar och mingel.

---

²⁴⁹ Björn Rosengren var näringsminister 1998 till 2002.

²⁵⁰ Leif Pagrotsky var näringsminister 2002 till 2004.

Bild 32: Ordförande, projektledare och miljöministern inför undertecknandet.

I inledningen av miljöministerns tal uttalades stolthet över projektet. Hon påpekade även att Sverige har varit pådrivare av miljöfrågorna på internationell nivå och att miljöministern hade för avsikt att det skulle fortsätta vara så. Hon informerade även om att Riksdagen tagit ställning till den nya Kretsloppspropositionen, där konsumenten ska sättas i fokus.

Hon sade även att de insatser som behövs för en hållbar utveckling är sådant som aldrig kan skapas uppifrån och ner. Energiförbrukningen inom dagligvaruhandeln är stor och transporter är viktiga. Energipolitik ligger högt upp på agendan för Regeringen. Tilltro finns genom effektivisering och förnybara bränslen. En fråga är hur dessa bränslen ska göras tillgängliga i hela landet. Hon påpekade än en gång att regeringen inte kan göra mycket med styrmedel. Ett kansli för hållbar utveckling skulle komma att startas, vilket var ämnat att samordna dessa frågor mellan departementen. Snart kommer även en ny strategi för hållbar utveckling att presenteras. miljöministern poängterade även att ju mer företagen jobbar långsiktigt med frågorna, desto mindre anledning blir det för staten att gripa in. Slutligen underströk miljöministern att regeringen kommer att göra allt för att fullfölja sitt åtagande inom projektet.

Efter miljöministerns inledningstal var det dags för det formella undertecknandet av överenskommelsen och åtaganden. Respektive företags och kommuns representant kom fram till podium, skev under överenskommelse och åtaganden, samt skakade hand med miljöministern.

Bild 33: Undertecknande av överenskommelse 1.

Bild 34: Undertecknande av överenskommelse 2.

De företag och kommuner som skrev under var följande.

Företag/ ek. för.	Arla Foods AB
	Box Delivery Sverige AB
	Coop Sverige AB
	DHL
	FramTidsbränslen Sverige AB
	Green Cargo AB
	ICA Sverige AB
	Milko ek. för.
	Posten AB
	Schenker AB
	SIA Glass AB
	Skånemejeriers ek. för.
Kommuner	Vingåkers kommun
	Västra Götalandsregionen
	Skåne Läns Landsting/ Region Skåne

Tabell 11: Undertecknande parter av frivillig överenskommelse.

Dialogens ordförande avrundade undertecknandet med att påpeka att de företag som skrivit under täcker en stor del av företagen inom livsmedels- och transport industrin. Därefter blev det fotografering av de personer som undertecknat dokumenten.

Bild 35: Bild av alla representanter som undertecknat överenskommelsen.

Ordförande för dialogen fortsätter därefter och säger, bland annat;

"Vi har ansvar inför framtiden som vi alla måste känna, både för kommande generationer och samtida generationer."

"Det som behövs är nya attityder, systemtänkande, infrastruktur och utmaningar för forskningen."

"Alternativet: en icke hållbar värld är så ruskig och hemsk att man inte vill tänka på det."

Vidare säger han att detta undertecknande är en milstolpe, men inte tillräckligt. En elit av företag har varit beredda att ta steget. I förordet till rapporten²⁵¹ berättar ordföranden; *"skrev jag att samverkan är allt mer nödvändig och måste integreras i samhällets hela funktionssätt"*. Han avslutar med att tacka de som medverkat.

Efter ordförandens inlägg tar den ansvarige för projektet över. Han påpekar bland annat att branschorganen har en viktig roll att sprida informationen till sina medlemmar och att åtagandena görs av en elit av företag och att det sedan ska spridas till resterande företag.

"Nu är det meningen att konkreta projekt ska komma igång. De konkreta projekten ska först drivas under en treårsperiod och sedan utvärderas. Det kommer även att ske en årlig uppföljning av projekten. Siktet kommer dock fortfarande att ligga på år 2025 och det är viktigt att kritiskt analysera mål och strategier, samt dialogen som arbetsform. En hemsida (www.framtidahandel.se) öppnades i och med detta möte, där information om projektet och de medverkande företagen ska presenteras."

Den sista punkten på dagordningen för mötet är korta inlägg från de som undertecknat, samt frågor från pressen. De olika aktörerna berättar kort om sin organisation, samt varför de valt att delta. Här följer några av de motiv som uttalades till att vara med i Framtida Handel.

"Det finns ett externt tryck från konsumenter samt ett internt arbete och partnerskapet behövs för att behålla tättpositionen."

"Vi har uppdrag från våra medlemmar att verka för en hållbar utveckling"
[representant från konsumentförening]

---

²⁵¹ Han syftar här till supplementet om dagligvarukedjan, till Tänk nytt, tänk hållbart, SOU 2001:20.

"Varför? Någon måste börja." [representant från kommun]

"Vi vill öka konsumentnyttan." [företagsrepresentant]

"Vi är med för att vi vill utveckla företaget och tror starkt på nästa dimension. Vi vill få till samverkan över gränserna." [företagsrepresentant]

"Vårt tjänsteutbud ligger i linje med konceptet hållbar utveckling, att delta i Framtida Handel var en självklarhet." [företagsrepresentant]

"Det är spännande att samlas kring klimatfrågan." [företagsrepresentant]

En representant från media ställde sedan en fråga om konkretisering. Det som kommit ut från partnerskapet i det läget hade främst varit pappersprodukter, enligt henne och tanken med Framtida Handel var upphov till nya projekt. Frågan hon ställde var om det gick att se något konkret redan vid seminariets tidpunkt. Några av företagsrepresentanterna svarade genom att peka på indirekt påverkan genom partnerskapet.

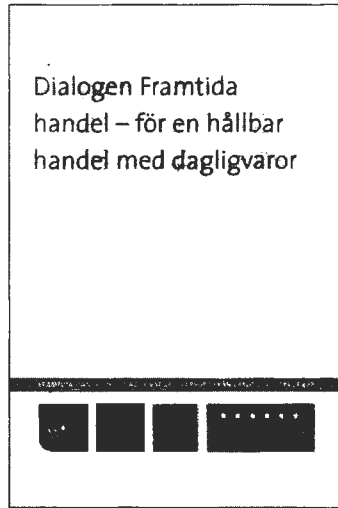
Ordförande i partnerskapet summerar arbetet inom Framtida Handel och bland annat benämns partnerskapet som ett stort äventyr, samt att det finns behov av grundläggande förändringar.

Bibeln - den andra rapporten

Efter underskriften kom ytterligare en rapport från partnerskapet ut, med namnet; Dialogen Framtida handel – för en hållbar handel med dagligvaror, se bild på nästa sida. Denna rapport innehåller överenskommelsen och åtaganden, samt några bilagor, varav en är skriven av mig²⁵². Rapporten togs fram vid flera tillfällen på möten som referens och blev av den anledningen vid ett möte kallad bibeln.

---

²⁵² Texten till bilagan i rapporten ligger med som bilaga i avhandlingen, med andra ord, en bilaga som bilaga.

Bild 36: Rapport från del II.

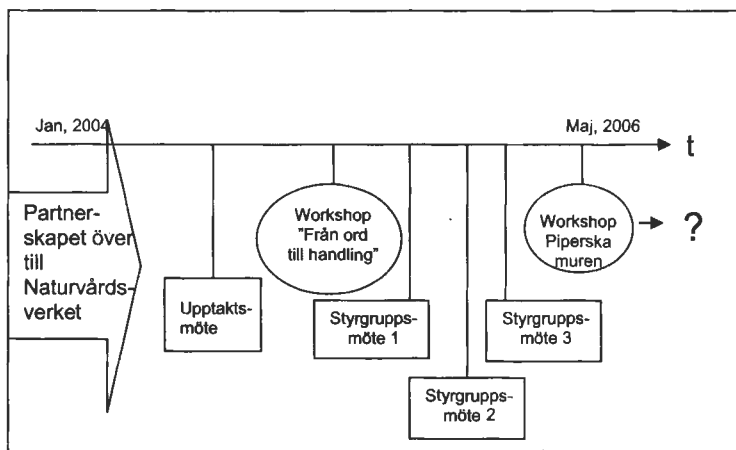
Efter det att överenskommelsen skrivits under gick partnerskapet Framtida Handel in i del III. Därmed var Miljödepartementets roll som projekt drivare över. Den fortsatta organiseringen av Framtida Handel skulle därefter bestå av ett sekretariat i Naturvårdsverket. En styrgrupp tillsattes som ska svara för att överenskommelsen följs och består av representanter från regeringskansliet, de som undertecknat, samt berörda myndigheter.

Framtida Handel del III – vägen till konkreta aktiviteter (2004 -...)

Efter det att överenskommelsen undertecknats trädde Framtida Handel in i en annan fas. Även om många deltagare hade förväntat sig att konkreta projekt skulle genomföras under del II, blev fokus på överenskommelsen så stark under hösten 2003 att diskussioner om konkreta projekt blev underordnade. Konkreta aktiviteter skulle istället införlivas under del III. Det gick ändå några månader efter undertecknandet av överenskommelsen fram till det att diskussionerna inom partnerskapet skulle komma igång igen.

Under den här delen, del III i Framtida Handel, startades olika konkreta projekt igång. Dessutom kom organisationen att bli tydligare under denna del.

Till att börja med visar jag på en tidsaxel över del III. Jag kommer inte att redogöra för alla möten, utan ett urval av möten som är talande för det som jag observerat.

Figur 28: Tidslinje över Framtida Handel Del III.

Upptaktsmöte – våren 2004

Efter undertecknandet av den frivilliga överenskommelsen dröjde det några månader innan påföljande möte. Framtida Handel hade numera ett

sekretariat hos Naturvårdsverket.²⁵³ En workshop planerades in, vilken fokuserade på uppstartandet av konkreta projekt.

Från ord till handling - workshopen

Från ord till handling var rubriken till en workshop som anordnades inom Framtida Handel den 28 – 29 september 2004.²⁵⁴

Upprinnelsen till workshopen hade vuxit fram under tidigare möten. Workshopen skulle fungera som en kraftansamling för att skapa konkreta projekt.

Det var 32 personer som deltog på workshopen, varav 15 personer var representanter från företag, fyra representanter från kommuner och resterande från departement och myndigheter.

På workshopen var syftet att komma fram till konkreta projekt, därav rubriken; från ord till handling. I dokumentet från workshopen står följande:

"... Styrande för projektet Framtida Handel är de sju åtagande områdena²⁵⁵ och de överenskomna tio projektmålen som undertecknades den 28 november 2003."

Den metod som användes under workshopen kallades "Open Space". Olika projekt diskuterades under tre olika arbetspass. Före arbetspassen fick deltagarna kort presentera olika projektideer. Inom varje arbetsplats fanns tre till fem olika diskussionsgrupper. Varje grupp sammanfattade diskussionen som förts i gruppen.

---

²⁵³ I regeringsbrevet står bland annat; Regeringen uppdrar åt Naturvårdsverket att under perioden 2004–2006 ansvara för ett sekretariat med uppgift att i samråd med en styrgrupp för dialogprojektet Framtida Handel med dagligvaror samordna, följa, utvärdera samt informera om dialogprojektets arbete och resultat. Den överenskommelse om åtaganden, inklusive regeringens, för en hållbar handel med dagligvaror som undertecknades den 28 november 2003 skall vara en utgångspunkt för arbetet. Uppdraget redovisas årligen senast den 30 november med angivande av genomförda aktiviteter och protokoll över styrgruppsmötena. En samlad utvärdering av dialogprojektet skall redovisas senast den 31 december 2006. (Regeringsbeslut 19, M2004/1164/Knb)

²⁵⁴ Tyvärr sammanföll denna workshop med en konferens i Gent där jag deltog och därför kan jag enbart förlita mig på skriftligt material för workshopen.

²⁵⁵ Åtagandeområden: Samverkan mellan branscher och trafikslag; Forskning och utveckling för en hållbar produktion av och handel med dagligvaror; Ny teknik och nya lösningar; Hållbara företag, kommuner och regioner; Synliggjord miljöpåverkan; Miljöanpassningar av varor och tjänster; Stärkt och etablerad samverkan kring producentansvarssystem.

Därefter fick deltagarna poängsätta de olika projekten efter det som de ansåg vara prioriterat.²⁵⁶ Följande projektideer diskuterades:

”Arbetspass 1:

a) Försörjning av städernas butiker/rest. Med kylvaror; Nattlossning i butik, förstudie; Systemgrupper för att undanröja hinder för ny teknik, metoder, lösningar.

b) Kommersiell/offentlig service på lands- och glesbygd – s.k. lanthandelscenter.

c) PRIO²⁵⁷ och SDB²⁵⁸ i dagligvarukedjan; Utfasning av farliga ämnen; Jakten på blyet.

Arbetspass 2:

a) Synliggörande av miljöpåverkan

b) Öka förutsättningarna för samtransport i tätort; Distributionssamarbete till mindre butiker; Hur optimera fyllnadsgraden i dagligvarutransporter; Återinförandet av KM-skatt

c) Distributionssamarbete i glesbygd

Arbetspass 3:

a) Centre of excellence

---

²⁵⁶ De projektideer som hade kommit in inför seminariet var följande: Försörjning av städernas butiker/rest. Med kylvaror; Nattlossning i butik, förstudie; Systemgrupper för att undanröja hinder för ny teknik, metoder, lösningar; Förpackningar i ett hållbart samhälle; Kommersiell/offentlig service på lands- och glesbygd – s k lanthandelscenter; PRIO²⁵⁶ och SDB²⁵⁶ i dagligvarukedjan; Utfasning av farliga ämnen; Jakten på blyet; Återinförandet av Km-skatt; Öka förutsättningarna för samtransport i tätort; Distributionssamarbete till mindre butiker; Distributionssamarbete i glesbygd; Hur optimera fyllnadsgraden i dagligvarutransporter; Synliggörande av miljöpåverkan; Energieffektiva dagligvarubutiker; Kunskap en förutsättning för att nå miljömålen; Centre of Excellence; Samstämmighet i rapportering inom dialogprojektet; Gemensamt system för löpande rapportering av transporters miljöbelastning; Transporters miljöpåverkan, en faktor att räkna med i miljömärkningen; Järnväg alternativ till vägtransport; Den energieffektiva livsmedelsindustrin; Beräkna och göra strategier för att minska spill, svinn och kassationer i olika led i livsmedelskedjan för att minska miljöpåverkan.

²⁵⁷ PRIO står för Prioriteringsguiden och är ett verktyg som Kemikalieinspektionen tillhandahåller på en hemsida som en kunskapsbas om kemikalier.

(http://www.kemi.se/templates/PRIOframes_4045.aspx, 2006-06-27)

²⁵⁸ SDB står för Säkerhets Data Blad och är ett dokument för kemikalier, som är lagstadgat krav, bl.a. enligt direktiv 91/155/EEG, för vissa kemiska produkter. SDB ska lämnas av tillverkare, importörer och de som för in kemiska produkter till Sverige, samt andra som sätter ut produkter på marknaden. (Kemikalieinspektionen; http://www.kemi.se/templates/Page_2966.aspx, 2006-06-28)

b) Kunskap en förutsättning för att nå miljömålen [se beskrivning av miljömålen på nästa sida]

c) Samstämmighet i rapportering inom dialogprojektet

d) Gemensamt system för löpande rapportering av transporterens miljöbelastning; Transporters miljöpåverkan, en faktor att räkna med i miljömärkningen

e) Järnväg – alternativ till vägtransport²⁵⁹

Sveriges regering har utvecklat 15 miljömål som ska verka för en hållbar utveckling. Regeringen lämnade en proposition på svenska miljö kvalitetsmål (prop. 1997/98:145), som antogs 1999 av riksdagen.

Sveriges regerings 15 miljömål

1. Begränsad klimatpåverkan
2. Frisk luft
3. Bara naturlig försurning
4. Giftfri miljö
5. Säker strålmiljö
6. Skyddande ozonskikt
7. Ingen övergödning
8. Levande sjöar och vattendrag
9. Grundvatten av god kvalitet
10. Hav i balans samt levande kust och skärgård
11. Myllrande våtmarker
12. Levande skogar
13. Ett rikt odlingslandskap
14. Storslagen fjällmiljö
15. God bebyggd miljö

Orienteringsruta 3: Sveriges regerings 15 miljömål²⁵⁹.

²⁵⁹ I november 2005 adderades ytterligare ett miljömål; ett rikt växt och djurliv, vilket gör att det sammanlagt är 16 miljömål. (<http://miljomal.nu/>, 2006-06-27)

Framtida handel – ett projekt med egen logotyp och årsredovisning

Då Framtida Handel gick in i del III sattes en hemsida upp för partnerskapet. Då Framtida Handels hemsida sattes upp hade en hemsida redan upprättats för systerpartnerskapet Bygga Bo. Hemsidan var tänkt att sprida information, samt att vara en reklampelare för att få in nya företag i dialogen. Logotypen, som visas nedan, används både på möten, hemsidan, och på informationsblad.

Bild 37: Logotyp Framtida Handel (www.framtidahandel.se, 2006-05-26).

På hemsidan finns även inspelningar av deltagande aktörer som berättar om varför de deltar i Framtida Handel. Det finns även en beskrivning av hur Framtida Handel är organiserat, vilket beskrivs på följande sätt;

Arbetet inom Framtida Handel leds av en styrgrupp, vilken består av företrädare för samtliga medverkande aktörer. De representanter som företräder regeringen kommer från Miljö- och samhällsbyggnadsdepartementet, Näringsdepartementet och Jordbruksdepartementet. Även ett antal myndigheter ingår som adjungerade ledamöter. Styrgruppen leds av en ordförande som valts av deltagarna och har ett sekretariat till sin hjälp. Sekretariatet är inrättat vid Naturvårdsverket och har till uppgift att samordna, följa, utvärdera och informera om dialogprojektets arbete och resultat. De konkreta projekt som drivs inom Framtida Handel har i beskrivningen blivit kallade operativ verksamhet. (www.framtidahandel.se, 2006) Ett organisationsschema beskriver strukturen.

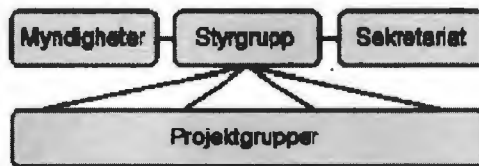

Bild 38: Organisationsschema över Framtida Handel (www.framtidahandel.se, 2006-05-25).

Förutom hemsidan och sekretariat har en årsredovisning för Framtida Handel upprättats.

Styrgruppsmöte med projektrapportering

Den 19:e januari 2005 hölls ett möte med styrgruppen för Framtida Handel. Viktiga inslag under mötet var att välja ordförande för gruppen, samt avrapportering av de konkreta projekt som startats upp.

Under ett tidigare styrgruppsmöte under hösten 2004 hade syftet varit att identifiera projekt som kunde prioriteras. De projektförslag som hade presenterats och diskuterats under workshopen i september 2004 låg till grund för det mötet. Gruppen bestämde sig då för att prioritera projekt som skulle vara möjliga att starta upp inom en relativt snar framtid. En mening med att starta konkreta projekt var att visa upp konkreta resultat av projektet och därigenom även få med sig nya aktörer, som i sin tur skulle underlätta för nya projekt.

Gruppen hade under tidigare möten diskuterat ordförandeskapet och det hade då uttryckts att det skulle vara fördelaktigt med en ordförande från näringslivet. En grupp på fyra personer tillsattes som skulle fungera som valberedare. Gruppen bestod av en person från detaljhandeln, en från leverantörsledet, en från transportbranschen, samt en person från Konsumentverket. På det sättet skulle hela kedjan vara representerad.

Fyra projektgrupper hade nu bildats. Grupperna var fokuserade kring de områden som hade lyfts fram som prioriterade vid det föregående styrgruppsmötet. För respektive grupp hade en ansvarig person utsetts. De fyra grupperna gick under benämningarna; kvälls- och nattransporter, kemikalier i varor, e-handel, samt synliggörande av miljöpåverkan.

Kvälls- och nattransporter

Den grupp som var inriktade på kvälls- och nattransporter, leds av en person från ett konsultföretag inom transportnäringen. Gruppen hade lagt ut ett uppdrag på ett konsultföretag, att ta reda på vilken kunskap som

fanns inom området. Rapporten från uppdraget visade på att kunskapsläget var otillräckligt. På ett relaterat område, samdistribution, fanns en del försök, samt några studier, men inte direkt något om kvälls- och nattransporter. I Stockholmsområdet hade två aktörer identifierats som tog emot sina varor på kvällar, det var Pressbyrå och Seven-Eleven butikerna. Två geografiska områden diskuterades i förstudien och sågs som intressanta för att köra ett försöksprojekt inom. De två geografiska områdena var Östermalm i Stockholm, samt Kista köpcentrum norr om Stockholm. Anledningen var att de två områdena skiljer sig åt. Kista köpcentrum kan betraktas som en galleria, där alla butiker ligger väldigt nära varandra och i utkanten av innerstaden. Östermalm däremot, ligger i innerstaden och där är inte butikerna samlade kring en galleria eller köpcentrum.

Kemikalier i varor

När det gällde gruppen som inriktats på kemikalier i varor, kom den gruppansvarige från Kemikalieinspektionen. Gruppens syfte var att utveckla en metod för att prioritera och identifiera särskilt farliga ämnen i varor och kemiska produkter som kunde tänkas innehålla sådana kemikalier. Projektet kom även att öka kunskap inom dagligvaruhandeln och hjälpa företagen i förberedelserna av den kommande kemikalielagstiftningen inom EU, som går under namnet REACH (se faktaruta om REACH). Kemikalieinspektionen har en databas med uppgifter om många olika kemikalier som ska fungera som ett riskminskningsverktyg, vilket fått namnet PRIO.²⁶⁰

Inom projektet skulle ett antal kemikalier väljas ut, med fokus på de mest problematiska. Sedan skulle parterna i projektet försöka uppfatta vilka produkter som dessa kemikalier skulle kunna finnas i.

E-handel

Den person som hade utsetts till ansvarig för gruppen kring e-handel, kom från den statliga myndigheten Vinnova²⁶¹. Gruppen skulle titta på tidigare genomförda e-handelslösningar och marknadsutveckling för e-handel.

Synliggörande av miljöpåverkan

---

²⁶⁰ PRIO står för Prioriteringsguiden och är ett verktyg som Kemikalieinspektionen tillhandahåller på en hemsida som en kunskapsbas om kemikalier. (http://www.kemi.se/templates/PRIOframes_4045.aspx, 2006-06-27)

²⁶¹ Vinnova är en statlig myndighet under Näringsdepartementet som stödjer och främjar behovsorienterad forskning och innovationer. (www.vinnova.se, 2006-06-21)

Gruppen som skulle arbeta med synliggörande av miljöpåverkan har en ansvarig person från detaljhandeln.

På följande sätt beskrevs de fyra första konkreta projekten på Framtida Handels hemsida. (www.framtidahandel.se, 2005-09-02)

Kvällsdistribution i tätort

Syftet med projektet är att mäta vilka miljöeffekterna blir av att distribuera dagligvaror på kvällstid i Stockholms innerstad.

Om en del av det transportarbete som idag utförs under dagen istället utförs på kvällstid kan trängseln och köerna under dagen undvikas. Bränsleförbrukningen från distributionsfordonen som kör på kvällen kan därmed minska med upp till 11 procent.

Det är av avgörande betydelse att de distributionslingor som körs på kvällen är effektiva. Om slingorna blir mycket längre än de slingor som körs med nuvarande distributionsstruktur kan det i värsta fall leda till att mer bränsle förbrukas.

(www.framtidahandel.se, 2005-08-30)

Farliga ämnen i varor

Syftet med projektet är att utveckla en metod för att prioritera och identifiera särskilt farliga ämnen i varor och kemiska produkter.

Informationen om vilka ämnen som ingår i varor är dålig. Hos många leverantörer saknas idag denna information och kunskapen är låg. Det är därför svårt att som inköpare specificera vilka ämnen man önskar fasa ut ur sitt sortiment.

Projektet ska genom ett antal fallstudier utarbeta en metod för hur man kan identifiera farliga ämnen i varor.

Arbetet utgår från ämnen som är:

- cancerframkallande, arvsmassepåverkande och fortplantningsstörande
- persistenta och bioackumulerbara
- samt tungmetallerna kvicksilver, kadmium och bly.

(www.framtidahandel.se, 2005-08-30)

Synliggörande av miljöpåverkan

Syftet med projektet är att öka synliggörandet av produkters miljöpåverkan, framför allt för konsumenter.

En förutsättning för att en konsument ska kunna göra medvetna och miljövänliga val i butik är att konsumenten förstår konsekvenserna av sina val.

Projektet ska ta fram konkreta exempel på betydelsen av att göra miljövänliga val, till exempel att köpa miljömärkta produkter. Projektet ska även prova olika metoder att föra ut denna kunskap till konsumenter i butik.

(www.framtidahandel.se, 2005-08-30)

Erfarenheter av e-handel

Syftet med projektet är att sammanställa de erfarenheter som gjorts av e-handel med dagligvaror samt vilken effekt de haft på miljön.

E-handel med dagligvaror kan betyda stora effektivitetsvinster både ekonomiskt och miljömässigt. Genom samordnade transporter kan miljöbelastningen minska radikalt.

Många försök har gjorts att få igång e-handel av dagligvaror. Vilka erfarenheter har man fått? Vilka slutsatser kan man dra? Projektet ska sammanställa alla hittills gjorda försök för att kunna bedöma potentialen för e-handel med dagligvaror.

(www.framtidahandel.se, 2005-08-30)

Bild 39: Presentation av projekt på hemsidan.

Workshop Piperska muren

Ut ur tunnelbanan vid Rådhuset på Kungsholmen. Ner för en gata och till vänster, sedan över vägen. Jag kommer fram till ett charmigt hus med en trevlig park framför. Vackra skulpturer tänker jag och läser om parken på en skylt. Jag går sedan in i huset och uppför trappan till det rum där workshopen ska äga rum. Väldigt trevliga lokaler. Ah, där står Morgan – hej, jo tack, det är bra, och själv? Småprat och kaffe. Hej, det var länge sedan och hur mår din dotter. Det är väldigt trevligt med deltagande observationer av processer tänker jag för mig själv. Vad sorgligt det kommer att bli den dag jag inte studerar dem längre.

Den 12:e oktober 2005 hölls en Workshop på Piperska muren i Stockholm. Vid detta möte var det tydligt att Framtida Handel hade blivit en gemensam mötesplats, en egen organisation. De människor som varit med under längre tid hälsade hjärtligt på varandra och småpratade om ditt och datt, samtidigt som andra relativt nyligt inkomna representanter och tillfälliga gäster utgjorde en annan grupp.

Vid en av gruppdiskussionerna märktes det att många ämnen och frågor diskuterats under tidigare möten inom Framtida Handel. En person från en myndighet ifrågasatte en utgångspunkt om miljön, varefter de övriga deltagare som varit med under flera år i Framtida Handel svarade med gemensamma ordalag.

Under en gruppdiskussion relaterar några representanter till en omfattande utredning, som Stefan Edman sammanställt, med namnet

Bilen, Biffen, Bostaden (SOU 2005:51).²⁶² De uttrycker förvåning och irritation över att Stefan Edman tagit upp systerpartnerskapet Bygga Bo i utredningen, men inte Framtida Handel.

Ett ämne som återkommer i den gruppdiskussionen är marknadsföring och en dom i Marknadsdomstolen. Ett av de medverkande företagen hade gjort reklam för ekologiska produkter. Filmerna upplevdes som väldigt provocativa. I den ena filmen gick en person omkring i en restaurang med en besprutningsbehållare på ryggen. Han frågade gästerna om det fick lov att vara lite bekämpningsmedel på salladen och till dem som nekade påpekade han att de som satt vid bordet bredvid minsann åt av sin besprutade sallad. Domen upplevdes både som förvirrande och orättvis. En representant vid mötet på Piperska muren uttrycker att det är typiskt att det alltid ska vara så känsligt så fort det är tal om miljö och att det uppfattas som viktigare att ha belägg för miljörelaterade aspekter än exempelvis kvalitet.²⁶³

En av de representanter som tidigare knackat på dörren och velat delta i dialogen är nu med på mötet på Piperska muren. När jag frågar om hur det kommer sig att de ville vara med i Framtida Handel och säger att det skulle vara intressant att höra om det företagets uppfattningar om att komma in i dialogen, verkar personen smått förvånad och svarar;

"Vi har varit med från början."

Styrgruppsmöte – det sista 2005

Den 14 december 2005 var det styrgruppsmöte inom Framtida Handel under eftermiddagen i Vinnovas lokaler. Det var relativt många representanter samlade, kommenterade en av deltagarna. Sammanlagt var det tjugo personer, varav nio representanter från företag.

En ny deltagare hälsades välkommen. Det var företaget SCA, som delgivit att de ville medverka från producentledet i Framtida Handel. Detta inledde mötet, företaget fick ett diplom som bevis på att de deltar i

---

²⁶² Stefan Edman gjorde en omfattande utredning på uppdrag av regeringen 2004, med namnet Biffen, Bilen och Bostaden.

²⁶³ Den dom som diskuterades gick under namnet Änglamarksrättegången. En långdragen rättegång där Spannmålsodlarna stämt KF. Marknadsdomstolen förbjöd KF att vid marknadsföring av livsmedel under varumärket Änglamark använda den påtalade filmen eller annan framställning med väsentligen samma utformning. (Marknadsdomstolen, dom 2002:18)

dialogen och vid överräckandet från Framtida Handels ordförande applåderade övriga deltagare.

Ordförande uttalade även att de nu önskar deltagare även från den kemtekniska världen i Framtida Handel och sedan övergår mötet till nästa punkt på dagordningen, med namnet Årsredovisning 2005.

Av namnet kan det uppfattas som om denna punkt innehåller resultatredovisning för Framtida Handel, men det rör sig om Framtida handels sekretariats årliga rapport till regeringen om partnerskapet.

Påföljande punkt på dagordningen är diskussioner kring den fördjupade utvärdering av Framtida Handel som skulle ske påföljande år, det vill säga 2006. För dessa diskussioner är en person från Naturvårdsverket inbjuden till mötet. Han har tidigare inte varit involverad i Framtida Handel och utgår ifrån den rapport som skrivits om mål och visioner, samt den frivilliga överenskommelsen. Han påpekar att aktörerna bör betänka hur de avser utvärdera dialogen och för fram frågan om det går att finna svar, samt att svaren kan vara obehagliga.²⁶⁴

En av representanterna från ett företag anser att det är viktigt med en utvärdering och någon form av uppföljning på att aktörerna uppfyller sina ålägganden. Annars är det risk att partnerskapet bara blir, så som hon uttrycker det, en läpparnas beklännelse.

En annan företagsrepresentant flikar in att det är svårt att mäta något i efterhand, att det behövs en basperiod där beslut fattas om vad som ska mätas, samt hur. Då det följs upp måste det mätas på samma sätt, det kräver historik, påpekar hon.

En av de deltagare som är ansvarig för ett av de konkreta projekt som påbörjats inom Framtida Handel flikar in att definitiva mått skulle visa på att just det projektet inte leder någonstans. Det är i dagsläget bara en pappersprodukt, som är avsedd att implementeras och användas.

Ytterligare en person är inbjuden för att föra in input till utvärderingen som ska göras påföljande höst. Det är en person från systerprojektet Bygga Bo som berättar om det partnerskapet, vad de har gjort, samt hur de tänkt.

---

²⁶⁴ Han syftar på att en utvärdering av mer specifik karaktär, kanske visar på att Framtida Handel inte har givit någon effekt.

Efter denna presentation följer en paus och efter den sker en kort beskrivning av de fyra uppstartade delprojekten, samt olika förslag till nya projekt.

Det projekt som fokuserade på innehåll i varor fortsatte att drivas. Under projektets gång hade bland annat ett möte samlat experter från olika organisationer. En av de representerade organisationerna var Stockholm Vatten, som informerade om substanser som de uppmätte i vattnet. En annan representant kom från en ideell miljöorganisation.

Det andra projektet som rapporterades var Kvällsdistribution. Projektet hade vid mötet startats upp och den projektansvarige meddelade att det går bra, men att de skulle önska fler mottagare. Det är inte tillräckligt många deltagare för att fyllnadsgraden ska bli acceptabel. Det är en konstellation av företag, ett logistikföretag, en handlare och en producent som är ute och informerar och säljer in lösningen. Nästa steg är att publicera projektet i media.

Det tredje projektet som presenteras är Synliggörande av miljöpåverkan. De har bland annat använt ett konsultföretag för att ta fram, något de kallar, ekologiska kvitton. Projektet har samfinansierats av Konsumentverket och Jordbruksverket. Konsultföretaget har tagit fram och faktagranskat kvittona och utvecklat ett program för att kunna ta fram fler kvitton. Varje företag som varit med i projektet har fått rätt att göra fem körningar. Därefter får de betala konsultföretaget om de vill köpa programmet, samt då de vill göra uppdateringar. Från en körning kan företagen få fram exempelvis användningen av bekämpningsmedel i framtagningen av en produkt, till exempel mjölk.

Ett exempel på ett kvitto som varit modell för framtagandet av de ekologiska kvittona inom Framtida Handel visas på nästa sida.

Bild 40: Ekologiskt Kvitto (www.coop.se,²⁶⁵ 2005-12-16).

Gruppen informeras även om en Temoundersökning om hur konsumenterna uppfattar miljöbudskap i butiker, samt att den kommer att publiceras inom kort.

Efter detta var det kort information om det fjärde projektet inom Framtida Handel, nämligen E-handel. Projektgruppen hade lagt ut en uppgift att sammanställa erfarenheter av e-handel. Rapporten delas ut till deltagarna på mötet. Projektledaren pratar lite löst om utveckling av e-handel. En av deltagarna kommenterar rapporten och e-handelsprojektet.

"Framtida Handel är ett komplement till styrmedel om miljö!"

²⁶⁵ Exakt referens:

http://www.coop.se/includefiles/moduler/ccms/show_page.asp?iMappeID=246&sSideNavn=Milj%F6kvitto+1%2C+2004,2005-12-16.

Det får inte glömmas bort, fortsätter hon. Om Framtida Handel ska bedriva projekt om e-handel så ska det vara för att minska miljöpåverkan.

"Vi tenderar att glömma bort miljöperspektivet."

Den ansvariga för delprojektet svarar att miljöaspekter kan bli ett tilläggprojekt till rapporten, varpå en annan deltagare påpekar att det redan finns en rapport med namnet IT, Mat och Miljö, som undersökt dessa kopplingar och som därför kunde tjäna som underlag.

Ordförande flikar in att kommentaren om att miljön inte får glömmas bort var riktig och berättar att tanken med rapporten var att ta reda på hur e-handelsmarknaden för livsmedel ser ut i dagsläget.

Ytterligare en deltagare som inte varit närvarande vid tidigare möten kommenterar att hållbarhet även innegriper ekonomi. Den kvinna som kommenterade om miljön från början svarar;

"Miljön har inte samma naturliga drivkraft som till exempel effektivisering."

Det är därför som miljön bör vara fokus i Framtida Handel, argumenterar hon.

Efter presentationen av de pågående delprojekten presenteras tre potentiellt nya projekt. En av dessa projekt går under namnet Samdistribution i glesbygd. En deltagare berättar att projektet är tänkt att samordna distribution av gods till glesbygd och på det sättet öka fyllnadsgrad samtidigt som service till glesbygden ökar.

Samme person berättar att han pratat med företagets bolagsjurist och juristen hade fört fram att ett sådant projekt var ytterst olämpligt. Att tre stora transportföretag skulle sätta sig ner tillsammans och definiera marknaden skulle förmodligen tolkas som stridande mot konkurrenslagstiftningen. Det företag som presentatören av projektet tillhör har som policy att dra sig ur direkt, så fort som det finns misstankar om att konkurrenslagstiftningen överträds och därför beslutat att stiga av det förslagna delprojektet. Efter det uttalandet meddelar ytterligare två företagsrepresentanter att de i sådana fall också drar sig ur, eftersom de fattat beslut om att backa upp det beslut som fattades av det transportföretag som presentatören av projektet representerade.

Under mötet berättades även om att Framtida Handel hade beskrivits i tidningen Miljöaktuellt, se utdrag nedan.

AKTUELL KOMMENTAR DECEMBER 2005

...

Hur mycket minskar bränsleförbrukningen om leveranser av dagligvaror kan flyttas från dag till kvällstid? Vilka miljöeffekter innebär en ökad e-handel med dagligvaror? Och hur kan dagligvarubranschen försäkra sig om att produkterna på butikshyllan inte innehåller några hälsofarliga ämnen?

Detta är exempel på frågor som hanteras inom dialogprojektet Framtida handel med dagligvaror. Projektet är en så kallad frivillig överenskommelse mellan regeringen, några kommuner och regioner samt ett antal företag inom dagligvarubranschen. De medverkande företagen, som är föregångare på miljöområdet, inkluderar aktörer från flera delar av dagligvarukedjan; producenter, handel och transportörer. Genom samverkan hoppas man kunna lösa de miljöproblem som är så komplexa att de inte kan lösas av en enskild aktör eller genom en enskild åtgärd.

Bild 41: Utdrag ur tidningen Miljöaktuellt, 2005-12-16.

Det här var det sista styrgruppsmötet under 2005.

Styrgruppsmöten under våren 2006

Jag ska till Naturvårdsverket på morgonen. Till det mötesrum jag ska till skulle jag hitta med förbundna ögon. Naturvårdsverket ligger bara ett snäpp upp bakom T-centralen och jag har varit där rätt många gånger nu. Jag känner igen de flesta i rummet och hälsar på så många jag kan. På Naturvårdsverket får man en liten träklädnypa för att sätta fast sin namnbricka, som endast består av en papperslapp, väldigt finurligt. Till skillnad från de första möten jag närvarar på känns dialogen naturlig, enkel och förståelig. Deltagare refererar fortfarande till olika politiska processer, dokument, andra projekt, så som i del II i Framtida Handel. Skillnaden är att basen för att kunna följa med i diskussionerna nu fallit på plats för mig och jag tycker att det är helt naturligt. Från att enbart ha förstått representanterna från företagen, förstår jag nu samtliga representanters inlägg och i vissa fall är det rätt förutsägbart vad en viss person kommer att säga. Förutsägbart, men inte givet.

Under våren 2006 skulle en utvärdering av Framtida Handel göras, vilken skulle bli färdig i september. Två kvinnor från Ekonomistyrningsverket som skulle göra utvärderingen närvarade vid ett möte för att berätta att de skulle göra intervjuer med både deltagare och avhoppare, utifrån det uppdrag de fått från Naturvårdsverket.

Till skillnad från de väldigt yviga och ständigt skiftande diskussioner som fördes i del II började nu styrgruppsmötena ha ett rätt liknande innehåll.

Projekten rullade på och styrgruppsmötena fungerade som avrapportering. Emellanåt var olika gäster inbjudna för att berätta om sådant som kunde vara av intresse för konstellationen av aktörer. Propositioner som lades fram på området till exempel, samt olika utredningar. Vid just det här mötet uppkom en förfrågan om vad som skulle hända efter valet, samt vad utvärderingen från Ekonomistyrningsverket skulle säga. Ordförande kommenterar;

"Kanske kommer Framtida Handel att läggas ner efter det här året..."²⁶⁶

*deja vu,
deja entendu...*

---

²⁶⁶ Vid den här tidpunkten visste ingen vad som skulle hända med partnerskapet Framtida Handel. I det regeringsbrev som beskriver Naturvårdsverkets uppdrag som de mottog i mitten av 2007 uppger regeringen att de inte kommer att fortsätta att driva Framtida Handel och gav Naturvårdsverket uppgiften att hålla ett avslutande möte med deltagarna. Systerpartnerskapet Bygga Bo skulle däremot fortsätta att drivas. När den här avhandlingen lämnades in till tryckeriet hade det sista mötet ännu inte ägt rum.

Sammanfattande beskrivning av den generella processen i Framtida Handel

Den metod som användes var back-casting, vilket skapade ramar om framtida scenarier i framtiden, samt hur olika industriella aktiviteter var kopplade till dem. Det fungerade sedan som ett ramverk för diskussioner om önskade förändringar, samt vilka industriella aktiviteter som de olika representanterna skulle komma att se som nödvändiga att genomföra. Under arbetet med back-casting användes flera olika pedagogiska verktyg och processen var hela tiden styrd av det konsultföretag som hade anlåtats. Många representanter refererade i efterhand till den processen som något väldigt positivt.

Under den andra delen i partnerskapet kom enrollering av andra deltagare att bli starkt fokuserad och upplevs som avhängigt för partnerskapets vara eller inte vara. Även resurstilldelningen kom att bli ett ämne för diskussion. Många deltagare ansåg att partnerskapet saknade resurser och att det skulle göra det problematiskt att genomföra de aktiviteter som sågs som nödvändiga. Dessa diskussioner fördes i form av att signalera om uppgivenhet, men även för att engagera deltagarna och utveckla en form av, vi mot dem, mentalitet. Resurstilldelningen sågs som typisk och orättvis relaterat till miljöfrågor och det skapade lite paradoxalt en vilja att visa att partnerskapet kunde fortsätta och motiverade konkreta aktiviteter. En del rykten cirkulerade även kring detta tema. Någon deltagare ansåg att det visade på att man bara satte upp partnerskapet för att visa omvärlden att Sverige hade fått med sig företagen i omvändningen inför Sveriges ordförandepost i EU och när det var över fanns det inte längre incitament att fortsätta.

Flera gånger var partnerskapet nära att bli nerlagt. En del av representanterna var dock djupt personligt engagerade i miljöfrågorna och fortsatte att närvara vid möten, även om det fanns en besvikelse över att inga konkreta aktiviteter utfördes och att allting bara tenderade att utmynna i prat utan handling. Det ansågs däremot vara en stark signal att kommunicera att den representerade organisationen inte längre hade avsikt att medverka och att det skulle uppfattas som en signal om att miljöfrågan inte var prioriterad. Därför stannade flera representanter kvar; så som den person som uttryckte att de stannade på grund av ren artighet.

Ansvar för partnerskapet delegerades på flera olika enheter. Till att börja med delegerades uppgiften från Regeringen till Näringsdepartementet, som bjöd in till dialogen. Drivandet av partnerskapet Framtida Handel delegerades från början ut till Miljövårdsberedningen, övergick sedan till

Miljödepartementet och delegerades sedan till Naturvårdsverket. Så som i fallet SAMTRA uppfattades delegeringen som en antydning om partnerskapets status. Även om många negativa röster hördes om hur partnerskapet bedrevs då det drevs av Miljödepartementet, ansågs ett projekt på departementsnivå ha högre status än då det drivs på myndighetsnivå.

I början av del II upplever företagsrepresentanterna det som väldigt frustrerande att konsensus är så prioriterat och att samtalen utmynnar i pappersdokument, snarare än konkret handling. Styrning i företag är hierarkiska och beslutsfattandet kan tillåtas vara diktatoriskt, något som inte tillåts i en demokratisk statlig styrning, där demokratiska principer är tvingande och alla beslut måste föregås av strikt styrda principer.

Mötet på Haga, vilket jag kallat för Upplysningen, minns flera representanter som väldigt positivt. Många relaterar till den dåvarande näringsministerns närvaro, vilket kan tolkas som ett sätt att bekräfta deltagarna och partnerskapets existens. Under senare del kommer näringsministern aldrig att närvara vid möten, inte heller vid de möten som framförs som viktiga och att närvaron av näringsministern ses som relevant. Detta tolkas från företagsrepresentanterna som en fingervisning om att partnerskapet inte är prioriterat, varken på Näringsdepartementet, eller för regeringen. I en senare fas av del II och under del III kommer däremot näringsministerns frånvaro att minska i uppfattad betydelse. Enligt min tolkning har det skapats en stolthet i partnerskapets egen organisatoriska existens och representanterna har en tillräcklig stolthet i sin egen process, så att de inte längre behöver bekräftelse från näringsministern.

Framtida Handel har i det skedet blivit en starkt sammanhängande grupp, något som kan betraktas som en egen autonom organisation. Det möjliggör även en starkare ställning för det ekologiska systemet, vilket kan utläsas i att de röster som kritiserar miljöaspekter och försöker återinföra det ekonomiska systemet som den självklare innehavaren av tronen, snabbt bemöts och tystas ner genom tyst konsensus av de flesta deltagare i gruppen. Ett exempel är kommentaren om att ekonomin har sina egna naturliga drivkrafter, men inte miljön och att drivkrafter för miljön därför måste skapas och prioriteras. En anledning till detta är att samma frågor har kommit upp på tidigare möten och anses därmed som redan behandlade.

Partnerskapet blir även fysiskt bekräftat genom en hemsida och årsredovisning. Under del III startas konkreta projekt upp och partnerskapet övergår i ytterligare en ny fas.

**Analys, slutsatser, bidrag och vidare
forskning, metod och källkritik**

ANALYS

I analysen kommer varje fall, SAMTRA och Framtida Handel, att analyseras separat under varje avsnitt. Huvudrubrikerna är; systemkonflikt och integration, olika systemrelationsparadigm, översättningar av hållbar utveckling, samt partnerskap som styrstruktur.

Under rubriken systemkonflikter och integration infattas situationsmodeller, argumentation och språkrör, samt översättningar av det ekonomiska och det ekologiska systemet.

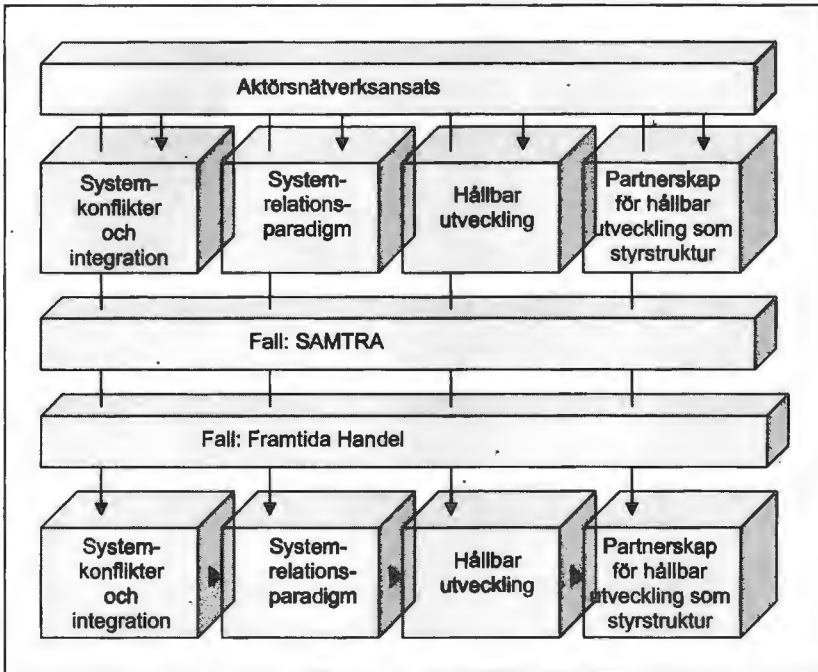
Under rubriken systemrelationsparadigm kommer argumentation och uppfattningar om systemrelationerna mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet att relateras till systemrelationsparadigmen och diskuteras utifrån detta.

Under rubriken partnerskap som styrstruktur, kommer partnerskapen att analyseras utifrån tanken om att styra mot en hållbar utveckling. Det innefattar enrollering, deltagande, samt partnerskap för hållbar utveckling som koordinering, frivillighet och demokrati.

På det här sättet bygger analysdelarna i viss mån på föregående analysdel/ar under respektive huvudrubrik. Analysen av systemrelationsparadigm bygger på översättningar av ekologi- och ekonomi. Tolkningar av hållbar utveckling bygger sedan vidare på detta. I partnerskapen som styrstruktur används sedan alla de föregående analysdelarna.

Slutligen sker en sammanfattande vidareutveckling av analysen.

För att förenkla för läsaren att följa med i analysen har jag gjort en figur av analysens upplägg och dess beståndsdelar, samt hur delarna i analysen bygger vidare på varandra, samt de tidigare teoretiska kapitlen och falltexterna, som återfinns på nästa sida.

Figur 29: Upplägg på analysen.

Den övergripande ansatsen i avhandlingen är aktörsnätverksansatsen. Jag har modifierat den för att anpassas till studien och därmed kallat den en narrativinspirerad aktörsnätverksansats med stänk av anarkism,²⁶⁷ Den har genomsyrat både de teoretiska kapitlen och insamling av empiri och återgivning av fallen och genomsyrar de olika analysdelarna.

Teoretiska begrepp som används i analysen

I analysen kommer ett antal teoretiska begrepp att användas. Jag kommer att redogöra för dem kortfattat här och i analysen använder jag dem sedan utan att referera till källan, eftersom de återkommer så ofta i kapitlet. Begreppen har även tagits upp i mer utvecklad form i det kapitel som beskriver aktörsnätverksansatsen som referensram.

Som jag berättade i kapitlet om aktörsnätverksansatsen för att studera systemrelationerna mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet ser jag partnerskap för hållbar utveckling som ett handlingsnät (Czarniawska, 2000; 2004), inom vilken kedjor av översättningar sker av det ekologiska och det ekonomiska systemet, vilket beskrivs i termer av

²⁶⁷ Se kapitlet forskningsdesign för en närmare beskrivning.

inramning och enrollering. Angreppssättet är anpassat till denna studie utifrån aktörsnätverksansatsen (bl.a. Callon, 1986, 1998a; 1998b; Callon och Law, 1982; 1989, Latour, 1998, 2000, 2002), som istället för det mycket vanligt ostensiva betraktandet av fenomen anammar en performativ ontologi (1998), vilket innebär att forskarens uppgift inte blir att söka efter den absoluta sanningen, utan istället studera hur sanning, så kallad stabilisering, skapas. Inom dessa processer sker kedjor av översättningar (Latour, 1986 i: Czarniawska 1998; Helgesson et al., 2004).

En av de termer som används återkommande i analysen är termen enrollering. Enrollering beskrivs av Callon (1986) som en uppsättning strategier, i vilka de olika aktörernas roller och koordinering testas och förhandlas. Jag har valt att tilldela termen enrollering en bredare innebörd och innefatta hur olika aktörer och artefakter enrolleras, inrolleras, samt desenrolleras i ett partnerskap för hållbar utveckling.

En annan term som återkommande används i analysen är termen inramning. Inramning (Callon, 1998a, Kjellberg, 2001) kan beskrivas som inkludering och exkludering av vissa aspekter, aktörer och artefakter. Ramar som blivit tagna för givna kan ifrågasättas och då kan ett behov uppstå att antingen finna sätt att täppa till de luckor som uppstått i ramarna, eller så övergår processen till en het period (Callon, 1998a) som kan resultera i skapandet av en ny ram eller nya ramar.

Ytterligare en term som används i analysen är situationsmodell (Mattsson, 2004), som innefattar uppfattning om en önskad situation i framtiden. En term som uppkommer i analysen och som är ett utfall av de empiriska studierna är termen värdeperspektiv, vilken även beskrivs då den används i det här kapitlet.

Systemkonflikter och integration

Hållbar utveckling kan ses som ett öppnande av en svart låda (Latour, 1987). En svart låda som innehåller tillväxt och teknologiska framsteg översatt till den sanna vägen till evig lycka. Ramarna, grunderna, för dessa begrepp kritiserar och det finns starka krafter för att täppa till de hål som tillåter att locket öppnas. Det kan betraktas som en het period (Callon, 1998a) där tidigare uppfattade sanningar ifrågasätts och omtolkas. I processen diskuteras företagets ramar, om vad deras ansvar är, samt vad som kopplas samman med dem. En sanning som konstruerats är att företagen måste samarbeta med andra sektorer i samhället och är ålagda att göra frivilliga ansträngningar för att gå mot en hållbar utveckling. Det är bland annat i dessa tankar som idén om partnerskap för hållbar utveckling har uppkommit.

Rubriken Systemkonflikter och integration kommer att handla om att handla om sådana omtolkningsprocesser, med underrubrikerna; Skapandet av situationsmodeller, Argumentation från språkrör, samt Översättningar av det ekonomiska och det ekologiska systemet.

Skapandet av situationsmodeller

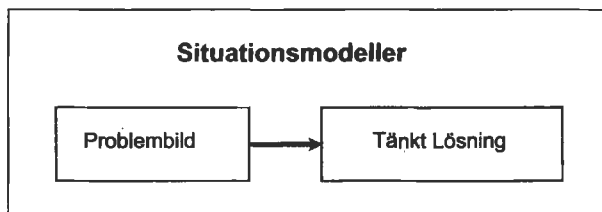
De två fallen som studerats har båda varsin specifik situationsmodell (Mattsson, 2004)²⁶⁸, det vill säga ett önskat tillstånd i framtiden. Situationsmodell har beskrivits som en situation som någon önskar förankra hos andra som lösningen på ett problem (Mattsson, 2004, s. 52). Jag kommer även att föra fram situationsmodeller som en modell över en uppfattad situation vid en viss tidpunkt.

I både SAMTRA och Framtida Handel var det även nödvändigt att försöka övertala andra aktörer om att det överhuvudtaget fanns ett problem, ett problem som andra var kopplade till, samt att motivera dem att koppla ihop sig till försök att lösa problemen, det vill säga enrollera dem. I SAMTRA uppmålades koldioxidutsläppen och trängseln på gatorna på grund av lastbilarna som levererade gods som ett problem. I Framtida Handel var det en väldigt komplex problembild som målades upp, en övergripande uppfattning om att nuvarande distributionssystem och en extrapolering av nutida trender inte var hållbara utifrån det ekologiska systemets förutsättningar. Situationsmodellerna som skulle

---

²⁶⁸ Mattsson, (2004) har byggt vidare på Callon (1986). Tolkningen som landar i begreppet är implicit, då Callon (1986) inte explicit använder termen situationsmodell.

framträda ur olika aktörers diskussioner blev i båda partnerskapen en motbild och målades upp som en lösning på de uppfattade problemen. Projektledarnas skapande av situationsmodeller i form av problembild och tänkt lösning visas i nedanstående figur.

Figur 30: Situationsmodeller; problembild, tänkt lösning.

Situationsmodellerna kan även låsa fast översättningarna till en specifik lösning och blir den inte ifrågasatt kommer den att tas för given och accepteras som sanning. I Uppsala var situationsmodellen kopplad till miljöterminalen indirekt även ett sätt att undvika en annan situationsmodell, den bilfria innerstaden. I Framtida Handel kom situationsmodellen med måldefinitionen år 2025 att målas upp som alternativ till reglering. Detta kommer jag att diskutera mer utförligt under analysrubriken, Partnerskap för hållbar utveckling som styrmekanism. Nedan kommer situationsmodellerna i respektive fall att analyseras.

Situationsmodeller i SAMTRA

I SAMTRA är det de samordnade transportererna via miljöterminalen, med 40% lägre koldioxidutsläpp som följd, som är den tänkta situationsmodellen. Situationsmodellen innefattade både miljöterminalen, biogasbilen, de tänkta reduktionerna i koldioxidutsläpp, samt bättre framkomlighet och mindre köer i Uppsala centrum.

Däremot skapades det ingen situationsmodell i positiva ordalag som målade upp ett centrum med lättare framkomlighet och renare luft. En modell som kanske hade kunnat skapa större möjlighet för enrullering, eftersom positiva argument anses vara mer framgångsrika (Hägg, 2002).²⁶⁹

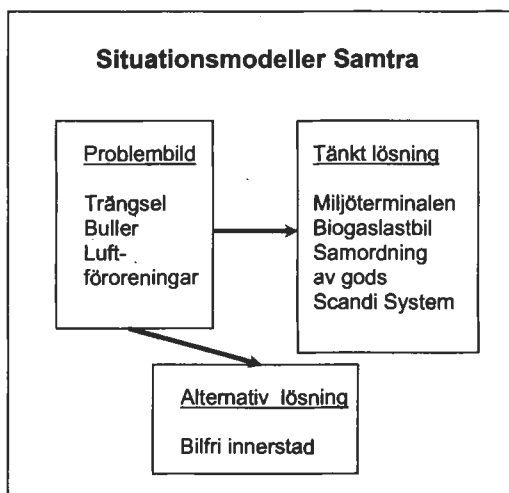
En parallell situationsmodell som interagerade i SAMTRA var idén som diskuterades om en bilfri innerstad. Den bilfria innerstaden kan ses som en modell tänkt för att skapa en positiv situation med mindre buller och ren luft i staden. Situationsmodellen med en bilfri innerstad användes och

---

²⁶⁹ Argumentationen att positiva budskap är mer effektiva och lättare att få människor att ta till sig förs fram i denna bok om retorik.

uppskattades samtidigt som en hotbild om begränsad tillgänglighet. En del handlare uppfattade det som negativt, eftersom det skapade oro både för hur leveranser skulle komma att ske i en sådan situationsmodell och att det samtidigt skulle minska incitamenten för konsumenter att göra sina inköp i centrala Uppsala. Handlarna relaterade till externa köpcentrum och det hot om konkurrens som de uppfattades utgöra.

De tre situationsmodellerna, där en utgör en problembild, en utgör en tänkt lösning, samt en utgör en alternativ lösning, visualiseras i nedanstående figur.

Figur 31: Situationsmodeller i SAMTRA.

Även andra negativa situationsmodeller konstruerades, vilka agerade som anti-program (Czarniawska och Hernes, 2005; Helgesson och Kjellberg, 2005) mot samordningen. Till exempel var det en handlare som var negativ mot samordningen till viss del för att han var negativt inställd till att inflyttade studenter lade sig i lokalpolitiken och fört upp diskussionen om bilfri innerstad än en gång.²⁷⁰

I viss mån skapades även negativa rykten om SAMTRA relaterade till situationsmodellen. Det sågs som ett konkurrensproblem att terminalen låg hos Scandi System, samt att den tänkta lösningen skulle skapa problem för distributionen av gods.

²⁷⁰ Uppsala Nya Tidning, 2002-12-12; Rubrik: Studenter kräver bilfritt centrum.

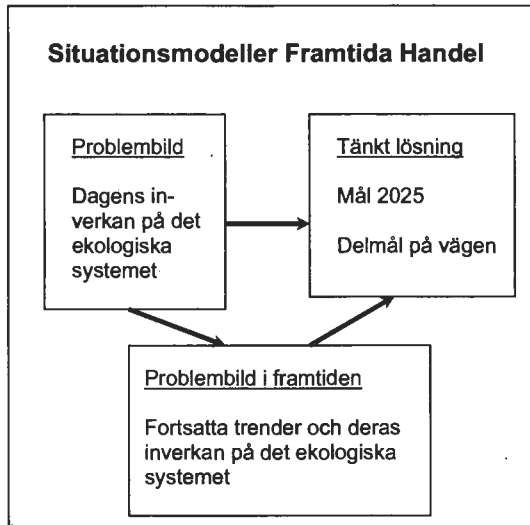
Situationsmodeller i Framtida Handel

I Framtida Handel är det den gemensamma visionen om en hållbar dagligvarukedja i Sverige år 2025 som är målbilden. Att använda back-casting som ett verktyg är ett sätt att skapa situationsmodeller och tanken är att den sedan ska brytas ner till delmål.

Uppsättandet av situationsmodellen sker med relation till mål som satts upp i andra sammanhang och har skapats vid andra tillfällen. Inom Framtida Handel relaterar representanter för myndigheter till EUs uppsatta mål för koldioxidreduktion, samt EUs kemikalielagstiftning. EUs mål för koldioxid är en översättning som kan ses som mer stabil, än kemikalielagsstiftningen. EUs nya kemikalielag kallad REACH höll fortfarande på att diskuteras, förhandlas och konstrueras. Koldioxidmålen inom EU var däremot satta och hade redan gått igenom internationella förhandlingar och accepterats av stater inom EU. Det betyder inte att dessa mål ses som en definitiv sanning av alla aktörer. Koldioxidutsläppsmålen ses av många miljöorganisationer och klimatforskare som alltför låga och snarare som ett spel för gallerierna, istället för tillräckliga mål för att förhindra drastiska klimatförändringar. Den diskussionen kom dock aldrig upp i Framtida Handel.

Situationsmodellen i Framtida Handel skapades i stora delar på det sätt som beskrivits ovan. Mål sattes upp ifrån olika tidigare uppsatta mål och uttrycktes i substanser som framställdes som relevanta i andra sammanhang.

De tre situationsmodellerna samspelar med varandra, vilket gestaltas i figuren på nästa sida.

Figur 32: Situationsmodeller i Framtida Handel.

Det hindrar inte att situationsmodellen som skapas inom Framtida Handel upplevs som kontroversiell. En representant för ett industriförbund målar upp ett scenario där halva marknaden kommer att upphöra, utifall de mål som diskuterades inför underskriften av det frivilliga avtalet ska genomföras.

Situationsmodeller kan på det sättet tolkas på olika sätt. Det är inte heller troligt att en tänkt framtida ordning införlivas (Law, 1994 i: Newton, 2002). Min syn på det är, att även om vi inte med precision kan veta vad som avtecknas bakom nästa fjälltopp, är det stor sannolikhet att vi går dit näsan pekar. Med det menar jag inte att jag tror på att framtida situationsmodeller alltid införlivas i sin helhet och att utfallet blir det tänkta. Däremot kanske det är större möjlighet att verka i en viss riktning om siktet ställs in på det. Genom att upprätta situationsmodeller och verka för att nå dit kommer utfall relaterat till situationsmodellen att värderas och handlingar relateras utifrån situationsmodellen/erna.²⁷¹

²⁷¹ En väldigt förenklad beskrivning kan göras av en familj som planerar sin trädgård. De ser framför sig ett stort fruktträd på sin tomt, från vilket de kan plocka äpplen. Et är den framtida situationsmodellen i det här förenklade fallet. Att situationsmodellen skapats gör det inte säkert att den realiserar. Trädet kan dö eller kanske aldrig bringar frukt, eller så har familjen sedan aldrig tid att plocka och äta frukten. Men det kanske ändå är mer troligt att ett träd planteras och växer om situationsmodellen skapas, än om den inte gjorde det.

Diskussion om situationsmodeller

Olika situationsmodeller konstruerades i de båda fallen. Situationsmodellerna konstrueras antingen som en motbild till en annan situationsmodell, eller så samkonstrueras en situationsmodell som lösning och en problematisk situationsmodell. På det sättet interagerar situationsmodeller och påverkar varandra och den konstruktion av verklighetsuppfattning som aktörerna relaterar till. Situationsmodellerna både möjliggör aktiviteter och låser fast lösningsalternativ vid en viss situationsmodell. Utifrån problematiska situationsmodeller kan ett behov av ändringar i aktiviteter uppkomma och framtida situationsmodeller som lösningar förutspår vilka handlingar som eftersträvas.

Argumentation av språkrör för det ekonomiska och det ekologiska systemet

"Who speaks in the name of whom? Who represents whom?" ²⁷² (Callon, 1986, s. 214)

Varken det ekonomiska eller det ekologiska systemet pratar med egna röster, ändå är de med i handlingen och får språkrör som talar å deras vägnar (Callon, 1986). Hur olika aktörer uttalar sig som språkrör för andra, samt vilka andra och på vilket sätt, är temat under denna underrubrik.

Företagen, universitetet, stat och kommun upplever sig leva i helt olika världar och följa olika logiker, som samtliga är lika riktiga och betydelsefulla. Förhållningssättet till det ekonomiska och det ekologiska systemet skiljer sig åt, men alla aktörer refererar till båda systemen.

I princip alla aktörer för det ekologiska systemets talan, till skillnad från uppfattningar utifrån intressentmodellen (Freeman; 1983, 1984, 1994, 1999), där utgångspunkten är att respektive sektor för fram egna intressen och i sådana fall borde enbart ideella miljöorganisationer föra det ekologiska systemets talan, eller möjligtvis regeringen genom uppfattningar om allmänhetens intressen. Rollfördelningen är istället otydlig och skiftar. Inte heller det ekonomiska systemet har endast ett språkrör. De flesta representanter har blivit språkrör för både det ekologiska systemet och det ekonomiska systemet. Hållbar utveckling som koncept har skapat en arena inom vilka företrädare för de olika systemen kan träda in och

---

²⁷² ["Vem för vems/vads talan? Vem representerar vem/vad?"] (egen översättning)

förhandla om gemensamma visioner och mål och relatera systemen till varandra. Detta visar jag på utifrån de två fallen i de följande underrubrikerna.

Argumentation av språkrör i SAMTRA

Nedan följer en tabell som sammanfattar en del av resonemanget som förts tidigare i analysen och relaterar till argumentation från språkrör i fallet SAMTRA.

Språkrör	System	Argument
Projektledarna	a) Ekologiskt; CO ₂ , buller, trängsel + b) Ekonomiskt	a) Global uppvärmning = Uppsalas handlares ansvar, samlade leveranser, mindre trängsel på gatorna b) godset kommer samlat
Modebutiken	Ekonomiskt	Behov av snabba leveranser, absurda krav från "icke-Uppsaliensare"
Åkeriet Å	Ekonomiskt och ekologiskt	Godset samordnas redan via egen terminal; både optimalt för det ekologiska och det ekonomiska systemet
Godisbutiken	Ekonomiskt	Godis är färskvaror – måste levereras snabbt, ingen möjlighet att hålla lager på liten yta, kan inte ta emot allt samtidigt
Skivaffären	Ekonomiskt	Kunder köper någon annanstans om CD-affären inte är först, brutna löften till kunderna om de inte får order på utlovad dag
VDn för Skandi System	Ekologiskt	Gemensamt ansvar i samhället

Tabell 12: Språkrör och argument i SAMTRA.

Projektledarna i SAMTRA utsåg samtliga sig själva som språkrör för det ekologiska systemet och det gjordes ingen distinktion mellan olika sektors relation till det ekologiska systemet. De kopplade samman den globala uppvärmningen med trafiksituationen i Uppsala, vilken blev översatt till att innefatta buller och trängsel. Kring denna problematiska situationsmodell såg projektledarna ett gemensamt intresse. Den argumentation de förde fram till handlarna var både att försöka övertyga dem om kopplingen till växthuseffekten, bullret och köerna på gatorna i Uppsala och de kopplade in det ekonomiska systemet för att övertala handlarna att vara med i projektet, genom att framföra en fördel av att få godset samordnat.

Modebutiken däremot utser sig enbart som språkrör för det ekonomiska systemet och avfärdar det ekologiska systemet genom att relatera till att det bara är kopplat till inflyttade studenter som kommer med absurda ideer. Därmed för representanten för Modebutiken in en aktant som frikopplar det egna handlandet från det ekologiska systemet. Genom att koppla samman det ekologiska systemet med studenterna, undviker Modebutiken att göra en koppling mellan den egna verksamheten och det ekologiska systemet. Det ekologiska systemet blir något som ligger utanför och fränkopplat Modebutiken. Dessutom översätts samordningen till ekonomiska termer och uppfattas som att bidra till ökade kostnader. Argumenten som framförs är att modet växlar oerhört snabbt och att det bland annat är modejournalisterna som påverkar och helt plötsligt ändrar vilken färg som ska anses vara modernt; "*de där skribentankorna*". Det ekonomiska systemet innefattar även marginaler och omsättningshastighet, vilka relateras till varandra; eftersom marginalen på produkterna är relativt låg, måste omsättningshastigheten vara hög. De ekonomiska argumenten är relaterade till hastighet; kläderna måste snabbt in i butiken och snabbt ut därifrån.

Åkeriet Å relaterar både till det ekonomiska och det ekologiska systemet. Argumenten som framförs är att dessa system är överlappande och att det som är bra för det ena, blir per automatik bra för det andra, vilket bland annat kan utläsas i citatet "*så mycket miljömedvetet och ekonomiskt som möjligt*". Det ekologiska systemet har även använts som argument till kunder för att de ska acceptera det upplägg av transporter som Åkeriet Å har gjort, vilket även visat sig accepteras.

Godisbutiken relaterar enbart till det ekonomiska systemet. Argumenten som framförs är att godis är färskvaror och därför måste de levereras snabbt. De hade ingen separat lagerplats, allt levererades direkt till butiken. Relaterat till det förkastades därmed det ekonomiska argument projektledarna i SAMTRA förde fram om att samordnat gods är ekonomiskt lönsamt. Godisbutiken ville inte ha godset samordnat, då de inte skulle ha plats för att ta emot allt samtidigt.

CD affären var inte negativ till samlastningsprojektet, men gick inte med. De var lite rädda för att godset skulle fördröjas. Argumenten fördes fram utifrån det ekonomiska systemet relaterat till kundernas beteende. Det upplevdes som viktigt att vara först, eller åtminstone lika tidig, att exponera en ny CD. Annars skulle kunderna gå någon annanstans. Dessutom skulle kunderna bli svikna om de inte fick en leverans på utlovad tid.

VDn för Scandisystem och den miljöansvarige, professorn och doktoranderna, samt en person på kommunen har ett uttalat intresse för det ekologiska systemet och kopplar även in etiska dimensioner relaterat till kopplingen mellan det ekonomiska och ekologiska systemet. De ser samtliga det ekonomiska och det ekologiska systemet som starkt sammanlänkade och interdependenta.

Argumentation och språkrör i Framtida Handel

Så som språkrör och argumentation presenterades ovan för fallet SAMTRA, börjar jag med en tabell över språkrör, system och argument för fallet Framtida Handel.

Språkrör	System	Argument
Ordförande	Ekologiskt; CO2	<i>"Vi kan inte förhandla med klimatet"</i>
Branschförbund	Ekonomiskt	Halva marknaden ska upphöra; alla tre delarna av hållbar utveckling är viktig – även det ekonomiska
Statsrepresentant	Ekologiskt	Det ekonomiska har egen drivkraft – inte miljön
Företagsrepresentant x	Ekonomiskt	I åtta fall av tio kostar miljö pengar
Företagsrepresentant y	Ekologiskt	Jordens resurser är ändliga

Tabell 13: Språkrör och argument i Framtid Handel.

Egentligen uttalar varje representant i Framtida Handel som språkrör för både det ekologiska och det ekonomiska systemet, när de går in i partnerskapet. Syftet är ju att integrera de båda under termen hållbar dagligvarukedja. Det är dock inte givet att varje enskild representant relaterar till båda systemen Eftersom representanterna skiftar roller som språkrör och även för fram olika argument vid olika tillfällen, framförs min tolkning istället till argumentation vid ett visst tillfälle.

Ordförande i projektet utser sig vid minst ett tillfälle som språkrör för det ekologiska systemet där han refererar till koldioxid och växthuseffekten; *"Vi kan inte förhandla med klimatet!"* Det argumentet som framförs är att det egentligen inte finns någon valfrihet och att förhandlingar överhuvudtaget inte är möjliga. Det är ett sätt att måla upp en tydlig ram och gräns för vad som anses vara förhandlingsutrymme och det ordförande egentligen säger är att det ekonomiska systemet måste anpassa sig till det ekologiska systemets förutsättningar.

Representanten för branschförbundet utgör sig vid ett mötestillfälle att vara representant i första rummet för det ekonomiska systemet. Han efterfrågar ekonomiska analyser och målar upp en bild av att halva marknaden, som han företräder, kommer att upphävas då målen för Framtida Handel ska uppfyllas. På det sättet använder han termen hållbar utveckling för att separera systemen och ge mer makt åt det ekonomiska systemet.

Vid ett möte framförs ett svar på en kommentar som relaterar till det ekonomiska systemet. Hon för här fram en underliggande universell variabel som förklaring. *"Miljön har inte samma naturliga drivkraft som till exempel effektivisering."* Argumentet är att det ekologiska systemet måste få hjälp för att existera, men att det ekonomiska systemet klarar sig av sig själv. Det inrymmer även en implicit tolkning att det ekonomiska systemet kommer att förgöra och har större naturlig makt, än det ekologiska systemet.

En företagsrepresentant agerar språkrör för det ekonomiska systemet och drar paralleller till hur det ekologiska systemet inverkar på det ekonomiska. Uppfattningen är att det i de flesta fall kostar pengar att genomföra åtgärder som förbättrar för det ekologiska systemet.

En annan företagsrepresentant agerar språkrör för det ekologiska systemet. Han poängterar att jordens resurser är ändliga och att det inte skulle vara fysiskt genomförbart om hela världens befolkning konsumerade i samma utsträckning som människor i västvärlden. Detta relaterade han till de industriella aktiviteter som utförs i det företag som företagsrepresentanten är VD för.

Diskussion om argumentation och språkrör

Det som framkommer i fallen är att det inte på förhand är givet vilket system som en representant från en viss sektor kommer att relatera till. De flesta utser sig till språkrör för ett system vid ett tillfälle, men ett annat system vid en annan tidpunkt. Dessutom relaterar en del representanter till båda systemen samtidigt.

I fallet SAMTRA är det mer tydligt att vissa aktörer, projektledarna, utser sig som språkrör med tolkningsföreträde och rätt att omdefiniera artefaktens egenskaper, så som utnämmandet av en godsterminal till miljöterminal. I Framtida Handel skiftade rollen som språkrör. Å ena sidan kan de aktörer som skrivit under överenskommelsen agera som

språkrör. Företagen som deltar har blivit delegerade egenskapen att ligga i framkant i branschen när det gäller anpassningar för en hållbar utveckling och samtliga representanter medverkar till att förutspå behovet av förändringar för att uppnå en hållbar utveckling 2025. Samtidigt är det svårt att utläsa tydliga språkrör i *Framtida Handel*, eftersom många tolkningar och översättningar av mål, behov och agerande redan har gjorts på annat håll, samt att det är rätt otydligt vilka som deltar och vilka som inte deltar.

Översättning av det ekologiska systemet

I de teoretiska kapitlen framgår det att varken det ekologiska eller det ekonomiska systemet presenteras på ett enhetligt sätt. Under den här rubriken kommer kedjor av översättningar av det ekologiska systemet i de empiriska fallen att analyseras.

Översättning av det ekologiska systemet i SAMTRA

I partnerskapet SAMTRA fick främst koldioxid representera det ekologiska systemet, men även buller och trängsel. Miljöterminalen sammankopplade godset och transportererna in till Uppsala centrum och koldioxidutsläppen som transportererna medför. Den globala växthuseffekten togs ner till lokal nivå och åtminstone försökte, koppla samman godstransportererna och butikerna och de varor som säljs där. Även utsläppsreducering av kväveoxider [No_x] uppmättes, men det var främst koldioxidsreduktionen som blev i fokus.

Det kan synas som om det vore, men är inget självklart val. Koldioxid ses av ekologer inte som ett lokalt problem, vare sig för ekosystem eller för människors hälsa. Koldioxiden ses som ett miljöproblem på grund av dess bidrag till växthuseffekten. När det gäller utsläpp från fordon med förbränningsmotor som drivs på fossilt bränsle är det snarare andra föroreningar som uppfattas som problematiska på lokal nivå, eftersom de anses vara en orsak till luftrörsrelaterade sjukdomar som astma och cancer.²⁷³ Koldioxiden däremot är främst ett globalt problem högre upp i atmosfären.

Skulle det ha varit möjligt för butiksägarna att lättare identifiera sig med ett lokalt problem, snarare än den globala växthuseffekten? Hade det kanske gjort det möjligt att även enrollera (Callon, 1986) konsumenterna,

---

²⁷³ För mer ingående relationer mellan föroreningar och hälsa se Socialstyrelsen Miljöhälsorapport 2005.

via information om de "onödiga transporter" negativa hälsoeffekter? Inte många handlare lät sig enrulleras relaterat till den argumentation som fördes fram av projektledarna och handlarna uttryckte aldrig någon tro om att konsumenterna skulle göra den än längre loop; att koppla ihop växthuseffekten med sina konsumtionsval, det vill säga inkludera transportaspekter i ramarna för sina inköp. Snarare var det ett motsatt argument som fördes fram av handlarna. De ville inte koppla ihop sig med miljöterminalen, eftersom de var rädda för att kunderna skulle svika, om godset skulle bli försenat. Med andra ord ville de inte infoga sig i ramarna för den tänkta situationsmodellen. Förändringar i mode och vikten av att vara först med en vara upplevdes som den viktigaste parametern för konsumenterna. Det kan ju vara värt att lyfta fram att tolkningen skedde av handlare, som utsåg sig själva som språkrör för konsumenterna. Konsumenterna kom aldrig att tillfrågas direkt.

Miljöterminalen blev i SAMTRA utnämnd till obligatorisk passeringspunkt (Callon, 1986) för att minska den negativa miljöpåverkan av godstransporter, vilket även namnet "Miljöterminal" relaterar till. Den blev med andra ord, delegerad uppgiften (Latour, 1992) att förbättra miljön och fick ett namn som relaterar till det ekologiska systemet.

Översättning av det ekologiska systemet i Framtida Handel

Det blir två huvudaktanter i Framtida Handel som får representera det ekologiska systemet, närmare bestämt kemikalier och koldioxid. Att de får agera som huvudrepresentanter för hållbar dagligvaruhandel i Sverige, är avhängigt parallella inramningar. Att koldioxid är ett hett ämne²⁷⁴ just nu, är det väl inte många som lyckats undvika. Hela den så kallade växthuseffektsdebatten och Kyotoavtalet som ska reglera utsläppet av koldioxid diskuteras i media runt om i världen. Kemikalier har varit ett omdebatterat ämne i EU just under den tid som partnerskapets del II pågick. EU-kommissionen arbetade med ett nytt lagförslag om kemikalier inom unionen, kallat REACH²⁷⁵.

Kemikalierna och koldioxiden kopplas samman i en gemensam ram genom översättningskedjor i sin tur samman till transporter och produktion av livsmedel, där transporterna även innefattar konsumenternas transporter till och från livsmedelsbutikerna.

---

²⁷⁴ Jag kunde inte undvika att uttrycka det så.

²⁷⁵ För en översikt över processen med REACH, se Schörling (2004). För en övergripande beskrivning se faktarutan om REACH i avhandlingen. REACH trädde slutligen i kraft den 1 juni 2007.

Det är även kopplat till koldioxid och kemikalier som de olika konkreta projekten i Framtida Handel relaterar. Olika översättningskedjor blir en följd av de konkreta projekten, vilka mer eller mindre tappar kontakten till det ursprungliga identifierade problemet och skapar nya sanningar om hur det ekologiska och det ekonomiska systemet kopplas samman, vilket jag kommer att visa på i texten som följer. Så som Latour (Latour, 1986 i: Czarniawska 1998b, s.7) uttrycker det, sker en förflyttning [transportation] kombinerad med transformering [transformation].

E-handel och miljö

En rad översättningar gjordes relaterat till e-handel. När Framtida Handel påbörjades 1999 fanns det stor tilltro till IT och de företag som startades upp för att utföra IT-relaterade aktiviteter. Tanken i projektet var att kunna påverka denna bransch och få deras aktiviteter att ta hänsyn till miljöpåverkan redan i uppstarten. Efter IT-kraschen föll många av de aktörer som var med i projektet bort och de diskussioner som fördes började handla mindre om e-handel. Det glömdes dock inte helt bort, utan kom tillbaka emellanåt i diskussionen och blev sedan ett ämne som ett av de konkreta projekten skulle komma att handla om. Den ursprungliga tanken om att påverka en industri i sin linda föll dock i viss mån bort och e-handel betraktades snarare som något som, per automatik, skulle innebära mindre miljöpåverkan. Översättningskedjan kan beskrivas på följande sätt:

- e-handel = växande industri
- distribution av dagligvaror från regionalt centrallager direkt till konsument – (transporter till lokal detaljhandel + konsumentens inköpsresor) = bättre för miljön, eg. mindre transporter totalt sett $\Rightarrow$ lägre utsläpp
- Ovanstående resonemang gäller om varje e-handelsinköp innebär en minskning av konsumenternas egna inköpsresor till detaljhandeln i samma utsträckning, d.v.s. en ökad enhet e-handel $\Rightarrow$ en minskad enhet inköpsresa i detaljhandel, (+ 1 x $\Rightarrow$ - 1 y).

Det antagandet kan verka trivialt, men är synnerligen viktigt. Om det antagandet visar sig att vara osant faller hela resonemanget. På det här sättet har e-handel fått en stämpel av att vara mer miljövänlig än den distribution som görs i dagsläget. Då översättningarna gjorts föll allt resonemang bort som ledde till hypotesen och även de antaganden som

gäller för att den ska vara sann. Med andra ord, resonemanget bakom påståendet lades ner i en svart låda (Latour, 1987) och ledde till att en utsaga sågs som sann. Den nya "sanningen" blev:

e-handel = bra för miljön

Därmed kunde allt som rör e-handel ses som miljöförbättrande, utan att miljön blev tillfrågad.

Kvälls- och nattransporter och miljö

Kvälls- och nattransporter var en tänkt miljöförbättrande lösning som hade kommit upp som förslag i de diskussioner som hade förts inom den arbetsgrupp som varit inriktad på transporter. Det var en kortare sekvens av översättningar, jämfört med e-handel, som gav upphov till idén med kvälls- och nattransporter. Transporter in i städer på dagtid innebär ofta att lastbilarna blir stillastående i köer. Det beror på att det är mycket trafik under dagen. Om transporter istället skulle kunna utföras på kvällar eller nätter, då det är lite trafik, skulle lastbilarna inte behöva stå i kö. Om lastbilarna inte står i kö använder de mindre bränsle än om de står i kö och minskad bränsleförbrukning betyder mindre utsläpp. Som när det gäller e-handel kom hela översättningsloopen att klippas av och läggas ner i ytterligare en svart låda (Latour, 1987). Det ledde fram till ytterligare en ny "sanning":

kvälls- och nattransporter = bra för miljön

Till skillnad från e-handeln kom ändå översättningskedjan att finnas kvar i minnet hos aktörerna. Dessutom skulle mätningar göras före och efter testprojekten för att se om det verkligen blev några besparingar i bränsleförbrukning och därmed besparingar i miljöpåverkan.

Översättningskedjan i detta konkreta projekt var kortare och kanske var det därför lättare att hålla den ursprungliga kopplingen till det ekologiska systemet kvar i minnet. En annan anledning kan vara att ett liknande projekt, SAMTRA²⁷⁶, i viss mån kunde agera som ramverk för hur samlastningsprojekt skulle genomföras. I det projektet gjordes mätningar före projektet.

Kemikalier och miljö

De översättningskedjor som gjordes när det gäller kemikalier såg rätt annorlunda ut till skillnad från e-handel och kvälls- och nattransporter.

---

²⁷⁶ SAMTRA är det andra fallet som studerats i avhandlingen.

Översättningskedjan kan beskrivas på följande sätt. Olika kemikalier har visat sig vara skadliga för ekologiska system och organismer. Graden av påverkan är olika och kemikalier har delats in i kategorier baserat på det. De kemikalier som har störst negativ effekt på ekosystem och organismer är viktigast att fasa ut ur produkter i dagligvaruhandeln.

Länken mellan det ekologiska systemet och det ekonomiska systemet är relativt tydlig. Däremot uppkom problem med att hantera systemrelationerna, eftersom innehållet av ämnen i olika varor inte är givet i dagsläget. Att spåra användandet av en specifik kemikalie är inte lätt.

Framtida Handel som var tänkt att driva industrin genom proaktiva aktörer, blev inom projektet egentligen bara ett sätt för de aktörer från livsmedelsindustrin som var med att få hjälp att implementera REACH, samt verka för Sveriges miljömål genom att fasa ut farliga kemikalier, eller snarare intentioner om att fasa ut kemikalier.

På seminariet om identifiering av prioriterade produktgrupper och ämnen kunde en tydlig koppling till det ekologiska systemet göras. Stockholm vattens medverkan gjorde att de kunde föra fram information om olika ämnen som de hade sett öka i vattnet. Ett annat sätt som kopplingar mellan systemen kunde göras var genom de ideella organisationernas närvaro och tillvaratagandet om deras gedigna kunskaper.

Konsumentinformation och miljö

Olika konkreta projektet kring konsumentinformation och miljö diskuterades inom den arbetsgruppen. Efterhand ansågs ett projekt vara möjligt att genomföra, vilket kom att kallas "Miljökvitton".

Det finns en koppling till kemikalierna. Tidigare hade eventuellt sänkt moms för ekologiskt odlade produkter diskuterats inom Framtida Handel, men statsrepresentanterna ansåg inte att det skulle vara möjligt, eftersom det inte finns bevis på att ekologiskt odlade grödor är mer hälsosamma.

Miljökvitton skulle istället påverka genom information till konsumenterna om sin miljöbelastning. Modellen som låg till grund för projektiden var en liknande beräkning som ett av de representerade företagen gjort.

I det projektet kopplades konsumenternas köp samman med användning av kemikalier och bekämpningsmedel och översättningen som gjordes var;

Mindre kemikalier/bekämpningsmedel = bra för miljön

Den översättningen är dock beroende av ytterligare en tolkning, nämligen konsumentens. Har de samma uppfattning?

De konkreta projekt som startades upp var tänkta att bara vara en början. Det var även viktigt att starta igång projekt för att visa på att Framtida Handel ledde till konkreta projekt, så som jag uttrycker det, förändringar i de industriella aktiviteterna. En viktig aspekt av konkretiseringen var att aktörerna som var involverade i Framtida Handel hoppades på att de på detta sätt skulle kunna enrollera ytterligare aktörer i projektet.

Översättning av det ekonomiska systemet

Under den här rubriken kommer kedjor av översättningar av det ekonomiska systemet i de empiriska fallen att analyseras.

Översättning av det ekonomiska systemet i SAMTRA

Miljöterminalen kan ses som en ny teknologi och biogasbilen en ny teknik, som tillsammans skulle upphäva konflikten mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet utan att inskränka det ekonomiska systemet, en så kallad vinn-vinn situation skulle skapas.

Intuitivt låter det hela som en solskenshistoria, men det är nu som det ekonomiska systemet börjar framträda mer synligt och det blir tydligt att olika ideer existerar om vad det systemet innehåller.

Lösningen var upplagd för att förbättra för miljön i form av lägre utsläpp, samtidigt som det skulle förbättra ekonomin och absolut inte inverka på vad som skulle samlastas. Miljöterminalen skulle fungera som en neutral förmedlare av alla former av gods.

En anledning till att inte gå med i samlastningsprojektet var rädslan för att godset skulle bli fördröjt. Några handlare relaterade till att kunderna skulle välja den butik som hade produkten först. Även Skivbutiken som upplevde sig ha en stabil trogen kundkrets relaterade till en bild med illojala opportunistiska konsumenter som skulle vända dem ryggen och gå till en annan butik om en viss CD skulle vara tillgänglig någon annanstans först. Samma syn på konsumenterna hade personer i Modebutiken och Klädaffären M. Butikernas uppfattning om konkurrens relaterar främst till tidsaspekten och inte prisrelationen mellan olika varor. Priset var på varan

togs inte upp av butikerna relaterat till konkurrens, utan enbart tiden i form av att vara först att erbjuda varan.

I en annan konkurrensrelaterad fråga fanns det också en rädsla för att konkurrensen skulle bli negativt påverkad om Skandi System skulle få monopol på distribution in till centrum, även om konceptet var utformat så att olika transportörer skulle kunna köra godset.

Butikerna i Uppsala gav aldrig vika från det ekonomiska systemet. Det fanns butiker som tyckte att det var positivt att kunna förbättra för miljön, men det upplevdes som nödvändigt att miljöanpassningen inte skulle inkräkta på ekonomin.

Översättning av det ekonomiska systemet i Framtida Handel

Den vision som presenterades på mötet på Haga representerar främst det ekonomiska systemet. Den första punkten i visionen, samarbete mellan trafikslag och branscher har gjort transportererna mer effektiva, kan direkt relatera till bilden av att samarbete är en effektiv mekanism för att koordinera aktiviteter på marknaden, en bild som känns igen från logistik och supply chain management, vilken presenterades i det teoretiskt relaterade kapitlet om framställningen av systemrelationer. Den andra punkten visar på stark tilltro till att teknologisk utveckling kommer att förbättra för den första punktens samordning och lyder; digital teknik och elektronisk handel möjliggör samordning.²⁷⁷ Den tredje punkten, prissättning leder konsumenten rätt, relaterar till en bild av att konsumenterna i första hand styrs av priset i sitt agerande. Att miljöfrågorna är strategiska ledningsfrågor är den fjärde punkten som både kan relatera till ett djupare ansvar, eller idén om att hänsyn till det ekologiska systemet leder till lägre kostnader och högre värde för konsumenterna, det vill säga är lönsamt. I den femte punkten, att efterfrågan förändrar tillverkningen ligger ett antagande om att marknaden styrs utifrån enbart efterfrågesidan och inte något samspel med förhandlingar och tolkningar i alla led i en distributionskanal. Det som visionen uppvisar är en avsaknad av länkar mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet, något som istället görs i det underskrivna dokumentet som presenterar intentioner, då den relaterar till regeringens 15 miljö kvalitetsmål²⁷⁸.

---

²⁷⁷ En tanke om att ny teknologi kommer att lösa resursknapphetsproblematiken återfinns redan hos John Stuart Mill (Söderqvist et al, 2004).

²⁷⁸ Som tidigare påpekats är det numera 16 miljö kvalitetsmål.

Under ett möte blev olika systemrelationsparadigm tydligt kommunicerade. En jurist på ett logistikföretag hade definierat diskussioner om samtransporter i glesbygd som stridande mot konkurrenslagstiftningen. Konkurrenslagstiftningen är konstruerad för att upprätthålla konkurrens på marknaden. Den principen blev aldrig ifrågasatt. Annan lagstiftning som relaterade till säkerhet, snarare än ekonomiska principer, så som ett kort inlägg om flamskyddsmedel i textilier hade diskuterats vid ett tidigare möte. Det sågs som en lagstiftning som hindrade att mer miljövänliga alternativ skulle kunna användas. I fallet med hänvisning till konkurrenslagstiftningen och samtransporterna i glesbygd, däremot, kom frågan om att ändra på konkurrenslagstiftningen aldrig upp. Konkurrenslagstiftningen bygger på principer i den neoklassiska nationalekonomiska teorin och kan ses som en väktare för att uppehålla en fri marknad. Den svarta lådan (Latour, 1987) förblev stängd, eftersom konkurrenslagstiftningen aldrig blev ifrågasatt.

Diskussion om översättningar av det ekonomiska och det ekologiska systemet

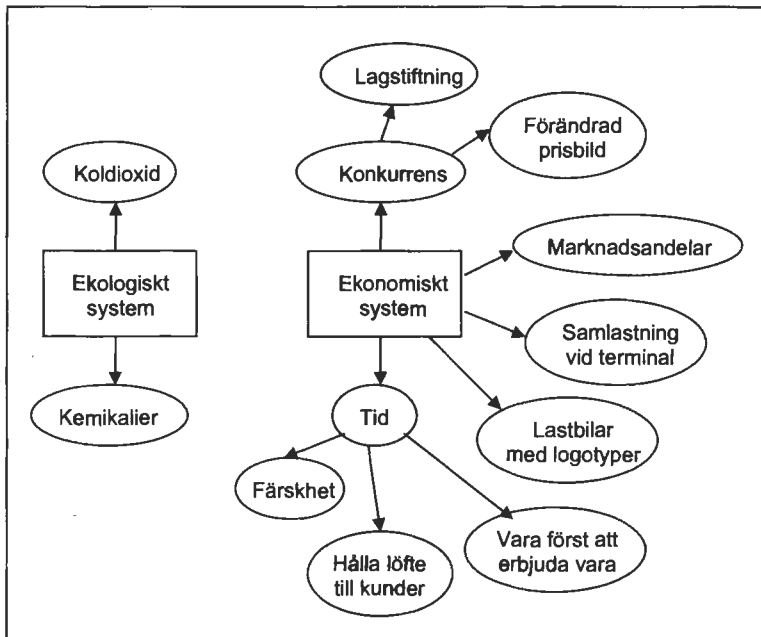
I viss mån paradoxalt uppvisas mer komplexa översättningar av det ekonomiska systemet än det ekologiska i båda partnerskapen. I SAMTRA fick koldioxiden representera det ekologiska systemet och i Framtida Handel blev det stort fokus på koldioxid och kemikalier.

Det ekonomiska systemet representerades till stor del av tid för butikerna i Uppsala centrum, då de uttryckte oro över ekonomiska konsekvenser utifall att godset skulle bli fördröjt. För åkeriet Å var så hög samlastning som möjligt vid den egna terminalen representerande för det ekonomiska systemet. Även konkurrens lyftes fram som en ekonomisk representant. Projektledarna hade försökt att hantera uppfattningen om att miljöterminalen skulle skapa orättvis konkurrens, genom att erbjuda alla åkerier att köra ut godset från terminalen. Det var dock inget åkeri som anmälde intresse för att göra det. Konkurrens togs också upp som argument av butiker som en anledning till att inte gå med i samlastningsförsöket. Det fanns en underliggande oro för att en förändrad konkurrenssituation skulle leda till högre distributionskostnader.

I Framtida Handel uppkom marknadsandelar som en del av det ekonomiska systemet, så som när intresseföreningens representant uttryckte oro för att halva marknaden skulle försvinna. Konkurrensen, så som i SAMTRA, representerade också det ekonomiska systemet. En

skillnad är att det i det här fallet relaterade främst till juridiska tolkningar av konkurrenslagstiftningen. Konkurrenslagstiftningen blev tillfrågad både i frågan om partnerskapet i sig eventuellt stred mot lagstiftningen, samt då juristerna tolkat samordning av godsdistribution i glesbygd som stridande med lagstiftningen. Det ekonomiska systemet blev även representerat bland annat i form av lastbilar med logotyper och utrymme i butiken.

Översättningar av det ekonomiska och det ekologiska systemet sammanfattas översiktligt i nedanstående figur.

Figur 33: Representation av ekonomiskt och ekologiskt system.

Att det ekonomiska systemet blir representerat mer heterogent och fylligt än det ekologiska systemet som blir representerat på ett väldigt förenklat och reducerat sätt tolkar jag som att aktörerna som kommer till tals i fallen i större utsträckning relaterar sig till det ekonomiska systemet och ser sig som agerande främst i det systemet. När det gäller det ekologiska systemet förlitar sig aktörerna i fallen också i hög grad till översättningar som redan är gjorda någon annanstans, så som forskarrapporter, men gör i större utsträckning egna översättningar och konstruktioner av det ekonomiska systemet.

Översättningarna av det ekonomiska systemet i förhållande till teoretiskt relaterad litteratur visar på att det ekonomiska systemet innehåller

teoretiska bilder som inte är fullständigt förenliga. Bilderna av konkurrens är främst kopplade till den neoklassiska nationalekonomiska teorin som förespråkar fullständig konkurrens, samtidigt som tidsaspekten i den teorin är underordnad prismekanismen. Tidsaspekten däremot har stor vikt inom området logistik och supply chain management, där fokus ligger på koordinering av aktiviteter i en distributionskedja, till skillnad från utgångspunkten i varje enskild juridisk enhet, så som i neoklassisk nationalekonomi. Att hålla löften till kunder kan kännas igen från marknadsföringsområdet, där det betonas att kvarhållandet av kundrelationer är av stor vikt.

Olika systemrelationsparadigm

Det här avsnittet kommer att behandla olika systemrelationsparadigm som representeras inom partnerskapen. Analysen av systemrelationsparadigm bygger på den analys som föregått det här stycket. Det relaterar även till det teoretiskt relaterade kapitlet om systemrelationsparadigm, vilket i sin tur bygger på kapitlet om systemkonflikter och symbios mellan ekonomi och ekologi i nationalekonomisk och företagsekonomisk litteratur.

Moderniseringsparadigmet (Gouldson och Murphy, 1997²⁷⁹; Levy, 1997²⁸⁰; Welford, 1997a; 1997b; Hajer, 1995; Söderbaum, 2002; Jakubowski, 2000) beskrevs i det teoretiska avsnittet och innebär att nuvarande ekonomiska principer tillåts vara oförändrade, samtidigt som industriella aktiviteter stegvis anpassas för att reducera den negativa miljöpåverkan. Mer radikal förändring (Naess, 1976; Robèrt, 1992; 1994) representeras både av fyra systemvillkor baserat på naturvetenskapliga principer, samt en mer filosofisk fåra där biologisk holism och interdependens mellan enheter utgör grunden.

Olika systemrelationsparadigm i SAMTRA

Den förändring av distributionssystemen som SAMTRA förde fram kan främst relatera till systemrelationsparadigmet modernisering (Gouldson och Murphy, 1997²⁸¹; Levy, 1997²⁸²; Welford, 1997a; 1997b; Hajer, 1995;

---

²⁷⁹ Gouldson och Murphy (1997) använder termen ekologisk modernisering.

²⁸⁰ Levy (1997) använder inte ordet modernisering, men resonemanget är liktydigt med det som används relaterat till moderniseringsparadigmet.

²⁸¹ Gouldson och Murphy (1997) använder termen ekologisk modernisering.

Söderbaum, 2002; Jakubowski, 2000). Rådande industriella system anpassas för att minska de negativa effekterna på det ekologiska systemet (Gouldson och Murphy, 1997) men utan att rubba principer i det ekonomiska systemet (Welford, 1997b).

Konceptet bestod av miljöterminalen och biogasbilen, vilka skulle förmedla godset intill Uppsala centrum och minska utsläpp av koldioxid med 40%, samt reducera köer och buller i stadskärnan. Både miljöterminalen och biogasbilen kan diskuteras utifrån systemrelationsparadigmen.

Miljöterminalen var en passiv förmedlare av alla typer av gods-, i vilka mängder som helst och tanken var även att det inte skulle bli några fördröjningar i leveranserna. Jag kommer att återkomma till detta senare under denna rubrik.

För att återgå till biogasbilen och dess relation till systemrelationsparadigmen. Biogasbilen är en typisk lösning som relaterar till modernisering. Den substituerar fossila bränslen med biogas, men fortsätter att utföra samma aktivitet på samma sätt i det industriella systemet, med en minskad miljöbelastning relaterat till tidigare lösning. Däremot övergavs biogasbilen just på grund av att den avvek från rådande ekonomiska paradigmen. Biogasbilen kunde bara köras på biogas och utbudet på biogas var osäkert. En fördröjning av godset på grund av att produktionen inte var tillräckligt snabb och stor kunde inte accepteras utifrån rådande ekonomiska systems rammar och därför blev den genast avskriven från samdistributionen. Enligt King (1995) är en viktig aspekt för att undvika ekologiska överraskningar, att tillåta variation i tid och rum. Något som aldrig kan uppnås om alla varor ständigt antas erbjudas i samma volym vid exakta tidpunkter.

Åsikter som förs fram om konflikt och symbios mellan det ekologiska och det ekonomiska systemet relaterar i princip uteslutande till moderniseringsparadigmet. Några principer som kan relatera till djupare ekosofi förs väldigt sällan fram från de aktörer som samdistributionen innefattar. Den enda diskussion som förs som kan relatera till djupare ekosofi är förslaget om bilfri innerstad. Den lösningen viftas bort av flera aktörer och betraktas som absurd, omöjlig och orealistisk. VDN för Skandi System identifierar sig med naturen och har ett mer holistiskt

---

²⁸² Levy (1997) använder inte ordet modernisering, men resonemanget är liktydigt med det som används relaterat till moderniseringsparadigmet.

åskådningssätt, men när de industriella aktiviteterna diskuteras tar moderniseringsparadigmet överhanden.

Olika systemrelationsparadigm i Framtida Handel

I den första delen av Framtida Handel var diskussionen öppen och olika kreativa ideer kunde komma fram. Även i den andra delen av Framtida Handel, där olika åtgärder skulle diskuteras, kom förslag fram som kan relateras till djupare ekosofi, så som att förändra momssatser för ekologiska produkter och därmed göra dem billigare. Ett annat exempel är diskussioner om lokal upphandling av produkter.

Ju längre diskussionen rörde sig underskriften och utformning av en version som flera deltagare skulle kunna tänka sig skriva under, desto mer lösningar relaterat till ett moderniseringsparadigm kom i fokus och lösningar relaterade till djup ekosofi övergavs.

När sedan konkreta projekt skulle utformas var det ytterligare en tillbakagång från mer långtgående förändringar. De projekt som startade hotade inte de nuvarande industriella processerna i form av ändrade konsumtions- och produktionsmönster.

Ett exempel är diskussionerna kring e-handel. E-handel är ytterligare en försäljningskanal och att förbättra möjligheterna för den aktiviteten skulle möjligtvis få stora negativa miljökonsekvenser i samhället totalt om det innebär en högre grad av konsumtion, avfallsgenerering och bibehållna inköpsresor för privata hushåll. Som den föregående analysen visade på skedde en sekvens av översättningar relaterat till e-handel, vilket skapade en förkortad översättning i form av att e-handel skulle vara mer miljövänligt.

Kvälls- och natttransporter, ett annat konkret projekt, hotar inte heller de industriella aktiviteterna, utan fortsätter i samma konsumtionsparadigm. Miljönyttan skulle komma från färre köer och mindre tomgångskörning. Konsumtionsnivåer, avfall och mängden transporterat gods kan tillåtas fortsätta att öka inom ramen för kvälls- och natttransporter.

Inom projektet för ökat synliggörande ligger de yttersta ramarna kring agerande uppställda av konsumenters frihet att välja. Antagandet görs att konsumenter väljer miljövänligt om de bara informeras. Trots att det ofta diskuterats inom Framtida Handel att det är ca 2,5% av konsumenterna 1999 i Sverige (SCB, 2006), som väljer att konsekvent välja miljömärkta

produkter, antas konsumenterna ändå att ändra beteende om de bara får mer information.

En annan diskussion som fördes inom denna grupp rör också information till konsumenter. Diskussioner som kan relateras till djup ekosofi fördes om reklamfilmer med budskap om ekologisk odling. För att möjliggöra sådan information skulle innehållet i det ekonomiska systemets ramar behöva lättas upp. Mer proaktiv reklam och information sågs i Marknadsdomstolen som ett hinder mot konkurrensen på marknaden.

I delprojektet som handlar om produkters innehåll finns den enda lösningen som verkligen skapat loopar mellan det ekologiska och det ekonomiska systemet. Genom det möte som genomfördes med Stockholm Vatten och ett antal miljöorganisationer, kunde information från det ekologiska systemet ge indikationer på önskade förändringar i det ekonomiska systemet.

Diskussion om systemrelationsparadigm

Olika representanter i de båda partnerskapen kunde föra fram mer holistiska systemrelationer och relatera till mer radikal förändring då samtalen var öppna, både då de talade om relationen till det ekologiska systemet vid intervjuer och i de samtal som fördes under del I i Framtida Handel. Då aktörerna skulle relatera till de industriella aktiviteterna tog däremot moderniseringsparadigmet överhand och det ekonomiska systemet fick prioritet.

Som jag visade på i det kapitel som handlade om partnerskap för hållbar utveckling som fenomen, är fokus olika beroende på den form av partnerskap som bedrivs. Då ett partnerskap för hållbar utveckling har som syfte till att återställa eller förbättra ett specifikt lokalt ekosystem kommer detta i fokus och mer radikala förändringar kan vara möjliga, men i partnerskap för hållbar utveckling som har som syfte att ändra existerande industriella system kommer istället de industriella aktiviteterna i fokus. I de båda studerade fallen verkade det som om mer radikala förändringar är svåra att uppnå utifrån den bakomliggande idén om frivillighet, som är starkt uttryckt i partnerskap för hållbar utveckling.²⁸³ Jag kommer att återkomma till detta senare i analysen, under rubriken partnerskap för hållbar utveckling som styrmekanism,

---

²⁸³ Ätminstone i de konstellationer som utgjorde de studerade partnerskapen.

men först sker en analys av tolkningar av hållbar utveckling i partnerskapen.

Översättningar av hållbar utveckling

Det här avsnittet kommer att visa på hur olika översättningar av termen hållbar utveckling görs, det vill säga vilken innebörd som termen tilldelas samt hur olika kopplingar mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet görs. Begreppet är, som jag visade i det teoretiska kapitlet om termen hållbar utveckling, tänkt att förena systemen. Det första avsnittet behandlar översättningar av hållbar utveckling i respektive fall och det påföljande avsnittet är en diskussion om dessa översättningar.

Översättningar av hållbar utveckling i fallen- hur ramar skapas

Under denna underrubrik kommer jag att diskutera vad aktörerna i de empiriska fallen väljer att koppla samman och vad de frikopplar i synen på hållbar utveckling.

Översättningar av hållbar utveckling i SAMTRA

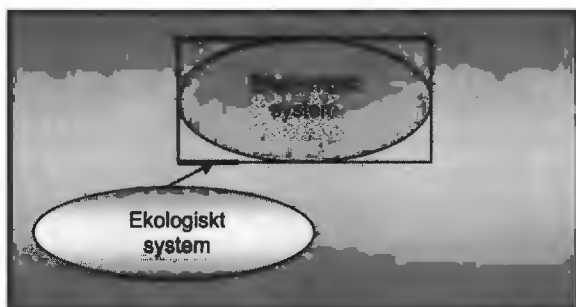
I SAMTRA var hållbar utveckling aldrig ett uttalat föremål för samtalet. Några aktörer uttryckte ändå koncept som kan relateras till definitioner av hållbar utveckling.

VDn för Åkeriet Å uttryckte bland annat; "*vi är inte ensamman, stående allena. Vi måste tänka på kommande generationer, mycket av det man kan göra är inte kostsamt.*" Relationen till kommande generationer är något som uttrycks i Bruntlandkommissionens rapport (WCED, 1997) och som jag påpekade i det teoretiskt relaterade kapitlet om termen hållbar utveckling, är det den definitionen som har fått störst spridning i samhället.

En annan mer indirekt relation till SAMTRA och hållbar utveckling var att kommunen visade upp SAMTRA som en del av sitt Agenda 21 samarbete. Agenda 21, vilket kommuner runt om världen arbetar med för att nå en hållbar utveckling, är ett av de löften som undertecknades på världstoppmötet i Rio 1992 (Naturvårdsverket, 2005).

En annan outtalad ram som förekommer ofta i fallet SAMTRA är frikopplingen mellan det ekologiska och det ekonomiska systemet. Relaterat till termen hållbar utveckling så är avsikten integration av system som kommit att ses som separata. Många butiker i Uppsala gjorde aldrig någon koppling till det ekologiska systemet, vilket jag påpekade i tidigare del av analyskapitlet. De såg sina affärsaktiviteter som frikopplade från det ekologiska systemet. Därmed misslyckades

enrolleringen av många aktörer. Idén som uttrycks bland annat i Bruntlandsrapporten (WCED, 1987) om att alla aktörer i samhället måste samarbeta kunde inte realiseras. Det ekonomiska systemet hålls intakt och dess ramar tillåts inte att rubbas.

Figur 34: Ekonomiskt system hålls intakt.

Det är just den här formen av frikoppling som termen hållbar utveckling är myntad att frångå. Att det ekonomiska systemet hanterats som frikopplat system utan att ta hänsyn till det ekologiska systemet är vad som ses som upphovet till miljöproblemen (WCED, 1987).

Hela konceptet med miljöterminalen och de samordnade godstransporterna låg också, som det föregående avsnittet visade på, inbäddat i ett moderniseringsparadigm, inom vilket det ekonomiska systemet aldrig blir ifrågasatt.

Översättningar av hållbar utveckling i Framtida Handel

I partnerskapet Framtida Handel hade däremot översättningar av hållbar utveckling en större betydelse.

I den första rapporten som är övergripande för både Framtida Handel och systerpartnerskapet Bygga Bo, definieras hållbar utveckling och beskriver termen utan att ta någon egentlig ställning i frågan.

Bruntlandkommissionens definition av hållbar utveckling (WCED, 1987) används och rapporten relaterar även till Riokonferensen och de tre systemen ekonomiskt, ekologiskt och socialt.

De två ställningstaganden som lyfts fram i rapporten, återfinns i den teoretiskt relaterade litteraturen om systemrelationer, samt systemrelationsparadigm.

Det ena ställningstagandet var att ekologiskt och ekonomiskt kapital är utbytbart, vilket är grunden i den nationalekonomiska disciplinen miljöekonomi. Ställningstagandet relaterar mer till systemrelationsparadigmet modernisering.

Det andra ställningstagandet är att den ekologiska dimensionen måste överordnas på grund av det överbelastade tillståndet som många naturresurser och ekosystem befinner sig i. Det kan istället relateras till både den nationalekonomiska disciplinen ekologisk ekonomi, som har starkare koppling till naturvetenskapliga ämnen, så som systemekologi och biologi. De systemrelationsparadigm som kräver mer radikala förändringar utgår också från ett sådant perspektiv.

Den relativt vaga och neutrala formulering av hållbar utveckling som uttrycks i rapporten för de två partnerskapen (SOU 2001:20) översätts och uttrycks bland annat i målet om en hållbar dagligvarukedja 2025.

I Framtida Handel diskuteras väldigt många aspekter av vad hållbar utveckling skulle innebära. När partnerskapet går från framtidsvisionen till att definiera åtaganden och senare konkreta projekt, blir det allt viktigare att skapa ramar för vad som ska innefattas och vad som ska exkluderas.

De mål som sattes upp för 2025 får i Framtida Handel definiera vad som ska ses som hållbart. På det sättet kopplades regeringens mål samman med de andra aktörernas mål, det vill säga företagen, kommunerna och regionerna. Därmed sätts gemensamma ramar upp inom vilka aktörerna förutsätts ta ett gemensamt ansvar för att integrera det ekonomiska och det ekologiska systemet.

De konkreta projekt som startades upp hade en koppling till målen och var fokuserade på de två huvudaktanterna som fick representera det ekologiska systemet i Framtida Handel, vilka jag i tidigare avsnitt även lyfte fram, det vill säga koldioxid och kemikalier. Både kvälldistributionen och e-handelsprojekten var kopplade till reducerade koldioxidutsläpp och guiden för kemikalier och de ekologiska kvittona var kopplade till kemikalier. Däremot gjordes aldrig några översättningar mellan de konkreta projekten och de mål och delmål som satts upp inom partnerskapet.

Även om den övergripande rapporten för Framtida Handel och Bygga Bo ställer sig neutral till de två ställningstaganden som förs fram kommer det under processerna i Framtida Handel att ges prioritet för det

ställningstagande som ger företräde för det ekonomiska systemet. Som det tidigare avsnittet visade på utmanades aldrig moderniseringsparadigmet och det ekonomiska systemet behölls intakt. Mer radikala förändringar framfördes löst vid enstaka diskussioner, men i de konkreta aktiviteterna var de lagda på hyllan.

Diskussion om systemrelationsparadigm relaterat till hållbar utveckling

I det här avsnittet för jag en diskussion relaterat till de två fallen av partnerskap för hållbar utveckling och knyter samtidigt an till teorikapitlet om termen hållbar utveckling och kapitlet om systemrelationsparadigmen.

Till att börja med innefattar termen hållbar utveckling ambitioner att integrera det ekonomiska och det ekologiska systemet, det vill säga skapa symbios istället för konflikt dem emellan. Partnerskap för hållbar utveckling har framförts som en styrmekanism för att hantera relationerna mellan systemen, vilket jag återkommer till i nästa analysdel.

Moderniseringsparadigmet är ett systemrelationsparadigm som presenterar en symbiotisk relation mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet. Tillväxt och utveckling kan förenas med reducerad miljöpåverkan, under förutsättningarna att prioritet ges till det ekonomiska systemet. Systemrelationsparadigmet modernisering hotar inte de neoklassiska nationalekonomiska och de företagsekonomiska teorierna.²⁸⁴ Däremot kan moderniseringsparadigmet inte accepteras utifrån djup ekosofi. Anledningen är att moderniseringsparadigmet integrerar det ekologiska systemet utifrån sina egna principer. Den är med andra ord, bara en symbolisk integratör av ekonomi- och ekologi. Uttryckt på ett annat sätt; interaktionen mellan ekonomi- och ekologi definieras utifrån det ekonomiska systemet, inte tvärt om och kanske viktigast; inte heller i symbios med det ekologiska systemet. Det ekonomiska systemet behåller sin socialkonstruktionistiska överlägsenhet och maktposition i moderniseringsparadigmet.

Detta exemplifieras från de kedjor av översättningar som görs i Framtida Handel och SAMTRA. Både samtransporterna i SAMTRA och kvälls- och

---

²⁸⁴ Neoklassisk nationalekonomi och företagsekonomi har inget syfte att hantera systemrelationer mellan de ekonomiska och ekologiska systemen, vilket kan förklara varför relationerna till det ekologiska systemet ses som konfliktfyllt om principerna inom det ekonomiska systemet utmanas av det ekologiska systemet.

nattransporterna i Framtida Handel relaterar till det ovanstående. Utförandet av transporterna skulle förändras så att dess negativa belastning på miljön skulle minska. Måttstock för nivåerna var däremot inte miljön, utan de nuvarande industriella aktiviteternas utsläpp till miljön. För att förklara kommer jag att relatera till ekosystems bärande kapacitet (se Bergman, 1995, för den bärande kapacitetens relation inom nationalekonomi) och förmåga att återhämta sig, även kallat resilens (se t.ex. Folke, 2005; se Dagupta och Mäler, 1997, för en översikt relaterat till nationalekonomi). Den bärande kapaciteten är den gräns där ett ekosystem går över från ett tillstånd till ett annat. Gränsen kan vara väldigt svår att uppskatta i förväg. Resilens är den marginal inom vilken ett system kan belastas och ändå ha en förmåga till återhämtning. Om ett ekosystem belastas över sin bärande kapacitet hjälper det inte mycket att överbelastningen minskar lite, men att ekosystemet fortfarande belastas i högre utsträckning än dess potential att återhämta sig.

I båda fallen var det enbart lösningar som kan innefattas i det ekonomiska systemets villkor som accepteras. Det vill säga lösningar relaterade till moderniseringsparadigmet.

Länkar mellan systemen blir fragmentariska omtolkningar, istället för att skapa direkta kopplingar mellan information om ekosystem och industriella aktiviteter. Det fanns embryon till sådana länkar i fallet Framtida Handel, men de kopplades bort både genom glömska och genom behoven att realisera projekt som ansågs genomförbara. De embryon till sådana länkar som fanns var att tydligare plocka in ideella organisationers rapporter, som aktörer relaterade till och diskuterade hantering av det som fördes fram i de rapporterna, eller att ta till vara på information om olika ämnen som uppmäts vid reningsverk.

Moderniseringsparadigmets förmåga att verka för en hållbar utveckling

Då det visat sig att moderniseringsparadigmet verkar vara svårt att frågå i de studerade partnerskapen vill jag diskutera det paradigmatets förmåga att verka för en hållbar utveckling. Här kan jag främst ställa frågor, eftersom det ligger utanför min förmåga att utsäga vad som kommer att krävas för att realisera en hållbar utveckling.

Enligt King (1995) är det bland annat nödvändigt att tillåta variation i tid och rum för en hållbar utveckling. (King, 1995) När det gäller butikerna, både i Uppsala centrum och på Östermalm, där kvälldistributionen inom Framtida Handel skedde, tilläts ingen variation och rädslan för avvikelser från det nuvarande flödet av gods gjorde det svårt att få med sig

tillräckligt många butiker i projekten. I dessa fall var det till och med svårt att realisera konkreta projekt som var utformade för att verka inom moderniseringsparadigmet.

Eftersom det ekonomiska systemet behålls intakt i moderniseringsparadigmet kommer variation endast att tillåtas om det håller sig inom ramarna för det som uppfattas som det ekonomiska systemet. Var och en av de konkreta projekten i de studerade partnerskapen formulerades på ett sätt som kunde passa in i rådande ekonomiska system.

För att uppnå en hållbar utveckling är det vidare nödvändigt att snabbt uppfatta och använda information om försämringar av ekosystemet (King, 1995) och agerande kontinuerligt omdefinieras i ljuset av framgångar och misstag (Roome, 1998), det vill säga bygga in sätt att uppfatta minskad och hotad resiliens och agera utifrån det. I och för sig fanns återkopplingar från det ekologiska systemet i form av både koldioxid och kemikalier, men som jag visade på i tidigare avsnitt i det här kapitlet, blir översättningskedjorna för långa och kopplingen mellan systemen upplöses i dessa översättningar. Det verkar som om kopplingen mellan det ekologiska systemet och det ekonomiska systemet upplöses när information från ekosystem överförs för att inpassas i moderniseringsparadigmet. Därmed reduceras förmågan att verka för en hållbar utveckling markant.

I nästa avsnitt kommer jag att analysera partnerskap som styrstruktur för en hållbar utveckling.

Partnerskap för hållbar utveckling som guvernant

Under den här rubriken kommer partnerskap för hållbar utveckling som styrstruktur att diskuteras och fallen analyseras utifrån den aspekten. Analysen kopplar till det teoretiska kapitlet om partnerskap för hållbar utveckling som styrstruktur, men bygger även på de två tidigare analyserna av processer, översättningar och systemrelationsparadigm.

Tanken med partnerskap för hållbar utveckling är att integrera det ekonomiska och det ekologiska systemet. (Hartman et al., 1999) Det handlar därmed om att förändra maktbalansen och låta det ekologiska systemet få lika stor makt som det ekonomiska, så som det uttrycktes i Bruntlandkommissionens rapport *Our Common Future* (WCED, 1987). För att partnerskap för hållbar utveckling ska kunna medföra en förändrad maktbalans ska partnerskapen hjälpa till att lösa upp knutar som hindrar integration och skapa förutsättningar för det ekologiska systemet att göra sin röst hörd på de områden där dess röst har tystnats.

Tanken om partnerskap som styrstruktur för en hållbar utveckling har till viss del uppkommit utifrån att alla sektorer i samhället är involverade i de aktiviteter som har negativ inverkan på miljön. Alla sektorer är inblandade, därmed måste alla sektorer samarbeta (Hartman et al., 1999; Handfield et al., 1997), så framläggs retoriken bakom partnerskapsidén.²⁸⁵

Det finns även en underliggande idé om att olika världssyner ska komma samman (Poncelet, 2001a) och att aktörerna från olika sektorer ska komma överens om vad som ska göras och hur. Det ska underlätta för att gå från ord till handling, men det är mer än så. En viktig princip som ligger bakom är idén om fred och demokrati (Brinkerhof, 1999). Det är en motsatts till tvång, förtryck och konfrontation. Då läggs vikten istället på samarbete.

Ytterligare en upprinnelse bakom partnerskapsidén för hållbar utveckling är den ökade tron på frivillighet (Boström et al., 2004). I analysen av fallen kommer de tre olika ideerna bakom partnerskap för hållbar utveckling; koordinering av industriella aktiviteter, demokrati, samt frivillighet, att diskuteras.

Om ett partnerskap för hållbar utveckling ska kunna agera som en styrmekanism, innebär det att det åtminstone på något sätt bidrar till förändringar i industriella aktiviteter och resursutnyttjande, eller i

---

²⁸⁵ Se även citatet från en konferens tidigare i avhandlingen.

förändrade konsumtionsmönster. Att parterna sätter sig ner och kommer överens om att inte göra något, eller kommer överens på flera punkter, utan att det leder till någon form av konkreta förändringar skulle med andra ord inte bidra till en hållbar utveckling.

Under de processer som partnerskapen bedrivs skapas ramar som hjälper till att enrullera och hålla kvar aktörer i partnerskapet, samtidigt påverkar ramarna vad aktörerna kommer överens om och vad de anser vara möjligt att göra i form av konkreta aktiviteter. Därför har de aspekterna relevans för partnerskap som styrstruktur och därför inleds denna analysdel med enrulleringsprocesserna i respektive fall.

Enrullering i partnerskap för hållbar utveckling

Enrullering ses, i aktörsnätverksansatsen, som ett moment i en kedja av översättningar (Callon, 1986), men har varit ett så tydligt moment i de båda fall som studerats att enrulleringen tillåts diskuteras under en separat rubrik.

En fråga som väcks kommer att vara den kritiska massan för ett partnerskap. I både Framtida Handel och SAMTRA blir det allt mer fokus på enrullering av företag och butiker. Det kom i båda partnerskapen att uppfattas som huvudfrågan för projektens vara eller inte vara.

Enrullering i SAMTRA

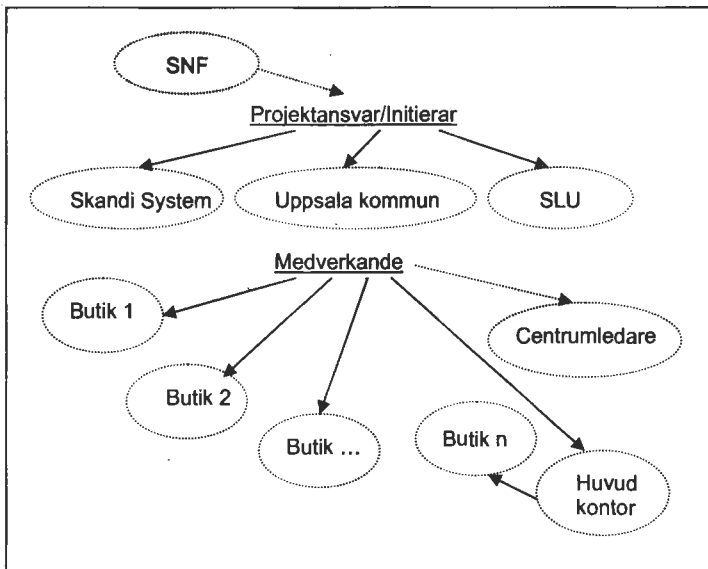
SAMTRA konstruerades i en allmän diskussion på lokal nivå om trafiksituationen i Uppsala. Innerstadsmiljön i form av buller och utsläpp diskuterades och idén om en bilfri innerstad kom upp för att hantera de problematiska buller- och utsläppsaktanterna. I det sammanhanget lyckades Svenska Naturskyddsföreningen få med sig Uppsala kommun i projektet "Utmanar-kommunerna" och SAMTRA blev en del i det projektet. Eller var det så som VDN på logistikbolaget såg det, att det var han som var den bidragande faktorn, eller var det kvinnan som anordnade seminarieserier på kommunen som låg bakom uppstartandet av SAMTRA? Alla historier kan ses som lika sanna, enligt principen för generell symmetri (Callon, 1986). I fallet om vem som initierade SAMTRA har inte initiativet som sådant diskuterats och det har inte uppkommit något behov av att skapa en sanning om upphovet till partnerskapet och därför var det fortfarande öppet för olika tolkningar.

I SAMTRA var enrolleringen av andra aktörer tänkt att vara så lätt. Att få med sig handlare i samordning av transporterna var något som inte skulle vara särskilt problematiskt, enligt projektledarna. Konceptet var väl uttänkt och av projektledarna uppfattades det som väldigt enkelt för de olika handlarna att acceptera en samordning av transporterna. Ett enda utskick var tänkt att räcka. När det visade sig att butikerna motsätter sig att enrolleras genom utskicket prövar huvudaktörerna sig fram på olika alternativa sätt för att enrollera de olika butikerna. Enrolleringen av butiker är avgörande, men konstruktionen av ramar för SAMTRA hade fokuserat mycket på mätning av utsläpp före och efter samlastningen, att det var det viktigaste i projektet. Den ramen var nu tvungen att öppnas och omtolkas.

Först kontaktas centrumledarna, som anses vara språkrör för butikerna och även vara pådrivare av dem. Att kontakta centrumledarna och delegera uppgiften att få med sig butikerna genom dem, kan ses som ett försök till att täta igen läckan (Callon, 1998) i ramen som skapades då butikerna inte lät sig enrolleras via utskicket. Den ram som skapats för projektet tillät inte problem med att enrollera butikerna och centrumledarna var tänkta att täppa till den läckan snabbt och enkelt, annars skulle alla tolkningar av rollfördelning vara tvungna att omförhandlas.²⁸⁶

---

²⁸⁶ Någon omförhandling av rollfördelningen skulle aldrig komma att göras, vilket gav upphov till konflikter. De olika projektledande organisationer låste fast sig i den rollfördelning som tidigare skapats och jobbet med att få med sig butikerna delegerades i sin tur ner på en doktorand och en person i kommunen. Det var ett annat sätt att hantera läckan som uppstod när de uppsatta ramarna svallade över och därmed kunde projektledarna låta bli att omförhandla rollfördelningen.

Figur 35: Enrollering i SAMTRA.

Centrumledarna visar sig inte vara fullt så samarbetsvilliga som huvudaktörerna hade förväntat sig. För centrumledarna ses transporterna inte riktigt som en del av deras ansvar. De olika butikerna i gallerierna är själva ansvariga och hanterar transportfrågor med sina leverantörer. Centrumledarna har bara ett ansvar för att sätta upp generella ramar kring transportaktiviteterna. De fattar beslut om vilka tider inom vilka transporter får ske och lite allmänt om organiseringen av lastkajerna. I åtminstone en galleria finns det regler för hur sophantering och sortering av olika material för återvinning ska gå till. Samtidigt som personerna från SAMTRA upplever att centrumledarna är motsträviga, känner centrumledarna att de varit väldigt hjälpsamma och bidragit med mycket arbete, vilket till exempel manifesteras i uttalandet; "jag gjorde vad jag kunde".

Stycket ovan visar på att det finns helt olika syner på samma händelser. Det är besläktat med konceptet om att de som studeras tillåts ha varierande ontologi (Callon, 1998; Latour, 2002), men egentligen behöver inte den ontologiska utgångspunkten variera för att olika aktörer ska ha olika uppfattningar om händelser eller aktiviteter. Det handlar inte heller om att den ena förklaringen är social och den andra vetenskaplig och att ge lika prioritet till båda förklaringarna utifrån det (Callon och Law, 1989). Aktörer kopplade till samma händelse ser den utifrån deras tolkning av sin uppgift och möjligt bidrag. Andra aktörer tolkar utifrån sina ramar och kan därför uppfatta situationen helt annorlunda. De ser på händelsen

utifrån olika värdeperspektiv²⁸⁷, snarare än att enbart se på värden med olika ontologiska utgångspunkter.²⁸⁸

De olika värdeperspektiven speglas i olika aktörers sätt att se på samlastningsprojektet. I SAMTRA bestämmer projektledarna att fyllnadsgrad ska mätas vid lastkajer. Ett annat åkeri, Åkeriet Å, definierar fyllnadsgrad utifrån sin egen terminal. En del butiker som tillhör större nationella eller globala kedjor definierar fyllnadsgrad utifrån deras moderbolags centrallager och ser sina leveranser som redan samordnade.

Om det finns konflikt mellan olika perspektiv måste antingen värdeperspektiv exkluderas eller så måste det ske en förhandling mellan perspektiven för att konstruera ett nytt förhandlat värdeperspektiv. Någon ny förhandling av värdeperspektiv i fallet SAMTRA sker aldrig och de olika aktörerna låser fast sig i sitt eget perspektiv.

Eftersom det visar sig att enrulleringen inte börjar rulla på av sig själv genom centrumledarna går huvudaktörerna ytterligare ett steg och vänder sig direkt till butikscheferna. Nu kommer projektet i konflikt med de ramar som sattes upp i början av projektet. En ram är något som definierats utifrån tidigare sociotekniska situationer (Callon, 1998a; Kjellberg, 2001, s.493) och en ram som skapats för SAMTRA var den projektansökan som skrivits, genom vilken de hade fått pengar att genomföra samlastningsförsöket. Att personligen kontakta var och en av de ansvariga för butikerna är ett tidskrävande arbete. Det finns sammanlagt över 90 butiker i de tre gallerierna. Den tid och den kostnad det skulle innebära för de personer som uppgiften läggs ut på, fanns inte inlagd i projektbeskrivningen. Det skapar problem och spänningar, eftersom huvudaktörerna nu blir tvungna att omförhandla vad som gäller för arbetsuppdelning och projektkostnader. I projektbeskrivningen har de tre projektledarna SLU, kommunen och Skandi Systems roller definierats och uppgifter som de ska utföra har beskrivits. Det innefattade däremot inte det behov som uppkommer av ytterligare enrulleringsaktiviteter och det blir då otydligt hur rollerna ska distribueras. Från logistikföretagets

---

²⁸⁷ Värdeperspektiv är en term som används för att beteckna olika perspektiv som kan användas för att måla en tavla. Värdeperspektiv är att olika saker får olika proportioner baserat på den subjektiva betydelse de ges. Det har till exempel använts för att framställa kungar som betydligt större relaterat till sin omgivning än vad en realistisk bild hade gjort. Det passar bra för att beteckna olika aktörers sätt att se på världen och gemensamma fenomen, eftersom var och en tilldelar olika betydelse till olika detaljer av en helhetsbild.

²⁸⁸ Ett liknande synsätt finns inom den skandinaviska nätverksteorin, även om den teorin är starkt förankrad i realism till skillnad från det performativa. Där ses företag som medlemmar av flera nät, som kan ses som lokala koncentrationer i nätverket och kan karaktäriseras i flera dimensioner. (se t.ex. Axelsson och Easton, 1992; Håkansson och Snehota 1995).

sida, anser de att enrolleringen i projektet är kommunens ansvar, men från kommunens sida ses inte det som självklart. Eftersom det inte finns några resurser beräknade för uppgiften är det svårt att finna motiv för att ta ansvar för den uppgift som visar sig vara den mest arbetskrävande och samtidigt den kanske viktigaste aktiviteten i projektet; att få butikerna att acceptera att godset transporterats via miljöterminalen. I det här läget kunde historien ha tagit slut. Så som Callon (1986) påpekar är översättningarna en process som aldrig blir helt färdig och den kan även misslyckas. Projektledarna kunde ha fattat beslut om att det inte fanns något intresse för samordnad transport och lagt ner projektet.

Det är här som det personliga engagemanget bland huvudaktörerna gör en skillnad för det fortsatta arbetet, något som tidigare förklarat uthållighet i sakfrågor (Drumwright, 1994; Hollander, 1995). VDN för logistikföretaget, samt den miljöansvarige, har ett personligt engagemang i miljöfrågor. Detsamma gäller för professorn från universitetet och den person som fick ansvaret för projektet på kommunen. Personen från kommunen och en doktorand från universitetet blir tilldelade uppgiften att prata med butikerna, samtidigt som den miljöansvarige från logistikföretaget finns till förfogande.

Ibland prövar huvudaktörerna andra vägar för att få med sig butikerna. En väg är att gå via huvudkontoret, vilket visar sig vara rätt sätt att enrollera Klädaffären M. Enligt Klädaffären M hade beslutet redan fattats och det var bara att rätta sig efter det. För Klädaffären M upplevdes denna centralstyrning varken som problematisk eller något att lägga sig i. Klädaffären M upplevde varken några större för- eller nackdelar med SAMTRA. Möjligtvis var det lättare att acceptera en ny lösning om beslutet hade fattats på annat håll längre bort från verksamheten. Klädaffären M behövde varken engagera sig i beslutet, eller i genomförandet, eftersom även adressändringen hanterades centralt. I klädaffären M hade de även vana av att bli styrda centralt från kedjan M. Eftersom kedjan M centralt hade uppkommit och arbetade för att skapa samordningsfördelar för varje individuell butik kan det tänkas att ett beslut om att gå med i samordningsprojektet uppfattades som mindre kontroversiellt, än för de butiker som är helt självständiga. Med andra ord skapade de parallella ramar för verksamheten som Klädaffären M befann sig inom i relationen mellan butik och moderbolag en möjlighet för att de skulle bli enrollerade i samlastningsprojektet, något som jag kallar en parallell ram. Den är parallell eftersom det är en ram som skapats oberoende av partnerskapet SAMTRA, den har varken påverkats av eller påverkas av SAMTRA, men den får betydelse för översättningskedjor inom SAMTRA.

För en annan butik, var enrolleringen i mindre utsträckning kopplad till parallella ramar. Den fristående Väsk- och handskaffären valde att gå med i projektet, där de uppskattade förslaget att de kunde få leveranserna samlade och under en bestämd tidsintervall. De hade dock aldrig reflekterat över sina leveranser, eller funderat på att ställa krav utan accepterade det sätt som leveranserna skedde från respektive leverantör. Parallella ramar kopplades istället ihop efter projektet och bidrog till deras tolkning av att samlastning via en så kallad miljöterminal var att föredra, eller inte. Kanske var det den tid som hade gått efter projektet som påverkade svaret om att godset fortfarande upplevdes som om det inte kom samlat under projektets gång, eller så låg det till på det viset. Det faktiska skulle ändå ha en mindre betydelse än uppfattningen i fall att någon skulle försöka att sätta igång ett liknande projekt. Om upplevelsen var att det inte blev bättre under projekttiden skulle förmodligen butiken vara negativt inställd till att gå med i ett samordningsprojekt en gång till. Den negativa inställningen förstärks av att de uppfattade att leveranserna fungerade bättre efter det att projektet upphört.

Ett annat sätt att enrollera aktörer som prövades var att kontakta fastighetsägarna till gallerierna. Deras möjlighet att påverka butikerna skulle däremot, enligt en av centrumledarna, endast vara möjligt utifall att de skrev in villkor om samtransporter i kontrakten med butikerna från början.

Ytterligare parallella ramar inverkar på enrolleringen. Under projektets gång skedde det olika förändringar i de olika butikerna och gallerierna. En centrumledare byttes ut och även butikschefer kommer till och faller ifrån. Om dessa personer kände till projektet, så försvinner den kunskapen i och med det att en annan person tillträder posten. Å andra sidan, kan en ny person vara mer positivt inställd till samlastningsprojektet än den person som efterträddes.

Eftersom projektledarna inte hade räknat med att vara tvungna att uppsöka enskilda butiker och inte avsatt, eller sökt resurser för att utföra den uppgiften upplevde de detta arbete som väldigt krävande. Trots det fanns det en del butiker där de uppger att de inte hört talats om SAMTRA. Samlastningsprojektet var bara ytterligare en händelse i butikernas vanliga arbete och bara en liten del av all information som de får. Även butiker som såg sig själva vara rätt positiva till projektet tog aldrig steget, eller så gick informationen helt enkelt bara förbi. Butikschefen i Dryckesbutiken hade varit sjukskriven efter en olycka under en period och mer behövdes inte för att han inte skulle bli insatt i vad projektet gick ut på.

En annan aktant som var svår att enrollera i projektet var biogasbilen. Den var tänkt att hantera leveranserna och därmed vara ytterligare en bärare av egenskapen (Latour, 1992) att vara mindre belastande på miljön. Eftersom tillgången på drivmedlet till bilen inte var tillförlitligt kunde den inte användas i projektet, eftersom det skulle påverka leveranstillförlitligheten. Därmed blev projektledarna tvungna att ge upp en aktant som var bärare och kommunikatör av projektet som miljöförbättrande. Nu kom leveranserna från samlastningen att levereras med likadana lastbilar som det gods som inte samlastats.

Ännu en svårrollerad aktör var de andra åkerierna och logistikföretagen. Även om de var med på möten som hölls inom SAMTRA valde ingen att köra ut något gods inom projektet. Logistikföretag och åkerier har terminaler, via vilka gods samlas och återlastas för distribution. Från Åkeriet Ås sida såg de ingen skillnad med den omlastning som de gjorde och den omlastning som skulle ske i miljöterminalen. Eftersom en fullastad lastbil skapar lägre kostnad per transporterad enhet finns det incitament för dem att lasta bilarna så fullt som möjligt. Utifrån deras värdeperspektiv hade de som VDN uttalade; "*Vi har samordnat i 20 år*". Då personer inom SAMTRA gjorde mätningar vid galleriornas lastkajer utgick de från den fyllnadsgrad som det var i lastbilarna vid just den tidpunkten. Från Åkeriet Ås sida däremot beräknar de fyllnadsgrad utifrån sin egen terminal, vilken precis som "miljöterminalen" ligger en bit utanför Uppsala centrum. De fyller samma term med olika innehåll på grund av att de ser den utifrån olika värdeperspektiv. Inom SAMTRA tolkades fyllnadsgrad i termer av utsläpp per levererat gods. För Åkeriet Å tolkades fyllnadsgrad däremot i termer av kostnad per levererat gods.²⁸⁹

I vissa fall var det väldigt svårt att enrollera butikerna beroende på att några leveranser skedde helt utanför de ramar för leveranser som hade uppfattats av projektledarna. Det var en butik som tog emot sina leveranser redan klockan sex på morgonen. Dessutom fanns det leveranser som skedde genom att butiksinnehavaren åkte iväg med sin privata bil till Stockholm och använde bilen som leveransverktyg. Dessa leveranser skulle vara svåra att innefatta inom de ramar som ställdes upp för samtransporterna. De mycket tidiga leveranserna till den ena butiken skulle vara svåra att samtransportera med andra butikers leveranser då de i flesta fall inte hade någon personal på plats så tidigt på morgonen. Både de tidiga morgonleveranserna och personen som körde sin egen bil kan

---

²⁸⁹ Samtidigt hade Åkeriet Å börjat göra översättningar i miljötermer, eftersom deras enda kund hade ett miljöledningssystem som gjorde att de efterfrågade miljöarbete från Åkeriet Å.

samtidigt ses som antiprogram (Czarniawska och Hernes, 2005; Helgesson och Kjellberg, 2005) Ett aktörsnätverk består av program, i fallet SAMTRA består det i att skapa en obligatorisk passeringspunkt (Callon, 1986) i form av den så kallade miljöterminalen. Program och antiprogram bidrar till och hindrar stabilisering i ett nätverk. (Czarniawska och Hernes, 2005). Både de tidiga leveranserna och leveranserna med egen bil är tydliga antiprogram som hindrar leveranserna att bli inramade i samlastningsprojektet. Det är ju ingen omöjlighet att dessa anti-program skulle kunna bekämpas. De privata leveranserna kanske kunde undvikas med planering och butiken med de tidiga morgonleveranserna skulle kunna acceptera att ta emot leveranserna under förmiddagen då det generellt är få kunder i butiken istället. Men i SAMTRA utvecklades aldrig några principer eller aktiviteter för att bekämpa just dessa två antiprogram.

Uppfattningar om det ekonomiska systemet som finns hos flera butiker samverkar inte med idén om en samlastningsterminal. Det är både konsumenterna och produkterna som uppfattas vara motvilliga till att låta sig enrolleras i projektet och därför är vissa handlare skeptiska till att vara med i samlastningsprojektet. En av de faktorer som handlare relaterar till är att produkten kan ha en egenskap av att vara färskvara och att dess kvalitet nedgraderas eller att produkten rent av blir förstörd utifall att den blir fördröjd vid någon fysisk punkt. En annan väldigt liknande aspekt som inte relaterar till en inneboende karaktär, men ändå uttrycker sig på samma sätt är relationen till mode och konkurrens. Förändringar i mode skapar tidsramar som konsumenter och handlare förhåller sig till. Kläder måste presenteras som moderna i butikerna och konsumenterna uppfatta det så. Därför upplever handlarna att de måste kunna sätta upp kläderna så fort som möjligt i sina butiker. Ibland beställer konsumenter vissa varor, då färger eller storlekar tagit slut. När en handlare utlovar varorna på bestämd tid är de rädda för att kunden kommer att känna sig sviken om löftet inte infrias. Dessa båda aspekter relaterar till uppfattningar av konkurrens. Som en handlare uttryckte det, ville de vara först av de olika butiker som sålde samma märke på kläderna. Annars kanske konsumenterna handlade i den andra butiken, eller inte upplevde varorna som lika nya. Uppfattningar om att varor ska uppfattas som nya är väldigt stark. Tid och uppfattningar relaterat till konkurrens är även viktig för andra varor, så som CD skivor. Samma principer gällde för den handlare som sålde de produkterna. De ville vara först av alla butiker med en viss artists CD, de ville kunna hålla löften om utlovade leveranser av beställda varor och upplevelsen av nyhet uppfattades som viktig för konsumenterna.

Varje enskild anledning som handlare uppger till att inte direkt acceptera samlastningsprojektet är en form av antiprogram. Då en handlare anser att deras distributionskedja fungerar acceptabelt och att de är rädda för att störningar ska inträffa om det sker ytterligare en omlastning, har ett antiprogram mot samlastningen konstruerats. Rädsla för störningar i leveranserna var något som många handlare uppgivit som anledning till att inte gå med i SAMTRA (Vägverket, 2002:45, s.37).

En annan aspekt av rädslan för förändringar i distributionskedjan är att handlarnas kopplingar till distributionskedjan genom SAMTRA tydliggjordes. I åtminstone ett antal fall var distribution och olika omlastningar en svart låda (Latour, 1987) för handlarna. Godset ankom under olika tider och med olika distributionsföretag, vilket upplevdes som normalt och naturligt. Hur många gånger det godset lastats om via olika terminaler på vägen hade aldrig blivit föremål för vare sig intresse eller engagemang. Genom SAMTRA öppnades den svarta distributionskedjelådan (Latour, 1987) och det blev synligt för respektive handlare att deras gods åkte i samma lastbil som annat gods och att deras gods lastades av, hanterades med annat gods som sedan skulle dyka upp på gallerians lastkaj. Om handlarna inte accepterade samlastningen skulle de kunna stänga locket till distributionskedjelådan och lugnt fortsätta att konstatera att godset anlände och om det inte anlände så var det enbart att kontakta respektive leverantör.

Frånvaro av inrollering i SAMTRA

Även om de representanter från de projektledande organisationerna kan ses som villiga till att inrollera sig i SAMTRA, var det i övrigt en frånvaro av inrolleringsprocesser i SAMTRA. Ingen butik och inget annat åkeri, eller övriga aktörer försökte att bli en del av projektet utan att först bli enrollerad. Åkeriet Å försökte till viss del att inrollera sig i efterhand utifrån sin beskrivning av att de var med i projektet, men det uppfattades inte så av projektledarna. För att underlätta samordningen av gods hade det kanske varit mest effektivt utifall att alla enrolleringsförsök gick över till att hantera inrollering, det vill säga att butiker aktivt anmälde att de var intresserade av att vara med utan att projektledarna var tvungna att lägga ner tid och kraft på enrollering. Det skedde dock aldrig.

Enrollering i Framtida Handel

Egentligen började enrolleringen i Framtida Handel före själva projektet. Det var från början växthuseffekten som enrollerade FN, som enrollerade regeringar och EU och därigenom den svenska regeringen, som ville enrollera de industriella aktiviteterna. Eller, var det de industriella

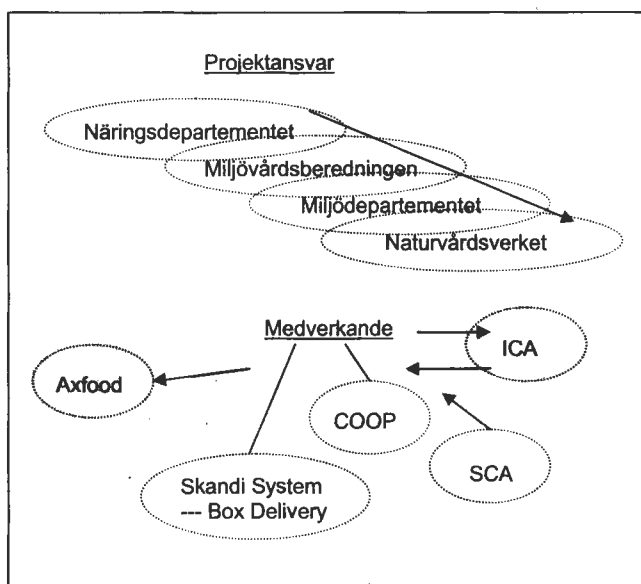
aktiviteterna som enrollerade växthuseffekten, som... . Var/när det hela började, är lite av historien med hönan eller ägget och att fastställa någon kausal kedja av samband är inte syftet med avhandlingen. Det är däremot mer konsensus kring vem som startade upp projektet i Framtida Handel än i SAMTRA, då deltagarna enat relaterar till Näringsdepartementet och regeringen och därför kan det ses som en stabilisering, en sanning har skapats. Sanning är resultatet och inte orsaken till en stabilisering i kontroverser (Latour, 1987; 1993).

Partnerskap hade blivit översatt till en framkomlig styrstruktur för att gå mot en hållbar utveckling och fick den svenska regeringen att göra ett, enligt regeringens definition, första försök. Om detta försök var ett sätt att visa sin goda vilja för EU och FN, som de mer konspiratoriska åsikter jag fått höra, eller om det var ett genuint försök att verkligen få skjuts i omställningen mot det som ibland kallats för det nya hållbara folkhemmet, är inte min avsikt att bedöma.²⁹⁰

Framtida Handel startades upp i IT-erans tidsålder och det påverkade val av aktörer som skulle medverka, samt de framtidsvisioner och lösningar som målades upp för ett hållbart samhälle. Hela IT-eran med begrepp och intresse för den industrin skapade en parallell ram till partnerskapet Framtida Handel. Ett antal aktörer från olika sektorer enrollerades till den första delen av partnerskapet och några av de representanter som var med under den tiden fortsatte att vara en del av partnerskapet i senare delar. Konstellationen av aktörer i partnerskapet varierar mycket över tid. Det är inte bara deltagande företag som kommer till och faller ifrån. Ledningen av projektet har över tid gått från Näringsdepartementet, till Miljövårdsberedningen, till Miljödepartementet och sedan lagts ut på Naturvårdsverket. Företag har kommit med i partnerskapet och hoppat av. En del av dem som hoppat av har återkommit vid senare tidpunkt och helt oväntade aktörer har tillkommit, så som SCA. Aktörsförändringar underprojektets gång presenteras i nedanstående figur.

---

²⁹⁰ eftersom jag i översättningarna följer principen för generell symmetri (Callon, 1986), det vill säga att det är de aktörer som studeras som avgör vad som betraktas som sanning och inte forskaren. Eftersom båda versionerna förts fram från olika håll är de enligt synsättet i avhandlingen båda sanna och i vilket fall var de projektansvariga tvungna att få med sig olika aktörer i projektet.

Figur 36: Aktörsförändringar under partnerskapets gång.

Då Framtida Handel skulle startas upp visade det sig vara relativt lätt att enrollera aktörer, även om ganska strikta ramar för medverkan hade formulerats. De medverkande skulle tillhöra vissa branscher och kunna ses som mest framstående i branschen på att verka för en hållbar utveckling. Maxantalet för medverkande utgjorde också en gräns för medverkande. I viss mån underlättades enrolleringen av de tidigare kontakter som Miljöförberedningen hade med företag. Inbjudan som sändes till VDN i respektive företag hade Näringsdepartementet som avsändare och kallade till ett möte i regeringsbyggnaden, vilket lockade väldigt många deltagare, med andra ord en väldigt lyckad inramning av en situation.

Användandet av back-casting som verktyg innebar att de medverkande kunde filosofera kring och diskutera framtida situationsmodeller, utan att vara tvungna att ändra sina aktiviteter i nuläget. Det upplevdes som en trevlig och kreativ process, som förmodligen bidrog till att hålla kvar deltagarna i partnerskapet.

Antalet aktörer i Framtida Handel var vid uppstartandet tänkt att hållas vid en begränsad skara. Det ansågs inte vara funktionellt att bedriva dialog med hela industrin. Urvalet av deltagare var också selektivt, endast de företag som ansågs ligga längst fram i miljöarbetet var välkomna att delta, så som citatet "Vi ville inte ha de största bromsklossarna." indikerade. Det satte upp ramar för vilka som ansågs kunna enrolleras och tillåtas

inrolleras. Under del II däremot blev enrullering av fler aktörer alltmer uppfattat som en nödvändighet och väldigt problematisk. Att fler aktörer behövdes påpekades från början då upplevelsen var att det enbart var en av de stora detaljisterna på marknaden som aktivt var med i projektet. Dessutom blev frågan aktualiserad då en av aktörerna meddelade att de valde att inte längre medverka, utan följa processen på distans. Den största representationen från företagen kom från transportsidan. Åsikten fanns också att det fanns behov av fler producenter för att representera större delar av distributionskedjan. Som jag beskrev i falltexten, blev det allt större fokus på enrullering över tid och alltfler kopplingar till enrulleringsproblematiken uppfattades. Enrullering ansågs vara nödvändig för att åstadkomma förändring i distributionskedjan, enrullering ansågs nödvändig för att få genomslag i branschen och enrullering ansågs även vara nödvändigt för att Framtida Handel överhuvudtaget skulle kunna fortsätta att drivas. Det blev så stor fokus på enrulleringen att de konkreta projekten kom i skym undan och projekten blev istället ett verktyg för enrullering istället för förändring. Paradoxalt var det just denna översättning av problematik, det vill säga från förändring till enrullering, som bidrog till att flera konkreta projekt startades upp.

Inte bara projekt startades upp för att få bukt med enrulleringsproblematiken, ett försök var en återupprepning av tidigare händelser. Mötet på Rosenbad med miljöministern var tänkt att fungera som enrullerande aktivitet. Haga Slott hade agerat som enrullerare och förhoppningarna var att Rosenbad skulle åstadkomma samma positiva genomslag som den andra byggnaden.

En av de viktiga stabiliseringspunkterna i Framtida Handel var den överenskommelse som deltagarna skrev under den 28 november 2003. Om ingen deltagare hade enrullerats till att skriva under det dokumentet hade förmodligen Framtida Handel upphört 2003. Underskriften av överenskommelsen var med andra ord oerhört viktig. Inför mötet för underskrift var det väldigt osäkert om hur många och vilka som skulle skriva under. Inte ens från regeringshåll var det in i det sista helt säkert att de skulle skriva under och som en person uttryckte det "*Det var nervöst*". Överenskommelsen blev slutligen underskriven och partnerskapet skulle kunna gå från ord till handling, för att använda samma term som användes vid en workshop i Framtida Handel.²⁹¹

---

²⁹¹ Jag använde även det uttrycket i den bilaga som jag skrev till en av rapporterna från Framtida Handel, se bilaga 2 i avhandlingen.

Ibland var det organisationer som uppgav intresse att få vara med i partnerskapet som försökte inrolleras, men som mötte motstånd från de representanter som redan var med i dialogen. En person från en intresseförening mötte starkt motstånd. Han ansågs ha felaktiga åsikter och skulle motverka det syfte som partnerskapet hade. Intresseföreningsrepresentanter ansågs inte vara välkomna då de förde den minsta nämnares intressens talan i en industri, vilket ansågs krocka med idén om representation från spjutspetsföretag. För trots att enrolling blivit så viktigt kom inte ramarna för enrolling och inrolling att ifrågasättas. Statsrepresentanterna lyssnade på de andra deltagarna, men diskuterade med intresseföreningsrepresentanten utanför mötesrummet. Under senare del tilläts representanter från intresseorganisationer, trots tidigare hårt motstånd, ändå att vara med på enskilda möten, men det uppstod ändå inga uttalade konflikter och synpunkter från de representanter som tidigare varit så negativa.

Ytterligare en aktör, eller snarare en aktör kopplad till en aktant, som sågs som viktig var finansierare och finansiering.²⁹² Flera gånger fördes bristen på resurser i form av tilldelade projektpengar fram. Det ansågs skapa en fördröjning eller ett hinder, eftersom gruppen vid varje konkret projekt var tvungen att söka finansiering på annat håll istället för att styrgruppen bara tilldelade resurser för de förslag på konkreta aktiviteter som fördes fram. En av de fördelar som förs fram med partnerskap för hållbar utveckling är att de möjliggör tillgång till resurser som stat och ideella organisationer inte har och dessa resurser anses företagen besitta (Long och Arnold, 1999). I Framtida Handel var upplevelsen istället att staten skulle besitta de resurser som skulle möjliggöra en förändring, vilket till och med påpekades i den utvärderingsrapport av Framtida Handel som Ekonomistyrningsverket presenterade (Naturvårdsverket, rapport 5660, 2007). Det resonemanget står i kontrast till att partnerskap för hållbar utveckling ses som en billig styrmekanism för staten (Boddewyn, 1985).

Då de konkreta projekten skulle startas upp kom innebörden av enrolling att få en ny betydelse. I likhet med fallet SAMTRA visade det sig bli nödvändigt att enrulla olika aktörer som kopplades samman i de aktiviteter och handlingsmönster som projekten skulle förändra. I fallet med kvällsdistribution kom precis som i SAMTRA de olika handlarna att ses som nödvändiga att enrulla och återigen visade det sig vara svårt. I projektet kring de ekologiska kvittona är konsumenterna en aktör för enrolling, men i det fallet i form av ändrade köpmönster till följd av den

---

²⁹² Vid den tidpunkt jag upphörde att återge processerna i Framtida Handel i avhandlingen uppkom ytterligare en viktig aktör att enrulla. Efter valet, med följande regeringsbyte blev det nödvändigt att enrulla den nya regeringen.

information som de ekologiska kvittona bistod med. I fallet med kemikalieinformationen är det respektive användare, både detaljister och producenter som är nödvändiga att enrollera.

Den andra sidan på myntet när det gäller enrollering är det som jag kallat desenrollering, det vill säga att aktörer av en eller annan anledning upphör att delta i ett partnerskap för hållbar utveckling. Flera företag deltog i dialogen beroende på att de personer som representerade företagen hade och har ett djupt engagemang i miljöfrågan. Det ansågs även vara kopplat till att kommunicera att frågan var oviktig utifall att de skulle lämna partnerskapet, med andra ord, en förtolkning av en översättning av ett handlande, så som ett citat visar på "*Att lämna gruppen skulle vara en stark signal*".

Konsumenterna är en grupp som i Framtida Handel ansetts bångstyriga att få med sig, de köper främst på pris och inte främst baserat på miljömedvetenhet. De anses även bara kunna ledas med hjälp av priset och märkning och det anses lite fult att försöka tvinga konsumenterna. Konsumenterna anses även agera felaktigt då de väljer att köpa allt mer fryst mat.

En aktant, det vill säga en så kallad icke-mänsklig aktör (Latour, 1992; 1995; 1998) som enrolleras i Framtida Handel är frysdiskarna. De konsumerar energi och är samtidigt viktiga för att garantera kvalitet på produkterna. Här var det konsumenternas köpbeteende som enrollerar en aktant som deltagarna i Framtida Handel helst av allt hade velat desenrollera, de skulle föredra att konsumenterna lagade sin mat från grunden istället och efter säsong, så att maten inte skulle behöva ta steget via frysdiskarna. Det ansågs däremot, som jag redan skrivit, inte acceptabelt att hindra konsumenternas fria val.

Desenrollering i Framtida Handel

En desenrollering som berodde på förändringar i parallella ramar var de företag som lämnade partnerskapet till följd av att de gick i konkurs. Det kan ses som ett antiprogram, men är främst relativt slumpartade händelser som ligger helt utanför partnerskapets kontroll.

En annan desenrolleringsprocess som i stor utsträckning berodde på processerna i Framtida Handel var den fördröjning och osäkerhet som uppstod mellan del I och del II av partnerskapet. Dessutom upplevde många företagsrepresentanter att processerna och syftet under del II var otydligt och de kände osäkerhet inför partnerskapet. Att representanter

från olika departement och myndigheter dessutom närvarade till synes slumpartat gjorde att företagsrepresentanterna upplevde en snedfördelning av representerade sektorer.

Den kritiska massan för enrollering i partnerskap för hållbar utveckling

*"... The participation of others is required to realise a situation; they must be persuaded to perform consistently with the frame, that is, define certain entities, prescribe certain programs of action from them, and subscribe to the prescriptions they make."*²⁹³ (Kjellberg, 2001)

I både SAMTRA och Framtida Handel upplevde deltagarna att det var för få organisationer representerade i partnerskapen. Fler butiker ansågs nödvändiga för att samdistributionen i SAMTRA skulle bli bättre för både det ekologiska systemet och det ekonomiska systemet. I Framtida Handel var det också samverkansideer som stod till grund för viljan att ha fler aktörer som medverkade i partnerskapet, men inte enbart. Paradoxalt nog fördes få deltagare fram som en anledning till att inte vara med. Det fanns en rädsla för så kallade fripassagerare [free riders]. Närmare bestämt att de deltagare som var med i partnerskapet skulle stå för utvecklingskostnader av teknologi som andra företag inom industrin sedan kunde dra nytta av. Åsikten om att inte medverka i partnerskapet på grund av att så få deltog fördes fram både i SAMTRA och Framtida Handel.

Att få tillräckligt många aktörer att vara med i ett partnerskap för hållbar utveckling kan betraktas som att uppnå en kritisk massa av medverkande aktörer och aktanter. Vad är då den kritiska massan av deltagare i ett partnerskap för hållbar utveckling för att förändringar i industriella aktiviteter ska vara möjlig?

Den frågan är inte bara avhängig den marknadsförändring som ska genomföras och vilka aktörer och aktanter som är kopplade till ett partnerskap för hållbar utveckling. För varje enskilt partnerskap för hållbar utveckling som upprättas kommer den kritiska massan att vara olika beroende av hur sådana nätverkskopplingar uppfattas och konstrueras. Jag använder medvetet termerna uppfattas och konstrueras istället för uppkommit och existerar, eftersom de senare två relaterar till

---

²⁹³ ["... Andras deltagande är nödvändigt för att realisera en situation; de måste övertalas att uppträda enligt ramen, det vill säga, definiera vissa enheter, förskriva särskilda program för handling utifrån dem och skriva under på dessa riktlinjer.]

en idé om att sådana reellt existerar, är stabila och kan uppfattas med rätt metod.

I SAMTRA uppfattades den mängd butiker som anslöt sig till samtransportprojektet för litet för att kunna fortsätta samdistributionen efter projektets slut. Innan projektet körde igång var tanken att starta upp samdistribution under projektiden och sedan skulle det fortgå, som det uttrycktes "*rulla på av sig själv*". Anledningen till att det ansågs som för få butiker i projektet berodde på att godset från de medverkande butikerna inte kunde fylla en hel lastbil med mängden nödvändiga aktörer att enrollera uppskattades därmed utifrån uppmätt fyllnadsgrad i en lastbil.

I Framtida Handel gjordes liknande uppskattningar när det gällde det konkreta projekt som också handlade om samdistribution. I den generella processen i stora gruppen var uppfattningen att det var nödvändigt att minst två av de stora detaljisterna skulle medverka för att uppnå en kritisk massa. Det upplevdes även som nödvändigt att några företag från olika steg i distributionskedjan skulle delta, det vill säga även producenter. Med andra ord ansågs både horisontell och vertikal medverkan nödvändig för att uppnå en kritisk massa.

Uppfattningar och uppskattningar av den kritiska massan av medverkande aktörer i partnerskap för hållbar utveckling kopplar samman människor och icke-människor. Fyllnadsgraden i lastbilen relaterades till butikernas medverkan och det gods som distribuerades till dem. Den vertikala och horisontella representationen av företag kopplades därmed samman med olika artefakter, så som lastbilar och frysdiskar.

I både Framtida Handel och SAMTRA upplevde de som inte medverkade att deras medverkan var beroende av det antal som redan medverkade i partnerskapen. Det skapar ytterligare komplexitet till frågan om den kritiska massan för partnerskap för hållbar utveckling. Det ansågs i båda partnerskapen nödvändigt med en kritisk massa för att kunna genomföra förändringar, samtidigt som det behövdes en kritisk massa av medverkande aktörer för att kunna enrollera en kritisk massa för konkreta aktiviteter, det vill säga en kritisk massa för den kritiska massan.

Deltagande -vem deltar, vem deltar inte?

Vilka aktörer som är med i ett partnerskap för hållbar utveckling och vilka som inte är med är inte helt uppenbart, med andra ord vem som är enrollerad och vem som inte är det. Här framgår en tydlig skillnad till

intressentmodellen (Freeman; 1983, 1984, 1994, 1999), där utgångspunkten är att intressenter tydligt kan urskiljas och att hänsyn kan tas till deras olika intressen. De medverkande organisationernas intressen är inte heller utan tvetydigheter och förändras över tid inom partnerskapen, det vill säga är varken statisk eller given. Den ståndpunkten har jag redan framfört i den teoretiska referensramen, men det kan vara värt att föra fram den än en gång relaterat till de empiriska fallen. Med aktörsnätverksansatsen som utgångspunkt blir både representation och intressen något som blir till under en process (Latour, 1987; 1993), snarare än att vara fördefinierat. Nedanstående analys relaterar till deltagande i partnerskapen visar tydligt på detta.

Vem som är med i projektet beror på vem som tillfrågas. Utifrån de olika aktörernas värdeperspektiv ser de olika aspekter av projektet. Detta gäller både i SAMTRA och i Framtida Handel.

Deltagande i SAMTRA

Var det Svenska Naturskyddsföreningen som initierade SAMTRA? Hade kommunen gått med i projektet utan den påtryckningen? Den frågan står obesvarad. Det verkar som om SAMTRAs del i utmanarkommunerna var en efterkonstruktion, att kommunen refererade till ett fall som redan pågick och även hade gjort så oavsett om Uppsala hade varit med i Utmanarkommunerna eller inte. Samtidigt kanske Utmanarkommunerna skapade legitimitet för SAMTRA inom kommunen och till andra aktörer, då SAMTRA blev uppmärksammat i Utmanarkommunerna. Därmed blev det även möjligt att kunskap om SAMTRA kunde spridas.

Från informationsbroschyrer om Utmanarkommunerna, framställs SAMTRA i vilket fall som en del av de projekt som utgjorde Utmanarkommunerna. Utmanarkommunerna initierades av Svenska Naturskyddsföreningen. Betyder det då att Svenska Naturskyddsföreningen var en del av SAMTRA? De personer som agerade projektledare i SAMTRA refererade aldrig till Svenska Naturskyddsföreningen, enligt flera av dem var det de själva som initierade projektet.

Enligt en person på kommunen var det kommunen som startade projektet och en annan person inom kommunen lade ner mycket tid på kontakter med butiker. Åsikterna från en annan person inom projektet var att kommunen inte var nämnvärt engagerade i SAMTRA och att alltfler uppgifter hamnade på deras bord, vilket det här citatet relaterar till; "Jag

vet egentligen inte vad de gjorde". Enligt den personen var uppfattningen att kommunen i princip inte var med i partnerskapet.

En tolkning genom aktörsnätverksansatsen skulle vara att rollerna inte hade blivit tydliggjorda och stabiliserade. Som Callon (1986) påpekar är de olika momenten i översättningarna överlappande och de behöver inte bli definitivt stabiliserade. Samtidigt dyker de tre aktörerna tydligt upp i rapporter om SAMTRA och SAMTRA existerade och genomfördes. Jag kommer att återkomma till det här under en separat rubrik om deltagande och stabilisering.

I SAMTRA anser ett åkeri i Uppsala att de var med, eftersom de ibland körde gods till miljöterminalen. Men enligt huvudaktörerna så var det ingen av de andra åkerierna som var med i projektet då de inte ville köra ut gods från miljöterminalen.

Från projektledarnas sida var gallerierna tänkta att enrolleras. Varje galleria sågs av projektledarna som en enhet, vilken kunde representeras av centrumledaren i respektive galleria. I gallerierna bestämde däremot butikerna individuellt över sina leveranser. De enda ramar som sattes upp av gallerierna var inom vilken tidsperiod som leveranser fick ske, samt hur återvinning av förpackningar och miljöfarligt avfall skulle hanteras. Från en centrumledares synvinkel hade hon bidragit i så stor utsträckning som hon kunde i projektet. Hon hade informerat om SAMTRA i kallelsen till morgonmöten och även låtit representanter från samlastningsprojektet vara med på möten. Hon hade även pratat med olika butiker om samlastningen för att informera och höra butikernas åsikter. Olyckligtvis hade vissa andra diskussioner dragit ut på tiden vid ett morgonmöte och de personer som representerade SAMTRA fick aldrig möjlighet att informera, trots att de suttit och väntat utanför lokalen. Eftersom mötet dragit ut på tiden, blev personerna från butikerna tvungna att gå iväg för att öppna sina butiker. Från representanterna från SAMTRAs sida sågs det som vagt intresse och ovilja till medverkan, samtidigt som centrumledaren uppfattade det som lite otur. Var centrumledaren med i projektet, hon ansåg ju att hon gjorde vad hon kunde?

Från varje butikrepresentant fanns det sedan olika åsikter om SAMTRA projektet och dessutom fanns det de som aldrig hört talat om projektet, eller inte visste vad det gick ut på. Ytterligare en intressant aspekt var en av de butiker som fick sina leveranser samordnade genom SAMTRA, som ändå inte visste vilka projektledarna var förutom SLU; "*De var väl ihop med några, ASG var väl inblandade*".

Deltagande i Framtida Handel

I Framtida Handel upplevdes det som väldigt viktigt före undertecknandet att många företag var med, att man från projektledningens sida väljer att definiera företag som sagt att de kanske kommer att underteckna överenskommelsen, som medverkande. Det resulterar i att ett av företagen sänder mejl till hela gruppen för att poängtera att de ännu inte fattat beslut om undertecknande. I sin tur sjunker då trovärdigheten till de statliga aktörerna från de andra deltagarnas sida, som blir ännu mer osäkra på om de ska skriva under eller inte.

En av de företag som fanns representerade på Haga och sedan inte fanns representerade i senare del av partnerskapet, ansåg att de inte hade gjort något undertecknande på Haga, men att det framstod så i den första rapporten. Enligt den första rapporten står det en lista på organisationer som närvarade vid mötet på Haga, men inte att de undertecknat (Rapport: Tänk nytt, tänk hållbart, 2000, bilaga 4, s.69f).

En del företag ansåg att de fanns representerade, eftersom de följde projektet på avstånd. De representanter som fysiskt medverkade på dessa möten, däremot, ansåg att dessa aktörer var avhoppare.

En av de aktörer som inte varit med på möten under tidigare delar av Framtida Handel och som jag därför såg som en ny medverkande, svarade frågande på min fråga om varför de bestämde sig att börja delta i partnerskapet; "*Vi var med från början*".

Diskussion kring deltagande och stabilisering

Det är med andra ord inte klart och tydligt vilka organisationer som finns representerade i partnerskapen och beskrivningen skiftar beroende på vem som tillfrågas. Utifrån aktörsnätverksansatsen ses ofta rapporter och det som fått en fysisk representation som en stabilisering (se t.ex. Kjellberg, 2001), men i både Framtida Handel och SAMTRA är tolkningarna fortfarande flytande, även om representerade organisationer i båda fallen har presenterats i olika rapporter och fysiska informationsblad. Vem har då tolkningsföreträde? Om lika stor hänsyn ska tas till både människor och icke-människor (Latour, 1992) kan ingen av dem tilldelas bestämmanderätt. Representationen kan inte heller i dessa fall ses som temporära stabiliseringspunkter, även om rapporterna skapas samtidigt och oavsett andra tolkningar av representation. Det kan tolkas som om det inte ses som så viktigt att fastställa vilka som är med

och vilka som inte är med i partnerskapen, men det blir en paradox till följd av att enrolleringen har upplevts som oerhört viktig och att det setts som avgörande att tillräckligt många intresseras och kopplas samman med partnerskapen.

Partnerskap som styrning för koordinering, frivillighet och demokrati

Som jag i kapitlet om partnerskap för hållbar utveckling som fenomen påpekade, finns det olika ideer som bakgrund till att partnerskap för hållbar utveckling ses som den förlösande styrmekanismen för en hållbar utveckling. Ideerna kommer från koordinering av industriella aktiviteter (Hartman et al., 1999; Handfield et al., 1997), demokratitanken (Brinkerhof, 1999) och frivilligheten (Boström et al., 2004).²⁹⁴ Inte bara termen hållbar utveckling har blivit 2000-talets mantra (Dyllick och Hockerts, 2002), utan även termen partnerskap. Att sedan kombinera de båda och termerna, som redan var för sig är omfattande och dunkelt otydliga skapar en väldigt vag grundmall för att kunna skapa tydliga ramar. Nedan diskuterar jag partnerskapet för hållbar utveckling Framtida Handel utifrån var och en av dessa idébakgrunder.

Partnerskapet som styrning för koordinering

Partnerskap som styrstruktur är tänkt att koordinera aktörernas handlande. (Hartman et al., 1999; Handfield et al., 1997)

Koordinera industriella aktiviteter i SAMTRA

I partnerskapet SAMTRA fanns tanken om att koordinera aktiviteter hos de tre projektledande organisationerna, men på olika sätt. För SLUs del hade de redan varit involverade i ett tidigare projekt om samordning av transporter. Om samordning av transporter ska vara möjliga att studera i praktiken, är forskare beroende av att dessa aktiviteter sker någonstans i deras omvärld. Transport- och logistikföretaget var därför en naturlig partner från SLUs sida. Däremot var inte kommunen en självklar part. Kommuner drivs genom politiska beslut, som anses vara värdegrundade, samtidigt som forskning förutsätts vara värdenetral. Kommunen sågs som en legitimerande part för projektet från Skandi System och SLUs sida,

---

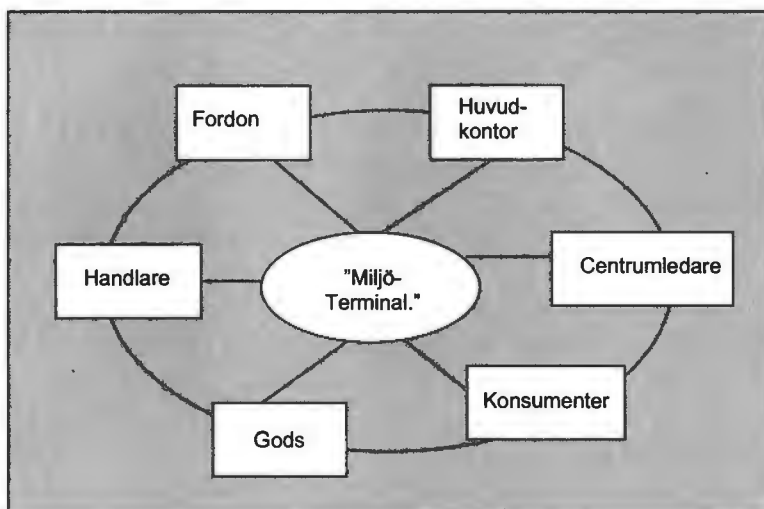
²⁹⁴ Som jag ser det har även forskarsamhället väldigt snabbt hoppar på en trend som lite lösryckt plockats upp från Johannesburgsmötet.

även om det samtidigt från kommunens sida var kommunen som startade igång projektet.

Relaterat till koordinering av industriella aktiviteter och förändring av dem har de tre projektledarna olika roller. Skandi System har en terminal, vilken ska fungera som en länk mellan de olika distributionskedjorna av gods in till Uppsala. SLU skulle bistå med kunskap om samdistribution, förstudier och utvärdering av projektet och liksom kommunen hade de inga direkta kopplingar till resurser och aktiviteter relaterat till samordningen och partnerskapet var en möjlighet för kommunen att få tillgång till (Axelsson och Easton, 1992), eller åtminstone skapa en koppling till industriella resurser och aktiviteter, på samma sätt som Long och Arnold (1999) framhäver om ideella organisationer.

I partnerskapet SAMTRA skulle det uppdagas att det fanns många fler aktörer som var länkade till samordningen och att det var väldigt svårt att enrollera dem. Centrumledarna var i början tänkta att agera som språkrör för respektive galleria, men det visade sig att varje enskild butik hade full beslutanderätt och ansvar för sina respektive transporter, inom de tidsramar som sattes upp av centrumledningen. Några enstaka butiker hade till och med sina egna godsmottagningar och innefattades därför inte ens i de öppettider som satts upp för gallerians godsmottagning. Det blev därför nödvändigt att försöka vända sig direkt till varje enskild butik. Ytterligare något som gav upphov till komplexitet var att butikernas ägarstrukturer ser olika ut. En del butiker är fristående, andra butiker tillhör större kedjor, som i sin tur fattar beslut kring butikernas leveranser. I vissa butiker är det främst leverantörerna som står för leveranskostnad och fattar således beslut om transporterna. I dessa fall kan butiken anse att de varken har förmåga eller intresse av att ställa krav, eller att förändra transporterna. Involverade var även andra åkerier i Uppsalas omnejd. För att uppnå en koordinering av godstransporter in till en stad är det långt fler aktörer involverade genom olika nätverk än de butiker som finns i gallerierna. Projektledarna i SAMTRA kunde inte förmå centrumledarna att bli en passeringspunkt (Callon, 1986) som kunde länka samman godset med butikerna. När de sedan vände sig till respektive butik uppdagade sig en än mer komplext nätverk.

Figur 37: Artefakter och aktörer länkade till samdistributionen.

Artefakterna och aktörerna som bilden ovan exemplifierar, är samtliga kopplade till samordningen av gods. Det är olika aktörers uppfattningar om resurser, aktiviteter, samt ekologiskt och ekonomiskt system, som samlas inom ett och samma projekt. Det är en värld som är beroende av fysiska artefakter, så som lastbilarna, kemiska substanser, så som koldioxiden, kostnader i form av kronor och ören, samt människor som förmedlar och delegerar identiteter till andra aktörer och aktanter (Latour, 1992). Varken den ena, eller den andra kan ses som mer verklig, eller av större betydelse. Det spelar ingen som helst roll om resurserna kan koordineras och allokeras för samordning, om de aktörer som har en delegerad beslutsrätt att medverka motsätter sig samordningen. Vidare hjälper det inte heller om alla aktörer kommer över ens om att medverka till samlastningen om inte artefakterna; lastbilarna, lastkajerna, biogasen och inte minst utsläppen, motsätter sig organiseringen. Med andra ord är dessa människor och icke-människor sammanlänkade (Latour, 1992) kring det projekt som hade för avsikt att samordna godsdistributionen in till Uppsala centrum. Det är tydligt att koordineringen av beroende av och samspelar med enrolleringen.

Samdistributionsprojekt har fungerat i olika fall då beställaren är en enskild aktör, oftast en kommun, vilka har stora kvantiteter av gods som ska levereras.²⁹⁵ Den enrolleringsprocess som blev kritisk och i SAMTRA utgjorde ett hinder för samordningen, att få med sig butikerna, är i de

²⁹⁵ Detta uttolkades av de diskussioner som föregick inom Framtida Handel. Se fallbeskrivningen av Framtida Handel.

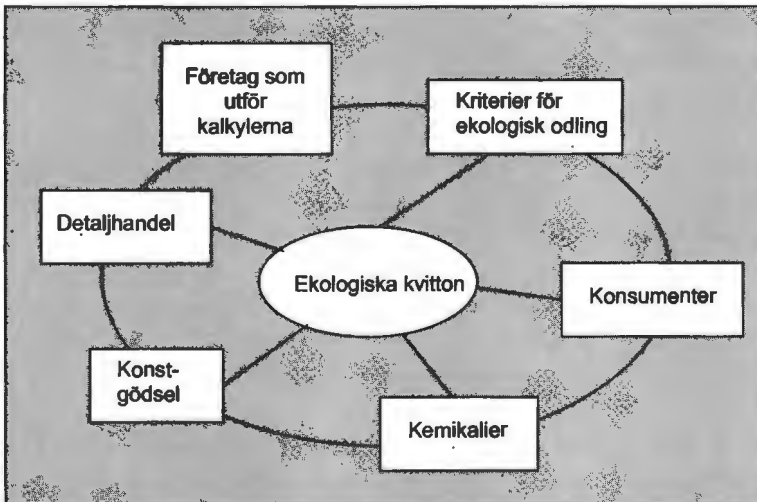
fallen redan lösta. Beslutet fattas hierarkiskt och de olika enheterna som innefattas i en kommun blir tvingade att acceptera samordningen.

Koordinering av industriella aktiviteter i Framtida Handel

Tanken att koordinera industriella aktiviteter för att lättare åstadkomma förändringar gemensamt sågs i Framtida Handel på olika sätt. Från företagets sida var förhoppningarna stora att de i del II av Framtida Handel skulle börja med konkreta aktiviteter. Istället blev fas II en lång process som drog ut på tiden.

Relaterat till det ekonomiska och det ekologiska systemet och deras integration så finns det olika utgångspunkter. Företagen såg konkreta aktiviteter som den integrerande faktorn, medan koordinering av departement och myndigheter låg närmre tillhands för de statliga aktörerna. De olika världsbilderna upplevs som väldigt frustrerande för en del av företagsrepresentanterna. I ett partnerskap för hållbar utveckling är olika parterns åsikter och förståelse för varandras ståndpunkter något som kan utvecklas under processen. Det ligger i partnerskapstanken som idé att de olika världsbilderna ska komma samman. Förstående för andra aktörers arbetssätt och åsikter är något som utvecklas över tid i partnerskapen (Poncelet, 2001a).

I Framtida Handel startades fyra konkreta projekt upp. Var och en av dem koordinerar aktiviteter på olika sätt. Ett av projekten var de ekologiska kvitton, som skulle ge information till konsumenterna om deras inköps miljöpåverkan.

Figur 38: Koordinering av aktiviteter kring ekologiska kvitton.

För att ta fram beräkningar för att spegla olika produkters miljöpåverkan, jämfördes olika produktionssätt, det som definieras som ekologisk odling relaterat till det som kommit att kallas konventionell odling. De kriterier som satts upp kring ekologisk odling var därför nödvändiga att använda. Det kopplade samman odlade produkter till kemikalier och konstgödsel som används vid konventionell odling. Detaljhandeln var även beroende av ett fristående företag som gjorde beräkningarna.

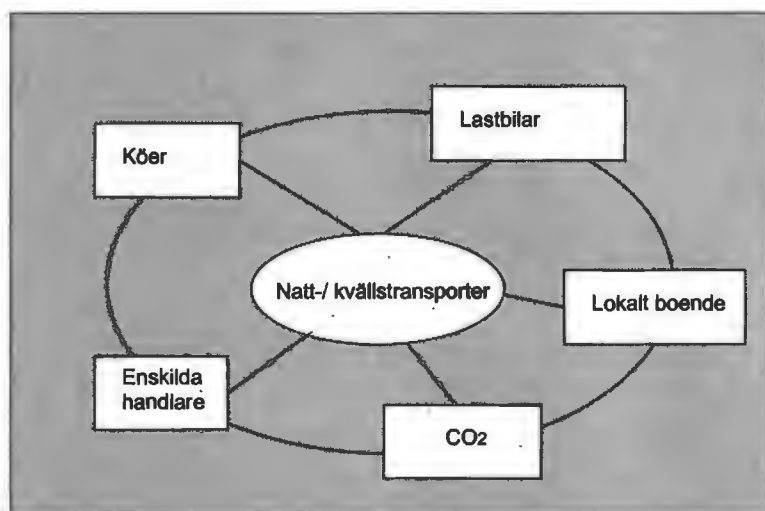
Att de ekologiska kvittona skulle bli till var också beroende av att det sågs som prioriterat, eller kanske främst möjligt projekt inom Framtida Handel. Något som bidrog till den tolkningen var att en av de medverkande aktörerna redan hade gjort sådana kalkyler och därför fanns en mall för dessa beräkningar.

För att de ekologiska kvittona skulle få någon effekt är konsumenterna en form av obligatorisk passeringspunkt (Callon, 1986), eftersom de måste ändra sina inköpspreferenser utifrån den information de får genom de ekologiska kvittona. Konsumenterna är ingen obligatorisk passeringspunkt för att de ekologiska kvittona ska kunna tas fram eller användas i projektet, men de har gjorts till en passeringspunkt för att tolka och agera på information.

Eftersom liknande kalkyler redan tagits fram och respektive detaljhandel fick göra separata körningar, var det inte mycket koordination av aktörer i form av industriella aktiviteter i fysisk mening (Håkansson och Snehota, 1995) och inte heller i generell mening (Hartman et al., 1999; Handfield et al., 1997). En möjlig fördel var att de aktörer från detaljhandeln som medverkade i projektet kunde dela på utvecklingskostnaderna för att ta fram kalkylverktyget och att de informerades om att möjligheten fanns att använda detta redskap, men det var ingen aktivitet som inte hade kunnat göras av varje enskild detaljhandel separat.

I ett av de andra projekten var koordineringstanken mer tydlig. Det projektet var väldigt likt det projekt som skulle genomföras i det andra fallet med namnet SAMTRA och handlade om natt och kvällstransporter.

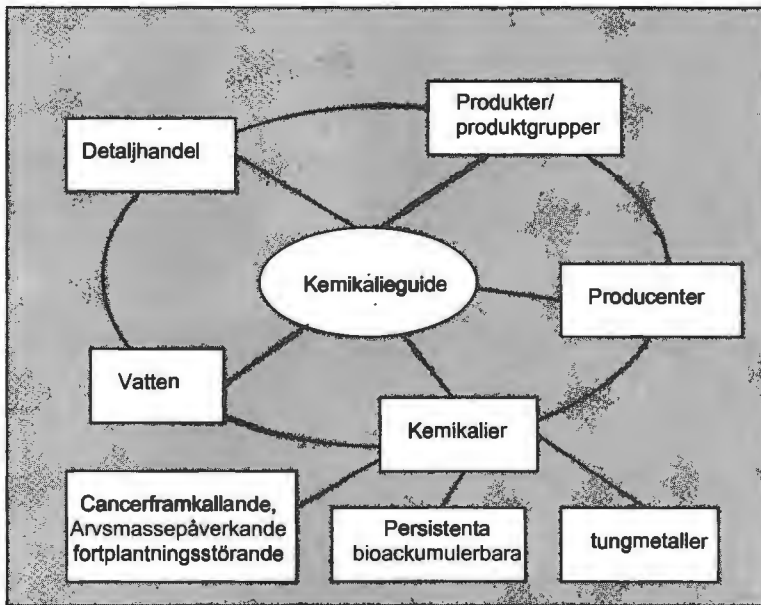
Natransporterna uteslöts efter ett tag och uppfattades inte som genomförbart, på grund av buller för lokalbefolkning, samt butikernas öppettider. Till skillnad från SAMTRA var aktörerna i det här fallet medvetna om att den avgörande och mest problematiska aspekten skulle bli att få med sig enskilda handlare i projektet. Det presenteras även som en av de huvudsakliga slutsatserna i en rapport från projektet (CEC; Franzén och Blinge, 2007).

Figur 39: Koordinering av aktiviteter för natt/kvällstransporter.

På liknande sätt som i SAMTRA kopplades olika artefakter och aktörer samman för att kunna koordinera de industriella aktiviteterna, så som enskilda handlare, lastbilar, koldioxid, köer. Till skillnad från SAMTRA sågs de lokalt boende som en viktig aktör i sammanhanget.

Ytterligare ett annat konkret projekt inom Framtida Handel kom att sammanlänka aktörer i de industriella kanalerna på ett relativt tydligt sätt. Det var projektet som syftade till att ta fram en kemikalieguide för att hjälpa detaljhandeln att prioritera kemikalier och utfasning av dessa.

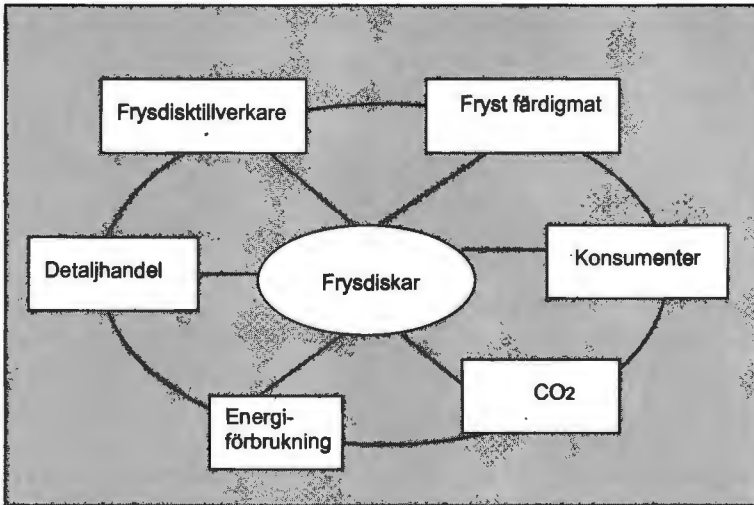

Figur 40: Koordinering av aktiviteter för kemikalieutfasning.

I det projektet kopplade guiden samman produkter, kemikalier, vatten, med detaljhandeln och producenterna. Guiden är tänkt att vara en hjälp till respektive detaljhandel som vill göra efterfrågningar och ställa krav på sina leverantörer. Det kan verka som en form av koordinering av aktörer om flera led i en distributionskedja fasar ut olika miljöbelastande kemikalier, men det är inte i första hand en koordinering av industriella aktiviteter för de aktörer som medverkar i Framtida Handel. Det skulle kunna bli det om flera av de företag som är med i Framtida Handel ställer gemensamma krav till leverantörer och särskilt om de ställer dessa krav till leverantörer som de har gemensamt.

Det projekt som handlade om e-handel har vid tidpunkten för avhandlingen inte resulterat i några konkreta projekt, utan bland annat en rapport, främst inriktad på marknadspotentialen för e-handel och kan därför inte ses som ett sätt att koordinera aktörers aktiviteter.

Det finns även andra projekt som diskuterades, men vid detta tillfälle inte blivit konkreta projekt. En av dem var frysdiskarna.

Figur 41: Frysdisk och energikonsumtion.

Frysdiskarna kopplade samman den frysta färdigmaten med energiförbrukningen och koldioxiden. Därtill kopplades detaljhandeln, konsumenterna och frysdisktillverkarna. Eftersom projektet bara diskuterades och i skrivande stund inte resulterat i något konkret projekt har det inte verkat för att koordinera industriella aktiviteter. Det pratades däremot om sådan koordinering, då det framfördes att det kanske var nödvändigt med gemensamma utvecklingsprojekt.

Diskussion av partnerskap för hållbar utveckling för koordinering

Frågan kan ställas om partnerskap för hållbar utveckling är en fungerande styrmekanism för att förändra existerande industriella kanaler. De har utpekats som en fungerande styrmekanism relaterat till gemensamt resursutnyttjande (se Ostrom, 1990), till exempel vid fiske, då det finns en tydlig naturresurs som parterna gemensamt utnyttjar. Koldioxid och kemikalier är ingen tydlig gemensam naturresurs, så som en sjö. Samtidigt kan motfrågan ställas om vad alternativen är.

Så som (Sweet och Macquet, 2005) påpekar, är partnerskap för hållbar utveckling inte ett sätt att snabbt ändra på industriella aktiviteter. Vikten ligger snarare vid den demokratiska processen. Olika aktörer får vara med och ge sin bild av och skapa en gemensam uppfattning kring hållbar utveckling. Uttryckt på ett annat sätt, det är snarare ett sätt att tillfredställa en grupp aktörers åsikter än att verkligen åstadkomma djupare integration mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet. Den ståndpunkten utvecklar jag i stycket som följer.

Partnerskapet som styrning för frivillighet och demokrati

Den starka tanken på frivillighet och demokrati som är en av bakgrunderna till partnerskapsidén kan diskuteras utifrån medverkande aktörer och aktanter, samt den inramning som sker i ett partnerskap för hållbar utveckling.

Frivillighet och demokrati i SAMTRA

Den demokratiska tanken var närvarande i SAMTRA genom att andra aktörer kunde bidra till processerna och göra sin röst hörd på möten. Det var möjligt för andra transportörer att delta i projektet och köra gods till och från miljöterminalen. De möten som olika aktörer samlades till utgjorde ett forum för åsikter. Även om det var en medveten strategi från projektledarnas sida fanns det uppfattningar om uteslutande, en karaktär som bland annat tilldelades miljöterminalen, eftersom den hade blivit delegerad uppgiften av projektledarna i en sluten process.

Frågan om det överhuvudtaget skulle vara möjligt att samtransportera godset intill centrala Uppsala kanske skulle kunna ställas. Går det att samordna vitt skilda gods, som ankommer på olika tider och har olika krav på distribution med avseende på tid och form? SAMTRA var ett försök att konstruera en sådan konfiguration, vilken i det här försöket till följd av problem med enrolleringen av handlarna.

SAMTRA hade förmodligen behövt olika former av institutionella stöd, eller ren slump i form av andra parallella ramar, för att översättningskedjan skulle ha blivit lyckad. SAMTRA kan däremot inte utdömas till att vara ett misslyckande. Det är en utsaga som olika aktörer har olika uppfattningar om och det ändras över tid. Antingen stabiliseras det och blir betraktad som en sanning, eller så kommer det att tolkas på ett annat sätt vid ett annat tillfälle. Om ytterligare ett samordningsprojekt kommer igång och lyckas enrollera ett stort antal butiker kommer kanske SAMTRA att tolkas som det första lyckade försöket som visade att samordning av gods in till Uppsala centrum var möjligt.

I partnerskapet SAMTRA skedde ingen kompletterande styrning, vare sig från kommunen eller på annat sätt som skulle ha kunnat skapa ramar för att öka acceptansen för samdistributionen. Om exempelvis biltullar hade införts i Uppsala samtidigt som samdistributionen skulle genomföras, hade det kanske kunnat motivera en omlastning av gods och samdistribution. Det kan med andra ord finnas behov av att stötta det

frivilliga, till skillnad om förhoppningar att skapa mindre byråkrati och administration (Ehn, 2004).

Diskussionerna om den bilfria innerstaden var i viss mån en upptakt till SAMTRA, det både sågs som och kommunicerades som ett alternativ till starkare reglering. På det sättet kom i viss mån den frivilliga åtgärden i form av samlastningsprojektet att hindra uppkomsten av reglering. Samtidigt var hotet om regleringen en bidragande faktor till att SAMTRA initierades. Det frivilliga och de institutionella ramarna interagerar på sådana sätt med varandra vilket diskuteras framöver.

Frivillighet och demokratitanken i Framtida Handel

Under processen i del II av partnerskapet Framtida Handel kom de demokratiska ideerna att få tydligt fokus. Alla närvarande skulle få framföra sin åsikt och remissrundor föregick undertecknandet av den frivilliga överenskommelsen. Även om alla representanter i Framtida Handel fick komma med synpunkter och ideer uteblev de ideella organisationerna och deras röst blev därmed inte hörd. Ideella organisationer kan i många fall agera som viktiga kravställare (Hollander, 1995). Så, trots det väldigt tydliga demokratiska tillvägagångssättet, kom alla intressenter (Freeman, 1983, 1984, 1994, 1999) inte till tals.

Under processen i Framtida Handel har förvisso statsrepresentanter fått mer insikt i företagens verksamhet, men till skillnad från att företagsaktörerna enbart skulle bota statsrepresentanternas ignorans om företagens verklighet, har företagsaktörer också fått insikt i att tjänstemän på departement och myndigheter har mycket mer kunskaper och professionalism än deras mening var före de gick in i partnerskapet. Förståelse och kunskap om olika sektorer ökar med tiden i ett partnerskap för hållbar utveckling (Poncelet, 2001a). Processen i Framtida Handel blev därför ingen ignoransmedicin enbart för statsrepresentanter, utan gick istället in på att diskutera olika aspekter av vad en hållbar utveckling innebär.

Två företagsrepresentanter som har tidigare erfarenhet av att arbeta med statliga aktörer har lättare att förstå utfallet av konstellationen i Framtida Handel. En av representanterna för ett företag har tidigare varit involverad i ett partnerskap för hållbar utveckling; SAMTRA. En av de andra företagsrepresentanterna har tidigare arbetat i statliga organisationer och har kännedom om deras arbetssätt. De två företagsrepresentanterna kan även betraktas som mer uthålliga i

partnerskapet, eftersom de har tidigare erfarenhet av att arbeta i intersektorella konstellationer.

Framtida Handel är inte bara ett frivilligt partnerskap för hållbar utveckling. Det frivilliga skapas också under partnerskapets gång. De mål och den överenskommelse som skapades satte upp ramar för det frivilliga agerandet. Mål sattes upp för år 2025 och några delmål ställdes upp. Anledningen till att målen ställdes ganska långt in i framtiden berodde på att metoden som användes var back-casting. Att enas om ett framtida scenario, eller som jag i den tidigare analysen kallar det, en situationsmodell, gjorde det möjligt för många aktörer att enas om att göra förändringar. Syftet med back-casting är att inte låsa fast sig i nuvarande situation utan att lyfta blicken (Vergragt och van der Wel, 1998). Metoden kan även vara ett sätt att förankra uppfattningen om att en förändring mot ett givet mål ska göras, samtidigt som det inte ålägger deltagarna att göra några förändringar i nutid eller åtminstone inga drastiska sådana. Det kan vara lättare att acceptera. Så som Boddewyn (1985) påpekar kan ett sådant frivilligt löfte skapa hög moralisk bindning. När deltagarna kommit överens om framtida mål och de sedan bryts ner i etappmål kan det vara svårt att kritisera dem, utan att försöka bryta upp den framtida situationsmodellen och försöka omförhandla den. Om det inte går att försöka omförhandla den framtida situationsmodellen kan det vara svårt att försöka ändra på de mål som brutits ner till en planeringshorisont som ligger närmre nutiden än den tidigare uppsatta situationsmodellen. I Framtida Handel kom inte heller de nedbrutna målen att ifrågasättas, men eftersom de konkreta projekt som startats i största sannolikhet inte alls har förmågan att införliva de mål som brutits ner från huvudmålet och då blir troligtvis aktörerna tvungna att göra omförhandlingar. Ingen utveckling kan tas för given i förhand, utan skapas kontinuerligt i interaktion mellan agerande aktörer och aktanter (Latour, 1987; 1993).

En annan aspekt av Framtida Handel och dess roll som styrstruktur är finansieringen av partnerskapet. Resurser från regeringens sida tillsattes i del II endast genom att representanter från staten tilldelades en viss tid för att arbeta med partnerskapet. Enligt Boddewyn (1985) kan dålig finansiering leda till att partnerskapet inte kommuniceras och förs fram tillräckligt starkt för att få genomslagskraft. I fallet med Framtida Handel var det snarare så att några företagsrepresentanter ansåg att det var problematiskt att det inte fanns finansiering till att genomföra konkreta projekt, samt att de ansåg att det signalerade att regeringen inte tog partnerskapet på så stort allvar.

Diskussion kring frivillighet och demokrati i partnerskap för hållbar utveckling

Den demokratiska tanken bakom partnerskap för hållbar utveckling relaterar till idén om att skapa förståelse för varandra, låta alla få sin stämma hörd och att få alla att sitta i samma båt, har en baksida. Då ingen sätter ner foten och tar ställning för något finns det en risk för att ingenting händer.

De projekt som startades upp under del III i Framtida Handel leder i största utsträckning till minimala förändringar i de industriella aktiviteterna.

Utifrån tanken om frivillighet och möjligheten till att det frivilliga ska skapa förutsättningar för en hållbar utveckling, blir det även frivilligt att inte göra någonting och genom att uttrycka ambitioner så är det mindre risk för att någon riktar kritik mot det som inte görs. Även då frivillighet är grund för ett försök att ändra beteende och utfall på marknaden kan det med andra ord finnas behov av andra styrmekanismer som stöd, vilka kan skapa ramar inom vilka frivilligheten kan fungera. De frivilliga projekt som ses som lyckade i Holland och där kallas partnerskap för hållbar utveckling har en regleringsuppbackning²⁹⁶.

Avsikten var att ha ett undertecknande färdigt 2001, men det blev inte klart förrän i november 2003. Till skillnad från beslut som i företag kan fattas genom hierarki, är beslut inom det demokratiska systemet fulla av procedurer för att de ska kunna definieras som demokratiska. Istället för att en VD säger åt personalen vad som gäller, måste ett demokratiskt beslut till exempel läggas ut på remiss och låta olika aktörer komma in med synpunkter på förslaget.

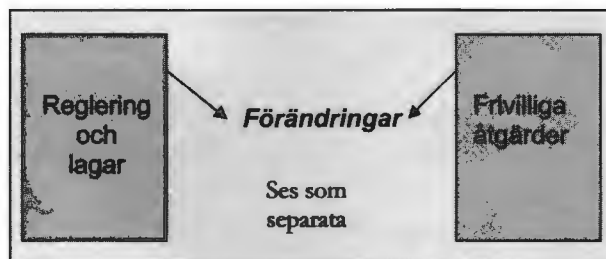
---

²⁹⁶ Förmodligen kan de som i Holland kallas partnerskap för hållbar utveckling, jämföras med den form av reglering som Sveriges upprättande av återvinningssystem för konsumentplast och däck liknas vid de Holländska exemplen på frivillighet.

Figur 42: Frivilliga initiativ inbäddade i andra ramar.

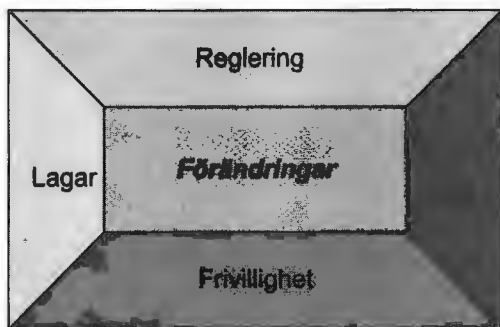
Frivillighet betraktas som ena sidan av ett mynt som har lagar och regleringar på andra sidan. Det är utifrån det reglerade som något betraktas som frivilligt. Det var även på det sättet som de båda partnerskapen Framtida Handel och SAMTRA uppfattades och omtalades av olika aktörer. Frivillig samordning var ett sätt att motverka reglering i form av bilfri innerstad. Frivillighet istället för tvingande lagar fördes emellanåt fram som hot inom Framtida Handel.

Figur 43: Reglering och lagar ses som motsatser till frivilliga åtgärder.

Många översättningar som gjordes i de båda fallen handlar däremot främst om hur det frivilliga och det reglerande samverkar, även om det kanske inte var helt uttalat. Inom SAMTRA sågs samordningen som ett sätt att undvika reglering och lagar, men samtidigt uppkom också ideer om hur kommunen skulle kunna stötta samordning med hjälp av reglering. I fallet Framtida Handel diskuterades flera aspekter som relaterar till om hur det frivilliga och det reglerande samverkar, så som; frågan om konkurrenslagstiftningen hindrade samarbeten i form av Framtida Handel, att konkurrenslagstiftningen motsatte sig samordning av transport i glesbygd, diskussioner om olika momssatser på ekologiskt odlade livsmedel, samt det mer skämtsamma inflikandet om att förbjuda reklam på lastbilar.

Det skedde även diskussioner inom Framtida Handel om vilka lagar och regleringar som skulle behöva förändras för att inte motverka arbetet mot en hållbar utveckling, men diskussionerna fick aldrig något genomslag och genomlevde inte översättningskedjorna som ledde fram till de konkreta projekten.

Figur 44: Reglering, lagar och frivillighet interagerar.

Reglering, lagar och frivillighet blir med andra ord omtalade som två separata styrmekanismer, men de relateras till varandra snarare som komplement och samverkande, motverkande och interagerande system.

Sammanfattande vidareutveckling av analysen

Analyskapitlet avslutas med en vidareutveckling av analysen och som även sammanfattar huvudsakliga resultaten i studien, vilket presenteras i underrubrikerna; förenande intentioner, processer i ny tappning, samt från guvernant till diplomat.

Förenande intentioner

Som framgått i de empiriska fallen, är inte aktörerna, varken som enskilda personer eller representerade organisationer givna och stabila över den tid som partnerskapen löper. Aktörer faller ifrån och kommer till och upptas i handlingsnätet genom översättningar. Det är inte ens möjligt att avgränsa vilka aktörer som finns representerade vid en given tidpunkt. Därför kan ett partnerskap för hållbar utveckling snarare ses som en arena för intentioner.

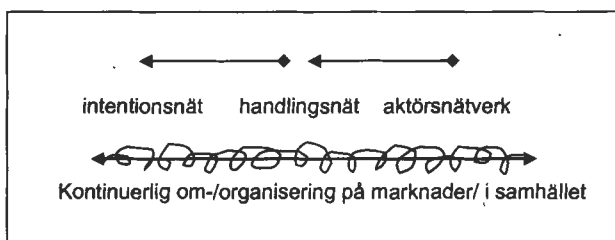
Vidare kan väldigt intensiva diskussioner som relaterar till systemen ske utan att det för den skull gått över till handling. Av den anledningen har jag därför valt att istället använda termen intentionsnät.

De personer som är aktiva i partnerskapet representerar sina respektive organisationer, men det är inte säkert att respektive organisation identifierar sig med partnerskapet.²⁹⁷ I ett partnerskap för hållbar utveckling blir det intentionen till handling, som står i centrum, inte själva aktörsidentifieringen och som vi sett i de båda fallen, inte heller handlingen. Partnerskap för hållbar utveckling kan med andra ord snarare betraktas som intentionsnät istället för aktörsnätverk eller handlingsnät.

Handlingen i ett partnerskap för hållbar utveckling är att integrera det ekologiska och det ekonomiska systemet, för att påverka den kontinuerliga organisering som sker på marknader. Partnerskap för hållbar utveckling uttrycker den intentionen. Nedanstående figur visar på relationen mellan termerna aktörsnätverk, handlingsnät och intentionsnät.

---

²⁹⁷ Det är dessutom troligt att det i större organisationer är en liten del av en organisation, ex. ett företag, som är medvetna om att organisationen finns representerad i partnerskapet.

.Figur 45: Intensionsnät, handlingsnät och aktörsnätverk.

I ett partnerskap för hållbar utveckling är det inte givet att processerna kommer att leda till handling. Processerna kan upphöra efter en inledande diskussion. Det är anledningen till att jag ser intensionsnät som liggandes ytterligare ett steg före handlingsnätet.

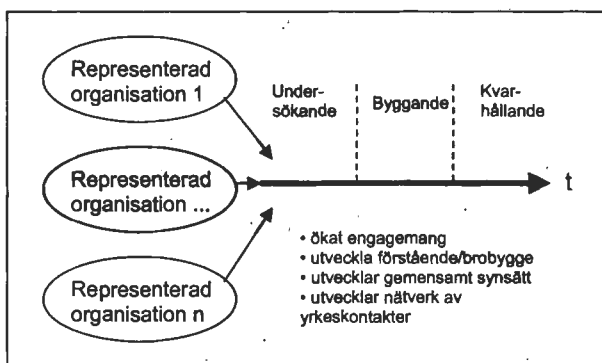
Intentionerna kan dessutom leva kvar, även om partnerskapet är upplöst. Så som i fallet SAMTRA lever idén om samlastning och viljan att starta upp liknande projekt kvar.

Utifrån detta definierar jag en övergripande term för processer i partnerskap för hållbar utveckling som ett intensionsnät. Inom dessa intensionsnät sker översättningar av systemrelationer, enrullering, inramning och skapande av situationsmodeller.

Att se på partnerskap för hållbar utveckling som intensionsnät innebär även att modellen över processer i partnerskapen utifrån teori måste omkonstrueras.

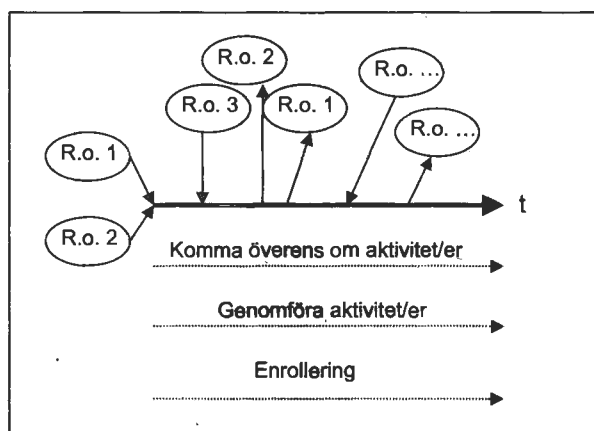
Processer i partnerskap för hållbar utveckling i ny tappning

De processer som de studerade partnerskapen uppvisar skiljer sig från den bild av processer som den teoretiska litteraturen framställer och som återges från det teoretiska kapitlet om partnerskap för hållbar utveckling som styrstruktur på nästa sida.

Figur 46: processer i partnerskap för hållbar utveckling.

De parter som representeras i ett partnerskap för hållbar utveckling anses komma samman inledningsvis och därefter genomgå olika faser i ett partnerskap. I de båda fall som studerats i avhandlingen ser processen däremot ut på ett annat sätt. Representerade organisationer både tillkommer och faller ifrån partnerskapen, för vilka processer jag använt termerna enrollering och desenrollering. De olika faserna i form av undersökande, byggande och kvarhållande är inte heller de passande för att beskriva de processer som skedde i de studerade fallen. De olika faserna är snarare mer eller mindre kontinuerliga och fortgår under hela partnerskapsprocessen. De flyter in i varandra. Eftersom jag har titulerat partnerskap för hållbar utveckling som intentionsnät kan faserna snarare karaktäriseras som kontinuerliga processer av att komma överens om aktiviteter och processer för att genomföra aktiviteter. Istället för en kvarhållande fas, sker kontinuerlig enrollering. Den modell över processerna i de studerade partnerskapen för hållbar utveckling som symboliserar dessa processer återges nedan.

Figur 47: Processer i de studerade partnerskapen.

Förkortningen R.o. i modellen står för representerad organisation. Som pilarna visar enrolleras och desenrolleras representerade organisationer under partnerskapets gång. Att komma överens om aktiviteter och att genomföra aktiviteter är också kontinuerliga processer som fortgår över den tid som fortlöper under ett partnerskap för hållbar utveckling. I fallet SAMTRA var samlastningsprojektet en lösning som konstruerades genom olika partners diskussioner, men aktiviteterna blev nödvändiga att omförhandla under partnerskapets gång då handlarna visade en ovilja till att låta sig enrolleras, samtidigt som genomförandet av aktiviteter fortsatte. I fallet Framtida Handel var det stor variation i form av representerade organisationer och representationen hörde samman med de aktiviteter som genomfördes. Som tidigare påpekats kände representanterna ett behov att starta igång konkreta aktiviteter för att kunna enrollera ytterligare representanter, samtidigt som bristen på representanter ansågs utgöra ett hinder för att genomföra konkreta aktiviteter.

De förändringar som anses ske i partnerskap för hållbar utveckling i form av ökat engagemang (Vergragt och van der Wel, 1999), utveckling av förståelse och brobyggande (Poncelet, 2001a), utveckling av gemensamt synsätt (ibid), samt nätverksbygge och skapande av yrkeskontakter (ibid) skedde i viss mån i de båda studerade partnerskapen för hållbar utveckling. I den första delen av Framtida Handel vittnar en av deltagarna att hans attityd till hållbar utveckling blev radikalt förändrad och han blev en av de mer pådrivande i partnerskapet och väldigt engagerad. Samtidigt var det andra aktörer, vars engagemang minskade över tid, inte minst de som hoppade av projektet. Ökad förståelse för olika sektors synpunkter och arbetssätt skedde både i SAMTRA och i Framtida Handel. Ett gemensamt synsätt utvecklades över tid i partnerskapen, men på väldigt olika sätt. I SAMTRA blev det gemensamma synsättet att butikerna var motsträviga och problematiska. I Framtida Handel utvecklades en stark kultur som hanterat olika frågor och kunde i viss mån möta försök till att upplösa ekosystemens betydelse, men samtidigt fanns starka motsättningar bland deltagarna kring innebörden av en hållbar utveckling och olika projekts bidrag. Nätverksbyggandet och yrkeskontakter utvecklades tydligast i Framtida Handel. Kontakter i SAMTRA skapades främst mellan universitetet och transport och logistikföretaget. I Framtida Handel uppstod nya kontakter över sektorerna och även inom sektorerna, trots att väldigt många kände till varandra sedan förut och träffas i andra sammanhang. Jag har valt att inte lägga in dessa förändringsprocesser i den utvecklade modellen över partnerskap för hållbar utveckling, eftersom jag ser dessa processer som underordnade; att komma överens om aktivitet/er, genomföra aktivitet/er, samt enrolleringen.

Från guvernant till diplomat

Tanken med partnerskap för hållbar utveckling är att vara en komplimenterande styrstruktur som ska verka för att ena det ekologiska och det ekonomiska systemet. Från ord till handling, från internationella överenskommelser till agerande är deviser som kommuniceras.

"Partnerships for sustainable development ... are voluntary, multi-stakeholder initiatives that can contribute to the implementation of sustainable development."
(FN, 2003)

Det som framkommit i de studerade fallen är istället en tämligen maktlös guvernant, hennes förmåga att styra och verka för systemintegration är relativt svag. Hon klarar inte av den uppgift hon ålagts. Därför låter jag guvernanten abdikera och jag omdefinierar hennes uppgift och byter den titel hon givits. Hennes ansvar omtolkas och jag ser henne framöver istället som en diplomat, hon har en förmåga att förhandla, men inte att styra.

En diplomat försöker se olika parter värdeperspektiv och medlar i konflikter där parterna inte själva kan komma överens. Det är däremot inte diplomatens uppgift att verka för att överenskommelser efterlevs och att ålägga straff då löften inte infrias.

En guvernant skulle istället sätta ner foten på ett tydligt sätt. Hon skulle med olika pedagogiska verktyg klargöra förhållanden, förtydliga regler och straffa den som överträder de uppsatta ramarna. Guvernanten har även förmågan att ta ställning för en part på bekostnad av en annan då hon finner det befogat.

Diplomaten och guvernanten har som synes olika förmågor och att sätta in en diplomat för att åstadkomma handling är naivt och troligen dömt att misslyckas. Diplomaten kanske kan träda in i början av ett intentionsnät, men när intentionsnätet ska övergå till handlingsnät är en efterträdare i form av en guvernant att rekommendera. Diplomaten och guvernanten kan säkerligen samarbeta, men en ensam diplomat kan inte leda parternas uppmärksamhet från parallella ramar och lämnar de framtida situationsmodellerna till sitt öde.

SLUTSATSER

I det här kapitlet förs slutsatserna från studien i avhandlingen fram och för att inleda påminner jag om syftet med avhandlingen.

"... att studera hur systemrelationer mellan det ekonomiska och ekologiska systemet konstrueras och hanteras i partnerskap för hållbar utveckling."

Jag börjar med att föra fram att systemrelationerna mellan det ekologiska och det ekonomiska systemet både i form av symbios och konflikt uttryckts och tolkas på olika sätt i teoretiskt relaterad litteratur. Därefter kommer stycken om att symbios och konfliktrelationer ramar in i situationsmodeller i de empiriska fallen, att aktörer uttalar sig som språkrör för båda systemen och inte är konsekventa i sina tolkningar, att det ekonomiska systemet blir taget mer för givet än det ekologiska systemet även om de båda fylls av vitt skilda innehåll, samt att översättningarna mellan det ekologiska och det ekonomiska systemet skapar översättningskedjor som tenderar att tappa kontakten mellan systemen. Sedan övergår jag till att peka på att lösningar som förs fram för att integrera systemen i partnerskapen för hållbar utveckling relaterar till moderniseringsparadigmet, vilket inte upphäver konflikterna på djupet, utan enbart på en ytlig nivå och det ekonomiska systemet går ut som vinnare vid konstruktioner av symbios mellan systemen. Vidare används termen hållbar utveckling för att separera system istället för att integrera dem. Sedan för jag fram problematiken med enrollering i de två studerade partnerskapen, men att engagerade eldsjälur och självorganisering i partnerskapen ändå bidrog till att hålla partnerskapen vid liv. Slutligen hävdar jag att frivilligheten i partnerskap för hållbar utveckling kan behöva styrande och reglerande ramar för att kunna agera som styrverktyg för en hållbar utveckling, att initierandet är beroende av många aktörer och parallella ramar, samt att det är oklart vilka aktörer som medverkar i partnerskapen. Jag hävdar att ett partnerskap för hållbar utveckling handlar mer om att skapa engagemang och hantering av parallella ramar, än om uppställandet av generiska modeller och därför se partnerskap för hållbar utveckling som intentionsnät bestående av kontinuerliga processer i form av enrollering, att komma överens om aktiviteter och genomföra aktiviteter. Eftersom guvernanten inte klarat av att hantera systemrelationerna ändrar jag hennes titel till diplomat. På följande sidor kommer slutsatser som relaterar till respektive underfråga, vilka tillsammans utgjort grunden för att uppfylla syftet.

Systemrelationer mellan det ekologiska och det ekonomiska systemet i litteratur och partnerskap för hållbar utveckling

Under den här rubriken lyfts svar fram på frågan:

* Hur representeras systemrelationer mellan det ekonomiska systemet och det ekologiska systemet ekonomiskt relaterad litteratur, samt i partnerskap för hållbar utveckling?

Underrubrikerna innefattar; systemrelationer i ekonomiskt relaterad litteratur, systemrelationer i situationsmodeller, intressenternas intressen och argumentation, samt översättningar av ekologi och ekonomi.

Systemrelationer i ekonomiskt relaterad litteratur

Systemrelationerna uttrycks både i form av symbios och konflikt i ekonomiskt relaterad litteratur, men både symbios och konflikt konstrueras på olika sätt.

Relationerna mellan systemen relaterad till nationalekonomisk litteratur är i högre utsträckning svart och vit. Den målar i många fall upp ståndpunkten om att nuvarande ekonomiska system i nationalekonomisk teori står i total motsatsställning till det ekologiska systemet. Det sätt som motsatsrelationen konstrueras är att visa på att principer utifrån det neoklassiska nationalekonomiska paradigmet inte är förenliga med de systemprinciper som gäller i ekosystemen. En radikal förändring utifrån det ekologiska systemets principer framställs som nödvändigt. Samtidigt finns det en ståndpunkt om att systemen är helt symbiotiska. Systemen skulle per automatik integreras om marknaden släpptes fri och naturresurser hamnade under privat ägande och därmed innefattas i prissättningsmekanismen, eller om de båda kontinuerligt vägs mot varandra genom att uppfatta värden och prissättning av det ekologiska systemet. En stor del av den företagsekonomiska teoretiska litteraturen utgår från en konfliktrelation och ger konkreta pragmatiska förslag på hur systemen ska kunna integreras. Det handlar då om stegvisa anpassningar och lösningar som kan accepteras utifrån det ekonomiska systemet. Det finns även konceptuella resonemang om symbios utifrån ett totalt systemperspektiv och då efterfrågas mer radikala förändringar av nuvarande ekonomiska system.

Systemrelationer i situationsmodeller

I de fall som studerades skapas olika situationsmodeller som ramar in situationer i framtid, nutid och dåtid. De kan utgöra konstruktioner av systemrelationer både i form av konflikt och symbios mellan det ekologiska och det ekonomiska systemet, det vill säga problembilder och bilder för lösningar. I SAMTRA formulerades den nuvarande distributionen av gods i form av en problembild, en nutida situationsmodell. Samordningen av gods via miljöterminalen konstruerades som en lösning till problembilden, en framtida situationsmodell. I Framtida Handel skapades på ett liknande sätt problembilder i form av systemkonflikter mellan det ekologiska och det ekonomiska systemet, både i nutid och i framtid och de mål som sattes upp i den frivilliga överenskommelsen konstruerade en framtida situationsmodell för systemintegration. Situationsmodellerna relateras till varandra och både möjliggör och hindrar aktiviteter och kan låsa fast lösningsalternativ.

Intressenternas intressen och argumentation

Något som är tydligt i de båda fallen, är att olika så kallade intressenters intressen, insatser och agerande inte går att bestämma på förhand. I fallen kommer röster från VD:ar i företag, som uttalar mer proaktivitet än till exempel statsrepresentanter.

De personer som representerar olika organisationer för inte heller fram helt konsekventa intressen och ståndpunkter. Ett exempel är en VD som är helt övertygad om att stora förändringar i samhället måste ske för att lösa miljöproblemen, men i nästa stund förklarar att han enbart lyder under ett deterministiskt marknadssystem. Dessutom sker det i vissa fall tydliga försök att ifrågasätta intressen hos vissa, så kallade, makroaktörer (Czarniawska och Hernes, 2005). I fallet Framtida Handel var ett exempel representanten från ett företag som uttryckte att företaget var av annan åsikt än dess branschförening.

Översättningar av ekologi och ekonomi

I de två partnerskapen för hållbar utveckling som utgör empirin, representeras det ekologiska systemet, främst i specifika substanser, så som koldioxid [CO₂] och kemikalier. I SAMTRA mättes olika utsläppspartiklar relaterat till transporter, men det som kommunicerades

var fokuserat på koldioxid. I Framtida Handel hamnade fokus också på koldioxid, samt kemikalier, vilket bland annat berodde på att en ny kemikalielagstiftning behandlades inom EU, vilket skapade en parallell ram.

I de båda partnerskapen för hållbar utveckling representeras det ekonomiska systemet av olika aktörer och på olika sätt vid skilda tillfällen. Ibland ses det ekonomiska systemet som bestående av konkurrens och rationella nyttomaximerande konsumenter och vid andra tillfällen förs samarbete och koordinering av aktiviteter mellan företag fram. Som framgår i det teoretiskt relaterade kapitlet om systemrelationer mellan det ekologiska och det ekonomiska systemet ligger det bakom ett fokus på konkurrens respektive ett fokus på samarbete, två skilda utgångspunkter som oftast inte relaterar till en konsistent bild av ett enda ekonomiskt system. Bland annat konsumenternas, så som det konstruerades i Framtida Handel, felaktiga beteende relaterar till den neoklassiska nationalekonomiska bilden av det ekonomiska systemet, där konsumenterna ska lämnas fria att göra sina individuella val. Den idén fick stå modell för det konkreta projektet som hade förhoppningar om att utifall konsumenterna bara informeras, så upphävs, vad som brukar kallas marknadsmisslyckandet. I nästa stund relaterar aktörerna till vikten av att en hel kedja och hela nätverk koordinerar sina aktiviteter och samarbetar. En bild som går stick i stäv med den neoklassiska nationalekonomiska idealbilden av en marknad och på det sättet blandas innehåll i det ekonomiska systemet.

En systemkonflikt målas upp i Framtida Handel mellan förslaget om samdistribution i glesbygd och konkurrenslagstiftningen. Ytterligare en konfliktbild som tas upp i Framtida Handel är konsumenter som självständigt väljer varor, men som utifrån det ekologiska systemet anses välja fel. Deras felaktiga val anses ska upphävas och därigenom integrera det ekologiska och det ekonomiska systemet genom information om och reklam för miljömärkta produkter. En annan konfliktbild som målas upp i SAMTRA är att det snabbt växlande modet och de illojala konsumenterna inte går att kombinera med de samordnade transportererna. Samtidigt som de samordnade transportererna från början sågs som fördelaktigt för båda systemen.

En slutsats blir därför att konstruktionen av det ekonomiska systemet inte är stabil, men däremot tas den mycket mer för given än det ekologiska systemet. Aktörerna förlitar sig i stor utsträckning på sina egna tolkningar av vad det ekonomiska systemet består av. Samtidigt blir det ekologiska

systemet starkt reducerat och översättningar hämtas från tidigare stabiliserade tolkningar, så som rapporter.

Översättningarna av det ekologiska systemet och deras koppling till det ekonomiska systemet är i många fall rätt långa. I partnerskapet Framtida Handel tenderade översättningarna från det ekologiska systemet till det ekonomiska systemet att slutligen tappa bort kopplingen till det ekologiska systemet och en ny så kallad sanning skapades. Det tydligaste exemplet var de översättningar som gjordes relaterat till e-handel. Här skapades en förkortad översättningskedja som sammanfattades i att e-handel är fördelaktigt för det ekologiska systemet, vilket egentligen vilar på ett antal villkor som måste uppfyllas för att vara gällande.

En risk med de översättningar som görs mellan ekologiska system och industriella aktiviteter är med andra ord att aktörerna tappar bort länkarna till det ekologiska systemet då de stegvis översätts till att passa in i det rådande ekonomiska systemet.

Systemrelationsparadigm och deras relation till processer i partnerskap för hållbar utveckling

Den fråga som söker svar under den här rubriken är:

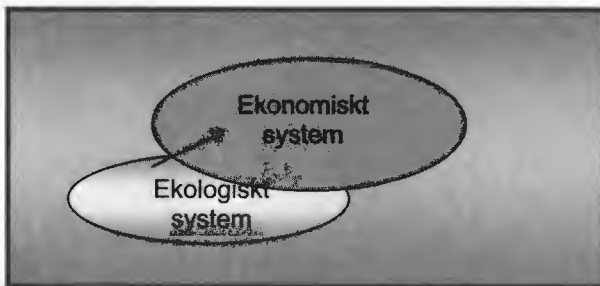
* Hur har systemrelationerna uttryckts i olika systemrelationsparadigm och hur relaterar dessa till processer i partnerskap för hållbar utveckling?

De systemrelationsparadigm som målades upp i det teoretiska avsnittet är modernisering, inom vilket stegvisa förändringar för att minska de negativa effekterna på det ekologiska systemet görs utan att tumma på rådande ekonomiska system (Gouldson och Murphy, 1997; Hajer, 1995; Jakubowski, 2000; Macquet, 2004a; Neumayer, 2003; Söderbaum, 2002; Welford, 1997a; 1997b) och mer radikal förändring av rådande ekonomiska system, vilket underordnas det ekologiska systemet (Naess, 1976; Robèrt, 1992; 1994).

Jag drar tre huvudsakliga slutsatser kring systemrelationsparadigmerna. Om systemkonflikter uppkommer och hanteras, skapas symbios mellan systemen genom att infoga det ekologiska systemet i det ekonomiska. Lösningar som relaterar till mer radikala förändringar har svårt att integreras med nuvarande ekonomiska system. Det som logiskt följer av de två slutsatserna, samt vad som visat sig i de empiriska fallen, ger upphov till den tredje slutsatsen om systemrelationsparadigmerna är att

symbios mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet har svårare att konstrueras med utgångspunkt ifrån djupare ekosofi. Jag utvecklar slutsatserna nedan.

Om systemkonflikter uppkommer och behandlas, diskuteras de först utifrån båda systemen, men när praktiska lösningar ska genomföras går ekonomin därifrån som vinnare. I partnerskapet SAMTRA kommer djupekosofiska lösningar aldrig ens upp till diskussion, förutom möjligtvis i form av bilfri innerstad. En lösning som viftas bort som en helt absurd tanke. Det ekonomiska systemet har med andra ord blivit taget så pass mycket för givet att det inte kan ifrågasättas. I Framtida Handel ifrågasätts aldrig konsumenternas rättigheter att fritt välja produkter och den så kallade marknads rätt att erbjuda vad konsumenterna efterfrågar. Systemkonflikter uttrycks istället som att kunderna väljer fel. Lösningar som relaterar till djupare ekosofi diskuteras åtminstone i Framtida Handel. De lösningarna blir däremot antingen utnågade som utopiska, eller så tas de upp och rinner sedan ut i sanden. Lösningar för att hantera systemkonflikter skapas enbart på en ytlig nivå. Relaterat till ovanstående följer att partnerskapen för hållbar utveckling som har studerats i avhandlingen verkar för en integration av systemen utifrån ett moderniseringsparadigm. En liknande slutsats, att moderniseringsparadigmat uttrycks i partnerskap för hållbar utveckling, görs av Bäckstrand (2006). Ekonomi vinner över ekologi och åstadkommer inga radikala lösningar med lösa översättningar av ekosystemen, allt för att inte trampa det ekonomiska systemet på fötterna. Nedan visas moderniseringsparadigmat i en figur.

Figur 48: Ekologiskt system tänkt att anpassa sig till ekonomiskt system.

Figuren visar att det ekonomiska systemet ses som överordnat, större och viktigare än det ekologiska systemet. Det ekologiska systemet ses som underordnat och anses ska anpassas till principerna i det ekonomiska systemet.

Översättning av systemrelationer i termen hållbar utveckling

Följande fråga besvaras under denna rubrik:

* Hur översätts systemrelationerna i termen hållbar utveckling och hur relaterar det till processer i partnerskap för hållbar utveckling?

Termen hållbar utveckling skapades för att terminologiskt integrera systemen. Den fick stor spridning via Bruntlandsrapporten som utkom 1987 och är den mest använda definitionen, även om den har kritiserats bland annat för att vara vag och antropocentrisk.

I partnerskapen som studerats tar representanter tag i enbart det ena systemet och utmärker det som viktigt, inte integrerat med det andra systemet, utan besittandes en stor vikt separerat från det andra systemet. Ett exempel är industriorganisationens representant som påpekar att ingen ekonomisk utvärdering gjorts av mål för Framtida Handels arbete.

Vad en hållbar utveckling består av och innebär är inte tydligt i de båda partnerskapen. I Framtida Handel kan det bli temporär konsensus i skriftliga dokument, så som att definiera en viss minskning av koldioxidutsläpp till ett visst datum, men själva innebörden är fortfarande oklar. I partnerskapet SAMTRA är relationen till termen hållbar utveckling löst kopplad till kommunens arbete med Agenda 21 arbete.²⁹⁸ Samordningen av transporter blir i broschyrer använda som en del i det arbetet.

För att sammanfatta, så griper aktörer tag i den del av hållbar utveckling som passar dem i motsats till meningen med begreppet. Begreppets mening är att se på systemen utifrån gemensamma principer, men termen hållbar utveckling används i de empiriska fallen främst för att separera systemen och framhäva det ena före det andra och innebörden i termen förblir oklar.

---

²⁹⁸ Agenda 21 är ett handlingsprogram för hållbar utveckling och betyder dagordning för det 21:a århundradet. (Naturvårdsverket, 2005).

Processer i partnerskapen för hållbar utveckling som styrstruktur för att hantera systemrelationer

Det här stycket kommer att svara på följande fråga som rör processerna i partnerskap för hållbar utveckling som styrstruktur:

* Hur agerar processer i partnerskapen för hållbar utveckling som styrstruktur för att hantera systemrelationer mellan det ekologiska och det ekonomiska systemet?

Underrubrikerna innefattar; enrolleringsproblematiken, koordinering av aktörer och aktanter, att rama in frivillighet och demokrati, att initiera partnerskap, medverkande aktörer, samt att förutsäga en process. Slutsatserna summeras kortfattat i den sista rubriken; Guvernanten abdikerar.

Enrolleringsproblematiken

I båda partnerskapen för hållbar utveckling blir det över tid väldigt stort fokus på enrolleringsproblematiken, det vill säga att få med sig andra aktörer för att åstadkomma marknadsförändringar för hållbar utveckling. Det är inte bara andra organisationer och personer som måste enrolleras, utan även så kallade aktanter. Till exempel visade sig biogasbilarna inom partnerskapet SAMTRA vara osamarbetsvilliga. I Framtida Handel lyftes bland annat konsumenternas interaktion med frysdiskarna fram som problematisk.

På olika sätt konstrueras uppfattningar på de sätten om hur aktörer är köplade till varandra, mellan aktörer och mellan aktanter. (Latour, 1995, 1998) I SAMTRA konstruerades kopplingar mellan koldioxiden, lastbilarna, lastkajerna och olika varor i butikerna i centrala Uppsala. I Framtida Handel skapades flera liknande konstellationer.

Att olika substanser, organisationer, transporter med mera samlas i samma historia är ett avtryck av den komplexa värld som samhället speglar (Latour, 2002). I SAMTRA skapas länkar mellan den globala växthuseffekten till en enskild leverans av kläder till en liten butik i Uppsala. I Framtida Handel möts både överenskommelser inom FN och lagar i EU med kemikalier och det som blivit kallat ekokvitto. I dessa historier upphävs separationen mellan mikro och makronivå, eftersom de båda väver in i varandra.

Problematiken med enrulleringen uppfattades hota partnerskapens existens och överlevnad, men partnerskapen livräddades gång på gång. Både under SAMTRA och Framtida Handel kunde partnerskapen flera gånger ha lagts ner, men engagerade eldsjälar, något som Drumwright (1994) kallat miljöentreprenörer, sökte nya vägar och konstruerade berättelser som skulle få partnerskapen på fötter. Samdistribution kom i Framtida Handel att ses som en möjlig lösning, även om representanter i princip alltid relaterade till misslyckade försök och att bland annat SAMTRA tidigare fått agera som exempel på att samdistribution inte var möjlig att genomföra. Processerna i partnerskapen för hållbar utveckling, var helt enkelt sega i dess dubbelbottnade betydelse, så som Hollander (1995) framställer det, det vill säga att processerna både tog lång tid och de aktörer som var kvar i partnerskapen var uthålliga.

De processer som sker i partnerskap för hållbar utveckling har beskrivits som bestående av stegvisa etapper i form av undersökande, byggande och kvarhållande (Warner, 2004), där de olika parterna kommer samman i det initiella skedet och under partnerskapets gång utvecklas ökat engagemang (Vergragt och van der Wel, 1999), förståelse/brobygge (Poncelet, 2001a), gemensamt synsätt (ibid), samt nätverk av yrkeskontakter (ibid).

Även om de fyra sistnämnda förändringarna i de processer under partnerskapen som studerats sker, tydliggörs en annan bild av processerna. Under partnerskapets gång är representationen av aktörer inte stabil. Det är inte heller helt tydligt vilka aktörer som medverkar och vilka som inte gör det. Representerade organisationer enrulleras och desenrolleras under hela partnerskapets gång. Istället för att beskriva partnerskapets processer som bestående av stegvisa etapper sker kontinuerliga processer i form av enrullering, att komma överens om aktiviteter och genomförande av aktiviteter. Att komma överens om aktiviteter är inte en process som upphör bara för att aktiviteter genomförs.

Koordinering av aktörer och aktanter

I de två studerade partnerskapen för hållbar utveckling var det outtalade syftet att förändra nuvarande industriella aktiviteter och då uppkommer försök att konstruera nya nät av aktörer och aktanter. Koordinering av aktörers handlande är en av de ideer som ligger bakom tilltron till partnerskapen för hållbar utveckling som styrstruktur (Hartman et al., 1999; Handfield et al., 1997). Det är inte givet vad eller vem som blir den obligatoriska passeringspunkten i dessa nät, det framgår snarare i

efterhand. De som lyfts fram i texten och tilldelats en huvudroll i partnerskapen är miljöterminalen, ekologiska kvitton, natt/kvällstransporter, kemikalieguiden, samt frysdiskarna.

Koordineringen av aktörers handlande är kopplad till enrulleringsproblematiken och koordinering och enrullering samspelar i partnerskapsprocesserna, snarare än att vara seriella.

Guvernanten har uppvisat en väldigt svag förmåga att koordinera aktörernas handlande och hon har snarare haft en förmåga att tillfredställa den demokratiska aspekten i partnerskap för hållbar utveckling.

Att rama in frivillighet och demokrati

Den demokratiska tanken som bland annat ligger bakom partnerskap för hållbar utveckling (Brinkerhoff, 1999) är närvarande i de båda partnerskapen. Det ges uttryck i det sätt som partnerskapen praktiskt hanteras. I SAMTRA var det möjligt för andra transportörer att delta i projektet och olika parter fick göra sin röst hörd på möten. I Framtida Handel var informationen öppen för att möjliggöra insyn och alla parter åsikter vädrades vid möten och remissrundor. Även om den demokratiska aspekten var medvetandegjord, sker simultant uteslutande processer i partnerskapen. I SAMTRA upplevde andra aktörer en form av uteslutande, som de uttryckte i termer av monopolställning. I Framtida Handel fanns det också en selektion av vilka som ansågs tillräckligt proaktiva för att vara aktiva deltagare och då de ideella organisationerna tackat nej till att medverka i början av partnerskapet blev deras röst underrepresenterad i processen.

Den demokratiska tanken och en ökad tro på frivillighet (Boström et al., 2004) som också ligger bakom partnerskap för hållbar utveckling, har kopplingar till varandra.

I de båda partnerskapen som ingår i studien har en problematisk aspekt varit parallella ramar, det vill säga, konstruktioner som sker i partnerskapets omgivning. Inramningen av samdistributionen i Uppsala och vid flera olika tillfällen i partnerskapet Framtida Handel har en avsaknad av regleringar och lagar uppfattats som ett upphov till problematiken med enrullering och motverkade skapandet av systemintegration.

Initialt i SAMTRA fick samdistributionsprojektet en knuff av diskussionerna om bilfri innerstad. Det var både en upprinnelse till att projektet startades upp och en anledning för butikerna att vara med i samdistributionen. När den diskussionen upphörde fanns det inte längre något yttre hot som kunde ena olika aktörer att genomföra en frivillig förändring av distributionsmönstren. Olika andra former av stöttande regleringar uteblev. I Framtida Handel agerade vissa regleringar på europeisk nivå som ett upphov till inramning, bland annat den nya kemikalielagstiftningen REACH.

Även om rekrytering av företag till partnerskapet Framtida Handel medvetet var riktad till företag som gått längre än lagstiftning upplevdes rådande lagstiftning vid ett flertal tillfällen utgöra hinder för ytterligare åtgärder. Till exempel krockade ett av de föreslagna konkreta projekten, om samordning av godsdistribution i glesbygd med rådande konkurrenslagstiftning. En motsatt fråga om för lite eller för svag reglering uppkom i Framtida Handel. Ett exempel var låga skatter på drivmedel.

Det ovanstående leder till slutsatsen att det paradoxalt nog kan behövas lagar och regleringar för att utgöra ramar för frivilligheten. Det handlar med andra ord inte om att sätta tvång och frihet i motsatt ställning till varandra, utan att skapa ramar för att frivilligt verka för en hållbar utveckling. Med andra ord, guvernanten orkar inte stå på egna ben och det går därför inte att konstruera någon isolerad generisk struktur för att partnerskap för hållbar utveckling ska verka för systemintegration i isolation.

Att initiera partnerskap

Vem som initierade partnerskapet SAMTRA beror på vem som tillfrågas. Att ett partnerskap påbörjas och genomförs är inte beroende på en enskild aktör.

Även om det verkar uppenbart att det var den svenska regeringen som initierade Framtida Handel, är aktörsrollerna i det partnerskapet för hållbar utveckling egentligen inte heller givna. Inbjudan kom från Näringsdepartementet, som i sin tur lämnade över till Miljövårdsberedningen. I del II drevs partnerskapet under Miljödepartementet, men egentligen var Näringsdepartementet fortfarande med i liknande grad under den delen av partnerskapet. De valde dock att utföra sitt uppdrag genom att lägga in resurser i form av

pengar, när Miljödepartementet istället lade in resurser i form av tid och personal. Dessutom är det väl frågan om det inte var FN som initierade Framtida Handel. Partnerskapet betraktas av Sveriges regering som ett sätt att uppfylla sina nationella löften under mötet i Johannesburg.²⁹⁹

Om vi går till extremer så kan inte partnerskap för hållbar utveckling initieras om inte en form av stabiliserad uppfattning om att termen ska användas för att beteckna ett visst fenomen görs. Det finns en tendens att beteckna många olika saker för partnerskap och eftersom termen hållbar utveckling också används väldigt yvigt kanske det mer eller mindre kan förväntas att en sammansättning av två vidlyftiga termer blir än mer obestämd till innehållet. Den slutsats som jag drar utifrån detta blir trots det inte att partnerskap för hållbar utveckling enbart existerar till orden. Partnerskap för hållbar utveckling är något som håller på att skapas genom olika kedjor av översättningar.³⁰⁰ Framtida Handel, så som systerdialogen Bygga Bo, uppfattas som ett helt nytt verktyg och formen för dem håller på att konstruerats och är ännu inte fastlagd.

Eftersom partnerskap för hållbar utveckling är beroende av frivillighet, krävs det att flera fristående organisationer och/eller representanter väljer en gemensam process samtidigt. På det sättet konstruerar idén om partnerskap intentioner att integrera det ekonomiska och det ekologiska systemet, snarare än att vara den rätta styrstrukturen i det syftet. Jag har därför valt att beteckna partnerskap för hållbar utveckling som intentionsnät istället för aktörsnätverk och handlingsnät. I intentionsnätet sker kontinuerliga processer i form av enrollering, att komma överens om aktiviteter och genomföra aktiviteter.

Medverkande aktörer

Vem och vilka organisationer som är med och inte är med i partnerskapet beror på vem som tillfrågas. I fallet SAMTRA uppfattade Åkeriet Å att de medverkat i partnerskapet, eftersom de hade kört gods till miljöterminalen. En av centrumledarna uppfattade att hon bidragit så mycket som hon kunde till partnerskapet. Ingen av dem definierades däremot av projektledarna som medverkande, utan snarare tvärt om. Å andra sidan var Modebutiken M näst intill omedveten om att de varit med i projektet. Det var huvudkontoret som beslutat och på butiken var de inte riktigt säkra på vem som stod bakom projektet. Projektledarna däremot

---

²⁹⁹ Om vi tar ytterligare ett steg var det kanske koldioxidutsläppen och kemikalierna som initierade partnerskapen, eller till och med industrialiseringen i början på 1800-talet.

³⁰⁰ På ett liknande sätt som termen företags sociala ansvar utvecklas (se t.ex. Windell, 2006).

definierade Modebutiken M som en deltagare, eftersom det samordnade godset kördes ut till dem. I Framtida Handel hade ett av de i del III tillkomna företagen, enligt representanten, varit med från början. Dessutom faller aktörer ifrån -desenrolleras och tillkommer -enrolleras -inrolleras under processerna och aktörssammansättningen är därmed inte stabil, även om det utvecklas en organisatorisk stabilitet över den tid som partnerskapen bedrivs.

Eftersom det är väldigt svårt att fastställa vem som medverkar och hur mycket i ett partnerskap kan det bli väldigt svårt att utkräva ansvar för aktiviteter som sker och inte sker inom ett partnerskap. Problematiken med att utkräva ansvar i frivilliga samarbeten har tidigare lyfts fram (se Bäckstrand, 2006 och Ehn, 2004).

Att förutsäga en process

Processen beror på många omständigheter i omgivningen. Det finns både parallella och tidigare ramar som påverkar. Förutom de historiska och nutida, påverkar även framtida ramar i form av situationsmodeller (Mattsson, 2004) partnerskapen för hållbar utveckling.

I Framtida Handel fanns det över tid en benägenhet för partnerskapet att bli självorganiserande, oavsett återkommande kritik på för lite resurser. De representanter som varit med i partnerskapet under en längre tid, lärde sig att hantera situationen bland annat genom att kunskap och kontakter utvecklades om var projekt pengar kunde sökas.

Slutsatsen är att det är svårt att skapa normativa mallar och modeller för hur ett partnerskap för hållbar utveckling ska bedrivas. Vad som ex ante kommer att bli betraktat som framgångsrikt, beror mer på personligt engagemang och parallella ramar, snarare än normer för strukturer över partnerskapens bedrivande. Det blir då snarare en fråga om hur motivation skapas och hur parallella ramar kan hanteras som kommer i fokus.

För att sammanfatta är det både svårt att fastlägga vem som initierade, vilka som var med, samt att förutsäga en process. Vi är därmed i viss mån tillbaka där vi började – i ett narrativ – en konstruktion och landar slutligen i ett intentionsnät.

Guvernanten abdikerar

Eftersom guvernanten inte klarat av att hantera systemrelationerna förutom på ytan och i form av intentioner ändrar jag hennes titel till diplomat. Hon är oförmögen att styra och kan enbart förhandla.

För att summera konstrueras och hanteras systemrelationer mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet inom moderniseringsparadigmet i partnerskap för hållbar utveckling i de fall som studerats. Det utgör ett intentionsnät inom vilket olika ramar och situationsmodeller konstrueras och påverkar enrolleringen, både av aktörer och aktanter.

Epilog

Guvernanten packar ihop sin portfölj. Som diplomat nöjde hon sig med ytliga intentioner om att upphäva konflikten. "Mitt uppdrag är utfört", sa hon och log, vände sig om och gick iväg.

Oikonomia står upp, starkare än någonsin förr. Hon fortsätter att slå och sparka på sin syster, en syster som redan ligger ner. Oikonomia ser inte sin spegelbild i sin syster; hon upptäcker inte att de två är en, att deras existens är likt två sidor av samma mynt.

BIDRAG OCH VIDARE FORSKNING

Bidrag till forskning

"... having ideas is the scientist's highest accomplishment ... there is no scientific method ... a scientist is before anything else a person who tells stories. The only difference is that she/he³⁰¹ is duty bound to verify them." (Lyotard, 1984, s. 60, citerar P.B. Medawar,)

Under den här rubriken kommer jag att identifiera bidrag och vidare forskning utifrån studien. Det inledande citatet visar på hur jag ser på forskning och bidrag därifrån och jag anser att det främsta bidraget till forskning är att utveckla terminologi, samt nya tankar och betraktelsesätt. Mitt huvudsakliga bidrag ser jag ligga inom fältet hållbar utveckling och därför börjar jag med bidrag inom det fältet. Sedan följer några ideer om bidrag till aktörsnätverksansatsen och slutligen bidrag till praktiker.

Till hållbar utveckling av marknader [environmental management]

Ett bidrag ligger i att påminna om olika tankar bakom ideerna om partnerskap som ett fungerande styrverktyg för hållbar utveckling. Så som jag visade på i det inledande kapitlet samt kapitlet om partnerskap för hållbar utveckling som fenomen, finns det stark tilltro till partnerskapen. Det kan vara värt att belysa vad som ligger bakom den tanken, samt att det inte finns en automatisk koppling mellan partnerskap och hållbar utveckling. Det budskapet hoppas jag har gått fram till läsaren och jag ser det som ett av de viktigaste bidragen.

Det andra bidraget är att diskutera olika uppfattningar om konflikter och symbios som den förda diskursen inom fältet relaterar till, samt en diskussion om vad hållbar utveckling står för. Det makroanalytiska perspektiv som metoden har möjliggjort är oerhört betydelsefullt för detta bidrag. Konflikt- och symbiosdiskussionen stöts och blöts i forskarfältet om hållbar utveckling av marknader, men det tydliggörs väldigt sällan var ståndpunkterna kommer ifrån och hur de har konstruerats. Det bidraget sker i avhandlingen både i teorienomgången, samt en applikation i de empiriska fallen, vilka belyser att symbios- och konfliktdiskussionerna har en teoretisk-empirisk interdependens. Det vill säga, att teori och praktik,

---

³⁰¹ Eget tillägg: she.

likväl som politik och naturvetenskap, interagerar och på det sättet skapar en uppfattning om världen.

Ytterligare ett bidrag ligger i att processer i partnerskap har blivit studerade och även om jag inte hävdar generaliserbarhet, kan det skapa mer insikt i partnerskap och de sätt som de verkar- eller motverkar en hållbar utveckling. Något som var framträdande i de båda empiriska fallen var att samarbetet krävde mycket mer tid och därför resurser än vad som var tänkt från början. Dessutom visade de båda fallen att den stora utmaningen ligger i att enrollera andra aktörer i marknadsförändringarna. Ytterligare en viktig aspekt är att aktörerna tenderar att "gå vilse" i översättningsprocesserna och att kopplingen mellan det ekologiska och det ekonomiska systemet fränkopplas. Det är samtliga viktiga lärdomar som andra aktörer kan ta till sig om de har för avsikt att initiera partnerskap för hållbar utveckling och egentligen i allt arbete för en hållbar utveckling på marknader.

Till aktörsnätverksansatsen

Att bidra till aktörsnätverksansatsen var inte någon huvudsaklig intention, men det blir ett indirekt utfall.

Fokus i aktörsnätverksansatsen har främst legat på tekniska artefakter och deras interaktion med människor. I avhandlingen representeras även det ekologiska och det ekonomiska systemet och systemrelationerna däremellan.

Att annat bidrag inom aktörsnätverksansatsen är att fallen visar på att makroaktörer inte är bestämda till sitt innehåll och att olika aktörer relaterar till samma makroaktörer på olika sätt. Även makroaktörer fylls med innehåll, tolkas och omdefinieras över tid, det vill säga de är inte stabila.

Ytterligare ett bidrag till aktörsnätverksansatsen är utveckling av termer. Enrollering och inramning relateras till varandra och enrolleringsprocesserna tydliggörs och interaktionen dem emellan framstår tydligt. Termen situationsmodeller utvecklas i avhandlingen och hur de spelar en viktig roll i översättningskedjor.

Sammantaget är det ett bidrag att aktörsnätverksansatsen anpassats till att utföra studier inom fältet hållbar utveckling och det kan användas framöver för liknande studier. Den termutveckling och de processer som

framställs i aktörsnätverksansatstermer är också användbara i andra studier av marknadsförändringar.

Bidrag till studerade aktörer – pragmatiskt bidrag

Ett bidrag som jag kan ge till de personer och organisationer som ingår i studien, är att göra dem medvetna om deras tolkningshärledningar och hur de påverkar deras sätt att aktivera resurser.

Eventuellt har jag påverkat Framtida Handel på tre sätt. Den ena möjligheten är genom att påpeka att det stora jobbet ligger i enrullerandet vid samdistribution. Det andra sättet är den bilaga, där jag försöker föra fram att nästa steg är praktiska projekt och det tredje är den utvärdering som gjordes under 2006. Att inverka i fallen brukar konventionellt ses som mindre lämpligt, men enligt Brunsson (1986) är det en av forskarens uppgifter. Mer om det i kommande kapitel om källkritik, metodkritik och egenkritik.

För den som har för avsikt att starta upp liknande partnerskap kan avhandlingen bidra till insikt i olika processer som sker. Det var en av anledningarna att jag valde att skriva respektive fall separat och som ett narrativ som kan läsas utan teoretiska förkunskaper.

Vidare forskning

Vidare forskning om partnerskap för hållbar utveckling vore inte bara intressant, utan även synnerligen viktigt, med tanke på att det finns stor tilltro till styrstrukturen och det frivilliga styranDET. Som komplement till de positivistiska och instrumentella studierna skulle fler studier med en aktörsnätverksansats vara välkomna. Vidare finns ett behov av fler studier av partnerskap för hållbar utveckling med ett kritiskt perspektiv och synnerligen utifrån kritisk teori.

Det skulle även vara väldigt intressant att använda samma ramverk på andra fall. En intressant studie som skulle kunna göras är trängselavgifterna i Stockholm och en annan spännande undersökning skulle vara Östersjön som anses vara i dålig hälsa, samt fisket och torskbeståndet i Östersjön. Relaterat till den sistnämnda vore en studie av diskussionerna kring Östersjön och dess tillstånd relaterat till fiskekvoter och distribution på vatten vara passande.

Dessutom är en väldigt intressant fråga att gå vidare med, hur länkar skapas och kan skapas mellan det ekologiska och det ekonomiska systemet. Med det menar jag betydligt mer långtgående samband än de relativt ytliga sambandsideerna som förs fram vid symbiosdiskussioner i teoretiskt relaterad litteratur. Det skulle handla om hur systemkonstruktionen skulle kunna förenas istället för att försöka täppa till läckor med hjälp av ytterligare aktiviteter som inte interagerar med det ekonomiska idésystemet. Det rådande moderniseringsparadigmet är som Latour (2004) påpekar inte alls relaterat till miljön och som Hajer (1995) beskriver enbart en politisk väg för att värva så många röster som möjligt, det vill säga, en hantering av frågan för att tysta kritiken, men inte en hantering av problemen i praktiken, eftersom det förmodligen skulle ses som impopulärt för många röstberättigade i en nation, synnerligen när tillväxtdiskursen fått ett så starkt fotfäste i samhället (Friman, 2004). Min liknelse är att ösa vatten ur en läckande båt med hjälp av silar, det ser ut som om de öser vatten och de tror att de gör det, men det är ganska uppenbart att båten kommer att sjunka.

Eftersom jag hävdar att det ekonomiska systemet blir taget för givet som ett enda homogent system, kan fler studier om hur det ekonomiska systemet skapas i olika sammanhang vara intressant. Det finns en hel del kritik mot det sätt som det ekonomiska systemet har blivit karakteriserat, ett slående exempel är tillväxt, men det skulle vara intressant med en genomgång av olika konstruktioner av ekonomiska system och vad de anses innefatta, samt vilka relationer olika ekonomiska system har till nätverk av aktanter och aktörer. I viss mån innefattas detta i avhandlingen, men ett än mer ihärdigt grävande enbart i den frågan skulle kunna vara intressant.

METODKRITIK, KÄLLKRITIK, EGENKRITIK

I det här kapitlet kommer en diskussion om genomförandet av studien och avhandlingen. Det inbegriper en diskussion kring den metodologiska ansatsen och forskningsdesignen. Det innefattar även de källor som använts, både litteratur och andra skriftliga källor, samt det som förmedlats via intervjuer och observationer. Därefter redogörs några etiska överväganden och en kritisk granskning av den egna kapaciteten och inverkan på avhandlingen. Slutligen kommer en kort not till doktorander.

Metodkritik

Metodkritiken kommer att inriktas på alternativ till reliabilitet och validitet, samt det empiriska urvalet.

Agnosticism, generaliserad symmetri och fri association

Enligt Yin (1994) är det möjligt att döma alla former av empirisk samhällsvetenskaplig forskning utifrån fyra punkter. De är validitet, intern validitet, extern validitet och reliabilitet. Reliabilitet och validitet brukar vara en oundviklig rubrik i avhandlingar. De syftar till att forskaren verkligen studerat rätt fenomen på rätt sätt. Termerna relaterar till en ostensiv ontologi och utifrån en performativ ontologi och en narrativ ansats blir det andra bedömningsgrunder. Det är möjligt att två olika tolkare skulle komma fram till samma resultat, men det är inte det yttersta. Snarare handlar det om konsistens, logik och redogörelse som blir viktigt för att värdera en studie. Callon (1986) föreslår tre alternativa grunder som relaterar till aktörsnätverksansatsen; agnosticism, generaliserad symmetri och fri association. Jag förklarar nedan var och en av termerna och beskriver sedan hur jag gjort för att uppfylla dem i så stor utsträckning som möjligt.

Agnosticism innebär att observatören inte tar ställning för de vetenskapliga och teknologiska argument som används av huvudpersonerna i kontroversen. Dessutom får observatören inte censurera olika tolkningar. Aktörernas identitet ska för övrigt inte fixeras om denna fortfarande förhandlas. (Callon, 1986, s. 200)

Generaliserad symmetri handlar om att förklara särgående åsikter i samma termer, samt att ge lika rättigheter till samhälle och natur. (Callon, 1986, s. 200) Både misslyckade och lyckade historier ska angripas symmetriskt. (Latour, 2002)

Fri association uppkommer då observatören inte särskiljer naturliga och sociala händelser. Istället för att tvinga på en förutbestämd analys, följer observatören aktörerna för att kunna identifiera det sätt som dessa definierar och associerar de olika element genom vilka de skapar och förklarar sin värld oavsett om den är social eller hämtad från naturen. (Callon, 1986, s. 201)

I fallet SAMTRA innebär det att jag bland annat inte bedömer att en viss samordning från olika vinklar, så som olika aktörer upplever det, som mer rätt eller fel. Jag har snarare försökt att uppfatta och återge olika uppfattningar om samordningen. I fallet Framtida Handel betyder det bland annat att jag inte dömer en marknadsförändring som mer effektiv än en annan ex ante.

Jag har istället försökt att låta alla versioner av systemrelationer och partnerskapen komma till tals och skapa förståelse för olika sätt att se på fenomen. Vidare har inte vissa personer valts ut för intervjuer på grund av att jag ansett att de haft en riktig bild av skeenden, utan snarare försökt att samla och återge olika betraktelsesätt.

För båda fallen och även litteraturgenomgången innebär det att ha en ödmjukhet inför det som förs fram som vetenskapliga fakta. Det är exempelvis inte upp till mig att bedöma om halterna av koldioxid i atmosfären ökar och om de påverkar klimatet, utan något som förs fram via de aktörer som representeras i fallen och teoretisk litteratur.

Det handlar även om att inte se vissa personer som viktigare i ett fall utifrån någon form av förutfattad definition. Det skulle förslagsvis inte vara rätt att uppfatta näringsministern som viktigare än en tjänsteman på Naturvårdsverket utifrån deras titlar.

Empiriskt urval

Det empiriska urvalet relaterar också till agnosticism, generaliserad symmetri och fri association.

De två fall som utgör empirin i avhandlingen var två partnerskap för hållbar utveckling som jag slumpartat stötte på då jag inriktat mig på det fenomenet och jag bedömde dem som representativa för partnerskap för hållbar utveckling, eftersom det så tydligt framfördes av de representanter som jag mottog information om fallen genom. En av dem var en miljösamordnare i ett företag och den andre var ett företags hemsida. Det var med andra ord delvis slumpartat och relaterat till att det i litteratur finns en rätt vag uppfattning om hur partnerskap för hållbar utveckling definieras som de båda fallen valdes ut. Det blev därför mer relevant att välja ut partnerskap för hållbar utveckling utifrån aktörernas egen uppfattning om dem, än utifrån en fördefinierad syn. Dessutom var jag intresserad av sådana partnerskap som hade ett syfte att förändra distributionskanaler för att sträva efter en hållbar utveckling.

Urvalet av fall kan kritiserars för att de är relativt olika i sin karaktär, det ena fallet uppkommer på grund av att Sveriges regering vill prova en ny styrmekanism för att införliva sitt löfte inför FN och det andra partnerskapet uppkommer genom samverkansideer på lokalt plan. Även om skillnaderna mellan fallen gett upphov till grubblerier kom fallen att relatera till varandra och ha intressanta kopplingar.

Att ha två fall istället för ett har dock inneburit att varje fall blivit mindre omfattande än om jag bara hade låtit ett fall ingå i avhandlingen. Samtidigt är respektive fall väldigt omfattande och det kanske snarare är det återgivna som begränsats av att ha två fall, vilket i och för sig kan vara positivt, eftersom jag då tvingats att vara selektiv i vad som återgivits.

Ytterligare en aspekt av det empiriska urvalet är vilka personer som har fått agera representanter för olika uppfattningar i fallen. I SAMTRA utgick jag från upplysningar som framkom vid intervjuer för att gå vidare och prata med olika aktörer som hade olika inställningar till samordningen. Det är inget som säger att det var de mest extrema i sin inställning, eller att de kunde representera en total samling av inställningar. Då intervjuer gjordes visade det sig att de som intervjuades hade en inställning som kunde liknas den uppfattning som givits om dem och därför kan de ses som en ganska bra spridning av uppfattningar i enighet med den uppdelning som gjorts. I fallet Framtida Handel var det på liknande sätt som SAMTRA relativt lätt att dela upp aktörer i de som medverkade och de som inte medverkade, även om detta visade sig vara flytande. I det fallet fanns det däremot större representation av olika sektorer och inte lika tydligt vilka olika grupperingar som fanns i form av åsiktsyttringar. Jag försökte att innefatta representation i urvalet av intervjuer från olika sektorer och olika grad av medverkan.

Diskussion om forskningsdesign

Forskningsdesigndiskussionen inriktas på interaktionen med fallen, jaget bekänner färg, samt att närvara och frånvara.

Avgränsningars betydelse

De avgränsningar som görs påverkar studiens upplägg, empirisk insamling, litteratur som används, samt analys och slutsatser. En av de avgränsningar som gjordes i avhandlingen var att enbart fokusera på det ekonomiska och det ekologiska systemet. Om det sociala systemet, på det sätt som det relaterar till en hållbar utveckling, hade inkluderats hade det blivit mer fokus på varför det inte inkluderades i de empiriska fallen i större utsträckning. Det hade kunnat vara möjligt, eftersom distributionskedjorna i de flesta fall är globala och innefattar även produktion i utvecklingsländer. Dessutom hade personerna i de empiriska fallen kunnat relatera till arbetsmiljö och andra etiska aspekter nationellt. De empiriska fallen hade dock som sitt syfte att relatera främst till det ekologiska systemet och det vore inte helt rättvisande att fråga varför ett system som inte var i fokus blev utelämnat. Fokuseringen på det ekologiska och det ekonomiska systemet var medveten och genomsyrade hela avhandlingen och ett annat fokus hade inneburit annan litteratur, annan empiri och därpå följande analys och slutsatser.

En annan avgränsning som gjordes kopplar till den teoretisk relaterade litteraturen, där systemrelationerna blev presenterade på det sätt de framställs i ekonomiskt relaterad litteratur. Det får också följder, främst för återgivningen av teoretiskt relaterad litteratur, analys och slutsatser. En följd är en möjlig underrepresentation av det ekologiska systemet, eftersom det redan har blivit tolkat utifrån ett ekonomiskt perspektiv. En anledning till avgränsningen är att konflikter och symbios framställts tydligt i den litteraturen och att ekologer inte, mig veterligen, skulle studera olika ekonomiska principers inverkan på ekosystem, utan snarare skulle enstaka kemikalier eller metallers koncentrationer eftersökas och då hade redan den direkta kopplingen till det ekonomiska systemet försvunnit i översättningarna och inga systemrelationer skulle framkomma på samma tydliga sätt. Dessutom har ekologiska principer relaterats till ekonomi just i ekonomisk litteratur att det skulle finnas risk för att det bara blev en återupprepning av det redan sagda och därför kändes det mer relevant att betrakta litteraturen på området från ett metaperspektiv.

Ytterligare en avgränsning var gränser för partnerskapen och bland annat avgränsades studien till partnerskap för hållbar utveckling med uttalat syfte att förändra existerande industriella aktiviteter. Slutsatsen om att partnerskap för hållbar utveckling måste omdefinieras som diplomat istället för guvernant är beroende av den avgränsningen, vilket jag även påpekar. De partnerskap som studerats empiriskt har verkat under svenska förhållanden i Sverige och det får givetvis också effekter på analys och slutsatser. Det går inte med precision att utsäga vad som skulle ha skiljts om samma form av studie hade genomförts med liknande partnerskap som bedrevs i till exempel ett utvecklingsland, däremot kan det vara värt att reflektera över om slutsatserna är överförbara, eller bara gäller inom ett industrialiserat land med relativt rigid lagstiftning och som ses som framstående inom miljövard.

Slutligen avgränsades genderperspektivet från avhandlingen och hade det fått utgöra det huvudsakliga teoretiska ramverket hade det fått ganska stora effekter på analys och slutsatser. Det hade även varit nödvändigt att välja andra empiriska fall och avhandlingen hade sett väldigt annorlunda ut.

Interaktionen med fallen

De två olika datainsamlingssätten skiljer sig åt och det har även varit intressant att uppfatta dessa skillnader. I det första fallet har jag inte kunnat vara med som påverkande objekt i partnerskapets utveckling, bara i mitt sätt att ställa frågor och skriva det narrativ jag valt att skriva om partnerskapet. I det andra fallet började jag med strikt deltagande observation, utan att kommentera eller interagera med processen. Under det sista året som jag följde fallet ställde jag ibland frågor som relaterade till min analys av fallen. Interaktionen i fallen som studerats är tydligare i det fallet.

Uppfattningen av min närvaro som observerande forskare gavs uttryck genom två kommentarer, då jag hälsade på några av representanterna.

Representant X:

"Hej, jag har inte hunnit svara på dina frågor, men det var intressanta frågor du ställde i mejlet..."

Representant Y:

"Hej, är det några frågor som jag har glömt att svara på?..."

Yttringarna tyder på att min närvaro har blivit observerad och att jag ses som en person som ställer frågor och dessutom ger dåligt samvete till den som inte svarat. Jag har däremot inte upplevt att någon representant hållit tillbaka information i gruppsamtalen när jag närvarat.

I den senare delen av partnerskapet, Framtida Handel, kom jag själv in som en tolkning och jag kan inte vara säker på hur det har påverkat utvecklingen. En del var att jag skrev en kort analys av partnerskapet i en rapport. På ett möte gav jag information till en person för att kolla om det skulle vara möjligt att göra starkare kopplingar till det ekologiska systemet. En av deltagarna i Framtida Handel fick läsa mitt första utkast till beskrivning av SAMTRA och det har möjligtvis fått inverkan på senare diskussion i Framtida Handel. Vid ett senare möte var en av mina kollegor med och gjorde en presentation av en studie hon och en annan kollega gjort. Båda två är medlemmar av samma forskargrupp som jag är. Dessutom blev jag intervjuad inför den utvärdering som skulle ske av Framtida Handel, men å andra sidan hade jag redan dragit en gräns för den tidpunkt i partnerskapet som det empiriska materialet skulle utgöra i avhandlingen, vilken inföll före rapporten med utvärderingen presenterades.

Jaget bekänner färg

Jag kan inte bortse från att jag har en personlig förkärlek till djupare ekosofi på grund av att jag uppfattar den som mer logisk, samtidigt som jag varken lever efter den, eller skulle kunna påskina att det var det enda möjliga. Det är ganska svårt att bortse från att samhället står i någon form av nuläge och det vore ganska svårt att över en natt byta paradigmen, stanna bilarna och kasta nycklarna, stänga av huvudströmbrytaren på kärnkraftverken – om det nu finns någon sådan, gå ut genom dörren och börja odla sina egna morötter och så vidare.

Däremot har jag väldigt svårt för att se att människan kan separera sig från ekosystemen rent fysiskt. I tanken går det, om vi bortser från det verkliga, uppenbarligen – men det verkar synnerligen omöjligt att genomföra. Till en sådan värld kan inte min tanke ta mig – där har min intellektuella kapacitet en begränsning. Enligt mig, är det ett ställe där narrativ övergår till fiktion och moderniseringsparadigmet relaterat till hållbar utveckling är i viss mån beroende av en sådan separation.

Jag har försökt att vara medveten om min förkärlek och aktivt ställt mig mer kritisk mot det paradigmet och gett tid åt att för egen del förstå och acceptera andra synsätt.

Det kan ju även vara så att moderniseringsparadigmet verkar i tillräckligt stor utsträckning för att stabilisera degradering av ekosystemen, eller att det oavsett åtgärder för att förändra marknader och samhälle kommer att vara för sent för att hindra det som King (1995) kallar ekologiska överraskningar och i nutida termer att ekosystem tippar över i ett oåterkalleligt tillstånd.³⁰²

Att närvara och frånvara

I ett redan avslutat fall är det ju inte möjligt att närvara i handlingens presens, men i ett fall som fortfarande pågår uppstår oundvikligen problem för forskaren med närvaro och frånvaro.

I SAMTRA baserades datainsamlingen på intervjuer och insamling av olika dokument. Det är en relativt enkel process, till skillnad från att följa ett fall som fortfarande pågår. Dels har kanske vissa sanningar redan skapats, istället för att ständigt omkonstrueras, dessutom får forskaren därmed mer kontroll över datainsamlingen.

I sådana fall blir problematiken relaterad till den tid som gått från empiriska händelser till tid för intervjuerna. Respondenten kan ha glömt, eller omtolkat sina åsikter. Det kan även finnas dokumentation som försvunnit. Då det gäller SAMTRA fanns till exempel inte omlastningsrådet i terminalen kvar och flera personer hade börjat jobba i andra organisationer och kunde vara svåra att få tag på. VDn för det företag som var en av projektledarna i SAMTRA hade flyttat till Italien och kommunikationen skedde därför via telefon och mejl.

I fallet SAMTRA, där projektet redan hade avslutats, handlade det om att bestämma sig för vilka personer som skulle få representera en viss organisation och en viss inställning till SAMTRA, samt att kontakta dem.

I Framtida Handel var datainsamlingen betydligt mer komplex, eftersom processerna fortfarande pågick. Det handlade om att vara på plats på ställen som skulle komma att ses som viktiga för konstruktionen. I relation till det hade jag många olika problem.

---

³⁰² Eftersom ingen kan veta om det redan är för sent vore det ändå olyckligt att inte försöka

I början av observationerna i Framtida Handel hade jag bland annat problem med att jag flera gånger "ramlade ur" sändlistor, så jag missade kallelser till möten. Jag fick återupprepa det flera gånger för projektledningen och fick ibland information om möten via andra representanter. Det var synnerligen frustrerande, men för att inte ge upp hoppet, tolkade jag det hela som slumpmässigt, istället för medvetet. Det visade sig senare också vara en acceptabel tolkning, då samma fenomen återupprepade sig för andra representanter, som inte på något sätt sågs som problematiska.

En större problematik var att bestämma vilka möten jag skulle vara med på. Då den stora gruppen delades in i två arbetsgrupper försökte jag till en början att följa båda. Även här var det svårt att få information om möten. Tidsåtgången för möten var ganska stor och jag beslutade istället för att vara med på några få arbetsgruppsmöten och förlita mig enbart på protokoll från de andra arbetsgruppsmötena.

Ett annat tillvägagångssätt hade varit att följa fallet än mer intensivt under en kortare period, till exempel ett halvår. Min uppfattning är att det tillvägagångssättet hade varit mindre givande totalt sett, eftersom många processer skulle avteckna sig först eftersom tiden gick.

Ett rum som jag inte fick tillgång till var den beredning som skedde före regeringens undertecknande av Framtida Handel. Jag blev lätt besviken, eftersom det hade varit väldigt intressant att lyssna på de diskussionerna, men det är bara att acceptera en viss utestängning.

Då processen fortfarande pågår missar forskaren ständigt andra intressanta diskussioner. I fallet Framtida Handel var en sådan episod då projektledaren ringde runt till företagen inför undertecknandet. Jag hanterade det genom att acceptera att total närvaro överallt och i alla rum inte är möjlig och att istället ta tillvara på de "godbitar" som serveras. Om det verkade vara något intressant som försiggått som jag fick reda på i efterhand försökte jag att ställa frågor om det, men det utesluter å andra sidan inte att mycket annat skett bakom ytterligare en stängd dörr.

Tyvärr följde jag inte processen från början i Framtida Handel, utan kom in just i uppstarten av den andra delen av partnerskapet. Därför kan jag bara använda mig av intervjuer och skrivet material under den första delen, till skillnad från del II då jag även kunde använda mig av mina egna observationer. Det har lett till att återgivningen av den första delen blir mindre rik på olika uppfattningar och att konstruerandet av processerna av fallet inte blir lika tydligt.

Källkritik

Nedan följer en diskussion kring de källor som används i avhandlingen.

Urval av teoretiskt och metodologiskt angreppssätt

Jag har definierat avhandlingen som en narrativinspirerad aktörsnätverksansats med inslag av anarkistisk metod. Vad gör då att avhandlingen definieras som sådan? Följande citat fick mig att göra några extra tankeloopar.

"Varje meningsfullt uttryck – antingen det är en (verbal eller icke-verbal) yttring, en artefakt som t ex ett verktyg, en institution eller ett dokument – kan i en bifokal inställning identifieras både som en observerbar händelse och som en förståelig betydelseobjektivering." (Habermas, 1983, s. 33)

Enligt mig skulle ovanstående citat kunna vara hämtad ur aktörsnätverkstexter skrivna av Bruno Latour eller Michel Callon. Men det är det inte, det är ett utdrag från Habermas (ibid), som räknas till en av huvudpersonerna inom kritisk teori, även kallad Frankfurterskolan.³⁰³ Jag har brottats med tanken om avhandlingen egentligen är en diskursanalys, borde vinklas än mer åt kritisk teori, eller om den har för mycket nyinstitutionella drag. Ansatserna skiljer sig ändå i några avseenden, vilket gör att jag ser avhandlingen så som jag presenterat den; en narrativinspirerad aktörsnätverksansats med stänk av anarkistisk metod.

Jag hävdar fortfarande att jag inte genomför en diskursanalys, eftersom diskursanalys har i syfte att visa på underliggande strukturvariabler som får personer att argumentera och handla på ett visst sätt, något som inte varit föremål i den här avhandlingen. En liknande ansats finns inom kritisk teori, där utgångspunkten är att en diskurs kan sneddrivas av vissa intressen och att forskning inom samhällsvetenskaper ska finnas till för att belysa dem och bidra till att de upphävs. Även institutionell teori har en dragning mot att tydliggöra underliggande strukturvariabler och förklara samband.

I avhandlingen har jag varken sökt efter underliggande strukturer, eller sneddrivna diskurser, utan istället följa de översättningar som görs och den interaktion som sker mellan olika enheter, aktörer så som aktanter.

---

³⁰³ Habermas (1983) intar även en performativ ansats, men den är främst relaterad till kommunikativt handlande.

Förhållningssätt till litteratur och intervjupersoner

Kritik av källor i form av litteratur, rapporter, teori och observationer och intervjupersoner relaterar till ontologiskt och epistemologiskt förhållningssätt. Om källorna talar sanning, eller om de kan ifrågasättas utifrån något annat material som ger den sanna bilden är starkt förankrad i tanken om en underliggande exakt verklighet, som är möjlig att ta reda på, även kallat modernismen (Lindbom, 1995). Utifrån ett aktörsnätverksperspektiv och den narrativa ansatsen, är material som visar på olika bilder och personer som säger motstridiga saker vid olika tillfällen en bild av den verklighet vi lever i (Latour, 2002).

Det har påverkat återgivningen av den teoretiskt relaterade litteraturen. Istället för att använda litteratur för att tilldela vissa källor mer trovärdighet än andra och låta dem styra uppfattningen om vilken verklighetsbild som ska styra studien och konstruera en teoretisk ram utifrån det, har jag istället gjort en återgivning av systemrelationer så som den återgivits i litteraturen.

En befogad fråga blir då om en forskare inte längre behöver ha ett kritiskt förhållningssätt till sina källor. Enligt mig så är det ändå nödvändigt, men på ett annat sätt. Det handlar inte om att använda flera olika källor som visar på samma mönster, så som till exempel Yin (1994) förordar med triangulering. Snarare handlar det bland annat om teoretisk och social känslighet, förmågan att hålla en analytisk distans samtidigt som tidigare erfarenhet och teoretisk kunskap används för att tolka vad som ses, göra skarpsinniga observationer och god interaktionsförmåga (Strauss och Corbin, 1990). Det rör sig även om, i modernistiska termer, så pass kontroversiella aspekter som känslor (Law, 2004).

När det gäller att göra intervjuer har jag kunnat förlita mig på och utveckla erfarenhet för intervjutillfällen och frågeställningar. I de allra flesta fall så har jag upplevt att respondenterna öppnat sig, gjort omfattande beskrivningar och varit ärliga.

Även om jag aldrig uppfattat någon som försökt att strategiskt missleda mig under ett intervjutillfälle har det ändå varit några få tillfällen då jag känt att personerna håller tillbaka med information och att det har varit svårt att få reda på vissa saker även om jag upprepat frågor på olika sätt. I vissa fall är det bara att acceptera den information som tillhandahålls och gå vidare utifrån den, samt ha det i åtanke. Det är något som relaterar till etiska överväganden i forskningen, vilket jag diskuterar senare i det här kapitlet.

De berättelser som erhålls av respondenter vid en intervjusituation beror på när personer intervjuas och vad som händer i deras omgivning just då. Ett tydligt exempel var butiksinnehavaren i Uppsala som var irriterad på studenternas uppmaning om bilfri innerstad, eftersom det hade stått i tidningen dagen då intervjun ägde rum. Ett annat tydligt exempel var avhopparen i Framtida Handel som var inriktad på andra frågor än hållbarhetsfrågor, eftersom de andra frågorna ingick i en affärssatsning just då. Det är ett ganska naturligt inslag i en föränderlig värld och enligt mig kan det inte ses som ett önskat inslag. Sådant är inte möjligt att isolera, eller värja sig emot, vid det tillfälle som intervjun genomfördes uppfattades världen på det sättet.

Det visar även på vilken omgivning som ett partnerskap för hållbar utveckling är inlindat i. Under ett partnerskap förändras omvärlden i dynamisk interaktion.

Urval av litteratur till teoretiska kapitel

Urval relaterar inte bara till vilka fall som studerats. Det är även litteratur som väljs ut för en studie. Omfånget av litteratur som skulle kunna användas i den här avhandlingen är i det närmaste obegränsat och referenslistan hade kunnat vara lika lång som avhandlingen. Eftersom tid är en dimension som sätter ramar för omfånget av en avhandling måste omfattningen av litteratur också begränsas.

Ett urval av litteratur är den litteratur som presenterats i kapitlet om konflikt och symbios mellan det ekonomiska och det ekologiska systemet. Jag har självklart läst långt fler artiklar och böcker, men de jag har använt har jag sett som representativa och talande för avhandlingens syfte.

Den neoklassiska nationalekonomiska litteraturen har blivit framställd främst utifrån extrempositioner, vilket jag är medveten om. Anledningen var att jag ansåg att den som belyser idérelationen mellan systemen på ett tydligt sätt.

En annan anledning är att min bakgrund som företagsekonom och det akademiska nätverk jag tillhör påverkar vilka teoretiska skolor jag relaterar till. Med andra utgångspunkter skulle kanske annan litteratur ha fått presenteras i avhandlingen, även om en stor del av litteraturvalet säkerligen skulle ha varit detsamma.

Bakgrunden som företagsekonom har förmodligen påverkat att en nationalekonom kanske skulle anse att det är en viss snedfördelning i representationen av företagsekonomisk- respektive nationalekonomisk litteratur. Samtidigt sker det inom det företagsekonomiska teoretiska diskussioner och är som jag påpekat mer fragmentariskt och empiriskt, till skillnad från nationalekonomin. Därför kan det vara rätt naturligt att det finns fler synsätt och mer detaljerade studier inom det företagsekonomiska fältet. Trots det vill jag inte påskina någon fullständig kompetens om nationalekonomi och har en ödmjuk inställning till att den syn jag återgett relaterat till den litteraturen kanske är mer förenklad än den företagsekonomiska.

Eftersom jag gjorde en empirisk undersökning och att litteraturen delvis är stöd för tolka och inhämta information, blir inte litteraturgenomgången lika omfattande som den skulle ha blivit om fokus enbart legat på den teoretiska framställningen av till exempel systemrelationerna, även om det hade varit möjligt att skriva en avhandling enbart om respektive teoretiskt relaterade litteraturkapitel.

Även fältet hållbar utveckling inverkar på den litteratur som väljs ut. Fältet är per definition tvärvetenskapligt och både politik, intresseorganisationer, naturvetenskap och marknadspraktik interagerar i konstruktionen av det vetenskapliga fältet. Det är inte unikt för ett vetenskapligt fält, men sker i en väldigt stark omfattning inom just fältet hållbar utveckling. Till exempel är Bruntlandkommissionens definition av hållbar utveckling väldigt stort inflytande på den teoretiska litteraturen, d.v.s. den relaterar till en mellanstatlig rapport och inte en vetenskaplig artikel. Det är därför svårt att dra gränser för vad som är att betrakta som teoretiskt relaterad litteratur. Det urval som jag gjort är baserat på att föra fram olika synsätt på systemrelationer och välja litteratur som kan ses som representativ för dessa synsätt och som har en utgångspunkt i teoretisk litteratur.

Etiska överväganden

Etiska överväganden är något som främst anses tillämpligt på naturvetenskapliga studier och då kanske främst experiment som innefattar djur och människor. Det är dock minst lika viktigt att reflektera över etiska överväganden i samhällsvetenskaplig forskning.

I avhandlingar inom företagsekonomi är de etiska överväganden något som ofta ignoreras även om det ingår i forskningsmetodologiska kurser i

grundutbildningen och därför väljer jag att betona de etiska övervägandena genom att lägga det som ett separat stycke. En statlig utredning (SOU 1999:4) har påpekat att forskningsetisk reflektion ska vara en naturlig del av forskningens vardag.

Här ingår reflektioner kring avhandlingens mottagande och eventuella inverkan på olika aktörer. Likaså ingår reflektioner över avhandlingens syfte och användande.

Efterhand valde jag att anonymisera intervjupersonerna. Anledningen är att miljöfrågor ofta tenderar att uppröra starka känslor hos människor och att jag inte ser att det är individer relaterade till sitt namn som är det som är viktiga för slutsatserna i avhandlingen. Enskilda individer är väldigt viktiga för hur processer i partnerskap för hållbar utveckling fortskrider, men det är inget syfte att lyfta fram vare sig hjältar eller demoner i avhandlingen.

Det finns några enstaka detaljer som jag valt att inte föra in i texten, även om de var väldigt intressanta och relevanta. Anledningen till det är att de eventuellt skulle kunna få negativa konsekvenser för enskilda individer. Det inverkar dock inte på slutsatserna.

Eftersom ett av de fall som innefattas i studien fortfarande pågår när avhandlingen publiceras har jag reflekterat över en eventuell inverkan på praktiken. Det är å ena sidan inte ofta som avhandlingar verkligen blir lästa utanför den krets som utgör avhandlingskommitté och opponent, men det är ju å andra sidan inte omöjligt. Om någon utanför den kretsen läser avhandlingen är det ju inte heller givet att de instämmer med återgivningen och slutsatserna, men i många fall blir forskning mottagen som ett absolut och yttersta bevis på sanning. Så som jag förmedlar i metodkapitlet delar jag åsikten om att forskning är narrativ. Tolkningar av det sagda och av det skrivna påverkas av den som tolkar. Om samma fenomen studeras, med samma referensram, skulle ändå två olika narrativ skrivas, två olika historier berättas. Jag målar varken upp fallen som exemplariskt lyckade historier, men inte heller som totala misslyckanden. Det jag här reflekterar över är att jag har ett kritiskt förhållningssätt till moderniseringsparadigmet och att avhandlingen skulle kunna användas som ett argument för att lösa upp partnerskap för hållbar utveckling, eller att inte strata upp dem. Därför har jag valt att påpeka att det inte är avsikten och att det inte skulle vara önskvärt.

En detalj av etiska överväganden är att jag valt att föra fram kvinnor i olika maktpositioner. Eftersom det ofta uppfattas som konventionellt att

ordet kvinna/or nämns i en text, i relation till ordet man/män har jag valt att använda just orden kvinna och kvinnor. Det är enligt mig, det enda sättet att gå från att uppfatta ord som konventionella till att bli tagna som självklara. Jag har däremot inte skrivit ut kvinnors namn i referensförteckningen, av den enkla anledningen att det inte alltid är utskrivet i källorna och därför valde jag istället att vara konsekvent. Jag har inte heller aktivt valt källor från kvinnor, även om de är representerade i stor utsträckning bland källorna.

Egenkritik

Under rubriken om egenkritik kommer jag att diskutera mer personrelaterade aspekter av studien.

Att jag är kvinna kan ha inverkat i studien. Jag upplevde några enstaka gånger att jag blev mer respekterad av vissa kvinnor, vilket underlättade tillgången på empiriskt material. Till exempel var det kvinnor som meddelade mig om när möten skulle äga rum i större utsträckning och som jag blev kontaktad av i vissa andra sammanhang. Det är dock inte helt genomgående, eftersom jag även mötte på positivt bemötande från män.

Något jag i efterhand hade önskat av mig själv var att jag tidigare utarbetat en strategi för genomförandet. I fallet SAMTRA var det mycket lättare att följa den historia som målades upp och definiera kategorier av åsikter, samt att kategoriskt göra intervjuer med aktörer som fick representera dem. I Framtida Handel var det svårare av två anledningar. Den ena var att rollerna fortfarande förhandlades, så som det skulle kallas i aktörsnätverkstermer. En aktiv deltagare blev plötsligt en avhoppare och en avhoppare blev aktiv igen. Projektledarrollen var inte stabil och projektet behandlade väldigt stora och breda frågor. Jag blev i viss mån omtumlad av komplexiteten och hade svårt för att utarbeta en mer tydlig strategi för datainsamling. Jag skulle ha önskat att jag pratat med fler aktörer och att jag kunnat återkomma till fler aktörer än jag gjort. Det kändes emellanåt som om jag sprang så fort jag kunde bredvid tåget för att försöka komma ikapp, snarare än att sitta i det och känna det rulla. Jag ska inte sticka under stol med att det kunde ha gjorts bättre, samtidigt som omfånget av den empiri jag samlat med min mer anarkistiska ansats i Framtida Handel skulle kunna utgöra underlag för flertalet avhandlingar.

I efterhand kan jag tycka att jag borde ha efterfrågat mer handledning under datainsamlingen. En annan problematik är att tiden, så som alltid,

är begränsad och att det är en av forskarens dilemma, att göra studien genomförbar inom uppsatta ramar.

En not till doktorander

En sista not skulle jag vilja rikta till blivande och relativt nya doktorander. För egen del är jag tacksam att jag varit helt fri att välja avhandlingsområde, teori, metod och empiri. Det är viktigt för den personliga utvecklingen. Däremot är en sådan process inte den enklaste och rakaste vägen till disputation, vilket valet att skriva en monografi inte heller är.

I övrigt är det lätt att i efterhand säga att vägen är resan och inte målet, men jag är inte helt säker på att jag till fullo skriver under på det. Kanske är det viktigaste att vara medveten om, att livet är resan och inte bara avhandlingen. Det finns många perioder under doktorandperioden då avhandlingen tilldelas så stor betydelse av doktoranden att den blir viktigare än livet själv och att vara medveten om att det är fullt normalt, men att det samtidigt är fullkomligt befängt.

Eftersom jag har rest ganska länge nu anser jag att jag har all rätt att säga till andra doktorander att det kommer ett slut, även om det kan kännas rätt nattsvart under de tillfällen då tåget vi reser i befinner sig mitt i en lång tunnel. För egen del ser jag numera, på avsatsen till slutet, att jag egentligen inte befinner mig i slutet på resan, utan snarare i början på en ny resa, vad det än må bli.

Diskuterande efterkapitel

VI MÅ' TA EN TUR TILL – DISKUTERANDE EFTERKAPITEL

Efter det att vi kommit tillbaka till det gamla flygfältet från andra världskriget på vår minst sagt vilda "övningskörning" mitt ute i de norrländska skogarna, uttalades frasen; Vi må' ta en tur till, av den norske fallskärnhopparkollegan som följt med oss i bilen. Trots att han under hela färden stirrat framåt med vettskrämda ögon och återupprepat bett min väninna att bromsa och sakta ner, hade han, när bilen stannat på parkeringen, ändå tyckt att det var rätt roligt. Om vi nu bortser ifrån att vår lilla färd var fullkomligt laglös och omoralisk, så passar händelsen väl som metafor till det sista kapitlet i den här avhandlingen. Vi må' nämligen ta en tur till.

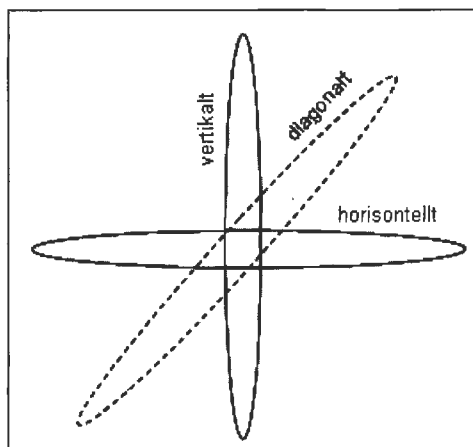
I det här efterkapitlet kommer jag att diskutera partnerskap för hållbar utveckling i mer generella termer utifrån studien i avhandlingen. Jag har i analysen omplacerat guvernanten och istället gett henne en position som diplomat. Hur fungerar då diplomaten för att gå från ord till handling, vilket hon är tänkt att hantera? Istället för det vanliga ostensiva ontologier som speglar studier av partnerskap för hållbar utveckling bygger den här studien på ett annat perspektiv som utgångspunkt. Vad spelar det för roll att använda den performativa aktörsnätverksansatsen för att studera diplomatens förhandlingsförmåga? Eftersom slutsatserna är ganska nedslående i omställningen mot en hållbar utveckling kan det vara värt att föra fram mer konstruktiva lärdomar för att jobba med partnerskap för hållbar utveckling som studien kan bidra med. Även om det ser mörkt ut lär det inte bli ljusare om vi ger upp, eller hur?

En diplomat för att åstadkomma handling

En diplomats uppgift är att medla, att skapa förståelse mellan parter . I bästa fall upphäver hon konflikten mellan parterna, men hon kan även gå därifrån och låta dem fortsätta striden. Diplomatsens uppgift är inte att styra parternas agerande, inte att bestämma hur de ska verka enligt ett avtal.

Som jag redan påpekat kan partnerskap för hållbar utveckling fungera bra då det sätts upp för att hantera specifika naturresurser. Det verkar däremot som om det krävs betydligt mer, eller att det är en otillräcklig form för att förändra hela industrier eller distributionskanaler. Att enbart förlita sig på det frivilliga, eller att sätta det frivilliga i motsättning till det reglerande är ohållbart, i dess dubbelbottnade betydelse.

Många partnerskap för hållbar utveckling med syfte att förändra nuvarande industriella aktiviteter innefattar inte enbart en industri eller en distributionskanal, utan innefattar både det horisontella och det vertikala och kan därför ses som en förändring i diagonal riktning.

Figur 49: Skärningar i intersektorella partnerskap.

Det innebär att förändringsarbetet blir än mer komplext.

Eftersom inget exempel där det ekologiska systemet fick övervikt över det ekonomiska systemet uppkom i något av fallen, kanske just det scenariot är tvunget att gå via reglering. Med andra ord, då förändringar som inte kan göras utan att en noll- eller vinstkalkyl för det ekonomiska systemet inte kan räknas fram, blir det nödvändigt med regleringar och lagar för att stötta det ekologiska systemet.

*"... it is not clear that the collaborative partnership approach is necessarily the most effective mechanism for stimulating environmental improvement, nor that it is socially optimal."*³⁰⁴ (Green et al., 1998, s.92)

En ram innebär inkludering och exkludering. Om innehåll förhandlas måste man göra ramen så pass vid att tillräckligt många kan samsas inom den, utan att åsikter/aktörer utanför ramen riskerar att förstöra de uppsatta ramarna. Det blir då en diplomatisk förhandling där ramen ska bli så pass smal att den uppfattas som relevant för de som accepterar dess gränser och samtidigt tillräckligt vid för att rymma tillräckligt många aktörer inom den, annars kan inte ramen stabiliseras.

³⁰⁴ [... det är inte säkert att den samarbetsbaserade partnerskapsapproachen nödvändigtvis är den mest effektiva mekanismen för att stimulera miljöförbättringar, inte heller att det är den samhälleligt optimala.] (egen översättning)

Eftersom partnerskap för hållbar utveckling är att likställa med en diplomat kommer de aktörer som får komma till tals att avgöra ramens vidd och innehåll. Om då det ekologiska systemet blir underrepresenterat eller tappas bort i översättningarna kommer inte handlingar utformade inom ramarna att räcka till för en hållbar utveckling.

Konstruktiva lärdomar om partnerskap för hållbar utveckling

Det tar tid

Det som båda partnerskapen för hållbar utveckling som studerades visade på är att tidsåtgången är betydligt större än vad som uppskattades från början och att det skapade problem under partnerskapens gång. Ett gott råd är därför att räkna med att partnerskap inte är någon snabb lösning och att vara beredd på att det blir en tidskrävande process, med mycket omförhandlingar och omtolkningar under vägen.

Enrolleringen bör inte negligeras

En annan nyttig aspekt som kan vara värd att ta med i bagaget då partnerskap för hållbar utveckling ska startas upp är att inte negligera behovet av enrollering. I båda de studerade partnerskapen blev det så stor fokus på den aspekten att partnerskapens vara eller inte vara ifrågasattes på grund av det. Med andra ord kan behovet av andra aktörers samarbete för att driva fungerande partnerskap vara mycket större än det kan verka vid första anblick. Dessutom kan många aktörsgrupper visa sig vara betydligt mer ovilliga, eller bara passiva till att bli enrollerade och eftersom den aspekten är så viktig för att åstadkomma förändringar borde den ligga i fokus då ett partnerskap upprättas.

Enskilda individer är oerhört viktiga

Enskilda individers personliga intressen och engagemang är otroligt viktiga för att kunna arbeta i partnerskap, till följd av de båda ovanstående, det vill säga, att partnerskap är tidskrävande och att enrollering är både svårt och avgörande. Det är med andra ord det personliga engagemanget och kraften att fortsätta kämpa som är viktig och inte bara formell kompetens.

Utfallet blir inte ofta det tänkta

Ytterligare en lärdom som kan dras från de studerade fallen är att utfallet av processerna sällan blir de tänkta. I och för sig är vi inte framme vid 2025 än, men jag har svårt för att tänka mig att Framtida Handel skulle få sådan skjuts att de lyckas infria målet om en hållbar utveckling då. Det är en risk med användandet av back-casting som metod. Det är lätt att prata glatt och inge intentioner i en tid som upplevs ligga rätt långt framme, men när det väl kommer till kritan, det vill säga, när tiden rullas tillbaka till nutid så dyker alla fastlåsningar och hinder upp som ett brev på posten. Man ska med andra ord inte ropa hej förrän man kommit över bäcken.

Eftersom partnerskapsprocessen är långdragen och omförhandlingar och omtolkningar ständigt behöver göras för att hålla ett partnerskap vid liv så tenderar de tänkta lösningarna och ambitionerna att förändras över tid. Det behövs med andra ord en flexibel inställning och vilja att omvärdera för att få till stånd förändringar.

Lätt att gå vilse i skogen

Översättningar och kedjor av omtolkningar mellan det ekologiska och det ekonomiska systemet kan innebära att den ursprungliga kopplingen bryts och att lösningar ges en karaktär som inte realiseras. Det kan vara värdefullt att ständigt gå tillbaka och reflektera över de kedjor av översättningar som har gjorts över tid i ett partnerskap för hållbar utveckling. Alltför enkla samband kan tas för givna och utan kritisk granskning och reflektion kan de konkreta aktiviteter som görs i ett partnerskap för hållbar utveckling istället hindra och motverka just en hållbar utveckling.

Ska vi avskeda diplomaten?

Är då partnerskap helt förkastliga i strävandet mot en hållbar utveckling kanske du frågar dig? Ska vi avskeda diplomaten och säga åt henne att hon inte behövs?

Många av de underliggande ideer som skapat tilltron till partnerskap för hållbar utveckling är värda att värna om, så som demokrati och samarbete.

Så jag måste svara nej på frågan. Att avskeda diplomaten vill jag definitivt inte rekommendera, men vi bör avskeda henne som guvernant och se henne i de kläder hon verkligen bär.

REFERENSER

Litteratur

A

- Adolfsson, P. (2003), *Miljö och dess många ansikten i staden – om kvalitetsmätningar och organisering i Stockholm*, Akademisk avhandling, Handelshögskolan Göteborg.
- Adorno, T.W. & Horkheimer, M. (1944/2000), *The Culture Industry - Enlightenment as Mass Deception*, i: Schor, J.B. Holt, D.B. red. *The Consumer Society – Reader*, The New Press: New York, ss. 3-19.
- Ahrne, G. & Boström, M. (2004), *Pendelrörelser mellan frivillighet och tvång*, i: Boström, M. Forsell, A. Jacobsson, K. Tamm Hallström, K. red. *Den organiserade frivilligheten*, Liber Ekonomi: Malmö, ss.144-162.
- Alderson, W. (1950), *Marketing efficiency and the Principle of Postponement*, *Cost and Profit Outlook*, 3.
- Alderson, W. (1957), *Matching and sorting - The Logic of exchange*, i: Irwin, R.D. red. *Marketing Behavior and Executive Action*, kap. 7.
- Alderson, W. (1965), *Dynamic Marketing Behavior*, Homewood, III.: R.D. Irwin.
- Alfredsson, A. (2000), *Environmental adaptation in a road freight channel*, presenterad på: the 10th *Nordic Workshop on Interorganisational Research*, 18-20 augusti: Trondheim.
- Alfredsson, M. Hultén, S. & Sweet, S. (2001), *Industriellt producentansvar - produkt och marknadsutveckling i nätverk*, Reforsk, FoU 156, Oktober.
- Allenby, B.R. (1999), *Integrating Environment and Technology - Design for environment*, i: Russo, M.V. red. *Environmental Management - Readings and cases*, Houghton Mifflin Company: Boston, ss. 245-255.
- Al-Jayousi, O. (2003), *Scenarios for public-private partnerships in water management - A case study from Jordan*, *International Journal of Water Resources Development*, Vol. 9, Iss. 2, ss. 185-201.
- Alvando, U.Y. & Kotzab, H. (2001), *Supply Chain Management - The Integration of Logistics in Marketing*, *Industrial Marketing Management*, 30, ss. 183-198.
- Alvesson, M. & Skoldberg, K. (1994), *Tolkning och Reflektion – Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*, Studentlitteratur: Lund.
- Andersson, P. & Sweet, S. (2002), *Towards a framework for ecological strategic change in business networks*, *Journal of Cleaner Production*, Vol. 10, ss. 465-478.
- Andersson, P. & Östlund, S. (1997), *The Coordination of Change Activities in Industrial Networks - The Case of Organic Eggs*, paper presented at: *the 6th international research conference of the Greening of Industry Network, Developing Sustainability, new dialogue, new approaches*, University of California: Santa Barbara, California, USA, 16-19 November.
- Andraski, J.C. (1998), *Leadership and the realization of supply chain collaboration*, *Journal of Business Logistics*, Vol. 19, Iss.2, ss. 9-11.
- Andriof, J., Waddock, B. H. & Sutherland Rahman, S. (2002), *Introduction*, i: Andriof, J. Waddock, B. H. Sutherland Rahman, S. red. *Unfolding Stakeholder Thinking*, Sheffield: Greenleaf Publishing, ss. 9-16.
- Asplund, J. (2000), *Om undran inför samhället*, Argos: Lund.
- Awortwi, N. (2004), *Getting the fundamentals wrong - woes of public-private partnerships in solid waste collection in three Ghanaian cities*, *Public Administration and Development*, Vol., 24, Iss. 3, 213-224.
- Axelsson, B. & Easton, G. red. (1992), *Industrial Networks - A New View of Reality*, Routledge: London.

B

- Bagozzi, R.P. (1991), *Principles of Marketing Management*, Macmillan: New York.
- Ballou, R.H. Gilbert, S.M. & Mukherjee, A. (2000), New Managerial Challenges from Supply Chain Opportunities, *Industrial Marketing Management*, Vol. 29, ss. 7-18.
- Barbier, E. (1987), The Concept of Sustainable economic development, *Environmental Conservation*, Vol. 14, Iss. 2, 101-110, s.103, i: Gladwin, T.N. Kennelly, J.J. & Krause, T.-S. (1995), Shifting paradigms for sustainable development - Implications for management theory and research, *The Academy of Management Review* Vol. 20, No. 4, ss. 874-907, Table 1.
- Baudrillard, J. (1970), *La société de consommation - ses mythes, ses structures*, S.G.P.P. Paris.
- Beamon, B.M. (1999), Designing the green supply chain, *Logistics Information Management*, Vol. 12, No. 4, ss. 332-342.
- Beaulieu, S. & Pasquero, J. (2002), Reintroducing stakeholder dynamics in stakeholder Thinking - a negotiated-order perspective, i: Andriof et al., red. *Unfolding Stakeholder Thinking*, Sheffield: Greenleaf Publishing, ss.101-118.
- Bechtel, C. & Jayaram, J. (1997), Supply Chain Management - A Strategic Perspective, *The International Journal of Logistics Management*, Vol. 8, No. 1, ss. 15-34.
- Bendell, J. & Kearins, K. (2005), The Political Bottom Line - the Emerging Dimension to Corporate Responsibility for Sustainable Development, *Business Strategy and the Environment*, Vol. 14, Iss. 6, ss. 972-383.
- Berger, P. & Luckman, T. (1984), *The Social Construction of Reality - A Treatise in the Sociology of Knowledge*, Penguin Books: London.
- Bergman, L. (1995), General Equilibrium Costs and Benefits of Environmental Policies, i: Boero, G. & Silberston, A. *Environmental Economics - Proceedings of a conference held by the Confederation of European Economic Associations at Oxford 1993*, Macmillan Press LTD: London, ss. 3-16.
- Boddewyn, J.J. (1985), Advertising Self-Regulation - Private Government and Agent of Public-Policy, *Journal of Public Policy & Marketing*, Vol. 4, ss. 129-141.
- Boström, M., Forsell, A., Jacobsson, K. & Tamm Hallström, K. (2004), Organiserad frivillighet, i: Boström, M., Forsell, A., Jacobsson, K. & Tamm Hallström, K. red. *Den organiserade frivilligheten*, Liber Ekonomi: Malmö, ss. 7-21.
- Braidotti, R. (1999), Towards Sustainable Subjectivity - A View from Feminist Philosophy, i: Becker, E. & Jahn, T. red. *Sustainability and the Social Sciences - a Cross-Disciplinary Approach to Integrating Environmental Considerations Into Theoretical Reorientation*, Zed Books: London, ss. 74-95.
- Brandt, N. & Gröndahl, F. (2005), *Miljöeffekter*, KTH Industriell Ekologi: Stockholm.
- Bressers, H. & de Bruijn, T. (2005), Conditions for the Success of Negotiated Agreements - Partnerships for Environmental Improvement in the Netherlands, *Business Strategy and the Environment*, Vol. 14, Iss. 4, ss. 241-254.
- Brinkerhoff, W.D. (1999), State-Civil Society Networks for Policy Implementation in Developing Countries, *Policy Studies Review*, Vol. 16, No. 1, ss. 123-147.
- Brinkerhoff, J.M. (2002), *Partnership for International Development - Rhetoric of Results?*, Lynne Rienner Publishers, Inc.: London.
- de Bruijn, T. & Fischer, K. (2005), Partnerships for Sustainable Development - The GIN2004 Conference, Current Issues in the Greening of Industry, *Business Strategy and the Environment*, Vol. 14, Iss. 4, ss. 267-268.
- Brunsson, N. (1986), Företagsekonomi - utbildning eller språkbildning, i: Brunsson, N. red. *Företagsekonomi - sanning eller moral?*, Lund: Studentlitteratur, ss. 100-112.
- Brunsson, N. & Hägg, I. red. (1992), *Marknadens makt*, SNS: Stockholm.
- Brunsson, N. (1989), *the Organization of Hypocrisy. Talk, Decision and Actions in Organizations*. Chichester: Wiley.

Bucklin, L.P. (1960), *The Economic Structure of Channels of Distribution*, i: Bell, M. red. *Marketing - a Maturing Discipline*.

Bucklin, L.P. (1965), Postponement, Speculation and the Structure of Distribution Channels, *Journal of Marketing Research*, Feb.

Bull, B. & McNeill, D. (2007), *Development Issues in Global Governance – Public-Private Partnerships and Market Multilateralism*, Routledge: Oxon.

C

Callon, M. & Latour, B. (1981), Unscrewing the big Leviathan - how actors macro-structure reality and how sociologists help them to do so, i: *Advances in Social Theory and Methodology - Toward an Integration of Micro- and Macro- Sociologies*, Knorr-Cetina, K. & Cicourel, A.V. red. London: Routledge & Kegan Paul, ss. 277-303.

Callon, M. & Law, J. (1982), On Interest and Their Transformation - Enrolment and Counter-Enrolment, *Social Studies of Science*, Vol. 12, No. 4, ss. 615-625.

Callon, M. (1986), Some Elements of a Sociology of Translation - Domestication of the Scallops and the Fishermen of St-Brieuc Bay, i: *Power, Action and Belief - a New Sociology of Knowledge?*, Law, J. red. London: Sociological Review Monograph: Routledge & Kegan Paul, ss. 196-233.

Callon, M. & Law, J. (1989), On the Construction of Sociotechnical Networks - Content and Context Revisited, *Knowledge and Society*, Vol. 8, s. 57-83.

Callon, M. (1998a), An essay on framing and overflowing - economic externalities revisited by sociology, i: Callon, M., red. *The Laws of the Markets*, Blackwell Publishers: Oxford, ss. 244-269.

Callon, M. (1998b), Introduction: The embeddedness of economic markets in economics, i: Callon, M. red. *The Laws of the Markets*, Blackwell Publishers: Oxford, ss. 1-57.

Carson, R. (1962), *Silent Spring*, Houghton Mifflin Co.: Boston.

Carter, C.R. & Ellram, L.M. (1998), Reverse logistics - A review of the literature and framework for future investigation, *Journal of Business Logistics*, Vol. 19, No.1, ss. 85-102.

Cerin, P. (2003), Sustainability Hijacked by the Sociological Wall of Self-Evidence, *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, Iss. 10, No. 4, ss. 175-185.

Chambers C.M. & Whitehead, J.C. (2003), A Contingent Valuation Estimate of the Benefits of Wolves in Minnesota, *Environmental and Resource Economics*, Vol. 26, No. 2, ss. 249-267.

Checkland, P. (1993), *Systems Thinking, Systems Practice*, John Wiley & Sons: Chichester.

Checkland, P. (1999), Systems Thinking, i: Currie, W. & Galliers, B. red. (1999), *Rethinking Management Information Systems - An Interdisciplinary Perspective*, Oxford University Press: Oxford, ss. 45-56.

Christopher, M. (1998), *Logistics and Supply Chain Management – Strategies for Reducing Cost and Improving Service*, Second Edition, London: Prentice Hall.

Clendenin, J.A. (1997), Closing the supply Chain Loop - Reengineering the Returns Channel Process, *The International Journal of Logistics Management*, Vol. 8, No.1, ss. 75-85.

Constanza, R. et al. (1991), Goals, agenda and policy recommendations for ecological economics, i: Costanza, R. red. *Ecological economics - The science and management of sustainability*: New York: Columbia University Press, s.8 i: Gladwin, T.N., Kennelly, J.J. & Krause, T.-S. (1995), Shifting paradigms for sustainable development - Implications for management theory and research, *The Academy of Management Review*, Vol. 20, Iss.4, s. 874-907, Table 1, s. 877.

Craven, J. (1990), *Introduction to Economics – An Integrated Approach to Fundamental Principles*, second edition, Basil Blackwell: Oxford.

Czarniawska, B. (1997), *Narrating the Organization – Dramas of Institutional Identity*, The University of Chicago Press: Chicago.

- Czarniawska, B. (1998a), Symbolism i organisationsteori, i: Czarniawska, B. *Organisationsteori på svenska*, Liber Ekonomi: Malmö, ss. 130-148.
- Czarniawska, B. (1998b), *On Travelling between the Worlds - City Management as Translation*, GRI Report 1998:4: Göteborg.
- Czarniawska, B. (2000), Att studera management som skapande och återskapande av handlingsnät, *Nordiske Organisasjonsstudier*, Vol. 2, No. 3, ss. 5-24.
- Czarniawska, B. (2004), On Time, Space, and Action Nets, *Organization*, Vol. 11, no. 6, ss. 773-791.
- Czarniawska, B. & Hernes, T. (2005), Constructing Macro Actors According to ANT, i: Czarniawska, B. & Hernes, T. red. *Actor-Network Theory and Organizing*, Liber & Copenhagen Business School Press, Malmö, ss.7-13.
- Czarniawska, B. & Joerges, B. (1996), Travels of ideas, i: Czarniawska, B. & Sevón, G. red. *Translating organizational change*, Walter de Gruyter: Berlin.

D

- Dahmén, E. (1968), Sätt pris på miljön – samhällsekonomiska argument i miljöpolitiken, SNS: Stockholm.
- Daly, H.E. (1977), *Steady-State Economics*, W.H. Freeman and Company: San Francisco.
- Daly, H.E. & Cobb, J.B. (1994), *For the Common Good – redirecting the economy toward community, the environment, and a sustainable future*, Second edition, Boston: Beacon Press.
- Dasgupta, P. & Mäler, K.-G. (1997), The Resource-Basis of Production and Consumption - An Economic Analysis, i: Dasgupta, P. & Mäler, K.-G. red. *The environment and Emerging Development Issues*, Volume 1, Clarendon Press: Oxford, ss. 1-32.
- Dasgupta, P. (2004), *Human Well-being and the Natural Environment*, Oxford University Press: Oxford.
- Davis, A.R. (2002), Power, politics and networks - shaping partnerships for sustainable communities, *Area*, Vol. 34, No. 2, ss. 190-203.
- Davis, T.S. (1999), Reflecting on Voluntary Environmental Partnerships - Lessons for the Next Century, *Corporate Environmental Strategy*, Vol 6, No. 1, ss. 55-59.
- Delmas, M. & Toffel, M.W. (2004), Stakeholders and Environmental Management Practices - An Institutional Framework. *Business Strategy and the Environment*. Vol. 13, No. 4, 209-222.
- DeSimone, L.D. & Popoff, F. (2000), *Eco-efficiency - the business link to sustainable development*, Cambridge, Mass.: London.
- Dickson, H. (1983), *Nationalekonomin genom tiderna*, Esselte Studium: Göteborg.
- Dobbers, P., Strannegård, L. & Wolf, R. (2001), Knowledge Interests in Corporate Environmental Management, *Business Strategy and the Environment*, Vol. 10, ss. 335-343.
- Donaldson, T. & Preston, L.E. (1995), The Stakeholder Theory of the Corporation - Concepts, Evidence, and Implications, *The Academy of Management Review*, Vol. 20, No. 1, ss. 65-91.
- Drumwright, M.E. (1994), Socially responsible organizational buying - Environmental concern as a noneconomic buying criterion, *Journal of Marketing*, vol. 58, No. 3, ss. 1-19.
- Dyllick, T. & Hockerts, K. (2002), Beyond the Business Case for Corporate Sustainability, *Business Strategy and the Environment*, Vol. 11, No. 2, ss. 130-141.

E

- Ehn, P. (2004), Den styrda frivilligheten – exemplet tillväxtavtalen, i: Boström, M. Forsell, A. Jacobsson, K. & Tamm Hallström, K. red. *Den organiserade frivilligheten*, Liber Ekonomi: Malmö.

- Eklund, K. (1997), *Vår Ekonomi*, Rabén Prisma: Stockholm.
- Elgin, D. (1993/200), Voluntary Simplicity and the New Global Challenge, i: Schor, J.B. & Holt, D.B. red. *The Consumer Society – Reader*, The New Press: New York, ss. 397-413.
- Ellram, L.M. & Cooper, M.C. (1990), Supply Chain Management, Partnerships, and the Shipper - Third Party Relationship, *the International Journal of Logistics Management*, Vol. 1, No. 2, s.1-10.

F

- Feitelson, E. & Verhoef, E.T. (2001), Introduktion, i: Feitelson, E. & Verhoef, E.T. red. *Transportation and Environment*, Edward Elgar: Gheltenham.
- Feyerabend, P. (1977), *Ner med metodologin!*, originaltitel: Against Method, Zenit/ Rabén & Sjögren: Stockholm.
- Focault, M. (1993/1971), *Diskursens ordning*, Brutus Östlings Bokförlag: Stockholm/ Stehag.
- Folke, C. (2005), Den kloka apan borde veta bättre, i: Pålman, S. red. *Världens eko – En antologi om miljö- och utvecklingsfrågor*, Atlas: Stockholm.
- Freeman, R.E. & Reed, D.L. (1983), Stockholders and Stakeholders - A New Perspective on Corporate Governance, *California Management Review*, Vol. 25, No. 3, ss. 88-106.
- Freeman, R.E. (1984), *Strategic Management - A Stakeholder Approach*, Pitman: Boston.
- Freeman, R.E. (1994), The Politics of Stakeholder Theory - Some Future Directions, *Business Ethics Quarterly*, Vol. 4, Iss. 4, ss. 409-421.
- Freeman, R.E. (1998), A Stakeholder Theory of the Modern Corporation, i: Clarkson, M.B.E. red. *The Corporation and its Stakeholders – Classic and Contemporary Readings*, University of Toronto Press: Toronto.
- Freeman, R.E. (1999), Divergent Stakeholder Theory, *Academy of Management Review*, Vol. 24, Iss. 2, ss. 233-236.
- Freeman, R.E. (2002), Foreword, i: Andriof, red. *Unfolding Stakeholder Thinking*, Greenleaf Publishing: Sheffield, ss. 7-8.
- Friman, E. (2002), *No Limits - The 20th Century Discourse of Economic Growth*, Akademisk avhandling: Umeå Universitet.
- Füssel, L. (2005), The multiple voices in corporate environmentalism, i: Füssel, L. red. *Corporate Environmental Governance – Perspectives on Organizing and Communication*, Studentlitteratur: Lund, ss. 179-203.

G

- Galbraith, J.K. (1958/2000), The Dependence Effect, i: Schor, J.B. & Holt, D.B. red. *The Consumer Society – Reader*, The New Press: New York, ss. 20-25.
- Gee, J.M.A. (1991), The Neoclassical School, i: Mair, D. & Miller A.G. red. *A Modern Guide to Economic Thought – An Introduction to Comparative Schools of Thought in Economics*, Edward Elgar: Aldershot.
- Gladwin, T.N., Kennelly, J.J. & Krause, T.-S. (1995), Shifting paradigms for sustainable Development - Implications for management theory and research, *The Academy of Management Review*, Vol. 20, No. 4, ss. 874-907.
- Goldsby, T.J. & Stank, T.P. (2000), World class logistics performance and environmentally responsible logistics practices – integration, *Journal of Business Logistics*, Vol. 21, Iss. 2, ss. 187-208.
- Gouldson, A. & Murphy, J. (1997), Ecological Modernisation - Restructuring Industrial Economies, i: Jacobs, M. red. *Greening the Millenium? – The New Politics of the Environment*, Blackwell Publishers: Oxford, ss. 74-86.

- Granovetter, M. (1985), Economic Action and Social Structure - The Problem of Embeddedness, *American Journal of Sociology*, Vol.91, No.3, ss.481-510.
- Green, K., Morton, B. & New, S. (1998), Green purchasing and supply policies - do they improve companies' environmental performance?, *Supply Chain Management*, Vol. 3, No. 2, ss. 89-95.
- Gunningham, N., Phillipson, M. & Grabosky, P. (1999), Harnessing Third Parties as Surrogate Regulators: Achieving Environmental Outcomes by Alternative Means, *Business Strategy and the Environment*, Vol. 8, ss. 211-224.
- Guntram, U. & Winsemius, P. (1992), Responding to the Environmental Challenge, *Business Horizons*, Vol. 35, No.2, ss. 12-20.

H

- Hajer, M.A. (1995), *The politics of environmental discourse - ecological modernization and the policy process*, Clarendon: Oxford.
- Hall, J. (2000), Environmental supply chain dynamics, *Journal of Cleaner Production*, Vol. 8, No. 6, ss. 455-471.
- Hamann, R. (2004), Kelian Equatorial Mining, Indonesia - mine closure, i: Warner, M. & Sullivan, R. red. *Putting Partnerships to Work – Strategic alliances for development between government, the private sector and civil society*, Greenleaf Publishing: Sheffield, ss. 138-150.
- Hamprecht, J., Corsten, D., Noll, M. & Meier, E. (2005), Controlling the sustainability of food supply chains, *Supply Chain Management*, Vol. 10, No. 1, ss. 7-10.
- Handfield, R.B. et al. (1997), Green value chain practices in the furniture industry, *Journal of Operations Management*, Vol. 15, ss. 293-315.
- Hardin, G. (1968), The tragedy of the commons, *Science*, Vol. 162, ss: 0243-1248.
- Hardwick, P., Khan, B. & Langmead, J. (1990), *An Introduction to Modern Economics*, third edition, Longman: London.
- Hart, S.L. (1997), Beyond Greening - Strategies for a sustainable world, *Harvard Business Review*, Vol. 75, Iss.1, ss. 66-76.
- Hartman, C.L., Hofman, P.S. & Stafford, E.R. (1999), Partnerships - A Path to Sustainability, *Business Strategy and the Environment*, Vol. 8, ss. 255-266.
- Hawken, P. (1993), The ecology of commerce - A declaration of sustainability. New York: HarperBusiness, s. 139, i: Gladwin, T.N, et al. (1995), Shifting paradigms for sustainable Development - Implications for management theory and research, *The Academy of Management Review*, Vol. 20, No.4, ss. 874-907, Table 1, s. 877.
- Helgesson, C.-F. & Kjellberg, H. (2005), Macro-actors and the Sounds of the Silenced, i: Czarniawska, B. & Hernes, T. red. *Actor-Network Theory and Organizing*, Liber & Copenhagen Business School Press: Malmö, ss. 145-164.
- Helgesson, C.-F., Kjellberg, H. & Liljenberg, A. (2004), *Den där marknaden – Om utbyten, normer och bilder*, Studentlitteratur: Lund.
- Hellmark, C. (1994), *Typografisk handbok*, Ordfront & Ytterlids: Stockholm/ Falkenberg.
- Hermele, K. (2000), *Ekonomerna, tillväxten och miljön*, Carlssons: Stockholm.
- Hertz, S. (1993), *The Internationalization Processes of Freight Transport Companies*, akademisk avhandling, EFI: Stockholm.
- Hirsch, F. (1977), *Social limits to growth*, Cambridge, Mass.: Harvard U.P.
- van Hoek, R.I. (1999), From reversed logistics to green supply chains, *Supply Chain Management*, Vol.4, No. 3, ss. 129-134.
- Hoffman, A.J. (1997), *From Heresy to Dogma – An Institutional History of Corporate Environmentalism*, The New Lexington Press: San Fransisco.
- Hofmeister, A. & Borchert, H. (2004) Public-private partnerships in Switzerland - crossing the bridge with the aid of a new governance approach, *International Review of Administrative Sciences*, Vol. 70, No.2, ss. 217-232.

- Hollander, E., (1995), *Varför var det så segt? Om lågrisk kemi, miljödriven innovation och kravformning*, Akademisk avhandling, Kungliga Tekniska Högskolan: Stockholm.
- Holme, I. M. & Solvang, B.K. (1991), *Forskningsmetodik - Om kvalitativa och kvantitativa metoder*, Lund: Studentlitteratur.
- Hultén, S. & Östlund, S. (1994), Miljöanpassning - en drivkraft för industriell utveckling, i: Mattsson, L.-G. & Hultén, S. red. *Företag och marknader i förändring - dynamik i nätverk*, Nerenius & Santérus Förlag AB: Stockholm, ss. 44-60.
- Håkansson, H. & Snehota, I. red. (1995), *Developing Relationships in Business Networks*, Routledge: London.
- Håkansson, H. & Waluszewski, A. (1997), Recycled Fibre Turning Green, i: H.G. Gemünden, Ritter, T. & Walter, A. red. *Relationships and Networks in International Markets*, Elsevier: Oxford, s.390-410.

J

- Jacobsson, K., Mörth, U. & Sahlin-Andersson, K. (2004), Den frivilliga styrningens attraktionskraft, i: Boström, M., Forsell, A., Jacobsson, K. & Tamm Hallström, K. red. *Den organiserade frivilligheten*, Liber Ekonomi: Malmö.
- Jakubowski, P. (2000), Political Economic Person contra Homo oeconomicus – Mit PEP zu mehr Nachhaltigkeit, i: *List Forum für Wirtschafts- und Finanzpolitik*, Band 26, Heft 4, Nomos Verlagsgesellschaft: Baden-Baden, ss. 299-310.
- Johansson, R. (2002), *Nyinstitutionalismen inom organisationsanalysen*, Studentlitteratur: Lund.
- Johanson, J. & Mattsson, L.G. (1994), The Markets-as-Networks Tradition in Sweden, i: Laurent, B., Lilien, B.L. & Pras, B. red. *Research Traditions in Marketing*, Kluwer Academic Publishers, ss. 321-342.
- Juniper, C. & Moore, M. (2002), Synergies and Best Practices of Corporate Partnerships for Sustainability, *Corporate Environmental Strategy*, Vol. 9, No. 3, ss. 267-276.
- Jørgensen, S.E. & Svirezhev, Y.M. (2004), *Towards a Thermodynamic Theory for Ecological Systems*, Elsevier: Oxford.

K

- Kallio, T.J. (2000), *Where do we Stand? – Reflections on environmental management and the prevailing problems in creating sustainable business-nature relationship*, Turku School of Economics and Business Administration: Series Discussion and Working Papers 8:2000.
- Kallio, T.J. (2004), *Greening Organizational Studies – A Critical Reflection*, Turku School of Economics and Business Administration: Series Discussion and Working Papers 8:2004.
- Kay, J. (2003), *The Truth about Markets, their genius, their limits, their follies*, Allen Lane: London.
- King, A. (1995) Avoiding ecological surprise - Lessons from long-standing communities, *Academy of Management Review*, Vol. 20, No. 4, ss. 961- 985.
- Kjellberg, H. (2001), *Organising Distribution – Hakonbolaget and the efforts to rationalize food distribution, 1940-1960*, Akademisk avhandling, Handelshögskolan: Stockholm.
- Kjellberg, H. & Andersson, P. (2005), Stability and change in market networks, i: Andersson, P., Hertz, S. & Sweet, S. red. *Perspectives on market networks – boundaries and new connections*, The Economic Research Institute: Stockholm, ss. 53-73.
- Klein, N. (2000), *No Logo - no space, no choice, no jobs*, Flamingo, cop.: London.
- Kotler, P. Wong, V. Saunders, J. & Armstrong, G. (2005), *Principles of Marketing*, Fourth European Edition, Prentice Hall: Essex.
- Kristensson Ugglå, B. (2002), *Slaget om verkligheten – Filosofi – omvärldsanalys – tolkning*, Brunus Östlings Vokförlag Symposium: Stockholm/Stehag.

Kuhn, T.S. (1997/1962), *De vetenskapliga revolutionernas struktur*, Thales: Stockholm, original: 1962, *The Structure of Scientific Revolutions*.

L

- LaFrance, J. & Lehmann, M. (2005), Corporate Awakening – Why (Some) Corporations Embrace Public-Private Partnerships, *Business Strategy and the Environment*, Vol. 14, Iss. 4, ss. 216-229.
- Lalander, N. (1995), *Svenska Miljöskandaler*, Sober: Stockholm.
- Lamming, R. & Hampson, J. (1996), The Environment as a Supply Chain Management Issue, *British Academy of Management*, Vol. 7, Spec. Iss. March, ss. 45-62.
- Larsson, M. (2004), *The Limits of Business Development and Economic Growth – Why business will need to invest less in the future*, Palgrave MacMillan: New York.
- Latour, B. (1987), *Science in action - how to follow scientists and engineers through society*, Harvard Univ. Press: Cambridge, Mass.
- Latour, B. (1992), Where Are the Missing Masses? The Sociology of a Few Mundane Artifacts, i: Bijker, W. & Law, J. red. *Shaping Technology/Building Society – Studies in Sociotechnical Change*, MIT Press: Cambridge, ss. 225-258.
- Latour, B. (1993), Ethnography of a “High-Tech” Case – About Aramis, i: Lemonnier, P. red. *Technological Choices – Transformations in Material Culture since the Neolithic*, Routledge & Kegan Paul, London, ss. 372-398.
- Latour, B. (1995), Mixing Humans and Nonhumans Together - The Sociology of a Door-Closer, i: Star, L. red. *Ecologies of Knowledge - Work and Politics in Science and Technology*, State University of New York Press: New York, ss. 257-277.
- Latour, B. (1998), Förbindelsens makt, i: Latour, B. (1998), *Artefaktens återkomst – Ett möte mellan organisationsteori och tingens sociologi*, Nerenius & Santérus förlag: Stockholm, ss. 41-59.
- Latour, B. (2000), *Pandora's Hope – Essays on the Reality of Science Studies*, second printing, Harvard University Press: Cambridge.
- Latour, B. (2002), *We Have Never been Modern*, Seventh Printing, Harvester Wheatsheaf, originaltitel: *Nous n'avons jamais été modernes*, 1991, Éditions la Découverte: Paris.
- Latour, B. (2004), *Politiques de la nature – Comment faire entrer les sciences en démocratie*, La Découvertes : Paris.
- Law, J. (2004), *After Method – mess in social science research*, Routledge: London.
- Levy, D.L. (1997), Environmental Management as Political Sustainability, *Organization & Environment*, Vol. 10, No. 2, ss. 126-147.
- Lindahl, T. (2005), *Strategic and Environmental Uncertainty in Social Dilemmas*, Akademisk avhandling, Handelshögskolan: Stockholm.
- Lindbom, T. (1995), *Modernismen*, Norma: Borås.
- Lindqvist, S. (1957), *Reklamen är livsfarlig – en stridsskrift*, Pocky/Bokförlaget Tranan: Avesta.
- Lomborg, B. (2001/1998), *Världens verkliga tillstånd*, SNS Förlag: Stockholm, Originaltitel: *Verdens sande tilstand*.
- Lomborg, B. (2001), *the Sceptical Environmentalist – Measuring the Real State of the World*, Cambridge University Press: Cambridge.
- Long, F.J. & Arnold, M.B. (1999), The Emergence of Environmental Partnerships – Creating Dialog and Collaboration with Environmental Groups. i: Russo, M.V. red. *Environmental Management - Readings and cases*, Houghton Mifflin Company: Boston.
- Luke, T.W. (2002), Deep Ecology - Living as if Nature Mattered – Devall and Sessions on Defending the Earth, *Organization & Environment*, Vol. 15, No. 2, ss. 178-186.
- Lyotard, J.-F. (1984/1997), *The Postmodern Conditio - A Report on Knowledge, History of Literature*, vol. 10, University of Minnesota Press: Minneapolis.

M

- Macquet, M. (2003a), Unstable participation in the parts of a sustainability- partnership – attempts to change the market paradigm, *Workshop: Marketing Practice in Shaping Markets, Skebo, Sweden: June 14-16.*
- Macquet, M. (2003b), Changing distribution systems- through partnerships for sustainability, *8th ELA Doctorate Workshop, Monchy-St. Eloi, 25-27 June.*
- Macquet, M. (2004a), Critical Mass for Partnership Collaboration – the Enrolling Actors Problem and the Importance of Identification, presenterat på: *GIN conference, 2004: Hong Kong, November 7-10.*
- Macquet, M. (2004b), Reflektioner över Framtida Handel, bilaga 4, i: rapport från Miljödepartementet, *Dialogen Framtida handel – för en hållbar handel med dagligvaror.*
- Macquet, M. (2004c), The Translation of Sustainability in Multi-Stakeholder Supply Chain Integrating Partnerships, *EABIS Ph.D. Workshop, Gent: 27-29 September.*
- Macquet, M. (2007), Join the partnership! And they lived happily ever after?, presenterat på: *13th Annual International Sustainable Development Research Conference, Västerås, 31 maj – 3 juni.*
- Macquet, M. & Sweet, S. (2005), The Myth of the closed loop re-cycling system – towards a broader perspective on re-cycling, i: Andersson, P., Hertz, S. & Sweet, S. red. *Perspectives on market networks – boundaries and new connections*, Economic Research Institute: Stockholm, ss. 75-84.
- Magee, B. (1998), *Filosofi – från antikens naturfilosofier till dagens moderna tänkare*, Albert Bonniers Förlag: Stockholm.
- Marcus, A. Geffen, D. & A. Sexton, K. (2002), Business-Government Cooperation in Environmental Decision-Making, *Corporate Environmental Strategy*, Vol. 9, No. 4, ss. 345-354.
- Marshall, C. & Rossman, G.B. (1989), *Designing Qualitative Research*, Sage Publications: Newbury Park.
- Mattsson, S. (2004), *På gränsen mellan ordning och oordning – artefakternas betydelse vid marknadsombildningar – En studie av den svenska postmarknadens ombildning*, Akademisk avhandling, Handelshögskolan: Stockholm.
- McIntyre, K. Smith, H. Henham, A. Pretlove, J. (1998), Environmental performance indicators for integrated supply chains - the case of Xerox Ltd, *Supply Chain Management*, Vol. 3, No. 3, ss. 149-156.
- McNeil, J.R. (2003), Någotting är nytt under solen – Nittonhundratalets miljöhistoria, SNS Förlag: Stockholm.
- Meadows, D. et al. (1992), *Beyond the limits - Confronting global collapse – envisioning a sustainable future*, Post Mills. VT: Chelsea Green, s. 209, i: Gladwin, T.N, et al. (1995), Shifting paradigms for sustainable development - Implications for management theory and research, *The Academy of Management Review*, Vol. 20, Iss. 4, ss. 874-907, Table 1, s. 877.
- Meadows, D.H. Randers, J. Meadows, D.L. (2005), *Limits to Growth – the 30-year update*, London: Earthscan.
- Meriläinen, S., Moisander, J. & Pesonen, S. (2000), The Masculine Mindset of Environmental Management and Green Marketing, *Business Strategy and the Environment*, Vol. 9, No. 3, ss. 151-162.
- Mongeau, S. (1998), *La simplicité volontaire, plus que jamais...*, Écosociété: Québec.
- Murdoch, J. (2001), Ecologising sociology - Actor-network theory, co-construction and the problem of human exemptionalism, *Sociology*, Vol. 35, Iss. 1, ss.111-133.
- Murphy, P.R., Poist, R.F. & Braunschweig, C.D. (1995), Role and relevance of logistics to corporate environmentalism - An empirical assessment, *International Journal of Physical Distribution & Logistics*, Vol. 25, No.2, ss. 5-19.

- Murray, J.G. (2000), Effects of a green purchasing strategy - the case of Belfast City Council, *Supply Chain Management*, Vol. 5, No. 1, ss.37-44.
- Möllersten, K. & Sandberg, P. (2004), Collaborative energy partnerships in relation to development of core business focus and competence – a study of Swedish pulp and paper companies and energy service companies, *Business Strategy and the Environment*, Vol. 13, Iss. 2, ss. 78-95.

N

- Naess, A. (1976), *Økologi, Samfunn og Livsstil*, utgave 5, Universitetsforlaget: Oslo.
- Naess, A. (1999), *Livsfilosofi – Et personlig bidrag om følelser og fornuft*, Universitetsforlaget: Oslo.
- Neumayer, E. (2003), *Weak versus Strong Sustainability – Exploring the limits of two opposing paradigms*, second edition, Edward Elgar: Cheltenham.
- Newman, C.L. (1999), Comparative Study of NGO/Government Partnerships, *The International Journal of Not-for-Profit Law*, Vol. 2, Iss. 3.
- Newton, T.J. (2002), Creating the New Ecological Order? – Elias and Actor-Network Theory, *Academy of Management Review*, Vol. 27, No. 4, ss. 523-540.
- Nylén, U. (1996), *Gott och Ont om Affärlivet – Utveckling av ett etiskt perspektiv på företags relationer med aktörer*, Avhandling: Handelshögskolan i Umeå.

O

- Ostrom, E. (1990), *Governing the commons - the evolution of institutions for collective action*, Cambridge University Press: Cambridge.

P

- Palmstierna, H. (1967), *Plundring, svält, förgiftning*, Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Paton, B. (2000), Voluntary Environmental Initiatives and Sustainable Industry, *Business Strategy and the Environment*, Vol. 9, 328-338.
- Peattie, K. (1992), *Green Marketing*, M + E handbooks: London.
- Peltonen, T. & Tikkanen, H. (2005) Productive Power, Organized Markets and Actor-Network Theory, i: Czerniawska, B. & Hernes, T. red. *Actor-Network Theory and Organizing*, Liber & Copenhagen Business School Press: Malmö, ss.268-284.
- Phillimore, J. (2001), Schumpeter, Schumacher and the Greening of Technology, *Technology Analyses & Strategic Management*, Vol. 13, No. 1, ss.23-37.
- Pihl, H. (1997), *Miljöekonomi – för en hållbar utveckling*, andra upplagan, SNS Förlag: Stockholm.
- Plummer, R. & FitzGibbon, J. (2004), Some observations on the terminology in cooperative environmental management, *Journal of Environmental Management*, Vol. 70, ss. 63-72.
- Pommeroy, R. S. & Berkes, F. (1997), Two to tango - the role of government in fisheries co-management, *Marine Policy*, Vol. 21, No. 5, ss. 465-480.
- Poncelet, E. (2001a), Personal transformation in multistakeholder environmental partnerships, *Policy Sciences*, Vol. 34, ss. 273-301.
- Poncelet, E., (2001b), A Kiss Here and a Kiss There - Conflict and Collaboration in Environmental Partnerships, *Environmental Management*, Vol.27, No.1, ss. 13-25.
- Porsander, L. (2000), *Titt-skåp för alla – en berättelse av Lena Porsander om hur Stockholm blev kulturhuvudstad*, Bokförlaget BAS: Göteborg.
- Porter, M. (1990), *The Competitive Advantage of Nations*, New York: The Free Press.
- Porter, M. & van der Linde, C. (1995), Green and Competitive - Ending the Stalemate, *Harvard Business Review*, Vol. 73, Iss. 5, ss. 120-134.

- Post, J.E. et al. (2002), *Redefining the Corporation – Stakeholder Management and Organizational Wealth*, Stanford University Press: Stanford.
- Prahalad, C.K. (2005), *Fortune at the Bottom of the Pyramid – Eradicating Poverty through Profits*, Wharton School Publishing: Upper Saddle River, N.J.

R

- Regéczi, D. (2005), Limited Partnership - The Lack of Sustainable Development in Relation to Participation in Hungarian Public-Private Partnerships, *Business Strategy and the Environment*, Vol. 14, Iss. 4, ss. 205-215.
- Richardson, P. & Welford, R. (1997), Clouding the Crises - the Construction of Environmental Management, i: Welford, R. red. *Hijacking Environmentalism - Corporate Responses to Sustainable Development*, Earthscan Publications Ltd.: London, ss. 40-62.
- Robèrt, K.-H. (1992), *Det Nödvändiga Steget*, Affärsförlaget Mediautveckling.
- Robèrt, K.-H. (1994), *Den Naturliga Utmaningen – Goda exempel på miljöarbete inom näringslivet*, Ekerlids Förlag: Stockholm.
- Rondinelli, D.A. & London, T. (2002), Stakeholder and corporate responsibilities in cross-sectoral environmental collaborations – Building value, legitimacy and trust, i: Andriof, J., Waddock, B. H. & Sutherland Rahman, S. red. *Unfolding Stakeholder Thinking*, Sheffield: Greenleaf Publishing, ss. 201-215.
- Roome, J. R., (1998), red. *Sustainability Strategies for Industry – The Future of Corporate Practice*, Island Press: Washington DC.

S

- Saunders, M., Lewis, P. & Thornhill, A. (1997), *Research Methods for Business Students*, Pittman Publishing: London.
- Schmidheinly, S./BCSD, (1992), *Changing Course – A Global Business Perspective on Development and the Environment*, The MIT Press: Cambridge.
- Schumacher, E.F. (1973), *Small is Beautiful – A Study of Economics as if People Mattered*, Blond & Briggs: London.
- Schörling, I. (2004), REACH – What Happened and Why? – The Only Planet Guide to the Secrets of Chemicals Policy in the EU, The Greens in the European Parliament/EFA: Brussels.
- Selman, P. & Wragg, A. (1999), Local Sustainability Planning - From Interest-drive n Networks to Vision-driven Super-networks?, *Planning Practice & Research*, Vol. 14, No. 3, ss. 329-340.
- Seuring, S. (2004), Industrial Ecology, Life Cycles, Supply Chains - Differences and Interrelations, *Business Strategy and the Environment*, Vol. 13, ss. 306-319.
- Shapiro, H-Y. & Rosenquist, E.M. (2004), Public/private partnerships in agroforestry - the example of working together to improve cocoa sustainability, *Agroforestry Systems*, Vol. 61, ss. 453-462.
- Shove, E. (2004), Changing human behaviour and lifestyle - A challenge for sustainable consumption?, i: Reisch, L.A. & Röpke, I. red. *The Ecological Economics of Consumption*, Edward Elgar: Gheltenham.
- Shrivastava, P. (1994), Castrated Environment - Greening Organizational studies, *Organization Studies*, Vol.15, Iss. 5, ss. 705-726.
- Simmons, I., (1994), *Miljöhistoria – En introduktion*, Studentlitteratur: Lund, Originaltitel: Environmental History. A Concise Introduction.
- Simpson, D.F. & Power, D.J. (2005), Use the supply relationship to develop lean and green suppliers, *Supply Chain Management*, Vol. 10; No. 1, ss. 60-68.

- Sinding, K. (2000), Environmental Management beyond the boundaries of the firm - Definitions and constraints, *Business Strategy and the Environment*, Vol. 9, ss. 79-91.
- Sinh, B. T. (2002), Government and NGO partnership in managing community-based water resources in Vietnam - a case study of Thai Long Dam Project, *Business Strategy and the Environment*, Vol. 11, Iss. 2, ss. 119-129.
- Speakman, R.E., Kaufman, J.W. & Myhr, N. (1998), An empirical investigation into supply chain management - a perspective on partnerships, *Supply Chain Management*, Vol. 3, No. 2, ss. 53-67.
- Springett, D. (2003), An 'Incitement to Discourse' - Benchmarking as a Springboard to Sustainable Development. *Business Strategy and the Environment*, Vol. 12, No. 1, ss. 1-11.
- Stafford, E.R., Polonsky, M.J. & Hartman, C.L. (2000), Environmental NGO-Business Collaboration and Strategic Bridging - a Case Analysis of the Greenpeace-Foron Alliance, *Business Strategy and the Environment*, Vol. 9, ss. 122-135.
- Starik, M. & Rands, G.P. (1995), Weaving an integrated web - Multilevel and multisystem perspectives of ecologically sustainable organizations, *the Academy of Management Review*, Vol. 20, No. 4, ss. 908-935.
- Steiner, M. (2003), NGO Reflections on the World Summit - Rio + 10 or Rio - 10?, *Reciel*, Vol. 12, No. 1, ss. 33-38.
- Stock, J.R. (1998), Development and Implementation of Reverse Logistics Programs, Annual conference Proceedings of the Council of Logistics Management, Oak Brook, IL: Council of Logistics Management, i: Goldsby, T.J. & Stank, T.P. (2000), World class logistics performance and environmentally responsible logistics practices, *Journal of Business Logistics*, Vol. 21, Iss. 2, ss. 187-208.
- Strauss, A. & Corbin, J. (1990), *Basics of Qualitative Research - Grounded Theory Procedures and Techniques*, Thousand Oaks: Sage.
- Sullivan, R. & Warner, M. (2004a), Introduction, i: Warner, M. & Sullivan, R. red. *Putting Partnerships to work- Strategic alliances for development between government, the private sector and civil society*, Greenleaf Publishing: Sheffield, ss. 12-23.
- Sullivan, R. & Warner, M. (2004b), Shell Petroleum Development Corporation, Nigeria - partnering and environmental impact assessment, i: Warner, M. & Sullivan, R. red. *Putting Partnerships to work - Strategic alliances for development between government, the private sector and civil society*, Greenleaf Publishing: Sheffield, ss. 36-54.
- Sullivan, R. et al. (2004), Placer Dome and Corporación Venezolana de Guayana (Minera Las Cristinas CA, Venezuela) - healthcare partnership, i: Warner, M. & Sullivan, R. red. *Putting Partnerships to work- Strategic alliances for development between government, the private sector and civil society*, Greenleaf Publishing: Sheffield, ss.74-87.
- Sullivan, R. & Kiangi, A. (2004), Kahama Mining Corporation Limited, Tanzania - social development programme, i: Warner, M. & Sullivan, R. red. *Putting Partnerships to work- Strategic alliances for development between government, the private sector and civil society*, Greenleaf Publishing: Sheffield, ss. 108-126.
- Svoboda, S. (1999), Note on Life Cycle Analysis, i: Russo, M.V., red. *Environmental Management - Readings and cases*, Houghton Mifflin Company: Boston, ss. 217-227.
- Sweet, S. (2000), *Industrial Change Towards Environmental Sustainability - the Case of Replacing Chloroflourocarbons*, Akademisk avhandling, Handelshögskolan: Stockholm.
- Sweet S., Macquet, M. (2005), Partner shipping or shipping partners. GIN Noticeboard, *Business Strategy and the Environment* Vol.14: pp.399-400.
- Söderbaum, P. (2000), *Ecological Economics*, Earthscan: London.
- Söderbaum, P. (2002), Actors, Problem perceptions, Strategies for Sustainable Development - Water policy in relation to paradigms, ideologies and institutions, *Background paper prepared for workshop on reassessing sustainable development paradigm in the context of water sector, Alexandria, Egypt, 7-8 August, third draft.*

Söderqvist, T., Hammer, M. & Gren I.-M. (2004), *Samverkan för människa och natur – En introduktion till ekologisk ekonomi*, Studentlitteratur: Lund.

T

Tersman, F. (2004), *Hur bör du leva? – moralfilosofi från då till nu*, Wahlström & Sidstrand: Avesta.

Tibnor, T. & Feldman, I. (1999), An Overview of the International Environmental Management System, i: Russo, M.V. red. *Environmental Management - Readings and cases*, Houghton Mifflin Company: Boston, ss. 256-266.

V

Veblen, T. (1899/2000), Conspicuous Consumption, i: Schor, J.B. & Holt, D.B. red. *The Consumer Society – Reader*, The New Press: New York, ss. 187-204.

Vergragt, P. & van der Wel, M. (1998), Backcasting - An Example of Sustainable Washing, i: Roome, N. J. red. (1998), *Sustainable Strategies for Industry - the next generation of corporate practice*. Island Press: Washington, D.C., ss. 171-184.

Viederman, S. (1994), The economics of sustainability - Challenges, Paper presented at the workshop: The Economics of Sustainability, Fundacao Joaquim Nabuco, Recife, Brazil, s.5, i: Gladwin, T.N, et al. (1995), Shifting paradigms for sustainable Development - Implications for management theory and research, *The Academy of Management Review* Vol. 20, Iss. 4, ss. 874-907, Table 1, s. 877.

Von Wright, G.H. (1993), *Myten om framsteget*, Bonnier Pocket: Trondheim.

W

Walley, N. & Whitehead, B. (1994), It's not easy being green, *Harvard Business Review*, Vol. 72, Iss. 3, ss. 46-52.

Walton, S.V., Handfield, R.B. & Melnyk, S.A. (1998), The green supply chain - Integrating suppliers into environmental management processes, *International Journal of Purchasing and Materials Management*, Vol. 34, No. 2, ss. 2-11.

Waluszewski, A. (1989), *Framväxten av en ny mekanisk massateknik*, Uppsala: Acta nr 31.

Warner, M. & Sullivan, R. red. (2004), *Putting Partnerships to Work – Strategic alliances for development between government, the private sector and civil society*, Greenleaf Publishing: Sheffield.

Welford, R. (1995), *Environmental Strategy an Sustainable Development – The Corporate Challenge for the 21st century*, Routledge: London.

Welford, R. (1997a), From Green to Golden - the Hijacking of Environmentalism, i: Welford, R. red. *Hijacking Environmentalism – Corporate Responses to Sustainable Development*, Earthscan: London, ss. 16-39.

Welford, R. (1997b), *Hijacking Environmentalism - Corporate Responses to Sustainable Development*, Earthscan: London.

Welford, R. (1998), Editorial: Corporate environmental management, technology and sustainable development - postmodern perspectives and the need for a critical research agenda. *Business Strategy and the Environment*, Vol. 7, ss. 1-12.

Welford, R. (2000), Towards Sustainable Development - a Buddhist Path, i: Welford, R. red. *Corporate Environmental Management – Towards Sustainable Development*, Earthscan: London, ss. 127-147.

Williamson, O.E. (1975), *Markets and hierarchies - Analysis and anti-trust implications*, Free Press: New York.

- Windell, K. (2006), *Corporate Social Responsibility - Ideas, Translations, and Institutional Change*, Akademisk avhandling: Uppsala Universitet.
- Wu, H.-J. & Dunn, S.C. (1995), Environmentally responsible logistics systems, *International Journal of Physical distribution & logistics Management*, Vol. 25, No. 2, ss. 20-38.

Y

- Yin, R.K. (1994), *Case Study Research - Design and Methods*, second edition, Applied Social Research Series, Vol. 5, Thousand Oaks: Sage.

Ä

- Ählström, J., Macquet, M. & Richter, U. (2005), *A Critical Look on Research in Environmental Management - The questionable focus on marginal adjustments*, forskarpapper presenterat på GIN2005-1: *Critical Issues in Sustainable Development - Agenda for Research and Action*, Enschede, Holland, April 28-29.
- Ählström, J., Macquet, M. & Richter, U. (2007), The Lack of a Critical Perspective in Environmental Management Research - Distortion in the Scientific Discourse, under tryckning, *Business Strategy and the Environment*.
- Ählström, J. & Sjöström, E. (2005), CSOs and business partnerships - Strategies for Interaction, *Business Strategy and the Environment*, Vol. 14, Iss. 4, ss. 230-240.

Ö

- Östlund, S. (1994), The Limits and Possibilities in Designing the Environmentally Sustainable Firm. *Business Strategy and the Environment*, Vol. 3, No. 2, ss. 21-33.

Rapporter, utredningar och övrigt skriftligt material

Rapporter

- Bruntlandsrapporten, (1987), Our Common Future, the World Commission on Environment and Development.
- CEC – Chalmers EnergiCentrum, Franzén, S. Blinge, M. (2007), Utvärdering av pilotprojekt med Kvällsdistribution i Stockholms innerstad (Östermalm) 2005-2006, Chalmers Tekniska Högskola: Göteborg, Report – CEC 2007:1, november 2007.
- FN: Förenta Nationerna, Riodeklarationen (1992), Report on the United Nations Conference on Environment and Development, A/CONF.151/26 (vol.I) Rio de Janeiro, 3-14 June.
- FN: Förenta Nationerna, (2002a), A/CONF.151/26 Vol.1, 2002.
- FN: Förenta Nationerna, (2002b), Report of the World Summit on Sustainable Development, A/CONF.199/20, 2002.
- FN: Förenta Nationerna, (2003), Partnerships for Sustainable Development, Department of Public Information and the UN Department of Economic and Social Affairs.
- FN: Förenta Nationerna, (2004), Partnerships for Sustainable Development – Report of the Secretary-General, Economic and Social Council, E/CN.17/2004/16.
- Ljungberg, D. Gebresenbet, G. Eriksson, H. (2002), SAMTRA – samordning av godstransporter: Undersökning av möjligheter och hinder för samordnad varudistribution i centrala Uppsala, Vägverket, Rapport 249, Publ nr 2002:45.

Millenium Ecosystem Assessment, (2005), *Living Beyond our Means*, Statement from the Board.

Naturvårdsverket, Dialogprojektet Framtida handel 2004-2006 – En samlad utvärdering, av Ekonomistyrningsverket, Rapport 5660, Januari, 2007.

Nutek, (2006), rapport: Potential för investeringar i svenska miljöteknikbolag med marknadsexempel från exportmarknaderna Kina och Rumänien.

Regeringskansliet (2004), Målet är hållbar tillväxt – Lokala och regionala processer och samarbeten.

Regeringskansliet (2005), En helhetssyn – Vad utbildning för hållbar utveckling kräver, Rapport från ett seminarium i Stockholm den 25 april 2005.

Socialstyrelsen, Miljöhälsorapport 2005.

State of the World 2004: A Worldwatch Institute Report on Progress Toward a Sustainable Society. Halweil, B and Mastny, L., (2004), WW Norton & Company: New York.

The World Conservation Union, (1991), United Nations Environment Programme & Worldwide Fund for Nature, s.10, i: Gladwin Gladwin, T.N, Kennelly, J.J. Krause, T.-S. (1995), Shifting paradigms for sustainable development: Implications for management theory and research, The Academy of Management Review Vol. 20, Iss. 4, ss. 874-907, Table 1.

SNF: Svenska Naturskydds Föreningen, (1998), Steg för steg mot hållbarhet, rapport 98/9105.

WBCSD: World Business Council for Sustainable Development (1997), The Sustainable Business Challenge – A Board Briefing for Tomorrow's Business Leaders, Draft June 2.

WCED: The World Commission on Environment and Development, (1987), Our Common Future, Oxford University Press: Oxford.

SFS/SOU och Propositioner till Sveriges regering

(Svensk Författningssamling och Statens Offentliga Utredningar)

Marknadsdomstolen, dom 2002:18, Dnr C 2/01, 2002-06-12.

SFS 1997:185, Förordning om producentansvar för förpackningar.

SOU 2000:23, Förslag till Svensk Klimatstrategi - Klimatkommitténs betänkande.

SOU 2001:20, Tänk nytt, tänk hållbart! – dialog och samverkan för hållbar utveckling.

SOU 2005:51, Bilen, Biffen, Bostaden – Hållbara laster, smartare konsumtion.

Sveriges regering, prop. 1997/98:145, Svenska miljömål. Miljöpolitik för ett hållbart Sverige.

Annat skriftligt material

Energimyndigheten/ Miljöteknikdelegationen, (inget årtal uppgivet) broschyr: Samordnade varutransporter – Sex demonstrationsprojekt där olika aktörer samordnar sina varutransporter.

Faktablad om REACH, Europeiska Kommissionen (2006) Environment fact sheet: REACH – a new chemicals policy for the EU.

SAMTRA, informationsbroshyr 1.

SAMTRA, lägesrapport 1.

SAMTRA, Lägesrapport 2.

SAMTRA: Inbjudan till Kick-off seminarium, 1999.

Svenska Akademiens ordlista, (1986).

The Economist, (2005), Leaders, April 23rd-29th, s.11.

Uppsala Utmanarkommun- häfte.

Hemsidor³⁰⁵

Coop

www.coop.se, 2005-12-16.

http://www.coop.se/includefiles/moduler/ccms/show_page.asp?iMappeID=246&sSideNavn=Milj%F6kvitto+I%2C+2004, 2005-12-16.

DNS

www.detnaturligasteget.se/se/kunskap/forsta_hallbarhet, 2004-04-19.

Deep Ecology

www.lanacs.ac.uk/users/philosophy/mave/guide/deepecol.htm, 2004.

Earth Policy Institute

<http://www.earth-policy.org/Updates/Update29.htm>, 2006-04-10.

Encyclopaedia Britannica

<http://search.eb.com>, 2004.

Eniro

www.eniro.se, 2005-10-26.

FN

<http://www.un.org/esa/sustdev/partnerships/partnerships.htm>, 2005-06-11.

<http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm>, 2005-08-10.

---

³⁰⁵ Datum indikerar när hemsidan besökts.

Framtida Handel

www.framtidahandel.se, 2006-05-26.

Greenpeace

Dokument från Greenpeace inför klimatmötet i Nairobi 6-17 november 2006;

<http://www.greenpeace.org/international/press/reports/how-much-climate-change>, 2006-11-03.

IPCCs delrapporter 2007

Om IPCC rapporten på Naturvårdsverkets hemsida;
<http://www.naturvardsverket.se/sv/Klimat-i-forandring/Pagaende-forskning/Annan-forskning-om-klimatets-forandring/Intergovernmental-Panel-on-Climate-Change-IPCC/>, 2007-09-20.

Sammanfattning av IPCCs första delrapport 2007;

<http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-5677-8.pdf>, 2007-09-20, Rapport 5677, februari 2007.

Sammanfattning av IPCCs andra delrapport 2007;

<http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-5704-9.pdf>, Rapport 5704, april 2007.

Sammanfattning av IPCCs tredje delrapport 2007;

<http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-5713-8.pdf>, Rapport 5713, maj 2007.

Kemikalieinspektionen

http://www.kemi.se/templates/PRIOframes_4045.aspx, 2006-06-27.

Kemikalieinspektionen

http://www.kemi.se/templates/Page_2966.aspx, 2006-06-28.

Konsumentverket

<http://www.miljo.konsumentverket.se>, 2006-09-04.

KRAV

www.krav.se, 2006-06-20.

NV: Naturvårdsverket

<http://www.naturvardsverket.se/index.php3?main=/dokument/hallbar/agenda21/agenda21.htm>, 2005-08-12.

Omvärldsbilder

<http://www.omvarldsbilder.se/2003/031015.html>, 2003: 2006-04-10.

SCB

http://www.scb.se/templates/tableOrChart_79139.asp, 2006-08-07.

Sternrapporten 2006

Sternrapporten sammanfattad av Naturvårdsverket;
http://www.naturvardsverket.se/upload/05_klimat_i_forandring/pdf/sammanfattning_wgIII.pdf, 2007-05-10.

UNDP

Reducing Disaster Risk – A Challenge for Development; www.undp.org/bcpr. 2004.

Vinnova

www.vinnova.se, 2006-06-21.

WBCD

<http://www.wbcd.org>, 2005-08-12.

WBCD

<http://www.wbcd.org/templates/TemplateWBCSD2/layout.asp?type=p&MenuId=NDEx&doOpen=1&ClickMenu=LeftMenu>, 2005-08-12.

WSSD

<http://www.johannesburgsummit.org/>.

WWF

<http://www.wwf.se/show.php?id=1003994>, 2006-04-10.

Observationer och intervjuer

Intervjuer SAMTRA

<u>Professor, SLU</u>	2001-12-07
<u>Doktorand, SLU</u>	2001-12-13
<u>Representant Uppsala Kommun1</u>	2002-01-30
<u>Representant Uppsala Kommun2</u>	2002-01-30
<u>Företagsrepresentant S 1</u> Miljöansvarig	2001-11 + 2002-03-25
<u>Företagsrepresentant S 2</u> VD	2002-03-12
<u>Företagsrepresentant S 3</u> Operativ	2003-01-16 (telefon)
<u>Centrumledare Forum</u>	2002-03-15
<u>Centrumledare S;t Per</u>	2002-03-22
<u>Centrumledare Svava</u>	2002-03-20
<u>Företagsrepresentant S 4</u> Butikschef	2002-04-17
<u>Företagsrepresentant S 5</u> Butikschef	2002-04-11
<u>Företagsrepresentant S 6</u> Delägare	2002-11-13
<u>Företagsrepresentant S 7</u> VD/Ägare	2002-12-12

<u>Företagsrepresentant S 8</u> Butikschef	2003-01-29
<u>Företagsrepresentant S 9</u> Enhetschef	2003-01-28
<u>Intrasseorganisation S</u>	2003-01-28

Intervjuer Framtida Handel

<u>Projektledare, del II</u> Senior handläggare, Miljödepartementet	2001-08-14 + 2003-10-15
<u>Expert 1, Miljövårdsberedningen</u>	2002
<u>Expert 2, Miljövårdsberedningen</u>	2003-04-24 + 2004
<u>Ordförande i FH</u> Ambassadör Miljödepartementet	2003-09-04
<u>Representant, Näringsdepartementet</u> Departementsekreterare	2004-06-11
<u>Tjänstemän, Naturvårdsverket</u>	2004-09-23
<u>Projektanställd konsult</u> konsult	2003-11-27
<u>Företagsrepresentant FH 1</u> Miljöansvarig, logistikföretag	1999/2000
<u>Företagsrepresentant FH 2</u> Miljöansvarig, logistikföretag	2002-11-22 + 2003-09-11
<u>Företagsrepresentant FH 3</u> VD, logistikföretag	2003-08-20
<u>Företagsrepresentant FH 4</u> Miljösamordnare, Detaljhandel livsmedel	2002-11-27 + 2004-04-14
<u>Företagsrepresentant FH 5</u> Miljöansvarig, Detaljhandel livsmedel	2003-03-24
<u>Företagsrepresentant FH 6</u>	2003-09-02 (telefon)
<u>Företagsrepresentant FH 7</u> Ansvarig Kvalitet & Miljö	2003-09-10
<u>Företagsrepresentant FH 8</u> Miljöchef	2003-08-07 (telefon)
<u>Branschföreningsrepresentant FH 1</u> Ansvarig för hållbar utveckling	2003-09-22
<u>Branschföreningsrepresentant FH 2</u> VD	2003-08-12

Observationer Framtida Handel

2001

2001-08-31 _____ Stora gruppen

2001-11-09 _____ Transportgruppen

2001-11-23 _____ Stora gruppen

2002

2002-01-16 _____ Synliggjord Miljöanpassning

2002-02-01 _____ Transportgruppen

2002-02-11 _____ Synliggjord Miljöanpassning

2002-03-27 _____ Transportgruppen

2002-04-18 _____ Stora gruppen

2002-11-12 _____ Stora gruppen

2002-12-06 _____ Transportgruppen

2003

2003-01-15 _____ Transportgruppen

2003-04-02 _____ Stora gruppen + inbjudna

2003-09-25 _____ Ledningsmöte/telefonmöte transportgruppen

2004

2004-06-02 _____ Styrgruppsmöte

2004-09-24 _____ Seinarium om logistik

2005

2005-09-14 _____ Styrgruppsmöte, Naturvårdsverket

2005-10-12 _____ Workshop, Piperska muren

2005-11-29 _____ Diskussion om nytt projekt

2005-12-14 _____ Styrgruppsmöte, Vinnova

2006

2006-03-29 _____ Styrgruppsmöte, Naturvårdsverket

BILAGA 1; SAMMANSTÄLLNING ÖVER TEORETISKA BEGREPP

Agnosticism	observatören tar inte ställning för de vetenskapliga och eknologiska argument som används av huvudpersonerna i kontroversen.
Aktanter	agerande icke-människor.
Aktörsnätverk	sker olika översättningar; varken roller, agerande, eller föremålen för interaktionen på förhand är givna.
Artefakter	olika former av icke-mänskliga substantiv; när de agerar övergår de till att benämnas som aktanter.
Enrollering	enrollera (försöka enrollera någon) enrolleras (att bli enrollerad) inrollera (att försöka bli en del i tolkningsprocessen) desenrollera [att bli desenrollerad eller att desenrollera sig] (att upphöra att vara en del i tolkningsprocessen)
Fri association	att observatören inte särskiljer naturliga och sociala händelser.
Generaliserad symmetri	förklara särgående åsikter i samma termer.
Handlingsnät	föregår aktörsnätverk; handlingar som sker före ett aktörsnätverks har bildats
Het period	en kontrovers fullt av konflikter, olika aktörer, samt diskussioner och argument.
Inramning	en process där situationer eller översättningar sker. Det kan vara uttalade- eller outtalade inramningar, kan relatera till olika tempus; dåtida- nutida- framtida- parallella, samt kan inkludera aktörer, aktanter och aspekter.
Intentionsnätverk	egen definition; ett nätverk av aktörer som kommit samman och uttryckt gemensamma intentioner.
Intressering	en serie av processer, där försök görs att låsa de roller som aktörerna förväntas inta.
Mobilisering	en uppsättning av metoder som används för att försäkra sig om att förmodade språkrör för varje relevant kollektiv är förmögna att representera dessa kollektiv och därmed mobilisera dessa.

Obligatorisk passeringspunkt	något som uppfattas som nödvändigt att koppla samman andra aktörer, aktiviteter eller tolkningar till.
Problematisering	en formulering av översättningar där aktörer och deras intressen identifieras.
Ramar	Ramar låser fast vissa aspekter, aktörer och aktanter till varandra och talar om vad och vem som utesluts och vad och vem som innefattas.
Situationsmodell	en inramad situation vid en viss tidpunkt; finns även tidigare inramningar och parallella inramningar. Egen utveckling utifrån Mattsson (2004).
Tolkningsföretråde	en aktör som gör andra beroende av dennes tolkningar och förmedling av översättningar.
Översättningar	"...den grundläggande sociala process varigenom något – en idé, regel, text, produkt, teknik, sanning, etc. – sprids över tid och rum." (Latour, 1986, i: Helgesson, Kjellberg, Liljenberg, 2004).

BILAGA 2; BILAGA FRÅN RAPPORT OM FRAMTIDA HANDEL

Bilaga 4

Reflektioner över Framtida Handel

av Monica Macquet, doktorand, Handelshögskolan

Under den andra delen av dialogen Framtida Handel har jag följt processen genom att närvara på möten och intervjuer med olika aktörer. Syftet har aldrig varit att utvärdera dialogen, den ses snarare som en naturlig utveckling med hänsyn till miljöproblematikens komplexa natur. Vidare är dialogen för staten ett första försök att utveckla ett nytt kompletterande styrmedel. Det innebär att det inte finns några givna ramar för hur dialogen ska utformas och föras utan även det är något som skapas i Framtida Handel och Bygga Bo. Detta gör det än mer intressant att följa processen i Framtida Handel. Data som samlas in från projektet kommer tillsammans med ett annat fall att utgöra empirin i en avhandling vid Handelshögskolan i Stockholm.

I avhandlingen ses Framtida Handel som en del i samhällsomställningen mot hållbar utveckling, där vägen mot en hållbar utveckling ska översättas och praktiseras. Ett av avhandlingens syften är att studera när och hur konflikter mellan det ekologiska och ekonomiska systemet uppkommer, samt att förstå argumentation som framförs av aktörerna. Det ekologiska och ekonomiska systemet ses inte som på förhand bestämda, det är istället de medverkande aktörerna som refererar till systemen under dialogen och tillskriver dem olika innehåll. I denna korta text lyfter jag fram en del aspekter som jag uppmärksammat i dialogen.

Många miljöförbättrande lösningar som föreslås inom dialogen förpassas genom hänvisning till det ekonomiska syste-

met. Det har skett både från företagens och statens sida. För att hållbar utveckling ska komma till stånd måste det ekologiska systemet få samma status som det ekonomiska, inte bara hos företagen utan även hos stat och kommuner. Dialogen och den frivilliga överenskommelsen har potential att möjliggöra detta. Statsaktörerna kan göras medvetna om lagar och förordningar som motverkar en hållbar utveckling, samt kan få inblick i eventuell tvingande lagstiftning som kan behövas för att stödja processen. Dessutom får staten ökad förståelse för företagens ekonomiska förutsättningar och eventuella behov av resurstillsförelse. För företagens del handlar det om att finna sätt att få ekonomi och ekologi att gå hand i hand. Det handlar om att förändra aktivitets- och resursstrukturer så att de blir mindre miljöbelastande. Dessa möjligheter kan finnas genom erfarenhetsutbyte, utvecklad kunskap, teknik och samarbete med andra organisationer. För kommunerna är dialogen ett sätt att definiera sin egen roll i en hållbar utveckling, både som inköpare och för att möjliggöra lokala projekt. För samtliga aktörer finns det möjligheter att gemensamt verka för att samla in jämförbar information och öka kunskap om miljöpåverkan, vilket är en viktig aspekt av hållbar utveckling.

Ett möjligt sätt att ge det ekologiska systemet en högre status inom dialogen skulle vara att låta en ideell organisation närvara, åtminstone vid enstaka mötestillfällen. Även om det finns god kunskap om miljö inom både stat och företag, kan ideella organisationer ses som experter på det ekologiska systemet och är dessutom inte beredda att tumma på miljön för andra intressen.

Det ekologiska systemet har blivit mer konkretiserat i och med framtagandet av dokumentet för den frivilliga överenskommelsen. Dokumentet har även varit en viktig grund för att koordinera olika departement och myndigheter inom projektet.

En viktig aspekt i dialogen, som deltagandets frivilliga

karaktär ger upphov till, är enrollering av företagen. Hela dialogens existens står och faller med deras medverkan. Företagen tenderar dessutom att agera i olika grupperingar. Det blir därför viktigt inte bara att få företagen med sig, utan även att hålla kvar en kritisk massa i dialogen. De företag som är med i dialogen har redan ett utvecklat internt miljöarbete och de stora miljöförbättringar som kan göras sker mellan företag, p.g.a. deras resurs- och aktivitetskopplingar till varandra. Det är därför förståeligt att enskilda företag är beroende av andra företags medverkan i Framtida Handel.

I dialogen har det varit en nyttig process för de olika aktörerna att lära sig om och få förståelse för de olika parternas arbetssätt. Företagsrepresentanterna har fått insikt i statens rutiner och statsmakten har fått insikt i företagens miljöarbete och lärt sig förstå problematiken ur företagens ögon.

Det finns dock en risk att de politiska processerna dominerar, eftersom det är de statliga aktörerna som driver projektet och därför har makten över processen. Emellanåt har företagsrepresentanterna känt frustration över detta, vilket de även påpekat. Företagens medverkan är central och det är viktigt att de känner stöd i processen. Även små val av projektledning kan skapa rykten och signaler.

I de kommande projekten är det viktigt att utnyttja konstellationen av företag och att företagen känner att de kan göra mer tack vare dialogen än om den inte fanns. Processen fram till överenskommelsen har varit central för att koordinera statens resurser, i de kommande konkreta projekten är det istället företagets koordinering som bör framhävas. Det är därigenom som dialogen kan visa sig vara ett fungerande styrmedel.

Det finns därutöver två stora utmaningar för framtiden inom dialogen. Den ena är att överenskommelsen inte har undertecknats av alla företag i detaljhandelns distributionskedjor. De företag som ställer sig utanför dialogen får inte glömmas bort. Om miljöförbättringar sker på ett håll,

samtidigt som det sker större försämringar för miljön på ett annat håll, har det ekologiska systemet totalt sett ändå blivit förlorare. Det går inte att ta för givet att de utomstående företagen automatiskt kommer att följa de medverkande företagens initiativ. Den andra utmaningen är att de medverkande företagen inte blir lidande av att vara med i dialogen och får ta kostnader som deras konkurrenter inte behöver göra. Att vara med och leda utvecklingen i branschen, driva regleringar och att finna fördelar genom konstellationen av aktörer i dialogen är således angeläget för företagen.

Avslutningsvis måste Framtida Handel ses som en del i andra samtida processer, där olika aktörer ställer om sig mot en hållbar utveckling. Många utvecklingsförlopp i samhället går idag i en ohållbar riktning. Dialogen och särskilt överenskommelsen kan ses som markeringar både mellan de medverkande parterna och till andra externa aktörer om att miljö inte ständigt kan stryka på foten. Det framtida arbetet genom fortsatt dialog och konkreta aktiviteter kommer att visa om avsikterna i det undertecknade dokumentet kommer att införlivas.

Monica Macquet

Doktorand, Handelshögskolan

SuRe (Sustainability Research Group) vid Sektionen för Marknadsföring,
Distribution och Industriell Dynamik

monica.macquet@hhs.se

BILAGA 3; SUMMARY: SISTERS OF OIKOS AND THE GOVERNESS WHO TURNED INTO A DIPLOMAT

The thesis is a narrative about two sisters and their governess. The sisters are named Oikonomia and Oikologika, the first one representing the economic system, and the second the ecologic system. Partnerships for sustainable development is pointed out as their governess, and is supposed to handle the systems' relationship and unite them towards sustainability.

Introducing the sisters and their governess

Even though the relationship between ecology and human activities has a long history, and led the economist Thomas Robert Malthus in the 18th century to name economics the dismal science due to human population increase and overuse of natural resources, the heated debate in society over the two systems' relations mainly dates back to the 1960s. The book by Rachel Carson (1962) titled *Silent Spring* is referred to as a milestone, and one of the most important writings for the so called environmental movement. (Hoffman, 1997) The book made an explicit connection between human activities, and particularly industrial activities, and the degradation of the ecological system.

In 1972, a UN conference was held in Stockholm to address the general public's concern for the state of the natural environment, which resulted in the well quoted Bruntland report, with its famous definition of a sustainable development; *"...is development that meets the needs of the present, without compromising the ability of future generations to meet their own needs"* (WCED, 1987).

Ever since the first awakening about the degrading state of ecosystems, several changes have been made, both institutionally as well as in industrial activities, in order to improve the situation. Environmental laws are in place, and environmental protection agencies are common in many countries. Companies have adopted environmental policies, and many have environmental management systems in place. Despite all these efforts, the ecosystems signal further degradation, and increased negative impact from industrial activities. (IPCC, 2007; Millenium Ecosystem Assessment, 2005; State of the World, 2004)

Several UN top meetings followed the meeting in Stockholm 1972, and were held in Rio 1992 and Johannesburg 2002. At the 2002 meeting the message was that international agreements are in place, and due to the worsening state of the ecological system, it was now time to take action. One of the most important outcomes of the meeting was to give

partnerships for sustainable development the mission to accomplish the necessary actions for a sustainable development.

Partnerships for sustainable development are; "... *voluntary, multi-stakeholder initiatives that can contribute to the implementation of sustainable development.*" (UN, 2003)

Companies that have been working seriously with environmental adaptations, and that want to take a further step towards sustainability are now also expected to work in partnerships for sustainability in collaboration with other sectors (Hartman et al. 1999; Handfield et al. 1997).

Partnerships for sustainable development have been treated as a self-evident and widely accepted tool to reach a sustainable development, both in society, but also in research societies in general, leading to quotes like this:

"Our Conference Challenge for 2004: Creating societies based on the principles of sustainable development demands that business, government, and civil society all play roles in the process. However, acting alone they are likely to achieve considerably less than working in cooperation, providing collaborative leadership. Collaboration and partnerships between businesses and other actors are going to be crucial in promoting economic, environmental, and social improvements that contribute to sustainable development." (text in e-mail sent out from the international GIN research conference 2004)

It is therefore of great interest to make a more profound study of partnerships for sustainable development's ability to manage system conflicts and create symbiosis between the economic and the ecologic system.

The literature that investigates the relation between the economic and ecologic system is extensive. It is however not fully covered on a meta-theoretical level. Therefore the literature is used in the thesis, not to create a theoretical frame or a model of analysis, but is instead treated as a part of the study.

Purpose of the study and research questions

The purpose of the thesis is to study how translations of system relations between the economic and ecologic system in partnerships for sustainable development are done. It includes how system relations in terms of conflict and symbiosis between economy and ecology are constructed and presented, both in theory, and through processes in partnerships for sustainable development.

Questions asked according to the purpose are; how is the economic and ecologic system represented in theory, and in partnerships for sustainable development; which system conflicts come up and are constructed in theoretical literature, and in partnerships for sustainable development; is

there any integration in the translations, and how is symbiosis between the ecologic and the economic system conceived of, and in that case, how is it considered to be possible; what notions do different actors have of economy and ecology, and how can they be related to different system paradigms; how are processes in partnerships for sustainable development acting as a governing mechanism in attempts to integrate the economic and ecologic system?

Methodology, or rather analytical tool

The relation between the economic and ecologic system has been treated in economics and management literature, both as symbiotic and as conflicting.

Instead of giving one theory the right to interpret the systems' relation and use this standpoint as a theoretical frame, it seemed more appropriate and more fruitful to carry out a study on a meta-theoretical level. An appropriate approach for this is the actor-network theory (e.g. Callon, 1986; 1998a; 1998b; Latour, 1993; 2000; 2002, 2004), which has a performative stance as the ontological base, and no pre-established idea about truth.

The actor-network theory (ibid) is guiding the study, both in data collection, analysis and in structuring the empirical cases in its written presentation, combined with a narrative approach (Czarniawska, 1997).

The actor-network approach goes beyond the modern paradigm, but at the same time, it is solely a social constructionist view (Berger and Luckman, 1984), since it also take the interaction with the non-humans, often called actants, into account. This way the actor-network approach differs from a modernistic view that the truth is out there to be collected and reported. Instead, according to the actor-network approach the actors are followed in their creation of truth, and their ways to collectively agree on a temporarily stabilised idea of order, or what happens when previously considered truth is being questioned. This means that it is not up to the researcher to create a structure of correlated variables, but rather a way to study how so called truth is created in interaction between actors. As such, it does not use a pre-established identity of actors, compared to many other approaches, e.g. the stakeholder model (e.g. Freeman, 1984). Neither does it start from a view of preconditioned power through certain characters or structures. Power is instead built up in interaction between actors, and actants. The common approach in the actor-network theory is to start from a conflict, a state where the present truth is being questioned, and study how different actors and actants interact in the making of a new order.

The actor-network approach has been brought forward as useful in studies related to sustainable development (Newton, 2002). It allows studies of

controversies where the actors develop contradictory arguments, which leads them to suggest different versions of the social and natural world (Callon, 1986).

In the thesis, the actor-network vocabulary is adapted to the study and the purpose of the thesis. It is also combined with influences from a narrative approach (Czarniawska, 1997), and anarchistic method (Feyerabend, 1977).

The theoretical terminology mainly used, and adopted from the actor-network theory is enrolment (Callon, 1986), framing (Callon, 1998a; Kjellberg, 2001), and situation-models (developed from Mattsson, 2004).

Enrolment is attempts from actors to enrol other actors into a process. Framing is the process of including and excluding aspects, actants and actors. A situation-model consists of a set of frames to describe a present situation, a state in the future or in the past.

The empirical data was collected through interviews, participating observations, protocols, reports, and other written material. It consists of 39 interviews, and 20 participating observations, and a large amount of written material. The duration for interviews was one to two hours, and the participant observations took place during three to eight hours each.

System-relations presented in theory

The relation between the economic and the ecologic system is presented both as conflict and symbiosis in theoretical literature.

Associated to neoclassical economics, the conflict is seen as very strong, and relates to some basic principles of the theory. It relates to how the ecologic system has come to be considered only in terms of externalities, and in that sense most often excluded from the interest of economists. In the symbiotic view, the systems can be integrated through pricing of externalities and/or privatisation of natural resources. There are also attempts to reduce the externalities through e.g. taxation.

In market related literature, the general literature in the field is focused on finding stepwise adaptations of the industrial activities that reduces the impact on the ecological system, without interfering with the principles of the economic system, and in this way create symbiosis between the systems. The conflict is seen from a conceptual view, where every activity is considered to have an impact on the ecologic system, and that impact should be reduced as much as possible considering the whole chain of activities.

The view of symbiosis and conflict has been spelled out in two different system-relations-paradigms, i.e. on the one hand the modernisation paradigm, and on the other hand a quest for more radical shift in the way the systems are treated in society. The stepwise adaptations in industrial activities without interference with the economic system, and the pricing

of externalities, are characteristic for the modernisation paradigm. In contrast, the view of economy and ecology as completely conflicting, asks for a more radical shift in the economic system.

The term sustainable development has been developed to integrate the systems, but is in no way a clear concept. The definition in the Brundtland report is the most frequently used, but has also been criticised and several alternative definitions have been developed. The term has not been able to create symbiosis between the systems, and the content of the term is still open for interpretation.

Partnerships for sustainable development as a governing mechanism

The concept of partnerships for sustainable development does not firstly and only have its roots in the UN meeting 2002, but in many different sources, and is no clear concept.

One origin of the idea is emphasising cooperation as opposed to conflict. This idea is closely connected to peace and the attempts to stop war and conflicts in the world, but not only. There is also a general shift in e.g. management literature, where the focus is shifting from single firm competitiveness to competitive cooperation.³⁰⁶

Another root to relying on this governing mechanism is democracy (Brinkerhoff, 1999). All voices are to be heard, and negotiation instead of direct order is the model. The democratic thoughts are translated into a stakeholder-related model (Freeman, 1984), where different interest groups are considered to have the right to present their opinion, and to make their voice heard.

Partnerships can also be seen as an outcome of a stronger belief in soft regulation in society in general (Jacobsson et al., 2004), partly due to that companies are assumed to better than others know what kind of action that needs to be taken. (Boddewyn, 1985)

Another reason that has contributed to the idea of inter-sectoral partnerships as a reliable governing mechanism is the global character of many environmental problems that society is facing today. This means that the solution, as well as the problem, lies on many different actors coming from different sectors of the society.

All those multiple sources leading up to the partnership model have contributed to the way partnerships for sustainable development become more or less taken for granted and accepted as an efficient governing mechanism for systems integration of the social, economic, and ecologic. Processes in partnerships for sustainable development have not been fully explored however. It is presented mainly as a stepwise process containing;

---

³⁰⁶ For instance titles of school books are changed, from names such as Competitive Advantage, to Relationship Marketing.

exploration, building, and a stable participation of actors. This thesis therefore serves an important role in contributing to a new perspective to this phenomenon.

The governess in action - empirical cases

The empirical part of the thesis consist of two cases, each a partnership for sustainable development.

One partnership was a project called SAMTRA, which was led by a local university, the municipality, and a logistics company. The aim of the partnership was to co-ordinate the transportation of goods into the city centre. The goods were intended to go through an environmental terminal, where the goods were collected and re-distributed with a vehicle running on biogas. The co-ordination of the transportation was estimated to reduce the carbon dioxide emissions from goods transportation into the city centre by 30%.

The actors coming from different sectors felt that they would contribute in different ways. The logistics company had the resources and the knowledge about distribution, the university would carry out studies on estimated and actual reductions in emissions, and the municipality was thought to legitimize the project.

The first step in the project was to measure the present emissions from vehicles arriving at three malls situated in the centre of the town. After that, estimations of possible reductions due to co-ordination of the goods were calculated. The next step was to start up the co-ordination of goods transportation via the environmental terminal, and the plans for this were thought out in detail. A letter explaining the project was sent out to all the shops, and they would just have to fill it in, send it back to the organisers, and change the address of delivery to their suppliers. The physical organisation was in place, with a part of the terminal dedicated for the goods that would be included in the project, as well as all the administrative routines.

It turned out, however, that very few shops could get enrolled through the letter, and the organisers had to figure out other ways to enrol the shops into the project. The cost and time of the alternative enrolment was not included in the plans of the project, and still, this was of vital importance. An alternative way to enrol the shops was to engage the person responsible in each of the three malls that where the primary object of the co-ordination of goods. Even though those responsible for the malls felt that they helped out as much as they could, they could not force the shops to join the project, and the information about the project did not reach all shops through this mediator either. The organisers therefore had to make contact with individual shops, and also in some cases, contact head-quarters. It took a lot of time, and effort, not calculated for in the

beginning, and the result was still only a handful of shops joining the project.

There were several different reasons behind the problem of enrolment. To get a broad range of opinions, the shops were divided into different categories in the study of the thesis, and then interviews with actors belonging to those different categories were made. The categories include; shops joining the project, shops that were positive or neutral but did not take part in the co-ordination of goods, shops that were negative and did not take part.

Among the shops that did participate there were various reasons. To get all the goods just once a day and to be able to decide on the time frames was one reason. That the impact on the ecological system would also be reduced was considered positive, but was not the determinant factor. For a shop joining the project, the participation was not an active decision. The headquarter made the decision, and the shop passively accepted. The attitude towards the project was fairly positive, but the level of engagement in the project was still fairly low. The shop did not even know who were behind the project.

The voice of the actors not joining the project was often positive or neutral. In one of the shops the project seemed very interesting according to the manager, but the information about the project never reached his desk. Another actor who was fairly neutral to the co-ordinated goods transportation, but never joined, referred to fears of delays in distribution. This was a very common comment, and many also wanted to wait until others had joined.

In the category of actors who did not participate and were negative to the co-ordination of goods, the general comment was fear of delays. One actor considered their product impossible to distribute through a co-ordination of goods, due to its fresh character. Another actor had a general reluctance towards environmental adaptations. Connections between the co-ordination of goods project was compared to discussions about ideas about "a city without vehicles", and different kinds of environmental legislation. The major argument however was that joining the project would increase the costs of distribution.

The co-ordination of goods was carried out with the few shops that joined the project, and was carried out fairly smoothly, in accordance with the estimations. The amount of goods co-ordinated with so few participants could not fill up an entire vehicle, and the amount of goods was considered too low to bring any benefits, neither for the ecologic system, nor for the economic. Instead of being the start of a larger project as was hoped for, the project was dissolved.

The second partnership for sustainable development studied in the thesis runs under the name "Future Commerce". The Future Commerce

partnership was started up by the Swedish government in 1999, and is one of two projects, which are the Swedish government's attempt to try out this new governing mechanism.

The partnership was initiated by the Ministry of Industry, and run in the beginning by the Environmental Advisory Council. Thereafter the Ministry of the Environment took over, and after that the project was handled over to the Swedish Environmental Protection Agency.

The partnership was in the beginning firmly established through a large meeting with the Minister of the Industry. At this meeting CEOs from the companies were also present, and the participants signed an agreement on a common vision for the future. The participating companies agreed that there were environmental problems with severe impact for society, and that they wanted the partnership to continue.

After this major meeting the partnership was run by the Ministry of the Environment. It was considered necessary to divide the group and focus on single topics. Two smaller "working-groups" were created. One group focused on transportation issues, and the other on production and substances in products.

The discussions covered different aspects of the impact of industrial activities on the ecological system, future trends, and what was considered necessary to reach a sustainable development within the industry.

Within the group focusing on transportation the general trend observed was a total increase in transportation globally, which would have negative effects on ecosystems through emissions of green-house gases contributing to global warming. Different problems and solutions on how to break this trend were discussed. Among the solutions that came up co-ordination of goods was considered to be one of them. Different attempts to co-ordinate goods came up as examples, one of them SAMTRA, the other case studied in the thesis. One of the questions that never got an answer was "why do all these attempts fail?". Some of the solutions were considered too radical, and were followed by laughter, like banning commercial on transportation vehicles. At one meeting, a goal set up in the partnership, which would mean substituting the mood of transportation, was questioned from an actor who did not participate actively in the partnership.

In the other working group different issues related to production, and products were discussed. In this group the main focus became chemicals. At the same time as the partnership was running, the EU was about to agree on a new law of chemicals, called REACH. Relations to carbon dioxide emissions and the production and display of products were also discussed. One problem was considered to be the habits of customers, who preferred to buy more and more frozen-food, that increase the energy used in the supermarkets.

Instead of the expected implementation of different projects, the meetings focused on coordination of goals in the project related to national, EU, and UN defined goals, mainly about chemicals and carbon dioxide emissions. The first intended dead-line to sign an agreement was also interrupted several times, and the signed agreement on the goals with the partnership took place in November 2003 instead of intended 2001.

The drop-out by companies from the partnership during the process was considered more and more problematic. Drop-outs occurred both due to several bankruptcies of companies participating from the IT-industry, and because company representatives felt frustrated about the discussions, which they felt were concentrated on the coordination of ministries, and agencies instead of concrete activities.

The partnership almost collapsed because of this "dis-enrolment" of actors, and also because the participants from the companies felt that the state actors only focused on the paper product, and also since the dead-lines were constantly moved into the future.

Several activities took place to "re-enrol" drop-outs, and to attract new participants mainly from industry. Later on some concrete projects started up within the partnership, but they were rather aiming to enrol more actors in the partnership, instead of working for implementation of activities and technology that would lead to the goals set up in the voluntary agreement.

Part-taking sectors in the third part were³⁰⁷ the government, 14 companies, a few municipalities, and several ministries, and state agencies.³⁰⁸

The governess turns into a diplomat

The governess has shown a fairly weak profile in her ability to govern the integration of the two systems. I therefore question her reputation as a governess, but firstly the research questions will be answered.

The economic and ecologic systems are both treated as heterogeneous concepts in theory. In the empirical cases, the economic system is however treated as more certain and real, a system that can not be changed. Paradoxically this system is, at the same time, filled with a lot of different contents of which many are not compatible in theory. On the other hand, the ecologic system is considered to be more uncertain. It is represented almost exclusively as containing chemicals and carbon dioxide emissions, and for this system, the representatives in the partnerships rely much more on translations made in reports.

---

³⁰⁷ In 2007, the government informed the EPA that they no longer intended to support the partnership, and gave them the mission to dissolve Future Commerce.

³⁰⁸ Civil society organisations rejected the offer to be represented in the beginning of the process.

The conflict between the systems in the theoretical literature is considered to come from a separation of economy from ecology. One way to integrate the systems is considered to be stepwise adaptations of industrial activities, so that the impact on the ecological system is reduced. But this view only considers reductions in impact from the point of view of the economic system, and does not give up any principals within it. This view has been named the modernisation paradigm (Hajer, 1995; Gouldson och Murphy, 1997; Jakubowski, 2000; Söderbaum, 2002; Macquet, 2004a). The other view, which demands more radical changes in the way that the economic system is represented, shows a complete conflict with the neoclassical economic paradigm. More conceptual studies related to business management literature also emphasize the need for a more radical shift in industrial activities, instead of the marginal adjustments in the modernisation paradigm.

In both empirical studies, the changes in industrial activities were all following the modernisation paradigm. Even though more radical changes were discussed in the Future Commerce partnership, they were not seen as possible, due to the conflicts with the economic system. The translations from the ecologic system to the economic system also tended to dissolve the connection between the systems.

Hence, the status of the economic system is cemented, and rests unchallenged, and as Green (1998) points out; "... it is not clear that the collaborative partnership approach is necessarily the most effective mechanism for stimulating environmental improvement, nor that it is socially optimal."

The processes in the two partnerships for sustainable development studied only resulted in a shallow integration of the systems, and did not have the ability to create symbiosis on a more profound basis. I therefore question partnerships for sustainable development as a governess, and rather see her as a diplomat.

The diplomat mediates between the systems, and is satisfied with statements and agreements. She is therefore not qualified enough to take action towards sustainability, for that she is powerless, and needs support from other governess.³⁰⁹

---

³⁰⁹ At least this holds for the empirical cases where the purpose of the partnerships was to change existing industrial activities.

BILAGA 4; TEXT PÅ BAKSIDAN AV TALLRIKEN

Nedanstående bild visar den text som finns på baksidan av tallriken som återfinns på fram och baksida av avhandlingen.

Texten indikerar att den första FN-konferensen med fokus på miljöproblem, som hölls 1972 i Stockholm, det vill säga för 35 år sedan, redan då hade som avsikt att åstadkomma handlande för att åtgärda problemen. Med facit i hand, vet vi att tillståndet snarare har förvärrats under den tid som gått.

...inga ytterligare kommentarer.

EFI – Ekonomiska Forskningsinstitutet

En förteckning över EFI:s samtliga publikationer finns på www.hhs.se/efi

Böcker och avhandlingar är publicerade på det språk som anges av titeln.

Alla beställningar skickas via e-post till: EFI.Publications@hhs.se

Publikationer sedan år 2003

2007

Böcker

Andersson, Per, Ulf Essler and Bertil Thorngren (eds). *Beyond Mobility. EFI Yearbook 2007.* EFI/Studentlitteratur.

Wijkström, Filip och Torbjörn Einarsson. *Analysmodell för sektorsöverskridande statistik. Fallet vård och omsorg.*

Avhandlingar

Ahlersten, Krister. *Empirical Asset Pricing and Investment Strategies.*

Alexius, Susanna. *Regelmotståndarna – om konsten att undkomma regler.*

Andersson, Magnus. *Essays in Empirical Finance.*

Berg, Bengt Åke. *Volatility, Integration and Grain Bank. Studies in Harvests, Rye Prices and Institutional Development of the Parish Magasins in Sweden in the 18th and 19th Centuries.*

Bianchi, Milo. *Of speculators, migrants and entrepreneurs: Essays on the economics of trying your fortune.*

Brodin, Karolina. *Consuming the Commercial Break: An Ethnographic Study of the Potential Audiences for Television Advertising.*

Elger, Max. *Three essays on investment-specific technical change.*

Hagberg, Axel. *Bankkrishantering: Aktörer, marknad och stat.*

Hinnerich, Mia. *Derivatives Pricing and Term Structure Modeling.*

Hjalmarson, Hanna. *En växande marknad: Studie av nöjdheten med konsumtionsrelaterade livsområden bland unga konsumenter.*

Hjelström, Tomas. *The Closed-End Investment Company Premium Puzzle – Model development and empirical tests on Swedish and British data.*

Kraus, Kalle. *Sven, inter-organisational relationships and control – a case study of domestic care of the elderly.*

Lindqvist, Erik. *Essays on Privatization, Identity, and Political Polarization.*

Melian, Catharina. *Progressive Open Source*

Sköld, Martin. *Synergirealisering: Realisering av produktsynergier efter företags-sammanslagningar.*

Sonnerby, Per. *Contract-theoretic analyses of consultants and trade unions.*

Valiente, Pablo. *Re-innovating the Existing. A study of Wireless IS Capabilities to Support Mobile Workforces.*

2006

Böcker

Lundeberg, Mats, Pär Mårtensson and Magnus Mähring (eds) *IT & Business Performance. A Dynamic Relationship. EFI Yearbook 2006.* EFI/Studentlitteratur.

Thodenius, Björn. *Organisering av kunskap. En studie av Wallenberg Consortium North.*

Wijkström, Filip och Torbjörn Einarsson. *Från nationalstat till näringsliv? Det civila samhällets organisationsliv i förändring.*

Wijkström, Filip, Einarsson, Stefan och Larsson, Ola. *Staten och det civila samhället.*

Idétraditioner och tankemodeller i den statliga bidragsgivningen till ideella organisationer.

Östman, Lars. *Lysande ögonblick och finansiella kriser. Dramaten under ett sekel.*

Avhandlingar

- Argenton, Cedric. *Quality provision in duopoly*.
- Beckerman, Carina. *The Clinical Eye. Construction and Computerizing an Anesthesia Patient Record*.
- Borglund, Tommy. *Aktievärden i fokus – internationell påverkan på intressentrelationer vid förvärv och fusion*.
- Breman, Anna. *The Economics of altruism, paternalism and self-control*.
- Edquist, Harald. *Technological breakthroughs and productivity growth*.
- Eklund, Jana. *Essays on Forecasting and Bayesian Model Averaging*.
- Frostenson, Magnus. *Legitimitetskontrollen – en studie av etiska värderingars roll i gränsöverskridande förvärv och fusioner*.
- Gaspar, Raquel M. *Credit Risk and Forward Price Models*.
- Gustafsson, Peter. *Essays on Trade and Technological Change*.
- Hopkins, Elisabeth. *Is a higher degree of local currency pricing associated with lower exchange rate pass-through? A study of import pricing in 51 Swedish industries*.
- Kling, Ragnar. *Developing Product Development in Times of Brutal Change*.
- Langenskiöld, Sophie. *Peer Influence on Smoking: Causation or Correlation?*
- Lychnell, Lars-Olof. "Och fungerar det inte, gör vi på något annat sätt" — *En klinisk fallstudie av IT-relaterat förändringsarbete i småföretag*
- Meitz, Mika. *Five Contributions to Econometric Theory and the Econometrics of Ultra-High-Frequency Data*.
- Mendicino, Caterina. *Financial Market Imperfections, Business Cycle Fluctuations and Economic Growth*.
- Ovanfors, Anna. *Essays on Nonlinear Time Series Analysis and Health Economics*.
- Paltseva, Elena. *Essays on Commitment and Inefficiency in Political Economy*.
- Rogberg, Martin. *Den modeföljande organisationen. Om acceptansen av TQM och andra populära managementmodeller*.
- Silvennoinen, Annastiina. *Essays on Autoregressive Conditional Heteroskedasticity*.
- Sjögren, Ebba. *Reasonable Drugs. Making Decisions with Ambiguous Knowledge*.
- Slinko, Irina. *Essays in Option Pricing and Interest Rate Models*.
- Wilander, Fredrik. *Essays on Exchange Rates and Prices*.

2005

Böcker

- Andersson, Per, Susanne Hertz and Susanne Sweet (red). *Perspectives on market networks – boundaries and new connections*.
- Charpentier, Claes. *IT inom omsorgen. Förväntade effekter av införande av IT-system för utförarna inom äldre- och handikappomsorgen*.
- Dembrower, Maria. *Entreprenörskap i industriella nätverk*.
- Lind, Johnny och Göran Nilsson (red). *Ekonomistyrningens metoder, sammanhang och utveckling – En vänbok till Lars A Samuelson*.
- Samuelson, Lars A. *Organizational governance and control – a summary of research in the Swedish society*.
- Svedberg Nilsson, Karin, Roger Henning och Karin Fernler (red). *En illusion av frihet? Företag och organisationer i regelsamhället. EFIs Årsbok 2005. EFI/Studentlitteratur*.

Avhandlingar

- Andersson, Martin. *Making a Difference – Project Result Improvement in Organizations*.
- Arvidsson, Per. *Styrning med belöningsystem – Två fallstudier om effekter av belöningsystem som styrmedel*.
- Bems, Rudolfs. *Essays in International Macroeconomics*.
- Berg-Suurwee, Ulrika. *Nya trender, nya nämnder – effekter av en stadsdelsnämndsreform inom kultur och fritid*.

- Björkman, Hans. *Learning from members – Tools for strategic positioning and service innovation in trade unions.*
- Bodnaruk, Andriy. *Essays in Empirical Corporate Finance and Portfolio Choice.*
- Clapham, Eric. *Essays in Real Estate Finance.*
- Dareblom, Jeanette. *Prat, politik och praktik – Om individers möten med strukturer i en kommunal satsning på kvinnors företagande.*
- Fromm, Jana. *Risk Denial and Neglect: Studies in Risk Perception.*
- Hjelström, Anja. *Understanding International Accounting Standard Setting – A Case Study of IAS 12, Accounting for Deferred Tax.*
- Hortlund, Per. *Studies on Swedish Banking 1870-2001.*
- Lindahl, Therese. *Strategic and Environmental Uncertainty in Social Dilemmas.*
- Linnarsson, Håkan. *Alliance for Innovation. A structural perspective on new business development in cooperative ventures.*
- Madestam, Andreas. *Developing Credit Markets.*
- Nilsson, Roland. *The Market Impact of Short-Sale Constraints.*
- Nordfält, Jens. *Is consumer decision-making out of control? Non-conscious influences on the consumer decision-making process for fast moving consumer goods.*
- Nordin, Fredrik. *Externalising Services – Walking a Tightrope between Industrial and Service Logics.*
- Parmler, Johan. *Essays in Empirical Asset Pricing.*
- Simbanegavi, Witness. *Price Discrimination, Advertising and Competition.*
- Thodenius, Björn. *Användning av ledningsinformationssystem: en longitudinell studie av svenska storföretag.*
- Tolis, Christofer. *Framing the Business – Business Modelling for Business Development.*
- Östberg, Per. *Corporate Disclosure and Investor Recognition.*

2004

Böcker

- Ahrne, Göran och Nils Brunsson (red). *Regelexplosionen.*
- Lind, Johnny. *Strategi och ekonomistyrning. En studie av sambanden mellan koncernstrategi, affärsstrategi och ekonomistyrning.*
- Lind, Johnny och Walter Schuster (red). *Redovisningens teori, praktik och pedagogik. En vänbok till Lars Östman.*
- Sevón, Guje och Lennart Sjöberg (red). *Emotioner och värderingar i näringslivet. EFIs Årsbok 2004.*
- Wijkström, Filip and Stefan Einarsson. *Foundations in Sweden – Their scope, roles and visions.*

Avhandlingar

- Anderson, Anders. *Essays in Behavioral Finance.*
- Balsvik, Gudrun. *Information Technology Users: Studies of Self-Efficacy and Creativity among Swedish Newspaper Journalists.*
- Blix, Magnus. *Essays in Mathematical Finance – Modelling the Futures Price.*
- González Gómez, Andrés. *Nonlinear dynamics and smooth transition models.*
- Grönqvist, Erik. *Selection and Moral Hazard in Health Insurance: Taking Contract Theory to the Data.*
- Ivarsson Westerberg, Anders. *Papperspolisen – varför ökar administrationen i moderna organisationer.*
- Jutterström, Mats. *Att påverka beslut – företag i EUs regelsättande.*
- Jönsson, Kristian. *Macroeconomic Aspects of Capital Flows to Small Open Economies in Transition.*
- Larsson, Pär. *Förändringens villkor. En studie av organisatoriskt lärande och förändring inom skolan.*

- Lagerwall, Björn. *Empirical Studies of Portfolio Choice and Asset Prices*.
- Malmsten, Hans. *Properties and Evaluation of Volatility Models*.
- Marshall, Cassandra. *Dating for Innovation. Creating and Recognizing Opportunities through Collaborative Interorganizational Relationships in Fluid Environments*.
- Mattsson, Susanna. *På gränsen mellan ordning och oordning – tingens betydelse vid marknadsbildningar. En studie av svenska postväsendets ombildning under 1990-talet*.
- Nilsson, Charlotte. *Studies in Environmental Economics: Numerical Analysis of Greenhouse Gas Policies*.
- Nilsson, Hans. *Medborgaren i styrsystemet – beskrivning av VAD och HUR i styrning av kommunal verksamhet*.
- Nystedt, Jens. *Competition, Regulation and Integration in International Financial Markets*.
- Pajuste, Anete. *Corporate Governance and Controlling Shareholders*.
- Richtnér, Anders. *Balancing Knowledge Creation. Organizational Slack and Knowledge Creation in Product Development*.
- Salabasis, Mickael. *Bayesian Time Series and Panel Models – Unit Roots, Dynamics and Random Effects*.
- Sandberg, Rickard. *Testing the Unit Root Hypothesis in Nonlinear Time Series and Panel Models*.
- Skallsjö, Sven. *Essays on Term Structure and Monetary Policy*.
- Strikholm, Birgit. *Essays on Nonlinear Time Series Modelling and Hypothesis Testing*.
- Söderström, John. *Från Produkt till Tjänst. Utveckling av affärs- och miljöstrategier i produktorienterade företag*.
- Talia, Krim. *The Scandinavian Currency Union, 1873–1924 – Studies in Monetary Integration and Disintegration*.

2003

Böcker

- Lundahl, Mats (ed). *Globalization and Its Enemies. EFIs Årsbok 2003*.
- Sundgren, Bo, Pär Mårtensson, Magnus Mähring and Kristina Nilsson (eds). *Exploring Patterns in Information Management. Concepts and Perspectives for Understanding IT-Related Change*.

Avhandlingar

- Andersson, Henrik. *Valuation and Hedging of Long-Term Asset-Linked Contracts*.
- Bergman, Malin. *Essays on Human Capital and Wage Formation*.
- Damsgaard, Niclas. *Deregulation and Regulation of Electricity Markets*.
- Eklund, Bruno. *Four Contributions to Statistical Inference in Econometrics*.
- Hakkala, Katariina. *Essays on Restructuring and Production Decisions in Multi-Plant Firms*.
- Holgersson, Charlotte. *Rekrytering av företagsledare. En studie i homosocialitet*.
- Ivaschenko, Iryna. *Essays on Corporate Risk, U.S. Business Cycles, International Spillovers of Stock Returns, and Dual Listing*.
- Lange, Fredrik. *Brand Choice in Goal-derived Categories – What are the Determinants?*
- Le Coq, Chloé. *Quantity Choices and Market Power in Electricity Market*.
- Magnusson, Peter R. *Customer-Oriented Product Development – Experiments Involving Users in Service Innovation*.
- Meisiek, Stefan. *Beyond the Emotional Work Event Social Sharing of Emotion in Organizations*.
- Mårtensson, Anders. *Managing Mission-Critical IT in the Financial Industry*.
- Nilsson, Göran. *Processorientering och styrning – Regler, mål eller värderingar?*
- Sandberg, Robert. *Corporate Consulting for Customer Solutions Bridging Diverging Business Logics*.
- Sturluson, Jon Thor. *Topics in the Industrial Organization of Electricity Markets*.
- Tillberg, Ulrika. *Ledarskap och samarbete – En jämförande fallstudie i tre skolor*.
- Waldenström, Daniel. *Essays in Historical Finance*.
- Wallén, Ulrika. *Effektivitet i grundskolan i anslutning till en stadsdelsnämndsreform*.

EFI, Ekonomiska Forskningsinstitutet. Publikationer sedan 2001

Ögren, Anders. *Empirical Studies in Money, Credit and Banking – The Swedish Credit Market in Transition under the Silver and the Gold Standards, 1834–1913.*

